รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ ใน จ.เชียงราย”

โดย นายจำเริญ ใยชิด และคณะ

กรกฎาคม ๒๕๔๗

สัญญาเลขที่ RDG4640009

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ ใน จ.เชียงราย”

คณะผู้วิจัย

๑. นายจำเริญ ใยชิด
๒. นางสาววิภาวี ริ้วสุวรรณ
๓. นางปรียานุช ใยชิด

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ “การสื่อสารเพื่อชุมชน”

คำนำ

"ปัญหาเอดส์" ปัญหาสังคมที่ยังคงมีการดำเนินการแก้ไขทั้งในระดับนโยบาย ด้านการแพทย์สาธารณสุข ระดับสังคมและชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งสะท้อนการเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน ผ่านกระบวนการของ "การสื่อสาร" โดยเป็นการศึกษาในด้านการสื่อสารของคนในชุมชนและการสื่อสารผ่านกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน บนพื้นฐานการศึกษาบริบทของชุมชน การสื่อสารของชุมชนนั้นได้สะท้อนให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์ ดังที่มาของ "แนวทางชุมชน" (Community Base Approach) ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้ดำเนินการศึกษาใน ๓ พื้นที่ ซึ่งมีบริบทชุมชนแตกต่างกัน ทั้งนี้ผลการศึกษาของแต่ละชุมชนจะช่วยสะท้อนมุมมองของการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนในด้านที่ต่างกัน

ขอขอบคุณชาวชุมชน ๓ พื้นที่ ที่มีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยครั้งนี้และผู้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลทุกท่าน ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร.กาญจนา แก้วเทพ รองศาสตราจารย์ ดร.ปาริชาต สถาปิตานนท์ ทีมประสานโครงการชุดการสื่อสารเพื่อชุมชนผู้ให้คำปรึกษาและผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กิตติ กันภัยที่ให้คำแนะนำมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนงบประมาณในการศึกษาวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

เนื่องจากคณะวิจัยมาจากพื้นฐานของคนทำงานพัฒนาและมุ่งนำเสนอในเชิงวิชาการอันเป็นการเชื่อมชุมชนสู่สังคมการเรียนรู้ หากมีข้อบกพร่องประการใด คณะวิจัยยินดีน้อมรับทุกประการ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าการศึกษาวิจัยชิ้นนี้จะสร้างความเข้าใจในชุมชนต่อสังคมการเรียนรู้ ที่แม้จะเป็นเพียง ๓ ชุมชนในสังคมไทย

คณะผู้วิจัย

Executive Summary

รายงานวิจัยฉบับนี้ ศึกษาเรื่อง " การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย " เป็นงานวิจัยที่ศึกษาแนวทางของการจัดการปัญหาเอดส์ในลักษณะเชิงป้องกันด้วย "แนวทางชุมชน" (Community Approach) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑.) เพื่อศึกษาลักษณะการสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

๒.) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์

๓.) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ร่วมกับชุมชนโดยผ่านกระบวนการศึกษาของโครงการวิจัย โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเจนคติในการศึกษาวิจัย

๒.) การศึกษาชุมชนและวางแผน พัฒนาชุมชนจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชน

๓.) การปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยการจัดกิจกรรม อันประกอบด้วย

๓.๑) การเสวนาชุมชน / ทบทวนประสบการณ์

๓.๒) การสร้างขบวนการหรือคณะทำงานเอดส์ในการดำเนินงานวิจัย

๓.๓) การผลิตสื่อและใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน / กิจกรรมการขยายฐานคิดของชุมชน

๔.) การประเมินผลงานโดยชุมชน / การเสวนากลุ่มย่อยสรุปกิจกรรมขยายฐานคิดของชุมชน

๕.) ประเมินผลการศึกษา รวบรวมและนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอในส่วนนี้จะนำเสนอหัวข้อตามลำดับดังนี้

๑.) ลักษณะของพื้นที่ศึกษาวิจัยและปัญหาเอดส์ของชุมชน

บ้านเวียงกลาง อ.เมือง

เป็นชุมชนที่เรียบง่ายมีกลุ่มชาติพันธ์ ๒ กลุ่ม คือ คนพื้นราบและคนลีซู ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม คนพื้นราบมีการปรับตัวและเข้าใจวัฒนธรรมไทยได้ดีกว่าขณะที่คนลีซูมีความขยันและอดทนในการทำงาน ดังนั้นฐานะ ความเป็นอยู่จึงค่อนข้างดีกว่า

ปัญหาเอดส์ของชุมชนเริ่มเมื่อประมาณ ปี ๒๕๓๖ ส่งผลให้คนในชุมชนหลายรายเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์และผลกระทบตามมาคือปัญหาเด็กกำพร้าและภาระของผู้สูงอายุในการดูแลเด็กเหล่านั้น ปัจจุบันสถานการณ์ได้บรรเทาลง มีผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวในชุมชน จำนวน ๓ ราย และไม่

เปิดเผยตัว จำนวน ๕ ราย สำหรับความเสี่ยงของชุมชนอยู่ที่กลุ่มวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมการแอบนัดพบในช่วงกลางคืนและพฤติกรรมในการดื่มสุราจึงทำให้เป็นภาวะที่เสี่ยงต่อปัญหาเอดส์ในชุมชน

บ้านดอยงาม อ.พาน

เป็นชุมชนชนบทที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์เครือญาติ มีผลิตภัณฑ์เฉพาะชุมชนคือ การทำผ้าใบกันสาด โดยเป็นอาชีพที่หลายครอบครัวในชุมชนได้ถือเป็นอาชีพหลัก มีศูนย์รวมใจของชุมชน อาทิ ดอยงาม(ภูเขา) ศาลเจ้าพ่อดอยงาม พระธาตุดอยงามเป็นต้น

ปัญหาเอดส์เริ่มต้นเมื่อปี ๒๕๓๗ ส่งผลให้หลายคนในชุมชนเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ และมีผลกระทบในเรื่องเด็กกำพร้าและการรับภาระเลี้ยงดูเด็กกำพร้าของผู้สูงอายุ ปัจจุบันสถานการณ์ของปัญหาเอดส์ลดน้อยลง การติดเชื้อรายใหม่ลดลง สำหรับความเสี่ยงของชุมชนอยู่ที่เยาวชน กลุ่มพ่อบ้านที่เร่ขายกันสาดในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งต้องค้างแรม รวมถึงทุกคนในชุมชน

บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย

เป็นชุมชนแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่า มีการผสมของกลุ่มชาติพันธ์ ทั้งคนพื้นราบ คนเงี้ยว และเชื้อสายพม่า ในอดีตเป็นชุมชนชายแดนที่ล้าหลัง ปัจจุบัน มีความเจริญทั้งการตั้งบ้านเรือนและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนค่อนข้างดี เนื่องจากมีช่องทางประกอบอาชีพหลายทาง

ปัญหาเอดส์เริ่มต้นเมื่อปี ๒๕๓๒ และมีความเกี่ยวพันกับสภาพปัญหาอื่น เช่น ปัญหาอาชญากรรม การลักลอบข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย การเข้ามาค้าประเวณี ปัญหายาเสพติด จึงทำให้สถานการณ์ของปัญหาเอดส์มีความรุนแรงประกอบกับความเป็นชุมชนชายแดนห่างไกลความเจริญ ปัจจุบันสภาพการณ์ได้บรรเทาลง คนในชุมชนมีความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์ดีขึ้น ทั้งในชุมชนมีการจัดการปัญหาเอดส์อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามกลุ่มเสี่ยงของชุมชนคือ เยาวชน ผู้ที่ยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงและปัญหาการค้ามนุษย์แถบชายแดน จึงทำให้ยังคงมีการเฝ้าระวังต่อไป

๒.) การสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

ได้แจกแจงตามประเด็นในแต่ละชุมชนดังนี้

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง) **อ.พาน (บ้านดอยงาม)** **อ.แม่สาย(บ.ป่าแดงหลวง)**

๑.) <u>ระดับการสื่อสาร</u>

การสื่อสารในบุคคล

การสื่อสารในบุคคล พบว่า หลายคนมีความกลัวต่อการเป็นโรค ขณะที่ตัวบุคคลมีความเข้าใจเรื่องเอดส์ว่ามีช่องทางการติดอย่างไร จะป้องกันตนเองได้อย่างไร ในผู้สูงอายุจะไม่เข้าใจเรื่องโรคเอดส์เท่าใดนัก เนื่องจากในยุคของตนไม่มีโรคนี้ เพียงแต่ทราบว่าเป็นโรคที่เกิดจากการเที่ยวผู้หญิง ยังไม่มีทางรักษา ส่วนผู้ติดเชื้อนั้น ในเบื้องต้นมีความวิตกกังวล เครียดเนื่องจากพบว่าตนติดเชื้อเอดส์ ในภายหลังต่างปรับตัวได้แต่มีความกังวลในเรื่องลูก สำหรับบุคคลต่าง ๆ พบว่า เมื่อคนในครอบครัวติดเชื้อจะมีความรู้สึกร่วมด้วย แสดงออกมาในด้าน การให้ความช่วยเหลือ ความสงสารเห็นใจ รวมไปถึงใจที่อยากช่วยเหลือสังคมและการสร้างการป้องกันให้เกิดกับชุมชน ขณะที่บางคนไม่มีความรู้สึกหรือความคิดต่อเอดส์มากนัก เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว ส่งผลการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์อย่างคนนอกขอบและอาจไม่มีการระมัดระวังต่อปัญหาเอดสีที่อาจเกิดขึ้นได้

การสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารที่เป็นพื้นฐานสำคัญในประเด็นโรคเอดส์ โดยคนในชุมชนมีความห่วงใยในลูกหลานของตนต่อปัญหาเอดส์และเป้าหมายในการส่งสารคือ การพูดเพื่อเตือนให้ระมัดระวังโรคเอดส์ ซึ่งอาจปะปนด้วยอารมณ์ต่างกันไปขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในเรื่องของการรังเกียจผู้ติดเชื้อเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในอดีต เนื่องมาจากความกลัวในโรคเอดส์และการขาดความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องโรคเอดส์ ส่งผลให้รังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัวตามมา ปัจจุบันคนในชุมชนไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์

การสื่อสารระหว่างกลุ่ม

การสื่อสารของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน แบ่งเป็น การสื่อสารในกลุ่มพ่อบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มที่ดื่มสุรานับเป็นการสื่อสารที่การส่งเสริมให้เกิดการติดเชื้อได้ รวมถึงในหมู่เยาวชนชาย (บ้านเวียงกลาง) ส่วนในชุมชน บ้านดอยงามและบ้านป่าแดงหลวงนั้น ในอดีตนับว่า การสื่อสารของกลุ่มพ่อบ้านโดยเฉพาะในวงสุรานั้นสัมพันธ์กับการเสี่ยงต่อการติดเชื้อ แต่ปัจจุบัน เมื่อทราบถึงผลร้ายของปัญหาเอดส์ ประกอบกับความกลัวต่อโรคทำให้การสื่อสารในลักษณะเช่นนี้ลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม เรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนบุคคล จึงมิอาจยืนยันได้ว่าบุคคลจะไม่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ และการสื่อสารของกลุ่มคนที่ช่วยในการหยุดยั้งการติดเชื้อเอดส์ คือ การสื่อสารของกลุ่มแม่บ้าน ที่มีความเป็นห่วงเป็นใยในครอบครัว ซึ่งจะมีการสื่อสารให้คนในครอบครัวได้ระวังตนเองจากการมีพฤติกรรมเสี่ยง

	อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	อ.พาน (บ้านดอยงาม)	อ.แม่สาย(บ.ป่าแดงหลวง)
๒.) ประเภทของสื่อ			
สื่อบุคคล	ได้แก่ ผู้นำชุมชน อ.ส.ม. ซึ่งเกี่ยวข้องโดยบทบาทและหน้าที่ ผู้ติดเชื้อ สื่อบุคคลที่เป็นตัวอย่างให้รับรู้อย่างสมบูรณ์	ได้แก่ ผู้นำ ครู อ.ส.ม. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและผู้ติดเชื้อ รวมถึง เจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชนที่เข้ามาดำเนินงานในชุมชน	ได้แก่ ผู้ติดเชื้อ “กลุ่มฝั่งสาย” แกนนำชุมชนในการดำเนินงานเอดส์ ครูในโรงเรียน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและเจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาเอกชน
สื่อเฉพาะกิจ	หอกระจายข่าวที่ อ.ส.ม. ใช้ประกาศความรู้ข่าวสารเรื่องโรคเอดส์จากการได้รับอบรมมา รวมถึงการสื่อสารทางจดหมายที่แจ้งข่าวเรื่องการอบรมให้ความรู้มายังชุมชน	ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมีให้ทราบที่สถานีอนามัย และจดหมายข่าวซึ่งส่งผ่านมายังกลุ่มผู้ติดเชื้อ การรับข่าวสารจะมีในเฉพาะกลุ่มผู้ติดเชื้อเนื่องจากเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่า นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมเช่น วันเอดส์โลก กิจกรรมวันเด็ก และเสียงตามสายของชุมชนในการประกาศนัดหมายเกี่ยวกับงานเอดส์เท่านั้น	ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ จากสถานีอนามัย แผ่นโฆษณา ป้ายขนาดใหญ่ติดในชุมชน ยังมีการจัดกิจกรรมวันพิเศษ เช่น การรณรงค์ในวันเอดส์โลกของทุกปี ขบวนแห่รณรงค์ การจัดพบปะประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนการรณรงค์ทุกวันอาทิตย์ผ่านเสียงตามสายของชุมชน
สื่อพื้นบ้าน		ได้แก่การเอาเพลงจ๊อยเพลงซาวเหนือเข้ามาประยุกต์ให้มีเนื้อหารณรงค์ป้องกันเอดส์ส่งผ่านสารไปยังคนในชุมชน จัดในวันเอดส์โลก	ได้แก่ การประยุกต์เอาการแสดงเพลงค่าว เพลงซอ ของครูเพลงศิลปินพื้นบ้าน โดยสอดแทรกเนื้อหาการรณรงค์

๔.) กระบวนการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนที่ผ่านมา

การตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนมีการดำเนินงานจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้ง องค์กรภาครัฐ องค์กรชุมชนและการเข้ามาสนับสนุนงานจากองค์กรภายนอกชุมชน ดังข้อมูลสรุปต่อไปนี้

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)

มีการดำเนินงานจาก ๒ ฝ่าย ได้แก่

๑.) สถานีอนามัย ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งในด้าน การเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื้อผู้ได้รับผลกระทบ การรณรงค์ให้ความรู้ การจัดอบรม โดยผ่านตัวแทน อ.ส.ม. อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัด คือ การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน สื่อเอดส์ที่ให้กับชุมชนไม่พอเพียง เมื่อชำรุดก็ไม่มีการสำรอง การอบรมจัดน้อยครั้งและใช้เวลานาน ทำให้ไม่น่าสนใจ

๒.) หน่วยงานเอกชน

เข้ามาดำเนินกิจกรรมในรูปแบบโครงการศึกษา ร่วมกับทีมงานเอดส์ในพื้นที่ซึ่งผ่านการคัดเลือก โดยได้จัดตั้งศูนย์ให้บริการข้อมูลข่าวสาร จัดอบรม จัดตั้งกลุ่มผู้ติดเชื้อ ศูนย์ประสานงานด้านเอดส์ การเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื้อและครอบครัวโดยอาสาสมัคร อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัด คือโครงการได้ปิดตัวลง แต่ยังคงมีกิจกรรมบางอย่างดำเนินต่อโดยความร่วมมือระดับตำบล คือ การพบกลุ่มผู้ติดเชื้อ

<u>สรุป</u> บทบาทการดำเนินงานยังคงเป็นขององค์กรภาครัฐในชุมชน ชุมชนเป็นผู้รับสารแต่ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินการ

อ.พาน (บ้านดอยงาม)

มีการดำเนินงานหลายฝ่าย กล่าวคือ

๑.) องค์กรภาครัฐ ทั้งสถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล โดยดำเนินงานตามบทบาทที่เกี่ยวข้องและการสนับสนุนงบประมาณและการเรียนการสอนของคณะครูในโรงเรียน

๒.) กลุ่มผู้ติดเชื้อ องค์กรชุมชน ที่ได้พัฒนาตัวเข้ามาดำเนินงานในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นตัวจักรที่สำคัญในการดำเนินงานเอดส์ของชุมชน ทั้งยังเป็นสื่อบุคคลอันดับหนึ่ง ในการประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์

๓.) การสนับสนุนขององค์กรภาคเอกชนในส่วนของเด็กผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

<u>สรุป</u> สถานภาพการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนเป็นความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง แม้ว่าจะมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตามโอกาส แต่ชุมชนยังคงเป็นผู้รับสารจากการรณรงค์เท่านั้น

อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)

มีการดำเนินงานหลายฝ่าย กล่าวคือ

๑.) องค์กรภาครัฐ ได้แก่ สถานีอนามัยที่มีบทบาทในการให้ความรู้ในช่วงสถานการณ์เริ่มแรก ในระยะหลังสถานีอนามัยมีบทบาทอย่างเด่นชัดในด้านการดูแลผู้ป่วย การให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้น

๒.) กลุ่มผู้ติดเชื้อและแกนนำชุมชน เป็นการดำเนินงานที่ควบคู่กันไป ซึ่งจุดเหมือนคือ เป็นคนในชุมชนเหมือนกัน บทบาทเด่นคือ แกนนำชุมชนที่รักชุมชนของตนและก้าวเข้ามาทำงานเอดส์อย่างเต็มกำลัง

๓.) การสนับสนุนของภาคเอกชน ทั้งด้านเจ้าหน้าที่ที่ทำงานประสานในชุมชน งบประมาณ เทคนิคการดำเนินงาน ทำให้สีสันของการรณรงค์ในชุมชนโดดเด่นขึ้น พร้อมทั้งยังคงสนับสนุนชุมชนต่อไปในการดำเนินงานเอดส์

<u>สรุป</u> ความร่วมมือที่เด่นชัดคือ ระหว่างกลุ่มผู้ติดเชื้อ แกนนำชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน ส่งผลให้การดำเนินงานเกิดผลดี ในทางตรงกันข้าม บทบาทขององค์กรภาครัฐในส่วนการปกครองมีบทบาทน้อยและให้ความสำคัญน้อยลงด้วยเช่นกัน อาจเนื่องมาจากมีบทบาทเด่นในการดำเนินงานข้างต้น ขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานยังเป็นไปตามโอกาส เช่น งานเอดส์โลก และเป็นเพียงผู้รับสารเท่านั้น

๕.) กระบวนการศึกษาวิจัยในชุมชน

เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างในบริบท ดังนั้น การศึกษาตามกระบวนการวิจัยนั้น จึงต้องพิจารณาให้ดำเนินการอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อย่างไรก็ตามกระบวนการที่ใช้ดำเนินการนั้น จะใช้ " การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม" และเป็น "การจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน" ในการดำเนินการ

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	**อ.พาน (บ้านดอยงาม)**	**อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)**
- จัดเวทีเสวนาชุมชน - จัดเวทีเสวนาปัญหาเอดส์และการสื่อสาร - ดำเนินการผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ - การประเมินผลของชุมชน	- จัดเวทีเสวนาชุมชน ปัญหาเอดส์และการสื่อสาร - ดำเนินการผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ - การประเมินผลของชุมชน	- จัดเวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ ภาคแกนนำและตัวแทนชุมชน - การขยายฐานคิดของชุมชน - การเสวนากลุ่มย่อยเพื่อประเมินผล

การดำเนินการในขั้นตอนสุดท้าย คือ การจัดเสวนาร่วม ๓ พื้นที่

<u>เวทีเสวนาชุมชน</u> เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชน ตลอดจนการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมวิเคราะห์ชุมชนของตน บนความภาคภูมิใจและความต้องการให้ชุมชนของตนมีความเข้มแข็ง

<u>เวทีปัญหาเอดส์และการสื่อสาร</u> เพื่อให้เกิดกระตุ้นและสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชนต่อประเด็นปัญหาเอดส์และการสื่อสารเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ทั้งการป้องกันและการแก้ไข ทั้งแนวคิดในการดำเนินงานในอนาคตและรูปธรรมที่สามารถดำเนินการได้ รวมถึง แนวทางของชุมชนต่อการดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์ และการกำเนิดของ "ขบวนการชุมชน" ในการเข้ามาดำเนินการและผลักดันสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวมต่อไป

<u>เวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์</u> เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชน ต่อการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนในระยะที่ผ่านมา รวมถึงทิศทางและความต้องการของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์ในอนาคต และให้เกิดการถ่ายทอดบทเรียนจากการดำเนินงานของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมในรูปธรรมที่สามารถดำเนินการได้

<u>เวทีประเมินผลชุมชน</u> เพื่อสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงาน และการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมรณรงค์นั้น ๆ

<u>เวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่</u> เพื่อสร้างโอกาสในการสื่อสารระหว่างตัวแทนชุมชน ๓ พื้นที่ ในการดำเนินการศึกษาวิจัยร่วมกัน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างเครือข่าย ถ่ายทอดประสบการณ์ในกิจกรรมการรณรงค์ของแต่ละชุมชน และการถอดบทเรียนอันเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนต่อไป

๖.) การมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมรณรงค์

การดำเนินงานของชุมชนในกิจกรรมรณรงค์ ดำเนินการผ่าน คณะทำงานเอดส์ของชุมชน และกระจายสู่ความร่วมมือของคนในชุมชนในระดับและการความร่วมมือด้านต่าง ๆ ทั้งนี้ กิจกรรมรณรงค์ที่แต่ละชุมชนดำเนินการนั้น มาจากการคัดเลือก ออกแบบ วางแผนและดำเนินการร่วมกัน ดังสรุปต่อไปนี้

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	**อ.พาน (บ้านดอยงาม)**	**อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)**
๑.) บอร์ดประชาสัมพันธ์ ๒.) สื่อภาพพลิก ๓.) การเดินขบวนรณรงค์ ๔.) การขยายฐานคิด : การศึกษาดูงาน	๑) บอร์ดประชาสัมพันธ์ ๒.) ป้ายคำขวัญ ๓.) เสียงตามสายเยาวชน ๔.) การจัดประเพณีทานทอด สอดแทรก การให้กำลังใจผู้สูงอายุที่รับภาระในการดูแลเด็กที่สูญเสียพ่อและแม่จากโรคเอดส์ ๕.)การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว เพื่อป้องกันเอดส์	การขยายฐานคิดชุมชน ต่อการจัดสร้าง “ พิพิธภัณฑ์ชุมชน “ โดยการ ศึกษาดูงาน

ผลการศึกษาจากการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	อ.พาน (บ้านดอยงาม)	อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)
- กระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน ด้านเนื้อหาสาร ตัวสื่อไม่แตกต่างจากการรณรงค์ของหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน - เกิดกระบวนการ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ในฐานะผู้วางแผน / ผู้ผลิต ผู้รับสาร - บทบาทของชุมชนต่อการรณรงค์โรคเอดส์ได้เปลี่ยนไป จากผู้รับสาร สู่การเป็นผู้ส่งสาร - ชุมชนเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะสื่อที่ได้ผลิตขึ้นเอง เช่น บอร์ดนิทรรศการ และสื่อภาพพลิกของคนลีซู - กิจกรรมศึกษาดูงานได้ขยายความคิดและประสบการณ์งานพัฒนาด้านเอดส์และงานด้านอื่นของตัวแทนชุมชนที่ได้ไปร่วมศึกษาดูงาน	จากกระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน มี ๒ ลักษณะ คือ …๑.) ตัวสื่อที่ชุมชนสนใจดำเนินการ (บอร์ดประชาสัมพันธ์ ป้ายคำขวัญ) ไม่มีความสำเร็จในการดำเนินการ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมในภาพรวม(ชุมชน) และมีข้อจำกัดทางชุมชน ตัวบุคคล (เสียงตามสายเยาวชน) …๒.) ตัวสื่อที่ได้รับการกระตุ้นและการท้าทาย (ประเพณีทานทอดการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว) ได้ก่อให้เกิดข้อสรุปของชุมชนในการทำลองทำกิจกรรมการรณรงค์ โดยใช้การผสานรูปแบบทางวัฒนธรรมเข้ามาใช้เป็นช่องทางการสื่อสาร - ผลจากกิจกรรมการรณรงค์ก่อให้เกิด … “การมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยภาพรวมของชุมชนและชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงสื่อโดยตรง … บทบาทของชุมชนต่อการจัดกิจกรรมการรณรงค์ได้กลายเป็นผู้วางแผน/ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร …ชุมชนเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ดำเนินการ	- แม้ว่าการดำเนินงานของกระบวนการวิจัยจะแตกต่างจาก ๒ พื้นที่แรก ทั้งนี้มาจากการศึกษาชุมชนและผลการจัดเวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ รูปแบบของการศึกษาวิจัย คือ การขยายผลของชุมชน ผ่านการศึกษาดูงาน หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การสร้างแนวคิดร่วมกับแกนนำชุมชนต่อการเป็นผู้ส่งสารในกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน ในอนาคตข้างหน้า (หลังจากที่จบโครงการวิจัย) - แกนนำชุมชนและตัวแทนชุมชนบางส่วน ได้รับการสร้างแนวคิดจากการไปศึกษาดูงานในประเด็นที่ชุมชนสนใจ และได้มีการปรับแนวคิดให้สอดคล้องกับการจะดำเนินงานจริงในชุมชนของตนเอง - จะได้มีการดำเนินกิจกรรมเมื่ออยู่ในระยะเวลาที่เหมาะสมของชุมชนต่อไป

๗.) เครือข่าย ๓ พื้นที่ บทเรียนจากงานเอดส์ของชุมชน

จากการดำเนิน " เสวนาร่วม ๓ พื้นที่" ในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมระหว่างพื้นที่และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสัมผัสมุมมองใหม่จากประสบการณ์ชุมชนอื่น ก่อให้เกิดเครือข่ายร่วม ๓ ประการ คือ

๑.) เครือข่ายทางความคิด

๒.) เครือข่ายทางประสบการณ์การดำเนินงาน

๓.) เครือข่ายความร่วมมือในงานเอดส์ของชุมชน

ทั้งนี้ เครือข่ายที่เกิดขึ้นมีลักษณะแบบเครือญาติ มิได้มีการจัดเครือข่ายอย่างเป็นทางการในรูปคณะกรรมการ แต่เป็นการสร้างเครือข่าย คลื่นสัญญาใจ" ร่วมกัน

การดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการศึกษาวิจัยแต่ละชุมชน สามารถกล่าวถึงผลการวิเคราะห์จากการดำเนินการตามแผนภูมิดังนี้

กระบวนการการศึกษาวิจัย

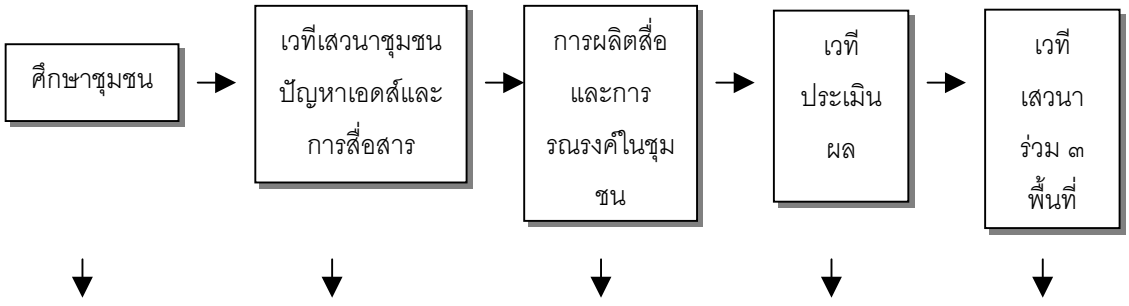

ผลการวิเคราะห์

- สร้างความสัมพันธ์ - สร้างความคิดร่วม - วางแผนการจัดเวที	- เกิดการมีส่วนร่วม - การตระหนัก "เจ้าของชุมชน" - เกิดพลังของชุมชน " คณะทำงาน " - การปรับฐานคิดรับตาม → ทำในสิ่งที่คิด	- การมีส่วนร่วมของชุมชน - การจัดกิจกรรมการรณรงค์ ↓ "การเรียนรู้-ของชุมชน"	- ศักยภาพชุมชน - การรณรงค์ที่สอดคล้องกับชุมชน - ประสบการณ์ชุมชน	- การแลกเปลี่ยน - ถอดองค์ความรู้ - ถ่ายทอดบทเรียน

แนวทางการจัดการณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน

จากผลการศึกษาวิจัย สามารถสรุปแนวทางการจัดการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนดังแผนภูมิดังนี้

อย่างไรก็ตาม แนวทางการจัดการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนดังที่เสนอมาข้างต้นเป็นข้อสรุปและวิเคราะห์จากการศึกษาวิจัยชิ้นนี้ การศึกษาแนวทางการจัดการรณรงค์นั้น จึงต้องมีการศึกษาต่อไป เนื่องจากสภาพปัญหาเอดส์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยอาจเป็นตัวกำหนดต่อการจัดการปัญหา และการจัดการปัญหาอย่างใกล้เคียงกับปัญหาคือการรู้จักปัญหา ณ เวลานั้น และดำเนินการอย่างสอดคล้องกับปัญหาต่อไป

๘.) การอภิปรายผล

คำตอบของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แบ่งการนำเสนอเป็น ๓ ประเด็นดังวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวสรุปดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ ๑ ลักษณะการสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

กล่าวได้ว่าปัญหาเอดส์มีสาเหตุจาก

๑.) พฤติกรรมและค่านิยมทางเพศของผู้ชาย

๒.) ความยากจนและการต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น

๓.) การไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์

๔.) การขาดการตระหนักต่อปัญหาเอดส์

การสื่อสารของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาเอดส์นั้นมีประเด็นดังนี้

๑.) ลักษณะการสื่อสารทีมีลำดับชั้น ได้แก่

- การสื่อสารจาก "บนลงล่าง" ที่ผู้นำต้องเป็นผู้อำนวยให้เกิดการจัดการปัญหา ทั้งในด้านการสื่อสารให้เกิดความร่วมมือ การเป็นแบบอย่าง การปฏิบัติอย่างจริงจัง
- การสื่อสาร "แบบแนวนอน" อันเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน ต่อความร่วมมือในการดำเนินการ การวางแผน การประเมินผลและหาแนวทางการจัดการปัญหาที่จัดการได้อย่างดีขึ้น การสื่อสารของคนในชุมชนควรที่จะเป็นทั้งผู้รับฟังและผู้เสนอแนวคิดไปด้วยกัน
- การสื่อสารจาก "ล่างขึ้นบน" การสื่อสารที่ผู้อยู่ในขบวนการรากหญ้าสามารถที่จะมีการสื่อสารย้อนกลับไปยังผู้นำการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสมบูรณ์ของการดำเนินการ และเป็นผลดีต่อการรณรงค์ที่เป็นของชุมชน

๒.) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม คือ

- การสร้างการตระหนักใน “การเป็นเจ้าของชุมชน” จึงทำให้เกิดความรู้สึกรักและหวงแหนชุมชนของตน ยอมไม่ได้ที่ชุมชนของตนมีปัญหา ก่อให้เกิดการตอบสนองต่อปัญหาต่อไป
- โอกาสในการเข้าถึงสื่อของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนมีบทบาทมากขึ้นในการแสดงความคิดเห็นจากการเป็นผู้รับสาร และเลือกสื่อตรงกับความต้องการของชุมชนมากขึ้น
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในทุกระดับ ทั้งการเป็นผู้รับสาร ผู้ส่งสารและร่วมกำหนดนโยบายต่อชุมชนของตนเอง
- การมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นการสะท้อนถึงการรับสารและการเป็นผู้ส่งสารอย่างสมบูรณ์ นำสู่การจัดการที่ดีและการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น

ประเด็นที่ ๒ ชุมชนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาเอดส์

จากการศึกษาพบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหาเอดส์ อันประกอบด้วย

๑.) โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน “ระบบเครือญาติ” ของคนในชุมชน อันเป็นรากเหง้าในการต่อต้านปัญหาเอดส์ ความผูกพันธ์ฉันท์ญาติมิตรจะส่งผลให้มีการสื่อสารเพื่อป้องกันเอดส์ในทุกระดับและมีพลังในการเยียวยารักษาบาดแผลทางใจในเด็กที่ได้รับผลกระทบ อีกทั้งเด็กเหล่านั้นจะไม่ขาดโอกาสแม้ว่าจะสูญเสียพ่อและแม่ไป รวมถึงการดูแลผู้ป่วยเอดส์ให้กลับมามีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้นหรือจากไปอย่างมีความสุข

๒.) กลุ่ม หรือ องค์กรชุมชน คือกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนอันมีความสนใจในการจัดการปัญหาเอดส์ อาจเป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาทิ ผู้นำแกนนำหรือกลุ่มคนที่รวมตัวอย่างไม่เป็นทางการ กลุ่มผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้ไม่จำกัดด้วย เพศและวัยแต่อย่างใด

๓.)ระบบความคิดหรือวิถีคิดของชุมชน ได้แก่ วิถีคิดที่เน้นคำสอนทางศาสนา คุณธรรมนำชีวิต “การทำบุญ ทาน การให้ “ จะทำให้เกิดความเห็นใจนำมาซึ่งการช่วยเหลือกันและกัน

วิถีคิด “การเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน” ดังภาษิต ข้อคิด คำล้านนา อันสะท้อนให้ทราบพื้นฐานจิตใจแห่งการโอบอ้อมอารี มีเมตตา จะนำมาซึ่งการจัดการกับปัญหาเอดส์ได้

ประเด็นที่ ๓ กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชน

	บ้านเวียงกลาง	บ้านดอยงาม	บ้านป่าแดงหลวง
องค์ประกอบของการสื่อสาร			
ผู้ส่งสาร(sender)	คณะทำงานเอดส์ (ผู้นำชุมชน/ตัวแทนเยาวชน/ผู้ติดเชื้อ/ผู้ได้รับผลกระทบ/พ่อบ้านแม่บ้าน)	คณะทำงานเอดส์ (ผู้นำชุมชน/เยาวชน/แม่บ้าน/พ่อบ้าน/ผู้ติดเชื้อ)	แกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย (ผู้นำที่เป็นทางการ/หมอพื้นบ้านพ่อบ้าน/แม่บ้าน/ผู้ติดเชื้อ)
เนื้อหาสาร (message)	ความรู้เรื่องโรคเอดส์ / พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์/วิธีการป้องกัน/เพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย/การอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ/การดูแลผู้ป่วยเอดส์	การเสริมกำลังใจผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์/ การใช้ความรักความผูกพันของครอบครัวป้องกันเอดส์	การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชน จากความบอบช้ำในปัญหาเอดส์สู่ศักดิ์ศรีของชุมชน
ผู้รับสาร (reciever)	คนในชุมชน / คนนอกชุมชน	คนในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง	คนในชุมชนและตำบลเกาะช้าง
ช่องทางการสื่อสาร (channel)	สื่อบุคคล - ผู้ติดเชื้อ / พ่อบ้านแม่บ้าน / ผู้นำ สื่อเฉพาะกิจ - บอร์ดประชาสัมพันธ์ - ภาพพลิก - การเดินรณรงค์	สื่อบุคคล – ผู้ติดเชื้อ / ครู / ผู้นำ / เจ้าหน้าที่องค์รกพัฒนาเอกชน สื่อประเพณี - ประเพณีทานทอด - งานสานสัมพันธ์ครอบครัว “เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น”	สื่อบุคคล – ผู้ติดเชื้อ / แกนนำชุมชน / เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน แนวคิด พิพิธภัณฑ์ชุมชน
แหล่งที่มาของการรณรงค์			
- ภายนอกชุมชน	หน่วยงานภาครัฐ	หน่วยงานภาครัฐและเอกชน	หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- ภายในชุมชน	การสื่อสารระหว่างบุคคล	คณะทำงานเอดส์ระดับตำบล การสื่อสารระหว่างบุคคล	แกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย การสื่อสารระหว่างบุคคล
ขอบเขตการสื่อสารรณรงค์	การสื่อสารใน ๓ พื้นที่ พบว่า เป็นการผสมผสานร่วมระหว่างการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อประเพณี สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจและสื่อมวลชนจากฐานการดำเนินงานในอดีต		
เป้าหมายการสื่อสาร	เป็นการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดข้อมูลในเรื่องโรคเอดส์และโน้มน้าวใจให้คนตะหนักในปัญหาเอดส์และผลกระทบที่ตามมา	เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ อาทิผู้สูงอายุที่รับภาระดูแลหลานที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ โดยการยกย่องและการให้กำลังใจ เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ของคนด้วยประเด็นปัญหาเอดส์	เพื่อพัฒนาความเป็นตัวตนของชุมชน(community self-expression) ในการแสดงออกซึ่ง ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชน

กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการนั้นกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนได้ โดยการสื่อสารรณรงค์นั้นต้องเป็นการดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีการผสานแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการ รวมถึงต้องมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน ในประเด็นของข้อมูลของชุมชน การศึกษาถึงลักษณะและบริบทของชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ความพึงพอใจหรือความต้องการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงชุมชนของตนให้ดีขึ้น โดยกระบวนการนี้ยังได้สร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน อันเป็นการตอกย้ำถึงบทบาทของการเป็น “เจ้าของชุมชน” ที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชนของตน

รูปแบบของการสื่อสารนั้น ควรจะเป็นการสื่อสารสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิกิริยาโต้ตอบกันได้เพื่อให้การสื่อสารรณรงค์นั้นตรงใจผู้รับสารขณะที่ผู้รับสารสามารถสะท้อนในกระบวนการสื่อสารมายังผู้ส่งสารได้ นอกจากนั้นยังมีทิศทางการไหลของข่าวสารในทิศทางที่หลากหลายได้แก่ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเองและการใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก แหล่งที่มาของการรณรงค์ให้เป็นการสื่อสารที่มาจากภายนอกชุมชนและการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กล่าวคือไม่ปฏิเสธการสื่อสารจากกลุ่มภายนอก การสื่อสารจากหน่วยงานภายนอกชุมชนจะช่วยเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ให้แก่คณะทำงานเอดส์ในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ในการดำเนินงานเอดส์มากยิ่งขึ้น สามารถนำข่าวสารหรือความรู้ที่ได้มาเผยแพรให้แก่คนในชุมชน และเมื่อการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้หยุดลง ชุมชนยังคงมีการสื่อสารภายในของชุมชนและมีการจัดการกับปัญหาเอดส์ได้โดยตัวของชุมชนเอง

เป้าหมายการสื่อสารนั้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน รวมทั้งเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งสื่อที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นสื่อที่เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน เป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังพบว่ากิจกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นยังเป็นไปตามข้อสันนิษฐานที่ว่า การสื่อสารในชุมชนนั้นมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาเอดส์ โดยช่วยลดการติดเชื้อลงได้ โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งถือเป็นการสื่อสารหลักของคนในชุมชน กล่าวคือ เมื่อได้รับข่าวสารต่างๆ จากสื่อหรือแหล่งใดก็ตาม มักจะมีนำมาพูดคุยบอกกล่าวกันอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้ ผลที่ได้จากการสื่อสารที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่พบว่า เมื่อคนในชุมชนได้รับข่าวสารจากสื่อเอดส์ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ดีต่อผู้ติดเชื้อ และเกิดทัศนคติที่ดีต่อข่าวสารที่ได้รับ จึงเกิดการยอมรับปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น ไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ เกิดการป้องกันตนเองมากขึ้น มีการพูดคุยประเด็นเกี่ยวกับเอดส์มากขึ้น และพยายามที่จะลดพฤติกรรมเสี่ยงลง

จากการศึกษาการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเอดส์ดังกล่าว ยังสามารถชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาเอดส์ควรจะเป็นการใช้สื่อที่ผสมผสานกันหลาย ๆ รูปแบบและไม่จำกัดในข้อดีของสื่อชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ข้อดีของสื่อแต่ละชนิดนั้นจะช่วยให้เป้าหมายในการรณรงค์สำเร็จได้อย่างไร ประกอบกับการสื่อสารที่ผ่านสื่อแต่ละรูปแบบมักจะมีข้อเด่นและข้อด้อยที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสันนิษฐานการวิจัยที่ว่า กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการสามารถจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชนได้ โดยใช้การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณี และสื่อท้องถิ่น ดังนั้น หากนำการสื่อสารต่างๆ เหล่านั้นมาใช้ในลักษณะของการบูรณาการของการสื่อสารอันทำให้ส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็จะส่งผลให้การสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์เกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

รหัสโครงการ : RDG4640009

ชื่อโครงการ: **การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย**

ชื่อนักวิจัย : จำเริญ ใยชิดและคณะ

E-mail address: yjumreon@hotmail.com

ระยะเวลาโครงการ : กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖-กรกฎาคม ๒๕๔๗

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงลักษณะการสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน อันสะท้อนให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการจัดการปัญหาเอดส์ รวมถึงศึกษากระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตการณ์ภาคสนาม ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)และการวิจัยเชิงประเมินผลใน ๓ พื้นที่ ของอำเภอเมือง อำเภอพานและอำเภอแม่สาย

ผลการศึกษาพบว่า ลักษณะการสื่อสารของของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ประกอบไปด้วย การสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น การกล่าวตักเตือนหรือแนะนำระหว่างกันในการป้องกันและหยุดยั้งการติดเชื้อเอดส์ของคนในชุมชน ในการสื่อสารของกลุ่มพบว่าเป็นการสื่อสารในกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนที่มุ่งให้เกิดการป้องกันโรคเอดส์ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงการใช้สื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อบุคคล เช่น กลุ่มผู้ติดเชื้อ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและผู้มีบทบาทในงานเอดส์ของชุมชนในการสื่อสาร สื่อมวลชนคือการรับข่าวสารเรื่องโรคเอดส์จากวิทยุและโทรทัศน์ในระดับที่ไกลตัว สื่อเฉพาะกิจเป็นรูปแบบการจัดการณรงค์ผ่านสื่อและกิจกรรมการณรงค์ สื่อพื้นบ้านได้แก่การใช้เพลงพื้นบ้านและการใช้ประเพณีของชุมชนเป็นสื่อการรณรงค์ด้วยการสอดแทรกด้วยเนื้อหาเรื่องโรคเอดส์ อันเป็นช่องทางในการสื่อสารให้เกิดการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์

ชุมชนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาเอดส์ อันได้แก่ โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน ที่เรียกว่า “ระบบเครือญาติ” กลุ่มและองค์กรชุมชนอันได้แก่ กลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มผู้นำและกลุ่มแกนนำในชุมชนที่มาจากคนในชุมชนที่มีความสนใจ รักชุมชนของตนและได้เข้ามาร่วมเป็นพลังของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์ ประการสุดท้ายคือ วิถีคิดของชุมชนที่ใช้คุณธรรมและหลักศาสนา ส่งผลให้ชุมชนให้ความสำคัญกับปัญหาเอดส์ดังคำล้านนาที่ว่า “เอ็นดูเปิ้น” “ตกต่ำเปิ้นเป็นดีใคร่หัว ตกต่ำตัวเป่นดีใคร่ไฮ้” อันเป็นส่วนของวิถีคิดชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์

กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชนนั้น ประกอบไปด้วยการสื่อสารแบบสองทางที่ผู้รับสารและผู้ส่งสารมีปฏิกิริยาโต้ตอบทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอยู่ตลอดเวลาและมีการไหลของข้อมูลข่าวสารจากทุกกลุ่มคนในชุมชน การสื่อสารรณรงค์นั้นใช้รูปแบบของสื่อที่ผสมผสานกันเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในเป้าหมายของการรณรงค์และใช้การผสานแนวคิดจากองค์ความรู้ของชุมชนร่วมกับแนวคิดการพัฒนาเป็นฐานข้อมูลในการจัดปัญหาเอดส์ของชุมชน นอกจากนั้นเป็นการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของคนในการเข้ามาจัดการปัญหาในฐานะ “เจ้าของของชุมชน” และการปรับฐานคิดจาก “ผู้รับ” สู่ผู้ทำในสิ่งที่คิด” ผ่านเวทีการสื่อสารของคนในชุมชน การสื่อสารรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์จะประสบผลสำเร็จจะต้องเป็นการสื่อสารที่คนในชุมชนมีอำนาจในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการต่อปัญหารวมถึงการไม่ปฏิเสธการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก แต่เป็นการสนับสนุนซึ่งกันและกัน อันจะก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในที่สุด

Project Code: RDG 4640009

Project Title: Aids Campaign In Chaing Rai: Community Base Approach

Researchers: Mr. Jumroen Yaichid and colleages

Email address: yjumroen@hotmail.com

Project duration: February 2003 – July 2004

This research was a study about the community communication natures that are related to solving AIDS-problems in the community and how those reflect the potential of community as an important participatory part in managing AIDS-problems. Also the study built on the integration of AIDS-education process to solve AIDS-problems in the community. This qualitative research is carried out by in-depth interviews field observations, participatory action research and assessment research in the three areas of Muang, Phan and Mae Sai District.

The study found that the natures of community communication those related of solving AIDS-problems consist of interpersonal communication such as advising and recommending each other about preventing and stopping HIV-infections of numbers in the community. For group communication, it has been found that the communication in different groups of the community that determined to have AIDS-prevention success. Furthermore, it also uses other media such as

- Personnel = members of HIV-infected group, public health officers and AIDS-educating activists in the community.
- Public mass media = updated news about AIDS from television and radio.
- Specific media = AIDS-education programs through public mass media and activities.
- Local folk media = folk songs and traditions of the community as an educational media by adding facts about HIV-AIDS which is a way at communicating to bring about AIDS-prevention and solving related problems.

Communities have potential in solving AIDS problems, for example, one relationship structure of the community, which is called the “Family network system”. The groups and community organizations that have potentials in solving AIDS problems are HIV-infected network, leaders and activists in the community that are members of

community who are concerned about love their own community. Therefore, they have come to be a part of the community movement in managing AIDS-problems. The last thing that has potential in solving AIDS-problems is community traditions that use morality and religions, which causes community to give priority to AIDS-problems. As a saying of Lanna that says “Just feeling pity on him” and “Feel its funny when it happens to others, but feel sorry when if happens to oneself”. That is part of the traditional thinking of community used in managing AIDS-problems.

The integration of the AIDS-education process used to solve AIDS-problems in the community consist of two-way communication which the “receiver” and the “sender” of messages have both formal and informal reactions all the time and there are flows of information between every groups in the community. For educating AIDS-problems, the study used a mixed media to have successes according to the goal of the education activity and used the blended ideas from community wisdom with the development ideas as the basic information in solving AIDS-problems. Furthermore, it is a way of communication that gives weight on the participatory of members in attacking problems as “owner of the community” status and change the way of thinking from “receiver” to “performer of what has been thought” through the communication forums of members in the community. The AIDS-education process for prevention and solving AIDS-problems could only be successful if it is a communication that members in the community are empowered to think, make decisions, and take action about the problems. This includes, not denying support from outside organization but rather supporting each other, which will make effective and successful at the end.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
Executive Summary	ข
บทคัดย่อ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	จ
สารบัญแผนภูมิ	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ที่มาและความสำคัญ	๑
๑.๒ ปัญหานำการวิจัย	๑๗
๑.๓ วัตถุประสงค์	๑๘
๑.๔ นิยามศัพท์	๑๘
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๒๐
บทที่ ๒ ทบทวนวรรณกรรม	
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร	๒๑
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและศักยภาพ	๒๕
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม	๒๙
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติและพฤติกรรม	๓๔
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน	๓๖
๒.๖ แนวคิดการสื่อสารเพื่อชุมชน	๔๐
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔๒
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย	
๓.๑ หน่วยการวิเคราะห์	๔๗
๓.๒ พื้นที่ที่ศึกษา	๔๘
๓.๓ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๔๙
๓.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๕๑
๓.๕ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๒
๓.๖ การวิเคราะห์ข้อมูล	๕๔
๓.๗ การรวบรวมข้อมูลและนำเสนอผลการศึกษา	๕๕
๓.๘ ระยะเวลาที่ดำเนินการ	๕๕

บทที่ ๔ การสื่อสารของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์

๔.๑ จากเชียงรายสู่ ๓ อำเภอ ๕๖

๔.๒ ลักษณะชุมชนโดยสังเขป ๕๗

๔.๓ ปัญหาเอดส์ของชุมชน ๖๐

๔.๔ การสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ ๖๓

๔.๕ กระบวนการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะที่ผ่านมา ๙๕

๔.๖ บทสรุปกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน ๓ พื้นที่ ๑๑๘

บทที่ ๕ ศักยภาพชุมชน : กระบวนการมีส่วนร่วม

๕.๑ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและชุมชน ๑๒๑

๕.๒ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน ๑๒๓

ก.การจัดเวทีเสวนา

ข.การผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

๕.๓ การวิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของ ๓ ชุมชนในกิจกรรมรณรงค์ ๑๙๔

บทที่ ๖ ศักยภาพชุมชน : การประเมินผลชุมชน

๖.๑ การประเมินผลกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน ๑๙๖

๖.๒ การประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการรณรงค์ ๒๐๙

๖.๓ บทสรุปของกิจกรรมรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน ๒๓๖

บทที่ ๗ กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ : ประสบการณ์จาก ๓ ชุมชน ๒๓๘

๗.๑ เครือข่ายประสบการณ์ ๓ ชุมชน ๒๔๘

๗.๒ บทเรียนจากชุมชนจากกิจกรรมรณรงค์ ๒๕๔

๗.๓ แนวทางการจัดการรณรงค์ ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน ๒๕๙

๗.๔ เบื้องหลังการทำวิจัยกับชุมชน

บทที่ ๘ การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๘.๑ การอภิปรายผล ๒๖๖

๘.๒ ข้อเสนอแนะ ๒๘๔

บรรณานุกรมรม ๒๘๗

ภาคผนวก

บทความเพื่อการเผยแพร่ ๒๙๑

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการไปใช้ประโยชน์ ๓๑๗

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้าที่
ตารางที่ ๑	แสดงจำนวนผู้ป่วยเอดส์ ผู้ติดเชื้อมีอาการและผู้เสียชีวิตจังหวัดเชียงราย รายปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕44	๘
ตารางที่ ๒	แสดงจำนวนผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ จำแนกตามอำเภอ รายปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕44	๙
ตารางที่ ๓	แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ จำแนกตามอาชีพ รายปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕44	๑๐
ตารางที่ ๔	แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ จำแนกตามกลุ่มอายุ รายปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕44	๑๑
ตารางที่ ๕	แสดงปัจจัยเสี่ยงของผู้ป่วยโรคเอดส์ และผู้ติดเชื้อมีอาการจังหวัดเชียงรายรายปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕44	๑๒
ตารางที่ ๖	แสดงระยะเวลาในการวิจัยและกิจกรรมในการเก็บรวบรวมข้อมูล	๕๕
ตารางที่ ๗	แสดงความสัมพันธ์มิติเวลาช่องทางการสื่อสาร และกลยุทธ์การสื่อสาร	๒๓๓
ตารางที่ ๘	แสดงสรุปภาพรวม ๓ พื้นที่ต่อการดำเนินโครงการวิจัย	๒๔๕
ตารางที่ ๙	แสดงสรุปลักษณะของกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน ๓ พื้นที่	๒๗๗

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิ		หน้าที่
แผนภูมิที่ ๑	แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	๕๑
แผนภูมิที่ ๒	แสดงสภาพภาพของพื้นที่ต่อการจัดกิจกรรมรณรงค์แบบบูรณาการ	๑๑๙
แผนภูมิที่ ๓	แสดงกระบวนการวิจัยของแต่ละชุมชน	๑๒๓
แผนภูมิที่ ๔	แสดงปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์	๑๓๒
แผนภูมิที่ ๕	แสดงความร่วมมือระหว่างคณะวิจัยและแกนนำชุมชน	๑๘๙
แผนภูมิที่ ๖	แสดงคุณลักษณะของการสื่อสารของชุมชนบ้านป่าแดงหลวง	๒๓๑
แผนภูมิที่ ๗	แสดงขั้นตอนการดำเนินงานร่วมระหว่างนักวิจัย คณะทำงานเอดส์และชุมชน	๒๓๖
แผนภูมิที่ ๘	แสดงกระบวนการศึกษาวิจัยและผลการศึกษาวิเคราะห์ผ่านกิจกรรมที่ได้ดำเนิน	๒๕๓
แผนภูมิที่ ๙	แสดงคุณลักษณะแนวทางการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน	๒๕๘
แผนภูมิที่ ๑๐	แสดงการดำเนินงานวิจัยบ้านเวียงกลาง	๒๖๐
แผนภูมิที่ ๑๑	แสดงการดำเนินงานวิจัยบ้านดอยงาม	๒๖๒
แผนภูมิที่ ๑๒	แสดงการดำเนินงานวิจัยบ้านป่าแดงหลวง	๒๖๔
แผนภูมิที่ ๑๓	แสดงการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน	๒๗๒

สารบัญแผนภาพ

ภาพ		หน้าที่
ภาพที่ ๑	แสดงกิจกรรมการรณรงค์"จุดบั้งไฟ"	๑๑๔
ภาพที่ ๒	แสดงกิจกรรมการรณรงค์"ปล่อยโคม"	๑๑๔
ภาพที่ ๓	แสดงป้ายรณรงค์ของชุมชนบริเวณหน้าโรงงาน	๑๑๔
ภาพที่ ๔	แสดงป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ในชุมชน	๑๑๔
ภาพที่ ๕	แสดงกิจกรรมการรณรงค์ในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ	๑๑๔
ภาพที่ ๖	แสดงกิจกรรมการรณรงค์ในวันเอดส์โลกในตัวอำเภอแม่สาย	๑๑๔
ภาพที่ ๗	แสดงความร่วมมือในการจัดกิจกรรสอยดาวของกลุ่มฝั่งสาย	๑๑๕
ภาพที่ ๘	แสดงความร่วมมือในการจัดกิจกรรสอยดาวของกลุ่มฝั่งสาย	๑๑๕
ภาพที่ ๙	แสดงกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มฝั่งสาย	๑๑๕
ภาพที่ ๑๐	แสดงการสนับสนุนด้านทุนการศึกษาให้กับลูกผู้ติดเชื้อใน	๑๑๕
ภาพที่ ๑๑	แสดงกิจกรรมรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ ณ กลุ่มฝั่งสาย	๑๑๕
ภาพที่ ๑๒	แสดงการเข้ามาศึกษาดูงาน ณ กลุ่มฝั่งสาย	๑๑๕
ภาพที่ ๑๓	แสดงการเข้าเยี่ยมชมสวนสมุนไพร ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	๑๑๖
ภาพที่ ๑๔	แสดงการให้ความช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต	๑๑๖
ภาพที่ ๑๕	แสดงกิจกรรมการผลิตยาสมุนไพรกลุ่มฝั่งสายของ	๑๑๖
ภาพที่ ๑๖	แสดงที่ตั้งของกลุ่มฝั่งสาย	๑๑๖
ภาพที่ ๑๗	แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาชุมชนของสมาชิกในชุมชน	๑๒๘
ภาพที่ ๑๘	แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาชุมชนของตัวแทนเยาวชนลีซู	๑๒๘
ภาพที่ ๑๙	แสดงแกนนำเยาวชนพื้นราบที่เข้าร่วมเป็นคณะทำงานเอดส์ในชุมชน	๑๓๔
ภาพที่ ๒๐	แสดงการผลิตเนื้อหาข่าวสารในการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์	๑๔๐
ภาพที่ ๒๑	แสดงความร่วมมือของคนในชุมชนในการสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์	๑๔๑
ภาพที่ ๒๒	แสดงความร่วมมือในการสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์	๑๔๒
ภาพที่ ๒๓	แสดงสื่อบอร์ดประชาสัมพันธ์	๑๔๒
ภาพที่ ๒๔	แสดงเนื้อหาสารในการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์	๑๔๒
ภาพที่ ๒๕	แสดงการเปลี่ยนเนื้อหาสารในการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์	๑๔๓
ภาพที่ ๒๖	แสดงการผลิตสื่อภาพพลิกที่ผลิตของแกนนำเยาวชนลีซู	๑๔๓
ภาพที่ ๒๗	แสดงสื่อภาพพลิกที่ผลิตโดยแกนนำเยาวชนลีซู	๑๔๔
ภาพที่ ๒๘	แสดงการใช้สื่อภาพพลิกโดยเยาวชนลีซู	๑๔๔
ภาพที่ ๒๙	แสดงการเตรียมเนื้อหาสารสำหรับการเดินรณรงค์โรคเอดส์	๑๔๕
ภาพที่ ๓๐	แสดงการเดินรณรงค์โรคเอดส์ของคนลีซูในชุมชน	๑๔๕
ภาพที่ ๓๑	แสดงการเดินรณรงค์โรคเอดส์ของคนพื้นราบในชุมชน	๑๔๖
ภาพที่ ๓๒	แสดงการศึกษาดูงาน ณ กลุ่มฝั่งสาย อ.แม่สาย จ.เชียงราย	๑๔๙

ภาพที่ ๓๓	แสดงการศึกษาดูงาน กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	๑๕๑
ภาพที่ ๓๔	แสดงการศึกษาดูงาน กลุ่มไออุ่น อ.เชียงคำ จ.พะเยา	๑๕๒
ภาพที่ ๓๕	แสดงการวางแผนงานของคณะทำงานเอดส์และคณะวิจัย	๑๖๐
ภาพที่ ๓๖	แสดงภาพผู้สูงอายุในการเล่าเรื่องการจัดประเพณีในครั้งอดีต	๑๖๘
ภาพที่ ๓๗	แสดงการนำของมาร่วมทำบุญในกิจกรรม	๑๖๘
ภาพที่ ๓๘	แสดงความร่วมมือของชุมชนในการเตรียมของทำบุญ	๑๖๘
ภาพที่ ๓๙	แสดงขบวนของกลุ่มผู้เข้าร่วมที่กำลังเดินขบวนไปบ้านผู้สูงอายุ	๑๖๘
ภาพที่ ๔๐	แสดงการรับทานของครอบครัวผู้สูงอายุ	๑๖๙
ภาพที่ ๔๑	แสดงภาพครอบครัวของผู้สูงอายุที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์	๑๖๙
ภาพที่ ๔๒	แสดงขบวนเดินรณรงค์ป้องกันเอดส์ก่อนเข้าสู่ลานกิจกรรม	๑๗๒
ภาพที่ ๔๓	แสดงป้ายข้อความรณรงค์ในกิจกรรม	๑๗๒
ภาพที่ ๔๔	แสดงป้ายข้อความรณรงค์ในกิจกรรม	๑๗๒
ภาพที่ ๔๕	แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน	๑๗๓
ภาพที่ ๔๖	แสดงการโยน”บ่กอน” การละเล่นพื้นบ้าน	๑๗๓
ภาพที่ ๔๗	แสดงการแข่งขันการทำ”ลาบจิ้น”และ”ส้มตำ”	๑๗๓
ภาพที่ ๔๘	แสดงกิจกรรมการแซวครอบครัว	๑๗๔
ภาพที่ ๔๙	แสดงการฟ้อนรำในงาน “เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น”	๑๗๔
ภาพที่ ๕๐	แสดงการ”ฮ้องขวัญ”ให้กับนักวิจัย	๑๗๔
ภาพที่ ๕๑	แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่	๒๔๑
ภาพที่ ๕๒	แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่	๒๔๑

บทที่๑

บทนำ

๑.๑) ที่มาและความสำคัญของปัญหา

"ปัญหาเอดส์" ปัญหาหนึ่งของสังคมไทยและเป็นปัญหาที่ไร้พรมแดนอยู่ในสังคมโลก ณ ปัจจุบันนี้ ความพยายามในการร่วมมือกันด้านการรณรงค์เพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ รวมถึงความร่วมมือในการค้นคว้าด้านการแพทย์และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการปัญหาในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ ล้วนต่างมุ่งแก้ปัญหาเอดส์ในสังคมของมวลมนุษยชาติทั้งสิ้น

จากกระแสการรณรงค์โรคเอดส์ในสังคมไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งจากภาครัฐ เอกชนได้ก่อให้เกิดการรับทราบข้อมูลเรื่องโรคเอดส์ที่มากขึ้น มีการเฝ้าระวังสถานการณ์ด้านการติดเชื้อ ตลอดจนมีการพัฒนาด้านการรักษาและการดูแลผู้ป่วย การสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน รวมถึงมาตราการด้านการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความตระหนักและให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพื่อลดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และสร้างการยอมรับผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์ โดยใช้การสื่อสารหลายช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสารซึ่งเนื้อหาของการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ นั้นได้เน้นให้เห็นถึงอันตรายของโรคเอดส์และเพื่อให้เกิดการป้องกันการติดเชื้อเอดส์แก่บุคคลในสังคม ซึ่งการดำเนินการต่อปัญหาเอดส์ทั้งจากหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชนและเครือข่ายผู้ติดเชื้อ ต่อการรณรงค์และจัดการปัญหาเอดส์ที่ผ่านมา กล่าวสรุปได้ดังนี้

การทำงานของภาครัฐต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะเวลาที่ผ่านมา

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ รัฐได้กำหนดให้โรคเอดส์เป็นโรคติดต่อร้ายแรง ตาม พ.ร.บ. โรคติดต่อ ๒๕๒๓ และในปีถัดมาได้เพิ่มชื่อโรคเอดส์เป็นโรคต้องห้ามตาม พ.ร.บ. คนเข้าเมือง ๒๕๒๓ ต่อมาคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบต่อโครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ (๒๕๓๑-๒๕๓๔) ของกรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข จึงได้บรรจุลงในแผนพัฒนาฉบับที่ ๖ และได้มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลและให้คำแนะนำเกี่ยวกับโรคเอดส์ในปี ๒๕๓๐ นอกจากนั้น องค์การอนามัยโลกยังได้ให้การสนับสนุนด้านการเงินและความช่วยเหลือ ปี ๒๕๓๒ รัฐได้ประกาศให้มีนโยบายป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ โดยให้มีการระดมความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนองค์กรระหว่างประเทศ และยังได้แต่งตั้งคณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ มีการจัดทำแผนแม่บทป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ (สมพร ปิ่นอักษรสกุล,2538)

ในการทำงานของภาครัฐต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ ได้มุ่งเน้นด้านนโยบายด้านการรักษาพยาบาลเป็นไปตามระบบกระทรวงสาธารณสุข นอกจากนั้นรัฐได้จัดสรรงบประมาณแผ่นดินเพื่อใช้ในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ มีการสำรวจเก็บข้อมูลการเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของโรคโดยกระทรวงสาธารณสุขทุก ๖ เดือน (Sero-surveillance survey) ในกลุ่มเป้าหมายต่างๆ การจัดกิจกรรมให้สุขศึกษาและความรู้แก่ประชาชนในการป้องกันตนเอง โดยผ่านสื่อประเภทต่างๆ อาทิ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือพิมพ์ นิทรรศการ การประชุมสัมมนา และการอบรม เป็นต้น ทั้งยังให้มีการอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพื่อให้สามารถรับมือกับสถานการณ์โรคระบาด การตรวจสอบเลือดบริจาคทั่วประเทศ การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย เช่น การแจกจ่ายถุงยางอนามัยโดยไม่คิดมูลค่า เพื่อลดอัตราการติดเชื้อจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ (Sexually Transmitted Diseases) และการติดเชื้อ HIV การสร้างระบบการควบคุมคุณภาพถุงยางอนามัย การจัดตั้งโครงการถุงยางอนามัย ๑๐๐ % การให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อ และมีโครงการแจกยาต้านไวรัส (Antiviral drug) เช่น ยา AZT โดยไม่คิดมูลค่า (ภัสสร ลิมานนท์และคณะ, ๒๕๓๘)

นอกจากนี้ ในปี ๒๕๓๖ ได้ก่อตั้งศูนย์อำนวยการต้านภัยเอดส์ภาคเหนือตอนบน (ศอนบ.) ขึ้น เพื่อให้เป็นผู้วางแผนยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาเอดส์ เนื่องจากภาคเหนือตอนบนเริ่มเกิดการแพร่กระจายของโรคเอดส์เป็นอย่างมาก (ยิ่งยง เทาประเสริฐ , ๒๕๔๓) ปลายปี ๒๕๓๗ ได้มีการจัดประชุมมหาสมาคม โดยมีผู้แทนหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ เอกชนและองค์กรชุมชนเข้าร่วม และในปี ๒๕๓๘ ได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ ดังนี้

๑.) การเตรียมชุมชน / การสร้างศักยภาพชุมชน โดยให้ความรู้กับชุมชน

๒.) การสร้างอาสาสมัครและสนับสนุนงานของอาสาสมัคร

๓.) การสร้างเครือข่ายการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ทางสังคม

๔.) การสร้างเครือข่ายการดูแลรักษาผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์

ในปี ๒๕๔๐-๒๕๔๑ มีการพัฒนายุทธศาสตร์ทั้ง ๔ ข้อเพื่อให้สอดคล้องกับแผน ๘ ดังนี้

๑.) การพัฒนาศักยภาพคน ครอบครัวและชุมชน

๒.) การพัฒนาศักยภาพแวดล้อมในสังคมให้เอื้อต่อการป้องกัน/แก้ไขปัญหาเอดส์

๓.) การพัฒนาสังคมและจิตวิทยา ให้ผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์อยู่ในสังคมอย่างปกติสุข

๔.) การพัฒนาพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ

๕.) การส่งเสริมสุขภาพและบริการทางการแพทย์

๖.) การพัฒนากลไกการบริหารจัดการ

๗.) การพัฒนาภูมิปัญญาและการวิจัย (การทำสมุนไพร)

(สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๗, ๒๕๔๒)

ตลอด ๕ ปีของการดำเนินงานสามารถกล่าวสรุปการทำงานของภาครัฐได้ดังนี้

๑.) เกิดความชัดเจนและเชื่อมโยงต่อการบริหารจัดการ และการประสานงานตั้งแต่ระดับส่วนกลางสู่ระดับเขต ระดับจังหวัดไปจนถึงหมู่บ้าน ทั้งหน่วยงานของรัฐด้วยกันเองหรือกับเอกชนและชุมชน

แต่ขณะเดียวกันภาครัฐยังไม่มีการสืบเนื่องระบบการแก้ไขปัญหาเอดส์ที่ผ่านมา แม้การแพร่ระบาดเอดส์ได้ลดลงในระดับหนึ่งแต่ปัญหาเอดส์ก็ถูกลดความสำคัญลงไปด้วย แต่ในความเป็นจริงยังมีปัญหาอื่นๆ ติดตามมา เช่น ปัญหาเด็กกำพร้า ผู้สูงอายุไร้ที่พึ่งพา การลดลงของประชากรในวัยเจริญพันธุ์ ความล่มสลายของระบบครอบครัว การหวนคืนสู่อาชีพของหญิงขายบริการที่ติดเชื้อ หรือจำนวนผู้ติดเชื้อที่รอการแสดงอาการในอนาคต

๒.) เกิดกระแสความตื่นตัวและความเคลื่อนไหวในระดับหมู่บ้านและชุมชน แม้จะเกิดขึ้นในบางชุมชนที่สามารถรวมตัวแก้ไขปัญหาเอดส์ จนพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งที่เรียกว่าประชาสังคม แต่ปัญหาก็ยังพบว่า จะขยายผลจากชุมชนที่เข้มแข็งหรือเรียนรู้แล้วเพียงบางส่วนไปยังชุมชนส่วนใหญ่ที่ไม่เข้มแข็งได้อย่างไร

๓.) อัตราการติดเอดส์รายใหม่ทั้งในกลุ่มประชากรชายและหญิง รวมถึงจำนวนผู้ป่วยเอดส์ใหม่ที่เกิดขึ้นในแต่ละปีมีแนวโน้มลดลง ตลอดจนพฤติกรรมการป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อก็มีแนวโน้มดีขึ้น แต่ทั้งหมดนี้ยังคงเป็นผลจากการพึ่งพาตัวชี้วัดแบบ “พฤติกรรมทางโรค” มากกว่า “พฤติกรรมทางโลก” ซึ่งได้เปลี่ยนแบบแผนของเพศสัมพันธ์จากซ่องไปสู่นอกระบบ โดยเฉพาะการมีเพศสัมพันธ์ในกลุ่มเยาวชนหรือเด็กนักเรียน รวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากเพศสัมพันธ์ในสมัยก่อน ซึ่งมีสิ่งเสพติดเข้ามาร่วมกับการแพร่เชื้อเอดส์ทางเพศสัมพันธ์ อาจกล่าวไม่ได้ว่า การแพร่ระบาดของเชื้อเอดส์ได้ลดลงจริงหรือแม้แต่ชะลอลง หากเพียงเพราะยังไม่มีตัวชี้วัดที่ไวพอ จึงอาจยังต้องใช้เวลาเป็นเครื่องยืนยันสถานการณ์ที่แท้จริงในปัจจุบัน

๔.) ปัญหาการให้ความช่วยเหลือ ทั้งด้านการดูแลและการสงเคราะห์แก่ผู้ติดเชื้อหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์มีแนวโน้มลดลง ทั้งนี้กลุ่มผู้ติดเชื้อสามารถพัฒนาศักยภาพของตนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งองค์กรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข

๕.) การสร้างสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เอื้ออำนวยต่อการอยู่ร่วมกัน และการประสานการดำเนินงานร่วมกันขององค์กรในแต่ละระดับ สาขา ให้เข้ามาร่วมดำเนินการภายใต้นโยบาย กลวิธีที่อยู่ในทิศทางเดียวกัน มีเอกภาพในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ส่งผลให้ชุมชนคลายความรังเกียจผู้ติดเชื้อ จนเกิดเป็นชุมชนตัวอย่างของการอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกัน รวมถึงการเอื้ออาทรซึ่งกันและกันเพิ่มมากขึ้น จนเป็นแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกประเทศ

อย่างไรก็ตาม ยังขาดความชัดเจนในการสืบสานความร่วมมือต่อเนื่องไปในอนาคตของภาครัฐ ดังนั้นเมื่อปัญหาเอดส์ถูกลดความสำคัญลง ความร่วมมือที่เคยมีตอนรวมพลังสู้ปัญหาเอดส์ในระยะแรกก็เริ่มจางหายไป แต่ละหน่วยงานเริ่มกลับสู่บรรยากาศแบบตัวใครตัวมันอีกครั้งหนึ่ง ยกเว้นหน่วยงานสาธารณสุขที่มีหน้าที่เผชิญหน้ากับงานเอดส์อย่างหลีกไม่พ้น
(ยิ่งยง เทาประเสริฐ, ๒๕๔๓)

การทำงานขององค์กรเอกชนต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะเวลาที่ผ่านมา

การทำงานขององค์กรเอกชนต่างๆ เน้นการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์และเข้าไปดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในสถานการณ์นั้น โดยกระจายตัวตามภาคต่างๆ เช่น ภาคเหนือ อีสาน และตามสถานการณ์ของการระบาดของโรค (สรุปรายงานสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๘, ๒๕๔๔)

จุดเริ่มต้นของการเป็นเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเอดส์ เริ่มมาตั้งแต่ปี ๒๕๓๕ โดยที่จำนวนผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวเองเพิ่มมากขึ้นและเกิดปัญหาความตื่นกลัวของชุมชนที่ไม่ยอมรับและรังเกียจผู้ติดเชื้อ สิ่งแรกที่ทุกองค์กรเห็นพ้องต้องกันคือ ร่วมกันพัฒนาบุคลากรขององค์กรโดยเพิ่มความรู้ ความเข้าใจ และทักษะการให้คำปรึกษาในด้านเอดส์แก่องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านอื่นอยู่แล้ว แต่ได้ผนวกงานเอดส์เข้าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรตน นอกจากนั้นยังรวมถึงการรณรงค์ให้ความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องทั้งด้านการป้องกัน การแพร่ระบาด และการดูแลผู้ติดเชื้อ ปี ๒๕๓๗ ทางเครือข่ายองค์กรเอกชนได้เริ่มหันไปให้ความสนใจชุมชนมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนยอมรับผู้ติดเชื้อและสามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้อย่างปกติสุข โดยทำความเข้าใจและให้ความรู้เกี่ยวกับเอดส์ที่ถูกต้อง

การทำงานของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนได้เพิ่มความเป็นระบบที่ชัดเจนมากขึ้นด้วย มีการแบ่งงานออกเป็นหมวด แต่ละองค์กรสมาชิกสามารถทำงานหมวดตามความสนใจและความถนัดของตน โดยมีคณะกรรมการจากตัวแทนองค์กรสมาชิกและจากตัวแทนเครือข่ายผู้ติดเชื้อระดับจังหวัดมาร่วมเป็นคณะกรรมการ (ยิ่งยง เทาประเสริฐ,๒๕๔๓)

ในปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๓ การทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนจะเน้นในเชิงรุก กล่าวคือ มีการรณรงค์เชิงนโยบาย เช่น เรื่อง สิทธิของผู้ติดเชื้อ การเข้าถึงการรักษา การลดผลกระทบต่อผู้ติดเชื้อ การประกันสุขภาพถ้วนหน้า ฯลฯ นอกจากนี้ยังได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ ทั้งยังได้เข้าร่วมประชุมในการพิจารณาโครงการเงินอุดหนุนสนับสนุนงานด้านเอดส์ และจำนวนองค์กรต่างๆ ที่เข้ามาดำเนินการด้านเอดส์มีเพิ่มมากขึ้นแต่งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากแหล่งต่าง ๆ กลับน้อยลง

ในช่วงปี ๒๕๔๔ องค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านเอดส์มีการทำงานควบคู่ไปกับการทำงานด้านเครือข่ายของกลุ่มผู้ติดเชื้ออย่างใกล้ชิดมากขึ้น ทั้งยังทำงานในเชิงนโยบายและโครงสร้างต่างๆ มากขึ้น การทำงานที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนต่างประเทศเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน ด้านการทำงานเชิงข้อมูลและสารสนเทศก็มากขึ้นด้วย (สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๘, ๒๕๔๔)

กิจกรรมขององค์กรพัฒนาเอกชนกล่าวได้ดังนี้

๑.) การเผยแพร่ความรู้ ประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์ การติดต่อและการป้องกันตัว

๒.) การผลิตสื่อ เอกสารแผ่นพับรวมทั้งการแสดงพื้นบ้านเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้าใจ

๓.) การให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วย ประชาชนทั่วไป ทั้งก่อนและหลังการตรวจเลือด รวมทั้งการอบรมวิทยากรที่ให้คำปรึกษา

๔.) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการบำบัดรักษาฟื้นฟูโดยให้ที่พักเพื่อดูแลรักษาผู้ติดเชื้อ

๕.)กิจกรรมที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิ์ การให้ความช่วยเหลือทางสังคมและอาชีพแก่ผู้ติดเชื้อครอบครัว ผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์

๖.) การให้ทุนแก่หน่วยงานอื่นในการดำเนินกิจกรรมโรคเอดส์

(บุษบา รุจจนเวท, ดวงสมร ชินโชติเกษม, ๒๕๓๘)

แม้ว่าแต่ละองค์กร จะมีส่วนสำคัญในการร่วมแก้ปัญหาเอดส์มาตั้งแต่การเริ่มการระบาดของโรคเอดส์ แต่ในบางครั้งก็ตกอยู่ในฐานะคู่แข่งที่ต้องแย่งชิงการเป็นผู้ที่จะได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุนจากองค์กรอิสระและเอกเทศ จึงทำให้การถ่ายเทและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานด้านเอดส์ และความร่วมมือเสริมแรงซึ่งกันและกันเกิดขึ้นได้ยาก

การทำงานของเครือข่ายผู้ติดเชื้อต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะเวลาที่ผ่านมา

จากการทำงานขององค์กรภาครัฐและเอกชนดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะทำให้ละเลยที่จะศึกษาพัฒนาการของผู้ติดเชื้อต่อการเข้ามามีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเอดส์ ซึ่งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับตนเองและครอบครัวรวมไปถึงชุมชนของตน ความเคลื่อนไหวของขบวนการผู้ติดเชื้อ ผู้วิจัยขอนำเสนอในส่วนภาคเหนือตอนบนเพื่อสร้างให้เกิดความเข้าใจในงานวิจัยชิ้นนี้

การเริ่มก่อตัวได้มีขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๓๔ จากนั้นได้มีการพัฒนาและการปรับเปลี่ยนตามเงื่อนไขและสถานการณ์ ซึ่งสามารถนำการเสนอให้เห็นภาพได้เป็น ๔ ยุค ดังนี้

๑.) ยุคกดดัน (พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๓๖)

เป็นยุคที่เริ่มเกิดการรณรงค์ให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อป้องกันการติดเชื้อและการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ แต่ข่าวสารที่ออกมาในรูปแบบต่างๆ มักเน้นภาพความน่าเกลียดน่ากลัวและความตาย เช่น “โรคเอดส์เป็นแล้วตาย รักษาไม่หาย” ซึ่งแนวทางการรณรงค์ดังกล่าวได้สร้าง “คลื่นความรังเกียจ” และการปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ซึ่งส่งผลกระทบไปทั่วทั้งระดับครอบครัว ชุมชนและสังคม มีผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์จำนวนมากที่ได้รับผลกระทบจากภาวะสังคมรังเกียจและถูกทอดทิ้ง แม้แต่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐและเอกชนบางแห่งยังมีท่าทีรังเกียจและเลือกปฏิบัติต่อผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์เนื่องจากกลัวการติดเชื้อ ทำให้ผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยเอดส์ไม่ได้รับการดูแลรักษาเช่นผู้ป่วยทั่วไป ดังนั้นผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่ต้องเก็บซ่อนตัวไม่กล้าเปิดเผยตนเอง และสังคมเองก็ให้ความรังเกียจและกีดกันด้วยความเกรงกลัว

ในปี ๒๕๓๔ จึงได้เกิดคลีนิคนิรนามเพื่อให้คำปรึกษาและตรวจสุขภาพแก่ผู้ติดเชื้อ เกิดชมรมผู้ติดเชื้อขึ้น องค์กรพัฒนาเอกชนเองได้เข้ามามีส่วนร่วมให้กำลังใจ การเยี่ยมบ้านและการฝึกอบรมการเยี่ยมบ้านแก่ผู้ติดเชื้อ เปิดโอกาสให้ผู้ติดเชื้อได้พบปะเพื่อหนุนใจกันและกัน และแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเผชิญปัญหาและการดูแลรักษาตนเอง

๒.) ยุครวมกลุ่ม (พ.ศ. ๒๕๓๗-๒๕๓๘)

จากการแสวงหาทางเลือกในการรักษาตนเองของผู้ติดเชื้อในรูปแบบต่าง ๆ ทำให้เกิดกลุ่ม "หมอเทวดา" ที่ทำการรักษาด้วยยาต้มสมุนไพรและได้แจกจ่ายยานี้ให้แก่ผู้ติดเชื้อ ซึ่งการรวมตัวกันนั้นเกิดจากภาวะกดดัน ไม่มีทางเลือก เนื่องจากถูกปิดกั้นจากภาครัฐในการแสวงหาทางเลือกในการรักษาตนเอง ขณะที่การรักษาพยาบาลจากภาครัฐเพียงทางเดียวก็ไม่พอเพียงต่อความต้องการและไม่สามารถสร้างความมั่นใจให้กับผู้ติดเชื้อได้

จากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ก็ได้ก่อให้เกิดกลุ่มผู้ติดเชื้อเพิ่มมากขึ้น กล่าวคือ นับจากปี ๒๕๓๖ มีกลุ่มผู้ติดเชื้อ ๑ กลุ่ม ปี ๒๕๓๗ เพิ่มจำนวนเป็น ๑๓ กลุ่ม และในปี ๒๕๓๘ มีจำนวน ๓๕ กลุ่ม และจากเพิ่มขึ้นเชิงปริมาณ ทั้งมีการสนับสนุนด้านงบประมาณและวิชาการทำให้กลุ่มผู้ติดเชื้อได้เห็นศักยภาพของตนเอง มองเห็นพลัง คุณค่าและความหมายของการรวมกลุ่มจนเกิดการปรับเปลี่ยนทางความคิด จากการมุ่งแก้ไขปัญหาระดับปัจเจกบุคคลไปสู่การ แก้ไขปัญหาระดับนโยบาย และการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของสังคมส่วนรวมมากขึ้น

๓.) ยุคแตกแยก (พ.ศ.๒๕๓๙ - ๒๕๔๑)

ปี ๒๕๓๙ ได้เกิดเครือข่ายผู้ติดเชื้อภาคเหนือตอนบน ซึ่งได้ให้เกิดโครงสร้างการบริหารจัดการที่ชัดเจนและได้กลายเป็นปัจจัยในการหนุนเสริมให้กลุ่มผู้ติดเชื้อเกิดความเข้มแข็ง โดยมีที่ปรึกษาและพันธมิตรทั้งจากภาครัฐและเอกชน ที่ให้ความสนับสนุนช่วยเหลือทางด้านงบประมาณและวิชาการอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันผู้ติดเชื้อก็ได้มีพัฒนาการและปรับแนวคิดทิศทางการดำเนินงาน โดยตระหนักว่าผู้ติดเชื้อจะแยกตัวออกมารวมกลุ่มนอกชุมชนไม่ได้ ผู้ติดเชื้อจะต้องกลับคืนสู่ชุมชนของตน เพื่อใช้ชีวิตและมีกิจกรรมรวมกลุ่มกับชุมชนในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่งการปรับเปลี่ยนแนวคิดและทิศทางเช่นนี้ เป็นผลมาจากกระบวนการเรียนรู้ในการต่อสู้เพื่อขยายพื้นที่ทางสังคมและปฏิสัมพันธ์กับพันธมิตรร่วมขบวนการ รวมทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของประเทศ มีส่วนกำหนดให้นโยบายและแนวทางการทำงานขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนที่ให้การสนับสนุนแก่ขบวนการผู้ติดเชื้อ ได้หันไปหาความสำคัญและมุ่งเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนของตนเองอย่างยั่งยืน ตามแนวคิดประชาสังคมโดยเน้นวิธีการทำงานในรูปแบบภาคีความร่วมมือระดับท้องถิ่น หรือที่เรียกว่า “ประชาคมตำบล”

๔.) ยุคคืนดี (พ.ศ.๒๕๔๒ - ปัจจุบัน)

เป็นยุคที่ผู้ติดเชื้อส่วนใหญ่ ต้องการกลับไปมีชีวิตร่วมกับชุมชนเดิมของตนดังที่เป็นมาก่อนการติดเชื้อ โดยไม่มีการรังเกียจและการแบ่งแยก แม้ว่าหลายชุมชนจะไม่มีการพัฒนามาจนถึงยุคนี้ แต่หลายชุมชนก็ได้เกิดความร่วมมือลักษณะนี้บ้างแล้ว (การพัฒนาและบทเรียนของกลุ่มและเครือข่ายผู้ติดเชื้อ, ๒๕๔๔)

จากการศึกษาถึงการทำงานการแก้ไขปัญหาด้านเอดส์ จากทั้ง ๓ ภาค คือ ภาครัฐ เอกชน และเครือข่ายกลุ่มผู้ติดเชื้อนั้น กล่าวได้ว่า กำลังก้าวเข้าสู่ยุคของการระดมพลังจากทุกส่วนของสังคมมาช่วยกันแก้ไขปัญหาเอดส์ โดยเฉพาะในส่วนของชุมชนเอง ไม่ว่าจะโดยกลุ่มของผู้ติดเชื้อโดยตรง หรือองค์กรชุมชนในท้องถิ่น รวมทั้งกลุ่มพลังประชาชนในรูปแบบต่างๆ ล้วนมีบทบาทสำคัญที่จะเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้น

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ได้ให้ความสนใจในการศึกษาปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีสถิติของผู้ป่วยโรคเอดส์ / ผู้ติดเชื้อเอดส์เป็นอันดับต้น ๆ ของประเทศ และมองว่าเป็นจังหวัดที่มีเขตติดต่อกับแนวชายแดน ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่เป็นแหล่งการค้าที่สำคัญแห่งหนึ่ง ที่เรียกว่า “สามเหลี่ยมทองคำ” ซึ่งย่อมต้องมีการติดต่อกับประเทศข้างเคียง จึงทำให้มีแรงงานต่างด้าวไหลทะลักเข้ามาเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาในรูปของการมาหางานทำ และอาจเกี่ยวพันต่อการค้าประเวณีได้ เนื่องจากเป็นงานที่ได้เงินและหาทำได้

ง่าย ไม่ต้องใช้ความรู้หรือตรวจสอบประวัติอย่างละเอียด ดังนั้น การศึกษาวิจัยกรณีศึกษาพื้นที่ในจังหวัดเชียงรายนั้นน่าจะก่อให้เกิดผลสรุปที่ดีได้ทางหนึ่งต่อการจัดการกับปัญหาเอดส์ในสังคมไทยเรา

ทางด้านสถานการณ์โรคเอดส์ในจังหวัดเชียงราย นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นต้นมาจนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๔๔ มีดังนี้

ตารางที่ ๑ จำนวนผู้ป่วยเอดส์ ผู้ติดเชื้อมีอาการและผู้เสียชีวิต (จำแนกรายปี ๒๕๓๑ – ธันวาคม ๒๕๔๔)

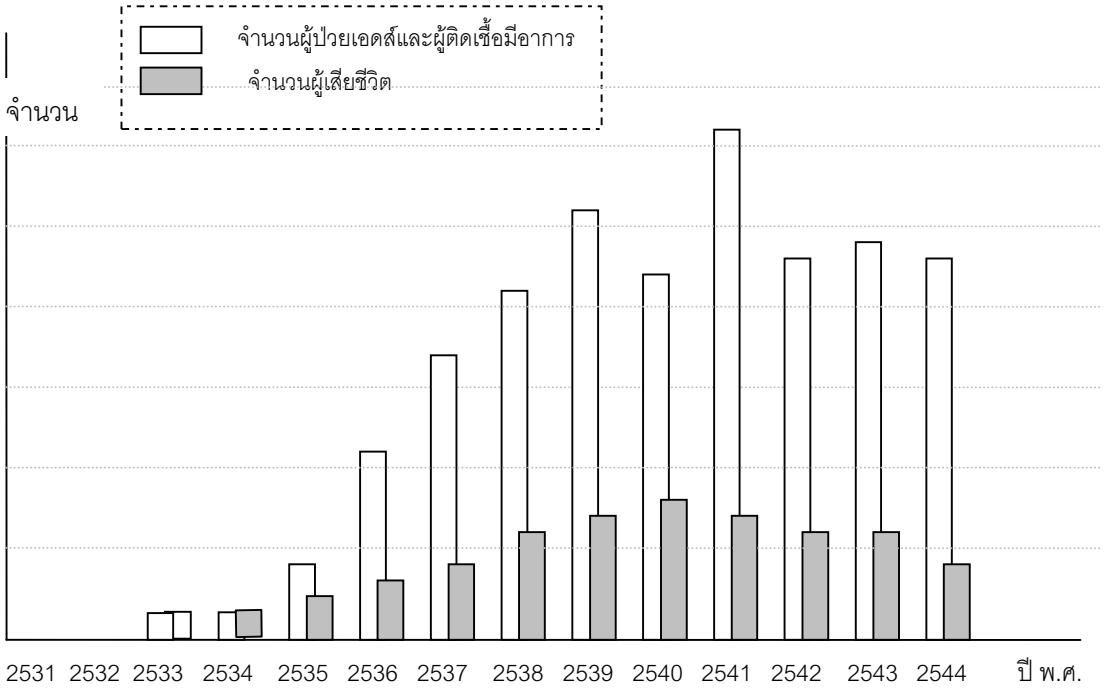

(งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค : สำนักงานสาธารณสุข จ.เชียงราย)

ตารางที่ ๒ แสดงจำนวนผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ จำแนกตามอำเภอ ปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๔ คิดอัตราป่วยโดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจประชากร เมื่อวันที่ ๓๐ มิ.ย ๒๕๔๔

ลำดับ	อำเภอ	2351 - 2539	2540	2541	2542	2543	2544		รวมทั้งหมด
							จำนวน	อัตรา : แสน	
1	ขุนตาล	140	54	58	22	49	131	341.77	454
2	เชียงแสน	371	120	174	150	150	134	314.05	1,099
3	แม่สาย	756	182	192	217	211	227	275.51	**1,785**
4	**เมือง**	2,281	626	582	474	464	524	236.52	**4,951**
5	เวียงชัย	637	144	144	158	109	120	227.82	1,312
6	แม่ลาว	201	74	91	133	106	73	225.52	678
7	เวียงป่าเป้า	375	167	173	139	154	136	179.03	1,144
8	**พาน**	619	172	583	221	171	257	175.70	**1,978**
9	เชียงของ	485	115	136	135	178	123	162.80	1,172
10	ป่าแดด	120	35	23	27	34	47	160.28	286
11	เทิง	389	141	232	167	160	142	148.35	1,231
12	ดอยหลวง	4	30	63	33	49	28	136.53	207
13	พญาเม็งราย	275	83	118	85	76	62	132.77	699
14	แม่สรวย	360	120	96	77	225	124	130.52	1,002
15	เวียงเชียงรุ้ง	45	37	44	38	78	40	128.24	282
16	เวียงแก่น	73	25	42	40	32	38	111.71	250
17	แม่จัน	842	117	355	204	179	71	62.26	1,768
18	แม่ฟ้าหลวง	116	29	42	27	36	35	54.95	285
19	ไม่ทราอำเภอ	14	3	0	0	0	0	0.00	17
	รวม	8,103	2,274	3,103	2,347	2,461	2,312	3,204	20,600

(งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย)

ตารางที่ ๓ แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ จำแนกตามอาชีพ เป็นรายปี

ปีพ.ศ. / อาชีพ	2531 – 2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	รวม
เกษตร	2,619	1,163	991	1,437	1,139	1,258	1,074	9,681
ข้าราชการ	101	36	31	35	27	21	20	271
ทหาร	33	11	11	2	6	0	3	66
ตำรวจ	21	14	7	12	9	9	14	86
ลูกจ้างประจำ	0	0	0	2	4	4	1	11
ธุรกิจเอกชน	9	0	4	2	0	2	-	17
ค้าขาย	204	80	79	96	79	100	86	724
รับจ้าง	1,538	817	704	1,150	748	778	737	6,472
นร. / นศ.	22	6	7	24	40	53	55	207
รัฐวิสาหกิจ	2	0	0	3	1	2	3	11
หญิงบริการ	58	3	12	17	1	1	-	92
แม่บ้าน	136	72	68	116	108	110	128	738
นักโทษ	21	5	4	6	4	8	9	57
พระ	52	25	21	17	8	3	17	143
เด็ก< วัยเรียน	399	149	170	129	123	76	78	1,124
ว่างงาน	198	98	50	35	46	35	87	549
ไม่ระบุ	158	53	115	20	4	1	-	351
รวม	5,571	2,532	2,274	3,103	2,347	2,461	2,312	20,600

(งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย)

ตารางที่ ๔ แสดงจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอาการ จำแนกตามกลุ่มอายุ รายปีจังหวัดเชียงราย ปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔

ปี พ.ศ. / ลำดับ	2531 - 38		2539		2540		2541		2542		2543		2544		รวม
	ช.	ญ.	ช.	ญ.	ช.	ญ.	ช.	ญ.	ช.	ญ.	ช.	ญ.	ช.	ญ.	
0 - 4	209	181	66	67	82	65	46	54	64	43	30	23	29	30	989
5 - 9	9	5	10	5	15	8	22	18	24	24	36	29	26	27	258
10 - 14	1	3	1	2	2	4	1	2	2	1	2	3	6	7	37
15 - 19	54	79	8	26	7	16	9	21	2	14	5	6	3	10	260
20 - 24	582	368	184	197	121	189	124	256	83	178	50	165	44	127	2,668
25 - 29	1,251	308	548	205	437	217	583	376	337	299	315	348	260	314	5,798
30 - 34	936	169	472	121	377	118	581	196	437	205	377	247	388	251	4,875
35 - 39	530	102	217	43	224	62	288	119	225	113	263	148	262	149	2,745
40 – 44	260	41	117	42	113	45	151	53	105	60	145	88	121	75	1,416
45 – 49	130	23	67	19	50	14	71	31	50	19	59	36	61	34	664
50 – 54	102	13	35	10	21	11	32	12	17	11	25	17	32	12	350
55 – 59	81	11	21	11	19	7	17	11	9	2	15	10	12	10	236
60 +	108	10	34	4	39	11	23	6	15	8	14	5	15	7	299
ไม่ทราบ	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	5
รวม	4,258	1,313	1,780	752	1,507	767	1,948	1,155	1,370	977	1,336	1,125	1,259	1,053	20,600
รวมทั้งหมด	5,571		2,532		2,274		3,103		2,347		2,461		2,312		
ชาย :หญิง	3.24 : 1		2.37 : 1		1.96 : 1		1.69 : 1		1.40 : 1		1.19 : 1		1.20 : 1		

(งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค :สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย

ตารางที่ ๕ แสดงปัจจัยเสี่ยงของผู้ป่วยโรคเอดส์ และผู้ติดเชื้อมีอาการจังหวัดเชียงราย เป็นรายปี ตั้งแต่ ปี ๒๕๓๑ – ๒๕ ธันวาคม ๒๕๔๔

ปัจจัยเสี่ยง	2531 - 2538	2539	2540	2541	2542	2543	2544	รวม	%
1. เพศสัมพันธ์									
- ชาย	3,924	1,682	1,402	1,857	1,275	1,257	1,176	12,342	59.91
- หญิง	1,097	667	686	1,067	906	1,061	967	6,451	31.32
รวม	5,021	2,349	2,088	2,924	2,181	2,318	2,143	18,624	92.32
2. ติดเชื้อจากมารดา									
- ชาย	220	76	97	69	89	66	59	676	3.28
- หญิง	187	72	73	72	68	54	62	588	2.85
รวม	407	148	170	141	157	120	121	1,264	6.14
3. ยาเสพติดชนิดฉีดเข้าเส้น									
- ชาย	46	4	2	1	1	0	2	56	0.27
- หญิง	2	1	0	0	1	0	0	4	0.02
รวม	48	5	2	1	2	0	2	60	0.29
4. ไม่ทราบปัจจัยเสี่ยง									
- ชาย	68	18	6	21	5	13	22	153	0.74
- หญิง	27	12	8	16	2	10	24	99	0.51
รวม	95	30	14	37	7	23	46	252	1.25
รวมทั้งหมด	5,571	2,532	2,274	3,103	2,347	2,461	2,312	20,600	100.00

(งานควบคุมโรคเอดส์และกามโรค : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย)

แม้ว่าตัวเลขทางสถิติได้ลดจำนวนลง แต่ยังคงมีการผันแปรในแต่ละปีและตัวเลขทางสถิติเหล่านี้เป็นเพียงสถิติที่จัดเก็บได้ ซึ่งในความเป็นจริง จำนวนของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์นั้นอาจมีมากกว่าตัวเลขที่ปรากฏข้างต้นนี้

จากข้อมูลทางสถิติพบว่า อำเภอที่มีอัตราของผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อมากที่สุดถึง ๔,๙๕๑ คน ก็คือ อำเภอเมือง อาจกล่าวได้ว่าเป็นอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง รวมทั้งเป็นศูนย์กลางของความเจริญในด้านต่างๆ รวมถึงแหล่งสถานบันเทิงต่างๆ ที่มีอยู่มากมาย ทำให้เกิดการกระจุกตัวของรายได้ ส่งผลให้คนในท้องถิ่นหรือในชุมชนชนบท ต่างเข้ามาในตัวเมืองเพื่อทำงานหารายได้ ซึ่งอาจเกี่ยวพันกับสถานบันเทิงต่างๆ ที่อาจมีรายได้ดีกว่าที่อื่นๆ และเป็นที่ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ทำงานในสถานที่นั้นหรือผู้ที่มาเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจก็ตาม

นอกจากนี้ในเขตอำเภอที่มีจำนวนผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อที่มากรองลงมาได้แก่ อำเภอพาน อำเภอแม่สายมีจำนวน ๑,๙๗๘ และ๑,๗๘๕ คน ตามลำดับ

สำหรับกลุ่มอาชีพที่มีผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์สูงสุด ก็คือ กลุ่มเกษตรกรที่สูงถึง ๙,๖๘๑ คน รองลงมาก็คือ อาชีพรับจ้าง ๖,๔๗๒ คน ซึ่งเป็นอัตราที่สูงมากเมื่อเทียบกับอาชีพอื่นๆ สำหรับอีกสองกลุ่มที่มีอัตราการเป็นเอดส์สูงนั้น ได้แก่ เด็กวัยเรียน และกลุ่มแม่บ้าน ๑,๑๒๔ คน และ ๗๓๘ คน ตามลำดับ และที่สำคัญ ก็คือ กลุ่มนักเรียน / นักศึกษา ซึ่งจากข้อมูลสถิติจะเห็นว่าจำนวนผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ เป็นที่น่าสนใจว่า ปัจจุบันเอดส์ไม่ได้แพร่เชื้อเฉพาะกลุ่มเสี่ยงหรือนักเที่ยวอีกต่อไปแล้ว แม้แต่กลุ่มเยาวชน นักศึกษาและกลุ่มแม่บ้านก็ได้กลายเป็นเหยื่อของโรคเอดส์นี้ด้วยเช่นกัน

ในเกณฑ์อายุ จะเห็นว่าผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์ ส่วนใหญ่อยู่ในวัย ๒๐ – ๓๙ ปี แต่อัตราที่มีจำนวนมากที่สุดนั้น ก็คือ ๒๕ – ๒๙ ปี มากถึง ๕, ๗๙๘ คน รองลงมาได้แก่ ๓๐-๓๔ ปี มีทั้งหมด ๔,๘๗๕ คน ซึ่งล้วนแต่เป็นวัยที่เป็นกำลังสำคัญของชาติทั้งสิ้น โดยพบว่าปัจจัยเสี่ยงที่เกิดขึ้นมากที่สุด ก็คือ การมีเพศสัมพันธ์ โดยจะพบในเพศชายมากกว่าเพศหญิง ได้แก่ เพศชาย ๓,๙๒๔คน และเพศหญิง ๑,๐๙๗ คน สาเหตุที่เพศชายมีปัจจัยเสี่ยงมากกว่าเพศหญิงนั้น อาจเนื่องมาจาก เพศชายให้ความสำคัญและมีความต้องการในเรื่องของเพศสัมพันธ์มากกว่าเพศหญิง

กล่าวได้ว่าปัญหาเอดส์ก่อให้เกิดผลกระทบหลายด้าน เช่น ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ประชากร ความมั่นคงของชาติ ประการสำคัญคือ ผลกระทบทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ เช่น การถูกให้ออกจากงาน การถูกรังเกียจจากคนในสังคม หรือการสร้างความแบ่งแยกและปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมแก่ผู้ป่วยหรือผู้ติดเชื้อเอดส์ การถูกทอดทิ้งจากคนในครอบครัวและเพื่อน การปฏิเสธจะให้บริการด้านต่างๆ ของสังคม อนาคตเลื่อนลอยไม่มีความแน่นอนในชีวิต ยิ่งกว่านั้นคนในครอบครัวก็อาจถูกสังคมรังเกียจตามไปด้วยไม่ว่าจะติดเชื้อหรือไม่ก็ตาม หรือจะเป็นทางด้านร่างกายที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสุขภาพร่างกายที่เสื่อมลง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ยังได้ส่งไปถึงผลทางด้านจิตใจอีกด้วย เช่น ความรู้สึกโกรธ สำนึกผิด สิ้นหวัง หรือมีความวิตกกังวล และท้อแท้อยู่ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดปัญหาสังคมที่กำลังก่อตัวขึ้นอย่างรุนแรงในขณะนี้ เช่น ความต้องการที่จะแก้แค้นสังคมโดยการมีเพศสัมพันธ์กับคนอื่นๆ เพิ่มมากขึ้นเพื่อแพร่เชื้อเอดส์ เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งในการนำไปสู่ผลกระทบของการอยู่ร่วมกันในสังคมได้เช่นกัน เพราะฉะนั้นทางออกของปัญหาเหล่านี้ จึงอยู่ที่ความสามารถและความพยายามทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ติดเชื้อกับผู้ที่ไม่ติดเชื้อให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้ รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการรับและแพร่เชื้อเอดส์ กลยุทธ์ที่ดีที่สุดในขณะนี้ก็คือ การรณรงค์เพื่อเร่งเผยแพร่ความรู้และปรับเปลี่ยนทัศนคติของประชาชนให้เกิดความเข้าใจและตระหนักถึงปัญหา

เอดส์ ซึ่งจะนำไปสู่การป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ รวมไปถึงการยอมรับและเอื้ออาทรต่อผู้ติดเชื้อเอดส์ และสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในสังคม

กล่าวได้ว่า ความรุนแรงจากโรคเอดส์นี้ ไม่ได้เป็นเพียงแค่ปัญหาสาธารณสุขอีกต่อไป หากยังลุกลามกลายเป็นปัญหาทางสังคม จนเรียกได้ว่า " เอดส์ " ได้กลายเป็น " โรคของสังคม " (Social Desease) ไปแล้ว ยิ่งไปกว่านั้นจากข้อมูลที่ได้ชี้ให้เห็นถึงความรุนแรงและร้ายกาจของโรคเอดส์ในปัจจุบัน ที่ขณะนี้ได้แพร่ระบาดและขยายไปอย่างกว้างขวางสู่กลุ่มประชาชนทั่วไป แทบทุกอำเภอทุกอาชีพและทุกวัยอย่างรวดเร็วและน่ากลัว เพราะฉะนั้นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ ไม่ควรจำกัดเพียงเฉพาะกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงและกลุ่มผู้ป่วยเอดส์เท่านั้น เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีแนวโน้มที่จะได้รับข่าวสารเกี่ยวกับเอดส์อยู่แล้ว แต่ควรจะหันมาสนใจเพิ่มการสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ให้กับประชาชนทุกกลุ่มในสังคมด้วย เช่น กลุ่มสตรีหรือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มเด็กเล็กให้มากยิ่งขึ้น

จากการดำเนินงานรณรงค์โรคเอดส์ต่างๆ ทั้งจากภาครัฐและเอกชนที่ได้กล่าวมา แม้ว่าผลที่ได้รับจะสามารถสร้างให้เกิดผลสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง คือ อัตราการติดเชื้อเอดส์ในกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูงเริ่มชะลอตัวลง หรือประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเอดส์เป็นอย่างดี เช่น ทราบถึงวิธีการป้องกัน แต่ยังคงพบว่า การแพร่ระบาดในบางกลุ่มยังคงอยู่ในระดับที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปัญหาเอดส์ยังคงคร่าชีวิตของมนุษย์ไปอย่างไม่หยุดยั้งและมีผู้ติดเชื้อรายใหม่ประมาณ ๓๐,๐๐๐ รายต่อเนื่องกันมาในแต่ละปี ปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อเอดส์ที่ยังมีชีวิตอยู่ประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ ราย (กองโรคเอดส์, เมษายน ๒๕๔๔) และได้แพร่ขยายไปทั่วประเทศแทบทุกจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดที่อยู่ทางภาคเหนือตอนบน ที่มีอัตราของผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อสูงและมีทีท่าว่าจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะในเขตชนบท จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าทั้งที่ประชาชนต่างก็ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์จากการสื่อสารรณรงค์ต่างๆ ที่ผ่านมา แต่เพราะเหตุใดพฤติกรรมการรับและการแพร่เชื้อยังคงมีอยู่ ทั้งนี้อาจเกิดจากข้อผิดพลาดหรือข้อบกพร่องบางอย่างที่ผู้ดำเนินการรณรงค์ได้มองข้ามไป ดังนี้

ด้านแนวทาง	ด้านการปฏิบัติ
● สารที่นำเสนอมักก่อให้เกิดความกลัว วิตกกังวล หรือเป็นเรื่องน่าอาย อาทิ โรคเอดส์เป็นแล้วตายเท่านั้น โรคสำส่อนทางเพศ เป็นต้น ● ข่าวสารที่ผลิตซ้ำ ๆ ● ขาดการวางแผนที่ดี เช่น ช่องทางการสื่อสาร ที่ไม่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย	● เป็นการรณรงค์ที่ใช้สื่อแบบเดียวกันทั่วประเทศ ● ขาดการมองบริบทของชุมชนและความแตกต่างของวัฒนธรรมชุมชน อาทิ สังคมเมืองและชนบท ● ผู้ติดเชื้อยังคงถูกมองในภาพลบและยังไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้ ● เกิดความเบื่อหน่ายในข่าวสารที่ซ้ำซาก●●

การไม่สนใจติดตามข่าวสาร
ผู้ติดเชื้อปกปิด / ไม่เปิดเผยตัว

การรณรงค์ขาดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

คนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

ด้วยข้อจำกัด / ข้อบกพร่องเหล่านี้ จึงทำให้การรณรงค์ที่ผ่านมายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าใดนัก ดังนั้น การรณรงค์ที่จะเกิดขึ้นในงานวิจัยครั้งนี้ จะเป็นการดำเนินงานรณรงค์แบบเจาะจงเฉพาะพื้นที่ เพื่อให้เกิดรูปแบบการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเป้าหมายอย่างใกล้เคียงปัญหา อันจะนำมาซึ่งผลการศึกษา เพื่อสามารถปรับใช้ให้การรณรงค์โรคเอดส์ได้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

ดังนั้น ในการศึกษาครั้งนี้จึงได้ให้ความสำคัญกับ “แนวทางชุมชน” (community – based approach) เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการรณรงค์ โดยมองว่า “ชุมชน” จะเป็นพลังที่สำคัญในการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของตนได้เป็นอย่างดี โดยเชื่อมั่นว่าชุมชนแต่ละชุมชนล้วนมีพื้นฐานใน “ศักยภาพ” ของตนที่จะสร้างสรรค์พลังจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ เพื่อสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนให้ลุล่วงไปด้วยตัวของชุมชนเอง รวมทั้งเชื่อว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้น คนในชุมชนเองย่อมจะทราบถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมากที่สุด ดังนั้น “แนวทางชุมชน” จะเป็นการสนับสนุนให้เกิด “การมีส่วนร่วมของชุม

ชน” กล่าวคือ คนในชุมชนทุกคน (ทั้งผู้ติดเชื้อเอดส์และไม่ใช่ผู้ติดเชื้อเอดส์) ต่างมีอำนาจในการตัดสินใจและเข้าร่วมดำเนินงานได้ทุกขั้นตอนตั้งแต่การวางแผนการ การผลิตและจัดการ รวมถึงการนำแผนงานไปใช้ในการดำเนินการ จนถึงการประเมินผล สำหรับคณะวิจัยเป็นผู้กระตุ้นให้เห็นถึงปัญหาเอดส์ของชุมชนผ่านกระบวนการของโครงการวิจัย รวมถึงสนับสนุนและเสริมให้กับชุมชนเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปได้ด้วยดี การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการรณรงค์นั้น จะทำให้ชุมชนเกิดการยอมรับและความรู้สึกเป็นเจ้าของในแผนงาน และเกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนช่วยเหลือชุมชนของตน ในการดูแลและป้องกันปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ชุมชนได้พัฒนาศักยภาพและกลายเป็นชุมชนที่เข้มแข็งได้ รวมทั้งแผนงานที่เกิดขึ้นจะเป็นแผนงานที่ยั่งยืนอยู่คู่กับชุมชนตลอดไปและอาจนำไปสู่ความร่วมมือและความรู้สึกต้องการที่จะมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ต่อไปในอนาคตอีกด้วย

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงเป็นการวิจัยในเรื่อง “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย” โดยมุ่งศึกษาในพื้นที่ของอำเภอที่มีสถิติของจำนวนผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อที่มีอาการสูง จำนวน ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอพาน และอำเภอแม่สาย

การศึกษาครั้งนี้ คณะวิจัยจะมุ่งศึกษา “การสื่อสารในชุมชน” ที่สัมพันธ์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน โดยพิจารณาถึงรูปแบบการสื่อสารของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนตลอดระยะเวลาของปัญหาเอดส์ในชุมชนและจากรูปแบบการสื่อสารของชุมชนนั้น ได้เชื่อมเข้าสู่ประเด็นการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน โดยคณะวิจัยได้ศึกษารูปแบบการรณรงค์เพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน โดยมีการจัดการในแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนของคนในชุมชน อันได้แก่ การได้ร่วมวิเคราะห์ลักษณะชุมชนอันเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนของตน รวมถึงการร่วมวิเคราห์ปัญหาต่าง ๆ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเอดส์ของชุมชนร่วมกัน และให้ชุมชนได้ร่วมวิเคราะห์การจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนที่ได้ทำมาว่าสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ อย่างไร หลังจากนั้นจึงได้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการสรุปร่วมกันว่า จำเป็นต้องมีการรณรงค์เพื่อจัดการหรือป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนของตนอยู่หรือไม่ ซึ่งจะนำสู่กระบวนการดำเนินการรณรงค์ของชุมชนต่อไป จากการศึกษาข้างต้นนี้จะทำให้ทราบถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการรณรงค์โดยชุมชน เนื่องจากชุมชนมีความเป็นเจ้าของในชุมชน ชุมชนย่อมรู้จักส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบเป็นชุมชนของตน การดำเนินการรณรงค์โดยชุมชนน่าจะก่อให้เกิดผลดี เพราะการแก้ไขปัญหาเอดส์โดยการมุ่งตรงหรือเจาะจงเฉพาะพื้นที่ (ground war) น่าจะมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะรณรงค์แก้ไขปัญหาโดยรวมทั้งประเทศ (air war) บนฐานของความแตกต่างด้านปัจจัยต่างๆ ทางสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ต่างๆ รวมไปถึงการใช้สื่อของแต่ละชุมชนที่อาจจะมีความแตกต่างกัน และด้วยปัจจัยของความแตกต่างด้านบริบทของชุม

ชนนั้น จะสะท้อนให้ทราบถึง “ศักยภาพของชุมชน” ต่อการจัดการปัญหาเอดส์ทั้งในระยะเวลาที่ผ่านมาและอนาคตต่อไป

นอกจากนั้นยังมุ่งศึกษาถึง “กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการ” เพื่อการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชนว่ามีประเด็นประการใด “กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการ” จึงเป็นการศึกษากระบวนการสื่อสารที่หลากหลายในการเข้ามาทำการรณรงค์จัดการกับปัญหาเอดส์ร่วมกัน ทั้งกระบวนการสื่อสารที่มาจากภายนอก ได้แก่ ภาครัฐ และองค์กรเอกชน ที่นำเข้ามาสู่ชุมชนโดยผ่านทางสื่อมวลชน หรือสื่อเฉพาะกิจต่าง ๆ และศึกษากระบวนการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในชุมชนเอง เช่น สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน การจัดกิจกรรมต่างๆ และอาจเป็นการสื่อสารที่ผลิตขึ้นมาใหม่หากชุมชนต้องการ เพื่อนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการจัดการและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน โดยมองว่าการสื่อสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น จะสามารถสร้างความตระหนักที่ว่าปัญหาเอดส์เป็นปัญหาของทุกคนในชุมชน ไม่ใช่ปัญหาของคนเพียงหนึ่งคนหรือครอบครัวของผู้ติดเชื้อเอดส์เท่านั้น เพื่อที่จะนำไปสู่ความร่วมมือในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น รวมถึงยังช่วยสร้างให้เกิดความรู้และความเข้าใจในเรื่องของปัญหาเอดส์ที่เป็น

จากวันแรกถึงวันนี้ ปัญหาเอดส์ได้ส่งผลกระทบต่อคนในสังคมและยังคงแพร่ระบาดเป็นแรงเหวี่ยงดั่งแรงแห่งการเคลื่อนที่ (Momentum) และตราบใดที่คนเรายังเห็นว่า ปัญหาเอดส์เป็นเรื่องไกลตัว และสถานการณ์การติดเชื้อและแพร่ระบาดของเอดส์ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น หรือยังไม่สามารถค้นพบวิธีรักษาได้นั้น ตราบนั้นสังคมจะไม่หยุดการสูญเสียชีวิตผู้คนจากโรคเอดส์ และตราบใดที่บุคคลยังไม่หยุดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ตราบนั้นการรณรงค์จะยังไม่จบสิ้น และอาจกลายเป็นเหตุผลที่ทุกคนต้องร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ให้หมดไปจากสังคม

๑.๒) ปัญหานำการวิจัย

๑.) ลักษณะการสื่อสารในชุมชนจะสามารถแก้ไขปัญหาเอดส์ได้อย่างไร

๒.) ศักยภาพของชุมชนคืออะไร และมีส่วนสนับสนุนต่อการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์หรือไม่ อย่างไร

๓.) กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการในชุมชนเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์นั้นเป็นอย่างไร

๑.๓) วัตถุประสงค์

๑.) เพื่อศึกษาลักษณะการสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

๒.) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์

๓.) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน

๑.๔ นิยามศัพท์

ปัญหาเอดส์	ปัญหาด้านสุขภาพของมนุษย์ซึ่งเป็นโรคติดต่อที่ยังไม่พบวิธีรักษา และกลายเป็นปัญหาสังคม ส่งผลให้มีคนในชุมชนเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ผลกระทบได้ทำให้เกิดการแบ่งแยกในชุมชน เนื่องจากความรังเกียจในผู้ติดเชื้อเอดส์ นอกจากนั้นการดูแลเด็กกำพร้าได้ตกเป็นภาระของผู้สูงอายุในชุมชน
ศักยภาพของชุมชน	ความสามารถของชุมชนที่มีต่อการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเอดส์ ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ อาทิ บริบทของชุมชน ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรบุคคล โครงสร้างทางอำนาจ ระบบความคิด สภาพเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อ องค์กรชุมชนและเครือข่าย ฯลฯ อันสัมพันธ์ต่อการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน
ชุมชน	เป็นกลุ่มคนที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ที่เอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน มีการสร้างเป้าหมายร่วมกัน มีการติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ ประกอบด้วย สมาชิกในชุมชนทุกคนทั้งที่เป็นผู้ติดเชื้อเอดส์ ผู้ป่วยเอดส์ และที่ไม่ใช่ผู้ติดเชื้อเอดส์ รวมถึงสถาบันต่างๆ องค์กรหรือกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ภายในชุมชน
กระบวนการสื่อสาร	การสื่อสารที่ประกอบด้วย ๑.)ผู้ส่งสาร ในที่นี่หมายถึง คนในชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน ผู้ติดเชื้อและไม่ติดเชื้อ ผู้นำศาสนา ๒.)สาร หมายถึง ข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ เช่น ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การป้องกัน วิธีการดูแลผู้ป่วยเอดส์หรือผู้ติดเชื้อ ฯลฯ ๓.) สื่อ หมายถึงช่องทางในการส่งข่าวสารเกี่ยวกับปัญหา

	เอดส์ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อพื้นบ้าน ๔.)ผู้รับสาร หมายถึง คนในชุมชนทั้งหมด
โครงสร้างการสื่อสารชุมชน	การสื่อสารที่มีอยู่ในชุมชน ที่มีทิศทางการไหลของการสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) ได้แก่ การสื่อสารจากหน่วยงานรัฐ / องค์กรเอกชน หรือสื่อมวลชนไปสู่ชุมชน และการสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up) ได้แก่ ชุมชนเป็นผู้ส่งสารไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ รวมไปถึงการสื่อสารแบบแนวนอน (Horizontal) การสื่อสารระหว่างคนชุมชนด้วยกันเอง
การสื่อสารบูรณาการ	เป็นการสื่อสารโดยการนำการสื่อสารทุกๆ รูปแบบทั้งจากภายในชุมชนและจากภายนอกเข้ามาสู่ชุมชนมารวมประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน เพื่อนำมาจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน เช่น สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณี
สื่อบุคคล	ครู/อาจารย์ แพทย์/เจ้าหน้าที่สาธารณสุข เพื่อน ครอบครัว ผู้นำทางความคิดเห็น พระ ผู้ติดเชื้อ อาสาสมัครและวิทยากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ เป็นต้น
สื่อเฉพาะกิจ	เป็นสื่อที่ผลิตขึ้นเพื่อเผยแพร่ข่าวสารโรคเอดส์แก่กลุ่มเป้าหมายโดยเฉพาะ เช่น โปสเตอร์ แผ่นพับ สไลด์ ป้ายนิเทศน์ ฯลฯ
สื่อมวลชน	ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ วาสารและนิตยสาร เป็นต้น
สื่อพื้นบ้าน	เป็นสื่อประจำท้องถิ่นหรือประจำวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน เช่น เพลงพื้นบ้าน ละคร ระบำ การละเล่น ฯลฯ
สื่อประเพณี	ประเพณีและกิจกรรมต่างๆ ที่มีความสำคัญกับชุมชน และมีกากระทำอย่างต่อเนื่อง เช่น งานปีใหม่ งานแข่งขันกีฬา ฯลฯ

๑.๕) ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.)สามารถทราบถึงลักษณะของการสื่อสารในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

๒.) สามารถทราบถึงศักยภาพชุมชนที่มีต่อการสนับสนุนแก้ไขปัญหาเอดส์

๓.)สามารถทราบถึงกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อนำไปจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน

๔.) สามารถนำแผนงานที่ได้มาประยุกต์ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาในด้านอื่นๆ

๕.) สามารถสร้างความตื่นตัวของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเพื่อพัฒนาไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของในชุมชน

บทที่ ๒

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง "การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย" เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำแนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย ดังนี้

๑.) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารรณรงค์
๒.) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและศักยภาพชุมชน
๓.) แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
๔.) แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม
๕.) แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
๖.) แนวคิดการสื่อสารชุมชน
๗.) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑) แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารรณรงค์

ความหมายการสื่อสารรณรงค์

สำหรับความหมายของการรณรงค์นั้น กิตติ กันภัย (๒๕๔๓) ได้รวบรวมความหมายจากนักวิชาการหลายๆ ท่าน ซึ่งได้ให้ความหมายการรณรงค์ ดังนี้

Rogers และคณะ (๑๙๗๙) "การสื่อสารรณรงค์ (Communication campaign) คือ ชุดของกิจกรรมการสื่อสารที่ถูกวางแผนเอาไว้ล่วงหน้า ได้รับการออกแบบขึ้นมาเพื่อเข้าถึงและจูงใจประชาชน โดยการใช้สาร (message) ที่มีความเฉพาะ การรณรงค์นั้นทำในช่วงเวลาสั้นๆ (ปกติคือ ๑ สัปดาห์ถึง ๓ เดือน) โดยมีวัตถุประสงค์เชิงทัศนคติและพฤติกรรม การรณรงค์มักจะใช้สื่อหลากหลาย (multi – media approach) เสมอ"

Atkin (๑๙๘๑) “การรณรงค์เผยแพร่ข่าวสาร (information campaign) มักจะเกี่ยวข้องกับชุดเนื้อหาสาร ที่มีลักษณะกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (promotional messages) ใน สาธารณชน สารดังกล่าวถูกแพร่กระจายผ่านช่องทางสื่อมวลชนต่างๆ ไปสู่ผู้รับสารเป้าหมาย”

Flay & Cook (๑๙๘๑) “แนวโน้มของการรณรงค์ด้วยสื่อ (media – based campaign) ก็คือ ต้องถูกออกแบบเพื่อป้องกันพฤติกรรมที่ถูกมองว่าไม่เป็นที่ต้องการและเป็นอันตรายต่อสังคม. ในการรณรงค์มีการใช้สื่อหลากหลายประเภท ใช้การสื่อสารแบบเผชิญหน้าในบริบท โรงเรียน สถานศึกษา และกิจกรรมที่จัดขึ้นในบ้านเรือน หรือสถานที่ทำงาน”

McGuire (๑๙๘๔) “การสื่อสารรณรงค์เพื่อสุขภาพ (health communication campaign) เกี่ยวกับการโน้มน้าวปัจเจกบุคคลให้รู้จักมีความรับผิดชอบในสุขภาพของตน โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนเหล่านั้นให้หันไปสู่แนวทางที่คำนึงถึงสุขภาพที่ดีมากขึ้น ทั้งนี้ด้วยการใช้การสื่อมวลชนและช่องทางการสื่อสารอื่นๆ เพื่อแจ้งให้สาธารณชนได้รู้ถึงอันตราย เพื่อจูงใจให้ลดความเสี่ยง หรือเพื่อฝึกให้สาธารณชนมีทักษะที่จะนำไปสู่การยอมรับวิถีชีวิตที่ถูกหลักอนามัยมากขึ้น”

จากนิยามโดยทั่วไปของการรณรงค์ดังกล่าว ทำให้พอสรุปลักษณะของการรณรงค์ได้ดังนี้

๑.) การรณรงค์เป็นการกระทำที่ต้องมีเป้าประสงค์

๒.) การรณรงค์พุ่งเป้าไปที่คนจำนวนมาก หรือกลุ่มคนขนาดใหญ่

๓.) การรณรงค์มีการระบุระยะเวลาการทำที่ชัดเจน

๔.) การรณรงค์เกี่ยวข้องกับชุดกิจกรรมการสื่อสาร ที่มีการจัดการวางแผนการใช้ไว้ล่วงหน้า

<u>วัตถุประสงค์และผลกระทบของการรณรงค์</u>

สามารถพิจารณาได้เป็น ๓ ลักษณะ (กิตติ กันภัย, ๒๕๔๓) ได้แก่

๑.) ระดับของวัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการรณรงค์อาจเป็นได้หลากหลาย แต่โดยส่วนใหญ่พบว่า วัตถุประสงค์ของการรณรงค์อาจจัดเป็นได้ ๓ ระดับ คือ เพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร (to inform) เพื่อโน้มน้าวใจให้กระทำตาม (to persuade) และเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (to mobilize overt behavior change) โดยปกติแล้ว การรณรงค์ครั้งหนึ่งๆ มักจะมีวัตถุประสงค์อย่างน้อยที่สุดในระดับเพื่อแจ้งข้อมูลข่าวสาร

๒.) ระดับสถานะการเปลี่ยนแปลง (locus) ในเชิงพฤติกรรมของผู้รับสาร

ผลของการรณรงค์สามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่ระดับภายในบุคคล (intrapersonal) ไปจนถึง

ระดับโครงสร้างสถาบัน (institutional) กล่าวคือ ระดับ/สถานะของการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นได้ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงในระดับการรับรู้ (Perception changes) ของปัจเจกบุคคลไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงในแง่โครงสร้างของระบบสังคม (structure of a social system) โดยอาศัยช่องทางการสื่อสารหลากหลาย เช่น สื่อมวลชน เพื่อการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสาร การสร้างความสำนึกรู้และเพิ่มพูนความรู้ในวงกว้าง และใช้การสื่อสารระหว่างบุคคล เพื่อการก่อรูป (forming) เปลี่ยนแปลง และกระตุ้นเร้าทัศนคติและระดมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาในระดับปัจเจกในเชิงลึก

๓.) ผู้รับประโยชน์จากผลของการรณรงค์

สำหรับผู้รับประโยชน์จากการรณรงค์นั้น ก็คือ ไม่คนส่งสารก็คนรับสาร หรือทั้งคนส่งและคนรับ หรืออาจเป็นมือที่สามที่จะมีส่วนได้รับผลประโยชน์ไปด้วย เช่น ในกรณีของการรณรงค์ขายสินค้า (Commercial advertising campaigns) ทั้งผู้ส่งและผู้รับสารอาจได้ประโยชน์ด้วยกันทั้งคู่ กล่าวคือ คนซื้อ (ผู้รับสาร) มีข้อมูลไว้ช่วยตัดสินใจซื้อสินค้า ขณะที่คนขาย (ผู้ส่งสาร) ก็ได้โอกาสขายสินค้าผ่านโฆษณา แต่ในทางตรงกันข้าม การรณรงค์เพื่อสาธารณสุข (public health campaign) พบว่า คนที่ได้ประโยชน์เต็มๆ คือ ปัจเจกบุคคลผู้รับสาร ขณะที่สังคมและองค์กร ผู้ส่งสารอาจได้ประโยชน์จากการยกระดับการสาธารณสุขบ้าง แต่ก็ไม่โดยตรง ส่วนในกรณีของการรณรงค์หาเสียงทางการเมือง (political campaign) ประโยชน์มักตกอยู่กับนักการเมืองที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง ซึ่งเป็นผู้จ่ายค่าวางแผนและค่าสื่อที่ใช้ในการรณรงค์ ผู้รับสารเพียงได้ความรู้ว่านักการเมืองมีพื้นเพและจุดยืนทางการเมืองอย่างไร

<u>กลยุทธ์พื้นฐานในการดำเนินการรณรงค์ในระดับชุมชน :</u>
<u>แบบจำลอง ๕ ขั้น (A Five – Stage Model)</u>

Neil Bracht (๒๐๐๑) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการปฏิบัติการรณรงค์ในระดับชุมชนไว้ดังนี้

ขั้นที่ ๑ : การวิเคราะห์ชุมชน

สำหรับการรณรงค์ในชุมชน จะต้องวิเคราะห์และเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนต่างๆ เช่น ความรู้เกี่ยวกับเรื่องของทรัพยากร ความสามารถ และประวัติของชุมชนในท้องถิ่นนั้นๆ ปฏิกิริยาทางสังคม ความผูกพันหรือความสัมพันธ์ร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงการประเมินความสามารถและความพร้อมของชุมชน ซึ่งสามารถวัดได้จากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ความร่วมมือของชุมชนที่ผ่านมาในอดีต ระดับของการสนับสนุนและความกระตือรือร้นของชุมชนที่มีอิทธิพลต่อโครงการในปัจจุบัน ความเต็มใจในการมอบหมายหน้าที่แก่ทรัพยากรภายในองค์กร ระดับทักษะ

ของประชาชนธรรมดา การวิเคราะห์ จะเป็นการดำเนินการปรับแผนให้เข้ากับลักษณะเฉพาะของชุมชนในแต่ละชุมชน ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ชุมชน จะนำไปใช้ในการวางแผนการดำเนินงานรณรงค์ต่อไป

ขั้นที่ ๒ : การออกแบบและการริเริ่มแผนงานรณรงค์

ในขั้นนี้อาจมีการสร้างกลุ่มที่เข้มแข็งขึ้นเพื่อดำเนินแผนงาน เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชน โดยแกนหลักของกลุ่มวางแผนมาจากคนในชุมชนและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ ซึ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่ม ได้แก่ การระบุถึงความต้องการของชุมชน รวมถึงการตัดสินใจในเรื่องของวัตถุประสงค์ในการรณรงค์ และการริเริ่มออกแบบแผนการรณรงค์ขึ้นมา ซึ่งการตัดสินใจต่างๆ เหล่านี้ จะต้องได้รับการยอมรับหรือได้รับความเห็นชอบโดยชุมชนต่อไป โดยคณะกรรมการจะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะความเป็นผู้นำ มีความสามารถในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งทรัพยากรและวิธีขั้นตอนกระบวนการต่างๆ มีทักษะในการสื่อสารเป็นอย่างดี สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ มีความยุติธรรม สร้างการตัดสินใจร่วมกันและเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ นอกจากนั้น ในขั้นตอนนี้ยังรวมถึงการทบทวนข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจากขั้นการวิเคราะห์นั้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีสำหรับการตัดสินใจวางแผนการรณรงค์

ขั้นที่ ๓ : การดำเนินการรณรงค์

ในขั้นนี้ เป็นการเปลี่ยนจากแนวทางของทฤษฎีหรือแนวความคิดไปสู่ขั้นของการกระทำหรือการแปลงแผนการให้เข้าไปสู่การปฏิบัติโดยให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดความชัดเจนของบทบาทและหน้าที่ต่างๆ ของผู้ร่วมดำเนินงานทั้งหมด ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นที่ทำให้โครงการที่เกิดขึ้นดำเนินไปอย่างราบรื่นและเป็นไปอย่างมีระบบ นอกจากนี้จะต้องมีการอบรมและฝึกฝนเพิ่มเติมและพัฒนาทักษะในบางระดับ ซึ่งการฝึกอบรมนี้จะช่วยสร้างความสามารถให้แก่ชุมชน และเพิ่มความมั่นคงของวัตถุประสงค์ในการรณรงค์ที่กำลังดำเนินการไปอย่างคืบหน้า รวมถึงต้องสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนให้คงอยู่ตลอดไป ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนเล็กๆ เหล่านี้จะช่วยให้กระบวนการการรณรงค์นี้สามารถผ่านอุปสรรคไปได้ ด้วยการเชื่อใจไว้ใจกันหรือความร่วมมือกัน หรืออาจเป็นได้ทั้งสองอย่างร่วมกัน

ขั้นที่ ๔ : การเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแกร่งให้กับแผนงาน

ในขั้นตอนนี้ องค์กรชุมชนหรือคณะกรรมการชุมชน ควรจะพัฒนาแผนงานที่ได้ดำเนินการให้แข็งแกร่ง และเกิดการยอมรับขึ้นในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยจะต้องรักษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ให้คงอยู่เสมอ

ขั้นที่ ๕ : การประเมินผลในส่วนของกิจกรรมและผลของการรณรงค์

การประเมินกระบวนการควรจะมีการทำตั้งแต่ในขั้นตอนระหว่างการรณรงค์ สำหรับแผนงานที่ได้ควรจะร่างและเสนอไปยังกลุ่มชุมชนทั้งหมด (report to the community) เพื่อทบทวนและวิจารณ์ เมื่อเสร็จสมบูรณ์แล้ว รายงานผลการรณรงค์ฉบับนี้ ก็จะกลายมาเป็นพื้นฐานของแผนงานที่มั่นคงต่อไป สำหรับการประเมินกระบวนการ เป็นการประเมินส่วนประกอบต่างๆ ในการดำเนินงาน สำหรับการประเมินผลกระทบ เป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลง เช่น การรับรู้ของชุมชนเกี่ยวกับค่านิยมต่างๆ รวมถึงปรับความมั่นคงของแผนงานอยู่เสมอ โดยที่การดำเนินการจะประสบความสำเร็จต่อไปในอนาคตได้ ควรจะมีการสร้างทักษะใหม่ๆ และฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถสำหรับของชุมชนในการดำเนินงานให้ยั่งยืนได้

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับการรณรงค์นี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบในการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางดำเนินงานรณรงค์ปัญหาเอดส์ในชุมชน ซึ่งจะทำให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเป็นขั้นเป็นตอนและเป็นระบบ

๒.๒) แนวคิดเกี่ยวกับชุมชน (Community – based approach) และศักยภาพของชุมชน

ความหมายชุมชน

สำหรับความหมายชุมชนนั้น ได้มีผู้ที่ให้ความหมายของชุมชนต่างๆ ดังนี้

พิชัย หิรันดร์เจริญ (๒๕๒๗) กล่าวว่า “ ในชุมชนแต่ละแห่ง นอกจากจะมีกลุ่มประชาชนอาศัยอยู่แล้ว ยังประกอบด้วยสถาบันต่างๆ อีกหลายแห่ง ประชาชน และสถาบันเหล่านี้เมื่ออยู่ใกล้ชิดกันย่อมต้องมีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน”

กาญจนา แก้วเทพ (๒๕๓๘) กล่าวว่า “ ชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในอาณาเขตบริเวณเดียวกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน มีฐานะอาชีพที่เหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกัน (homogeneous) มีลักษณะของการใช้ชีวิตร่วมกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ผู้ที่อยู่อาศัยใน “ชุมชน” มีความรู้สึกว่าเป็นคนในชุมชนเดียวกัน มีการดำรงรักษาคุณค่าและมรดกทางวัฒนธรรมและศาสนา ถ่ายทอดไปยังลูกหลาน ซึ่งการเป็น “ชุมชน” นั้นไม่ได้อยู่ที่ลักษณะทางกายภาพ หรือขึ้นอยู่กับเพียง “ตัวคน” เท่านั้น แต่ปัจจัยที่ค่อนข้างจะเป็นตัวชี้ขาดความเป็นชุมชนก็คือ “ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่อคนในชุมชนนั้น” ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า “ความเป็นชุมชน” จะพิจารณาได้จากการที่คนในชุมชนควรจะมีความสัมพันธ์แบบประสานสอดคล้องกลมกลืนกัน (harmonious) คือ ความเป็นหนึ่งเดียวกัน (Unity) ตั้งแต่ระดับครอบครัวไปสู่ระดับเครือญาติจนถึงระดับหมู่บ้านและระดับเกินหมู่บ้าน (supra - village)”

ประเวศ วะสี (อ้างใน อรวรรณ ศิริสวัสดิ์, ๒๕๔๓) กล่าวถึง “ชุมชน” โดยใช้แทนคำว่า Civic Tradition หรือ Civility ว่าหมายถึง “การที่ประชาชนจำนวนหนึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีอุดมคติร่วมกัน หรือความเชื่อร่วมกันในบางเรื่อง มีการติดต่อสื่อสารกัน หรือมีการรวมกลุ่มกัน จะอยู่ห่างกันก็ได้ มีความเอื้ออาทรต่อกัน มีเรื่องจิตใจเข้ามาด้วย มีความรัก มีมิตรภาพ มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ ในการปฏิบัติบางสิ่งบางอย่าง จะเรื่องใดก็แล้วแต่และมีการจัดการ

นอกจากนี้ยังได้กล่าวอีกว่า การที่จะมองความเป็นชุมชนเกิดขึ้นนั้น จะเห็นได้จาก สิ่งที่เกิดขึ้นภายในชุมชนดังนี้ คือ

๑.) เกิดความสุข เป็นความสุขของคนที่มาร่วมกัน เพราะมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีการช่วยเหลือกัน มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน

๒.) มีประสิทธิภาพที่จะทำให้งานประสบความสำเร็จ คือมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้โดยง่าย เช่น ปัญหาเอดส์ อีกทั้งยังเป็นเครื่องพัฒนาวัฒนธรรมและการเมืองพร้อมกันไปในตัว นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับทุกคนที่อยู่ในระบบ และสนับสนุนการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติ โดยต้องเป็น interactive learning through action ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญเพราะทำให้เกิดปัญญา และการเรียนรู้ร่วมกันในทางปฏิบัติ

๓..) มีการจัดการ การจัดการเป็นปัญญาที่ทรงพลัง ดังมีผู้กล่าวไว้ว่า การจัดการทำให้สิ่งที่เป็นไปไม่ได้ให้เป็นไปได้ (Management makes the impossible possible) การจัดการนี้ต้องมีความเข้าใจในเชิงระบบและองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยงกัน ว่าควรจะจัดการเชื่อมโยง

อย่างไรจึงจะสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ ดังนั้น การจัดการต้องไปสร้างความรู้ที่จุดต่างๆ ให้เข้ามาเชื่อมโยงกัน เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์

จากความหมายของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น พอจะสรุป คำว่า “ชุมชน” และ “ความเป็นชุมชน” ได้ว่ามีสาระสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนที่มีต่อกันโดยตรง แสดงออกซึ่งความรู้สึกร่วมถึงความเป็นกลุ่ม หรือชุมชนเดียวกัน มีการเรียนรู้ร่วมกันในวัฒนธรรมชุมชน และมีศักยภาพในการจัดการ และการแก้ไขปัญหาร่วมกันได้ ซึ่งสาระสำคัญนี้ได้สอดคล้องกันกับคุณลักษณะความเป็นชุมชนดังนี้คือ (ประเวศ วะสี, ๒๕๔๑)

๑.) มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน

๒.) มีความเอื้ออาทรต่อกัน

๓.) มีการกระทำร่วมกัน

๔.) มีการเรียนรู้ร่วมกันในการกระทำ

๕.) ความมีจิตวิญญาณ

๖.) มีผู้นำตามธรรมชาติ

๗.) มีการจัดการ

<u>สำหรับการใช้แนวคิดชุมชนในการแก้ไขปัญหาเอดส์นั้น</u>

Thomas J. Coates (อ้างใน ภัสสร ลิมานนท์) ได้เขียนบทความเกี่ยวกับ “ชุมชนกับการป้องกันเอดส์” โดยกล่าวถึงแนวทางต่างๆ ที่เน้นการใช้ “ชุมชน” เป็นเครื่องมือช่วยแก้ไขปัญหาโรคเอดส์ โดยได้เสนอความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางของการใช้ชุมชน ที่พบว่ามีประสิทธิภาพในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมี ๔ แนวทาง สรุปดังนี้

๑.) แนวทางแรก Out reach Program : แนวทางนี้มักใช้กับกลุ่มประชากรที่ยากจะเข้าถึง และไม่ค่อยมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมใดๆ กับชุมชนใหญ่ เช่น กลุ่มติดยาเสพติด กลุ่มสตรีขายบริการทางเพศ กลุ่มคนขับรถบรรทุก การเข้าถึงกลุ่มบุคคลเหล่านี้ เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม มักต้องใช้ผู้ให้ความรู้ในรูปแบบ Peer educators และมีการนำบริการไปให้ถึงมือ เช่น การแจกจ่ายถุงยางอนามัย

๒.) แนวทางที่ ๒ Community Mobilization : แนวทางนี้ใช้เพื่อเข้าถึงประชากรกลุ่ม

ต่างๆ ในชุมชน เพื่อกระตุ้นให้แต่ละกลุ่มรับมือกับปัญหาด้วยตนเอง เช่น การป้องกันการติดเชื้อ HIV และให้องค์กรต่างๆ ในชุมชนใช้ความพยายามให้สมาชิกลดพฤติกรรมเสี่ยง โดยผ่านการประชุมกลุ่ม อภิปรายปัญหาและให้ความรู้ มีการจัดตั้งกรรมการชุมชนที่คัดเลือกตัวแทนจากองค์กรต่างๆ มากำหนดประเด็นปัญหาและร่วมกันหาทางออก

๓.) แนวทางที่ ๓ Diffusion Innovation : แนวทางนี้พยายามใช้ประโยชน์จากองค์กรหรือกลุ่ม หรือช่องทางที่มีอยู่แล้วในชุมชน โดยเฉพาะการพยายามสรรหาบุคคลที่ได้รับการยอมรับและสามารถนำกลุ่มมาฝึกอบรมให้เป็นแบบอย่าง (role model) ที่จะทำให้จากสมาชิกคนอื่นๆ ในชุมชนทำตามอย่างและประพฤติปฏิบัติตนที่จะลดความเสี่ยงในการติดเชื้อ

๔.) แนวทางที่ ๔ Social Marketing : แนวทางนี้ใช้วิธีการทางการตลาดช่วยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่ส่งผลดีต่อสุขภาพอนามัยของแต่ละบุคคล เช่น การบริการแจกจ่ายถุงยางโดยไม่คิดมูลค่า หรือจำหน่ายถุงยางในราคาถูก มีแหล่งบริการที่บุคคลสามารถหาซื้ออุปกรณ์วัสดุดังกล่าวได้ง่าย เช่น ร้านขายของชำ ร้านขายยา ผู้จัดการ หรือเจ้าของสถานบริการ ซึ่งแหล่งเหล่านี้สามารถทำหน้าที่ได้ทั้งการให้บริการอุปกรณ์ และให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันเอดส์ให้แก่สมาชิกในแต่ละชุมชน

<u>ศักยภาพของชุมชน</u>

ในส่วนของ “ศักยภาพของชุมชน” นี้ ได้มีผู้ให้ความหมายและทำการศึกษาศักยภาพของชุมชน ดังนี้

สุวิทย์ ธีรศาสวัต (๒๕๓๓) กล่าวว่า ศักยภาพชุมชน หมายถึง ขีดความสามารถของชุมชนที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถในการประสานความร่วมมือการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์ประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใดๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากร ระบบเครือญาติ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศน์วิทยา โครงสร้างอำนาจและระบบการปกครอง อาชีพและระบบความคิด ปัจจัยในการผลิตและระบบความเชื่อ

ในอดีต ชุมชนชาวไทยโดยเฉพาะชุมชนชนบท มีลักษณะโครงสร้างทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กลมเกลียว เกาะกลุ่ม และมีการจัดการเรื่องต่างๆ ด้วยชุมชนเองในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ รูปแบบความสัมพันธ์ช่วยเหลือ และภูมิปัญญาที่มีอยู่ โดยถ่ายทอดเป็นวัฒนธรรมสืบทอด

กันมา ไม่ว่าจะเป็นระบบเครือญาติ ระบบการเคารพนับถือผีปู่ย่าในชุมชน ระบบการจัดการและองค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ดั้งเดิม ระบบการคัดเลือกผู้นำผู้ตาม และระบบการจัดการต่างๆ และการทำเกษตรเลี้ยงชีพในชุมชน สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่มีผลต่อการแก้ไขปัญหาการดำรงอยู่ การพึ่งพาและการจัดการของชุมชนเองอย่างชาญฉลาด ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของชุมชนเป็นอย่างยิ่ง แต่ศักยภาพของชุมชนได้ถูกลดบทบาทลง เนื่องจากโครงการเกี่ยวกับชุมชนต่างๆที่ผ่านมา รัฐบาลจะเป็นผู้กำหนดนโยบายและเป้าหมายในการดำเนินงาน ทำให้เกิดโครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ในชุมชนใหม่ ก็คือ ชุมชนต้องพึ่งพิงราชการเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเอดส์ ในสถานการณ์ปัจจุบันที่พบว่าทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างล่าช้าและขาดประสิทธิภาพ เพราะองค์กรดั้งเดิมของชุมชนถูกลดบทบาทลงจนกลายเป็น “ความเป็นตัวใครตัวมัน” ทำให้ชุมชนไม่มีความพร้อมและศักยภาพในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ (เอกสุธี พยุหมนตรี, ๒๕๓๘)

จากแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนนี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนที่มีต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน ซึ่งสามารถวัดได้จาก การมีส่วนร่วมและความพร้อมของชุมชนในการให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาเอดส์ และความสามารถในการดำเนินงานตามแผนการในทุกขั้นตอน

๒.๓) แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

สำหรับแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ได้มีผู้ให้ความหมายและหลักการมีส่วนร่วมต่างๆ ดังนี้

องค์การ UNESCO ได้ให้ความหมายกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) ไว้เมื่อปี ๑๙๗๗ ว่าการสื่อสารในแนวนี้ได้เน้นหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ คือ (อ้างถึงใน จุมพล รอดคำดี ๒๕๔๒)

๑.) การเข้าถึงสื่อ (Access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชน สื่อย่อมเปิดโอกาสให้ประชาชนเลือกรายการ หรือเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตัวเองได้ตราบเท่าที่ไม่ขัดกับกฎหมาย นอกจากนี้ยังเป็นช่องทางที่จะทำให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นหรือแสดงความต้องการการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รวมทั้งการเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนได้ แม้แต่คณะดำเนินงานหรือผู้ควบคุมการทำงานของสื่อนั้นก็สามารถเปลี่ยนได้

๒.) การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในทุกระดับในกระบวนการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการวางแผนการสื่อสารภายในชุมชน ตั้งแต่เริ่มคิดไปจนกระทั่งการผลิต การจัดการ การใช้สื่อชุมชนต่างๆ ประชาชนในชุมชนจะต้องมีส่วนร่วมหรือมีโอกาสเข้าร่วมได้ทุกขั้นตอน ซึ่งสามารถแบ่งระดับการมีส่วนร่วมได้ ๓ ระดับ ดังนี้

๒.๑) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร / ผู้ใช้สาร (Audience / Receiver / Users)

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับล่างที่สุด กล่าวคือ ในกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ ไปจนกระทั่งเลือกช่องทางสื่อที่จะใช้เผยแพร่ และผู้รับสารก็ยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว

๒.๒) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่ง / ผู้ผลิต (Sender / Producer /)

เป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตนั้น แบ่งได้เป็นหลายขั้นตอนตามหลักแนวคิดของการผลิตสื่อ ได้แก่ ขั้นก่อนการผลิต (Pre-production Stage) ขั้นการผลิต (Production Stage) และขั้นหลังการผลิต (Post – production Stage)

๒.๓) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย (Policy Maker / Planner)

เป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม ในระดับกว้าง หมายถึง การวางแผนและกำหนดนโยบายดำเนินการใช้สื่อเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภท เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการใช้ ส่วนในระดับแคบลงมา อาจจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนและกำหนดนโยบายของสื่อบางประเภทที่จะเข้ามาในชุมชน ซึ่งในการมีส่วนร่วมนี้ชุมชนเองจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ ซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากร ส่วนสื่อนั้นก็ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน

ซึ่งสังเกตได้ว่า ยิ่งระดับของการมีส่วนร่วมสูงมากขึ้นเท่าใด สัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้ก็จะเล็กลง กล่าวคือ ในระดับผู้รับสาร คนในชุมชนทุกคนสามารถมีส่วนร่วมได้ แต่เมื่อขึ้นมาถึงขั้นตอนการผลิต ก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้นที่จะเข้ามามีส่วนร่วม จนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ ระดับการวางแผนและนโยบายนี้ ก็คงมีตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะเข้ามาดำเนินกิจกรรมในระดับนี้

๓.) การจัดการด้วยตนเอง (Self-management) การมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใดก็คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางกระบวนการประชาธิปไตย และการตัดสินใจนั้นประชาชนในชุมชนมีอำนาจตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิด วางแผน ไปจนกระทั่งการกำหนด

นโยบายการบริหารและการลงมือผลิตสื่อด้วยตนเอง ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อ และการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร มีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

นิรันดร์ จงวุฒิเวศน์ (อ้างใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์, ๒๕๒๗) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนนั้นได้เกิดจากแนวคิด ๓ ประการ คือ

๑.) ความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของบุคคล ซึ่งกลายเป็นความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกันของส่วนรวม

๒.) ความเดือดร้อนและความไม่ถึงพอใจร่วมกันที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่

๓.) การตกลงใจร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่ม หรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา

รอม พี ยาแดฟ (Rom P. Yadav อ้างใน เฟื่องฟ้า คณานุรักษ์, ๒๕๓๐) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การร่วมมือของประชาชนด้วยความตั้งใจและสมัครใจโดยไม่ถูกบังคับ ซึ่งกระบวนการความร่วมมือของประชาชนนั้นต้องมีความรู้สึกดังต่อไปนี้

๑.) การเข้าร่วมในการตัดสินใจตกลงใจ

๒.) การเข้าร่วมในการดำเนินการของแผนและโครงการพัฒนา

๓.) การเข้าร่วมในการติดตามและประเมินผลโครงการและแผนงานของการพัฒนา

๔.) การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์จากการพัฒนา

วิลเลี่ยม เออร์วิน (William Ervin อ้างในเอกสุธี พยุหมนตรี, ๒๕๓๘) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม คือ กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ให้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์การและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

จากความหมายและทรรศนะต่างๆ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปได้ภาพรวม คือ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การกระจายอำนาจให้ชุมชนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาและการพัฒนาทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมกำหนดปัญหาในชุมชน ตัดสินใจร่วมกันในการวางแผนแก้ไขปัญหา ลงมือแก้ไขปัญหาร่วมกัน และประเมินผล ซึ่งทั้งนี้ทั้งนั้นต้องคำนึงถึงพื้นฐานของระบบความเชื่อ ทัศนคติและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนด้วย

โดยขั้นตอนในการเข้ามีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ดารณี ประยูรวงษ์ (๒๕๓๕) ได้สรุปขั้นตอนไว้ ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ : การมีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชนเพื่อนำไปสู่การค้นหาปัญหาและความต้องการอย่างแท้จริง (real need) ของชุมชน หากชาวบ้านยังไม่สามารถเข้าใจปัญหาและยอมรับความสำคัญของปัญหา กิจกรรมต่างๆ ที่ตามมาก็จะไร้ผล เพราะชาวบ้านมองไม่เห็นความสำคัญของกิจกรรมนั้น

ขั้นตอนที่ ๒ : การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา การทราบสาเหตุของปัญหาก็เพื่อให้การแก้ไขนั้นเกิดขึ้นตรงจุดมากที่สุด

ขั้นตอนที่ ๓ : การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหา การแก้ปัญหาอาจทำได้มากกว่า ๑ วิธี แต่ละวิธีอาจมีข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน และควรปล่อยให้ชาวบ้านเป็นฝ่ายตัดสินใจเลือกวิธีการแล้วจึงวางแผนเพื่อแก้ปัญหา ในการวางแผนอาจมีอุปสรรคได้ เนื่องจากชาวชนบทอาจได้รับการศึกษาน้อย ดังนั้น อาจใช้การวางแผนโดยวาจาแทนลายลักษณ์อักษร

ขั้นตอนที่ ๔ : การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของกิจกรรมนั้น และทำให้สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง และเมื่อมองเห็นประโยชน์ก็จะสามารถดำเนินกิจกรรมนั้นด้วยตนเองต่อไปได้ แม้จะขาดผู้แนะนำแล้วก็ตาม

ขั้นตอนที่ ๕ : การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล เพื่อให้ทราบถึงความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลของการดำเนินกิจกรรม การประเมินผลจึงเป็นการรวบรวมข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร วิธีการปฏิบัติในการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งการวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินงาน และได้มีส่วนร่วมพิจารณาทบทวนจุดเด่นและจุดอ่อนในการดำเนินงานว่าอยู่ตรงไหน ขั้นตอนใด และเรื่องอะไร หากเป็นจุดเด่นก็จะได้ยึดถือและสนับสนุนเป็นแนวปฏิบัติต่อไปด้วยความมั่นใจ แต่หากเป็นจุดอ่อน จะได้หาทางแก้ไขให้ทันท่วงที เพื่อลดการสูญเปล่าของการใช้ทรัพยากร และช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงบรรลุผลตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ การวิจัยครั้งนี้ยังได้นำแนวทางในการศึกษาเกี่ยวกับ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการณ์แบบมีส่วนร่วม” (Participatory Action Research: PAR) มาใช้ในการวิจัยด้วย ซึ่งถือว่าเป็นแนวทางที่จะสามารถช่วยให้การศึกษา และการเก็บรวบรวมข้อมูลเกิดประสิทธิภาพมาก ที่สุดวิธีการหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะต่างๆ ดังต่อไปนี้

๑.) เป็นกระบวนการในการเข้าไปศึกษา และสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย

๒.) เป็นกระบวนการศึกษาที่มีนักวิจัยเป็นพี่เลี้ยง เพื่อช่วยให้ชุมชนหรือผู้ถูกวิจัยสามารถชี้ชัดปัญหาของชุมชนและกำหนดทางเลือกในการแก้ปัญหา และลงมือแก้ปัญหานั้นๆ

๓.) เป็นกระบวนการปฏิบัติการ เพื่อแก้ปัญหาที่ชุมชนกำลังเผชิญอยู่

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคคล ๓ กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มชาวบ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน มีความต้องการและความรอบรู้ในบริบทของชุมชน นักวิจัย ซึ่งเป็นตัวแทนด้านวิชาการ และมีความรู้เรื่องทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัย นักพัฒนา ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐบาลหรือองค์กรเอกชน ยึดถือเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนา การร่วมทำงานของบุคคลทั้ง ๓ กลุ่ม จะเริ่มตั้งแต่การร่วมระบุปัญหาในชุมชน การดำเนินการแก้ไขปัญหา การติดตามและการประเมินผล เป็นต้น โดยจะเป็นการผสมผสานระหว่างความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีของนักวิจัย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของนักพัฒนา และความต้องการและความรอบรู้บริบทในชุมชนของชาวบ้านให้ไปในทิศทางเดียวกัน (เอกสุธี พยุหมนตรี, ๒๕๓๘)

<u>เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม</u>

ในการมีส่วนร่วมในระดับชุมชนนั้น เป้าหมายของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมน่าจะมีดังต่อไปนี้

๑.) เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนมองเห็นคุณค่าของตนเอง เช่น การนำเอาภูมิปัญญาของชาวบ้านเผยแพร่ในวงกว้าง

๒.) เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับชาวบ้านที่เข้ามามีส่วนร่วม และเพื่อให้เห็นคุณค่าความคิดและความเชื่อของเขา

๓.) เพื่อพิสูจน์ความเชื่อของชุมชนที่คิดว่าตนไม่สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ซับซ้อนได้ การเข้ามาร่วมฝึกฝนอบรมการผลิตสื่อ จะพิสูจน์ให้ชาวบ้านเห็นว่า พวกเขาสามารถทำได้

๔.) เพื่อสร้างทักษะในการสร้างสื่อให้กับชุมชน เพื่อเป็นช่องทางที่ชุมชนจะส่งข่าวสารออกไปจากจุดยืน มุมมองและทัศนะของตนเอง

๕.) เพื่อให้ชุมชนได้แสดงความรู้สึก ปัญหา วิธีการวิเคราะห์ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาจากทัศนะของชุมชน

๖.) ผลจากการสื่อสารของชุมชนที่อาจเกิดจากการริเริ่มของบางส่วนเสี้ยวของชุมชน หรือจากชุมชนใดชุมชนหนึ่ง จะช่วยยกระดับความมีสติและความรับผิดชอบให้กับทั้งชุมชนหรือชุมชนอื่นๆ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

๗.) เนื่องจากเนื้อหาของการสื่อสารชุมชนนั้น จะเน้นเรื่องราวที่มีสาระประโยชน์ต่อชีวิตของชุมชนเอง ดังนั้น สื่อประเภทนี้จึงช่วยเพิ่มสัดส่วนของการสร้างสื่อที่มีสาระให้แก่ชุมชนให้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น เพื่อถ่วงดุลย์กับการสื่อสารที่มุ่งเน้นแต่ความบันเทิง และการหลีกหนีปัญหา (Escapist) ที่สื่อภายนอกอัดฉีดเข้าไปในชุมชน (รุจิรา สุภาษา,๒๕๔๒)

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้ผลการศึกษาในการวิจัยนั้น เกิดจากการมองเห็นปัญหาของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์หรืออยู่ในชุมชนนั้นจริงๆ ไม่ใช่เป็นมุมมองในการมองปัญหาจากคนภายนอกโดยผู้วิจัยหรือนักพัฒนา ที่เป็นการมองปัญหาในชุมชนอย่างคนที่มิใช่เจ้าของชุมชน

จากแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสในการค้นหาความต้องการร่วมกัน เพื่อกำหนดรูปแบบและเนื้อหา รวมทั้งวิธีการดำเนินการรณรงค์ด้วยชุมชนเอง

๒.๔) แนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรม

สำหรับแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญกับตัวแปร ๒ กลุ่ม โดยมีการสื่อสารเป็นตัวแปรต้น ส่วนตัวแปรตามคือ ความรู้ (Knowledge) ทัศนคติ (Attitude) และพฤติกรรม (Practice) โดยมีหลักการที่ว่า ในการสื่อสารเพื่อพัฒนานั้น ทั้งความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นสายโซ่ ที่อาจเริ่มจากตัวแปรใดตัวแปรหนึ่งแล้วสอดคล้องกับตัวแปรอื่น ๆ ตามมา โดยไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นด้วย K-A-P อันเป็นสูตรสำเร็จ

ความรู้ (Knowledge) ในที่นี้เป็นการรับรู้เบื้องต้น ซึ่งบุคคลส่วนมากจะได้รับผ่านประสบการณ์ โดยการเรียนรู้จากการตอบสิ่งเร้า แล้วจัดระบบโครงสร้างของความรู้ที่ผสมผสานระหว่างความจำ (ข้อมูล) กับสภาพจิตใจ ด้วยเหตุนี้ความรู้จึงเป็นความจำที่เลือกสรรซึ่งสอดคล้องกับสภาพจิตใจของตนเอง ความรู้จึงเป็นกระบวนการภายใน อย่างไรก็ตามความรู้สึกก็อาจส่งผลต่อพฤติกรรมที่แสดงออกของมนุษย์ได้ต่อไป

ทัศนคติ (Attitude) เป็นความรู้สึกและความนึกคิดต่อคนรอบข้าง วัตถุและสิ่งแวดล้อม โดยทัศนคตินั้นมีรากฐานมากจากความเชื่อที่อาจส่งผลด้านพฤติกรรมในอนาคตได้ ทัศนคติจึงเป็นเพียงความพร้อมที่จะตอบสนองสิ่งเร้า และทัศนคติยังเป็นพรมแดนเชื่อมโยงระหว่างความรู้กับพฤติกรรม โดยทัศนคติของบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงได้หลายวิธี ซึ่งจุมพล รอดคำดี (๒๕๓๒) ได้กล่าวถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทัศนคติว่ามีอยู่ ๓ ระดับ คือ

๑.) การเปลี่ยนแปลงความคิด สิ่งที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จะมาจากข้อมูลข่าวสารใหม่ ซึ่งอาจจะมาจากสื่อมวลชนหรือบุคคลอื่นๆ

๒.) การเปลี่ยนแปลงความรู้สึก การเปลี่ยนแปลงในระดับนี้มากจากประสบการณ์ หรือความประทับใจ หรือสิ่งที่ทำให้เกิดความสะเทือนใจ

๓.) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินงาน ซึ่งไปมีผลต่อบุคคล ทำให้ต้องปรับพฤติกรรมเสียใหม่

ดังนั้น ทัศนคติจึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ (Learning) จากแหล่งทัศนคติ (Source Attitude) ต่างๆ มากมาย สำหรับแหล่งที่ทำให้เกิดทัศนคติที่สำคัญ ได้แก่

๑.) ประสบการณ์เฉพาะอย่าง (Specific Experience) เมื่อบุคคลมีประสบการณ์เฉพาะอย่างต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นในทางที่ดีหรือไม่ดีจะทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งนั้นไปตามทิศทางที่เคยมีประสบการณ์มาก่อน

๒.) การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ (Communication with others) ทำให้เกิดทัศนคติจากการรับรู้ข่าวสารต่างๆ จากผู้อื่นได้ เช่น นักเรียนเคยได้รับการสั่งสอนจากครูอาจารย์ว่าทำอย่างนี้ดี อย่างนั้นไม่ดี ก็จะทำให้นักเรียนมีทัศนคติต่อการกระทำต่างๆ ตามที่ได้รับทราบมา

๓.) สิ่งที่เป็นแบบอย่าง (Models) การเลียนแบบผู้อื่น ทำให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ เช่น ลูกที่เคารพเชื่อฟังพ่อแม่ จะเลียนแบบการแสดงท่าทางในการชอบหรือไม่ชอบต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามพ่อแม่ของตน นอกจากนั้นก็อาจจะมีการเลียนแบบผู้อื่นอีกก็ได้ เช่น เลียนแบบผู้นำความคิด นักแสดง นักร้อง ผ่านสื่อต่างๆ ได้

๔.) ความเกี่ยวข้องกับสถาบัน (Institutional Factors) ทัศนคติของบุคคลหลายอย่างเกิดขึ้นเนื่องจากความเกี่ยวข้องกับสถาบัน เช่น โรงเรียน วัด หน่วยงานต่างๆ ซึ่งสถาบันเหล่านี้จะเป็นแหล่งที่มาและสนับสนุนให้คนเกิดทัศนคติบางอย่างขึ้นได้

เมื่อพิจารณาจากแหล่งที่มาดังกล่าวแล้ว จะเห็นองค์ประกอบสำคัญที่เป็นตัวเชื่อมโยงให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ก็คือ การสื่อสาร เนื่องจากการสื่อสารจะมีการแทรกอยู่ตลอด ไม่ว่า

ทัศนคติจะเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง หรือเกิดจากสิ่งที่เป็นแบบอย่าง หรือเกิดจากการเกี่ยวข้องกับสถาบัน หรือเกิดจากการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ก็ตาม จึงอาจกล่าวได้ว่าการสื่อสารเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างมากที่มีผลทำให้เกิดทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ

พฤติกรรม (Practice) เป็นการกระทำหรือพฤติกรรมใดๆ ของคนเราส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นการแสดงออกของบุคคล โดยมีพื้นฐานที่มีจากความรู้และทัศนคติของบุคคล การที่บุคคลมีพฤติกรรมแตกต่างกัน ก็เนื่องจากมีความรู้และทัศนคติที่แตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างของความรู้และทัศนคติเกิดจากความแตกต่างในการเปิดรับสื่อ และความแตกต่างในการแปลความหมายของสารที่ได้รับ สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดประสบการณ์สั่งสมที่แตกต่างกัน อันมีผลต่อพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมนี้ ผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาในส่วนของการประเมินผลที่ได้รับจากการดำเนินกิจกรรมการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน ว่าหลังจากได้รับการสื่อสารไปแล้วคนในชุมชนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมหรือไม่ อย่างไร

๒.๕) แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน

การสื่อสารที่เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาอย่างแท้จริง จึงควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (เกศินี จุฑาวิจิตร, ๒๕๔๒)

๑.) ต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการสื่อสาร

ประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งในฐานะผู้รับสารและผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและผลิตเนื้อหาของสื่อ จะเห็นได้ว่าในขณะนี้การเผยแพร่ข่าวสารเพื่อการพัฒนาให้แก่ประชาชนในชนบทไม่ว่าโดยสื่อมวลชนใดๆ ผู้ทำหน้าที่ส่งสารคือผู้กำหนดกิจกรรมการสื่อสารว่า จะเกิดขึ้นที่ไหน อย่างไร เมื่อไร และด้วยความถี่เท่าใด โดยผู้รับสารไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใดเลย นอกจากนี้ ผู้รับสารมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับสารซ้ำในจุดที่น่าสนใจหรือที่มีความสลับซับซ้อน แม้สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งผู้รับสารสามารถอ่านซ้ำได้นั้น มักไม่เหมาะสมกับชาวชนบทที่มีระดับการอ่านเขียนต่ำ เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่ต้องเน้นเทคโนโลยีหรือเทคนิคที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจสารตามความ

ต้องการและตามความสะดวกของตน ถ้าประชาชนสามารถเข้าใจสาร สามารถเลือกเวลา สถานที่และความถี่ที่จะรับสารแล้ว ก็น่าเชื่อว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

๒.) ต้องเป็นการผลิตในท้องถิ่น

ปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประสบความสำเร็จ คือ เนื้อหาของสื่อมวลชนควรได้รับการจัดทำขึ้นในท้องถิ่น เนื้อหาที่ผลิตในท้องถิ่นจะเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงและเข้ากับสภาพของผู้รับสาร

การผลิตสื่อ ต้องเริ่มจากสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่และต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนมี และสอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน เป็นเหมือนวัคซีนป้องกันปัญหาการพึ่งพาและการครอบงำจากภายนอก นอกจากนี้ การกระทำดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของประชาชนในท้องถิ่น

๓.) ต้องสนับสนุนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักพัฒนา

ปัจจุบันในสังคมไทยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในชนบทน้อยมาก และคงไม่สามารถเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ วิธีเดียวที่จะแก้ปัญหานี้ได้ คือ การให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ทำงานให้หนักขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ การนำเทคนิคและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมวลชนมาใช้สนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

๔.) ด้านมนุษยธรรม

การสื่อสารต้องมีมนุษยธรรม หมายความว่า การสื่อสารและการใช้สื่อต้องถือเอา “คน” เป็นเป้าหมาย มิใช่เอาเทคโนโลยีหรือผลกำไรเป็นเป้าหมาย

๕.) ด้านคุณค่า

การสื่อสารและการใช้สื่อ ต้องช่วยให้ประชาชนเชื่อมั่นในระบบคุณค่าดั้งเดิมอันดีงามที่ตนมีอยู่ หากจะมีการเปลี่ยนปลงอันใด การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าเดิม

๖.) ด้านการสร้างความเข้าใจ

การใช้สื่อต้องช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของตนเอง คนในชุมชนจำเป็นต้องรู้ว่าเหตุใดหมู่บ้านของตนจึงแห้งแล้ง ทั้งที่ในอดีตเคยอุดมสมบูรณ์ การรู้สาเหตุที่แท้จริงนั้นเป็นก้าวสั้นๆ ก้าวหนึ่ง แต่เป็นก้าวที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

๗.) ด้านความเป็นชุมชน

การใช้สื่อ จะต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของ “ความเป็นชุมชน” อย่างแท้จริงและในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น แต่ก่อนเรามีธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ที่มุ่งส่งเสริมบำรุงให้สมานฉันท์ทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชน ให้มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่น เช่น งานบุญพระเวส งานเส็งกลอง งานแข่งเรือ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ในยามที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งประสบความทุกข์ยาก ปัจจุบันเมื่อเรามีการสื่อสารมวลชนที่ทันสมัยแล้ว การสื่อสารนั้นก็ควรจะถูกนำมาใช้เพื่อเสริมสร้างสมานฉันท์ในหมู่ประชาชนให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ดังนั้น สรุปได้ว่า หลักการที่สำคัญของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ก็คือ การที่ประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอน โดยมิใช่เป็นแต่เพียงผู้รับสารเท่านั้น และที่สำคัญที่สุด การสื่อสารต่างๆ เหล่านั้นจะต้องยึด “คน” เป็นเป้าหมาย

จากที่การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษา “การสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการ” กล่าวคือ เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นเพื่องานเฉพาะกิจและเป็นที่นิยมกันมาก เป็นการสื่อสารที่ได้รวมเอาวิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ มาใช้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายการดำเนินงานนั้นๆ เนื่องจากสื่อแต่ละชนิดต่างมีข้อดี ข้อจำกัดหรือคุณสมบัติที่แตกต่างกัน และในทำนองเดียวกันวิธีการสื่อสารแต่ละรูปแบบก็มีข้อได้เปรียบข้อเสียเปรียบต่างกันด้วย แต่เมื่อนำส่วนดีของสื่อแต่ละชนิดและข้อดีของวิธีการสื่อสารแต่ละประเภทมาใช้ร่วมกัน ก็อาจจะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผลทางการสื่อสารที่สูงสุดได้ (จุมพล รอดคำดี, ๒๕๒๗) โดยรูปแบบสื่อต่างๆ เหล่านี้ ประกอบไปด้วย

๑.) สื่อบุคคล (Human Media or Personal Media)

เป็นสื่อพื้นฐานดั้งเดิมของมนุษย์ และเป็นช่องทางสำคัญในการสื่อสารระหว่างบุคคลจากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อกลไกการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมาทุกยุคทุกสมัย โดยมี “คำพูด” เป็นพาหนะที่สำคัญ แม้ในยุคที่มีการพัฒนาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างกว้างไกลเช่นปัจจุบัน โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) ได้แก่ การสื่อสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอีกคนหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นการสื่อสารแบบเห็นหน้าค่าตา (Face – to – Face Communication) เช่น การพูดคุย ยิ้ม โบกมือทักทาย ฯลฯ หรืออาจจะเป็นการสื่อสารแบบไม่เห็นหน้าค่าตา (Interposed Communication) เช่น การคุยกันทางโทรศัพท์ การใช้โทรเลขหรือจดหมาย การสื่อสารผ่านทางระบบอินเตอร์เน็ต ฯลฯ รวมถึงการ

สื่อสารกลุ่มย่อย (Small Group Communication) ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างผู้สื่อสารกลุ่มเล็กๆ ที่ทุกคนสามารถพูดคุยกันได้อย่างทั่วถึง เช่น การสัมมนากลุ่ม การประชุมระดมความคิดเห็น เป็นต้น การสื่อสารดังกล่าวเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two – way Communication) นั่นคือ ผู้สื่อสารทั้งคู่จะผลัดกันทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร นอกจากนี้ การสื่อสารแบบสองทางนี้ยังมีบทบาทสำคัญต่อการโน้มน้าวใจและชักจูงใจ เพราะเมื่อผู้รับสารเกิดความไม่เข้าใจหรือไม่แน่ใจก็สามารถจะซักถาม หรือขอคำยืนยันจากแหล่งสารได้อย่างทันทีในระยะเวลาอันรวดเร็ว

๒.) สื่อมวลชน (Mass Media)

เป็นสื่อที่มีอิทธิพลและมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนา เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาหลายๆ ประการ เช่น มีความกว้างไกลในการกระจายไปยังพื้นที่ต่างๆ มีความรวดเร็วในการถ่ายทอดข่าวสารได้อย่างถูกต้อง แม่นยำตรงกับวัตถุประสงค์ของผู้ส่งสารและมีประสิทธิภาพในการให้ความรู้ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุและสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ(หนังสือพิมพ์ นิตยสาร)

บทบาทของสื่อมวลชนในการพัฒนานั้น อาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชน มีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับปัจเจกชน และการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคม เช่น การทำให้ประชาชนมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลและลึกซึ้งมากขึ้น มองเห็นประโยชน์ของการพัฒนา เกิดจิตสำนึกในความเป็นชาติ จิตสำนึกในการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคม เกิดการเรียนรู้เพื่อที่จะปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ หรือสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ

๓.) สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจ หมายถึง สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจง และมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม (ปรมะ สตะเวทิน, ๒๕๓๒) รูปแบบสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ ใบปลิว จดหมายข่าว คู่มือ วีดีทัศน์ เทป นิทรรศการ เป็นต้น นอกจากนี้สื่อเฉพาะกิจยังเป็นสื่อที่สามารถควบคุมได้ ทั้งในแง่ความถูกต้องของเนื้อหาตาม ข้อเท็จจริงและแนวคิด อีกทั้งเป็นสื่อที่ค่อนข้างมั่นใจได้ว่าจะสามารถเข้าถึงตัวผู้รับสารได้เป็นอย่างดี ซึ่งโครงการพัฒนาโครงการใดโครงการหนึ่ง อาจจะมีการผลิตสื่อเฉพาะกิจขึ้นมา เพื่อเป้าหมายเฉพาะที่แตกต่างกันออกไป เช่น โครงการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ มีการผลิตวีดีทัศน์และสไลด์สำหรับหญิงบริการ เพื่อให้มีความรู้ในการป้องกันตัวเอง ผลิตคู่มือสำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุขและนักสังคมสงเคราะห์ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัว ผลิต

โปสเตอร์ แผ่นพับ ให้ความรู้ที่ถูกต้องสำหรับเยาวชน เป็นต้น จะเห็นได้ว่าสิ่งสำคัญที่ผู้ผลิตสื่อต้องมีและตระหนัก ก็คือ การเลือกชนิดของสื่อ เนื้อหา และวิธีการนำเสนออย่างพิถีพิถันให้สอดคล้องและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายอีกด้วย

๔.) สื่อพื้นบ้าน (Folk Media)

เป็นสื่อที่เกิดขึ้นพร้อมกับมนุษย์ โดยได้รับการถ่ายทอดจากบรรพชนรุ่นก่อนๆ สืบต่อมาจนถึงประชาชนรุ่นปัจจุบัน สื่อพื้นบ้านนับว่าเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพและมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์สังคมอย่างยิ่ง รวมทั้งเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สำคัญของมนุษย์มาหลายยุคหลายสมัย และมนุษย์ทุกคนมีการสื่อสารนี้กันอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน แต่การที่จะนำสื่อดังกล่าวมาใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาสังคมหรือพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจังนั้นยังมีอยู่น้อยมาก จากแนวคิดซึ่งยอมรับกันว่า การสื่อสารและวัฒนธรรมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และการสื่อสารมีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมนั้น จึงส่งผลให้เกิดการยอมรับว่าวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ เช่น ประเพณี พิธีกรรม การละเล่น ดนตรี ฯลฯ ก็คือ “สื่อ” อีกรูปแบบหนึ่งนั่นเอง ซึ่งอาจมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น สื่อพื้นบ้าน สื่อประเพณี สื่อวัฒนธรรม สื่อพื้นเมืองหรือสื่อท้องถิ่น เป็นต้น

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลที่เด่นชัดของสื่อพื้นบ้าน คือ การทำให้ชาวบ้านรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน หรือกลุ่มเดียวกัน มีความภาคภูมิใจ นำมาซึ่งความกลมกลืนกับวิถีชีวิตไม่ก่อให้เกิดความแปลกแยกและสับสน เช่น เรารู้สึกว่าภาษาไทยเป็นภาษาที่ไพเราะมากที่สุด เพลงไทยเป็นเพลงที่ไพเราะที่สุด หรือคนภาคเหนือรู้สึกว่าการได้พูดภาษาถิ่นของตนสามารถสื่อความรู้สึกได้ดีและมากว่าการพูดภาษากลาง เป็นต้น

๒.๖) แนวคิดการสื่อสารเพื่อชุมชน

คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน มีดังนี้

๑.) เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two – way communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถมีปฏิกิริยาโต้ตอบ (interactivity) กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งลักษณะเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งสถานะของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะไม่ตายตัวมีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

๒.) ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) นั้น จะมีทิศทางที่หลากหลาย ทั้งจากบนลงล่าง (Top - down) แบบล่างสู่บน (Bottom - up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารอาจไหลจากนักพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชนบท ใน

เวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้านด้วยกัน

นอกจากนี้ยังอาจใช้เกณฑ์ในเรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่ง คือ "ขอบเขตภายในชุมชน" และ "ขอบเขตภายนอกชุมชน" ทำให้ทิศทางการไหลของข่าวสารมองได้ ๓ ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการและการแสดงออกซึ่งความเป็นตัวเองของชุมชน

๓.) เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน

๓.๑) การกำหนดเป้าหมายโดยการใช้ระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์

- ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน
- ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร
- ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับกว้าง

๓.๒) การกำหนดเป้าหมายโดยสอดรับกับทิศทางการไหลของข่าวสาร อาจกำหนดได้เป็น ๓ เป้าหมายย่อย ได้แก่

- เพื่อถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวใจ ได้แก่ ทิศทางจากบนลงล่าง
- เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-Expression) หมายรวมตั้งแต่ความต้องการจนถึงสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย
- เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงมากว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

๔.) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

๕.) หน้าที่ของการสื่อสาร น่าจะประกอบไปด้วย

๕.๑) หน้าที่ในการแสดงออก (Expression Function) คือ ทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถแสดงความเป็นตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

๕.๒) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

๕.๓) หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) ผู้เข้าร่วมกระบวนการทุกคน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

๕.๔) หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสารเป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหรือชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

๖.) สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน

๗.) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา

๘.) สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆบทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

๙.) สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชน หมายความว่าตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเองมิใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน

๑๐.) สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน (รุจิรา สุภาษา, ๒๕๔๒)

จากแนวคิดการสื่อสารชุมชนนี้ ผู้วิจัยจะนำมาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์เกี่ยวกับการสื่อสารภายในชุมชนเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ ทำให้สามารถทราบถึงประสิทธิภาพและลักษณะของการสื่อสารภายในชุมชนที่มีต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ รวมถึงการนำสื่อเหล่านั้นไปใช้โดยชุมชนเองนั้นเป็นอย่างไร

๒.๗) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาภัสรา จันทร์สุวรรณ (๒๕๓๕) ศึกษาเรื่อง “ความวิตกกังวลอันเกิดจากข่าวสารข้อมูลการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ผ่านสื่อมวลชน” ผลการวิจัยพบว่า มีลักษณะการสร้างข้อมูลข่าวสารโรคเอดส์รวม ๗ ประการ คือ ๑.) สร้างข้อมูลข่าวสารในทางลบ ๒.) สร้างข่าวสารในลักษณะที่คล้ายคลึงกันสำหรับทุกกลุ่มเป้าหมาย ๓.) สร้างข่าวสารตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ๔.) สร้างข้อมูลข่าวสารด้วยการวางแผนและผลิตสื่อ ๕.) ปรากฏลักษณะของการต่อรองความหมายในข่าวสารโรคเอดส์ ๖.) สร้างข้อมูลข่าวสารด้วยการตอกย้ำอ้างอิงถึงจำนวนผู้ติดเชื้อ ๗.) สร้างข้อมูลข่าวสารในลักษณะให้บทบาทผู้นำ สำหรับลักษณะการสร้างและเผยแพร่ข้างต้น

ทำให้เกิดผลกระทบที่สามารถสรุปได้ ๕ ประการ คือ ๑.) เกิดการปฏิเสธข่าวสารโรคเอดส์ ๒.) เกิดการแบ่งแยกเดียดฉันท์ผู้ป่วยหรือผู้ติดเชื้อ ๓.) เกิดความวิตกกังวลจนเกินไป ๔.) เกิดความเข้าใจผิด ๕.) สร้างความท้อแท้สิ้นหวังแก่ผู้ติดเชื้อ

ชาคริต สุดสายเนตร (๒๕๓๘) ศึกษาเรื่อง "วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อผ่อนคลายความวิตกกังวลต่อความตายของผู้ป่วยโรคเอดส์" ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่มีแรงสนับสนุนทางด้านจิตใจจากครอบครัวและคนใกล้ชิด จะปรับสภาพจิตใจและผ่อนคลายความวิตกกังวลได้ดีกว่าผู้ที่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยวและไม่มีญาติพี่น้อง นอกจากนี้ความเชื่อทางพุทธศาสนาของผู้ป่วยก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้ป่วยผ่อนคลายความวิตกกังวลได้

การศึกษาวิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อผ่อนคลายความวิตกกังวลต่อความตาย ในรูปแบบของการใช้การปรึกษา ซึ่งใช้แนวทางวิธีการสื่อสารโดยผู้ให้การปรึกษาสนับสนุนให้ผู้ป่วยมีกำลังใจ และส่งเสริมให้ผู้ป่วยเกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง เมื่อติดตามผู้ป่วยไประยะหนึ่งหลังจากให้ปรึกษา พบว่าผู้ป่วยสามารถผ่อนคลายความวิตกกังวล โดยเงื่อนไขบุคลิกภาพของผู้ป่วย การเปิดเผยสภาพ การได้รับการยอมรับ และความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบุคคลในครอบครัว ก็เป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งในการช่วยให้ผู้ป่วยผ่อนคลายความวิตกกังวลด้วย

นารีนารถ กิตติเกษมศิลป์ (๒๕๓๙) ศึกษาเรื่อง "การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ผ่านสื่อพื้นบ้านเพลงซอ" ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนเปิดรับสื่อในเรื่องทั่วๆ ไปจากสื่อโทรทัศน์เป็นประจำสูงสุด ส่วนพฤติกรรมการรับสื่อด้านโรคเอดส์นั้น ประชาชนจะให้ความสนใจสื่อเฉพาะกิจประเภทนิทรรศการ โปสเตอร์ และจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขด้วย ประการสำคัญ การเปิดรับข้อมูลข่าวสารโรคเอดส์โดยผ่านสื่อพื้นบ้านประเภทเพลงซอนั้น ประชาชนส่วนใหญ่เคยได้รับฟังและรับชมการใช้สื่อเพลงซอเพื่อประโยชน์ในการบันเทิง การให้ข้อมูลข่าวสารเฉพาะกิจ เช่น การรณรงค์ประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและรวมทั้งการให้ความรู้ และการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับโรคเอดส์ด้วย

มณเฑียร ศุภโรจน์ (๒๕๔๑) ศึกษาเรื่อง "การวิเคราะห์การใช้การ์ตูนสื่อความหมายเพื่อการรณรงค์โรคเอดส์ (พ.ศ. ๒๕๓๕ – ๒๕๓๙)" ผลการศึกษาพบว่า การใช้การ์ตูนสื่อความหมายเพื่อการรณรงค์โรคเอดส์ของกลุ่มการพัฒนาเอกชน และสำนักนายกรัฐมนตรีมีลักษณะร่วมกัน คือ มีการใช้การ์ตูนเป็นตัวดำเนินเรื่องและการ์ตูนประกอบภาพ พบการใช้รหัสเฉพาะของการ์ตูนที่แสดงอารมณ์และความรู้สึก การแสดงสีหน้า ท่าทาง การแต่งกาย การใช้รหัสภาษา มีการใช้มุขและรหัสเสริมอื่นๆ เพื่อสื่อความหมายให้กลุ่มเป้าหมายเข้าใจ โดยพบการนำเสนอเนื้อหา ๔

ประการคือ ๑.) เนื้อหาเกี่ยวกับการให้ข้อมูลความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่ประชาชน ๒.) เนื้อหาเกี่ยวกับการลดความเสี่ยง คือ การใช้ถุงยางอนามัยป้องกันทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ ๓.) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างภูมิคุ้มกัน คือการสร้างทักษะทางสังคม มีการซักถามต่อรองก่อนมีเพศสัมพันธ์ ๔.) เนื้อหาเกี่ยวกับการสร้างความมั่นใจและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์ให้อยู่ในสังคมได้ปกติ นอกจากนี้การใช้การ์ตูนสื่อถึงความหมายเพื่อการรณรงค์โรคเอดส์สามารถหลีกเลี่ยงภาพลามกอนาจารได้ตามปริบททางสังคมและวัฒนธรรมไทย

วีนัส เจิดจรรยาพงศ์ (๒๕๔๑) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของการใช้ความน่ากลัวในภาพยนตร์โฆษณาต่อต้านโรคเอดส์ ต่อกลุ่มผู้มีความเสี่ยงสูง” ผลการศึกษาพบว่า ระดับความน่ากลัวในภาพยนตร์โฆษณาต่อต้านโรคเอดส์ที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อผู้รับสารให้เกิดความกลัวโรคเอดส์แตกต่างกัน สื่อที่ใช้ระดับความน่ากลัวสูงจะมีประสิทธิภาพมากกว่าสื่อที่ใช้ความน่ากลัวระดับปานกลางและต่ำ แม้ไม่สามารถหยุดพฤติกรรมสำส่อนทางเพศของกลุ่มตัวอย่างได้ แต่มีแนวโน้มทำให้เกิดพฤติกรรมป้องกันเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า ควรเป็นความน่ากลัวที่ใช้ข้อเท็จจริงเรื่องโรคเอดส์ ข้อมูลทางวิชาการหรือการใช้อารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดงจะมีประสิทธิภาพมากกว่าการใช้ภาพที่แสดงถึงความน่ากลัวของโรค ซึ่งต่างจากข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญด้าน สื่อเอดส์ที่เห็นว่า การใช้ความน่ากลัวในสื่อเอดส์จะมีผลเสียมากกว่าผลดี ผู้ติดเชื้อไม่ได้รับการยอมรับจากสังคม แต่ก็เห็นว่าสื่อเอดส์ที่มีความน่ากลัวระดับต่ำน่าจะเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพได้

ปณิธา รื่นบันเทิง (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสาร อันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนาของชุมชนมุสลิมกุฎิขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการของชุมชนสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ระยะคือ ๑.) ระยะของการก่อตัว ๒.) ระยะเริ่มต้นการพัฒนา ๓.) ระยะที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนปัจจัยที่ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดการก่อตัวเป็นชุมชนพัฒนา สามารถแยกได้เป็น ๒ ลักษณะคือ ๑.)ปัจจัยภายในชุมชน คือ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ ลักษณะทางกายภาพ และแนวคิดการพัฒนาของคนในชุมชน ๒.) ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ ความเจริญเติบโตของสังคมเมือง และการได้รับความสนับสนุนจากลุ่มองค์กรภายนอกชุมชน

การใช้สื่อของชุมชนจะประกอบด้วย สื่อที่ใช้ภายในชุมชน คือ สื่อบุคคล สื่อชุมชน และสื่อมวลชน โดยสื่อหลักที่ใช้คือ สื่อเฉพาะกิจประเภทหนังสือเวียน และสื่อที่ใช้ภายนอกชุมชน คือ สื่อบุคคล และสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งสื่อที่ได้ใช้ในการติดต่อสื่อสารกับชุมชนภายนอกคือ สื่อเฉพาะกิจประเภทจดหมายราชการ หรือจดหมายที่ออกอย่างเป็นทางการ

พัฒนาการของการใช้สื่อเพื่อการพัฒนาของชุมชนใน ๒ ช่วงแรกของวิวัฒนาการของชุมชน จะใช้สื่อบุคคลในการสื่อสาร ต่อมาในช่วงที่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง สื่อบุคคลถูกลดบทบาทไป โดยชุมชนให้ความสำคัญกับการใช้สื่อเฉพาะกิจ สื่อชุมชน สื่อบุคคล และสื่อมวลชนตามลำดับ ในส่วนของกลยุทธ์การใช้สื่อทั้งกับภายในและภายนอกชุมชนนั้น จะใช้สื่อหลายๆ ประเภทประกอบกัน เนื่องจากลักษณะของสื่อแต่ละสื่อมีความแตกต่างกัน และสามารถสนับสนุนซึ่งกันและกันได้ โดยมีเป้าหมายของการใช้สื่อกับทั้งภายในและภายนอกชุมชน ๔ ประการ คือ เพื่อต้องการแจ้งให้ทราบผลการดำเนินงานที่ผ่านมา เพื่อต้องการให้ทราบว่ามีกิจกรรมใดเกิดขึ้น เพื่อขอความร่วมมือหรือสนับสนุน และเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจในเรื่องราวต่างๆ กับชาวบ้านในชุมชน โดยทั้ง ๔ ประการ จะตอบสนองเป้าหมายหลัก คือ ต้องการให้ชุมชนเกิดการพัฒนา

รุจิรา สุภาษา (๒๕๔๒) ศึกษาเรื่อง “การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน” พบว่า ประชาชนเข้าร่วมในการสร้างสื่อ ๓ ระดับด้วยกัน คือ ระดับผู้รับสาร ระดับผู้ผลิต และระดับผู้วางแผน ระดับผู้รับสารจะมีการเข้าร่วมในรูปของการแสดงความคิดเห็นมากที่สุด ส่วนการเข้าร่วมระดับผู้ผลิต มีการเข้าร่วมในขั้นตอนก่อนการผลิตมากที่สุดในบทบาทของการเป็นผู้ให้ข้อมูล และการช่วยกำหนดประเด็นในการนำเสนอ ในส่วนของขั้นตอนการผลิต ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นนักแสดงหรือเป็นผู้ใช้สื่อ และในส่วนขั้นตอนหลังการผลิต ประชาชนมีส่วนร่วมเฉพาะการประเมินผลและการช่วยนำสื่อไปเผยแพร่เท่านั้น ผลการวิจัยนี้สรุปได้ว่า ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้น โอกาสในการเข้าร่วมของประชาชนยิ่งน้อย

เอกสุธี พยุหมนตรี (๒๕๓๘) ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ในชุมชน” ผลการวิจัยพบว่า องค์กรชุมชนบ้านแม่สาน้อย ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มผู้นำศาสนา กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มผู้นำอาชีพต่างๆ เป็นองค์กรชุมชนที่มีศักยภาพในการดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ในชุมชน เนื่องจากมีองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดความพร้อมในด้านเวลาและจิตใจ คือ เป็นองค์กรชุมชนที่มีผู้นำที่เข้มแข็ง เสียสละ สนใจปัญหา และต้องการแก้ปัญหาชุมชน รวมทั้งเป็นองค์กรชุมชนที่มีอำนาจเครือญาติในชุมชน การได้รับข้อมูลข่าวสารมากกว่า มีประสบการณ์ในการศึกษาและการพัฒนาในชุมชนดีพอควร และมีระบบเครือข่ายความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลและองค์กรทั้งในและนอกชุมชน

การพัฒนารูปแบบกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรชุมชนให้มีศักยภาพในการเป็นแกนนำดำเนินงานเรื่องโรคเอดส์ในชุมชนนั้น ควรเป็นรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้เป็นกลุ่มแบบมีส่วนร่วมที่จะแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ซึ่งกันและกัน และเป็นการเปิดโอกาสให้มีการระดมความคิดเห็นของทุกคน ในการเสนอภาพปัญหาโรคเอดส์ในชุมชน การวิเคราะห์สาเหตุปัญหาและการเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหา เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้รับรู้เรื่องโรคเอดส์ที่ถูกต้อง มีการยอมรับ มีการเห็นใจและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ/ผู้ป่วยโรคเอดส์และครอบครัว รวมทั้งเป็นการเรียนรู้และควบคุมพฤติกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ซึ่งกันและกัน

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่อง “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย” ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาถึงลักษณะของการสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ที่ชุมชนได้ดำเนินการมาและเกิดจากการใส่กระบวนการของการศึกษาวิจัยในกิจกรรมการผลิตสื่อและการใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน และจากผลการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชนนั้นได้สะท้อนให้ทราบถึง ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ได้อย่างไรและจากกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการที่เกิดขึ้นภายในชุมชนนั้นมีลักษณะอย่างไร โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลักๆ ที่สำคัญ ๓ ประการด้วยกัน ได้แก่

๑.) การวิจัยก่อนการวางแผน (Formative Research)

- การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation)
- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Depth Interview)

๒..) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

๓.) การวิจัยเชิงประเมินผล (Evaluation Research)

๓.๑) หน่วยการวิเคราะห์

๑.) บุคคล (individual) ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน

- บ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑ ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง จ.เชียงราย
- บ้านดอยงามหมู่ ๑ ต.เวียงห้าว อ.พาน จ.เชียงราย
- บ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ ต.เกาะช้าง อ.แม่สาย จ.เชียงราย

๒.) ระหว่างบุคคล (interaction) ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ / ความสัมพันธ์ในการสื่อสารระหว่างสมาชิกในชุมชน / ระหว่างสมาชิกในชุมชนกับกลุ่มต่างๆ ในชุมชน สามพื้นที่

๓.) กลุ่ม (group) ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์ / ความสัมพันธ์ในการสื่อสารของสมาชิกภายในกลุ่มต่างๆ ของชุมชน

๓.๒) พื้นที่ศึกษา

สำหรับเกณฑ์การเลือกพื้นที่สำหรับการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

๑.) อำเภอเมือง ได้แก่ บ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑ ต.แม่ข้าวต้ม เป็นชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และมีการร่วมมือทางสังคม มีประชากรที่มีการย้ายถิ่นในอัตราต่ำ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่เลือกคือ ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง ได้แก่ หมู่บ้านเวียงกลาง หมู่ ๒๑ ซึ่งมี ๑๑๔ ครัวเรือน ประชากรชาย ๓๓๘ คน หญิง ๓๖๕ คน และมีการผสมผสานของประชากร คือ ชนเผ่าลีซู และคนพื้นราบหรือคนพื้นเมือง ที่ย้ายถิ่นฐานมาเป็นระยะเวลานานและเป็นหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์จากการที่มีผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ที่เสียชีวิตไปจำนวนมาก ปัจจุบันมีจำนวนผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัว ๓ ราย และผู้ติดเชื้อที่ไม่เปิดเผยตัวประมาณ ๕ ราย และเป็นชุมชนที่มีการทำงานด้านเอดส์น้อยมากและมีมานานแล้ว ประกอบกับไม่มีสื่อที่เกี่ยวกับการรณรงค์เอดส์ภายในชุมชนปรากฏให้เห็น

๒.) อำเภอพาน ได้แก่ บ้านดอยงามหมู่ ๑ ต.เวียงห้าว เป็นชุมชนที่มีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ โดยมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๑๔๘ ครัวเรือน แบ่งเป็นประชากรชาย ๒๘๒ คน ประชากรหญิง ๒๔๑ คน เป็นหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์หมู่บ้านหนึ่ง ปัจจุบันมีการจัดการกับปัญหาเอดส์ในรูปแบบระดับตำบล มีกลุ่มผู้ติดเชื้อ คือ “กลุ่มริมดอยคอยแสงตะวัน” จำนวนผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวทั้งหมด ๓๖ คน การดำเนินการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้น ยังคงดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยความร่วมมือมาจากทุกระดับ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ผู้เกี่ยวข้องโดยตรง อาทิ ผู้ติดเชื้อ อนึ่ง ต่อความสนใจในการเลือกพื้นที่นั้น ทีมวิจัยพบว่า การดำเนินงานเอดส์นั้นยังคงดำเนินการอยู่ ตามวาระและเมื่อนำมาผสานกับกระบวนการศึกษาของโครงการวิจัยแล้วนับว่ามีความน่าสนใจ เนื่องจากในกระบวนการศึกษานั้นเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเข้ามาดำเนินการ สำหรับชุมชนที่มีโครงสร้างการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มนั้นเช่นพื้นที่นี้ เมื่อดำเนินตามกระบวนการศึกษาวิจัย อาจเกิดขยายความในข้อสรุปต่อประเด็น การสื่อสารของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์อย่างกว้างขวางขึ้น

๓.) อำเภอแม่สาย ได้แก่ บ้านป่าแดงหลวง หมู่ ๒๑ ต.เกาะช้าง เป็นชุมชนตะเข็บแนวชายแดนไทย-พม่า ชุมชนนี้มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น ๒๑๗ ครัวเรือน แบ่งเป็นประชากรชาย ๖๐๗ คน ประชากรหญิง ๕๑๙ คน เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ นอกนั้นยังพบว่าตามพื้นที่ชายแดนไทยนั้นมักจะมีการข้ามผ่านชายแดนของประชากรประเทศเพื่อนบ้านมายังประเทศไทย บ้างก็เพื่อมาขายแรงงาน บ้างก็เพื่อพักพิงรอการเข้ามาขายประเวณียังจังหวัดใหญ่ ๆ ของประเทศไทยต่อไป จากลักษณะเช่นนี้ อาจทำให้ปัญหาเอดส์แพร่กระจายไปได้มาระหว่างสอง

ประเทศ ประเด็นที่น่าสนใจของการเลือกชุมชนนี้เป็นพื้นที่เป้าหมาย คือ ปัญหาเอดส์ของพื้นที่ชุมชนชายแดนไทยพม่านั้นมีลักษณะเช่นใด และโดยตัวของชุมชนเองนั้นได้มีการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์นับตั้งแต่ ปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมา และด้วยการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนในระยะเวลาต่อมา ทำให้เกิดรูปแบบการรณรงค์จัดการกับปัญหาเอดส์อย่างกว้างขวาง การเลือกศึกษาพื้นที่นี้เพื่อต้องการศึกษากระบวนการการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ และชุมชนมีสื่อบุคคลที่น่าสนใจ คือ คนดีศรีสังคม ประจำปี ๒๕๔๓ ซึ่งเป็นตัวแปรให้เกิดการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชนอย่างน่าสนใจ

๓.๓) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรสำหรับการวิจัย เป็นผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเอดส์ รวมถึงประชาชนทั่วไปทั้งที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการรับและการแพร่เชื้อเอดส์และผู้ที่ไม่มีพฤติกรรมเสี่ยงใดๆ ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนที่มีการแพร่เชื้อเอดส์ ประกอบไปด้วย พื้นที่ ๓ อำเภอ อำเภอละ ๑ ตำบล ตำบลละ ๑ หมู่บ้าน ใน จ.เชียงราย

คณะวิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ติดเชื้อจะเลือกเฉพาะผู้ที่ยอมให้ทำการสัมภาษณ์เท่านั้น ซึ่งแบ่งได้เป็น ๖ กลุ่ม ได้แก่

๑.) เจ้าหน้าที่ เป็นผู้ที่สามารถให้ความรู้และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับโรคเอดส์ได้เป็นอย่างดี ได้แก่

- เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ๑ คน
- อาสาสมัคร ๑ คน

๒.) กลุ่มผู้นำในชุมชน เป็นผู้ที่สามารถชี้นำชุมชนให้เกิดความร่วมมือและการรวมกลุ่มได้ และเป็นผู้ที่สามารถเข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดี ได้แก่

- ผู้นำแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิ ๑ คน
- ผู้นำฝ่ายบริหาร ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ๑ คน
- ผู้นำฝ่ายปกครองท้องถิ่น ได้แก่ เจ้าหน้าที่ อ.บ.ต. ๒ คน
- ครู / อาจารย์ ๑ คน

๓.) กลุ่มผู้ติดเชื้อ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบและมีประสบการณ์เกี่ยวกับโรคเอดส์โดยตรง ๑๐ คน

๔.) สมาชิกทั่วไปในชุมชน เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่มีปัญหาเอดส์ ได้แก่

- ผู้สูงอายุ (๖๐ ปีขึ้นไป) ชาย ๔ คน หญิง ๔ คน
- ผู้ใหญ่ (๒๕-๕๙ ปี) ชาย ๔ คน หญิง ๔ คน
- วัยรุ่น (๑๕-๒๔ ปี) ชาย ๔ คน หญิง ๔ คน
- เด็ก (๗-๑๔ ปี) ชาย ๔ คน หญิง ๔ คน

๕.) กลุ่มญาติของผู้ติดเชื้อ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบข้างเคียงจากบุคคลรอบข้างและเป็นผู้ที่คลุกคลี / ใกล้ชิดกับปัญหาเอดส์จากผู้ติดเชื้อโดยตรง ๕ คน

๖.) ผู้นำทางศาสนา เป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเชื่อถือและเป็นที่พึ่งและเพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ ๑ คน

รวมทั้งหมด ๕๕ คน

โดยกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว คณะวิจัยจะทำการสัมภาษณ์ในช่วงของการศึกษาชุมชนและการประเมิกระบวนการสื่อสารในขั้นแรกทั้งนี้เพื่อจะเป็นข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและฐานความคิดของการศึกษาวิจัยในกระบวนการต่อไป

ในช่วงของการดำเนินการรณรงค์ของชุมชนนั้นจะศึกษาผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการนี้ ซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มตัวอย่างในช่วงแรกหรือไม่ก็ตาม แต่ขึ้นอยู่กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและร่วมรับรู้ในกระบวนของการทำวิจัย

การประเมินผลจะเริ่มดำเนินการเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการรณรงค์ คณะนักวิจัยจะทำการศึกษาผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกกระบวนการ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องในกระบวนการใดกระบวนการหนึ่งก็ได้

ประการสุดท้ายคือ ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่ที่ศึกษา เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันการศึกษาจึงเน้นที่ลักษณะของแต่ละชุมชน

๓.๔) กรอบแนวคิดในการวิจัย

เนื่องจากทั้ง ๓ ชุมชนมีความต่างกันในบริบทของชุมชนรวมถึงการดำเนินการเพื่อตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนที่ต่างกัน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นกลไลขับเคลื่อนในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการรณรงค์ด้วยสื่อแบบบูรณาการ แม้ว่ากระบวนการศึกษาวิจัยที่ดำเนินใน ๓ พื้นที่นั้นจะเป็นลักษณะเดียวกันโดยปรับให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ณ เวลาปัจจุบัน ดังนั้น ผลการศึกษาที่ได้จึงมีความแตกต่างกัน การนำผลสรุปจาก ๓ ชุมชนเข้ามาจัดความสัมพันธ์แบบไขว้ (Intersection) จะสามารถตอบโจทย์การวิจัยได้อย่างชัดเจน

แผนภูมิที่ ๑ แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

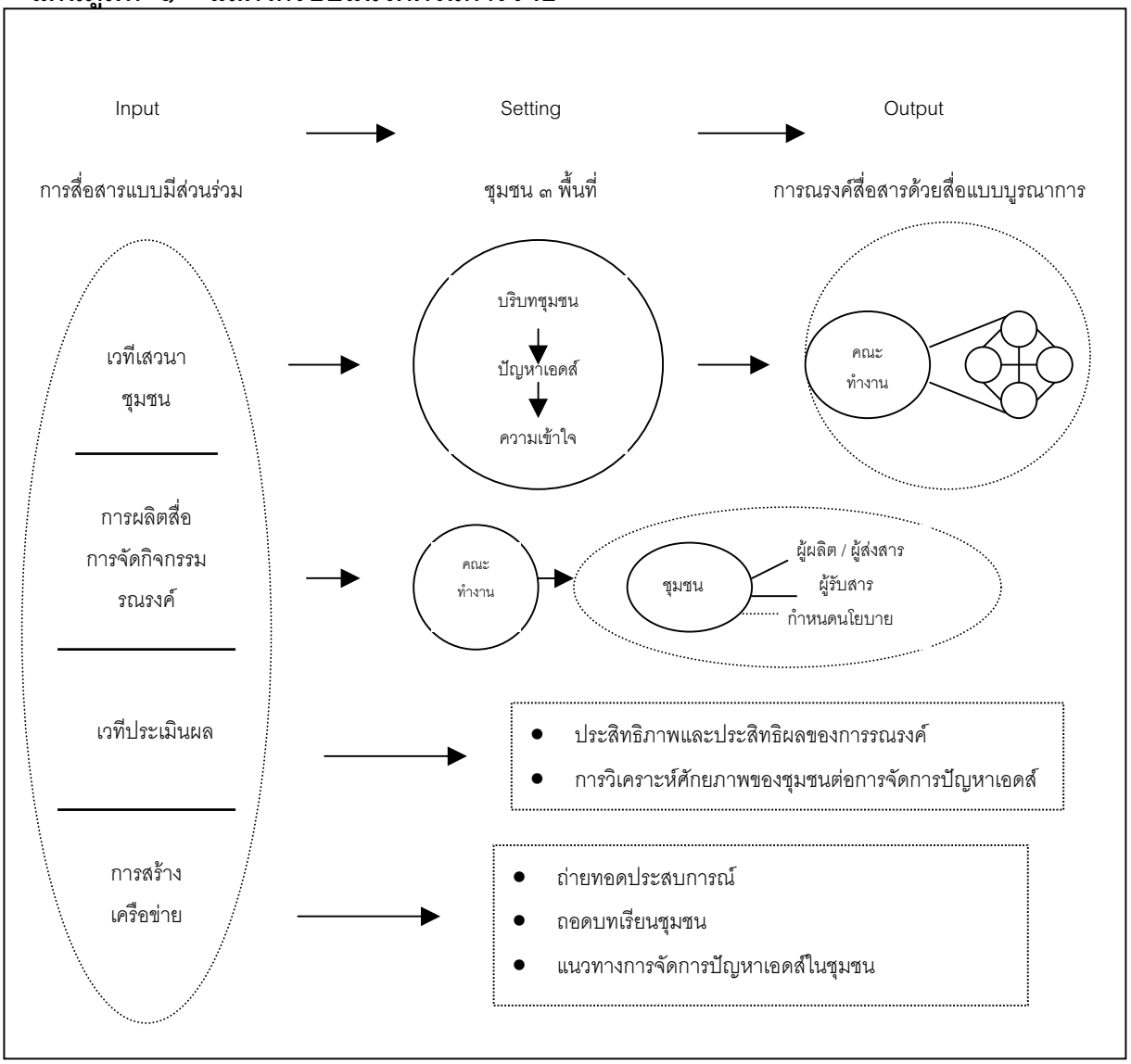

๓.๕) การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ คณะวิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัยต่างๆ ในการเก็บข้อมูล ดังนี้

การสังเกตการณ์ภาคสนาม (field observation)

การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth interview)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การผลิตสื่อ (field experiment)

<u>ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล</u>

๑.) สร้างความสัมพันธ์และเจนคติต่อการทำโครงการวิจัยกับชุมชนเป้าหมาย อาทิ

- การติดต่อด้วยเอกสาร
- การเข้าพบผู้นำชุมชนและองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีอนามัย กลุ่มผู้ติดเชื้อ
- การแนะนำคณะวิจัยต่อชุมชนผ่านทางการเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมด้านเอดส์ของชุมชน
- การสรรหาอาสาสมัครโครงการวิจัยเพื่อทำหน้าที่เป็นผู้ประสานระหว่างโครงการวิจัยและชุมชน

๒.) ศึกษาชุมชน

วิเคราะห์ชุมชนจากการศึกษาในประเด็นดังต่อไปนี้

๒.๑) สภาพทั่วไปของชุมชน เช่น สภาพทางกายภาพ ประชากร

๒.๒) สภาพทางเศรษฐกิจและวิถีการผลิต

๒.๓) วัฒนธรรมชุมชน เช่น ประเพณี ความเชื่อ

๒.๔) โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน

๒.๕) การสื่อสารของชุมชน

๒.๖) การจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

๓.) วางแผนและพัฒนาชุมชนต่อการทำวิจัย

โดยการนำผลการศึกษาชุมชนในเบื้องต้นมาเป็นฐานข้อมูลต่อการดำเนินขั้นตอนต่อไป และได้ร่วมประสานงานกับอาสาสมัครโครงการและองค์กรชุมชนต่อการจัดเวทีเสวนาอันเป็นกิจกรรมต่อไป พร้อมทั้งได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างคณะวิจัยและชุมชนต่อไป

๔.) ขั้นปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน

๔.๑) จัดเวทีเสวนาชุมชน เวทีที่คนในชุมชนร่วมพูดคุยเกี่ยวกับความเป็นชุมชนและความภาคภูมิใจในชุมชนของตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ตลอดจนความพอใจและความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ชุมชนของตนเข้มแข็งขึ้น โดยใช้กระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ความเข้าใจในลักษณะชุมชนของตน เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน สภาพของชุมชนและสภาพปัญหาในชุมชน จินตภาพต่อชุมชนของตน ความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

๔.๒) จัดเวทีเสวนาปัญหาเอดส์และการสื่อสาร เวทีที่คนในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเอดส์ในชุมชนของตน การจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนและการรับรู้ ความเข้าใจจากการรณรงค์นั้น ตลอดจนความสำเร็จและข้อด้อยของการแก้ปัญหานั้น และในตอนท้ายจะเป็นการหา มติร่วมต่อการดำเนินการรณรงค์ในชุมชนและการผลักดันให้เกิดคณะทำงานเอดส์อันเป็นรูปธรรม เพื่อนำสู่การผลิตสื่อและการใช้สื่อที่ชุมชนผลิตต่อกิจกรรมการรณรงค์ต่อไป โดยใช้กระบวนการกลุ่มและการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- การวิเคราะห์ปัญหาเอดส์ในชุมชนของตน เช่น สถานการณ์ของปัญหาเอดส์จากอดีตถึงปัจจุบัน การตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของชุมชน ข้อสำเร็จและข้อบกพร่องในการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชน
- การณรงค์เรื่องโรคเอดส์และสื่อเอดส์ที่ได้ดำเนินการและความคิดเห็นต่อการรณรงค์เพื่อป้องกันเอดส์ในชุมชน
- แนวทางการผลิตสื่อเพื่อใช้รณรงค์ในชุมชนของตนและคัดสรรคณะทำงานของชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรม

(หมายเหตุ : กรณีมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินการนั้นให้ขึ้นอยู่กับลักษณะและสถานการณ์ของแต่ละพื้นที่เป้าหมาย)

๔.๓) การผลิตสื่อและกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน เป็นขั้นตอนที่ให้คนในชุมชนได้ร่วมกันคิดวางแผน ออกแบบสื่อรณรงค์ และดำเนินการผลิตสื่อตลอดจนการสร้างช่องทางการรณรงค์ในชุมชนของตนต่อไป

๕.) ขั้นตอนการประเมินผล

๕.๑) จัดเวทีชุมชนประเมินผล เวทีที่คนในชุมชนได้ร่วมกันประเมินผลในประสิทธิผลและประสิทธิภาพของกิจกรรมการรณรงค์ที่ได้ทำมา ดังประเด็นดังต่อไปนี้

- การทบทวนกระบวนการวิจัยที่ผ่านมา นับแต่เริ่มศึกษาชุมชน การจัดเวทีเสวนาต่าง ๆ และการผลิตสื่อรณรงค์ของชุมชน
- สรุปผลการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของชุมชน
- ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของชุมชน
- การเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมการรณรงค์

๕.๒) ประเมินผลจากการสัมภาษณ์บุคคลและจากคณะทำงานเอดส์ โดยการสัมภาษณ์บุคคลและเสวนาแบบกลุ่ม (Focus group)

๕.๓) จัดเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่ เวทีที่รวมตัวแทนจาก ๓ พื้นที่เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินโครงการวิจัยของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่าง ๓ พื้นที่และพัฒนาสู่การเป็นเครือข่ายในระดับที่ดำเนินการได้ โดยที่สุด สามารถถอดบทเรียนและเกิดองค์ความรู้ อันนำสู่การถ่ายทอดในวงกว้างต่อไป มีประเด็นดังนี้

- สรุปขั้นตอนและการดำเนินงานวิจัย
- การผลิตสื่อและการใช้สื่อรณรงค์ในชุมชนของแต่ละชุมชน
- ประสบการณ์และการเรียนรู้ของชุมชนต่อการทำวิจัย
- ปัญหาและอุปสรรคในการทำวิจัย
- แนวทางการรณรงค์ของชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์อย่างยั่งยืน

๓.๖) การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้น คณะผู้วิจัยได้กระทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาเป็นระยะๆ เพื่อเป็นการตรวจสอบหาข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดในการเก็บข้อมูล เพื่อจะได้ดำเนินการแก้ไขหรือปรับปรุงการเก็บข้อมูลให้ดีขึ้น หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมมาทั้งหมด มาวิเคราะห์ โดยการตีความเพื่อหาข้อสรุป ตามประเด็นต่างๆ ดังนี้

- วิเคราะห์ถึงการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์
- วิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนที่มีต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์
- วิเคราะห์ถึงกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการ ที่นำมาจัดการกับปัญหาเอดส์

๓.๗) รวบรวมและนำเสนอผลการศึกษา

๓.๘) ระยะเวลาที่ดำเนินการศึกษา

เริ่มดำเนินงานตั้งแต่ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ – กรกฎาคม ๒๕๔๗ รวมระยะเวลา ๑๘ เดือน โดยสรุปเป็นตารางการดำเนินงานดังนี้

ตารางที่ ๖ แสดงระยะเวลาในการวิจัยและกิจกรรมในการเก็บข้อมูลในงานวิจัย

การดำเนินการวิจัย	ระยะเวลา
๑.) สร้างความสัมพันธ์และเจนคติต่อการทำโครงการวิจัย ๒.) ศึกษาชุมชน ๓.) วางแผนและพัฒนาชุมชนต่อการทำวิจัย	กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖ – กรกฎาคม ๒๕๔๖
๔.) ขั้นปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน ๔.๑) การจัดเวทีเสวนาชุมชน ๔.๒) การจัดเวทีเสวนาปัญหาเอดส์และการสื่อสาร ๔.๓) การผลิตสื่อและกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน	สิงหาคม ๒๕๔๖ - มกราคม ๒๕๔๗
๕.) ขั้นตอนการประเมินผล ๕.๑) การจัดเวทีชุมชนประเมินผล ๕.๒) ประเมินผลจากการสัมภาษณ์บุคคลและกลุ่ม ๕.๓) การจัดเสวนาร่วม ๓ พื้นที่ ๕.๕) การวิเคราะห์ข้อมูล ๕.๖) รวบรวมและนำเสนอผลการศึกษา	กุมภาพันธ์ ๒๕๔๗ - กรกฎาคม ๒๕๔๗

บทที่ ๔

การสื่อสารของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์

จากการศึกษาวิจัยในงานชิ้นนี้ เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของการศึกษาวิจัย “ การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย “ การนำเสนอผลการศึกษาจะไล่เลียงไปตามลำดับ โดยเนื้อหาในบทนี้ประกอบด้วย

๔.๑) จากเชียงรายสู่ ๓ อำเภอ

๔.๒) ลักษณะชุมชนโดยสังเขป

๔.๓) ปัญหาเอดส์ของชุมชน

๔.๔) การสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

๔.๕) กระบวนการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะที่ผ่านมา

๔.๖) บทสรุปกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน ๓ พื้นที่

๔.๑ จากเชียงรายสู่ ๓ อำเภอ

“ เชียงราย “ เป็นจังหวัดที่อยู่เหนือสุดของประเทศไทย ห่างจากกรุงเทพประมาณ ๘๒๙ กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ ๑๑,๖๗๘.๓๖๙ ตารางกิโลเมตร จังหวัดเชียงรายเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ด้านเหนือเป็นเทือกเขาสูงติดกับประเทศพม่าและมีแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นพรมแดนกับประเทศลาว ภูมิประเทศของเชียงรายจังเต็มไปด้วยเทือกเขาสูง และมีที่ราบกระจายอยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำ ทิศใต้ติดกับจังหวัดลำปางและพะเยา ส่วนทิศตะวันออกติดกับประเทศลาวและทิศตะวันตกติดกับจังหวัดเชียงใหม่และประเทศพม่า

ความอุดมสมบูรณ์ของเชียงราย เกิดจากแม่น้ำที่ไหลผ่าน โดยมีน้ำสำคัญ ๗ สายไหลผ่าน อันได้แก่ แม่น้ำกก แม่น้ำโขง แม่น้ำอิง แม่น้ำคำ แม่น้ำลาว แม่น้ำสายและแม่น้ำรวก แม่น้ำเหล่านี้หล่อเลี้ยงชีวิตของคนเชียงรายและใช้ในการเพาะปลูก อาชีพหลักคือการประกอบการเกษตร โดยมีพืชเศรษฐกิจที่สำคัญคือ ข้าว ข้าวโพด ขิง กระเทียม ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง หอมแดง ลิ้นจี่ ลำไย เป็นต้น

ด้านการปกครอง แบ่งเป็น ๑๖ อำเภอและ ๒ กิ่งอำเภอ มีคำขวัญประจำจังหวัด คือ “ เหนือสุดในสยาม ชายแดนสามแผ่นดิน ถิ่นวัฒนธรรมล้านนา “ ปัจจุบัน จังหวัดเชียงรายได้กลายเป็นศูนย์กลาง “ ดินแดนห้าเชียง “ดินแดนที่กล่าวจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งปัจจุบันคือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงตุง (ประเทศพม่า) เชียงรุ่ง (ประเทศจีน) เชียงทองหรือหลวงพระบาง (ประเทศลาว) และเชียงราย หรือในด้านเศรษฐกิจที่ประเทศไทยได้ดำเนินการอยู่ ดังที่เรียกว่า “ สี่

เหลี่ยมเศรษฐกิจ “ ซึ่งประกอบไปด้วย ตอนเหนือของประเทศไทย ตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน ตะวันออกของประเทศพม่าและตะวันตกของลาว ทั้งนี้ได้มีการปรับปรุงเส้นทางคมนาคมจากจังหวัดเชียงรายสู่ประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบก ทางเรือและทางอากาศต่อไป

สำหรับพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ พื้นที่อำเภอเมือง อำเภอพาน และอำเภอแม่สาย โดยเลือกชุมชนที่ทำการศึกษาอำเภอละ ๑ ชุมชน ในหัวข้อต่อไป

๔.๒ ลักษณะชุมชนโดยสังเขป

บ้านเวียงกลาง อ.เมือง

เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน ๒๓ หมู่บ้านในเขตตำบลแม่ข้าวต้ม มีประชากร ๕๘๐ คน ประกอบด้วยคน ๒ ชุมชน คือ คนพื้นราบ ๑๘๐ คน และคนบ้านลีซู ๔๐๐ คน เป็นหมู่บ้านที่ตั้งบนที่ราบเชิงเขาแยกกันตามกลุ่มประชากร สภาพชุมชนเป็นชุมชนชนบทที่ห่างไกลความเจริญ คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การปลูกข้าว ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ รายได้ในแต่ละปีค่อนข้างต่ำ และหาอาชีพเสริมด้วยการรับจ้าง

คนพื้นราบมีความเชื่อในศาสนาพุทธและยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวเหนือ ขณะที่คนลีซูเชื่อในผีบรรพบุรุษและขนบธรรมเนียมของคนลีซู คนลีซูมีความขยันและอดทนในการทำงาน ดังนั้นฐานะความเป็นอยู่ของคนลีซูจึงค่อนข้างดีกว่าคนพื้นราบ

เนื่องจากมีความแตกต่างกันในด้านประเพณี วัฒนธรรม ภาษาและความเชื่อ ทำให้ความสัมพันธ์ของคนพื้นราบและลีซูเป็นลักษณะที่เป็นทางการ มีความร่วมมือกันในกิจกรรมของทางราชการร่วมกัน แต่ขณะที่เยาชนพื้นราบและลีซูนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมากกว่าเนื่องจากศึกษาในโรงเรียนของหมู่บ้านหรือในโรงเรียนในระดับตำบลเหมือนกัน

คนลีซูที่อายุประมาณ ๓๗ ปีขึ้นไป มักเป็นวัยที่ไม่ได้รับการศึกษาและมีปัญหาในการพูด การฟัง อ่านและเขียนภาษาไทย ครอบครัวของคนลีซูจะเป็นครอบครัวขยาย และนิยมมีลูกมาก ถือเอาบุตรชายเป็นผู้สืบสกุลขณะที่คนพื้นราบจะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นและนิยมมีลูกน้อยลง เนื่องจากค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูบุตรแต่ละคนค่อนข้างมาก

ชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อการพัฒนาเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่ม อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มเลี้ยงไก่และทำหน่อไม้ดอง

การเดินทางเข้าสู่ชุมชนนั้นมีเส้นทางลาดยาง ส่วนเส้นทางเข้าบ้านคนลีซูยังเป็นทางลูกรัง เนื่องจากต้องรองบประมาณจากภาครัฐ โดยส่วนใหญ่เกือบทุกบ้านจะมีรถจักรยานยนต์เป็นพาหนะ

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน ๘ หมู่บ้านของตำบลเวียงห้าว เดิมทีบ้านดอยงามเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่แต่ภายหลังได้แยกหมู่บ้านออกมาเป็น บ้านสันใต้หมู่ ๔ และบ้านร่มโพธิ์งาม หมู่ ๗ มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น ๕๒๓ คน โดยชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นคนในท้องถิ่นและเป็นชาวไทยเหนือ

เนื่องจากการเพาะปลูกของชาวบ้านต้องอาศัยน้ำฝน และไม่มีระบบชลประทานหรือแม่น้ำสายใดในชุมชน คนในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น การทำนา โดยเอาไว้บริโภคและอาจไว้ขายบ้าง และมีอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ เช่น การเลี้ยงสัตว์ คือ การเลี้ยงวัว เนื่องจากสภาพแวดล้อมอำนวย คือ อยู่ติดกับภูเขาดอยงาม มีหญ้าให้วัวกินได้เกือบตลอดปี และยังมีการรวมกลุ่มทำอาชีพขายผ้าใบกันสาดสร้างรายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งปัจจุบันได้กลายเป็นสินค้าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลของชุมชน กล่าวได้ว่าฐานะของคนบ้านดอยงามมีต่างกันไป

ในชุมชนจะมีการรวมกลุ่มต่างกันไป เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนเงินล้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเลี้ยงโค กลุ่มผู้ทำผ้าใบกันสาด เป็นต้น

บ้านดอยงามมีโบราณสถานที่สำคัญอันเป็นที่รวมใจของคนในชุมชน คือ พระธาตุดอยงามบนเขาดอยงาม ซึ่งจะมีประเพณีสรงน้ำพระธาตุในทุกปีเพื่อเป็นการแสดงความสักการะอันเป็นที่นับถือของคนในชุมชนและในตำบล นอกจากนั้น ชาวบ้านมีความเชื่อความศรัทธาในศาสนาพุทธและแสดงออกทางพิธีกรรมและความเชื่อ เช่น วันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนนั้นเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ในชุมชนจะประกอบด้วยสกุลต่าง ๆ ประมาณ ๑๕ นามสกุล และเมื่อไล่เลียงกันแล้วต่างก็เป็นเครือญาติเดียวกัน แม้ว่าในอดีต โครงสร้างของครอบครัวจะเป็นครอบครัวขยาย แต่ปัจจุบัน สมาชิกครอบครัวโดยเฉพาะวัยรุ่นได้ออกไปศึกษาต่อในตัวจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียงนั้น ขณะที่คนวัยทำงานบางคนก็ต้องไปหางานทำในกรุงเทพ ชีวิตของคนในชุมชนผูกพันด้วยกิจกรรมต่าง ๆ การอยู่พร้อมหน้ากันจึงพบได้ในช่วงวันสงกรานต์ปีใหม่ไทยเป็นต้น อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังคงเหนียวแน่นและยังคงมีความร่วมมือกันทั้งในงานบุญ งานพัฒนาของชุมชน

การคมนาคมของชุมชนนั้นมีเส้นทางหลักที่เชื่อมโยงเข้าสู่ตัวอำเภอ หลายครอบครัวมีรถยนต์ไว้ใช้บรรทุกผ้าใบกันสาดออกเร่ขายยังที่ต่าง ๆ และหลายครอบครัวก็ใช้รถจักรยานยนต์เป็นพาหนะในการเดินทาง

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน ๑๓ หมู่บ้านในเขตตำบลเกาะช้าง มีแนวอาณาเขตติดกับชายแดนไทย-พม่า สภาพของชุมชนนั้นพบว่ามีน้ำทำการเกษตรอย่างพอเพียงตลอดปี

ประชากรมีจำนวนทั้งสิ้น ๑,๑๒๖ คน จาก ๒๑๗ ครัวเรือน ในอดีตการเข้าออกของคนสองประเทศยังไม่เข้มงวดเช่นปัจจุบัน จึงมีความสัมพันธ์ที่เรียกว่า การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม ในชุมชนจึงประกอบไปด้วย คนไทยเหนือ คนไทยเชื้อสายพม่า และคนเงี้ยว

จากสภาพทางกายภาพที่มีน้ำในการเพาะปลูกตลอดปี ส่งผลให้คนในชุมชนทำนาปีละสองครั้ง นอกจากนั้นยังปลูกหอมแดง กระเทียม มันฝรั่งหรือยาสูบเพื่อเสริมรายได้ การเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ปลาในบ่อ การเลี้ยงวัวและไก่พื้นเมืองก็เป็นการเสริมรายได้อีกทางหนึ่ง คนในชุมชนยังมีการรับจ้างในยามว่างจากงานในไร่นา หรือได้กลายมาเป็นงานประจำ ที่บางครอบครัวได้ทำงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมในโรงงาน ซึ่งก็สร้างรายได้ให้เป็นอย่างดี ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนค่อนข้างดี เนื่องจากมีช่องทางการประกอบอาชีพหลายทาง

ในชุมชนมีการรวมกลุ่มทั้งเพื่อการพัฒนาและเพื่อธุรกิจ เช่น กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มสตรี กลุ่มผู้สูงอายุ ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น

ชาวบ้านมีความเชื่อความศรัทธาในศาสนาพุทธ มีการการแสดงออกมาทางพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ

ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนยังคงเป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ แม้จะเกาะเกี่ยวกันน้อยลงเนื่องจากภาระรับผิดชอบหรือหน้าที่การงาน แต่คนในชุมชนก็ยังคงให้ความร่วมมือกันเมื่อมีปัญหาในชุมชน เช่น น้ำท่วมวัด โรงเรียน หรือความร่วมมือในงานวันสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน

แม้ว่าบ้านป่าแดงหลวง หมู่ ๑๑ จะเป็นหมู่บ้านชนบทหมู่บ้านหนึ่งแต่ด้วยความเกี่ยวพันกับตัวอำเภอแม่สายที่เป็นเมืองติดชายแดน มีการค้าขายและเปิดพรมแดนข้ามไปมาระหว่างกัน การเข้าไปในตัวอำเภอแม่สาย คือการเชื่อต่อสังคมภายนอก หากอำเภอแม่สายไม่มีการเปลี่ยนแปลง เช่น ยังคงมีการค้าขายระหว่าง ๒ ประเทศและไม่มีการปิดพรมแดนไทย-พม่า เศรษฐกิจของชุมชนก็ดำเนินไปอย่างราบรื่น ยังคงมีการจ้างงานและสร้างรายได้ต่อไป แต่เมื่อใดมีผลกระทบต่อการค้าขายแถบชายแดน ก็จะกระทบต่อเศรษฐกิจของชุมชนด้วยเช่นกัน การคมนาคมของหมู่บ้านใช้เส้นทางหลักซึ่งเป็นถนนลาดยางเข้าสู่ตัวอำเภอราว ๒๐ นาที

๔.๓ ปัญหาเอดส์ของชุมชน

ในประเด็นนี้เป็นการนำเสนอถึงสภาพปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้น สาเหตุของปัญหาเอดส์ในชุมชน

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

สำหรับปัญหาเอดส์ในชุมชน ได้เริ่มแพร่ระบาดเข้ามาในหมู่บ้านในช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๖ – ๒๕๔๔ เป็นช่วงที่หมู่บ้านมีการติดเชื้อ แพร่เชื้อและเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน ซึ่งสถานการณ์ในช่วงแรก การติดเชื้อและแพร่เชื้อจะเกิดจากการเที่ยวหญิงบริการของผู้ชายในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงผู้ที่รับราชการเป็นทหารอยู่ตามแนวชายแดน เมื่อติดเชื้อกลับมาก็จะนำมาแพร่เชื้อให้กับภรรยาหรือกลุ่มแม่บ้าน ส่งผลให้เด็กที่กำลังจะเกิดมาติดเชื้อตามไปด้วย หลังจากนั้นก็จะเป็นช่วงที่แพร่เข้าสู่กลุ่มวัยรุ่น ทั้งหญิงสาวที่นิยมออกไปทำงานขายบริการในต่างจังหวัดและต่างประเทศ เนื่องจากความต้องการให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมีฐานะที่ดีขึ้น เมื่อติดเชื้อก็ไม่สามารถที่จะทำงานต่อได้ต่างก็พากันกลับมายังชุมชน สร้างภาระให้เกิดแก่ครอบครัวญาติพี่น้องที่ต้องช่วยกันดูแล รวมถึงวัยรุ่นชายหญิงในชุมชนในช่วงนั้น มักจะมีพฤติกรรมการมั่วสุม ทั้งยาเสพติด การดื่มสุรา และพฤติกรรมส่ำส่อนทางเพศ เนื่องจากสภาพในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ที่เปลี่ยวและมืด โดยเฉพาะในช่วงเวลากลางคืน ทำให้ช่วงที่ผ่านมากลุ่มคนในวัยเจริญพันธ์และเยาวชนในหมู่บ้าน มีการติดเชื้อและเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวนมากประมาณ ๒๐ – ๓๐คน ถือได้ว่าเป็นช่วงที่สถานการณ์เอดส์ในหมู่บ้านเลวร้ายมาก นอกจากนี้ยังได้สร้างผลกระทบให้เกิดแก่ชุมชน เช่น การเกิดช่องว่างระหว่างวัย ได้แก่ ผู้สูงอายุและเด็กเล็ก เนื่องจากพ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ทิ้งลูกไว้ให้ผู้เฒ่าผู้แก่ รวมถึงการผลักภาระให้แก่ชุมชนและผู้ที่อยู่ข้างหลัง ที่ต้องคอยดูแลรับผิดชอบชีวิตของเด็กและผู้ติดเชื้อที่ยังมีชีวิตอยู่ต่อไป

ปัจจุบันนี้ มีผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัว ๓ ราย และยังไม่มีรายงานว่ามีการติดเชื้อเพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน ทำให้ดูเหมือนว่าสถานการณ์โรคเอดส์ในหมู่บ้านเริ่มดีขึ้น ถึงแม้ว่าคนในชุมชนบางส่วนเห็นว่า ปัญหาเอดส์ในหมู่บ้านมีแนวโน้มที่จะลดลง แต่ก็ยังคงมีคนในชุมชนที่มองเห็นความสำคัญของปัญหาเอดส์ในชุมชน และคาดว่าน่าจะมีผู้ติดเชื้อที่ไม่เปิดเผยตัวอยู่ เพียงแต่ไม่แสดงอาการ และหากไม่มีการป้องกันก็จะทำให้มีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นมาได้ จะเห็นได้จาก พฤติกรรมของชุมชนที่ยังคงยึดติดอยู่กับการสังสรรค์ โดยเฉพาะบ้านพื้นราบซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มักจะมีการสังสรรค์กันอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้วันนั้นจะเป็นวันปกติที่ในหมู่บ้านไม่ได้จัดงานหรือ กิจกรรมใดๆ ทุกวันจะต้องมีการนั่งรวมกลุ่มทั้งชายและหญิงในการดื่มสุรา ร้องคาราโอเกะกัน โดยเฉพาะกลุ่มพ่อบ้านหรือผู้ชายที่ยังไม่มีครอบครัว มักจะมีประเด็นในการสนทนาในเรื่องที่ออกไปทางการชู้สาว

เรื่องผู้หญิง และเรื่องของการมีเพศสัมพันธ์ ดังนั้น จึงเป็นพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ เนื่องจากเมื่อมีการดื่มสุราในหมู่บ้านแล้ว ก็มักจะชวนกันออกไปสังสรรค์ต่อกันนอกหมู่บ้านจนถึงการชักชวนกันเที่ยวหญิงบริการ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้ยังคงมีให้เห็นอยู่ในชุมชน

ถึงแม้สถานการณ์โรคเอดส์ในหมู่บ้าน จะมีแนวโน้มลดลงในสายตาของคนในชุมชนบางคนนั้น เนื่องจากในช่วงประมาณ ๔– ๕ ปีที่ผ่านมา ในหมู่บ้านมีการแพร่ระบาดของโรคเอดส์อย่างรุนแรง ทำให้มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวนมากและยังไม่พบผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้น แต่ ณ ปัจจุบันนี้ เด็กเล็กๆ หรือเยาวชนในหมู่บ้านได้เติบโตขึ้นมาอยู่ในช่วงของวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่มีความความ คึกคะนองและอยากรู้อยากลองในสิ่งต่างๆ มากขึ้น จึงมีความน่าเป็นห่วงที่จะทำให้มีการติดเชื้อเพิ่มขึ้นในกลุ่มวัยรุ่น เนื่องจากพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นในหมู่บ้าน ยังคงมีการแอบนัดพบกลุ่มในช่วงเวลากลางคืนทั้งชายและหญิง ไม่ว่าจะเป็นวัยรุ่นในหมู่บ้านและบางครั้งก็มีวัยรุ่นจากหมู่บ้านอื่นเข้ามาสมทบด้วย รวมถึงพฤติกรรมในการดื่มสุรา ซึ่งเยาวชนเหล่านี้สามารถดื่มสุรา ทั้งกับกลุ่มวัยรุ่นด้วยกันเองและดื่มร่วมกลุ่มกับผู้ใหญ่ในหมู่บ้านเป็นประจำ โดยเฉพาะวัยรุ่นชาย นอกจากนี้ ประเด็นการสนทนาของกลุ่มวัยรุ่นทั้งชายและหญิง มักจะเป็นเรื่องที่ออกไปทางชู้สาวและเป็นเรื่องตลกเชิงลามก เช่น “วันนี้เจอผู้หญิงสวยวะ เดี๋ยวจะเอาไปนอนด้วย”

“...เดี่ยวนี้ เด็กในชุมชนนับวันก็จะเริ่มโตขึ้น ๆ ก็ไม่แน่ใจว่าจะเหมือนเมื่อก่อนหรือไม่ ก็กลัวว่าจะมีพฤติกรรมเสี่ยง เด็กเดี่ยวนี้เหมือนกัน หญิงก็กล้าเรื่องผู้ชาย ชายก็กล้าเรื่องผู้หญิง... (...บ่เดี่ยวนี่ ละอ่อนที่หมู่บ้านก้อใหญ่ขึ้นมา ก่อเริ่มจะบ่แน่ใจ๋แล้วว่า จะมีการติดเจื้อแฮ่มก่อ เพราะมีพฤติกรรมเสี่ยงกั๋นอยู่ ป้อจายก็ฮ้ายป้อยิง ปอยิงก็ฮ้ายป้อจาย มีแฟนกั๋นแบบบ่จำกัด” (สมาชิกกลุ่มแม่บ้านท่านหนึ่ง, สัมภาษณ์, ๒๒ มิถุนายน ๒๕๔๖)

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

ปัญหาเอดส์ได้แพร่ระบาดเข้ามาในชุมชนช่วงประมาณปี ๒๕๓๗ – ปัจจุบัน โดยสาเหตุที่ปัญหาเอดส์เข้ามาในชุมชนได้กล่าวสรุปไว้ ๔ ประการ คือ

๑.) การไปเที่ยวหญิงบริการของชายหนุ่มในชุมชนโดยขาดการป้องกันตนด้วยถุงยางอนามัย

๒.) การแต่งงานโดยมิได้ตรวจเลือดก่อนแต่งงาน ทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิง

๓.) การไปทำงานขายบริการทางเพศของหลายคนในชุมชน ภายหลังเดินทางกลับมาแล้วแต่งงานอยู่ในชุมชน

๔.) การเข้ามาแพร่เชื้อโดยหญิงนอกชุมชนให้กับชายในชุมชนผ่านทางเพศสัมพันธ์และขาดการป้องกัน

จากการที่ปัญหาเอดส์เป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่ไปมีพฤติกรรมเสี่ยงมาและได้ส่งผลกระทบไปยังแม่บ้าน เมื่อพบว่าแม่บ้านหลายรายติดเชื้อ เอช.ไอ.วี จากพ่อบ้านและปัญหาเอดส์ยัง

ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ทางครอบครัว หลายรายเกลียดชังสามีที่นำเชื้อมาแพร่ ส่งผลให้บ้านแตกสาแหรกขาด แยกกลับไปอยู่ตามภูมิลำเนาของแต่ละฝ่ายหรือบางครอบครัวก็อยู่ด้วยกันจะกว่าจะจากกันไป

หญิงสาวหลายคนที่ไปทำงานขายบริการทางเพศเมื่อเดินทางกลับมาอยู่ที่หมู่บ้านต่างได้แต่งงานและสร้างครอบครัวขึ้น หลายคนพบว่า ตนเองติดเชื้อเอดส์กลับมาและก็ได้เสียชีวิตลง

จากสภาพการณ์ที่พบการติดเชื้อและสูญเสียชีวิตนั้น พบว่าอยู่ในช่วงวัยเจริญพันธ์ ในอดีตมีการสูญเสียชีวิตของคนในชุมชนอันมาจากการเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ผู้ให้สัมภาษณ์หลายคนแสดงทัศนะว่า มีคนเสียชีวิตมากและเสียชีวิตทุกเดือน บางรายกล่าวว่าตนต้องจ่ายค่าฌาปณกิจสงเคราะห์ถึง ๖ ครั้งใน ๑ เดือน นับว่าเป็นจำนวนที่มากในขณะนั้น และจากสถิติของสถานีอนามัยตำบลเวียงห้าว ในปี ๒๕๔๖ (ต.ค.๒๕๔๕- ก.ย.๒๕๔๖) พบว่า อัตราการตายของประชากรในตำบลจำนวนทั้งสิ้น ๓๒ ราย เป็นผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์จำนวน ๑๖ ราย คิดเป็นร้อยละ ๕๐ ปัจจุบันในชุมชนยังคงมีผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวอยู่และมีบางคนที่ไม่เปิดเผยตัว แม้ว่าคนในชุมชนจะทราบและเข้าใจเรื่องโรคเอดส์มากยิ่งขึ้น ตลอดจนรู้จักป้องกันตนเองในการเสี่ยงต่อการติดเชื้อ แต่ในเรื่องพฤตกรรมเรื่องเพศเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล จึงไม่อาจกล่าวได้ว่าจะไม่เสี่ยงต่อประเด็นปัญหาเอดส์ กลุ่มเสี่ยงของชุมชนคือ เยาวชนและกลุ่มพ่อบ้านที่ประกอบอาชีพเร่ขายกันสาดไปยังที่ต่าง ๆ รวมถึงคนในชุมชนทุกคน ดังนั้น ปัญหาเอดส์จึงยังมีการดำเนินการป้องกันและจัดการในชุมชนต่อไป

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

แม้ว่าเป็นหมู่บ้านที่อยู่แนวตะเข็บชายแดนไทยและพม่า แต่ก็ไม่อาจเลี่ยงจากปัญหาเอดส์ได้ เกือบ ๑๕ ปีที่ผ่านมา (๒๕๓๒) สภาพชุมชนบ้านป่าแดงหลวงและชุมชนในตำบลเกาะช้างกล่าวได้ว่ามีสภาพปัญหาหลายด้านพ่วงเกี่ยวกัน ปัญหาของชุมชนชายแดนขณะนั้นได้แก่ปัญหาเรื่องอาชญากรรม การลักขโมย การปล้นจี้ อำนาจอิทธิพล การลักลอบเข้ามาทำผิดของคนกลุ่มน้อย ขณะที่ไม่สามารถจับได้หรือติดตามได้เนื่องจากมิได้เป็นคนไทย หากทำผิดก็จะหลบหนีกลับเข้าสู่ประเทศพม่า การติดตามทำได้ยาก ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินจึงไม่ค่อยมี

สำหรับปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้นมีสาเหตุ ๒ ประการด้วยกัน

๑.) การตัดสินใจไปทำงานขายบริการทางเพศของหญิงสาวในชุมชน เนื่องจากต้องการความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และจากการได้เห็นตัวอย่างของผู้ไปทำงานลักษณะเช่นนี้แล้วมีเงินทองส่งกลับให้พ่อแม่จึงเป็นสาเหตุจูงใจให้หญิงสาวไปประกอบอาชีพเช่นนี้

๒.) การเที่ยวหญิงบริการของชายนักเที่ยว โดยขาดการป้องกันตนด้วยถุงยางอนามัย สำหรับชายที่มีครอบครัวแล้วภายหลังได้นำเชื้อไปสู่ภรรยาที่บ้าน

จากสภาพการณ์ของปัญหาเอดส์ที่คนในชุมชนเริ่มสัมผัสได้ คือ การมีผู้เสียชีวิตในชุมชน ประกอบกับการประชาสัมพันธ์เรื่องราวของโรคเอดส์ผ่านทางสื่อต่าง ๆ ได้ก่อให้เกิดการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของคนในชุมชนได้ 2 ลักษณะ

๑.) การปฏิเสธว่าไม่มีโรคเอดส์ในชุมชนของตน ทั้งนี้เกิดในกลุ่มที่เสียผลประโยชน์หากเชื่อในเรื่องนี้ อาทิเช่น ผู้ที่ทำงานขายบริการทางเพศ ชายนักเที่ยว

๒.) การยอมรับว่าชุมชนของตนมีผู้ติดเชื้อเอดส์ ซึ่งได้ก่อให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ตามมา เช่น การมุ่งสังเกตว่าใครในชุมชนของตนที่ติดเชื้อบ้าง ก่อให้เกิดการซุบซิบนินทา และกลายมาเป็นความแปลกแยกของคนในชุมชนในที่สุด

ความเสียหายที่ชุมชนได้รับจากปัญหาเอดส์คือ การพบว่าคนในชุมชนติดเชื้อเอดส์และได้แพร่กระจายสู่กลุ่มคนอื่น ๆ ของชุมชน คือ แม่บ้าน ขณะที่เด็กหลายคนที่เกิดมาพบว่า ติดเชื้อเอช.ไอ.วี มาจากมารดา นอกจากนั้น เกิดการเสียชีวิตของคนในชุมชนจากการป่วยเป็นเอดส์ บ้างที่ต้องทิ้งลูกให้เป็นภาระของผู้สูงอายุในการดูแลต่อไป ขณะที่บางครอบครัว ต้องรับภาระเพิ่มในด้านการรักษาพยาบาลผู้ป่วย ผู้ติดเชื้อหลายคนไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากสุขภาพไม่อำนวย

ปัจจุบันสถานการณ์ของโรคเอดส์ได้บรรเทาลง เหตุเพราะคนในชุมชนมีความรู้เรื่องโรคเอดส์ ประกอบกับมีการดำเนินงานด้านอย่างชัดเจนในชุมชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเอดส์ยังเป็นปัญหาที่ต้องเฝ้าระวัง ดังนั้น การดำเนินการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนจึงมีการปรับเปลี่ยน กลุ่มเสี่ยงของชุมชนคือ เยาวชน และผู้ที่ยังมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อรวมไปถึงการค้ามนุษย์ระหว่างพื้นที่ชายแดน ซึ่งเป็นตัวแปรที่ทำให้ต้องมีการเฝ้าระวังต่อไป

๔.๔ การสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

การสื่อสารนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญและประกอบด้วยวัตถุประสงค์ในการสื่อสาร การสื่อสารเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางสังคมที่ปัจเจกชนร่วมถ่ายทอด แลกเปลี่ยนระหว่างกันตามแรงจูงใจบนมุมมองของบุคคล เมื่อพิจารณาการสื่อสารในระดับสังคมจึงเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวัฒนธรรมและกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เป็นเสมือนเส้นใยของสังคมที่เชื่อมต่อกันระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม เพื่อให้บุคคลและสังคมดำรงอยู่ สำหรับประเด็นปัญหาเอดส์นั้น การสื่อสารที่เกิดขึ้นในชุมชนมีลักษณะประการใด อันมีความสำคัญต่อการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน การสื่อสารของชุมชนในประเด็นที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ จะได้อธิบายตามประเด็นดังนี้

๑.) ระดับการสื่อสาร

๒.) ประเภทของสื่อ

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

๑.) <u>ระดับของการสื่อสาร</u>

๑.๑) การสื่อสารภายในบุคคล (Interpersonal Communication) เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับความคิดความรู้สึกภายในใจของตนเองที่มีต่อโรคเอดส์ ได้แก่

"เอ๊ะ! ทำไมเขาไม่กลัวเอดส์ โรคนี้เป็นแล้วก็ตาย ทำไมไม่กลัว"

(เอ๊ะ! จะไดเปิ่นบ่กั๋วเอดส์ โรคนี่เป๋นแล้วก่อต๋าย เยียะยั๋งบ่กั๋ว)

"เขาไม่รักชีวิต ถ้ารักชีวิต รักครอบครัวก็คงไม่ติดเชื้อ คงไม่ไปสำส่อน "

(เปิ่นบ่ฮักชีวิต ถ้าฮักชีวิต ฮักครอบครัวก่อคงบ่ติ๊ดเจื้อ คงบ่ไปสำส่อน)

"เอดส์นี่มันเป็นโรคที่น่ากลัวมาก เป็นแล้วก็ตาย ถ้าเราไม่อยากตาย เราก็ไม่ต้องทำตัวดีๆ"

(เอดส์นี่มันเป๋นโรคตี้น่ากั๋วขนาด เป๋นแล้วก็ต๋าย ถ้าเฮาบ่อยากต๋าย เฮาก็บ่ต้องฮ้าย)

๑.๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication) การสื่อสารระหว่างบุคคลอันได้แก่

<u>การพูดคุยระหว่างเพื่อนกับเพื่อน</u>

เป็นการพูดคุยในเวลาที่เห็นเพื่อนๆ หรือคนในหมู่บ้านที่มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อเอดส์ เช่น การออกไปเที่ยวในตัวเมือง หรือภายนอกชุมชน เป็นต้น

"ไม่กลัวเหรอเอดส์น่ะ ออกไปเที่ยวไปเสี่ยงอย่างนั้น"

(บ่กั๋วก้าเอดส์น่ะ ออกไปแอ่วไปเสี่ยงจะอั๊น)

"ปล่อยมันไป มันไม่กลัวเอดส์"

(ปล่อยมันไปเต๊อะ มันบ่กั๋วเอดส์)

"เสียดายความสวยมันทำไม มันอยากเป็นเอดส์"

(เสียดายความงามมันเนียะยั๋ง มันไข้เป๋นเอดส์)

"ถ้าอยากไปเที่ยว ก็ใส่ถุงยางซิวะ มึงไม่กลัวเหรอ"

(ถ้าไข้ไปแอ่ว ก่อใจ้ถุงยางก่ะ มึงบ่กั๋วก้า)

"ผื่นขึ้น คันหน้าคันตาแบบเนี่ย เอดส์กินแล้วล่ะมึง"

(ผื่นขึ้น คันหน้าคันต๋าจะเอ๊ยะ เอดส์กิ๋นแล้วล่ะมึง)

การพูดคุยระหว่างสามีภรรยา

มักเป็นการพูดคุยเมื่อสามีต้องออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน รวมถึงออกไปเที่ยวสังสรรค์กับเพื่อนข้างนอก

"เอดส์เป็นแล้วก็ตายลูกเดียวเอดส์"

(เป๋นแล้วก่อต๋ายลูกเดียว)

"จะทำอะไรให้นึกถึงลูกถึงเมียด้วยน่ะ"

(จะเยียะยั๋งก่อฮื้อกึ๊ดถึงลูกถึงเมียผ้องเน้อ)

การพูดคุยระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชน

เป็นการตักเตือนลูกหลานเยาวชนในหมู่บ้าน ให้ประพฤติตัวไปในทางที่เหมาะสม และให้เห็นถึงความร้ายแรงของโรคเอดส์

"อย่าไปเที่ยวชอบคนนั้นคนนี้"

(ห้ามไปติ๊ดคนนั้นคนนี้)

"อย่าออกไปเที่ยวกลางค่ำกลางคืน มันไม่ดี"

(ห้ามออกไปแอ่วกลางค่ำกลางคืน มันบ่ดี)

"มันเป็นโรคที่น่ากลัวมากนะ เห็นมั้ยว่ามีคนติดกันเยอะแยะ เป็นแล้วก็ตาย ไม่มียารักษา "

(มันเป๋นโรคตี้น่ากั๋วขนาด เห็นก่อว่ามีคนติ๊ดกันจัดนัก เป็นแล้วก่อต๋ายบ่มียาฮักสา)

"อย่าแก่แดดมากนัก ตัวอย่างก็มีให้เห็นคนเป็นเอดส์น่ะ อยากเป็นอย่างนั้นเหรอ"

(จะไปแก่แดดนักเน้อ ตั๋วอย่างก่อมีฮื้อเห็นคนเป๋นเอดส์น่ะ ไข้เป๋นจะอั้นก่ะ)

การพูดคุยระหว่างครูกับลูกศิษย์

เป็นการสอนลูกศิษย์ให้มีพฤติกรรมที่ห่างจากเอดส์ รวมถึงที่ส่อไปในทางชู้สาวในวัยเรียน

"วัยนี้เป็นวัยที่ต้องตั้งใจเรียนหนังสือ ไม่ใช่เป็นวัยหาแฟน

(วัยนี่เป๋นวัยตี้ต้องตั้งใจ๋เฮียนหนังสือ บ่ใจ้เป๋นวัยหาแฟน ")

"ไม่ต้องมัวแต่เสริมสวยให้มากนัก ไม่ต้องห่วงสวยหรอก

(บ่ต้องมัวแต่เสริมสวยให้นัก บ่ต้องมาห่วงงาม ")

"นักเรียนหญิงไม่ควรนั่งคุยกับผู้ชายสองต่อสอง"

(นักเฮียนหญิงบ่ดีไปนั่งอู้กับปู้จายสองต่อสอง)

"นักเรียนหญิงไม่ควรซ้อนท้ายรถนักเรียนชาย"

(นักเฮียนหญิงบ่ดีไปซ้อนต้ายรถนักเฮียนซาย)

“ให้ใส่ถุงยางทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์”

(ฮื้อใส่ถุงยางทุกครั้งตี้มีเพศสัมพันธ์)

<u>การพูดคุยระหว่างพระกับคนในชุมชน</u>

เป็นการพูดคุยกับผู้ติดเชื้อที่มีอาการของผู้ป่วยโรคเอดส์ แต่ไม่ยอมรับ รวมถึงกล่าวตักเตือนแก่คนในชุมชนทั่วๆ ไป ไม่ให้หลงผิด

“เราเป็นเอดส์ ก็บอกว่าเราเป็นเอดส์ ไม่ต้องอาย ไม่งั้นก็ไม่มีคนมาช่วยเรา เราต้องยอมรับความจริง

(เฮาเป๋นเอดส์ ก่อบอกว่าเฮาเป๋นเอดส์ บ่ต้องอาย บ่อั้นก่อบ่มีไผ่มาจ้วยเฮา เอาต้องยอมรับความจริง ”)

“คนที่แต่งงานแล้ว ถ้ามัวแต่เที่ยว ลืมลูกลืมเมีย ถ้ามัวแต่ไปหาความสุขข้างนอก ก็ไม่สมควรขอให้เห็นแก่ครอบครัว ภรรยาและลูกบ้าง ถ้าอดทนไม่ได้ ยังไงก็ขอให้ป้องกันโดยการใส่ถุงยางอนามัย เพื่อไม่ให้ติดเชื้อแล้วเอามาแพร่ทางลูกและภรรยาของตนเอง แต่ทางที่ดีที่สุด ก็คือ ไม่ต้องมีพฤติกรรมอย่างนั้นเลย เพราะมีครอบครัวแล้ว”

(คนตี้แต่งงานแล้ว ถ้ามัวแต่แอ่ว ลืมลูกลืมเมีย ถ้ามัวแต่ไปหาความสุขตางนอก ก่อบ่สมควรขอฮื้อเห็นแก่ครอบครัว ภรรยาและลูกผ้อง ถ้าอดใจ๋บ่ได้หรือ จะไดก่อขอฮื้อป้องกันโดยการใจ้ถุงยางอนามัย เพื่อบ่ฮื้อติ๊ดเจื้อแล้วเอามาปล่อยฮื้อลูกฮื้อเมีย แต่ตางตี่ดีตี่สุด ก็คือ บ่ต้องมีพฤติกรรมจะอั้น เพาะว่ามีครอบครัวแล้ว)

<u>การพูดคุยระหว่างคนในชุมชนกับผู้ติดเชื้อ</u>

เป็นการพูดคุยที่ให้กำลังใจ พร้อมทั้งให้ทำใจยอมรับสภาพและต่อสู้ต่อไป

“ไม่ต้องคิดมากหรอก ทำใจดีๆ นะ คนอื่นเขาก็เป็นกันเยอะแยะ”

(บ่ต้องกี้ดนักหรอก เยียะใจ๋ดีๆ เน้อ คนอื่นเป๋นก่อเป๋นกั๋นจัดนัก)

“เราต้องดูแลตัวเราให้ดีๆ จะได้อยู่กับลูกนานๆ)”

(เฮาต้องดูแลตัวเฮาฮื้อดีๆ จะได้อยู่กับลูกเมินๆ

“ตัดใจเถอะ มันเป็นโรคที่ไม่มีทางรักษา แล้วแต่เวรแต่กรรม”

(ตัดใจ๋เต๊อะ มันเป๋นโรคตี่บ่มีตางฮักสา แล้วแต่เวรแต่กั๋)

<u>การพูดคุยระหว่างผู้ติดเชื้อกับผู้ติดเชื้อ</u>

มักจะเป็นการพูดคุยในลักษณะของการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน รวมถึงเรื่องของการดูแลสุขภาพ โดยจะมีการพูดคุยช่วยเหลือหรือแนะนำว่าควรจะทานยาชนิดใดบ้าง ที่จะช่วยให้บรรเทา

อาการ เช่น ยาสมุนไพร ยาต้านไวรัส และควรทานในปริมาณเท่าไร เวลาใด และผลกระทบจากการทานยาจะมีอาการเป็นอย่างไร ซึ่งถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ซึ่งกันและกันระหว่างผู้ติดเชื้อ

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น การพูดคุยเรื่องโรคเอดส์ยังมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการให้ความรู้แก่คนอื่นๆ ในชุมชน ได้แก่ อาการของผู้ป่วยเอดส์ การติดต่อ การป้องกัน ซึ่งมักจะเป็นความรู้ที่ได้มาจากสื่อต่างๆ เช่น การอบรม โทรทัศน์ หรือจากที่โรงเรียน เป็นต้น

๑.๓ การสื่อสารของกลุ่ม (Group Communication) ได้แก่ การพูดคุยกันเฉพาะกลุ่ม

<u>กลุ่มแม่บ้าน</u>

สำหรับการสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ของกลุ่มแม่บ้านพื้นราบ ส่วนใหญ่จะอยู่ในลักษณะของการว่ากล่าวตักเตือนแก่เยาวชนในหมู่บ้าน ถึงแม้ในบางครั้งจะถูกตอบโต้กลับมาบ้าง เช่น “ไม่ต้องยุ่ง” “เรื่องของเด็ก” แต่กลุ่มแม่บ้านก็ยังคงเตือนทุกครั้งที่เห็นพฤติกรรมของเด็กในหมู่บ้านที่มักจะมีท่าทีที่ส่อไปในทางชู้สาวหรือมั่วสุม ส่วนกลุ่มแม่บ้านลีซูนั้นส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา และไม่มีความรู้ในเรื่องโรคเอดส์ดีพอ จึงไม่ได้มีการพูดคุยถึงโรคเอดส์มากนัก แต่เมื่อมีการพูดคุยเกี่ยวกับโรคเอดส์ จึงมักจะเป็นในลักษณะของการบอกกล่าวหรือชี้ให้เห็นว่าคนนั้นคนนี้เป็นเอดส์ และจะไม่มีใครเข้าไปใกล้เนื่องจากกลัวที่จะติดเชื้อเอดส์

<u>กลุ่มเยาวชน</u>

วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสนใจเพศตรงข้าม ดังนั้นเรื่องที่กลุ่มเยาวชนมักจะพูดคุยกัน จะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับเพศตรงข้าม เช่น ใครหล่อใครสวยบ้าง แอบชอบคนนั้นคนนี้ ใครเป็นแฟนกับใคร ใครมีแฟนกี่คน นอกจากนี้เยาวชนหญิงมักจะนิยมพูดเรื่องของละครโทรทัศน์ และดาราในดวงใจ ส่วนเยาวชนชาย จะพูดคุยเรื่องเกมส์ เรื่องกีฬาอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่มักจะพูดในเรื่องสถานที่เที่ยวยามค่ำคืน ว่าที่ไหนดี เจ๋ง ผู้หญิงเยอะ รวมไปถึงเรื่องที่ออกไปทางชู้สาว เช่น เจอผู้หญิงสวยน่ารักก็อยากจะเอามานอนด้วย แข่งกันจีบผู้หญิงกันบ้าง วิพากษ์วิจารณ์ผู้หญิง รวมถึงการพูดเรื่องทะลึ่งลามก ทั้งที่พูดตรงความหมายและเป็นคำปริศนาให้คิด เป็นต้น

<u>กลุ่มในวงสุรา</u>

การพูดคุยจะเป็นในลักษณะของการเปิดใจพูดในสิ่งที่เก็บไว้ในจิตใจ นอกเหนือจากการพูดคุยในเรื่องทั่วๆ ไปแล้ว โดยในช่วงแรกที่ยังไม่เมามากนัก การพูดคุยยังคงเป็นเรื่องเบาๆ ทั่วไปถามไถ่สารทุกข์สุขดิบของแต่ละคน แต่พอเริ่มเมาได้ที่ความกล้าก็เริ่มจะเกิดขึ้น ที่เงียบๆ ก็เริ่มจะพูดมากขึ้น การพูดคุยก็เริ่มสนุกสนานออกรสชาติมากขึ้น มีการแซวกันไปมา รวมถึงการ

ระบายความในใจเกี่ยวกับเรื่องที่อยากจะพูด สิ่งที่อยากรู้และอัดอั้นอยู่ในใจออกมาโดยไม่รู้ตัว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากการทำงาน ปัญหาของครอบครัวที่ไม่สบายใจ หรือว่าจะเป็นเรื่องของความชื่นชมยินดี ความปลาบปลื้มใจในชีวิตโดยเฉพาะเรื่องของลูกหลาน และเรื่องตลกขำขันต่างๆ รวมถึงความกล้าที่จะพูดเรื่องชู้สาวหรือเรื่องเชิงลามก ไม่ว่าในวงเหล้าจะมีเพียงผู้ชายหรือมีผู้หญิงอยู่ด้วยก็ตาม เช่น "ก๋านตี้คนแต่งงานกั๋นเมินๆ ทำฮื้อความฮู้สึ๊กตางเพศลดลงก่อ" (การที่คนแต่งงานกันนานๆ แล้วทำให้ความรู้สึกทางเพศลดลงหรือไม่) "ถ้าคนอายุนักๆ สมรรถภาพตางเพศจะเป๋นจะได" (ถ้าคนอายุมากๆ แล้วสมรรถภาพทางเพศจะเป็นอย่างไร) "เนียะยั๋งถึงบ่แต่งงานซักเตื้อ มัวแต่รออะยั๋ง" (ทำไมไม่แต่งงานสักที มัวแต่รออะไร) "บ่ฮู้สึ๊กไข้มีอะยั๋งกับไผ๋ผ้องก่ะ" (ไม่รู้สึกอยากมีอะไรกับใครบ้างเหรอ) เป็นต้น นอกจากนั้น หากเกิดถูกอกถูกใจกันในวงเหล้าก็จะสะกิดกันออกไปข้างนอก แล้วก็พากันไปร่วมหลับนอนด้วยกัน ไม่ว่าทั้งคู่จะแต่งงานแล้วหรือไม่ก็ตาม ซึ่งในชุมชนเองก็มีการแอบคบหากันลับๆ ภายในชุมชน แต่ก็กล้าๆ กลัวๆ แต่เมื่อดื่มสุราเข้าไปทำให้เกิดความกล้าที่จะมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับคนๆนั้น

การสื่อสารในวงเหล้าที่สัมพันธ์กับปัญหาเอดส์นั้น มักจะเป็นการพูดคุยในเรื่องชู้สาวและเรื่องลามก ยิ่งพูดก็ยิ่งทำให้เกิดอารมณ์ และความต้องการทางเพศ จากนั้นก็จะชวนกันออกไปสังสรรค์กันต่อในตัวเมือง ซึ่งมักจะมีสถานบันเทิงและแหล่งบริการทางเพศมากมาย รวมถึงพฤติกรรมการสื่อสารอย่างหนึ่งในวงเหล้า ก็คือ การสะกิดคนที่ตนถูกใจเพื่อเป็นสัญญาณในการชักชวนให้ร่วมหลับนอนด้วยกัน

ดังนั้นการสื่อสารที่สัมพันธ์กับปัญหาเอดส์สามารถแบ่งได้เป็นการสื่อสารที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการติดเชื้อ และการสื่อสารที่ยับยั้งการติดเชื้อ ดังนี้

- การสื่อสารที่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการติดเชื้อ ได้แก่ การสื่อสารในกลุ่มเยาวชน โดยเฉพาะเยาวชนชาย และกลุ่มวงเหล้า ซึ่งมักจะมีประเด็นในการสนทนาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องชู้สาว และการมีเพศสัมพันธ์
- การสื่อสารที่เป็นการช่วยยับยั้งการติดเชื้อ ได้แก่ การสื่อสารแบบปากต่อปากและการสื่อสารในกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งจะเป็นการคอยพูดย้ำเตือนให้ระวังและให้รู้ถึงความอันตรายของเอดส์ รวมถึงคอยว่ากล่าวตักเตือนให้ประพฤติตนในทางที่ถูกที่ควร

๒.) ประเภทสื่อ

๒.๑) สื่อบุคคล

ในชุมชนมีสื่อบุคคลที่ช่วยสื่อสารเรื่องโรคเอดส์แก่คนในชุมชน อาทิเช่น

ผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากข่าวสารและกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะประกาศให้กับชุมชนนั้น ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นผู้ส่งผ่านข่าวสารนั้นไปยังชุมชน ต่อประเด็นการสื่อสารนั้น จะเป็นการประสานความร่วมมือ

ระหว่างโครงการภายนอกที่เข้ามาดำเนินงานเอดส์ในชุมชน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากชุมชนไม่ได้มีการดำเนินงานเอดส์โดยตัวของชุมชน การสื่อสารเรื่องเอดส์จึงมีอยู่ในประเด็นจำกัดดังที่กล่าวข้างต้น

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.)จะเป็นผู้ประกาศและแจ้งข่าวของทางสถานีอนามัยในเรื่องการป้องกันโรคติดต่อต่าง ๆ อ.ส.ม. เหล่านี้เป็นตัวแทนของสถานีอนามัยและได้รับการ อบรมมีความรู้ความเข้าใจในประเด็นการป้องกันโรคได้ดี ในการสื่อสารให้คนในชุมชนได้รับทราบ

ผู้ติดเชื้อ ในชุมชนมีผู้ติดเชื้อที่เป็นสื่อได้เป็นอย่างดี ทุกวันนี้ ยังมีคนในชุมชนไปซื้อของร้านผู้ติดเชื้อ ไปพูดคุยถามไถ่แสดงความเป็นห่วงตามประสาของคนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งการสื่อสารของผู้ติดเชื้อนั้นไม่ได้จำกัดอยู่ที่การสื่อสารในเรื่องโรคและความรู้ความเข้าใจ แต่การเป็นตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นอันตรายของโรคและผลของโรคเอดส์ เป็นการสื่อสารทางหนึ่งให้คนในชุมชนทราบโดยปราศจากคำพูด

๒.๒ สื่อเฉพาะกิจ หรือ สื่อชุมชน

สำหรับการสื่อสารผ่านทางสื่อชุมชนที่สัมพันธ์กับปัญหาเอดส์นี้ จะประกอบไปด้วยสื่อสารผ่านเสียงตามสายหรือหอกระจายข่าวของชุมชน และการสื่อสารผ่านทางจดหมาย ดังนี้

การสื่อสารผ่านทางหอกระจายข่าว จะเป็นในลักษณะของเจ้าหน้าที่อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) ใช้ในการประกาศความรู้หรือข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ จากที่ได้ไปอบรมหรือรับมาจากทางสถานีอนามัยให้แก่คนในชุมชนได้รับทราบ เช่น การปฏิบัติตัวให้ปลอดภัยจากเอดส์ วิธีการป้องกัน เป็นต้น แต่ข่าวสารโรคเอดส์เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก ทำให้คนในชุมชนบางคนรู้สึกว่าไม่เคยได้รับข่าวสารโรคเอดส์ผ่านทางเสียงตามสายเลย

การสื่อสารผ่านทางจดหมาย จะเป็นลักษณะการแจ้งข่าวสารในการจัดอบรมเกี่ยวกับโรคเอดส์ และขอความร่วมมือในการส่งตัวแทนเข้าอบรม แต่ที่ผ่านมามีการจัดอบรมน้อยมากประกอบกับมีคนในชุมชนเพียงไม่กี่คนที่เข้าร่วม เนื่องจากต้องเสียเวลาในการเดินทางออกไปนอกชุมชน นอกจากจะเป็นการเข้ามาอบรมในหมู่บ้านโดยตรง

การประชุม

สำหรับการสื่อสารโดยการประชุมที่สัมพันธ์กับปัญหาเอดส์นั้น พบว่า ในการประชุมแต่ละครั้งจะไม่มีการพูดคุยถึงเรื่องโรคเอดส์เลย เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องของผู้ติดเชื้อและไม่มีประเด็นที่ให้คนในชุมชนทุกคนร่วมลงความเห็นใดๆ รวมถึงสืบเนื่องมาจากการที่เมื่อมีการพูดคุยหรือว่ากล่าวแล้วมักจะถูกต่อว่าว่ายุ่งเรื่องส่วนตัว จนทำให้ไม่อยากจะตักเตือนอีก จึงส่งผลให้ในที่

ประชุมไม่มีการหยิบประเด็นโรคเอดส์มาพูดแต่อย่างใด นอกจากจะมีการจัดอบรมโรคเอดส์ของทางสถานีอนามัยขึ้นและได้ขอความร่วมมือของชุมชนในการเข้าร่วมเท่านั้น

๒.๓ สื่อมวลชน

ถือได้ว่าเป็นการสื่อสารที่ทำให้คนในชุมชนสามารถเรียนรู้ และรับทราบข่าวสารต่างๆ ทั้งความรู้และความบันเทิงได้เป็นอย่างดี ดังนั้น การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนที่สัมพันธ์กับปัญหาเอดส์ จึงมีส่วนช่วยให้คนในชุมชนได้รับรู้และเข้าใจถึงสภาพของผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ได้ชัดเจนมากขึ้น เนื่องจากมีภาพและเสียงประกอบ ทำให้เห็นถึงความน่ากลัว อันตราย และผลกระทบที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี ซึ่งมักจะอยู่ในรูปของการรายงานข่าวเกี่ยวกับสถิติและสถานการณ์ต่างๆ ของโรคเอดส์ทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงการโฆษณารณรงค์ต่างๆ ของทางกระทรวงสาธารณสุข และละครโทรทัศน์ที่บางครั้งอาจมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์ เช่น การให้เห็นถึงโทษของการขายบริการ หรือการสำส่อนแทรกอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก และข่าวสารต่างๆ ที่ผ่านทางสื่อมวลชนนั้น มักมีข้อจำกัดในเรื่องของระยะหรือช่วงเวลาในการออกอากาศ หากไม่สังเกตหรือสนใจที่จะติดตามก็จะทำให้พลาดข่าวสารนั้นๆ ได้

๒.๔) สื่อประเพณี

มักจะเป็นในรูปของกิจกรรมที่เป็นงานประเพณีสืบต่อกันมา และถือปฏิบัติจนถึงทุกวันนี้ ซึ่งคนในชุมชนถือว่าเป็นกิจกรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ได้แก่ งานฉลองปีใหม่ งานแข่งขันกีฬาสีประจำโรงเรียน และงานแข่งขันกีฬาประจำตำบล

สำหรับสื่อประเพณีที่สัมพันธ์กับปัญหาเอดส์ จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนนั้นเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนทุกคนได้มีโอกาสพบปะกันอย่างพร้อมเพรียงโดยเฉพาะคนหนุ่มสาว และมักจะมีการดื่มฉลองหรือสังสรรค์กันอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นคนหนุ่มสาวหรือผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิง ซึ่งอาจส่งผลให้ขาดสติและนำไปสู่พฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมได้

เนื่องจากการสื่อสารในแต่ละรูปแบบก็ต่างมีความสัมพันธ์กับปัญหาเอดส์ในแง่มุมที่แตกต่างกันไป แต่สำหรับคนในชุมชนแล้ว เห็นว่า การสื่อสารที่ทำให้ตนรับรู้และเข้าใจโรคเอดส์ได้ดีกว่ารูปแบบอื่น ก็คือ การสื่อสารผ่านสื่อบุคคล เนื่องจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนมักจะมีการพูดคุยสื่อสารกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้เกิดการสื่อสารเรื่องเอดส์ได้มากกว่าสื่ออื่น รวมถึงเป็นสื่อที่เข้าถึงตัวได้ดีและสามารถซักถามข้อสงสัยต่างๆ ได้ทันที รองลงมาได้แก่ การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน โดยเฉพาะโทรทัศน์ เนื่องจากในแต่ละครอบครัวต่างมีเครื่องรับโทรทัศน์ทุกครอบครัว และยังเป็นกิจกรรมพักผ่อนของชุมชนที่เกิดขึ้นบ่อยเช่นเดียวกัน ประกอบกับเป็นสื่อที่มีทั้งภาพและเสียง จึงทำให้เกิดความชัดเจนในโรคเอดส์มากขึ้น สำหรับสื่อชุมชนนั้น ได้แก่ หอกระจายข่าว พบว่า ข่าวสาร

เอดส์เกิดขึ้นไม่บ่อยนัก ส่วนสื่อประเพณีและสื่อพื้นบ้านนั้น ไม่ได้เป็นการสื่อสารที่ช่วยให้คนในชุมชนได้รับรู้เรื่องโรคเอดส์แต่อย่างใด

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

๑. <u>ระดับของการสื่อสาร</u>

๑.๑) การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal Communication) พบว่า มีการสื่อสารของบุคคลในตนเองต่อประเด็นปัญหาเอดส์ได้อย่างหลากหลาย เช่น

…บุคคลมีความเข้าใจเรื่องเอดส์ เข้าใจว่าโรคเอดส์ติดต่อได้อย่างไร โรคเอดส์มีช่องทางในการติดเชื้อ โดยไม่ได้ติดได้ง่าย ๆ หากไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง ก็มั่นใจว่าตนเองจะไม่ติด

"…พี่ก็รู้สึกกลัวโรคเอดส์ เพราะมันเป็นโรคที่รักษาไม่หาย ก็เลยกลัวที่จะเข้าใกล้ผู้ที่ติดเชื้อ (…**ตั๋วเก่าฮู้สึกกลั๋วโรคเอดส์ เพราะโรคเอดส์เป๋นโรคตี้ฮักษาบ่หาย ก่เลยกลั๋วตี้จะเข้าใกล้คนติดเจื้อเอดส์** …")

"…เรื่องโรคเอดส์นี้เราก็ไม่ทราบมากนัก อีกอย่างเราก็ไม่ได้เป็นโรคนี้ และก็ไม่มีญาติพี่น้องที่ติดเชื้อ… (…**เรื่องโรคเอดส์นี่ก่อบ่ฮู้อะหยังนัก เพราะเฮาบ่ได้เป๋นโรคนี้ บ่มี๋ญาติปี้น้องตี้เป๋นโรคนี้**…")

ขณะที่หญิงชราบางคนจะบอกว่า " …ยายแก่แล้ว ก็คงไม่เป็นโรคนี้หรอก ตอนที่ยายยังสาว ก็ยังไม่เคยได้ยินโรคนี้มาก่อน ตอนนี้ยายก็ยังไม่เข้าใจไอ้โรคองโรคเอดส์ซักเท่าไร ก็ได้แต่ห้ามไม่ให้ลูกหลานเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องพวกนี้…" ("…**ยายแก่แล้ว บ่เป๋นโรคนี้หรอก ต๋อนตี้ยายยังสาว ก่อยังบ่มีโรคนี้ แต่บ่เดี่ยวนี้มันมี ยายก่บ่เข้าใจ๋ตะใด แต่ก่อได้ห้ามลูกหลานบ่ฮื้อเข้าไปยุ่งกับเรื่องหมู่นี้**…")

ผู้ให้สัมภาษณ์รายหนึ่งคิดว่า "…พี่ก็ไม่ได้สนใจอะไรมากมาย ก็คิดว่า เรามั่นใจในชีวิตคู่ของเรา.. (…**ปี้บ่ได้ส๋นใจ๋นักต๊ะใด ยังใดละ คือมั่นใจในกู้ชีวิตตั๋วเก่า**…) "

ผู้วิจัยถามว่า "…พี่มั่นใจได้อย่างไร (…**ปี้มั่นใจ๊ได้จะใด**…)"

ผู้ให้สัมภาษณ์ตอบว่า"… ก็วัน ๆ หนึ่ง แฟนพี่ เค๊าก็ไม่ได้ไปไหน ทำไร่ทำนาเสร็จก็อยู่แถว ๆ บ้านนี่แหล่ะ ไม่ได้ไปเที่ยวหญิงที่ไหน… (…**วัน ๆ ก่อบ่หันอ้ายไปตางใด เยี๊ยะให้เยี๊ยะนาเสร็จก่ออยู่กั๋บบ้านบ่เกยไปแอ๋วแม้ยิงตี้ไหน**…)"

“…ลูกของแม่คนหนึ่งก็ตายด้วยไอ้โรคเอดส์นี่แหล่ะ เสียใจมาก เราก็ไม่รู้จะช่วยลูกได้อย่างไร… (…**ลูกของแม่คนหนึ่งก่อต๋ายด้วยเอดส์นี่แหล่ะ เสี๋ยใจ๋ขนาด แม่ก่อบ่ฮู้จะเยี๊ยะหยังใด**…)”

หลายคนจะบอกว่า …เมื่อก่อนนี้กลัวมาก เดี๋ยวนี้เข้าใจเรื่องเอดส์มากขึ้นแล้ว เพราะเอดส์ไม่ได้ติดกันง่าย

ต่อประเด็นตัวผู้ที่ติดเชื้อเอดส์ ได้มีการให้ทัศนะว่า “ … เมื่อก่อนก็คิดว่าเป็นโรคที่เขาไปหามาเอง แต่เดี๋ยวนี้ก็เข้าใจนะว่า เรื่องนี้ถ้าไม่เกิดกับใคร ก็คงไม่รู้ ทีนี้ ถ้าเป็นตาเราก็ คงงงไม่รู้จะทำอย่างไรดี…(…**ตะก่อนก็กี๊ดว่าเป๋นโรคตี้เขาไปหามาคนเดียว บ่เดี่ยวนี้ก่อเข้าใจ๋ว่า เรื่องนี้ถ้าบ่เกิดกับไข คนนั้นก่อบ่ฮู้ ถ้าเป๋นเฮาพ่องก่อบ่ฮู้จะเยี๊ยะหยังใดเหมือนกั๋น**…)”

<u>ประเด็นสัมภาษณ์ผู้ติดเชื้อเอดส์</u>

<u>คำถาม : ความรู้สึกเริ่มแรกเมื่อติดเชื้อเอดส์</u>

“…รู้สึกเครียดมาก ร้องไห้ยกใหญ่ ไม่รู้ว่าเราจะทำยังไงดี มันทำใจยากนะ ว่าเราเป็นเอดส์…(…**ฮู้สึกเคียดขะหนาด ไฮ้จ๋นบ่ฮู้จะเยี๊ยะจ๋ะใด มันแป๋งใจ๋บ่ได้ว่าเฮาติดเอดส์**…)”

“…เสียใจมาก ร้องไห้ทั้งวันทั้งคืน ตอนนั้นเราเหมือนกับคนที่ไม่เอาอะไรแล้วในชีวิต รู้สึกอยากจะตายไปให้พ้น …(**เสี๋ยใจ๋ขนาด ไฮ้มันสุดวันสุดคืน ปี๊เป๋นเหมือนคนตี้บ่เอาอะหยังแห๋มแล้ว กี๊ดใคร่ตาย**…)”

“…สงสารพ่อกะแม่ ก็เราเป็นความหวังของแกนะ …(…**เอ็นดูป้อกับแม่ เพราะเฮาเป๋นความหวังของเปิ้นเน๊าะ**…)”

“…กลัวคนจะรังเกียจเรา เพราะเราติดเชื้อ ใจนี่อยากจะตะเหลิดไปไหนต่อไหน… (…**กั๋วคนบ่ยอมฮับ อายตี้ตั๋วเก่าติดเจื้อ ใคร่อยากไปตี้ไหนตี้เบ่า**..) ”

“…ผมไม่ตกใจหรอก ผมยอมรับนะว่าที่เป็นนี่เพราะไปเที่ยวผู้หญิงมา…(…**ผ๋มบ่ต๋กใจ๋ ผมตึงยอมฮับว่าผมไปแอ่วแม่ยิงมา**…) ” (ผู้ชายให้สัมภาษณ์)

<u>คำถาม : จัดการกับความรู้สึกที่ว่าตนเองติดเชื้อได้อย่างไร</u>

“ก็ต้องยอมรับความจริง จะแก้ไขยังไงก็ไม่ได้แล้ว และไอ้โรคนี้ไม่ได้เป็นกับเราคนเดียวเมื่อไหร่ …(…**ยอมฮับความจริง เพราะเฮาจะแก้ไขอะหยังก่อบ่ได้แล้ว โรคนี้บ่ได้เป๋นกับเฮาคนเดียว**…)”

“…ระบายอารมณ์ด้วยการร้องไห้ แต่ทีหลังก็มีคนมาให้กำลังใจ…(…**ร่ะบายอารมณ์ขนาด ไฮ้แล้วไฮ้แหม แต่ต๋อนหลังก่อมีคนฮื้อก่ำลังใจ๋**…)”

"…ไปหาคนพูดด้วย แล้วก็พูดกับพ่อแม่ พวกญาติ ๆ ก็คอยปลอบว่า อย่าไปคิดทำอะไรโง่ ๆ คนที่รักเรายังมีอีกมากมาย…(…**ไปหาคนอู้ตวย อู้กับป้อแม่ ญาติเฮาก่อคอยปลอบว่า บ่ดีกี้ดอะหยังง่าว ๆ เฮายังมีคนตี้เฮาฮักอยู่**…)"

"…ไปหาคนที่เขาเป็นโรคนี้ก่อนเรา ก็ไปเล่าไประบายให้เขาฟัง เค๊าก็แนะนำให้ไปกลุ่มผู้ติดเชื้อด้วยกัน…(…**ไปหาคนตี้ติดเจ๊อมาก่อนเฮา ไปเล่าไปฮู้ฮื้อเปิ้นฟัง เปิ้นก่อแนะนำเฮาฮื้อไปเข้ากลุ่มตวยกั๋น**…)"

"…มันเป็นเวรเป็นกรรมของเรา…(…**มันเป๋นก๋ำของเฮา**…)"

<u>คำถาม : ตอนนี้มีความคิดกับตนเองว่าอย่างไร เมื่อต้องอยู่กับเอดส์</u>

"…ก็ยังคงเครียดเป็นบางครั้งบางคราว กลัวว่าตัวเองจะป่วยตายซะก่อน ไม่ได้อยู่กับลูกนาน ๆ …(…**ก่อยังเคียดเป๋นบางเตื้อ กั๋วจะป่วยละก่อต๋าย จะบ่ได้หันหน้าลูกเมิน**…)"

"…ก็ต้องรักษาสุขภาพให้ดี อย่าไปเครียด กินให้อิ่มนอนให้หลับเป็นใช้ได้…(…**ต้องฮักษาสุขภาพฮื้อดี บ่ฮื้อเคียด กิ๋นข้าวฮื้อได้ นอนฮื้อหลับก่อดีแล้ว**…)"

"…เราก็หวังว่าจะมีทางรักษา ความหวังก็อยากให้ลูกได้เรียนสูงเท่าที่จะเป็นไปได้…(…**ก่อยังหวังว่าจะมีตางฮักษา ก่ออยากฮื้อลูกได้เฮียนหนังสือสูงซู้งตี้สุดเต้าตี้จะเป๋นได้**…)"

"…ทำใจไม่ให้คิดมาก ก็พยายามหาสิ่งที่ดี ๆ ทำ ให้เวลาที่เหลืออยู่คุ้มค่าที่สุด…(…**ทำใจ๋บ่ฮื้อกี้ดนัก พยายามเซ๊าะหาสิ่งตี้ดี ๆ เยี๊ยะฮื้อเวลาตี้เหลือฮื้อมันคุ้มค่าตี้สุด**…)"

"… เอดส์น่ะ ทำให้เข้าใจชีวิตมากยิ่งขึ้น เป็นพลังผลักดันให้คิดต่อสู้ชีวิตต่อไป ทั้งเพื่อตัวเราและเพื่อสังคม…(…**เอดส์ทำฮื้อเข้าใจ๋ชีวิตนักขึ้น เป๋นพลังผลักดันฮื้อต่อสู้ชีวิตต่อไปเปื้อตั๋วเก่าละก่อสังคม**…)" (จากอาสาสมัครโครงการที่ปัจจุบันช่วยงานผู้ติดเชื้อชุมชนอย่างเต็มเวลา)

จากตัวอย่างของความคิดเกี่ยวกับการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของบุคคลจะพบว่า ผู้ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับเอดส์สะท้อนความรู้สึกของตนเองต่อการเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์และแนวคิดในการอยู่ร่วมกับเชื้อเอดส์ แม้ว่าหลายคนใช้เวลานานเพียงเพื่อจะผ่านความรู้สึกที่ไม่ดีและให้กลายเป็นความคิดที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไป การได้พูดคุยกับผู้ติดเชื้อจะทำให้ทราบถึงความรู้สึก ความกดดัน ขณะเดียวกันเมื่อผู้ติดเชื้อก้าวผ่านความรู้สึกด้านลบมาได้ จะทำให้ได้ทราบถึงพลัง ความเป็นมนุษย์ หรือศักยภาพที่มีอยู่ในตัวบุคคลนั้นได้ นอกจากนั้น การเป็นผู้ติดเชื้อที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับเอดส์ทำให้คำพูดหรือการสื่อสารเรื่องเอดส์มีน้ำหนักและเข้าใจได้อย่างชัดเจน เพราะเป็นประสบการณ์จริง

สำหรับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนจะพบว่า เมื่อไรที่คนในครอบครัวของตนเองเกี่ยวพันกับเอดส์ คนเหล่านั้นก็จะมีความรู้สึกร่วมไปด้วยและแสดงออกมาเป็นปฏิกิริยาต่าง ๆ เช่น ความ

สงสาร ความเห็นใจและการให้ความช่วยเหลือ รวมไปถึงใจที่อยากช่วยเหลือสังคมและการสร้างการป้องกันให้เกิดกับชุมชนของตน ขณะที่บางคนก็ไม่มีความรู้สึกหรือความคิดเกี่ยวกับปัญหาเอดส์มากนัก เพราะเห็นว่าเอดส์เป็นเรื่องไกลตัวทั้งไม่มีประสบการณ์ร่วม ส่งผลต่อการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์อย่างคนนอกขอบและไม่มีการระมัดระวังต่อปัญหาเอดส์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต

๑.๒) การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) อันเป็นเรื่องของการสื่อสารระหว่างบุคคลสองคน ในมิติด้านต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้

<u>กรณี หญิงพูดกับชาย</u>

"...ระวังตัวให้ดีนะ อย่าไปเที่ยวผู้หญิงที่ไหนละ เดี๋ยวเอดส์จะถามถึง...(...**ระวังตั๋วฮื้อดีเน้อ บ่ดีไปแอ่วแม่ยิงตี้ไหน กเดียวเอดส์จะถามหา**...)"

"...อย่าเอาโรคเอดส์มาติดชั้นนะ...(...**บ่ดีเอาเอดส์มาติดกูเน้อ**...)"

"...ติดเอดส์มาจะตายไม่รู้ตัว...(...**ติดเอดส์มา จะต๋ายบ่ฮู้ตั๋ว**...)"

ขณะที่ผู้หญิงหลายคนก็ตอบว่า "...บางทีเราก็ไม่รู้เหมือนกัน ว่าเขาจะไปไหน ไปทำอะไร พี่เองก็ได้แต่พูดว่า อย่าไปเที่ยวผู้หญิงละ ให้กลัวเอสด์ไว้บ้าง... (...**ซะเตื้อเฮาก่บ่ฮู้เหมือนกั๋นว่าเขาจะไปตางใดพ่อง ไปเยี๊ยะอะหยังมา ปี้ก่อได้ก้าฮู้ว่า บ่ดีไปแอ่วสาวเน้อ ฮื้อกั๋วเอดส์ไว้พ่อง**...)"

หากบางคนใจดีก็จะบอกว่า "... พี่ ถ้าทนไม่ไหวก็อย่าลืมใช้ถุงยางก็แล้วกัน... (...**ถ้าทนบ่ไหว ก่อใจ้ถุงก่อแล้วกั๋น**...)"

ทั้งนี้ในชุมชนจะมีพ่อบ้านที่ประกอบอาชีพขายกันสาดและผ้าใบเร่ไปตามที่ต่าง ๆ ซึ่งก็นานเป็นอาทิตย์หรือครึ่งเดือนแล้วแต่ตามที่ต่าง ๆ ขณะที่บางครัวเรือนที่ได้สอบถาม ก็จะให้ทัศนะว่า "...พี่ก็จะไปด้วย ไปช่วยกัน เราก็จะได้ช่วยดูเรื่องอาหารการกิน เสื้อผ้าอย่างนี้ ทีนี้เราก็จะไม่ต้องเป็นห่วงว่า เขาจะแอบไปทำอะไร ยังไง... (...**ปี้จะตวยไปขายตวย ไปตวยกั๋นนะ ไปจ้วยกั๋น ปี๊ก่อจะได้จ้วยผ่อเรื่องอาหาร เรื่องเสื้อผ้า เฮาก่อบ่ต้องเป๋นห่วงว่าเขาจะลักหนีเฮาไปตี้ไหน**...) "

"...เราก็ต้องโทรหาบ่อย ๆ ถามว่า พ่อเป็นยังไง สบายดีหรือเปล่า ดูแลตัวเองให้ดี... (...**ก่อต้องโทรหาบ่อย ๆ ถามว่า ป้อเป๋นหยังใดพ่อง สบายดีก่อ ผ่อตั๋วเก่าดี ๆ เน้อ**...) " อย่างไรก็ตามผู้ให้สัมภาษณ์ที่เป็นหญิงทุกคนล้วนแต่ไม่อยากให้สามีของตนไปเที่ยวผู้หญิงบริการ อยากให้สามีอยู่กับตนเท่านั้น และไม่อยากให้ไปเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ในภายหลัง

กรณี ชายพูดกับหญิง

ในชุมชนจะพบว่า ผู้ชายจะไม่ค่อยได้เตือนผู้หญิง เพราะว่าผู้หญิงจะไม่ไปเที่ยวหรือเสี่ยงแบบผู้ชาย และมีความเข้าใจว่าผู้หญิงจะรู้เรื่องเอดส์จากการประกาศของเสียงตามสายของหมู่บ้าน จึงมีความเข้าใจอยู่แล้วในตัว

กรณี ลูกกับพ่อแม่

ในบางครั้งลูก ๆ ก็จะถามพ่อว่า "...จะไปไหนเหรอ... พ่อระวังให้ดีนะ เอดส์นะ " ทั้งนี้การสื่อสารของลูกเกี่ยวกับเอดส์จะมาจากการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในโรงเรียน สื่อทางโทรทัศน์ และแผ่นพับ จากการเข้าสัมภาษณ์ในโรงเรียนพบว่า เด็กในระดับโตของชั้นมัธยมมีความเข้าใจเรื่องเอดส์ได้ดี อาทิ เช่น ติดต่อได้อย่างไร ป้องกันอย่างไร การอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ ขณะที่เด็กระดับประถมบางคนก็เข้าใจได้ ขณะที่บางคนตอบไม่ได้ว่าโรคเอดส์เป็นอย่างไร ทั้งนี้ด้วยวัยที่เดียงสา ไม่มีความรู้เรื่องด้านเพศศึกษา จึงทำให้ไม่เข้าใจเรื่องเอดส์และไม่อยู่ในเรื่องที่น่าสนใจ

กรณีพ่อแม่กับลูก

สำหรับการสื่อสารเรื่องเอดส์กับลูก ๆ นั้น พ่อแม่จะเป็นห่วงอย่างมาก โดยเฉพาะพ่อแม่ที่มีลูกศึกษาเล่าเรียนในตัวเมืองหรือต่างจังหวัด ต่างจะสอนให้ระมัดระวังตัวให้ดี ให้ตั้งใจเรียนหนังสือ อย่าทำตัวให้พ่อแม่เสียใจ

จากการสอบถามถึงวิธีป้องกันเอดส์ให้กับลูกหลานของตน มีดังนี้

๑). โทรศัพท์คุยกับลูกบ่อย ๆ และจะเน้นย้ำในเรื่องเอดส์เสมอ

๒). ใช้ความสัมพันธ์ แสดงความห่วงใยต่อลูกหลาน

๓). ช่วยให้คำแนะนำในการเลือกคู่ครองของลูก

กรณีเพื่อนบ้าน

"...บ่ดีเซ๊าะหาตี้เน้อ..." (อย่ารนไปหาที่นะ)

"...อยากตายเหรอ ไปเที่ยวผู้หญิงมา ประเดี๋ยวจะได้เอดส์กลับมาด้วย... (...**ใคร่ต๋ายก้า ไปแอ่วแม่ยิงมา เดียวจะได้เอดส์ปิ๊กมาหนา**...) "

"...ไม่ต้องไปเที่ยวแล้ว สงสารเมียนายบ้างซี... (...**บต้องไปแอ่วละ เอ็นดูเมียคิงพ่องก้า**...)"

"...คนเรา ดูกันไม่ออกหรอก คนสวยนะ ใครจะรู้ได้ จะมีอะไรก็ให้ป้องกันไว้ก่อนนะดี...

(...**คนเฮามันผ่อบ่ออก หันงาม ๆ ใคร่จะไปฮู้ได้ จะมีอะหยังก่อฮื้อได้ป้องกันไว้ก่อน**...) "

ในการสื่อสารระหว่างบุคคลต่อประเด็นปัญหาเอดส์นั้น จะพบว่า บุคคลมีการสื่อสารในระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดที่แตกต่างกันไป แต่เมื่อสัมพันธ์เข้ากับประเด็นเอดส์จะพบว่า บุคคลมีความเป็นห่วงเป็นใย ความหมายของสารจะเป็นการพูดเพื่อเตือนให้ระมัดระวังเอดส์ ซึ่งอาจปะปนด้วยอารมณ์ต่างกันไปขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในเรื่องของความรังเกียจผู้ติดเชื้อนั้นเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในอดีต อันเนื่องมาจากความกลัวในโรคเอดส์และการขาดความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องโรคเอดส์ที่ส่งผลให้รังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัวไปด้วย

๑.๓) การสื่อสารของกลุ่ม (Group communication)

การสื่อสารของกลุ่มในที่นี้เป็นการศึกษาโดยแยกเป็นกลุ่มที่พบได้ในชุมชน

<u>กลุ่มพ่อบ้าน</u> จะเป็นการพูดคุยจับกลุ่มในเวลาเย็น ตามบ้านของคนใดคนหนึ่ง ในวงสนทนานั้นอาจจะเกิดเป็นวงเหล้าเล็ก ๆ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสังสรรค์ เฮฮาตามประสาเพื่อนบ้านหรือคนคุ้นเคย สำหรับเรื่องราวของการพูดคุยพบว่า จะเป็นการพูดคุยเกี่ยวกับการดำรงชีวิต การทำมาหากิน เพราะเกือบ ๖๐ ครอบครัวที่หันมาประกอบอาชีพทำผ้าใบกันสาดขาย การพูดคุยจึงมักจะเป็นเรื่องการขายผ้าใบกันสาดว่า “ช่วงนี้ไปขายแถวไหน ขายดีหรือไม่” “ไปตามที่ต่าง ๆ แล้ว คนเขาต้องการสินค้าเป็นอย่างไร” ทั้งยังมีการสะท้อนว่าในอดีตการไปขายตามพื้นที่บนดอยหรือตามกลุ่มชาวไทยภูเขานั้นจะขายดี เพราะคนบนดอยมีเงินเยอะ แต่ปัจจุบันขายไม่ค่อยดี ตั้งแต่มีการกวาดล้างเรื่องยาเสพติด หรือว่าได้ไปขายแถวไหนมาบ้างแล้ว ขายเป็นอย่างไร เพื่อวางแผนว่าตนจะไปขายดีหรือไม่ ในเรื่องอื่นก็จะเป็นการพูดจาหยอกล้อกันและกัน การพูดเรื่องสภาพเศรษฐกิจสังคมโดยรวม รวมถึงการพูดคุยเรื่องภาพยนตร์ที่เรียกว่า ภาพยนตร์ วีซีดี หรือเพลงคาราโอเกะ

สำหรับการสอบถามว่าเมื่อเวลาสังสรรค์นั้น ได้มีการพูดคุยเรื่องราวชู้สาวบ้างหรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า...ถ้าเป็นเมื่อก่อนจะมีการคุยในลักษณะนี้อยู่มาก ทั้งเป็นการคุยคึกคะนองตามประสาผู้ชาย บางทีดื่มเหล้าแล้วก็ชวนกันไปเที่ยวผู้หญิง หรือการพึงพอใจในผู้หญิงคนนั้น คนนี้ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาโรคเอดส์ในชุมชนดังอดีตที่ผ่านมา ปัจจุบันคนก็รู้กันแล้วว่า เรื่องโรคเอดส์เป็นโรคที่น่ากลัว การไปเที่ยวผู้หญิงก็นับว่าเป็นเรื่องเสี่ยง อย่างไรก็ตาม ก็ยังไม่สามารถยืนยันได้อย่างแน่ชัดเพราะเป็นเรื่องพฤติกรรมส่วนบุคคล

<u>กลุ่มวัยรุ่น</u> สำหรับการพูดคุยในกลุ่มวัยรุ่นแล้ว บ้างก็มีการจับกลุ่มคุยตามความสนิทสนม การพูดคุยก็เป็นตั้งแต่เรื่องการเรียน การอยู่หอพักในเมือง เรื่องสนุก ๆ ที่ไปเจอมา เรื่องดารา หนัง นักร้องที่ชื่นชอบ เรื่องเพศตรงข้าม สำหรับบางคนที่โตขึ้นก็จะคุยกันถึงเรื่องที่แอบปลื้มใคร การแลกเปลี่ยนประเด็นที่น่าสนใจตามประสาของวัยรุ่น นอกจากนั้น เรื่องการแข่งขันฟุตบอลของประเทศต่าง ๆ ก็ได้รับความสนใจในหมู่วัยรุ่นชาย ในวัยรุ่นหญิงก็จะเป็นเรื่องการแต่งตัว การแลก

เสื้อผ้ากันใส่ หรือการแนะนำกันว่าตอนนี้เขากำลังนิยมลักษณะอย่างไร รวมไปถึงเรื่องผลิตภัณฑ์เสริมความงามเพื่อความใสปิ๊งต่าง ๆ

<u>กลุ่มผู้หญิงหรือกลุ่มแม่บ้าน</u> จากการร่วมพูดคุยและสังเกตการณ์ พบว่า เรื่องราวที่กลุ่มแม่บ้านได้ร่วมพูดคุยมีมากมายหลายเรื่อง เช่น เรื่องของบุตรของตน บ้างที่ยังมีลูกเล็กก็ต้องเลี้ยงลูกกันไปด้วย เรื่องการเข้าโรงเรียน การอบรมบุตรให้เป็นคนดี ระหว่างเพื่อนบ้านก็พูดคุยสาระทุกข์สุขดิบ ของหรือสินค้า อาหารการกินที่ราคาแพงขึ้นหรือซื้อของที่นี้ราคาถูกกว่า เรื่องการนินทาก็เป็นปกติ ส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นการนินทาด้วยความเกลียดชัง แต่มักเป็นการพูดถึงเพื่อเล่าข่าวให้ทราบกัน การจับกลุ่มพูดคุยก็ตามร้านค้าเล็ก ๆ เช่น ร้านขายก๋วยเตี๋ยว ร้านขายขนมจีน เพราะเป็นที่ชุมนุมได้เป็นอย่างดี แม่บ้านบางรายที่ไม่ต้องดูแลลูกแล้ว และหากมีฝีมือเรื่องอาหารก็จะทำอาชีพเสริม เช่นนี้ ในช่วงบ่ายหรือใกล้เลิกเรียนก็จะมานั่งคุยกันบ้างเพื่อรอลูกกลับบ้าน หรือต้องรอจ่ายเงินซื้อขนมให้กับลูกหลังเลิกเรียน ในการพูดคุยในกลุ่มเช่นนี้ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง ซึ่งก็ได้รับทราบเหตุผลว่า ผู้ชาย (พ่อบ้าน)จะไปขายกันสาด บางทีก็ไปหลายวัน ยังไม่กลับมา ก็เลยจะเห็นแต่ผู้หญิงพูดคุยกัน นอกจากนั้นยังมีผู้สูงอายุร่วมด้วย เนื่องจากต้องคอยเลี้ยงหลาน บางทีก็พาหลานออกมาเที่ยว สำหรับประเด็นที่เกี่ยวกับเอดส์พบว่า มีการพูดเตือนสามีว่า อย่าไปเที่ยวผู้หญิง เพราะจะติดเอดส์ได้และก็พยายามสั่งสอนลูก ๆ ที่เข้าไปเรียนในเมือง ว่าของพวกนี้อย่าไปเสี่ยง ส่วนลูกสาวก็อย่าเพิ่งมีแฟน อย่าทำให้พ่อแม่ได้อาย แทนที่จะไปเรียนกลับไปมีผัว ซึ่งรู้ถึงไหนอายเขาไปถึงนั่น...

จากการแบ่งการสื่อสารในชุมชนอันเกี่ยวพันกับระดับของการสื่อสารนั้น ดังที่กล่าวไปแล้วนั้น เป็นการสื่อสารในเรื่องที่เกี่ยวพันกับชีวิตประจำวันทั่วๆ ไป รวมถึงเรื่องพิเศษหรือสำคัญสำหรับประเด็นที่สัมพันธ์กับเอดส์แล้ว กล่าวได้ว่า

- การสื่อสารที่ส่งเสริมหรือเกี่ยวพันกับปัญหาเอดส์อย่างเด่นชัด คือการพูดจาชักชวนให้ไปเที่ยวผู้หญิง ซึ่งได้ยอมรับว่าในอดีตมักมีการสนทนาเช่นนี้ในหมู่ผู้ชาย ขณะที่ปัจจุบันได้เปลี่ยนไป เพราะการได้เห็นปัญหาเอดส์ในชุมชน การได้รับทราบข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ทำให้คนตระหนักถึงปัญหาของโรคเอดส์ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่อาจกล่าวได้ว่า จะไม่มีการสื่อสารที่อาจส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงได้ เนื่องจากเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลที่จะรักใคร ชอบใครหรือแม้แต่มีการชี้นำให้เกิดพฤติกรรมเช่นนี้ได้ และในการสื่อสารของกลุ่มวัยรุ่นที่พบว่า แม้ไม่ได้เป็นการสื่อสารที่เรียกว่านำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงเช่นเดียวกับพฤติกรรมของผู้ใหญ่ในอดีต แต่ได้เป็นประเด็นที่อ่อนไหวต่อปัญหาเอดส์ได้เช่นกัน วัยรุ่นจึงเป็นวัยที่เสี่ยงต่อปัญหาเอดส์ กล่าวคือ เนื่องจากวัยรุ่นในปัจจุบันมีการแสดงออกในเรื่องเพศตรงข้ามได้มากกว่าในคนรุ่นอดีต ทั้งจากสื่อทางเพศ หรือช่องทาง โอกาสต่าง ๆ การรับเอาค่านิยมการอยู่ก่อนแต่ง ล้วนเป็นปัจจัยที่บอกว่า กลุ่มเสี่ยงต่อปัญหาเอดส์ใน

ปัจจุบันคือกลุ่มวัยรุ่น ขณะที่กลุ่มวัยรุ่นเองเป็นกลุ่มที่ได้รับการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะเรื่องโรคเอดส์ที่ทราบอยู่แล้วจะมีวิธีป้องกันหรือหลีกเลี่ยงได้อย่างไร ด้วยเหตุนี้กลุ่มวัยรุ่นจึงเป็นกลุ่มที่ต้องให้การรณรงค์ต่อไป โดยมิใช่เป็นการรณรงค์เพื่อให้รู้ในเรื่องเอดส์ แต่เป็นการรณรงค์เพื่อให้เกิดทักษะในการดำเนินชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ต่อไป

- การสื่อสารที่หยุดยั้งพฤติกรรมการเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นทั้งในรูปการตักเตือน การชี้ให้เห็นโทษ ความรุนแรงของปัญหา ซึ่งก็ได้แก่กลุ่มแม่บ้านที่ได้สื่อสารต่อทั้งลูกและสามี

๒.) <u>ประเภทสื่อ</u>

๒.๑) สื่อบุคคล

นับเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวและชักจูงใจให้เกิดการพัฒนากับชุมชน เพราะการสื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจนั้น ปฏิเสธไม่ได้ว่าการสื่อสารระหว่างบุคคล โดยผ่าน “สื่อบุคคล” ยังคงมีความสำคัญเสมอ เพราะมนุษย์เราอยู่ในสังคมย่อมต้องติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ในสังคม เพื่อเชื่อมประเด็นระหว่างสื่อบุคคลกับการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน สามารถแบ่งได้ดังนี้

ก. <u>สื่อบุคคลภายในท้องถิ่น</u>

- <u>ผู้ใหญ่บ้าน</u> เป็นผู้นำที่มีบทบาทในการเอื้อให้เกิดการจัดการต่อปัญหาเอดส์ ในฐานะที่เป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน เป็นผู้เห็นชอบและร่วมสนับสนุนต่อแผนการหรือการดำเนินการต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดการปัญหาเอดส์ ทั้งนี้พบว่าในตำบลเวียงห้าว ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านจะเข้าร่วมประชุมเพื่อวางแผนการทำงานด้านเอดส์ของชุมชน ณ สถานีอนามัยเวียงห้าวร่วมกัน การเป็นผู้นำทำให้เกิดศักยภาพในการรวบรวมผู้คนให้เข้าร่วม ยอมรับความคิด และร่วมปฏิบัติ กล่าวได้ว่า หากจะมีความร่วมมือในการทำประการใดไม่ว่าจะเป็นจากภาครัฐ เช่น สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล หรือในระดับสูงขึ้นไป ทั้งจากภาคเอกชน เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้เข้ามาดำเนินงานในชุมชน ก็จะผ่านผู้ใหญ่บ้านก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการสื่อสารไปยังลูกบ้านต่อไป

- <u>ครู</u> เป็นสื่อบุคคลอีกท่านหนึ่งที่มีบทบาทในการสื่อสารเกี่ยวกับการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน ลักษณะเด่นประการหนึ่งของหมู่บ้านดอยงาม คือ ครูมีพื้นเพเป็นคนบ้านดอยงาม ทำให้เกิดมีความรักและความผูกพันในฐานะเป็นคนดอยงาม บทบาทด้านการสื่อสารในประเด็นปัญหาเอดส์ พบว่า การให้ความรู้และการตอบคำถามกับเด็กนักเรียนในเรื่องโรคเอดส์นับเป็นกิจกรรมโดยตรง นอกจากนั้นทางโรงเรียนยังให้ความสนใจในเรื่องของเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการที่พ่อและแม่ติดเชื้อเอดส์ ทั้งในด้านทุนการศึกษา สำหรับการรณรงค์ในชุมชนโดยเฉพาะในวันเอดส์โลกที่จัด

ขึ้นในทุกปีนั้น จะจัดให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมและมีบทบาทในกิจกรรมที่ได้จัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการแสดงละคร การสนับสนุนให้นักเรียนแสดงศิลปะพื้นบ้านทางภาคเหนือ คือ การร้องเพลงจ๊อย โดยมีเนื้อหากล่าวถึงปัญหาเอดส์ที่มีอยู่ในปัจจุบันอันก่อให้เกิดการสูญเสียทั้งชีวิตและเงินทอง และวิธีการติดต่อ ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้เกิดการตระหนักถึงปัญหาเอดส์ และระมัดระวังตัวในภายภาคหน้า

- <u>ผู้ติดเชื้อและสมาชิกกลุ่มริมดอยคอยแสงตะวัน</u> เป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ เนื่องจากเขาเหล่านี้ประสบปัญหาชีวิตจากการติดเชื้อ เอช.ไอ.วี การมีประสบการณ์ตรงและความรู้สึกจริงจึงทำให้เป็นผู้ส่งสารที่มีความน่าเชื่อถือ เพราะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในสภาวะที่ต้องมีชีวิตอยู่ร่วมกับเชื้อเอดส์ การต่อสู้กับโรคติดเชื้อฉวยโอกาสต่าง ๆ การเฝ้าดูแลรักษาสุขภาพให้แข็งแรง การจัดการกับความรู้สึกหรือความคิดต่าง ๆ ที่บั่นทอน การยอมรับสภาพ ตลอดจนการดูแลบุตรภายใต้ความกดดันและปัญหาสุขภาพ ณ ปัจจุบัน ผู้ติดเชื้อยังคงสื่อสารให้กับคนชุมชนทั้งคำพูดและสภาวะที่ตนเองกำลังเผชิญ การที่ชุมชนมีผู้ติดเชื้อหรือกลุ่มอยู่ในชุมชน ย่อมเป็นการสะท้อนให้ทราบว่าปัญหาเอดส์มีอยู่จริงและอยู่ใกล้ตัวเขานั่นเอง

จากการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน ผู้ติดเชื้อมีบทบาทอย่างมากเพราะการดำเนินโครงการวิจัยเป็นการดำเนินงานในเรื่องที่เกี่ยวกับสภาพของเขาเหล่านั้น โดยส่งผ่านไปยังคนในชุมชนของตนเอง ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนเข้าใจว่าปัญหาเอดส์เป็นอย่างไร การเผชิญกับปัญหาเอดส์นั้นยุ่งยากเพียงไร เพื่อจะไม่ให้เกิดประวัติศาสตร์ซ้ำรอย เป็นบาดแผลแห่งชีวิตต่อไป

- <u>เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย</u> ด้วยบทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเอดส์โดยตรง การสื่อสารของเจ้าหน้าที่อนามัยจึงเกี่ยวข้องในเรื่องการป้องกัน การดูแลสุขภาพ การบำบัดรักษาโรคติดเชื้อฉวยโอกาสต่าง ๆ ให้กับผู้ติดเชื้อ ทั้งยังเสริมความรู้เรื่องเอดส์ให้ผู้เข้ามารับบริการกรณีที่มาขอคำปรึกษา การให้คำปรึกษาเรื่องการวางแผนครอบครัวก่อนแต่งงานรวมถึงการตรวจเลือด รวมถึงการให้ความรู้เรื่องการป้องกันการติดเชื้อเอดส์จากแม่สู่ลูก สิ่งเหล่านี้คือบริการของอนามัย และเนื้อหาของสารที่จะส่งผ่านไปยังคนในชุมชนและทั้งตำบล

- <u>อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน</u> (อ.ส.ม.) เป็นผู้ประกาศข่าวหรือแจ้งข่าวสารให้กับคนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับด้านสาธารณสุข เรื่องอนามัยของคนในชุมชน เนื่องจากทางอนามัยมีจำนวนเจ้าหน้าที่น้อย การจะติดตามงานในชุมชนจึงต้องอาศัยอาสาสมัครเหล่านี้ช่วยเหลือ และประเด็นงานเอดส์ก็มีความเกี่ยวข้องโดยปริยาย

ข. สื่อบุคคลภายนอกท้องถิ่น

- เจ้าหน้าองค์กรพัฒนาเอกชน ในชุมชนมีการดำเนินงานของหน่วยงานพัฒนาเอกชนเกี่ยวกับงานด้านเอดส์ ทั้งนี้เป็นงานด้านเอดส์ที่เรียกได้ว่าเป็นส่วนเสริมให้กับชุมชน ในประเด็นที่ยังไม่มีการดำเนินงานในชุมชนหรือการเคลื่อนตัวยังมีน้อย จากผลการศึกษาพบว่า ประเด็นที่องค์กรพัฒนามีส่วนในการดำเนินงานเอดส์ร่วมกับชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน จะเป็นเรื่องของ การสนับสนุนเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมให้กับผู้ติดเชื้อและกลุ่มผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ติดเชื้อได้เกิดศักดิ์ศรีในตนเอง ว่าแม้จะเป็นผู้ติดเชื้อแต่ก็ยังมีคุณค่า ยังทำงานเช่นคนปกติทั่วไปได้ เงินทุนที่ให้กู้ยืมนั้น จะไม่มีการคิดดอกเบี้ย และเมื่อครบระยะเวลาที่คืนทุน ทุนที่ได้รับคืนจะถูกส่งต่อไปให้ผู้กู้รายอื่นต่อไป และอีกประเด็นหนึ่งคือการเข้ามาดำเนินงานเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มผู้ติดเชื้อและการดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยเอดส์ จากการทำงานจะเป็นลักษณะร่วมหนุนเสริมให้กำลังใจเด็ก โดยจัดให้มีการพบกลุ่มเด็กเหล่านี้ ทุก ๒ เดือนต่อหนึ่งครั้ง การจัดกิจกรรมจะเป็นทั้งระดับตำบล

บทบาทด้านการสื่อสารของกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนนั้นคือการเข้ามาเสริมในส่วนที่ชุมชนยังไม่สามารถดำเนินงานได้หรือการเคลื่อนตัวยังมีน้อย ลักษณะการดำเนินงาน คือการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือร่วมกันในการทำงาน รูปแบบการทำงานในปัจจุบันจึงเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะชุมชนมีความเป็นอัตตลักษณ์ ย่อมเข้าใจลักษณะของชุมชน คนในชุมชนเองคือผู้ดำเนินงานได้อย่างดี อันเป็นการมอง**ภูมิปัญญาชาวบ้าน**หรือ**ภูมิปัญญาท้องถิ่น** โดยเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนเป็นผู้สนับสนุน ทั้งยังเป็นผู้ตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการแสวงหาคำตอบ เป็นผู้สร้างเงื่อนไขเพื่ออำนวยความสะดวกและขจัดเงื่อนไขที่เป็นอุปสรรคต่องาน พร้อมทั้งร่วมวิเคราะห์กับชุมชนถึงความสำเร็จและอุปสรรคต่าง ความร่วมมือกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของปัญหาหรือความยั่งยืนของงาน ตลอดจนความสามารถของกลุ่มองค์กรชุมชนที่จะรับดำเนินงานได้เอง อย่างไรก็ตามพบว่า เป้าหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนเองก็อาจเป็นเงื่อนไขในการดำเนินงานภายในชุมชน เมื่อหมดโครงการก็ต้องหยุดการดำเนินงานนั้นลง

๒.๒) สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจ สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาสาระที่เฉพาะเจาะจง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสื่อสารเรื่องปัญหาเอดส์ต่อชุมชน จากการศึกษาพบว่า สื่อเฉพาะกิจมีให้เห็นได้หลากหลายรูปแบบที่พบได้ในชุมชน แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ คือ

ก. สื่อสิ่งพิมพ์ อันได้แก่

- *ใบปลิว แผ่นพับ* เอกสารที่ใช้แจกเพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์

- *หนังสือเผยแพร่เรื่องโรคเอดส์* เอกสารประกอบคำแนะนำในเรื่อง การดูแลสุขภาพเบื้องต้นและการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ

- *แผ่นโฆษณา* หรือแผ่นโปสเตอร์ โดยมีเนื้อหาเพื่อการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน การหยุดยั้งพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ อันนำสู่การติดเชื้อเอดส์ การสร้างความเข้าใจอันดีในการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อในชุมชน การป้องกันการติดเชื้อจากแม่สู่ลูก

- *ภาพพลิก* สื่อที่เป็นภาพข้อความขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้เรื่องโรคเอดส์ พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ วิธีการป้องกันและการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อภายในครอบครัว

โดยสื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้มาจากส่วนกลาง เป็นสื่อที่ทางอนามัยใช้ในการให้ความรู้กับคนในชุมชน ซึ่งในช่วงระยะแรก ๆ ที่ปัญหาเอดส์ได้ถูกพบขึ้น การสร้างความเข้าใจให้เกิดกับคนในชุมชนจึงเป็นหนทางแรกต่อการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะนั้น สื่อสิ่งพิมพ์เหล่านี้จึงได้ผลดีในการสื่อให้ชุมชนได้รับทราบเกี่ยวกับลักษณะของโรค ช่องทางการติดเชื้อ วิธีการป้องกัน การอยู่ร่วมและการปฏิบัติตัวต่อผู้ติดเชื้อ นอกจากนั้น ยังมีสื่อสิ่งพิมพ์อีกประเภทหนึ่ง คือ

- *จดหมายข่าว* ซึ่งเป็นเอกสารที่ถูกส่งมาจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อนำเสนอถึงจำนวนผู้ติดเชื้อเอดส์ จำนวนผู้ป่วยเอดส์ ลักษณะของกลุ่มที่เสี่ยงต่อการรับเชื้อเอดส์ อันเป็นสถิติที่พบในจังหวัดเชียงราย นอกจากนั้น จดหมายข่าวอีกลักษณะคือจดหมายข่าวที่ส่งมาจากหน่วยงานภาคเอกชนที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเอดส์ ทั้งนี้เนื้อหาที่ต้องการเผยแพร่คือ การดำเนินงานในพื้นที่ต่าง ๆ ของหน่วยงาน ข้อมูลที่น่าสนใจในด้านความรู้เรื่องการดูแลปฏิบัติตัวให้มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ข่าวสารด้านการแพทย์ กิจกรรมงานเอดส์ที่จะมีขึ้น ทั้งการอบรม สัมมนา การจัดค่ายให้ความรู้ ปกิณกะความรู้เกี่ยวกับเอดส์ในมุมที่กว้างขวางขึ้น อย่างไรก็ตามจดหมายข่าวนี้อาจมิได้ถูกนำเสนอต่อชุมชนโดยตรง แต่ถูกส่งผ่านข้อความให้กับชุมชนในภายหลัง กล่าวคือ เอกสารที่ส่งผ่านมาจะส่งตรงมาถึงอนามัย ซึ่งอาจมาแจงรายละเอียดผ่านทางกระดานข่าวสารของอนามัย หรือแม้แต่จดหมายข่าวจากหน่วยงานภาคเอกชนถูกจัดส่งมายังกลุ่มผู้ติดเชื้อ การนำเสนอสารจึงนำเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การนำเสนอต่อสมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อ เนื่องจากเป็นเรื่องใกล้ตัวพวกเขามากกว่าคนในชุมชนโดยทั่วไป

ข. สื่อกิจกรรม อันได้แก่

- การจัดวันหรือสัปดาห์พิเศษ กิจกรรมที่ได้จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการรณรงค์เกี่ยวกับโรคเอดส์ คือ **"วันเอดส์โลก"** ซึ่งจะจัดทุกวันที่ ๑ ธันวาคม ของทุกปี โดยมี *เป้าหมาย* เพื่อต้องการให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาโรคเอดส์ที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง การป้องกันตนให้ห่างจากการติดเชื้อ การสร้างความเข้าใจและการร่วมมือของคนในชุมชนต่อการป้องกันปัญหาเอดส์ การเอื้ออาทรต่อ

คนในชุมชนที่ประสบปัญหาจากการติดเชื้อเอดส์ การให้ความช่วยเหลือแก่บุตรหลานที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์

ด้วยความร่วมมือของหลายฝ่ายในชุมชน อาทิ เช่น กลุ่มผู้ติดเชื้อ เจ้าหน้าองค์การบริหารส่วนตำบล ครูและนักเรียน ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย อาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มแม่บ้าน องกรพัฒนาเอกชน และคนในชุมชน ซึ่งได้มีการแบ่งงานกันไป โดยในช่วงเริ่มแรกจะเป็นการระดมความคิดเห็นต่อการจัดงานเพื่อวางแผนการดำเนินงาน กำหนดรูปแบบของงาน การจัดเตรียมงาน การแบ่งงาน และที่สำคัญคือการจัดการเรื่องงบประมาณ ทั้งนี้การประชุมงานจะนัดเป็นครั้งแล้วแต่ความคืบหน้าของงาน

*รูปแบบของการจัดกิจกรรม*ที่จัดให้มี เช่น **การแสดงละคร** โดยในปีนี้ที่ได้ทำการศึกษาวิจัย พบว่า เนื้อหาของละครซึ่งแสดงโดยกลุ่มนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเวียงห้าว มีเนื้อหาที่สื่อถึงวัยรุ่นที่ได้ไปเที่ยวเกเรในหมู่เพื่อนฝูง โดยไม่ยอมฟังคำทัดทานของพ่อแม่ ภายหลังติดยาเสพติดและมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศ จากนั้นมีอาการไม่สบายและได้มีการตรวจพบว่ามีเชื้อเอช.ไอ.วี เนื้อหาของละครต้องการสื่อให้กับเยาวชนได้ทราบถึงพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการรับเชื้อเอดส์โดยขาดการตระหนักและขาดการเชื่อฟังของพ่อแม่ การจัดให้มี**การแข่งขันการตอบคำถาม** การร้องเพลงพื้นบ้านของชาวเหนือที่เรียกว่า **เพลงจ๊อย** โดยตัวแทนเยาวชน เนื้อหาเป็นการประยุกต์เอาเรื่องเอดส์มานำเสนอให้ทราบว่าปัจจุบันนี้ทั่วโลกต่างประสบปัญหาเรื่องโรคเอดส์ มีการทุ่มงบประมาณเพื่อให้มียารักษาหรือการผลิตวัคซีน แต่วิธีที่จะป้องกันเอดส์ได้ง่ายมากคือ การทราบถึงพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ และการตระหนักที่จะไม่พาตนไปมีพฤติกรรรมเหล่านั้น ก็เป็นหนทางป้องกันเอดส์ได้แล้ว

นอกจากนั้น ในปีนี้ได้จัดให้มีการระดมทุนเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนโดยการจัดให้มีการทอดผ้าป่า โดยเงินที่ได้ก็จะจัดเก็บไว้ในกองทุนบริการเศรษฐกิจของตำบล และการจัดให้มีการจำหน่ายเสื้อยืดประทับข้อความ โดยมีข้อความที่ว่า “ ธรรมะชนะเอดส์ ” ภายในงานจะมีคนในตำบลที่ต่างแวะเวียนมาร่วมงาน มาดูลูกหลานตัวเองทำกิจกรรม ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมไม่มากก็น้อยตามกันไป จากการสอบถาม บางปีจะจัดให้มีการเดินขบวนไปตามหมู่บ้าน พร้อมการแสดงของวงดุริยางค์และการถือป้ายข้อความรณรงค์ไปตามหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความสนใจและมาร่วมชม ร่วมกิจกรรมในงาน และการจัดให้มีการแสดงนิทรรศการสื่อเรื่องความรู้เรื่องโรคเอดส์ ร่วมด้วย

การจัดวันพิเศษอีกวันหนึ่งคือ **การจัดกิจกรรมวันเด็ก** ซึ่งเป็นความร่วมมือของชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดกิจกรรมให้ความสำคัญกับเด็ก ทั้งเป็นเด็กทั่วไปและกลุ่มเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ทั้งนี้ไม่ได้มีการแบ่งแยกเด็กแต่อย่างไร แต่เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายขององค์กรพัฒนาเอกชนคือกลุ่มเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ งานวันเด็กจึงมีกิจกรรม

ที่สร้างความสนุกสนาน ความเบิกบานให้กับเด็กรวมไปถึงพ่อและแม่ที่ได้มาร่วมกิจกรรม และในช่วงท้ายก็จะมีการแจกอุปกรณ์การเรียนให้กับเด็ก ทั้งนี้เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง

- <u>การจัดการประชุม</u> เพื่อการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การดำเนินงานนี้จะเป็นในช่วงระยะแรกที่สถานีอนามัยได้ดำเนินการ เพื่อต้องการให้ชุมชนทราบเรื่องเกี่ยวกับโรคเอดส์ การให้ความรู้มีลักษณะเช่นเดียวกับ ครูสอนนักเรียน โดยทางอนามัยจะถ่ายทอดความรู้เรื่องโรคเอดส์ให้กับชาวบ้านและเปิดให้มีการซักถาม สื่อที่ใช้ในขณะนั้นคือ โปสเตอร์แผ่นภาพ ภาพพลิก ภายหลังได้ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยขึ้นคือ วีดีโอ

ค. <u>สื่ออื่น ๆ</u> ที่จะกล่าวต่อไปนี้คือ เสียงตามสายในหมู่บ้าน

ส่วนใหญ่แล้ว การใช้เสียงตามสายของหมู่บ้านจะเป็นไปในส่วนของการประกาศแจ้งข่าวสาร หรือขอความร่วมมือ ในเรื่องต่าง ๆ สำหรับประเด็นเรื่องการรณรงค์จัดการกับปัญหาเอดส์ คือ การแจ้ง ประกาศงาน ในการทำกิจกรรมร่วมกัน หรือ การนัดวันในการเตรียมงาน แต่การให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์หรือแนวคิดต่าง ๆเพื่อป้องกันเอดส์ค่อนข้างมีน้อยหรือเกือบไม่มี เนื่องจากความเข้าใจว่า การสร้างให้ความรู้สร้างความเข้าใจน่าจะใช้เวลามาก และมีการพบกันหน้าค่าตากัน ต้องใช้เวลาร่วมกันอย่างเป็นทางการมากกว่า แต่การใช้เสียงตามสายเป็นการส่งสารแต่ฝ่ายเดียว มิได้มีการโต้ตอบกัน การใช้เสียงตามสายเพื่อสื่อแล้วก็ผ่านไป ทำให้ไม่ทราบว่าคนในชุมชนมีความคิดเห็นอย่างไรบ้าง

๒.๓) สื่อมวลชน

สื่อประเภทนี้ สำหรับชุมชนแล้วเป็นการรับสารจากทางโทรทัศน์และวิทยุ โดยเป็นการรับข่าวสารบ้านเมือง รายการบันเทิง ละคร รายการเพลง ซึ่งก็ต่างกันไปแล้วแต่กลุ่มที่ชอบดูรายการทางโทรทัศน์

ประเด็นเรื่องข่าวสารเรื่องเอดส์ ก็ทราบได้จากการรณรงค์ในช่วงสั้น ๆ ที่ให้เห็นในโทรทัศน์ตลอดจนแทรกในละครบางเรื่องที่ตัวละครนั้นแสดงบทบาทเป็นผู้ติดเชื้อ เนื่องจากสื่อมวลชนนั้นสะท้อนแต่เรื่องราวของสังคมวงกว้างและความเจริญของเมืองหลวง การรับรู้ของคนในชุมชนอาจถูกจำกัดด้วยความถี่ของการเปิดรับข่าวสาร การเลือกที่จะรับสารจากรายการที่คนในชุมชนชื่นชอบ อย่างไรก็ตามคนในชุมชนยังไม่รู้สึกว่าใกล้ตัวมากนัก เมื่อเทียบกับสื่อที่พบได้ในชุมชนดังที่กล่าวมาก่อนหน้านี้

๒.๔) สื่อพื้นบ้าน

ในชุมชนยังคงมีผู้ที่ร้องเพลงพื้นบ้านของชาวเหนือได้ ทั้งเพลงค่าวซอและเพลงจ๊อย ในอดีตยังมีการเล่นดนตรีพื้นบ้าน ที่เรียกว่า สะล้อซอซึง ซึ่งผู้เล่นก็เป็นผู้สูงอายุ ปัจจุบันผู้ที่มีความสามารถด้านนี้ก็ได้เสียชีวิตไปบ้างแล้ว แต่ยังคงมีการเล่นดนตรีเหล่านี้อยู่บ้าง นอกจากนั้น ชุมชนมีแนวคิดที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมทางดนตรีโดยการสร้างคนรุ่นใหม่ขึ้นมา ให้สามารถเล่นเครื่องดนตรีเหล่านี้ได้

ต่อประเด็นการสื่อสารที่เกี่ยวกับการจัดการปัญหาเอดส์พบว่ามีการประยุกต์เอาเพลงจ๊อยมาใช้ในการรณรงค์ป้องกันเอดส์ ในวันเอดส์โลกที่ผ่านมา (ปี พ.ศ.๒๕๔๖) โดยเนื้อหาเป็นการประยุกต์เอาเรื่องเอดส์มานำเสนอให้ทราบว่า ปัจจุบันนี้ทั่วโลกต่างประสบปัญหาเรื่องโรคเอดส์ มีการทุ่มงบประมาณเพื่อให้มียารักษาหรือการผลิตวัคซีน แต่วิธีที่จะป้องกันเอดส์ได้ง่ายมากคือ การทราบถึงพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ และการตระหนักที่จะไม่พาตนไปมีพฤติกรรรมเหล่านั้น ก็เป็นหนทางป้องกันเอดส์ได้แล้ว

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

๑.) ระดับของการสื่อสาร

๑.๑) การสื่อสารภายในบุคคล (Intrapersonal communication) พบว่า มีการสื่อสารของบุคคลในตนเองต่อประเด็นปัญหาเอดส์ได้อย่างหลากหลาย เช่น

> "...เมื่อก่อนนี้จะกลัวมาก ก็เราไม่รู้ว่ามันเป็นโรคอะไร แต่ได้ยินเขาพูดต่อ ๆ กันมาว่า คนเป็นเอดส์นี้ตายลูกเดียว ฉันก็เลยไม่กล้าสุงสิงถ้ารู้ว่าใครติดเชื้อ แต่เดี๋ยวนี้ก็เข้าใจว่า มันติดทางเพศสัมพันธ์กับผู้มีเชื้อนี้ ก็ไม่ได้กลัวเหมือนเมื่อก่อนแล้ว... **(...ตะก่อนนี่กลั๋วขนาด เฮาบ่อู้เน๊าะว่ามันเป๋นยังได ก่อได้ยินเขาอู้ต่อ ๆ กันมาก่ะ ว่าเป๋นเอดส์แล้วต๋ายลูกเดียว ปี้ก่อเลยบ่กล้าเข้าใกล้ถ้าฮู้ว่าไผติดเจื้อ .....แต่บ่เดี่ยวนี้ก่อได้เข้าใจ๋ละ ว่ามันติดได้ตางนอนตวยกั๋นกับคนตี้มีเจื้อนี่ ก่อบ่ได้กลั๋วเหมือนตะก่อน...)** "

> "...พี่กลัวมาก ก็คิดว่า เอมันเป็นยังไงถึงทำให้คนตายได้ ก็ไม่อยากให้เกิดขึ้นกับตัวเรา ... **(...เจ้านี่กลั๋วขนาด ก่อกึ๊ดว่ามันเป๋นตั๋วหยังใดปะล๋ำ ถึงเยี๊ยฮื้อคนต๋ายได้ ละก่อบ่อยากฮื้อเกิดขึ้นกับตัวเก่า...)** "

> "...ผมไม่สนใจเท่าไร วัน ๆ ก็เอาแต่ทำงาน เพราะผมรู้ว่าผมไม่ได้ไปเสี่ยง เที่ยวผู้หญิงที่ไหน อีกอย่าง ตอนนี้ก็อายุมากแล้ว ไอ้เมื่อก่อนนี้ก็ไปเที่ยวบ้าง แต่ตอนนั้นมันไม่มีโรคนี้

น่ะ แต่ถ้าเป็นเดี่ยวนี้ ก็ไม่แน่เหมือนกัน... (...**ผ่มบ่ก้อยสนใจนัก วัน ๆ ก่อเยี่ยะก่าน ก่อผ่มฮู้ตั๋วเก่าล่อ ว่าบ่ได้ไปแอ่วแม่ยิงตี้ไหน แฮ่มอย่างก่อแก่แล้ว ตะก่อนนี้มีกะ ไปแอ่วแม่ยิงเหมือนกัน แต่ต่อนนั้นมันบ่มีโรคนี่เน๊าะ ...ถ้าเป่นบ่เดี่ยวนี้ ก่อบ่ฮู้เหมือนกัน**...) "

"...ลูกของผมก็ตายเพราะเอดส์ ก็เขาไปเที่ยวผู้หญิงมา เสียใจมากครับ คนเป็นพ่อเป็นแม่ก็หวังอยากให้ลูกดูแลยามแก่เฒ่า คนหัวหงอกต้องมาเผาคนหัวดำ... (...**ลูกผ่มก่อตายก่อเป่นเอดส์เนี่ย มันไปแอ่วแม่ยิงมา เสียใจขนาด คนเป่นป้อเป่นแม่เน๊าะ หวังฮื้อลูกผ่อกอยเฮา เป่นว่าต้องมาเผามันนี่กะ**...) "

"... เมื่อก่อนนี้ก็กลัวเอดส์นะ เพราะรู้ว่ามันรักษาไม่หาย เราก็ไม่กล้าเข้าใกล้คนที่ติดเชื้อนี้ กลัวว่าเราจะติดไปด้วย แต่เดี๋ยวนี้เข้าใจแล้วฮ่ะ ว่ามันไม่ได้ติดกันง่าย ๆ ... (...**ตะก่อนนี้กลัวเอดส์เน๊าะ เพราะฮู้มาว่ามันฮักษาบ่หาย ก่อบ่กล้าเข้าใกล้หมู่คนตี้ติดเจื้อ กลั๋วว่าเฮาจะติดกันไปตวย ...บ่เดี่ยวนี้เข้าใจแล้วว่ามันบ่ติดได้ง่าย ๆ** ...) "

"... ก็ไม่อยากให้มันเกิดขึ้นกับเราและครอบครัว ผมก็สอนลูก ๆ ว่า อย่าไปเอาเที่ยวหาโรคนี้นะ เป็นแล้วตายเท่านั้น... (...**ตึงบ่อยากฮื้อมันเกิดขึ้นกับตัวเฮาละก่อครอบครัวของเฮา ป้อต้องสอนลูก ๆ ว่าจะไปเยี๊ยะเน้อ ไปเอามาติดตั๋วเก่า ตายน่ะบ่ะ**...) "

<u>ประเด็นของผู้ติดเชื้อเอดส์</u>
<u>คำถาม: ความรู้สึกเริ่มแรกเมื่อติดเชื้อเอดส์</u>

"... พี่ตกใจมาก มันรู้สึกแย่มาก ๆ ไม่อยากเจอใคร พี่ติดมาจากแฟน พี่ก็คิดเอาว่า เราไม่ได้ไปหามาเอง แต่ทำไมต้องมาเป็นกะเราด้วย... (...**เจ้าตกใจ่ขนาด มันเป่นความฮู้สึกแย่ขนาด บ่อยากจะเจอไผ เจ้าติดเจื้อมาจากแฟนเจ้า กิ้ดว่า เฮาบ่ได้ไปหามาเอง ยิหยังต้องมาเป่นกับเฮาตวย**...) "

"...ผมทำใจยอมรับครับ เพราะรู้ว่าเราไปเที่ยวมาและไม่ได้ป้องกันตัว ก็ตอนนั้นมันไม่อยากใช้ถุงยางเพราะมันไม่สนุก... (...**ผ่มก่อทำใจได้คับ ยอมฮับคับเพราะผมไปเสี่ยงมา คือไปแอ่วมาละก่อบ่ได้ป้องกัน ต่อนนั้นมันก่อบ่อยากใจ้ถุง มันบ่ม่วนอี้กะ**...) "

"...เสียใจมาก กลัวว่าเค๊าจะรังเกียจเอา ในใจก็นึกว่า เป็นโรคนี้เราคงอยู่ได้ไม่นาน พี่ก็คิดถึงลูกนะว่าจะไม่มีใครดูแล แต่พอนึกถึงลูกก็จำเป็นต้องสู้ นี่ก็เข้ามาร่วมกลุ่มกะเขา... (...**เสียใจ๋จ้าดนัก กลั๋ว กลั๋วเป๋นจังหัวเอา ในใจ๋ก่อนึกว่า เป๋นโรคนี้แล้วตึงอยู่ได้บ่เมิน เจ้ากึ้ดถึงลูกกลั๋วว่าจะบ่มีไผเลี้ยง แต่เมื่อกึ้ดถึงลูกก่อจำเป๋นต้องต้องสู้ ก่อเลยมาเข้ากลุ่ม**...) "

<u>คำถาม: จัดการกับความรู้สึกที่ว่าตนติดเชื้อได้อย่างไร</u>

"...ก็พยายามทำตัวให้เป็นปกตินะ แต่ในใจนี้ต่อสู้น่าดูเลย อาศัยว่าดูคนที่เขามีปัญหาอย่างเรา... (...**ก่อพยายามทำตัวฮื้อปกติเน๊าะ แต๋ในใจ๋นี่ต่อสู้แม่ะฮ๊าก อาศัยว่าผ่อคนตี้เขามีปัญหาอย่างเฮา**...) "

"... ก็คิดว่า เกิดมาแล้วต้องตายทุกคน ... (...**ก่อกึดว่า เกิดมาแล้วก่อต้องต๋ายทุกคน**...) "

"...เอาธรรมะเข้าช่วยตัวเอง ไม่พยายามคิดมาก และก็ไปหาเพื่อนแล้วก็มาเข้ากลุ่มน่ะแหล่ะก๋รู้สึกดีขึ้น เดี๋ยวนี้ก็ทำใจได้แล้ว ... (...**เอาธรรมมะเข้าจ้วยความคิดตั๋วเก่า บ่ฮื้อกึดนัก บ่อั้นก่อไปหาคนอื่น ทีหลังก่อมาเข้ากลุ่มเนี่ยะกะ ก่อเลยเริ่มดีขึ้น...บ่เดี่ยวนี้ก่อทำใจได้แล้วว่าเป๋นเนี่ยะกะ**...) "

"...คิดถึงพ่อแม่ แล้วก็ลูกของเรา พวกเขาก็ให้กำลังใจ ผมก็ไปเข้ากลุ่มนี่แหล่ะ ก็ได้รับคำแนะนำ ความรู้ ถ้าไม่สบายก็ไปให้หมอตรวจให้... (.. **กึดถึงพ่อแม่และก่อลูกของเฮา ทีหลังเขาก่อฮื้อกำลังใจ ผมก่อไปเข้ากลุ่มนี่ก่ะ ได้ฮับความฮู้ กำแนะนำ ถ้าบ่สบายก่อไปฮื้อหมอผ่อ**...) "

<u>คำถาม: ตอนนี้มีความคิดกับตนเองว่าอย่างไร เมื่อต้องอยู่กับเอดส์</u>

"...ก็ธรรมดาแล้วละ เพราะเราผ่านตรงนั้นมาแล้ว ก็พยายามไม่คิดมาก ... (...**เป๋นปกติละ เพราะเฮาผ่านตรงนั้นมาละ ก่อพยายามบ่กึดนัก**...) "

"...ก็ยอมรับสภาพของเรา ก็คิดว่า มันไม่ได้เป็นกับเราคนเดียว คนอื่นที่เป็นเขาก็ยังอยู่ได้... (...**ต้องยอมฮับสภาพของตั๋วเก่า ก็ดว่าเฮาบ่ได้เป๋นคนเดียว คนอื่นตี้เป๋นเขาก่อยังอยู่ได้**...) "

"...เดี๋ยวนี้ต้องหมั่นดูแลตัวเราเอง จะได้อยู่ได้นาน คิดแต่สิ่งดี ๆ ไอ้ที่บั่นทอนจิตใจของเราก็ไม่ต้องไปคิดมัน... (... **บ่เดี่ยวนี้ต้องหมั่นผ่อตั๋วเก่า จะได้อยู่ได้เมิน ๆ จะพยายามก็ดถึงสิ่งดี ๆ สิ่งตี้บั่นทอนจิตใจเฮาก่อ ต้องบ่ก็ดถึงมัน**...) "

"... นึกถึงลูก เอาลูกเป็นที่ยึดเหนี่ยว พี่ห่วงอนาคตของลูก ก็อยากให้ลูกได้เรียนสูง ๆ เท่าที่จะทำได้ ... (...**นึกถึงลูก เอาลูกเป๋นตี้ยึดเหนี่ยว ปี้นี้ห่วงอนาคตของลูก ใคร่อยากฮื้อลูกเฮียนได้สูงเต้าตี้จะทำได้**...) "

"...ยอมรับสภาพนะ ก็อยากเป็นคนสุดท้ายที่ติดเชื้อนี้ ... (**ยอมฮับสภาพนี่ละ ก่ออยากเป๋นคนสุดต้ายที้ติดเจื้อนี้**...) "

จากตัวอย่างความคิดของบุคคลต่าง ๆ ต่อปัญหาเอดส์นั้น ในบุคคลที่ไม่ติดเชื้อนั้นต่างสะท้อนความกลัวต่อโรคจากการรับรู้ในช่วงเริ่มต้น เพราะการรับรู้ในช่วงเริ่มแรกนั้น เป็นการรับรู้เรื่องอันตรายของโรคที่ยังไม่มีทางรักษาให้หายได้ และจากความกลัวส่งผลในด้านการรังเกียจ ไม่อยากร่วมพูดจาด้วย และทำให้เกิดการสื่อสารแง่ลบ เช่น มีการนินทาว่ากันและกัน นำมาซึ่งความสัมพันธ์ที่แปลกแยกในชุมชน หลายคนต้องมีชีวิตครอบครัวที่แตกแยกกันไป

สำหรับผู้ติดเชื้อนั้น เมื่อพบว่าตนเองติดเชื้อนั้นต่างก็มีความรู้สึกทั้งเสียใจ ยอมรับไม่ได้ กล่าวได้ว่าชีวิตมีความทุกข์ใจเป็นอย่างยิ่ง การจัดการกับตนเองของผู้ติดเชื้อในชุมชนนั้น ได้แสดงให้ทราบเกี่ยวกับการเข้าร่วมกลุ่มผู้ติดเชื้อ "กลุ่มฝั่งสาย" เนื่องจากการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์นั้น หนทางหนึ่งคือ การรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัว ให้ได้รับข้อมูลข่าวสาร คำแนะนำ การรักษาตัว และการยอมรับของกลุ่มนี้เองทำให้ผู้ติดเชื้อรายหลัง ๆ ได้ไว้วางใจและยอมรับและมองว่าต้องเกิดผลดีกว่าการที่ต้องเก็บงำไว้แต่เพียงผู้เดียว อันส่งผลให้มีการเปิดเผยตัวเพิ่มขึ้นในภายหลัง

๑.๒ การสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) อันเป็นเรื่องของการสื่อสารระหว่างบุคคลสองคน ในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้

<u>กรณีหญิงพูดกับชาย</u>

"...พี่ อย่าไปเที่ยวผู้หญิงแล้วเอาโรคมาติดเค๊าละ ยังไม่อยากตาย ... (...**อ้าย บ่ดีไปแอ่วแม่ยิงมาแล้วเอามาติดเป๋นเน้อ น้องบ่ใคร่ตายตวย**...) "

"... ลองไปเที่ยวดูสิ เป็นเอดส์แล้วไม่ต้องมาดูดำดูดีเลย ... (...**ลองไปแอ่วมาก่ะ เป๋นเอดส์ละบ่ต้องมาผ่อกันเลย**...) "

"… เออ คนสวย ๆ นี่ มีเอดส์เต็มตัวซะก็ไม่รู้ ระวังเฮ้อ เดี๋ยวจะกลายเป็นคุณดำรงหรอก … (… **เออ คนตี้มันงาม ๆ น่ะก่ะ เจื้อเอดส์เต็มตั๋วก่อบ่ฮู้ ละวังเต๊อะ กะเดียวจะได้เป๋นคุณดำลง**..) "

คุณดำลง หมายถึงอาการหนึ่งของผู้ติดเชื้อที่จะมีผิวดำขึ้น คล้ำขึ้นทั่วร่างกายและริมฝีปาก

"…อย่าไปหาเรื่องใส่ตัวนะ อยากตายเหรอ … (…**จะไปหาเรื่องน่ะ ใคร่ตายก้า** …) "

การสื่อสารของผู้หญิงนั้น ล้วนไม่ต้องการให้สามีของตนไปเที่ยวผู้หญิงหรือไปเสี่ยงต่อการติดเอดส์ ดังนั้นผู้หญิงจะมีการแสดงอารมณ์ไม่พอใจเมื่อสามีจะนอกลู่นอกทางปันใจให้กับหญิงอื่น คำพูดต่อผู้ชายจะพบการประชดประชันไปในตัว

<u>กรณีชายพูดกับหญิง</u>

หากเป็นกรณีสามีเตือนภรรยานั้นไม่พบว่ามีการเตือนภรรยา เพราะผู้หญิงไม่ได้มีการเสี่ยงแต่อย่างไร หากมีการเสี่ยงนั้นหมายถึงการที่ผู้หญิงปันใจให้ชายอื่น ก็จะเกิดปัญหาครอบครัวหย่าร้างกันไปเลย แต่มักจะเป็นคำแนะนำของผู้ชายต่อน้องหรือผู้หญิงที่มีอายุน้อยกว่า ว่า ให้ดูให้ดี ให้แน่ใจว่าชายคนนี้ไม่เจ้าชู้ รักชอบแต่เราคนเดียว

<u>กรณีลูกกับพ่อแม่</u>

สำหรับลูกแล้วจะสื่อสารกับพ่อและแม่ จากการได้ความรู้มาจากทางโรงเรียน หรือคำแนะนำของครูและการรณรงค์ในชุมชน ว่า โรคเอดส์นี้ไม่ดี พ่ออย่าไปเที่ยวผู้หญิงแล้วเอามาติดครอบครัว อย่างไรก็ตาม ลูก (ในวัยเล็ก) ก็อาจจะไม่เข้าใจเรื่องเอดส์ได้ทั้งหมด หากเพียงรู้ว่าโรคเอดส์เป็นโรคอันตราย

<u>กรณีพ่อแม่กับลูก</u>

การสื่อสารเรื่องเอดส์ให้กับลูก ๆ นั้น บางครั้งก็ไม่ค่อยได้สื่อสารให้กับลูก ๆ เนื่องจากลูกมีความเข้าใจมากกว่า เนื่องจากได้รับความรู้จากทางโรงเรียนหรือจากสื่อต่าง ๆ หากแต่พ่อแม่จะสื่อสารกับลูกในด้านการเตือนให้ระวัง โดยเฉพาะลูกผู้ชาย ว่าอย่าเที่ยวไปมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงเพราะเพียงครั้งเดียวก็อาจจะติดเอดส์ได้ พ่อแม่บางคนก็ไม่ทราบว่าเมื่อเตือนแล้วลูกจะฟังคำเตือนหรือไม่ แต่ก็ได้บอกให้รู้จักระมัดระวังตัวเองให้ดี ให้ใช้ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันตัว

ในส่วนของลูกสาวก็ให้ดูลักษณะของผู้ชายที่ตนจะคบด้วย ว่าเป็นคนอย่างไร เป็นคนเจ้าชู้หรือไม่ เพราะเมื่อคบกันแรก ๆ ก็จะดี หากแต่งงานกันแล้วก็จะเปลี่ยนไป ดังนั้นต้องดูให้ดี

<u>กรณีเพื่อนบ้าน</u>

"…แกก็ระวังให้ดีนะ คนสวย ๆ นะ ผ่านมากี่คนแล้วไม่รู้ เอดส์นะโว้ย ไม่กลัวรึไง… (…**คิงระวังฮื้อดีเน้อ คนตี้ว่างาม ๆ น่ะระวังฮื้อดี ผ่านมากี่คนละบ่ฮู้ เอดส์น่ะบ่า คิงบ่กลั๋วก้า**.)"

"… ก็ไปขอถุงยางที่กลุ่มฝั่งสายซะ เอาไปไว้ป้องกันตัว… (…**ไปขอถุงยางตี้กลุ่มฝั่งสายเหีย เอาไว้ป้องกันตัว**…) "

"…เอดส์นะ กูว่า พวกมึงไม่ต้องไปเที่ยวผู้หญิงแหล่ะ ดีที่สุดแล้ว… (…**เอดส์หนา ฮาว่าคิงเขาบ่ต้องไปแอ่วล่ะ ดีตี้สุด** …) "

"…อย่าพูดอย่างนั้น เค๊าก็เป็นคนเหมือนกัน ถ้าเกิดกับเรามั่ง จะว่ายังไง … (…**จะไปว่าจะอั้น คนเฮาก่อเป็นคนเหมือนกั๋น ถ้าตั๋วเก่าเป๋นพ่อง จะว่าจะได้**…) "

"…แม่ก็ว่ามันไม่ดี คนเรารักกันก็ให้ไปตรวจเลือดดู เอดส์นะ … (…**แม่ก่อว่ามันบ่ดี ฮักกันก่อฮื้อไปตรวจเลือดผ่อลอ เอดส์น่ะเฮ้ย**…) "

ในการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น ต่อประเด็นปัญหาเอดส์พบว่า บ้างก็เพื่อเตือนสติกันและกันโดยบอกให้ทราบถึงความน่ากลัวหากเป็นโรคนี้ การสื่อสารนั้นต่างกันไปในแต่ละความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามล้วนบ่งบอกด้วยจุดประสงค์ที่ดีคือ ไม่ต้องการให้คู่สนทนาเสี่ยงต่อการติดเอดส์ นอกจากนั้น ผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้มีการแสดงความคิดเห็นในแง่ลบกับคนที่ติดเชื้อเอดส์แต่อย่างใด คงเป็นเพียงแต่การกล่าวถึงลักษณะที่บุคคลที่สามได้พูดไว้ โดยไม่ได้บ่งชี้ว่าเป็นผู้ใด ประกอบกับระยะเวลาของปัญหาเอดส์ได้ผ่านมา คนในชุมชนมีความเข้าใจมากขึ้น จึงไม่มีแสดงความรังเกียจทางคำพูดให้ได้ทราบ

๑.๓) การสื่อสารของกลุ่ม (Group communication)

การสื่อสารของกลุ่มในที่นี้เป็นการศึกษาโดยแยกเป็นกลุ่มที่พบได้ในชุมชน

<u>กลุ่มพ่อบ้าน</u> มักจะเป็นการจับกลุ่มพูดคุยในยามว่าง เช่น เวลาเย็นหรือวันหยุดงาน พร้อมกับจะมีการสังสรรค์ด้วยการดื่มเหล้าเพื่อผ่อนคลาย สำหรับเรื่องราวของการพูดคุยนั้น จะขึ้นอยู่กับสถานการณ์ เช่น หากชุมชนอยู่ในช่วงเลือกตั้ง อ.บ.ต. ก็จะพูดคุยกันว่า ผู้สมัครคนไหนน่าสนใจ พื้นเพภูมิหลังเป็นอย่างไร พร้อมทั้งมีการวิจารณ์ว่าใครดีกว่าใคร และใครน่าจะได้ หรือแม้แต่เรื่องราวการเมืองในระดับประเทศ เช่น …ตั้งแต่มีนายก ฯ คนนี้ รู้สึกว่าคนจะเป็นหนี้กันเยอะ หรือแม้แต่สภาพเศรษฐกิจสังคมโดยทั่วไป หากใกล้จะมีการประกาศหวยรัฐบาล ก็จะนั่งคุยกันว่างวดนี้น่าจะแทงเลขอะไรดี ในเรื่องการเกษตรก็จะเป็นเรื่องของดินฟ้าอากาศ ความสมบูรณ์ เพื่อนบ้านจะมีการปลูกพืชชนิดใดบ้าง จะหาแรงงานจากไหนมาช่วยงาน ใครว่างบ้าง เป็นต้น

สำหรับการสอบถามว่าเมื่อเวลาสังสรรค์นั้น ได้มีการพูดคุยเรื่องผู้หญิงบ้างหรือไม่ ซึ่งได้รับคำตอบว่า เมื่อก่อนคนเขาก็คุยกัน หากเป็นช่วงวัยหนุ่มเรื่องนี้นับว่าแน่นอนที่จะมีการพูดถึง และได้มีการตั้งข้อสังเกตว่า ปัจจุบันเรื่องนี้ได้ลดน้อยลงหรือแทบไม่ค่อยมี เนื่องจากผู้ชายในชุมชนมีความกลัวต่อเรื่องโรคเอดส์ จึงเป็นเหตุให้ไม่ค่อยมีการพูดถึง อย่างไรก็ตามอาจเป็นเรื่องที่บางคนคิดแต่มิได้บอกผู้ใด เนื่องจากเป็นเรื่องส่วนบุคคล

<u>กลุ่มแม่บ้าน</u> จากการสอบถามพบว่า แม่บ้านหลายคนไม่ค่อยอยู่บ้านเนื่องจากต้องออกไปทำงานรับจ้าง ทั้งในภาคโรงงานอุตสาหกรรมและภาคการเกษตร และในเวลาเย็นบรรดาแม่บ้านก็จะต้องทำงานบ้าน ทำอาหารหรือดูแลลูก การไปจับกลุ่มคุยจึงน้อยลง

<u>กลุ่มวัยรุ่น</u> หากเป็นในอดีตเมื่อประมาณ ๑๐ กว่าปีที่ผ่านมา ยังคงมีกลุ่มวัยรุ่นในชุมชน ปัจจุบันนี้เยาวชนบางส่วนจะออกไปทำงานรับจ้างกัน ส่วนเยาวชนที่ได้เรียนหนังสือก็จะไปศึกษาต่อในตัวเมืองจังหวัดเชียงรายหรือจังหวัดอื่น ๆ จึงทำให้ไม่ค่อยมีการจับกลุ่มของเยาวชนเท่าไรนัก นอกจากจะไปมาหาสู่กันที่บ้าน หรืออยู่ในช่วงปิดเทอมที่กลับมาบ้าน ซึ่งก็พบว่า ก็จะอยู่บ้าน อาจจะดูหนังแผ่น หรือเล่นคอมพิวเตอร์ ความสัมพันธ์ระหว่างกันก็น้อยลงเพราะต่างคนต่างไปเรียนหนังสือเป็นเวลาหลายเดือนกว่าจะกลับมาเจอกัน

<u>กลุ่มผู้สูงอายุ</u> แบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ ผู้สูงอายุที่อยู่กับบ้าน ก็จะนอนเอนหลังพิงกาย เมื่อนักวิจัยเข้าไปร่วมพูดคุยด้วย เรื่องราวที่ได้จากการสื่อสารพบว่า “...อุ๊ย (ยาย) เจ็บเมื่อยเนื้อตั๋ว ก๋อโรคของคนเถ้า วัน ๆ ก็อยู่กับบ้านบ่ก่อยไปไหน...” หมายถึง ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่ได้ทำอะไรนอกจากอยู่เฝ้าบ้าน สุขภาพร่างกายไม่ค่อยอำนวย ต่างจากกลุ่มผู้สูงอายุอีกกลุ่มหนึ่ง คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ไปร่วมกลุ่มที่ศาลาวัด ซึ่งก็จะมีการสื่อสารระหว่างกัน

จากรายละเอียดของรูปแบบการสื่อสารของคนในชุมชนจะพบว่า การสื่อสาร ณ เวลาปัจจุบันนี้ เป็นการสื่อสารที่คนในชุมชนต้องการสื่อสารให้บุคคลที่รับสารนั้น ได้เกิดความระมัดระวังต่อปัญหาเอดส์ ไม่ว่าจะเป็นการพูดตักเตือนเพื่อไม่ให้มีการเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ การกล่าวถึงผลร้ายของการป่วยด้วยโรคเอดส์ ทั้งนี้เนื่องมาจากการได้เห็นปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนเองนับตั้งแต่มีการแพร่กระจายของเชื้อเอดส์ในช่วงแรก และภายหลังได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่าง ๆ มากมาย ทั้งการสูญเสีย ความลำบากของครอบครัวผู้ติดเชื้อ ภาวะการขาดผู้นำครอบครัว หรือแม้แต่ความแปลกแยกในความสัมพันธ์ของคนในชุมชนจากปัญหาเอดส์ และจากภาวะความเข้าใจของคนที่ได้รับทราบข่าวสารจากการรณรงค์ที่ผ่านมา ทำให้คนรู้จักการป้องกันและห่างไกลจากปัญหาเอดส์

(หมายเหตุ เนื่องจากการสัมภาษณ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเรื่องราวของชุมชนที่มีการระบาดของปัญหาเอดส์ในอดีตของชุมชน ประมาณ ปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมา การให้สัมภาษณ์ของหลายคนนั้น ส่วนใหญ่ไม่สามารถลงรายละเอียดได้มากนัก เนื่องจากระยะเวลาของ

ปัญหาเอดส์ได้ผ่านมานานหลายปี ดังนั้นจะพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์จะให้สัมภาษณ์ในช่วงระยะเวลาปัจจุบันหรือระยะเวลาที่จำจดได้ชัดเจน)

๒.) ประเภทของสื่อ

๒.๑) สื่อบุคคล

สื่อที่มีบทบาทสำคัญในการโน้มน้าวและชักจูงให้เกิดการพัฒนากับชุมชน แบ่งได้ดังนี้

ก. <u>สื่อบุคคลภายในท้องถิ่น</u>

- <u>แกนนำชุมชน</u> โดยประกอบด้วยหลายบุคคลที่ได้เข้ามาดำเนินงานเอดส์ หนึ่งในนั้นคือผู้ที่ได้รับรางวัล “คนดีศรีสังคม” ปี ๒๕๔๓ โดยสภาวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย นายสุคำ ใจภิภักด์ อดีตผู้ใหญ่บ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ ปี ๒๕๓๘–๒๕๔๒ ที่เป็นผู้ริเริ่มและดำเนินงานด้านเอดส์อย่างเอาจริงเอาจัง โดยได้ร่วมงานกับแกนนำอีกหลายคนทั้ง ลุงหนิด ลุงอ้าย ลุงอิ่นคำ โดยแกนนำเหล่านี้ทำหน้าที่ในการวางแผนและดำเนินงานรณรงค์ในชุมชนตามความตั้งใจและกำลังความสามารถในช่วงแรกจนถึงช่วงปัจจุบัน และปัจจุบันแกนนำชุมชนยังคงมีบทบาทการในการดูแลกลุ่มฝั่งสายการประสานงานด้านเอดส์ร่วมกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาดำเนินการสนับสนุนชุมชนและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับงานเอดส์ รวมทั้งความตั้งใจในการขยายงานด้านอื่น ของชุมชน

- <u>คณะครูโรงเรียนบ้านป่าแดงหลวง</u> มีบทบาทในการสื่อสารเรื่องปัญหาเอดส์ให้กับนักเรียนในโรงเรียน ทั้งการสอนวิชาสุขศึกษาในเรื่องโรคเอดส์ การจัดกิจกรรมการรณรงค์เรื่องเอดส์ต่าง ๆ ร่วมกับชุมชนซึ่งรับหน้าที่เป็นผู้ประสานงานให้กับนักเรียน นอกจากนั้นเป้าหมายของทางโรงเรียนที่ปัจจุบันได้ดำเนินการอยู่ คือการจัดสื่อการเรียนการสอนให้หัวข้อ “การค้ามนุษย์” เนื่องจากต้องการให้ความรู้กับนักเรียนไม่ให้ตกเข้าสู่วงจรของการค้ามนุษย์ ซึ่งจะพบว่า ในเขตชายแดนแม่สายนั้นมีการลักลอบนำคนต่างด้าวเข้าไปค้าแรงงานและประเวณีในแถบกรุงเทพมหานครและปริมณฑล การจัดการเรียนการสอนนี้เป็นการสอนที่ใช้พื้นฐานปัญหาหรือเรื่องราวของชุมชนปรับให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ของนักเรียน

- <u>ผู้ติดเชื้อและกลุ่มฝั่งสาย</u> สื่อบุคคลที่ประสบปัญหาโดยตรงกับปัญหาเอดส์ ซึ่งในระยะแรก ๆ นั้น สื่อบุคคลประเภทนี้ได้สะท้อนเรื่องโรคเอดส์ในฐานะที่น่ารังเกียจ แต่ในปัจจุบันชุมชนได้เข้าใจและยอมรับต่อผู้ติดเชื้อเหล่านี้ จากการสะท้อนเรื่องการรับรู้เรื่องโรคเอดส์ของคนในชุมชนพบว่า ผู้ติดเชื้อและกลุ่มฝั่งสายถูกกล่าวถึงเป็นสื่อแรก และเป็นสื่อที่ทำให้ผู้รับสารเข้าใจได้รวมไปถึงสร้างความรู้สึกให้กับผู้รับสารได้เป็นอย่างดีเกี่ยวกับปัญหาเอดส์

- <u>เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย</u> ซึ่งเกี่ยวข้องกับบทบาทด้านการดูแลรักษาพยาบาลให้กับผู้ติดเชื้อและคนทั่วไป การส่งสารของเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยนั้นจะเน้นในเรื่องการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ รวมถึงการปฏิบัติตัวต่อผู้ป่วยเอดส์ การป้องกันการติดเชื้อจากแม่สู่ลูก รวมถึงการป้องกันโรคแทรก

ซ้อนฉวยโอกาสของผู้ติดเชื้อไม่ให้กลายเป็นผู้ป่วยเอดส์ ปัจจุบันงานของอนามัยจัดการในด้านการดูแลรักษาพยาบาลเป็นส่วนใหญ่ ในด้านการป้องกันนั้นได้กลายเป็นหน้าที่ของกลุ่มฝั่งสายหรือชุมชนเป็นผู้ดำเนินการอย่างเต็มที่

- อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) มีบทบาทในฐานะผู้ประกาศข่าวหรือแจ้งงานข่าวสารของทางสถานีอนามัยไปยังชุมชน ซึ่งอาจแจ้งเป็นรายบุคคลหรือประกาศข่าวสารทางเสียงตามสายอันเกี่ยวข้องในด้านสาธารณสุข สุขอนามัยของคนในชุมชน เนื่องจากเจ้าหน้าที่อนามัยมีจำนวนน้อย การจะติดตามงานในชุมชนจึงต้องอาศัยอาสาสมัครเหล่านี้ช่วยเหลือและประเด็นงานเอดส์ก็มีความเกี่ยวข้องโดยปริยาย

ข. สื่อบุคคลภายนอกท้องถิ่น

- เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ปัจจุบันหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนชุมชนบ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ และชุมชนตำบลเกาะช้างอย่างเต็มรูปแบบคือ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน หรือ พีดีเอ. การสนับสนุนของทางพีดีเอ.นั้นได้ให้การสนับสนุนทั้งด้านสื่อการรณรงค์ในชุมชน อาทิ ป้าย บอร์ด ต่าง ๆ อันปรากฏด้วยข้อความการรณรงค์และบริการของกลุ่มฝั่งสายในการให้คำปรึกษาเรื่องโรคเอดส์ ป้ายทุกอันจะได้รับการสนับสนุนโดย พีดีเอ. นอกจากนั้นในเรื่องการพัฒนากลุ่มและสภาวะชุมชนเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของชุมชนต่อไปในอนาคตทั้งเรื่องระดมทุนและองค์กรชุมชนนั้น เช่น กลุ่มฝั่งสาย กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน (ธนาคารหมู่บ้าน) รวมถึงการสนับสนุนแกนนำชุมชนในการเป็นอาสาสมัครโครงการทั้งนี้เพื่อสนับสนุนด้านการเงินให้กับแกนนำเพื่อเป็นกำลังใจในการทำงานเอดส์ของชุมชน

๒.๒) สื่อเฉพาะกิจ

สื่อเฉพาะกิจของชุมชนที่ผลิตขึ้นมาเพื่อใช้เป็นสื่อในการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้น แบ่งได้เป็น ๓ ลักษณะ

ก. สื่อสิ่งพิมพ์ อันได้แก่

- ใบปลิว แผ่นพับ หนังสือเผยแพร่เรื่องโรคเอดส์ใช้เป็นเอกสารแจกเพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่คนในชุมชนและตำบล เป็นลักษณะในช่วงเริ่มแรกที่รณรงค์ให้ชุมชนได้รู้จักเรื่องโรคเอดส์ให้ได้มากที่สุด

- สติ๊กเกอร์ที่นำมาติดในบริเวณต่าง เช่น ด้านหลังกระจกรถยนต์ เสาไฟฟ้า และอื่น ๆ

- แผ่นโฆษณา ใช้ติดเพื่อประชาสัมพันธ์ให้หยุดยั้งพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

ภาพพลิก สื่อที่สถานีอนามัยและมูลนิธิศุภนิมิตใช้ในการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในช่วงเริ่มแรกโดยผ่านการสร้างความรู้ความเข้าใจจากทางอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

- <u>แผ่นป้ายขนาดใหญ่</u> สื่อขนาดใหญ่ที่พบได้มากที่สุดในชุมชน ทั้งนี้เป็นการสนับสนุนของทางพี.ดี.เอ โดยจะนำมาติดข้างทางที่สามารถเห็นได้ง่ายหรือปากทางเข้ากลุ่มฝั่งสาย ทั้งนี้ใช้เนื้อหาที่เป็นข้อความกระทัดรัด เพื่อให้คนที่ผ่านไปมาจดจำได้ง่าย อันเกี่ยวกับการระมัดระวังตนเองจากการติดเชื้อเอดส์ หรือแม้แต่การประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มฝั่งสายเป็นศูนย์บริการให้คำปรึกษาด้านโรคเอดส์

ข้อความของการรณรงค์ในสื่อประเภทนี้ ได้แก่

" พ่อจ๋า หนูไม่อยากเป็นเด็กกำพร้า ถ้าพ่อเป็นเอดส์"

" รักครอบครัว รักชีวิต ร่วมกันคิดป้องกันเอดส์ "

" รักดีหามจั่ว รักมั่วติดเอดส์ "

" ขับรถระวังชน ชุกชนระวังเอดส์ "

" ช่วยเหลือเป็นมิตร อย่าคิดเดียดฉันท์ ผู้ป่วยเอดส์นั้น รอวันเห็นใจ "

" ศูนย์กำลังใจ เพื่อนชีวิต กลุ่มฝั่งสาย "

" ขอกำลังใจ เพื่อสังคมไทย "

ข. <u>สื่อกิจกรรม</u> ได้แก่

- <u>การจัดวันหรือสัปดาห์พิเศษ</u> ในชุมชนมีการใช้สื่อชนิดนี้ในหลายครั้งด้วยกัน ทั้งการจัดกิจกรรมในวันเอดส์โลก ทุกวันที่ ๑ เดือนธันวาคมของทุกปี หรือวันเด็ก หรือแม้แต่การนำรณรงค์ด้านเอดส์โดยการปรับเข้ากับการจัดงานประเพณีของชุมชน อาทิ เช่น การจัดรณรงค์ร่วมไปกับการแห่พระเจ้าสิงห์แซ่อันเป็นงานประเพณีของชุมชน การแทรกเรื่องการรณรงค์ให้คนในชุมชนได้ลดละ เลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ทั้งยังเป็นการสร้างสิ่งดีงามให้เกิดขึ้นกับตนเอง การปล่อยโคมลอยซึ่งเป็นประเพณีของชาวเหนือที่ได้นำการรณรงค์เข้ามาสอดแทรก อันมีความหมายเพื่อระลึกถึงบุคคลที่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ นอกจากนั้นในงานวันเอดส์โลกบางปีจัดให้มีการปล่อยโคมเพื่อสื่อความหมาย " เอดส์ป้องกันได้ " ให้กับผู้เข้าร่วม การจัดประเพณีทานทอดเพื่อให้ความช่วยเหลือผู้เฒ่าผู้แก่โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ไม่ว่าจะเป็นการสูญเสียลูก หรือการรับภาระเลี้ยงหลานที่ได้สูญเสียพ่อแม่จากการเป็นโรคเอดส์ นอกจากนั้นชุมชนยังได้จัดให้มีการทำบุญให้กับผู้เสียชีวิตด้วยเอดส์และทำบุญสืบชะตาให้กับผู้ติดเชื้อ อันเป็นประเพณีของทางภาคเหนือ

- <u>การจัดขบวนแห่</u> เป็นกิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นในงานวันเอดส์โลก ซึ่งทางชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนร่วมกันจัด โดยเป็นการจัดการเดินขบวนรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ ซึ่งได้ตั้งขบวน ณ ที่อำเภอแม่สาย โดยริ้วขบวนนั้นจะเดินถือข้อความให้ทราบถึงการตระหนักในเรื่องปัญหาเอดส์ การรู้จักป้องกันตนจากการติดเชื้อ การอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ การสร้างความเข้าใจไม่

รังเกียจผู้ติดเชื้อ รวมถึงการป้องกันโดยการใช้ถุงยางอนามัย ซึ่งก็ได้จัดให้มีสัญลักษณ์โดยการสวมชุดถุงยางอนามัยสร้างจุดเด่นให้กับผู้ชมอันเป็นการรณรงค์ด้านหนึ่ง

- <u>การจัดการประชุม พบปะ</u> ทั้งนี้เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันทั้งผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาดูงาน ณ กลุ่มฝั่งสาย ทั้งนี้จากการดำเนินงานของชุมชนที่ผ่านมาเป็นเหตุให้มีผู้สนใจมาศึกษาดูงานหลายหน่วยงานและองค์กรด้วยกันทั้ง ทางภาครัฐและเอกชนรวมถึงกลุ่มองค์กรชาวบ้านทั้งในชุมชนของจังหวัดเชียงรายและจังหวัดอื่น ๆ

ค. <u>สื่ออื่น ๆ</u>

อันได้แก่ เสียงตามสายชุมชน จะพบว่าในช่วงที่นายสุคำเป็นผู้ใหญ่บ้านนั้นจะมีการใช้เสียงตามสายเพื่อประชาสัมพันธ์งานเอดส์ ทั้งการให้มีการจัดประชุมของชุมชน การแจ้งข่าวสารขอความร่วมมืออันเกี่ยวกับงานเอดส์ และภายหลังจากนั้นการใช้เสียงตามสายของชุมชนเกี่ยวกับงานเอดส์ได้น้อยลงเนื่องจากขาดการบริหารงานของผู้นำชุมชน อย่างไรก็ตามยังคงมีการใช้เสียงตามสายในการรณรงค์ทุกวันอาทิตย์โดยแกนนำชุมชนท่านหนึ่ง (ลุงอ้าย) ที่ได้รับผิดชอบในการดำเนินการ

๒.๓) สื่อมวลชน

การรับสารของชุมชนในสื่อประเภทนี้เป็นการรับสารจากทางโทรทัศน์และวิทยุท้องถิ่น ที่มีการรณรงค์บ้างในบางช่วง ขณะที่การรับฟังของคนในชุมชนก็เป็นบางช่วงด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเกษตรกรจะต้องไปทำงานในช่วงเช้ามืดและกลับมาในช่วงเวลาเย็น เมื่อเวลารับชมโทรทัศน์ก็อาจได้รับสารด้วยในบางครั้ง อย่างไรก็ตามความถี่ของการรับสารไม่แน่นอน และการรับสารก็จะเป็นลักษณะพื้น ๆ กล่าวคือ หากมีการเสนอเรื่องข่าวสารเอดส์ก็จะเป็นเรื่องการจัดประชุม มีใครบ้างดำเนินการผลเป็นอย่างไร หรือแม้แต่ข่าวสารสถานการณ์เอดส์ระดับประเทศหรือระดับโลก แม้ว่าจะมีการเสนอรายการเกี่ยวกับเอดส์ของวัดพระบาทน้ำพุทางโทรทัศน์ (ในช่วงเช้า) ก็พบว่า คนในชุมชนต้องจัดเตรียมอาหารและเตรียมตัวไปทำงาน ซึ่งก็เป็นปัจจัยสะท้อนถึงการรับสารของคนในชุมชนที่เป็นเพียงผู้รับข่าวสารและข่าวสารนั้นยังเป็นเรื่องไกลตัวของคนในชุมชน

๒.๔) สื่อพื้นบ้าน

ในที่นี้อาจกล่าวถึงบุคคล ซึ่งจะพบว่า ชุมชนมีการใช้สื่อพื้นบ้านประเภทนี้ร่วมด้วย ในการจัดงานวันเอดส์โลกบางปี ได้จัดให้มีการแสดงของศิลปินพื้นบ้าน โดยที่ศิลปินท่านนั้นเป็นผู้ที่มีความสามารถในการขับร้องบทเพลงค่าว เพลงซอและการแต่งวรรณศิลป์เรื่องโรคเอดส์ โดยใช้

ภาษาล้านนาเป็นภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร จากการสัมภาษณ์พ่อครู ศรีทวน สอนน้อย (เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๔๗) นักวิจัยได้มีโอกาสรับฟังการขับร้องเพลงซอ ดังความตอนหนึ่งที่ว่า ....

"....โรคเอดส์ โรคเอดส์ มันวิเศษ แค่ไหน
สวมถุงมีชัยถึงบ่ได้เดือดร้อน...."

สำหรับเนื้อหาที่ได้นำเสนอนั้นจะเป็นเรื่องของการป้องกันตัวจากการติดเชื้อ และช่องทางการติดเชื้อที่สำคัญได้แก่ การติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ และการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อเอดส์ ทั้งนี้การนำเสนอเพื่อให้ผู้ฟังได้รับฟังอย่างมีอถรรรสนั้นต้องมีการสอดแทรกมุขตลกและการเอื้อนเสียงร่วมไปด้วย อย่างไรก็ตามการนำเสนอสื่อพื้นบ้านนั้นจะนำเสนอในงานสำคัญ เช่น งานวันเอดส์โลกและการรณรงค์ตามโอกาสต่าง ๆ

๔.๕ กระบวนการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะที่ผ่านมา

จากสภาพปัญหาเอดส์ของชุมชน ส่งผลให้มีการตอบสนองต่อปัญหาของชุมชนอย่างหลากหลาย ทั้งที่มาจากการดำเนินของกลุ่มองค์กรชุมชนและจากภาครัฐ ตลอดจนการเข้ามาสนับสนุนขององค์กรภายนอกชุมชน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อการสร้างความรู้ความเข้าใจในปัญหาเอดส์ รวมถึงการป้องกันแก้ไขปัญหาและการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การดำเนินการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในระยะที่ผ่านมาของชุมชนมีดังนี้

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

แบ่งการดำเนินการได้ดังนี้

๑.) สถานีอนามัย

เป็นการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเรื่องสุขอนามัยต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงโรคเอดส์ด้วย ทั้งนี้เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารและได้รับการดูแลในเรื่องสุขอนามัยได้อย่างทั่วถึง สำหรับสถานีอนามัยประจำตำบลแม่ข้าวต้มนั้นมีด้วยกัน ๒ แห่ง ซึ่งได้มีการแบ่งเขตพื้นที่รับผิดชอบออกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ สถานีอนามัยแม่ข้าวต้ม และสถานีอนามัยโล๊ะป่าห้า โดยหมู่บ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑ อยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีอนามัยโล๊ะป่าห้า ดังนั้น บทบาทการดำเนินงานเกี่ยวกับการรณรงค์โรคเอดส์ของสถานีอนามัยโล๊ะป่าห้าที่ผ่านมานั้น มีกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

๑.๑) การเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื้อและผู้ที่ได้รับผลกระทบ

สำหรับกิจกรรมนี้ ได้เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ซึ่งทางเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยจะเป็นผู้เข้าไปเยี่ยม ซึ่งบางครั้งจะไปพร้อมกับตัวแทนกลุ่มผู้ติดเชื้อ โดยมีงบประมาณส่วนหนึ่งสำหรับค่าเดินทางและของเยี่ยมแก่ผู้ติดเชื้อ ซึ่งจะทำการเยี่ยมเดือนละ ๑-๒ ครั้ง ทำให้ผู้ติดเชื้อรู้สึกไม่ถูกทอดทิ้งจากสังคมและมีกำลังใจต่อสู้กับโรคภัย รวมถึงเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนในชุมชนที่ยังรู้สึกรังเกียจ และไม่อยากเข้าใกล้หรือคลุกคลีกับผู้ติดเชื้อ เนื่องจากกลัวว่าตนจะติดเชื้อเอดส์

๑.๒) การรณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์

โดยกระทำผ่านทางกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อ.ส.ม.) ให้เป็นตัวแทนในการดำเนินงานด้านเอดส์ในแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งบทบาทหน้าที่ของทางกลุ่ม อ.ส.ม. ที่ได้รับมอบหมายนั้น ได้แก่

ก. การให้ความรู้ในเกี่ยวกับโรคเอดส์ผ่านทาง อ.ส.ม.

ข. การรับผิดชอบดูแลเรื่องกองทุนเพื่อการศึกษาสำหรับเด็ก ที่ได้รับผลกระทบเนื่องจากบิดา มารดาเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ โดยเป็นค่าหนังสือในการเรียน ซึ่งงบประมาณได้มาจากกองทุนประจำหมู่บ้านจำนวน ๕๐๐ บาทต่อปี

ค. การนำป้ายผ้ารณรงค์โรคเอดส์จากทางสถานีอนามัยมาติดในหมู่บ้านซึ่งแต่ละหมู่บ้านจะได้รับป้ายรณรงค์เพียงหมู่บ้านละ ๑ ผืนเท่านั้น

๑.๓) การจัดการอบรมแก่เด็กนักเรียน

เป็นการอบรมเพื่อขยายผลแกนนำนักเรียนมัธยม เรื่อง “เพศศึกษา และทักษะในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงต่อเอดส์และยาเสพติด อ.เมือง จ.เชียงราย” ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๖ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ข้าวต้ม โดยการให้เด็กนักเรียนที่ได้รับการอบรมจากทางสาธารณสุข นำความรู้ที่ได้มาขยายผลให้แก่นักเรียนคนอื่นๆ ที่ศึกษาใน โรงเรียนที่อยู่ในตำบลแม่

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ผลการดำเนินการณรงค์โรคเอดส์นั้นทำให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นการติดต่อ วิธีการป้องกัน การช่วยเหลือและการอยู่ร่วมกันในชุมชนกับผู้ติดเชื้อ เป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้เข้าใจและเตรียมพร้อมสำหรับการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต โดยเฉพาะผู้ติดเชื้อได้พูดคุยกับเยาวชน ทำให้เกิดความเข้าใจและไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ ผู้ติดเชื้อได้รับการยอมรับจากคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้เกิดกำลังใจและอยู่ร่วมกับคนในชุมชนอย่างสงบสุข

อย่างไรก็ตาม ได้เกิดข้อจำกัดที่ทำให้การรณรงค์ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ได้แก่

๑.) การเยี่ยมผู้ติดเชื้อขาดความต่อเนื่อง เนื่องจากข้อจำกัดในด้านของเวลา และความสะดวกในการเข้ามาในชุมชน

๒.) สื่อเอดส์ที่ทำมาให้แต่ละหมู่บ้านมีไม่เพียงพอ มีเพียงป้ายผ้ารณรงค์หมู่บ้านละ 1 ผืนเท่านั้น เมื่อป้ายหลุดก็ไม่มีการนำป้ายรณรงค์นั้นไปติดใหม่อีกครั้ง ปัจจุบันไม่มีสื่อเอดส์ใดๆ ในหมู่บ้านนอกจากผู้ติดเชื้อ

๓.) การจัดอบรมเกิดขึ้นไม่บ่อยเท่าที่ควร และในการอบรมที่ใช้เวลายาวนาน ทำให้ผู้เข้าร่วมการอบรมรู้สึกเบื่อหน่ายและไม่สนใจที่จะฟัง ทำให้ขาดความรู้บางช่วงบางตอน ประกอบกับเป็นการอบรมที่มักมุ่งเน้นเพียงกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มเท่านั้น เช่น กลุ่มนักเรียน

๒.) <u>มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมกับ UNAIDS – Geneva</u>

สำหรับการดำเนินงานรณรงค์ของทางมหาวิทยาลัย และ UNAIDS – Geneva นั้น ได้ดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๖ โดยดำเนินการในรูปแบบของโครงการเอดส์ศึกษา โดยใช้ชื่อว่า “โครงการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์กร JICA ประเทศญี่ปุ่น โดยใช้กระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมจากการทำงานเอดส์ในชุมชน (PPLLR – ประเทศไทย : ภาคเหนือตอนบน) ในการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการรณรงค์ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่บ้านตำบลแม่ข้าวต้มทั้งหมด ๒๓ หมู่บ้าน

สำหรับรูปแบบในการดำเนินงาน เป็นการกระทำร่วมกับทีมทำงานด้านเอดส์ในพื้นที่นั้นๆ โดยได้คัดเลือกตัวแทนในแต่ละพื้นที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการทำงานเอดส์ตำบล ๑๖ คน ประกอบไปด้วยตัวแทนของกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข / ผู้ใหญ่บ้าน / สมาชิก อ.บ.ต. / อ.ส.ม. / ประธานแม่บ้าน / กลุ่มผู้ติดเชื้อ / หมอเมือง / กลุ่มเยาวชน / ครู และผู้นำทางศาสนา สำหรับกิจกรรมที่ทางโครงการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนได้ดำเนินการ ได้แก่

๒.๑)จัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ให้คนในชุมชน

๒.๒) จัดอบรมคนในชุมชนเกี่ยวกับความรู้เรื่องโรคเอดส์

๒.๓) จัดตั้งกลุ่มผู้ติดเชื้อ พร้อมทั้งเสริมรายได้ให้กับผู้ติดเชื้อ

๒.๔) จัดตั้งศูนย์ประสานงานเอดส์ในตำบล และแต่งตั้งคณะทำงานเอดส์ตำบล

๒.๕) การเยี่ยมเยียนบ้านผู้ติดเชื้อและครอบครัว

จากการรณรงค์โรคเอดส์ที่ผ่านมาของชุมชน สามารถสร้างให้เกิดผลสำเร็จในด้านความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติที่ดีต่อผู้ติดเชื้อได้ดีในระดับหนึ่ง รวมถึงความคิดเห็นต่อการรณรงค์ที่จะเกิดขึ้นในชุมชน จากการดำเนินงานก่อให้เกิดข้อสังเกตได้หลายประการดังนี้

๑.) การดำเนินงานของโครงการฯ และคณะทำงานเอดส์ เน้นไปที่กลุ่มผู้ติดเชื้อมากกว่าคนทั่วไปในชุมชน ทำให้คนในชุมชนไม่ได้รับความรู้สึกถึงการรณรงค์โรคเอดส์เท่าที่ควร และไม่ได้ตระหนักถึงอันตรายที่เกิดจากโรคเอดส์ ซึ่งการอบรมจะเน้นในการให้อยู่ร่วมกันในชุมชนมากกว่า

พฤติกรรมที่ทำให้เสี่ยงต่อการติดโรค และผลกระทบจากการติดเชื้อเอดส์ ทำให้เกิดผลดีในแง่ของการอยู่ร่วมกัน ความสามัคคี แต่เกิดผลร้ายต่อความคิดและความรู้สึกของคนในชุมชนที่เริ่มมองเห็นว่า โรคเอดส์เป็นเรื่องธรรมดาที่ใครๆ ก็เป็นกันได้

๒.) กิจกรรมบางอย่างของคณะทำงานเอดส์ขาดความต่อเนื่อง เช่น การจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลข่าวสาร หรือศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในชุมชน (ศสมช.) ซึ่งปัจจุบันได้พังและถูกรื้อไปแล้ว เนื่องจากขาดผู้ดูแล รวมถึงไม่มีข่าวสารใหม่ๆ เข้ามาที่ศูนย์ ประกอบกับคนในชุมชนไม่สนใจที่จะหาข้อมูล เนื่องจากเห็นว่าเป็นความรับผิดชอบของทางคณะทำงานเอดส์ตำบล นอกจากนี้กิจกรรมอื่นที่ยังขาดความต่อเนื่อง ได้แก่ การจัดอบรมที่กระทำเพียงครั้งเดียว และการเยี่ยมผู้ติดเชื้อที่กำหนดไว้ว่าจะกระทำเดือนละ ๒-๓ ครั้ง แต่ในบางเดือนก็ไม่ได้เข้าไปเยี่ยมอย่างที่กำหนดไว้

๓.) ที่มีอำนาจตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณที่จะช่วยในกิจกรรมต่างๆ ให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาเอดส์ค่อนข้างน้อย

๔.) สมาชิกคณะทำงานเอดส์ เช่น ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าหน้าที่ อ.บ.ต. เป็นประชาชนที่อยู่ในชุมชนแตกต่างกัน จึงไม่ค่อยมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากมีภาระหน้าที่ปฏิบัติในการประกอบอาชีพและภาระกิจอื่นๆ ในชุมชนของตน จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กิจกรรมบางอย่างไม่ได้ดำเนินการและขาดความต่อเนื่อง

จากบทบาทในการรณรงค์ด้านโรคเอดส์ในชุมชนที่ผ่านมา ยังคงเป็นบทบาทขององค์กรภาครัฐ คือ สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบลและองค์กรภายนอกชุมชน ที่เข้ามาดำเนินการสำหรับชุมชนเป็นเพียงผู้รับสารจากการดำเนินการ ซึ่งยังขาดการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ คงมีเพียงการสื่อสารของคนในชุมชนเท่านั้น อาทิเช่น การพูดตักเตือนของผู้ใหญ่ที่มีต่อเยาวชนและการพูดเชิงทีเล่นทีจริงในหมู่กลุ่มเพื่อนฝูง ที่ให้ระวังตัวจากการมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ อย่างไรก็ตาม จากการเข้าสัมภาษณ์พูดคุย พบว่า ผู้นำและผู้ใหญ่หลายคนในชุมชนเห็นความสำคัญที่จะให้มีการรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน อีกทั้งมีความเป็นห่วงเป็นใยต่อบุตรหลาน เยาวชนของชุมชนของตน

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

แบ่งการดำเนินการดังนี้

๑.) สถานีอนามัย ต.เวียงห้าว

เป็นหน่วยงานเริ่มแรกของการดำเนินงานเอดส์ในชุมชนเนื่องจากเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางด้านสุขภาพ ในปี ๒๕๓๕ ได้ดำเนินการให้ความรู้และอบรม ประชาสัมพันธ์เรื่องสุขศึกษาและโรคเอดส์ เป็นลักษณะการให้ความรู้แบบครูสอนนักเรียน โดยใช้ช่องทางคือ การประชุมหมู่บ้าน ซึ่งจะประสานงานกับผู้นำชุมชนในการเตรียมชุมชนเพื่อเข้าร่วมรับฟังการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์

เนื้อหาที่นำเสนอคืออาการของโรค ช่องทางการติดเชื้อ วิธีป้องกัน และการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ

สื่อที่นำเสนอคือ ภาพพลิกและโปสเตอร์และภายหลังเป็นวีดิโอ ซึ่งทำให้ชุมชนได้เห็นภาพและการร้อยเรื่องที่ชัดเจนขึ้น

เป้าหมายเริ่มแรกคือ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจให้กับชาวบ้านเกี่ยวกับเอดส์ เนื่องจากในตอนนั้นชุมชนยังไม่มีผู้ติดเชื้อที่แสดงตน จึงทำให้ชุมชนไม่เชื่อเกี่ยวกับเรื่องเอดส์ บ้างก็ไม่แน่ใจและพบว่าข้าราชการบางคนก็ยังไม่เชื่อด้วยเช่นกัน ขณะที่ทางสถานีอนามัยได้ให้บริการกับผู้ที่เข้ารับการรักษา พบว่ามีลักษณะอาการคล้ายเอดส์ในระยะต้น ซึ่งทางอนามัยได้ให้คำแนะนำคำปรึกษาในเรื่องการดูแลสุขภาพ เมื่อจำนวนผู้ติดเชื้อที่มารับบริการที่สถานีอนามัยมีมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการดูแลให้บริการของทางอนามัย ประกอบกับการให้ผู้ติดเชื้อได้เกิดความผ่อนคลายต่อสภาพการเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์และสามารถยอมรับสภาพได้ ทางอนามัยจึงได้ร่วมประสานให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้ติดเชื้อขึ้น พร้อมทั้งให้ใช้สถานที่เพื่อการพบกลุ่มของผู้ติดเชื้อ

บทบาทของทางสถานีอนามัยต่องานด้านเอดส์ของชุมชนกล่าวได้เป็น ๒ ลักษณะคือ

๑.) ด้านการดูแลรักษาพยาบาล ทางสถานีอนามัยยังคงให้การดูแลและรักษาอาการของผู้ติดเชื้อในเบื้องต้น เช่นอาการไม่สบาย ปวดหัวเป็นไข้ ท้องเสีย เช่นเดียวกับผู้ที่มารับบริการทั่วไปและให้การรักษาในโรคฉวยโอกาส

๒.) ปัจจุบันสถานีอนามัยยังคงดำเนินงานด้านการรักษาพยาบาล การควบคุมป้องกันโรคทั้งติดต่อและไม่ติดต่อ การฟื้นฟูสภาพผู้ป่วยและการส่งเสริมสุขภาพ ต่อการดำเนินงานเอดส์จะเน้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการประชุมร่วมของประชาคมตำบลทั้งนี้เพื่เน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

๒.) กลุ่มผู้ติดเชื้อ

“ริมดอยคอยแสงตะวัน” เป็นการรวมตัวของผู้ติดเชื้อในเขตตำบลเวียงห้าว ก่อตั้งเมื่อปลายปี ๒๕๓๘ บริหารโดยคณะกรรมการ การบริหารจัดการเป็นเรื่องของผู้ติดเชื้อโดยตรงและ

ด้วยการสนับสนุนขององค์กรพี่เลี้ยงในชุมชน กิจกรรมของการพบกลุ่มคือ การนัดพบเพื่อตรวจสุขภาพจากเจ้าหน้าที่อนามัย มีการแลกเปลี่ยนและแจ้งข่าวสารจากทางอนามัยหรือเครือข่ายผู้ติดเชื้อระดับจังหวัด โดยข่าวสารที่ว่าจะเป็นข่าวสารด้านการรักษาโรคฉวยโอกาส การรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ การเข้าร่วมเป็นตัวแทนระดับตำบล อำเภอหรือจังหวัดต่อการประชุมที่เกี่ยวกับงานเอดส์ ตลอดจนสิทธิที่พึงได้รับของผู้ติดเชื้อ ด้านกำลังใจ ผู้ติดเชื้อหลายใหม่ที่ต้องการเปิดเผยตัวก็จะได้มั่นใจและสามารถยอมรับสภาพการติดเชื้อได้ การพบกลุ่มนี้ก็เพื่อให้ผู้ติดเชื้อกล้าแสดงออก ทั้งความรู้สึก ความสามารถ และแม้แต่การปรับทุกข์ซึ่งกันและกันตามประสาคนหัวอกเดียวกัน

๓.) องค์กรพัฒนาเอกชน

"มูลนิธิเข้าถึงเอดส์" ที่ได้เข้ามาดำเนินงานในปี ๒๕๔๔ โดยได้เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มผู้ติดเชื้อในการให้ความรู้และการอบรมต่อโครงการการรับยารักษาโรคปอด เชื้อราในสมองและวัณโรคแก่กลุ่มผู้ติดเชื้อ พร้อมทั้งดำเนินงานเกี่ยวกับเด็กที่ติดเชื้อและเด็กที่ได้รับผลกระทบจากการที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยเอดส์ การทำงานจะเป็นการร่วมหนุนเสริมให้กำลังใจเด็ก โดยจัดการพบกลุ่มเด็กเหล่านี้ทุก ๒ เดือน/ครั้ง จัดกิจกรรมในวันพบปะเด็กและกิจกรรมวันเด็กในระดับตำบล นอกจากนั้นยังสนับสนุนให้เยาวชนในตำบลเข้ามามีบทบาทต่อการจัดกิจกรรมวันพบเด็ก ต่อมาได้ร่วมสนับสนุนให้กลุ่มผู้ติดเชื้อและกลุ่มต่าง ๆ ที่ดำเนินงานเอดส์ในชุมชนทำโครงการเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การยูนิเซฟ ในโครงการอบรมเสริมทักษะเยาวชนในการดูแลเด็ก ณ ปัจจุบันยังคงดำเนินการในพื้นที่ตำบลเวียงห้าว

"โครงการเงินทุนหมุนเวียน องค์การเวิร์ล คอนเซิลแห่งประเทศไทย" ที่ได้เคยเข้ามาดำเนินงานในพื้นที่ตำบลเวียงห้าว เมื่อปี ๒๕๔๔ โดยการสนับสนุนผู้ติดเชื้อหรือกลุ่มผู้ติดเชื้อ และแม้แต่ผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ในการให้กู้ยืมเงินทุนของโครงการเพื่อนำไปประกอบอาชีพเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว ทั้งนี้เป็นการกู้ยืมโดยไม่คิดดอกเบี้ย นอกจากนั้นยังมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ติดเชื้อได้ใช้เวลาว่างให้เกิดผลเพื่อทำกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ตามกำลังที่ตนทำได้ และได้กลายเป็นกิจกรรมของครอบครัวร่วมกัน สร้างศักดิ์ศรีให้กับตนเอง แม้จะเป็นผู้ติดเชื้อแต่มิได้ไร้ค่าแต่ประการใด

๔.) องค์การบริหารส่วนตำบล

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาคือการรับข้อเสนอเพื่อรับการสนับสนุนงบประมาณในการจัดทำสวนสมุนไพร การสร้างเตาอบสมุนไพร งบประมาณการจัดงานวันเด็ก งบประมาณการรณรงค์ในวันเอดส์โลก งานทำเสื้อข้อความการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของกลุ่มผู้ติดเชื้อ

๕.) การเรียนการสอนของทางโรงเรียนอนุบาลเวียงห้าว

ทางโรงเรียนได้บรรจุเรื่องโรคเอดส์เป็นแผนงานหนึ่งในการเรียนการสอนของทางโรงเรียน เริ่มแรกนั้นครูอาจารย์เป็นผู้ดำเนินการสอนและให้ความรู้ โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้ติดเชื้อในการยืมใช้รูปภาพเพื่อใช้ประกอบคำบรรยายเรื่องเอดส์ แต่ปรากฏว่าไม่ได้ผลเท่าที่ควรเพราะทางครูยังขาดความรู้เรื่องเอดส์ที่แน่ชัด จึงได้พิจารณาแก้ไขปัญหาโดยเล็งเห็นถึงข้อดีของทางตำบลว่ามีกลุ่มผู้ติดเชื้อ “ริมดอยคอยแสงตะวัน” และสมาชิกกลุ่มบางคนได้รับการฝึกฝน พัฒนาให้เกิดองค์ความรู้เรื่องโรคเอดส์อย่างกว้างขวาง น่าจะสามารถบรรยายให้นักเรียนเข้าใจได้อย่างชัดเจน จึงได้ติดต่อขอให้สมาชิกกลุ่มเข้าไปสอนให้ความรู้แก่ทางโรงเรียน นอกจากนี้ทางโรงเรียนยังได้พิจารณาจัดหาทุนการศึกษาสำหรับนักเรียนซึ่งเป็นลูกของผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้เพื่อช่วยเสริมกำลังใจของเด็กนักเรียนเหล่านั้นในการเรียนหนังสือ แม้ว่าตนเองจะเป็นลูกผู้ติดเชื้อแต่ก็จะไม่ขาดโอกาสทางการศึกษา

จากทั้งหมดคือภาพรวมของการดำเนินการของหน่วยงานภาครัฐในชุมชน คือ สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น การดำเนินการขององค์กรชุมชนคือ กลุ่มผู้ติดเชื้อ และจากองค์กรนอกชุมชน คือ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ได้ดำเนินการตามเป้าหมายในแผนงานของแต่ละองค์กร ผลการดำเนินงานทำให้คนในชุมชนได้รู้จักเรื่องราวของโรคเอดส์ได้มากขึ้นกว่าในอดีต ทุกวันนี้เกือบทุกคนในชุมชนทราบได้ว่า การติดต่อของโรคเกิดขึ้นได้อย่างไร รวมถึงการป้องกันนั้น จะมีวิธีใดบ้าง คนในชุมชนไม่ได้กลัวเอดส์อย่างในอดีต ซึ่งเป็นความกลัวที่เกิดจากการขาดความรู้

อย่างไรก็ตาม จะพบว่า การดำเนินงานขององค์กรชุมชนและองค์กรภายนอกได้เป็นรูปแบบจำเพาะของกลุ่มคนผู้มีบทบาทและอำนาจในการดำเนินการเท่านั้น บทบาทของชุมชนในภาพรวมยังคงเป็นผู้รับสารจากกลุ่มองค์กรในชุมชนและองค์กรภายนอก ซึ่งการดำเนินงานเอดส์นั้นยังขาดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการรณรงค์โรคเอดส์ยังขาดการขยายฐานผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีเฉพาะผู้มีบทบาทหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่น กลุ่มผู้ติดเชื้อไปสู่ชุมชนโดยรวมที่ประกอบไปด้วย ผู้เฒ่าผู้แก่ กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ หรือปราชญ์ชุมชนด้านอื่น นอกจากนั้นยังขาดการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ที่แม้ว่าชุมชนเป็นผู้รับสารแต่ขาดปฏิกิริยาของการป้อนกลับ (Feedback)หรือการเข้ามามีส่วนร่วมของคนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนนอกเหนือจากการดำเนินการกลุ่มที่ดำเนินการในปัจจุบันในขั้นการผลิตหรือในขั้นสูงไปกว่านั้น คือการร่วมวางนโยบายและการใช้สื่อการรณรงค์ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการเข้ามาเป็นผู้กำหนดสารและผู้ส่งสารอาจจะเป็นการสะท้อนให้ทราบถึงแนวทางการดำเนินการอย่างเข้าใกล้ปัญหามากยิ่งขึ้น ตามวิถีของ “แนวทางชุมชน”

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

การตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนหรือการรณรงค์โรคเอดส์นั้น ได้แบ่งเป็นช่วงระยะเวลาที่มีการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน ดังการเสนอดังต่อไปนี้

๑.) ช่วงแรกของการจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน เริ่มเมื่อปี ๒๕๓๔–๒๕๓๖

จากปรากฏการณ์ปัญหาเอดส์ในขณะนั้น มีกลุ่มที่ดำเนินการอยู่ ๒ กลุ่มด้วยกัน

<u>กลุ่มแรก : แกนนำของชุมชน</u> ที่พัฒนามาจากกลุ่มคนที่ตื่นตัวต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนอันประกอบไปด้วย นายสุคำ ลุงหนิด ลุงอ้าย ลุงอิ่นคำ รวมถึงแพทย์ประจำตำบลและอาสาสมัครชุมชนในขณะนั้น ที่ได้เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน โดยกลุ่มคนกลุ่มนี้เองได้ร่วมพูดจาหารือถึงปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงการไตร่ตรองต่อที่มาของปัญหาและลักษณะของโรคเอดส์ โดยเมื่อเข้าใจอย่างแน่ชัดว่าโรคเอดส์มีช่องทางการติดเชื้อและการป้องกันได้อย่างไร จึงทำให้เข้าใจต่อรากของปัญหาในชุมชนได้ว่า เกิดจากความไม่รู้และการขาดความเข้าใจต่อโรคเอดส์อย่างถูกต้องของคนในชุมชน และการมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ รวมถึงค่านิยมในการส่งลูกสาวไปทำงานขายบริการทางเพศ

แม้ว่าจะมีการรณรงค์จากสื่อ เช่น วิทยุและโทรทัศน์ แล้วก็ตาม แต่กลับพบว่า ลักษณะวิถีชีวิตของคนในชุมชนไม่สอดคล้องกับการรับรู้เรื่องราวของการรณรงค์จากสื่อมวลชนเท่าไรนัก เพราะวิถีชีวิตของคนในชุมชนผูกพันกับการทำการเกษตร โดยจะออกทำงานในเวลาเช้ามืด กว่าจะกลับบ้านก็ตะวันตกดิน และด้วยความเหนื่อยล้าจากการทำงาน ชาวบ้านอาจไม่ค่อยให้ความสำคัญกับการเปิดรับชมทางโทรทัศน์เท่าที่ควร ขณะที่การรับฟังจากทางวิทยุจะเป็นไปได้ง่ายกว่า แต่การรับฟังจากวิทยุนั้น อาจเป็นไปตามความสนใจของแต่ละบุคคลที่อาจเลือกฟังเพลงลูกทุ่งหรือละครวิทยุ แม้ว่าจะมีการแทรกสอดการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ แต่ความเข้าใจอาจไม่ชัดเจนถึงขั้นของการรับรู้ระดับที่ระลึกได้ (Recall) ว่าโรคเอดส์คือโรคอะไร มีช่องทางการติดเชื้อได้อย่างไร อีกทั้งเป็นการรับฟังจากทักษะการได้ยินเท่านั้น ไม่มีการเห็นลักษณะหรือภาพจริง ยิ่งทำให้การรับรู้เป็นการได้ยินที่ผ่านหูไป และอาจลืมได้ในภายหลัง

การดำเนินงานในขณะนั้น คือการจัดการรณรงค์ โดยการใช้รถกระจายเสียงเคลื่อนที่ (Mobile Unit) เริ่มจากชุมชนบ้านป่าแดงและชุมชนใกล้เคียง ภายหลังขยายสู่หลายชุมชนในตำบลเกาะช้างในที่สุด การใช้รถกระจายเสียงเคลื่อนที่นั้นจะออกประชาสัมพันธ์ทั้งเช้าและเย็น นอกจากจะใช้การประกาศโดยเครื่องขยายเสียงแล้ว ยังได้เขียนป้ายรณรงค์แทรกข้อความ (ป้ายกระดาษ) ติดรถ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้าใจเรื่องโรคเอดส์อย่างถูกต้อง ไม่เกิดความวิตกกังวลต่อสภาพที่เป็นอยู่ของชุมชนในขณะนั้นจนขาดสติในการทำความเข้าใจว่าอะไรเป็นอะไร หรือแม้แต่ความรังเกียจหรือข้อพิพาทต่าง ๆ ระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน นอกจากนี้แล้ว ยังต้องการสื่อให้คนในชุมชนได้หยุดพฤติกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการแพร่

กระจายของโรคเอดส์อันได้แก่การมุ่งให้หยุดทัศนคติของหญิงสาวที่จะตัดสินใจไปทำงานขายบริการทางเพศและบรรดาพ่อแม่ไม่ให้ส่งลูกสาวไปทำงานขายบริการตามจังหวัดใหญ่ ๆ ของประเทศไทย หรือต่างประเทศ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงความชื่นชอบของชายในชุมชนบางคนที่นิยมไปเที่ยวหญิงบริการ รวมถึงการให้รู้จักป้องกันตนเองโดยใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ทุกครั้ง

ผลการตอบรับของการรณรงค์โดยกลุ่มคนในชุมชน มีลักษณะ ๒ ประการ กล่าวคือ

๑.) คนในชุมชนได้รับทราบเรื่องของโรคเอดส์อย่างใกล้ตัวมากยิ่งขึ้น แม้จะเป็นการฟังอย่างไม่ได้ตั้งใจหรือไม่ได้เป็นการเลือกที่จะรับฟังด้วยตนเอง แต่จากจุดประสงค์ที่ดีของการรณรงค์ในชุมชนเช่นนี้ ทำให้คนในชุมชนได้รับทราบความรู้เรื่องโรคเอดส์ และความรู้นั้นได้สอดคล้องกับสภาวะการในชุมชนขณะนั้น ความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องได้เริ่มคลี่คลาย หลายคนได้หยุดที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงอีกต่อไป หลายคนเริ่มมีทัศนคติที่ดีขึ้นต่อผู้ติดเชื้อเอดส์ อย่างไรก็ตามคนในชุมชนยังมีความกลัวในโรคเอดส์ และยังคงส่งผลต่อการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดเชื้ออยู่เป็นธรรมดา

๒.) ได้รับการต่อต้านจากคนในชุมชนที่เสียผลประโยชน์จากการรณรงค์นี้ ซึ่งก็ได้แก่ผู้ที่มีคนในครอบครัวประกอบอาชีพขายบริการ โดยพยายามปฏิเสธว่าเรื่องนี้ไม่เป็นความจริง หากเชื่อในเรื่องนี้อาจทำให้ขาดรายได้ ขณะเดียวกันก็ยังมีหลายครอบครัวที่ลูกสาวยังคงประกอบอาชีพนี้ต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า “ ไม่กลัวเอดส์ แต่กลัวอด ” นอกจากนั้นยังมีผู้ที่เสียผลประโยชน์จากการรณรงค์ครั้งนี้คือ บรรดานายหน้าที่ติดต่อให้หญิงสาวไปทำงานขายประเวณี ที่ได้ขว้างปารถขณะประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ ซึ่งภายหลังทีมงานได้เข้าขอความช่วยเหลือจากทางเจ้าหน้าที่ตำรวจในการเป็นกำลังหนุนและได้อธิบายว่าสิ่งที่พวกเขากำลังทำนั้นเป็นความปรารถนาดีและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน และตำรวจเองก็ได้ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งภายหลังเหตุการณ์ก็บรรเทาและสงบลง ส่วนชายนักเที่ยวทั้งหลายก็ปฏิเสธเช่นเดียวกันว่า เป็นเรื่องที่สร้างขึ้นเพื่อไม่ให้ตนไปเที่ยวหญิงบริการนั่นเอง ทำให้หลายคนปฏิเสธโดยการไม่เชื่อและยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่เช่นเดิม แต่บางคนก็เริ่มหันมาป้องกันตนด้วยการใช้ถุงยางอนามัยเมื่อจะมีเพศสัมพันธ์กับหญิงบริการ

<u>กลุ่มที่สอง</u> : <u>สถานีอนามัย ตำบลเกาะช้าง</u> หน่วยงานของรัฐที่มีบทบาทโดยตรงเกี่ยวกับด้านสุขภาพ ปัญหาเอดส์นับเป็นปัญหาหนึ่งที่ทางอนามัยต้องเข้ามาดำเนินการ เบื้องต้นคือการให้ความรู้ความเข้าใจแก่ชุมชนต่อความเข้าใจในเรื่องโรคเอดส์ ต่อมาได้มีองค์กรพัฒนาเอกชน คือ มูลนิธิศุภนิมิต ได้เข้ามาสนับสนุนในด้านงบประมาณด้านการให้ความรู้ โดยการจัดอบรมอาสาสมัครของหมู่บ้าน ๆ ละ ๕ คน เข้ารับการอบรมความรู้เรื่องโรคเอดส์ เพื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์พร้อมทั้งได้แจกเอกสาร ใบปลิวให้กับคนในชุมชนของตนต่อไป นอกจากนั้น อาสาสมัครเหล่านี้ยังได้เยี่ยมบ้านของผู้ที่คาดว่าจะเป็นผู้ติดเชื้อ ขณะที่ชาวบ้านเหล่านั้นยังไม่แน่ใจหรือ

ยังไม่พร้อมจะยอมรับ ดังนั้นอาสาสมัครจะให้คำแนะนำและให้กำลังใจ พร้อมทั้งการแนะนำทางอ้อมเพื่อให้ไม่ให้ผู้ป่วยและญาติเกิดความวิตกกังวล หากแต่ภายหลังมีกำลังใจดีขึ้นพอที่จะยอมรับหากตรวจพบว่าตนมีเชื้อเอดส์ในร่างกาย อย่างไรก็ตามการดำเนินการของอนามัยอาจกล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินการอยู่บนขอบเขตของภาครัฐ ที่รับผิดชอบในเรื่องการดูแลรักษาพยาบาลให้กับผู้ที่เข้ามารับบริการ รวมถึงการสอดแทรกความรู้เรื่องเอดส์ให้กับผู้ที่ใช้บริการกับทางสถานีอนามัยไปพร้อม ๆ กัน

กล่าวได้ว่าในช่วงแรกของการจัดการกับปัญหาเอดส์นั้น เป็นการดำเนินการของแกนนำกลุ่มชาวบ้านที่มีความสนใจในชุมชนของตน โดยได้ร่วมกันหารือต่อปัญหาที่เกิดขึ้น และพบว่าการจัดการกับปัญหาในขณะนั้น คือการสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคเอดส์ให้กับคนในชุมชนโดยมีรูปแบบการรณรงค์เชิงรุก เพื่อให้เกิดผลต่อปัญหาที่กำลังเกิดขึ้นในชุมชนขณะนั้น นอกจากนั้นยังมีบทบาทของสถานีอนามัยที่ได้ดำเนินการต่อปัญหาเอดส์ในพื้นที่ทั้งตำบล และในตอนปลายของช่วงนี้ ได้มีตัวแปรเข้ามาร่วมในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน คือ องค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งจะได้กล่าวในช่วงต่อไป

๒.) ช่วงที่สอง การเข้ามาสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน ปี ๒๕๓๗–๒๕๓๙

ในช่วงนั้น หน่วยงานพัฒนาเอกชนที่เข้ามาสนันสนุนการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน คือ มูลนิธิศุภนิมิต แห่งประเทศไทย ได้เข้ามาสนันสนุนด้านการรณรงค์ให้ความรู้กับคนในชุมชน ทั้งสนับสนุนสถานีอนามัยในการให้ความรู้และการอบรมกับอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน โดยอบรมให้กับตัวแทนของชุมชน จำนวน ทั้งสิ้น 13 หมู่บ้าน ทั้งนี้ เพื่อให้อาสาสมัครเหล่านั้นได้ไปประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ สร้างความเข้าใจให้กับแต่ละชุมชน รวมถึงการเยี่ยมบ้านโดยจะเป็นการให้ความรู้และร่วมเยี่ยมแต่ละบ้านไปด้วย

สำหรับการสนับสนุนในส่วนของการทำงานของแกนนำชุมชนนั้น ได้เข้ามาสนับสนุนในด้านการทำป้ายรณรงค์ต่าง ๆ ที่มั่นคงขึ้น การสนับสนุนให้แกนนำจัดประชุมชาวบ้านเพื่อร่วมแสดงความคิดเห็น ทั้งกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้านหรือเยาวชน การสนับสนุนให้แกนนำ คือ นายสุคำ ใจภิภักดิ์ ไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับการจัดการปัญหาเอดส์ ณ ประเทศอูกันดา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจและสร้างประสบการณ์ อันจะนำให้สู่การปรับใช้ในชุมชนของตนต่อไป ในส่วนของการสนับสนุนผู้ติดเชื้อนั้น ได้มีการสนับสนุนทุนสำหรับการประกอบอาชีพให้กับผู้ติดเชื้อและทุนการศึกษาสำหรับบุตรของผู้ติดเชื้อ สำหรับการสนับสนุนของมูลนิธิศุภนิมิตนั้น ได้เข้ามาดำเนินงานกับชุมชนเป็นระยะเวลา 2 ปี และได้หยุดลงในเวลาต่อมา

ส่วนการดำเนินงานของชุมชนนั้นพบว่า แกนนำชุมชนได้นำคนในชุมชนเข้ามาหารือร่วมกัน ทั้งกลุ่มพ่อบ้าน แม่บ้านและเยาวชน ซึ่งลักษณะการดำเนินงานคือการพูดคุยกันระหว่างชาว

บ้านด้วยกันในช่วงเวลาเย็น ทั้งนี้เพื่อช่วยให้คนในชุมชนได้มีโอกาสสื่อสารร่วมกันต่อประเด็นปัญหาเอดส์ รวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องเอดส์ให้กับแต่ละกลุ่ม

<u>ตัวแปรที่แปรผันตรงต่อการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน</u> กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้การจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนได้เกิดผลมากขึ้น โดยสรุปได้เป็น ๒ ประการ

๑.) การเข้ารับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านของแกนนำชุมชน

คือการตัดสินใจลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๑ ของนายสุคำ ใจภิภักดิ์ และภายหลังได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านป่าแดงหลวง หมู่ ๑๑ ซึ่งส่งผลให้มีการผลักดันการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชนอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนบ้านป่าแดง

๒.) การประกาศตัวของนายสุคำ ใจภิภักดิ์ ว่า ตนเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์คนหนึ่ง แต่ในความจริงแล้ว นายสุคำ มิได้ติดเชื้อแต่ประการใด

จากการประกาศตัวเช่นนี้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อนายสุคำ ใจภิภักดิ์ คือ ในด้านครอบครัว พบว่า เมื่อภรรยาทราบว่านายสุคำ ติดเชื้อนั้น ก็รู้สึกเสียใจและได้ปฏิเสธการอยู่ร่วมฉันสามีภรรยากัน ซึ่งสถานะภาพนั้นยังคงเป็นสามีภรรยากันแต่ได้แยกกันอยู่ นักวิจัยได้สัมภาษณ์ภรรยาของนายสุคำ ซึ่งเรียกแทนว่า แม่หลวง (เป็นการให้เกียรติที่นายสุคำได้เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน แม้ว่าระยะเวลาที่ทำการสัมภาษณ์จะมิได้เป็นผู้ใหญ่บ้านแล้ว) นักวิจัยถามว่า “ แม่รู้สึกอย่างไรเมื่อรู้ว่าผู้ใหญ่บ้านบอกว่า แกติดเชื้อ… **(แม่หลวงฮู้สึกหยังใด ตี้ตอนนั้นป้อหลวงบอกว่าป่อหลวงติดเจื้อ)** … ” ภรรยาของนายสุคำตอบว่า “ … ก็ใจเสียสิ อยู่ ๆ ก็มาบอกว่าแกติดเชื้อ แม่ก็ไม่ให้นอนด้วย… **(…แม่ก่อใจบ่ดีนะก่ะ อยู่ ๆ ก่อมาบอกเฮาว่าติดเจื้อ แม่ก่อบ่ฮื้อนอนตวยก่ะ)** .. ” นักวิจัยถามต่อว่า “ ..แล้วแม่คิดว่าตัวเองจะติดเชื้อมั้ย… **(..และแม่หลวงกื๊ดว่าตัวเก่าจะติดเจื้อตวยก่อ)**... “ แม่หลวงตอบว่า “ ก่อยะว่า “ (ก็นั้นนะสิ ไม่แน่ใจ และไม่กล้าคิดต่อ) (นางอัมพร , ๒๐พฤษภาคม ๒๕๔๖)

ผลกระทบอีกประการหนึ่งที่ถือว่าเป็นกุศโลบายที่ “**โดนใจ**” แต่ต้องใช้ “**การลงทุนสูง**” เช่นนี้ คือ ผู้ติดเชื้อที่ไม่กล้าเปิดเผยตัวได้เกิดความไว้วางใจและเริ่มเปิดเผยตนเองว่าตนเองติดเชื้อ อันเป็นการยอมรับ โดยการยอมรับนี้ไม่ได้ต้องการให้เกิดการประณามแต่อย่างไร แต่เป็นการง่ายต่อการจัดการกับปัญหาเอดส์เนื่องจากการเก็บบ่มว่าตนเองมีเชื้อเอดส์ในร่างกาย ที่รอวันตายนั้นทำให้เกิดความทุกข์ระทมใจอย่างมากมาย เพราะความรู้สึกที่ว่าจะต้องจากคนที่รักในสักวันหนึ่ง และการเผชิญกับปัญหาสุขภาพหากไม่ดูแลรักษาสุขภาพของตนให้ดีย่อมส่งผลร้ายต่อบุคคลนั้นแล้ว ยังรวมไปถึงคนในสังคมชุมชนด้วย เพราะหากผู้ติดเชื้อบางคนไม่มีจิตสำนึกรับผิดชอบชั่วดีเมื่อพบว่าตนเองติดเชื้อแล้วอาจรู้สึกเจ็บใจ โกรธเคือง หรือเป็นกรณีที่บุคคลนั้นติดมาจากสามีหรือจากผู้อื่นแล้ว อาจทำให้เกิดการแพร่กระจายโรคได้ เพื่อระบายความแค้นในใจไปยังบุคคลอื่นด้วยเช่นกัน ผลที่ได้จากกุศโลบายเช่นนี้ คือ ในชุมชนมีการเปิดเผยตัวของบุคคลหลายคนว่าตนเป็นผู้

ติดเชื้อมากขึ้น ทำให้คนเหล่านั้นเห็นว่า เรื่องติดเชื้อนั้นเป็นเรื่องที่ใคร ๆ ก็พลาดได้เช่นกัน แม้แต่ ".. ผู้ใหญ่บ้านก็ยังติดเอดส์.. (..**ป้อหลวงก็ยังติดเอดส์เหมือนกั๋น**..) .." หลังจากนั้น ได้มีการให้กำลังใจแก่ผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวทั้งหลาย โดยให้มีการนัดเจอกัน เพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความทุกข์ใจ ความรู้สึกต่าง ๆ รวมไปถึงภาระปัญหาของแต่ละบุคคล และเมื่อนัดพบกันบ่อยขึ้นนั้น ก็ทำให้มีกิจกรรมที่ขยายออกไปมากขึ้น เกิดการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อ ที่เรียกว่า " กลุ่มฝั่งสาย " แม้ว่า กุศโลบายนี้ยังให้เกิดผลดี แต่ก็พบว่า หลายคนที่ไม่เข้าใจกลับมองว่าการอ้างตัวเป็นผู้ติดเชื้อเป็นการโกหก อาจมีการหวังผลแอบแฝงและไม่ให้ความร่วมมือและ "เสียความรู้สึก" ซึ่งทั้งนี้เป็นความเข้าใจที่ขาดการมองเจตนาของนายสุคำ อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาผ่านมาและผลที่เกิดขึ้น ก็ทำให้คนเหล่านั้นเข้าใจได้

สำหรับยุทธวิธีในการดำเนินการคือ การสร้างความเข้าใจให้กับคนในชุมชนผ่านกระบวนการแบบวิถีของชุมชน อันได้แก่ การนั่งพูดคุยกันแบบชาวบ้าน นั่งเปิดใจพูดคุยกัน ทั้งยังสร้างให้เกิดการระดมความคิดร่วมกันในชุมชน เห็นได้คือ การระดมทุนจากการสร้างภาระใจจากคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเงินและสิ่งของอีกทั้งยังมีการประสานงานให้เกิดความร่วมมือทั้งจากส่วนต่าง ๆ เช่น วัดในศาสนาพุทธ โบสถ์ในศาสนาคริสต์ โรงเรียน จากโอกาสต่าง ๆ เช่น งานประจำปีและงานวันเอดส์โลกเป็นต้น จากกิจกรรมนี้เอง ชุมชนสามารถระดมทุนได้เป็นเงินจำนวน ๓๐,๐๐๐ บาท ซึ่งภายหลังได้นำมาเป็นเงินทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและบุตรต่อไป ด้วยกระบวนการจัดการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้การมองปัญหาของแกนนำในช่วงนี้ได้พัฒนามากขึ้นและได้ทำให้เกิดรูปแบบของการรณรงค์ที่กว้างขวางออกไป

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากบุคคลต่าง ๆ ในชุมชน พบว่าจากระยะเวลาในปี ๒๕๓๘ จนถึงระยะเวลา ณ ปัจจุบัน เป็นระยะเวลาร่วมประมาณ ๑๐ ปีแล้ว การให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนในเวลานั้นไม่ค่อยชัดเจน เนื่องจากชุมชนมิได้มีการบันทึกหรือทำลายลักษณ์อักษรไว้แต่ประการใด และด้วยลักษณะการทำงานแบบชาวบ้านที่ได้ถ่ายทอดข้อมูลทางการเล่าเรื่อง เป็นเหตุให้ผู้ให้สัมภาษณ์อาจหลงลืมหรือคาดเคลื่อนไปได้ แต่กระนั้นกล่าวได้ว่า ลักษณะการจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนได้มีพัฒนาการอย่างค่อยเป็นค่อยไปและมีรูปแบบที่พัฒนาขึ้น ซึ่งเป็นการขยายผลจากการทำงานเดิมนั่นเอง

๓.) ช่วงที่ ๓ การเข้ามาดำเนินการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน (องค์กรใหม่) ปี ๒๕๔๐จนถึงปัจจุบัน

หน่วยงานภาคเอกชนดังกล่าว คือ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ภายใต้ชื่อในโครงการชุมชนชายแดนเข้าใจเอดส์ โดยมีพื้นที่ดำเนินการคือ หมู่บ้านในตำบลเกาะช้าง อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายและหมู่บ้านชายแดน อำเภอพง จังหวัดท่าขี้เหล็ก ด้วยเหตุนี้ ทางหน่วยงาน

สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน หรือที่เรียกย่อ ๆ ว่า “พีดีเอ” จึงได้เข้ามาประสานและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มฝั่งสาย ในด้าน

๑.) การรณรงค์ให้ความรู้
๒.) การสนับสนุนกลุ่มฝั่งสาย
๓.) การสนับสนุนและช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ได้รับผลกระทบ
๔.) การสร้างสภาพชุมชนเพื่อเอื้อให้เกิดการแก้ปัญหาเอดส์

กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินงาน ในเขตอำเภอแม่สาย คือ

- ชาวบ้านในหมู่บ้านชายแดนทั้งสองประเทศ
- โรงงานอุตสาหกรรมในฝั่งชายแดนไทย
- นักเรียน นักศึกษาชาวพม่าที่เข้ามาศึกษาในประเทศไทย

จากการดำเนินงานของแกนนำชุมชนบ้านป่าแดงหลวงและชุมชนตำบลเกาะช้างและการเข้ามาสนับสนุนของหน่วยงานสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชนก่อให้เกิดความร่วมมือในหลากหลายด้าน ดังต่อไปนี้คือ

<u>ปี ๒๕๔๐ - ๒๕๔๑</u>

จากการเข้ามาสนับสนุนของพีดีเอนั้น ทำให้เกิดความร่วมมือในการร่วมผลิตสื่อเพื่อใช้ในการรณรงค์ให้ความรู้ในชุมชน โดยในเบื้องต้นได้มีการรวมกลุ่มแกนนำและสมาชิกกลุ่มฝั่งสายเข้าร่วมกันเพื่อระดมความคิดในการจัดทำสื่อในการประชาสัมพันธ์ต่อชุมชนโดยเป็นการหารือว่าจะใช้สื่อประเภทใดในการรณรงค์ เป้าหมายของการรณรงค์ในขณะนั้นคือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรคเอดส์อย่างถูกต้องเพื่อให้เกิดการหยุดพฤติกรรมที่อาจเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ในภายหลัง ทั้งต้องการสร้างให้เกิดการยอมรับในตัวผู้ติดเชื้อ ชุมชนเลิกรังเกียจแต่ให้หันกลับมามีความร่วมมือดังเช่นก่อนที่จะมีปัญหาเอดส์ในชุมชน

กิจกรรมการรณรงค์ในการให้ความรู้ได้แก่ การจัดทำป้ายอันประกอบไปด้วยข้อความในการรณรงค์ให้หยุดพฤติกรรมเสี่ยงต่าง คำขวัญที่สะดุดตาด้วยถ้อยคำให้ป้องกันเอดส์ ซึ่งป้ายต่าง ๆ เหล่านี้ พีดีเอมีส่วนในการสนับสนุนเรื่องงบประมาณการจัดทำและส่วนใหญ่เป็นการจัดทำป้ายแล้วนำมาติดในชุมชน นอกจากนั้นยังเกิดความร่วมมือในด้านการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่คนในชุมชนและในตำบลเกาะช้าง รวมถึงการให้ความรู้แก่ผู้ใช้แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรมในเขตตำบลเกาะช้าง

ปี ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน

กล่าวได้การจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้นได้เปลี่ยนบทบาทจากการดำเนินงานโดยแกนนำชุมชนและชุมชน มาเป็นการดำเนินงานร่วมระหว่างแกนนำชุมชนและหน่วยงานพัฒนาเอกชน ลักษณะการดำเนินงานคือ เป็นแบบเกื้อกูลต่อกันและกัน อาทิเช่น

- การเข้ามาสนับสนุนของภาคเอกชนทั้งในด้านเจ้าหน้าที่ภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินงานร่วมกับแกนนำ ต่อการทำงานด้านเอดส์
- การเข้ามาสนับสนุนในเรื่องงบประมาณในการรณรงค์ต่าง ๆ และการให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและครอบครัว
- การขยายพื้นที่ดำเนินงานไปชุมชนอื่น ไม่ใช่เฉพาะแต่การรณรงค์ในชุมชนตำบลเกาะช้างเท่านั้น หากแต่ขยายสู่พื้นที่อื่น โดยใช้ฐานความรู้ และประสบการณ์รวมถึงบุคลากรจากกลุ่มฝังสายมาร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อให้เกิดการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนนั้น

สถานีอนามัย ต.เกาะช้าง

นับว่ามีบทบาทโดยในขอบเขตของการรักษาสุขภาพ เมื่อพบว่ามีผู้ติดเชื้อเอดส์ในชุมชนทางอนามัยได้ร่วมมือกับทางองค์กรพัฒนาเอกชน (ศุภนิมิต) ในขณะนั้นที่ได้สนับสนุนงบประมาณในการให้การอบรมแก่ผู้ที่เข้าต้องการเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครชุมชน เพื่อรับการอบรมความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยหน้าที่ของอาสาสมัครคือเป็นผู้ของสถานีอนามัยในการประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และการป้องกัน พร้อมทั้งแจกเอกสารใบปลิวให้ความรู้ทั่วทั้งตำบล

งานของอนามัยในตอนนั้น คือการเยี่ยมบ้านของผู้ที่มีอาการคล้ายผู้ติดเชื้อ และจากการแนะนำของเจ้าหน้าที่โดยทางอ้อมคือการแนะให้ไปตรวจที่โรงพยาบาลในอำเภอ (ทางอนามัยไม่มีการตรวจเลือดในขณะนั้น) มิได้บอกโดยตรงว่าอาการลักษณะเช่นนี้คืออาการของผู้ติดเชื้อ เพราะอาจทำให้ผู้ป่วยและญาติคิดมาก และการทราบจากการตรวจผลที่โรงพยาบาล จะได้รับคำแนะนำภายหลังจึงส่งต่อกับทางสถานีอนามัยประจำตำบลดูแลต่อไป

บทบาทในปัจจุบันของสถานีอนามัยคือการให้การรักษาพยาบาลผู้ป่วยที่เข้ามารับบริการให้คำแนะนำเรื่องโรคติดเชื้อฉวยโอกาส การใช้ยารักษาและการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน ทั้งนี้เนื่องมาจากภายในชุมชนมีขบวนการที่ทำงานด้านเอดส์ ร่วมกันทำงานอยู่แล้ว เช่น กลุ่มฝังสาย แกนนำชุมชนและหน่วยงานพัฒนาเอกชน (สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน PDA) ดังนั้นการทำงานจึงเป็นความร่วมมือที่เสริมซึ่งกันและกัน การทำงานของสถานีอนามัยจึงง่ายขึ้นและอยู่ในบทบาทของอนามัยอย่างแท้จริง ปัจจุบันงานเอดส์ของทางอนามัยนับเป็นงานที่ผู้ป่วยเข้ารับบริการในระดับปานกลางถึงปริมาณที่น้อย จากการจัดอัตราจำนวนผู้เข้ารับบริการของทางอนามัย

กลุ่มผู้ติดเชื้อ

"กลุ่มฝั่งสาย" เป็นผลจากความพยายามและความร่วมมือในการรณรงค์ต่อต้านปัญหาเอดส์ของชุมชนในเวลาที่ผ่านมา ปัจจุบันกลุ่มฝั่งสายคือสัญลักษณ์ของการทำงานเอดส์ในระดับตำบล กลุ่มฝั่งสายจึงเป็นบทสรุปของการทำงานด้านเอดส์ หากจะถามคนในชุมชนว่าในชุมชนของท่านมีการจัดการปัญหาเอดส์อย่างไร คำตอบคือที่กลุ่มฝั่งสาย ความหมายของกลุ่มในมุมมองของคนในชุมชน คือที่ที่จัดการกับปัญหาเอดส์ หรือเป็นเสมือนหน่วยงานหนึ่งที่จัดการกับปัญหาเอดส์ต่างจาก 2 พื้นที่ (อ.พานและ อ.เมือง)

ผู้ที่มีบทบาทในกลุ่มฝั่งสายคือแกนนำชุมชน หมอพื้นบ้าน องค์กรพัฒนาเอก ร่วมกับผู้ติดเชื้อ ลักษณะการทำงานจึงเป็นความร่วมมือกัน เพียงแต่บทบาทของผู้ติดเชื้อไม่เด่นชัดดังที่อื่นด้านกิจกรรมเฉกเช่นเดียวกันกับกลุ่มผู้ติดเชื้อเช่นพื้นที่อื่น ๆ

องค์กรพัฒนาเอกชน

สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ที่ปัจจุบันมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่ม โดยมีเจ้าหน้าที่องค์กรเข้ามาดำเนินงานร่วม สนับสนุนงบประมาณการพบกลุ่ม ทุนการศึกษา ทุนประกอบอาชีพ การรณรงค์ในชุมชน

แกนนำชุมชน

คือผู้ริเริ่มในการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ในช่วงเริ่มต้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน แกนนำชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของคนในชุมชนหลายท่านที่เห็นปัญหาที่เกิดขึ้นและมิได้เพิกเฉยแต่ร่วมกันตอบสนองต่อปัญหาเอดส์

การรวมตัวกันของแกนนำประกอบด้วยผู้ที่สนใจปัญหา แพทย์ประจำตำบล อาสาสมัครชุมชน ภายหลังขยายเป็นหมอพื้นบ้านร่วมด้วย

แกนนำชุมชนนับเป็นผู้มีบทบาทอย่างมาก หลายคนสนใจและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยใจโดยมิได้รับค่าตอบแทนแต่ประการใด

โรงเรียนบ้านป่าแดง

คณะครูเองก็เป็นผู้มีทบบาทอย่างยิ่งต่อการการสอนเรื่องโรคเอดส์ต่อนักเรียน จากการศึกษาพบว่าโรงเรียนมีส่วนร่วมในการรณรงค์ป้องกันเอดส์ร่วมกับชุมชน เช่นการเดินรณรงค์ต่อต้านเอดส์ การปั่นจักรยานรณรงค์ต่อต้านเอดส์และยาเสพติด การร่วมจัดงานวันเอดส์โลก นักเรียนร่วมแต่งคำขวัญ และการให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องสมุนไพร ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน นอกจาก

นั้นทางโรงเรียนมีแผนในการจัดทำโครงการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษาและการค้ามนุษย์ ซึ่งก็เพื่อให้นักเรียนได้มีความรู้เท่าทันเมื่อจบการศึกษาและต้องออกไปเผชิญโลกกว้างต่อไป

ผู้นำศาสนา (พระ)

ต่อบทบาทด้านโรคเอดส์ พระนับเป็นผู้มีส่วนในการรับฟังตลอดจนการให้คำปรึกษาต่อแกนนำในการดำเนินงานเอดส์ เพราะในบางครั้งการทำงานย่อมมีอุปสรรค การหนุนเสริมกำลังใจแกนนำนับเป็นการสนับสนุนอย่างดี แม้ว่าในบางมุมของเรื่องเอดส์นับเป็นข้อจำกัดของพระในการสนทนา เพราะเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ทางเพศ แต่ในด้านพฤติกรรมของคนพระนับเป็นผู้มีบทบาทต่อการตักเตือนและให้แนวคิดต่อการลดละเลิกให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง นอกจากนั้นพระยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมของผู้ที่ได้ล่วงลับจากการป่วยด้วยโรคเอดส์ การสนับสนุนด้วยวัตถุปัจจัยที่ญาติโยมถวายให้กับกลุ่มผู้ติดเชื้อในการทำกิจกรรมการรณรงค์ ความร่วมมือและสนับสนุนกันและกันจึงเป็นในวาระและตามโอกาส

กิจกรรมการรณรงค์ที่ได้ดำเนินการ

๑.) การจัดค่ายเยาวชนไทย-พม่า หนึ่งในจำนวนโรงเรียนที่เข้าร่วมคือ โรงเรียนบ้านป่าแดงหลวง เพื่อการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์และสร้างทัศนคติและพฤติกรรมต่อโรเอดส์อย่างถูกต้อง และการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านเอดส์โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักเรียนชาวพม่าที่ผ่านการอบรมในค่ายครั้งนี้ หลังจากการจัดค่ายครั้งนี้ได้ชมรม “นักเรียนไทย-พม่า สู้ภัยเอดส์” และมีการจัดกิจกรรมของชมรมในเวลาต่อมา (ปี ๒๕๔๒)

๒.) การแข่งขันกีฬาเชื่อมสามัคคีนักเรียนไทย-พม่า โดยกลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนพม่าในเขตตำบลพง ของประเทศพม่าและเยาวชนในตำบลเกาะช้าง อำเภอแม่สาย โดยได้สอดแทรกความรู้เรื่องโรคเอดส์ระหว่างการแข่งขันไปด้วย (ปี ๒๕๔๒) และการแข่งขันการปั่นจักรยานต้านภัยเอดส์เป็นต้น

๓.) การจัดตั้งศูนย์เผยแพร่ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ หรือ ศูนย์สายสัมพันธ์ไทย-พม่า โดยมาจากมติที่ประชุมร่วมระหว่าง คณะกรรมการหมู่บ้านป่าแดงหลวง สถานีอนามัยตำบลเกาะช้าง องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างและพีดีเอ เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบเรื่องโรคเอดส์ทั้งสองฝั่งประเทศได้เข้ามาขอรับคำปรึกษาและรับความช่วยเหลือ นอกจากนั้นยังเป็นสถานที่ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์กับนักเรียน นักศึกษาและประชาชนทั่วไปที่สนใจทั้งจากในตำบลและตำบลใกล้เคียงและปัจจุบันคือ ที่ตั้งของกลุ่มฝั่งสาย (ปี ๒๕๔๒)

๔.) การจัดกิจกรรมวันเอดส์โลกของทุกปี เพื่อรณรงค์ให้ชุมชนตระหนักถึงปัญหาเอดส์ และความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือจากกลุ่มฝั่งสายในการจัดกิจกรรมดนตรีเพื่อหารายได้เป็นทุนการศึกษาช่วยเหลือเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ ซึ่งก็คือบุตรหลานของ

สมาชิกกลุ่มฝั่งสาย ในบางปีจัดให้มีขบวนเดินรณรงค์ประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์ ทั้งสมาชิกกลุ่มฝั่งสาย หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในตัวอำเภอแม่สาย โดยในขบวนนั้นจัดให้มีการสวมชุดถุงยางอนามัยเพื่อเป็นสื่อให้ได้มีการป้องกันตัวโดยการใช้ถุงยางอนามัย พร้อมทั้งรับบริจาคเพื่อนำเงินบริจาคนั้นไปช่วยเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ต่อไป บางปีได้เชิญนักร้องดัง อาทิ นิโคล เทริโอและมอส ปฏิภาณ ปัฐวีกานต์มาเป็นตัวแทน (Presenter) ในการรณรงค์ป้องกันและต่อต้านเอดส์ กิจกรรมของงานวันเอดส์โลกนั้นยังได้จัดให้มีกิจกรรมอื่นร่วมด้วย เช่น การประกวดโคมลอยข้อความ “เอดส์ป้องกันได้” (งานวันเอดส์โลก ๑ ธันวาคม ๒๕๔๓) การแสดงดนตรีลูกทุ่งรวมดาวกระจุย จากมหาวิทยาวัยเกษตรศาสตร์ การประกอบอาหารเพื่อสุขภาพโดยใช้สมุนไพรในการปรุงอาหาร บางปีทำไก่อบฟาง รวมถึงการจัดนิทรรศการในงานเพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ นอกจากนั้นยังจัดให้มีการระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและครอบครัวจากการสอยต้นกัลปพฤกษ์ ด้วยการสนับสนุนของรางวัลจากวัดป่าแดงหลวงได้แก่ ปัจจัยที่ญาติโยมนำมาถวายพระโดยนำเงินที่ได้จากกิจกรรมนี้เป็นทุนในการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและครอบครัวต่อไป

๕.) กิจกรรมของกลุ่มผู้ติดเชื้อมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น จากแต่เดิมที่มีการมานั่งพูดคุยให้กำลังใจหรือการร่วมรับฟังปัญหาซึ่งกันและกัน แต่ภายหลังได้มีรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การแจ้งข้อมูลข่าวสารจากทางภาครัฐหรือเครือข่ายผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้ได้เกิดรูปแบบเช่นนี้เมื่อเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามาประสานกับทางหน่วยงานของรัฐ เช่น ทางโรงพยาบาลอำเภอแม่สาย ทางสาธารณสุขอำเภอแม่สาย ประชาสงเคราะห์อำเภอแม่สาย แล้วภายหลังเมื่อเข้าพบกลุ่มก็ได้นำข่าวสารมาแจ้งยังกลุ่มต่อไป มีกิจกรรมการผลิตยาสมุนไพรโดยใช้วัตถุดิบที่หาได้จากบ้านของสมาชิก โดยจะบรรจุแคปซูลเพื่อใช้รับประทานในกลุ่มสมาชิกด้วยกัน มีกิจกรรมการตรวจสุขภาพทุก ๆ ๓ เดือน โดยเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลแม่สาย และการจัดให้มีการออมทรัพย์ของกลุ่มผู้ติดเชื้อ นอกจากนั้นจัดให้มีกิจกรรมพิเศษ เช่น การรดน้ำดำหัวเพื่อขอพรในวันสงกรานต์เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมเยี่ยมบ้านโดยอาสาสมัครกลุ่มฝั่งสายซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นพื้นฐานของการทำงานกับผู้ติดเชื้อมาตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งนี้เมื่อสมาชิกกลุ่มไม่สบาย การเยี่ยมบ้านนับเป็นการให้กำลังใจที่ดีที่สุดทางหนึ่ง เพราะนอกจากจะเป็นการสนับสนุนในด้านกำลังใจแล้ว ยังเป็นการให้ความช่วยเหลือในเบื้องต้นด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นด้านค่าเดินทางในการรักษาพยาบาล หรือของเยี่ยมบ้าง และการให้การสนับสนุนเรื่องทุนการศึกษา และเครื่องอุปโภค บริโภคแก่ครอบครัวผู้ติดเชื้อและผู้ที่ได้รับผลกระทบ ทั้ง ครอบครัวที่เป็นชาวไทย ชาวพม่าและชาวลาว อีกกิจกรรมหนึ่งของกลุ่มผู้ติดเชื้อ คือ การออมทรัพย์วันละบาท อันเป็นการสร้างนิสัยรักการประหยัดและอดออมให้กับสมาชิกกลุ่ม

๖.) กิจกรรมที่สร้างสภาพชุมชนเพื่อเอื้อให้เกิดการแก้ปัญหาและการพัฒนา เช่น กิจกรรมธนาคารหมู่บ้าน ที่จัดขึ้นเพื่อสร้างการออมของคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่ชุมชนช่วยชุมชน โดยการมีส่วน

ร่วมทั้งผู้ติดเชื้อและไม่ติดเชื้อ โดยจัดให้มีการกู้ยืมและการปันผลให้กับสมาชิก และ ร้อยละ ๒๐ ของเงินปันผลจะมอบเข้ากองทุนช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและผู้ที่ได้รับผลกระทบและกิจกรรมของผู้ติดเชื้อต่อไป

๗.) กิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นทุกปีคือ กิจกรรมวันเด็ก ที่ได้ให้เยาวชนที่ผ่านการเข้าค่ายเยาวชนและผ่านการอบรมเรื่องโรคเอดส์ทั้งด้านความรู้และการฝึกปฏิบัติเข้ามาเป็นพี่เลี้ยงร่วมกับกลุ่มฝั่งสาย ในการนำเด็กเล่นเกมส์ ร่วมกิจกรรมตอบคำถามเรื่องโรคเอดส์ อันเป็นการรณรงค์เพื่อสร้างความรู้ให้กับเด็กเนื่องในกิจกรรมสำหรับเด็ก

๘.) ด้านโครงการพัฒนาร่วมเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนและตำบลเกาะช้างนั้นได้ เกิดขึ้นอีกหลายโครงการ อาทิ เช่น โครงการธนาคารผัก ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนภายในเป็นสวนสมุนไพรที่ให้เป็นที่รวบรวมสมุนไพรที่มีประโยชน์ อันเป็นทางเลือกหนึ่งของการดูแลรักษาสุขภาพแบบองค์รวม และยังมีบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ที่เข้ามารับการรักษา ณ โรงพยาบาลในฝั่งไทย ซึ่งการใช้บริการก็ได้แก่ครอบครัวผู้ติดเชื้อจากทางฝั่งพม่าและทางลาวที่ต้องเดินทางเข้ามารักษาตัวหรือแม้แต่เข้ามารับคำปรึกษาหรือมาพักให้คลายภาวะปัญหาต่างๆ

๙.) จากการดำเนินงานของกลุ่มฝั่งสายร่วมกับองค์กรภาคเอกชนนั้นก่อให้เกิด “สัญญะ” ของกลุ่มฝั่งสาย อันเป็นที่ถ่ายทอดประสบการณ์ การทำงานด้านเอดส์ในชุมชนยังผู้สนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลภายนอก เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากประเทศออสเตรเลีย ลาว เวียดนาม คณะนักศึกษาจากประเทศนอร์เวย์ คณะสภาคริสตจักร ประเทศพม่า หน่วยงานในประเทศไทย เช่น คณะสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี ๒๕๔๓ ได้มีการเข้าเยี่ยมจากฑูต UNAIDS คือ นายมีชัย วีระไวทยะและ ฑูตจาก UNFPA คือ นางสาวภรณ์ทิพย์ นาคหิรัญกนก ซึ่งในครั้งนั้นได้กลายเป็นความภาคภูมิใจของกลุ่มฝั่งสายและคนในอำเภอแม่สายที่มีคนมีชื่อเสียงได้เข้าเยี่ยมชมกิจกรรมของกลุ่มฝั่งสาย ศูนย์เวชศึกษาป้องกัน สถาบันราชภัฏเทพสตรีจังหวัดลพบุรี ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น มูลนิธิเรือนร่มเย็น เจ้าหน้าที่กองทุนชุมชน SIF สกส. ภาค ๕ และอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกลุ่มฝั่งสายจากรายการ “คนไทยวันนี้” จากสถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง ๗

<u>กิจกรรมที่ยังคงดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน</u>

เนื่องจากสถานการณ์ของปัญหาเอดส์ในชุมชน ณ ปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนไป ทำให้กิจกรรมการรณรงค์ที่มีอยู่ในชุมชนได้ปรับเปลี่ยนด้วยเช่นกัน กิจกรรมที่ยังคงดำเนินการอยู่ ได้แก่

๑.) กิจกรรมการพบกลุ่ม ของ ” กลุ่มฝั่งสาย” ที่ยังคงดำเนินการอยู่ ไม่ว่าจะเป็นการสร้างเสริมกำลังใจ การเยี่ยมบ้านสมาชิก การร่วมกันผลิตสมุนไพรเพื่อใช้ทานเอง การพูดคุยสื่อสารเมื่อสมาชิกมาร่วมพบกลุ่มกัน

๒.) การรณรงค์ด้วยเทปอัดเสียงผ่านหอกระจายข่าวของชุมชนในทุก ๆ วันอาทิตย์ โดยมี “ลุงอ้าย” เป็นผู้รับหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เนื้อหาของสารที่ใช้ในการสื่อ คือ การอย่าหลงเชื่อคนแปลกหน้าที่เข้ามาทำตีสนิท หรือให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ ซึ่งอาจมีผลประโยชน์แอบแฝง นอกจากนั้นยังรวมไปถึงเรื่องยาเสพติด ยาบ้า ในเรื่องของโรคเอดส์นั้น สิ่งที่ย้ำเน้นคือ การตรวจเลือดก่อนแต่งงาน เนื่องจากคนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเอดส์มากขึ้น แต่สิ่งที่ต้องย้ำเน้นคือ การกระตุ้นให้ชุมชนเกิดการตระหนัก และถือเป็นข้อสำคัญ เพราะแนวโน้มปัจจุบันที่จะมีการติดเชื้อเอดส์ได้คือ การการมีเพศสัมพันธ์ในหมู่เยาวชนโดยเฉพาะ เยาวชนที่เข้าไปศึกษาต่อในตัวเมืองใหญ่ ที่ต้องไปพักอยู่ในหอพักกับเพื่อน หรือแม้แต่การตัดสินใจมีความสัมพันธ์ทางเพศกับคู่รักโดยมิได้แต่งงานก่อน หรือที่เรียกว่า “อยู่ก่อนแต่ง” และการเปลี่ยนคู่หรือแฟน หรือภาษาสมัยใหม่ที่เรียกว่า “มีกิ๊ก” อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงดำเนินการในส่วนนี้ติดต่อกันเรื่อยมา

๓.) การรณรงค์ตามโอกาส โดยอาศัยกรอบของวันสำคัญหรือประเพณี เช่นทุกครั้ง ที่เห็นได้ชัดคืองานวันเอดส์โลกและงานวันเด็ก

๔.) การให้การศึกษาและเยี่ยมชมแก่ผู้เข้ามาศึกษาดูงานของกลุ่มฝั่งสาย ไม่ว่าจะเป็นผู้มาเยี่ยมทั้งคนไทยและต่างชาติ

๕.) การดำเนินโครงการกลุ่มออมทรัพย์ที่เน้นการออมให้กับกลุ่ม

๖.) สวนสมุนไพรและบ้านพักฉุกเฉิน โดยที่สวนสมุนไพรนั้น ได้ปลูกพืชสมุนไพรต่าง ๆ ไว้และให้เยาวชนได้เข้าไปใช้สถานที่ในกิจกรรมของโรงเรียนรวมถึงการสอนเรื่องสุขศึกษา ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ ในส่วนของบ้านพักฉุกเฉินก็มีไว้เพื่อเป็นบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ติดเชื้อที่เข้ามาพักในชั่วระยะเวลาสั้น ๆ อย่างไรก็ตามนับว่ายังไม่สะดวกเนื่องมาจากยังไม่มีการติดตั้งไฟฟ้าไว้ใช้

๗.) การขยายความร่วมมือการดำเนินงานด้านเอดส์ให้กับชุมชนอื่น โดยเป็นการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชน ที่ร่วมประสานกับทางกลุ่มฝั่งสาย โดยหัวหน้ากลุ่มฝั่งสายนั้นได้เป็นอาสาสมัครของโครงการ พื้นที่ที่ดำเนินการคือ การขยายการทำงานด้านรณรงค์ของการทำงานจากชุมชนบ้านป่าแดงและตำบลเกาะช้างได้ขยายไปยัง ๒ พื้นที่ ได้แก่

๗.๑) หมู่บ้านแซว อ.เชียงแสน จ.เชียงราย ที่นั้นเป็นการร่วมสนับสนุนและตั้งกลุ่มที่ชื่อว่า “กลุ่มฝั่งโขง” เริ่มดำเนินการได้ราวปีกว่า เป็นกลุ่มผู้ติดเชื้อและผู้สูงอายุ

๗.๒) บ้านภูซางและบ้านฮวก กิ่งอ.ภูซาง จ.พะเยา ร่วมสนับสนุนและตั้งกลุ่ม “ดาวเรือง” โดยดำเนินการได้ประมาณ ๓ ปี

ประมวลภาพการดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชนบ้านป่าแดงหลวงและตำบลเกาะช้าง

ภาพที่ ๑ แสดงกิจกรรมการรณรงค์ “จุดบั้งไฟ”

ภาพที่ ๒แสดงกิจกรรมการรณรงค์“ปล่อยโคม”

ภาพที่ ๓ แสดงป้ายรณรงค์ขนาดใหญ่ติดบริเวณหน้าโรงงาน

ภาพที่ ๔ แสดงป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ติดในชุมชน

ภาพที่ ๕ แสดงกิจกรรมการรณรงค์สอดแทรกในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ

ภาพที่ ๖ แสดงกิจกรรมการรณรงค์ในวันเอดส์โลก ในตัวอำเภอแม่สาย

ภาพที่ ๗ และ ๘ (ลำดับ) แสดงความร่วมมือในการจัดกิจกรรมสอยดาวของกลุ่มฝั่งสาย

ภาพที่ ๙ แสดงกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ของกลุ่มฝั่งสาย

ภาพที่ ๑๐ แสดงการสนับสนุนด้านทุนการศึกษาให้กับลูกผู้ติดเชื้อ

ภาพที่ ๑๑ กิจกรรมรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ ณ กลุ่มฝั่งสาย

ภาพที่ ๑๒ แสดงกลุ่มการร่วมแลกเปลี่ยนของกลุ่มศึกษาดูงานของกลุ่มฝั่งสาย

ภาพที่ ๑๓ แสดงการเข้าเยี่ยมชมสวนสมุนไพร ณ ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

ภาพที่ ๑๔ แสดงการให้ความช่วยเหลือครอบครัวสมาชิกที่เสียชีวิต

ภาพที่ ๑๕ แสดงการผลิตยาสมุนไพร กิจกรรมหนึ่งของกลุ่มฝั่งสาย

ภาพที่ ๑๖ แสดงที่ตั้งของกลุ่มฝั่งสาย

ผลการดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชน

เมื่อได้มีการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชนนับตั้งแต่การพบปัญหาและผลที่ปรากฏขึ้นในชุมชน ในภายหลังได้ก่อให้เกิดกระบวนการดำเนินงานเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในการศึกษาการดำเนินการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้น จึงต้องมีการศึกษาถึงผลลัพธ์ของการดำเนินงานด้านเอดส์ด้วยเช่นกัน การนำเสนอผลของการดำเนินงานนั้น ได้นำเสนอตามประเด็นดังนี้

๑.) ผลของการดำเนินงานรณรงค์จัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน

ด้านความรู้ (Knowledge) จากการดำเนินการรณรงค์ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรู้เรื่องโรคเอดส์มากขึ้น คือ การรู้ว่าโรคเอดส์นั้นเป็นโรคอย่างไร มีช่องทางการติดเชื้อและช่องทางการเผย

แพร่ได้อย่างไร รวมไปถึงวิธีการป้องกันตน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจในเรื่องของโรคเอดส์และตัวผู้ติดเชื้อ แม้ในเบื้องต้น ผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงได้หยุดพฤติกรรมที่เสี่ยงลง เนื่องมาจากผลของการติดเชื้อนั้นได้เกิดผลหลายทาง ทั้งเกิดกับสุขภาพร่างกายและครอบครัว รวมไปถึงผลของการสูญเสียที่จะเกิดขึ้นหากตนเองยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ดังเช่นที่ตนเองเคยได้ทำ ในที่นี้หมายถึงผู้ที่ได้เสี่ยงโดยการไปเที่ยวหญิงบริการ

ด้านทัศนคติ (Attitude) อันหมายถึงความรู้สึกนึกคิดของคนในชุมชนต่อเรื่องโรคเอดส์นั้น พบว่า โรคเอดส์นั้นไม่ได้ติดกันได้ง่าย หากแต่มีช่องทางการติดต่อ ดังนั้น การอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อนั้นสามารถอยู่ร่วมกันได้ และการดำรงชีวิตประจำวันก็ไม่ทำให้ติดเชื้อจากกันและกันได้เลย นอกจากการมีเพศสัมพันธ์โดยขาดการป้องกัน ทัศนคติได้ปรับเปลี่ยนในเชิงบวกมากขึ้น คือ การที่คนในชุมชนมีความเข้าใจในผู้ติดเชื้อที่มีอยู่ในชุมชน ว่าคนเหล่านั้นก็คือ คนในชุมชนของตนนั่นเอง ต่างก็เป็นญาติกันทั้งนั้น การรังเกียจเขาเหล่านั้นก็คือการรังเกียจต้นตระกูลของตนเอง และทุกคนต่างก็เป็นคนเหมือนกัน ย่อมมีความรู้สึกเช่นเดียวกัน ภาษิตล้านนาที่ว่า ” ตกต๋ำเปิ้นเป๋นดีใคร่หัว ตกต๋ำตั๋วเป๋นดีใคร่ไห้ “ สอนให้ทราบว่า อย่าให้เราหัวเราะเยาะหรือไม่สงสารผู้อื่น เพราะหากเกิดขึ้นกับตนเองแล้วเราก็ต้องเสียใจด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นโดยวัฒนธรรมของคนเหนือนั้น ย่อมมีความเห็นอกเห็นใจกันและกัน ดังคำที่ว่า “เอ็นดูเปิ้น” การรับรู้เรื่องเอดส์อย่างถูกต้อง ส่งผลให้คนในชุมชนได้เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่ผู้ติดเชื้อและครอบครัวต้องเผชิญ หลายคนแสดงความ “เอ็นดูเปิ้น” ด้วยการไม่รังเกียจและหันมาคบค้า ไปมาหาสู่กันเช่นเดิม

แม้ว่าหลายคนจะยังกลัวโรคเอดส์ และอาจกลัวการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ติดเชื้ออย่างใกล้ชิด เช่น การจับมือถือแขน อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้เกิดความรังเกียจเช่นเมื่อก่อนที่ไม่มีการคบค้าสมาคมด้วย แต่ความกลัวที่ปรากฏนั้น คือความกลัวในเรื่องโรค ที่ใคร ๆ ก็ไม่อยากเป็นโรคนี้ ในการรณรงค์ต่าง ๆ นั้น รวมไปถึงการเห็นผลกระทบของโรคเอดส์ในชุมชน เช่น มีผู้ป่วยเอดส์ได้เสียชีวิต ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเรื่องทัศนคติด้านค่านิยมของการส่งลูกสาวไปทำงานขายบริการ

พฤติกรรม (Practice) สำหรับด้านพฤติกรรมของคนในชุมชนหลังจากการรณรงค์ต่าง ๆ นั้น พบว่า คนในชุมชนมีความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์และเข้าใจตัวผู้ติดเชื้อเอดส์มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อาทิเช่น พฤติกรรมของชายนักเที่ยวทั้งหลาย พบว่า หลายคนมีความกลัวว่าหากไปเที่ยวหญิงบริการอีก ก็อาจมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ ดังนั้นจึงหยุดพฤติกรรมของการไปเที่ยวหญิงบริการ ขณะที่บางคนรู้จักป้องกันตนเอง จากเดิมที่ไม่นิยมใช้ถุงยางอนามัย ก็หันมาใช้ถุงยางอนามัยในการมีเพศสัมพันธ์ จากข้อมูลพบว่า ที่กลุ่มฝั่งสายมีการแจกถุงยางอนามัยเพื่อให้ผู้ที่ไม่สามารถหยุดพฤติกรรมการเที่ยวหญิง ทั้งนี้เพื่อให้รู้จักป้องกันตนเองจากการติดเชื้อ นอกจากนั้นยังพบว่ามีผู้ชายและผู้หญิงมาขอถุงยางอนามัยจากกลุ่มฝั่งสาย แต่มิได้มีการระบุจำนวน แต่ประมาณการว่าผู้ชายมาขอถุงยางอนามัยมากกว่าผู้หญิง ขณะที่ผู้หญิงมาขอ

ถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการคุมกำเนิด และในครอบครัวของผู้ติดเชื้อจะมีการใช้ถุงยางอนามัยในการมีเพศสัมพันธ์เพื่อป้องกันการเพิ่มเชื้อให้กับคู่สมรสของตน

๒.) ผลการเรียนรู้ของแกนนำและกลุ่มฝั่งสาย

กล่าวโดยสรุปแล้ว กิจกรรมการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนบ้านป่าแดงหลวงนั้น ได้เริ่มต้นจากการเห็นปัญหาของคนในชุมชนและดำเนินการตามวิธีการที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้ ภายหลังได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้ขยายงานมายังพื้นที่ชายแดนไทย จึงทำให้การดำเนินงานรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนมีสีสันเพิ่มขึ้นไปด้วย ความร่วมมือของทั้งสองฝ่ายมีลักษณะที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน ชุมชนได้ใช้ทรัพยากรหลายอย่างจากองค์กรพัฒนาเอกชน ไม่ว่าจะเป็นด้านความรู้และร่วมดำเนินงานกับเจ้าหน้าที่ขององค์กร การเข้าร่วมแลกเปลี่ยนหรือการร่วมศึกษาดูงาน การได้รู้จักหน่วยงานของทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรชาวบ้านในหลายฝ่ายด้วยกัน บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนเป็นเหมือนพี่เลี้ยงที่ช่วยแนะนำ กระตุ้นชุมชนให้ได้มีการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น ทั้งในแง่ การจัดระบบข้อมูลและวิธีการ นอกจากนั้นในด้านงบประมาณที่เข้ามาสนับสนุนกิจกรรมให้กับผู้ติดเชื้อเอดส์ หรือกลุ่มฝั่งสาย ซึ่งงบประมาณทั้งหลายนี้นั้นได้ก่อให้เกิดประโยชน์ได้ไม่มากก็น้อย

ในทางตรงกันข้าม การเข้ามาสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้นได้ทำให้เกิดภาวะของการขาดการสนับสนุนหรือการให้ความสำคัญที่ลดน้อยลงไปของฝ่ายที่มีหน้าที่รับผิดชอบในชุมชน เพราะอาจเข้าใจว่า มีแหล่งสนับสนุนแล้ว ฝ่ายปกครองหรือฝ่ายบริหารจึงได้ให้ความสำคัญกับงานส่วนอื่นของชุมชน และลดบทบาทการให้ความสำคัญต่องานด้านเอดส์ลง อย่างไรก็ตาม พบว่า หากไม่ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายในชุมชนแล้ว ความร่วมมือจะเกิดขึ้นเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น เมื่อพิจารณาถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนแล้ว จะพบว่าคนในชุมชนหลายส่วนก็ไม่ได้ตระหนักว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นปัญหาที่ชุมชนพึงร่วมกันแก้ไข เหมือนในช่วงแรกที่ผู้นำได้สนใจและได้ร่วมผลักดันงานเอดส์ (ปี๒๕๓๘–๒๕๔๒) และการผลักดันในเรื่องนโยบายหรือแผนงานสำหรับชุมชนนั้นไม่มีความคืบหน้าแต่อย่างใด ตลอดจนงบประมาณของการจัดการเรื่องปัญหาเอดส์นั้นได้ถูกนำไปใช้ในส่วนอื่น เมื่อไม่มีงบประมาณในการจัดการแล้ว ปัญหาเอดส์ในชุมชนก็ไม่ได้ถูกจัดการแต่อย่างไร เรื่องงานเอดส์จึงกลายเป็นเรื่องของกลุ่มฝั่งสายและองค์กรพัฒนาเอกชนไปในที่สุด

๔.๖ บทสรุปกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ ของชุมชน ๓ พื้นที่

จากการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนในระยะเวลาที่ผ่านมาสะท้อนให้ทราบถึงความพยายามของการแก้ปัญหาในรูปแบบที่ต่างกันไปในบริบทของแต่ละชุมชน การ

ดำเนินการได้พัฒนาจากการเห็นปรากฏการณ์ที่กลายมาเป็นการตื่นตัวต่อปัญหา ท้ายที่สุดนำมาซึ่งการจัดการในรูปแบบต่าง ๆ

เมื่อนำกระบวนการของแต่ละพื้นที่เข้ามาวิเคราะห์เพื่อหาสถานภาพของแต่ละพื้นที่ พบว่า

แผนภูมิที่ ๒ แสดงสถานภาพของพื้นที่ต่อการจัดกิจกรรมรณรงค์แบบบูรณาการ

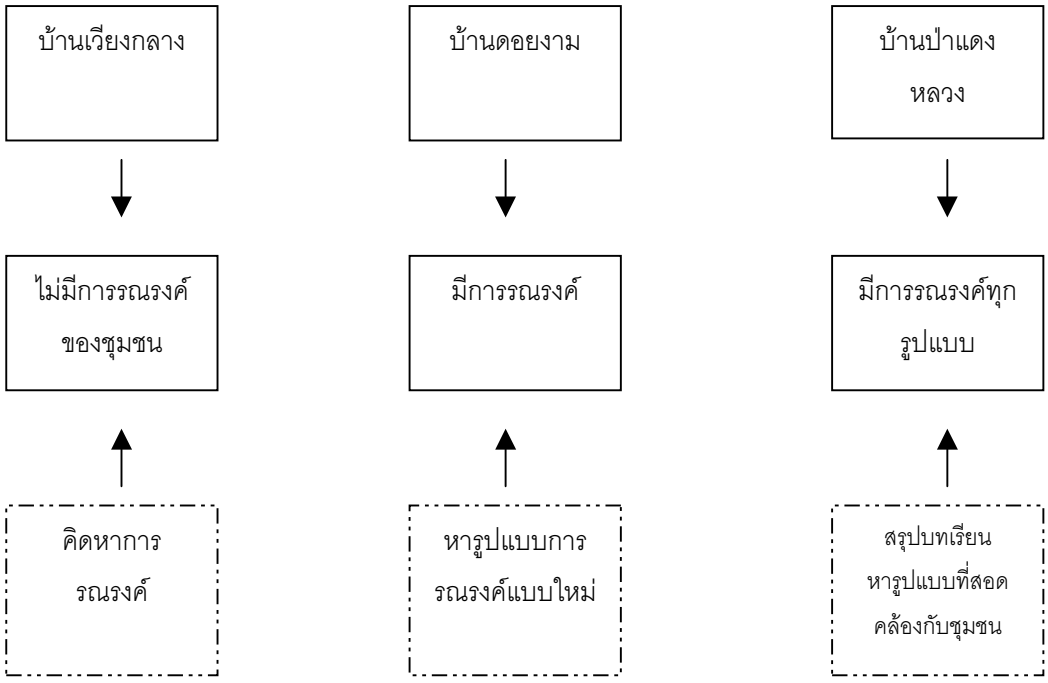

จากแผนภูมิด้านบนนั้น กล่าวได้ว่า สถานภาพของแต่ละพื้นที่ในกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชนที่ผ่านมานั้น มีความต่างกัน ซึ่งสถานภาพของแต่ละพื้นที่มีความสำคัญต่อการวางแผนและการออกแบบการรณรงค์แบบบูรณาการในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับ การศึกษาเรื่องการสื่อสารของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเอดส์ โดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบบูรณการผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงต้องพิจารณาองค์ประกอบที่เรียกว่า บริบทของชุมชน ประสบการณ์ของชุมชนและศักยภาพหรือ “ทุนชุมชน” ในการดำเนินตามกระบวนการวิจัยต่อไป

จากการพิจารณาองค์ประกอบข้างต้นนั้น ผลการวิจัยในขั้นศึกษาชุมชนเบื้องต้นนั้นสามารถกำหนดทิศทางการวางแผนการวิจัยตามสถานภาพของแต่ละพื้นที่ดังนี้

<u>บ้านเวียงกลาง</u>นั้นไม่มีการรณรงค์ที่เกิดขึ้นโดยตัวชุมชนเลย สถานภาพของชุมชนต่อการวางแผนศึกษาวิจัยคือ **การคิดหาการรณรงค์** ทั้งนี้ จะใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ พร้อมทั้งท้าทายชุมชนในการศึกษาทดลองคิดหาการรณรงค์ที่มาจากคนในชุมชนเอง

<u>บ้านดอยงาม</u> พบว่า ชุมชนนี้มีกิจกรรมการรณรงค์ และการจัดกระบวนการงานด้านเอดส์นั้นเป็นความร่วมมือของทั้ง

- องค์กรชุมชน - กลุ่มผู้ติดเชื้อ
- องค์กรภาครัฐ –สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล
- องค์กรจากภายนอกชุมชน – หน่วยงานพัฒนาเอกชน

โดยความร่วมมือที่มาจากภาคของชุมชนนั้น จะเป็นในส่วนของผู้มีบทบาทและหน้าที่เกี่ยวข้อง ขณะที่ผู้ติดเชื้อคือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) หรือแม้แต่ทางภาคเอกชนที่ทำงานตามเป้าหมายขององค์กรซึ่งเท่ากับเป็นการหนุนเสริมชุมชน ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า ยังขาดกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน สถานภาพของชุมชนต่อการวางแผนวิจัยคือ **การหารูปแบบการรณรงค์โดยใช้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเข้ามาดำเนินการ** โดยรูปแบบการรณรงค์นั้น จะมาจากกระบวนการศึกษาวิจัยที่ได้วางไว้ต่อไป

<u>บ้านป่าแดงหลวง</u> จากการศึกษาชุมชนและกระบวนการรณรงค์โรคเอดส์ในระยะที่ผ่านมาในชุมชนนั้น พบว่า บ้านป่าแดงหลวงและชุมชนตำบลเกาะช้างได้มีการรณรงค์เพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในหลากหลายรูปแบบ อีกทั้ง การดำเนินงานของ กลุ่มฝั่งสายเป็นองค์กรชุมชนที่มีบทบาทอย่างชัดเจนในการดำเนินงาน ประกอบกับสถานการณ์ปัญหาเอดส์ได้เบาบางลง การวางแผนการดำเนินงานตามกระบวนการศึกษาวิจัยนั้นอาจไม่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ดังนั้น สถานภาพของชุมชนต่อการวางแผนวิจัย คือ การสรุปบทเรียนของชุมชนและการหารูปแบบที่สอดคล้องกับทิศทางของชุมชนต่อไป ดังการนำเสนอในบทต่อไป

บทที่ ๕

ศักยภาพของชุมชน : กระบวนการมีส่วนร่วม

สำหรับเนื้อหาในบทที่ ๕ นี้จะเสนอกระบวนของการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งเป็นข้อมูลที่สะท้อนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการวิจัย โดยเนื้อหาในบทนี้ประกอบด้วย

๕.๑ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและชุมชน

๕.๒ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน

๒ พื้นที่ ดำเนินการตามลำดับ (บ้านเวียงกลาง อ.เมือง และบ้านดอยงาม อ.พาน)

ก. การจัดเวทีเสวนา

ข. การผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

๑ พื้นที่ ดำเนินการตาม (บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย)

ค. เวทีทบททวนประสบการณ์

ง. กิจกรรม ขยายฐานคิดของชุมชน

๕.๓ การวิเคราะห์เปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของ ๓ ชุมชนในกิจกรรมรณรงค์

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาการสื่อสารของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งคือ เป็นการศึกษาการสื่อสารของชุมชนในกิจกรรมการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์ของชุมชน ทั้งนี้ การวิจัยได้เน้นความสำคัญของ “แนวทางชุมชน” (Community Based Approach) เป็นแนวทางในการดำเนินการรณรงค์ โดยใช้กระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) เป็นกลไกของการจัดกิจกรรมการรณรงค์ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการรณรงค์นั้นได้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละชุมชนพื้นที่เป้าหมาย การดำเนินการร่วมระหว่างชุมชนและนักวิจัยมีความร่วมมือกันดังนี้

๕.๑ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญของการศึกษาวิจัย เนื่องจากการทำการศึกษาร่วมกับชุมชนนั้น นักวิจัยมีบทบาทของการเป็นผู้สนับสนุน การอำนวยความสะดวก ผู้ท้าทายชุมชน การดำเนินการวิจัยจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความสัมพันธ์กับชุมชน เพราะความสัมพันธ์ที่ดีนำมาซึ่งความร่วมมือกัน การเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาร่วมกัน สำหรับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีการดำเนินการดังนี้

๕.๑.๑) ผู้วิจัยได้แสดงตัวต่อผู้นำชุมชน พร้อมทั้งทำหนังสือขออนุญาติและขอความร่วมมือในการทำโครงการวิจัยในชุมชน พร้อมทั้งเสนอรายละเอียดของโครงการวิจัยอย่างย่อเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้นำของชุมชนต่อกระบวนการดำเนินการทั้งสิ้น นอกจากนั้นผู้วิจัยได้เข้าพบกับองค์กรชุมชนที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเอดส์ของชุมชน อาทิเช่น หัวหน้าสถานีอนามัย ตัวแทนขององค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มผู้ติดเชื้อ เป็นต้น

๕.๑.๒) การเลือกผู้ช่วยวิจัย ทั้งนี้ความสำคัญของผู้ช่วยวิจัยซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั้น เนื่องจากเป็นผู้มีความเข้าใจในชุมชนของตน ทั้งยังมีบทบาทการทำงานเกี่ยวกับงานเอดส์ของชุมชนหรือมีความสนใจในงานด้านเอดส์ อันจะสามารถช่วยประสานงาน ความร่วมมือระหว่างชุมชนและนักวิจัย ต่อการจัดกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ได้

๕.๑.๓) การเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมของชุมชน โดยกิจกรรมของชุมชนอาจเกี่ยวข้องกับงานเอดส์หรือเป็นกิจกรรมทั่วไปของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ให้ชุมชนรู้จักนักวิจัยและโครงการวิจัยมากยิ่งขึ้น ตลอดจนสร้างความเป็นกันเอง อันนำมาซึ่งความคุ้นเคยและความร่วมมือในเวลาต่อมา อาทิเช่น

- การเข้าร่วมสังเกตการณ์การพบกลุ่มผู้ติดเชื้อ ใน ๓ กลุ่มของพื้นที่เป้าหมาย
- การเข้าร่วมในงานประเพณี “วันปีใหม่” ของคนลีซู บ้านเวียงกลาง หมู่ ๒๑
- การเข้าร่วมสังเกตการณ์การจัดอบรม เพื่อขยายผลแกนนำนักเรียนมัธยม ขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ข้าวต้ม อ.เมือง
- การเข้าร่วมสังเกตการณ์ “ เวทีประชาคมสุขภาพของหมู่บ้านดอยงาม หมู่ที่ ๑ “
- การเข้าร่วมสังเกตการณ์ “ เวทีส่งเสริมความเข้าใจในชุมชนต่อปัญหาเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ “ ของตำบลเวียงห้าว อ.พาน
- การเข้าสังเกตการณ์กลุ่มผู้สูงอายุ บ้านป่าแดงหลวง หมู่ ๑๑
- การเข้าสังเกตการณ์ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน บ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑

ทั้งนี้ ผลจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์นั้นได้ทำให้นักวิจัยรู้จักชุมชนมากยิ่งขึ้น เข้าใจบริบทของชุมชน รวมถึงสามารถวิเคราะห์ชุมชนและสร้างการวางแผนและพัฒนาชุมชนต่อการทำวิจัยต่อไป

๕.๒ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน

ความร่วมมือของชุมชนกับนักวิจัยในการศึกษากระบวนการสื่อสารของชุมชนในการรณรงค์โดยใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อน ทั้งนี้ การดำเนินการอาจใช้กระบวนการเดียวกัน แต่ผลที่เกิดขึ้นนั้นอิงอยู่กับบริบทและวัฒนธรรมของชุมชน ขณะเดียวกันได้มีการจัดกระบวนการในการศึกษาใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับการบริบทของชุมชน ณ เวลาปัจจุบัน

จากการโยงบริบทของชุมชน ประสบการณ์การดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชน ทุนชุมชนเข้ากับกระบวนการศึกษาวิจัย ก่อให้เกิดผลสรุปการดำเนินงานตามกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์แบบบูรณาการในชุมชนแต่ละชุมชนครั้งนี้ดังนี้

แผนภูมิที่ ๓ แสดงกระบวนการดำเนินการศึกษาวิจัยของแต่ละชุมชน

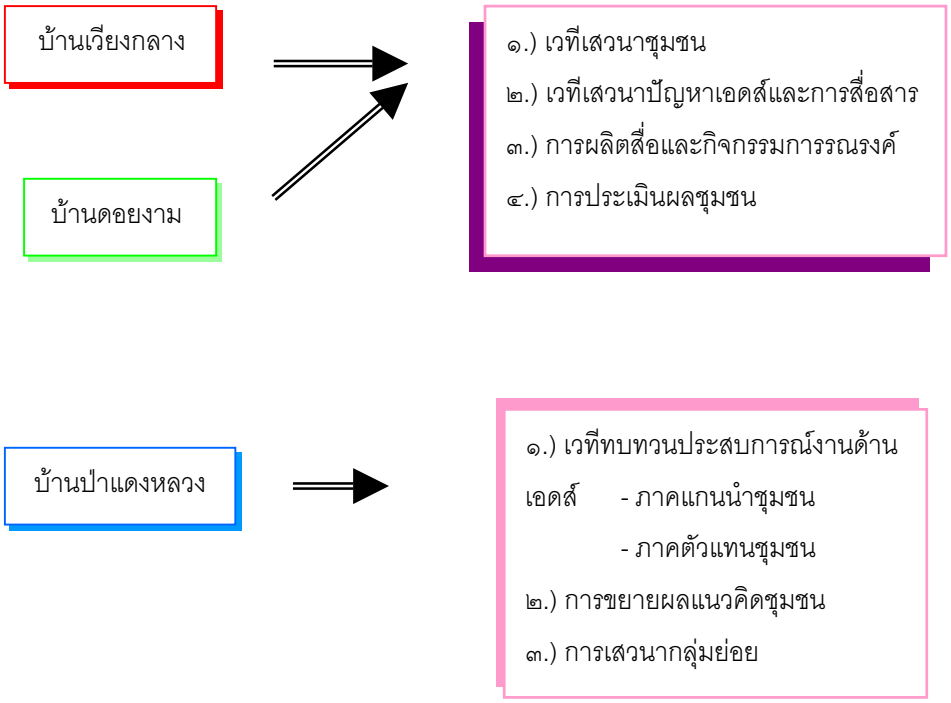

สำหรับผลการศึกษากระบวนการสื่อสารของชุมชนในการรณรงค์นจะนำเสนอในแต่ละชุมชนต่อไป

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

ก. เวทีเสวนาชุมชน

สำหรับเวทีเสวนาชุมชนที่เกิดขึ้น เป็นรูปแบบของการสื่อสารที่ได้เปลี่ยนจากการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งจากข้อมูลพบว่าเป็นการสื่อสารที่ช่วยให้เกิดการป้องกันโรคเอดส์ เข้ามารวมเป็นการสื่อสารในระดับกลุ่ม เพื่อที่จะทำให้เกิดพลังของกลุ่มคนที่ต้องการร่วมแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนของตน และสามารถต่อสู้กับกลุ่มคนที่มีพฤติกรรมในทางที่จะนำไปสู่ปัญหาเอดส์ในชุมชนได้อย่างทัดเทียมหรือมากกว่า โดยได้จัดขึ้นทั้งหมด ๒ วัน ได้แก่วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๖ เวลา ๑๙.๐๐ - ๒๒.๐๐ น. และวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๖ เวลา ๐๙.๐๐ – ๑๖.๐๐ น. โดยได้ใช้ศาลาการเปรียญของวัดเป็นสถานที่สำหรับการจัดเวทีเสวนา

สำหรับรูปแบบการจัดเวทีที่จะจัดขึ้น จะเป็นบรรยากาศในการเสวนาที่เป็นกันเอง ใช้ภาษาที่สามารถเข้าใจได้ง่าย และเน้นให้ชุมชนได้แสดงความคิดเห็นออกมามากที่สุด ทั้งการพูดคุยและการแบ่งกลุ่มเขียนความคิดเห็นลงในกระดาษแล้วนำมาเสนอให้กลุ่มอื่นๆ ฟัง นอกจากนี้ยังได้มีการสอดแทรกกิจกรรมนันทนาการเป็นระยะ เพื่อเพิ่มความสนุกสนานให้แก่คนในชุมชนที่เข้าร่วม ซึ่งรูปแบบเหล่านี้จะทำให้คนในชุมชนรู้สึกไม่เบื่อหน่าย และกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นออกมา เนื่องจากเกิดความรู้สึกว่าเป็นการมานั่งพูดคุยกันตามประสาคนในหมู่บ้าน ไม่ได้รู้สึกว่าเป็นการประชุมที่เคร่งเครียดเป็นทางการ

<u>ขั้นตอนการเตรียมการจัดเวทีเสวนา</u>

๑.) การประสานงานกับกลุ่มผู้นำในชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและมีอิทธิพลที่จะทำให้เกิดความเคลื่อนไหวกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน โดยใช้วิธีการประสานแบบไม่เป็นทางการ โดยการพูดคุยและสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มผู้นำ ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่อ.บ.ต. ประธานกลุ่มแม่บ้าน เพื่อขอความร่วมมือในการจัดเวทีเสวนาชุมชน ได้แก่ การเตรียมตัวแทนชุมชนทุกกลุ่มทุกวัยเพื่อเข้าร่วมเวทีเสวนา รวมถึงการเตรียมในส่วนของการนัดหมายวันเวลา สถานที่ และอุปกรณ์เครื่องขยายเสียงต่างๆ สำหรับใช้ในการจัดเวที

๒.) การประสานงานกับสมาชิกในชุมชน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและเป็นการเชิญชวนให้เข้าร่วมเวทีเสวนาอีกทางหนึ่ง โดยเฉพาะผู้ที่ทีมวิจัยเห็นว่าสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี

๓.) ทีมวิจัยได้ติดตามผลเพื่อยืนยันวันเวลา และผู้เข้าร่วมเวทีเสวนาจากกลุ่มผู้นำอีกครั้ง

๔.) ทีมวิจัยเตรียมความพร้อม ได้แก่ ข้อมูลและประเด็นต่างๆ อุปกรณ์ในการดำเนินงาน รวมถึงกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในการจัดเวที

๕.) ทีมวิจัยเริ่มดำเนินการจัดเวทีเสวนาร่วมกับชุมชนตามวันเวลาที่กำหนด

วัตถุประสงค์การดำเนินงาน

๑.) เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพชุมชนของตน ซึ่งจะทำให้มองเห็นและเข้าใจลักษณะของชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ดียิ่งขึ้น ทั้งในด้านที่ดีที่ทำให้เกิดความภาคภูมิใจ และในด้านที่บกพร่องที่ต้องการให้เกิดการแก้ไข

๒.) เพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาเอดส์ในชุมชน ทำให้มองเห็นถึงอันตรายและความสำคัญของปัญหาเอดส์ รวมถึงได้ร่วมกันหาแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย สำหรับสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมในการเสวนานั้น ประกอบไปด้วยตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ ประมาณ ๖๐ คน เพื่อให้เกิดความคิดเห็นที่หลากหลายในการเสวนา ได้แก่ กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้หญิง กลุ่มเยาวชน ผู้ติดเชื้อและญาติผู้ติดเชื้อ ซึ่งผู้ที่เข้ามาร่วมเวทีเสวนานอกจากจะมาจากการขอความร่วมมือของทางกลุ่มผู้นำแล้ว ยังมาจากความสนใจส่วนตัวที่ต้องการเข้าร่วมในกระบวนการรณรงค์ และเต็มใจที่จะให้ความสนับสนุนและให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน

ประมวลสรุปกระบวนการดำเนินงาน

๑.) ผู้วิจัยแนะนำตัวแก่ผู้ร่วมเวทีเสวนา พร้อมทั้งกล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีครั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีร่วมกันกับชุมชน

๒.) หลังจากสร้างความเข้าใจร่วมกันแล้วก็จะเข้าสู่การเสวนา โดยได้ให้ตัวแทนชุมชนแบ่งกลุ่มเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ตามลักษณะประชากร ได้แก่ คนพื้นราบและคนลีซู และในกลุ่มใหญ่นั้นก็ได้แบ่งเป็นกลุ่มย่อยอีก ๒ – ๓ กลุ่ม ซึ่งในการแบ่งกลุ่มย่อยในการพูดคุย เป็นกิจกรรมที่จำเป็นและได้ผลดีกว่าการพูดคุยแบบกลุ่มใหญ่ ซึ่งการแบ่งกลุ่มจะทำให้การพูดคุย และการแสดงความคิดเห็นต่างๆ เป็นไปอย่างธรรมชาติที่สุด รวมถึงเพื่อให้เกิดความกล้าในการพูดคุยและกล้าแสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่

๓.) ตั้งประเด็นคำถามเพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ช่วยกันระดมความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อแสดงให้เห็นถึงความรู้ ความเข้าใจและทัศนคติของคนในชุมชนต่อชุมชนของตนและต่อปัญหาเอดส์ โดยแสดงความคิดเห็นลงในกระดาษที่แจกให้แต่ละกลุ่ม หลังจากนั้นก็จะออกมานำเสนอให้ทุกๆ คนฟัง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทัศนคติซึ่งกันและกัน ว่าแต่ละกลุ่มมีความคิดเห็นที่เหมือนหรือต่างกันอย่างไรบ้าง ซึ่งประเด็นต่างๆ ได้แก่

๓.๑) สภาพชุมชนของตน ได้แก่ ชุมชนของตนมีจุดดีและจุดด้อยอย่างไรบ้าง ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร และความต้องการที่อยากจะเห็นชุมชนของตนเป็นอย่างไร

๓.๒) สภาพปัญหาเอดส์ ได้แก่ สถานการณ์เอดส์จากอดีตถึงปัจจุบัน กลุ่มคนและพฤติกรรมที่คิดว่ามีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ความเห็นเกี่ยวกับวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน ความคิดเห็นและความต้องการเกี่ยวกับสื่อเอดส์ของคนในชุมชน สำหรับประเด็นเกี่ยวกับสถานการณ์เอดส์และสื่อเอดส์ในชุมชนนั้น เป็นการแสดงความคิดเห็นร่วมกันทั้งหมดไม่ได้มีการแบ่งกลุ่มในการระดมความคิดเห็นแต่อย่างใด

๔.) หลังจากการนำเสนอสิ้นสุดลง ทีมวิจัยจะสรุปความคิดเห็นโดยรวมในแต่ละประเด็นให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้เห็นถึงภาพรวมของสภาพชุมชนและปัญหาเอดส์ที่ทุกคนได้แสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อจะนำไปสู่ในเรื่องความต้องการที่จะให้เกิดการรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชนต่อไป

ข้อสรุปจากการเสวนา

ก. ด้านสภาพชุมชน พบว่า จุดดีและจุดด้อยที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่

จุดดีในชุมชน

บ้านพื้นราบ ในชุมชนมีอาหารการกินที่สามารถหาได้ง่ายตามธรรมชาติ ได้แก่ พืชผักต่างๆ ที่ขึ้นตามธรรมชาติ การคมนาคมที่สะดวกไม่มีรถติด เนื่องจากนานๆ จะมีรถผ่านมาทำให้ไม่มีมลพิษ จึงทำให้ชุมชนมีอากาศที่ดี ส่งผลให้ธรรมชาติดีตามไปด้วย นอกจากนี้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคีที่ดีต่อกัน สามารถปรึกษาหารือกันได้ มีความร่วมมือกันในงานหรือกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างดี ประกอบอาชีพที่สุจริต และไม่พึ่งพายาเสพติด รวมถึงมีความเชื่อทางพุทธศาสนา และมีประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน

บ้านลีซู คนในชุมชนมีความสามัคคีต่อกัน เช่น การทำไร่ ทำสวน หรือการงานต่างๆ ทุกคนจะช่วยกันทำเป็นอย่างดี มีลานกีฬาในหมู่บ้านทำให้คนในชุมชนมีกิจกรรมทำ มีการเลี้ยงสัตว์ทุกบ้าน เช่น หมู วัว ไก่ ทำให้ช่วยลดค่าใช้จ่ายในการหาซื้อมาบริโภค นอกจากนี้ก็มียังมีประเพณีที่ไม่เหมือนใคร มีเสื้อผ้าที่สวยงามออกแบบมาตั้งแต่สมัยโบราณ มีบ้านในรูปแบบของลีซูที่สานด้วยไม้ไผ่ ซึ่งลมสามารถผ่านเข้ามาในบ้านทำให้อากาศเย็นสบาย รวมถึงมีดนตรีที่ไพเราะไม่เหมือนใครที่สำคัญคือไม่มีโน๊ตดนตรี นอกจากนี้ยังเป็นหมู่บ้านที่ปลอดเอดส์ กล่าวคือไม่มีผู้ติดเชื้ออยู่ในชุมชน แต่ปัจจุบันเริ่มไม่แน่ใจเนื่องจากคนในชุมชนนิยมไปทำงานนอกหมู่บ้านมากขึ้น รวมถึงเด็กในชุมชนไม่มีการมั่วสุมยาเสพติด

<u>จุดด้อยของชุมชน</u> หรือสิ่งที่คิดว่าเป็นปัญหาและต้องการแก้ไข พบว่า

<u>บ้านพื้นราบ</u> ในเรื่องของถนนหนทางที่ยังคงไม่สะดวก เนื่องจากมีบางจุดที่ยังไม่ได้ปรับปรุง คนในชุมชนว่างงานและไม่มีอาชีพเสริมหลังจากการทำไร่ทำนา ทำให้ไม่มีรายได้มาช่วยเหลือครอบครัว รวมถึงเรื่องของการศึกษา ส่วนมากผู้ใหญ่จะไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ไม่มีความรู้อะไรมากมาย ส่วนเด็กๆ ก็เรียนเท่าที่ผู้ปกครองจะสามารถส่งเสียได้ แต่ส่วนใหญ่จะมีการศึกษาที่ไม่สูงนักทำให้ไม่รู้เท่าทันคนอื่น นอกจากนี้ยังขาดแคลนตู้โทรศัพท์ในชุมชน ซึ่งมีอยู่เพียงตู้เดียวดีบ้างไม่ดีบ้าง ประกอบกับการโทรศัพท์มือถือก็ไม่มีสัญญาณ เวลาที่มีธุระสำคัญก็ต้องขึ้นไปหาสัญญาณบนดอย รวมถึงไม่มีไฟกริ่งตามถนน เนื่องจากถนนหนทางค่อนข้างเปลี่ยวและมืดมาก ก่อให้เกิดอันตรายและอาจเกิดการมั่วสุมของคนในหมู่บ้านได้

<u>บ้านลีซู</u> จุดที่เป็นปัญหาสำคัญสำหรับคนลีซู ก็คือ ผู้สูงอายุและผู้ใหญ่ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ เนื่องจากไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ไม่มีความรู้เท่าทันผู้อื่น การคมนาคมที่ไม่สะดวก จะเห็นได้จากทางขึ้นหมู่บ้านที่เป็นถนนดินแดงและขรุขระ ยิ่งหน้าฝนถนนจะเกิดเป็นหลุมเป็นบ่อทำให้การเดินทางเกิดความลำบาก รวมถึงการขาดแคลนในด้านอุปโภค บริโภค เช่น น้ำ ซึ่งต้องอาศัยจากแหล่งน้ำธรรมชาติ บางครั้งก็มีไม่เพียงพอสำหรับใช้ในชีวิตประจำวัน

<u>สิ่งที่คนในชุมชนต้องการให้เกิดขึ้นในชุมชน</u>

<u>บ้านพื้นราบ</u> คนในชุมชนต้องการให้มีความเจริญทางด้านคมนาคมและระบบการติดต่อสื่อสารที่ก้าวทันเทคโนโลยี แต่ยังคงไว้ซึ่งธรรมชาติ กล่าวคือ ต้องการให้มีอากาศบริสุทธิ์อย่างนี้ต่อไป นอกจากนี้ยังต้องการเห็นเยาวชนในชุมชนเป็นบุคลากรที่ดีมีคุณภาพ ไม่ยุ่งเกี่ยวยาเสพติด รวมถึงต้องการให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวและคนในชุมชนดีขึ้นเรื่อยๆ มีอาชีพที่มั่นคงและมีสุขภาพอนามัยที่ดี เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านป่าไม้ ด้านการศึกษาของผู้ใหญ่ เช่น อาจมีบุคลากรเข้ามาสอน และมีการพัฒนาด้านกีฬา ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับงบประมาณที่จะมาสนับสนุนด้านอุปกรณ์กีฬาให้ครบถ้วนได้

<u>บ้านลีซู</u> คนลีซูต้องการให้ชุมชนของตนปลอดจากยาเสพติด มีความรักความสามัคคี และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันตลอดไป นอกจากนี้ยังต้องการให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ เช่น ด้านถนนหนทาง การศึกษา โดยให้ความรู้กับคนในชุมชนทุกคนเพื่อจะได้มีความรู้ที่ทัดเทียมกับคนในเมือง การพัฒนาลานกีฬาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ด้านการสื่อสาร โดยต้องการให้มีตู้โทรศัพท์เพื่อที่จะได้ไม่ต้องออกไปโทรศัพท์นอกหมู่บ้านหากเกิดกรณีเร่ง

ด่วนหรือมีธุระสำคัญ และการพัฒนาด้านบริโภคและอุปโภค โดยเฉพาะต้องการที่จะมีน้ำใช้อย่างเพียงพอ รวมถึงความต้องการที่อยากจะให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าปัจจุบัน

ภาพที่ ๑๗ แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาชุมชนของสมาชิกในชุมชน

ภาพที่ ๑๘ แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาของตัวแทนเยาวชนลีซู

ข. ด้านสภาพปัญหาเอดส์ในชุมชน ชุมชนได้แสดงทัศนะต่างๆ ดังนี้

<u>สถานการณ์เอดส์จากอดีตถึงปัจจุบัน</u>

โรคเอดส์ได้เริ่มแพร่ระบาดเข้ามาในหมู่บ้านในช่วงประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๖ – ๒๕๔๔ เป็นช่วงที่มีการติดเชื้อ แพร่เชื้อ และเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงาน โดยติดเชื้อมาจากการเที่ยวหญิงบริการ การรับราชการทหาร การทำงานขายบริการทางเพศ เนื่องจากความต้องการให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบายมีฐานะที่ดีขึ้น เมื่อติดเชื้อก็กลับมายังชุมชน สร้างภาระให้เกิดแก่ครอบครัวญาติพี่น้องที่ต้องช่วยกันดูแล รวมถึงวัยรุ่นชายหญิงในชุมชนในช่วงนั้น มักจะมีพฤติกรรมการมั่วสุมทั้งยาเสพติด การดื่มสุรา และ

พฤติกรรมส่ำส่อนทางเพศ ทำให้ช่วงที่ผ่านมากลุ่มในวัยทำงานและเยาวชนในหมู่บ้าน มีการติดเชื้อและเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์เป็นจำนวนมาก

ปัจจุบันนี้ ยังคงมีผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวในชุมชน ๓ ราย โดยคนในชุมชนเห็นว่า ถึงแม้สถานการณ์ยังคงที่ คือไม่พบผู้ติดเชื้อรายใหม่เพิ่มขึ้นในหมู่บ้าน แต่ก็ไม่อาจวางใจได้ เนื่องจากคนในชุมชนบางกลุ่มยังมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้ออยู่ หากไม่ป้องกันก็จะทำให้มีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นมาได้ โดยเฉพาะที่น่าเป็นห่วงก็คือ เยาวชนของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นวัยที่มีความความคึกคะนองและอยากรู้อยากลองในสิ่งต่างๆ ดังนั้น คนในชุมชนจึงเห็นว่า สถานการณ์เอดส์ในปัจจุบันยังน่าเป็นห่วงอยู่ จึงจำเป็นจะต้องมีการกระตุ้นให้มีการป้องกันตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อจะได้ไม่เกิดการติดเชื้อและแพร่เชื้อขึ้นอีก

<u>กลุ่มคนและพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์</u> เป็นการวิเคราะห์ เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงการกระทำหรือพฤติกรรมของคนใน ชุมชนที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ทำให้คนในชุมชนทราบว่า สภาพปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง ซึ่งผลจากการร่วมกันวิเคราะห์ มีดังนี้

<u>บ้านพื้นราบ</u> เห็นว่า ปัญหาเอดส์มีมานาน แต่มีบางคนไม่ให้ความสนใจ คิดว่ามันเป็นเรื่องไกลตัว แต่แท้ที่จริงแล้วมันอยู่รอบๆ ใกล้ตัวเรา และเห็นว่ากลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ได้แก่

- กลุ่มพ่อบ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มที่มักจะออกไปทำงานนอกบ้าน และเมื่อกลับมาก็มักจะชวนกันดื่มสังสรรค์ จากนั้นก็จะออกไปเที่ยวกันต่อยังในตัวเมืองนอกหมู่บ้าน หากติดเชื้อก็จะนำมาแพร่ให้กับกลุ่มแม่บ้าน ทำให้กลุ่มแม่บ้านเกิดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไปด้วย
- กลุ่มคนที่ใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน เนื่องจากยาเสพติดทำให้เกิดอาการมึนเมาขาดสติ ซึ่งเป็นเหตุนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกันได้ ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมของเยาวชนหรือวัยรุ่นที่อยากรู้อยากลองและถูกชักชวนได้ง่าย
- กลุ่มที่ชอบเที่ยวตามสถานบันเทิงต่างๆ ซึ่งมีทั้งคนหนุ่มและคนแก่ เนื่องจากคนที่ชอบเที่ยวส่วนใหญ่จะไม่ค่อยระวังตัวเอง โดยมักจะไม่มีการใช้ถุงยางอนามัยในการป้องกัน
- กลุ่มผู้ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ กล่าวคือ เป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยสนใจรับข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ทั้งจากที่มีผู้เข้ามาให้ความรู้เรื่องเอดส์ หรือข่าวสารจากสื่อเอดส์อื่นๆ

<u>บ้านลีซู</u> เห็นว่า กลุ่มเสี่ยงมักจะเป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมต่างๆ ดังนี้

- กลุ่มที่มีพฤติกรรมสำส่อนทางเพศ และไม่มีการป้องกันในขณะมีเพศสัมพันธ์

- กลุ่มที่ออกไปทำงานภายนอกหมู่บ้าน โดยเฉพาะในปัจจุบันคนลีซูส่วนใหญ่ เมื่อเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ มักจะนิยมออกไปทำงานนอกหมู่บ้านแทนการทำไร่ทำสวนอยู่ในชุมชนมากขึ้น ทำให้มีโอกาสเสี่ยงจากการติดเชื้อจากภายนอกแล้วนำมาแพร่เชื้อในหมู่บ้านได้

- กลุ่มเด็กหรือเยาวชนที่อยู่ห่างไกลจากผู้ปกครองและทำตามใจไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่

<u>วิธีการป้องกันโรคเอดส์</u> เป็นการร่วมกันหาวิธีป้องกันปัญหาเอดส์ ซึ่งเป็นการป้องกันก่อนที่ปัญหาเอดส์จะเกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความต้องการของชุมชนที่มีต่อการป้องกันปัญหาเอดส์ ดังนี้

<u>บ้านพื้นราบ</u> เห็นว่า วิธีการป้องกันมีดังนี้

- การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ โดยลบความคิดที่ว่าถ้าเราไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้ติดเชื้อเราไม่มีทางติดเชื้อเอดส์ แต่แท้จริงอาจมีโอกาสติดเชื้อได้ หากเกิดพลั้งเผลอหรือผิดพลาด

- เชิญเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยมาให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ โดยเข้ามาอบรมเดือนละครั้งหรือ ๒ ครั้ง

- มีสื่อเอดส์ขึ้นในหมู่บ้าน เช่น ป้ายรณรงค์เชิญชวนให้ป้องกันโรคเอดส์ เพื่อให้ทุกคนได้รู้ได้เห็น หรือเป็นการเชิญชวนให้ใช้ถุงยางอนามัยป้องกันโรคเอดส์

- ควรใช้ถุงยางอนามัยในขณะที่มีเพศสัมพันธ์

- ตรวจเลือดก่อนแต่งงาน

- ไม่มั่วสุมยาเสพติด

- ไม่เที่ยวหญิงขายบริการ หรือเที่ยวสถานบันเทิงยามค่ำคืน

- ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสามี ภรรยา ของคนอื่น

บ้านลีซู เห็นว่า วิธีการป้องกันโรคเอดส์นั้น มีดังนี้

- รณรงค์ให้ชุมชนเข้าใจถึงการป้องกันและการติดเชื้อจากโรคเอดส์

- ให้ผู้ปกครองดูแลเอาใจใส่ลูกหลานอย่างใกล้ชิด ไม่ปล่อยให้มั่วสุมยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เนื่องจากเป็นหนทางหนึ่งที่นำไปสู่การติดเอดส์ หรือมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันสมควร

<u>วิธีการแก้ไขปัญหาเอดส์</u> เป็นวิธีการแก้ไข เมื่อปัญหาเอดส์ได้เกิดขึ้นมาในชุมชนของตน เพื่อให้ชุมชนได้เกิดการร่วมระดมความคิดเห็นในการหาวิธีการแก้ไขด้วยชุมชนเอง รวมถึงแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของคนในชุมชนที่มีต่อผู้ติดเชื้อเอดส์อีกด้วย ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาเอดส์ มีดังนี้

<u>บ้านพื้นราบ</u> เห็นว่า เมื่อมีผู้ติดเชื้อในชุมชน เราก็ควรจะให้กำลังใจแก่ผู้ติดเชื้อ ให้โอกาสแก่เขาในการดำเนินชีวิต ดูแลเขาเหมือนที่ผ่านมา มีอะไรที่ช่วยเหลือได้ก็ควรจะช่วยเหลือ

ให้กำลังใจโดยไม่แสดงท่าทีรังเกียจ เนื่องจากเห็นว่าเท่าที่เขาติดเชื้อเอดส์ก็เป็นปัญหาที่หนักพอสมควรอยู่แล้วไม่ควรจะทำให้เขารู้สึกแย่ไปกว่านี้ รวมถึงการให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ นอกจากนี้ก็ควรจะมีการจัดตั้งสื่อเกี่ยวกับโรคเอดส์ เนื่องจากในชุมชนไม่มีสื่อเอดส์ปรากฏให้เห็นเลย รวมถึงต้องการให้มีการรณรงค์โรคเอดส์เกิดขึ้นในชุมชนด้วย

<u>บ้านลีซู</u> เห็นว่า หากเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนแล้ว ก็ควรจะแก้ไขด้วยการอธิบายหรือให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ให้ชุมชนเข้าใจ โดยเฉพาะวิธีป้องกันการติดเชื้อและการอยู่ร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนทราบว่าเอดส์ไม่ได้ติดกันง่ายๆ จึงไม่ควรรังเกียจผู้ติดเชื้อ นอกจากนี้ควรจะให้ความอบอุ่นและเข้าใจผู้ติดเชื้อ หากมีผู้ติดเชื้อบางรายที่ไม่ยอมเปิดเผยตัวก็พยายามพูดให้เขายอมเปิดเผยตัว เพื่อจะได้รับการช่วยเหลือและจะได้ไม่เกิดการแพร่เชื้อไปยังผู้อื่นอีกต่อไป

<u>สื่อเอดส์</u> คนในชุมชนเห็นว่า สื่อเอดส์ต่างๆ ที่ได้รับล้วนแต่เป็นสื่อที่หน่วยงานภายนอกชุมชนเป็นฝ่ายหยิบยื่นให้ ซึ่งสามารถสร้างความรู้ความเข้าใจได้บ้างแต่ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของคนในชุมชน เนื่องจาก

๑.) ขาดความต่อเนื่องของข่าวสารเอดส์ เช่น การดำเนินงานของหน่วยงานภายนอกที่เข้ามาให้ความรู้เพียงครั้งถึงสองครั้งก็ขาดหายไป

๒.) ข่าวสารเอดส์ส่วนใหญ่ที่ได้รับมาจากทางโทรทัศน์และวิทยุ เป็นข่าวสารที่มาไวไปไว ทำให้ในบางครั้งเปิดรับไม่ทัน หรือหากคนที่ไม่ได้สนใจข่าวสารเอดส์มากนัก ก็จะไม่ได้รับข่าวสารนั้นเลย ประกอบกับในช่วงการเปิดรับส่วนใหญ่คนในชุมชนมักจะทำกิจกรรมต่างๆ ตามไปด้วย ทำให้การรับข่าวสารบางอย่างขาดหายไปหรือไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

๓.) คนในชุมชนยังไม่ตระหนักถึงปัญหาเอดส์เท่าที่ควร ยังคงเห็นว่าเรื่องเอดส์เป็นเรื่องที่ไกลตัว โดยคิดว่าการไม่เข้าไปใกล้หรือคลุกคลีกับผู้ติดเชื้อก็จะไม่ติดเชื้อเอดส์ จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับข่าวสารเอดส์เท่าที่ควร ส่งผลให้ไม่สามารถที่จะจดจำข่าวสารเอดส์ต่างๆ ได้มากนักหรือแทบจะจดจำไม่ได้เลย นอกจากเป็นญาติของผู้ติดเชื้อเท่านั้นที่มักจะให้ความสนใจข่าวสารเอดส์มากกว่าคนอื่นๆ เนื่องจากต้องคอยดูแลผู้ติดเชื้อ

๔.) การจัดอบรมของทางสถานีอนามัยที่มักจะจัดภายนอกชุมชน ทำให้คนในชุมชนไม่ได้ไปร่วมฟังการอบรมมากนัก และไม่ได้มีการจัดอบรมอย่างต่อเนื่องหรือบ่อยครั้งเท่าที่ควร

ดังนั้น คนในชุมชนจึงลงความเห็นว่า อยากจะให้มีสื่อเอดส์เกิดขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อที่จะได้ให้คนในชุมชนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์มากขึ้นกว่าเดิม มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมถึงเป็นการย้ำเตือนและกระตุ้นให้คนที่คิดว่าเอดส์เป็นเรื่องไกลตัว และที่ยังมีพฤติกรรมเสี่ยง

ต่อการติดเชื้อเอดส์อยู่ จะได้ลดหรือเลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์เหล่านั้น หรือให้มีการป้องกันตนเอง เพื่อที่จะได้ไม่ต้องติดเชื้อเอดส์และแพร่ไปสู่ผู้อื่น

จากการร่วมกันระดมความคิดเห็นและวิเคราะห์ปัญหาเอดส์ของชุมชน สามารถสรุปให้เห็นถึงปัจจัยที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ได้แก่ ๑. การขาดสติ และการยับยั้งชั่งใจ ๒. การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ของคนในชุมชน ๓. เกิดจากความอยากรู้อยากลอง ซึ่งในบางครั้งทราบว่าเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยควรทำอย่างไร แต่ก็ยังคงมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกันให้เห็นกันอยู่ จากปัจจัยดังกล่าวสามารถสรุปได้แผนภาพดังนี้

แผนภูมิที่ ๔ แสดงปัจจัยที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ของคนในชุมชน

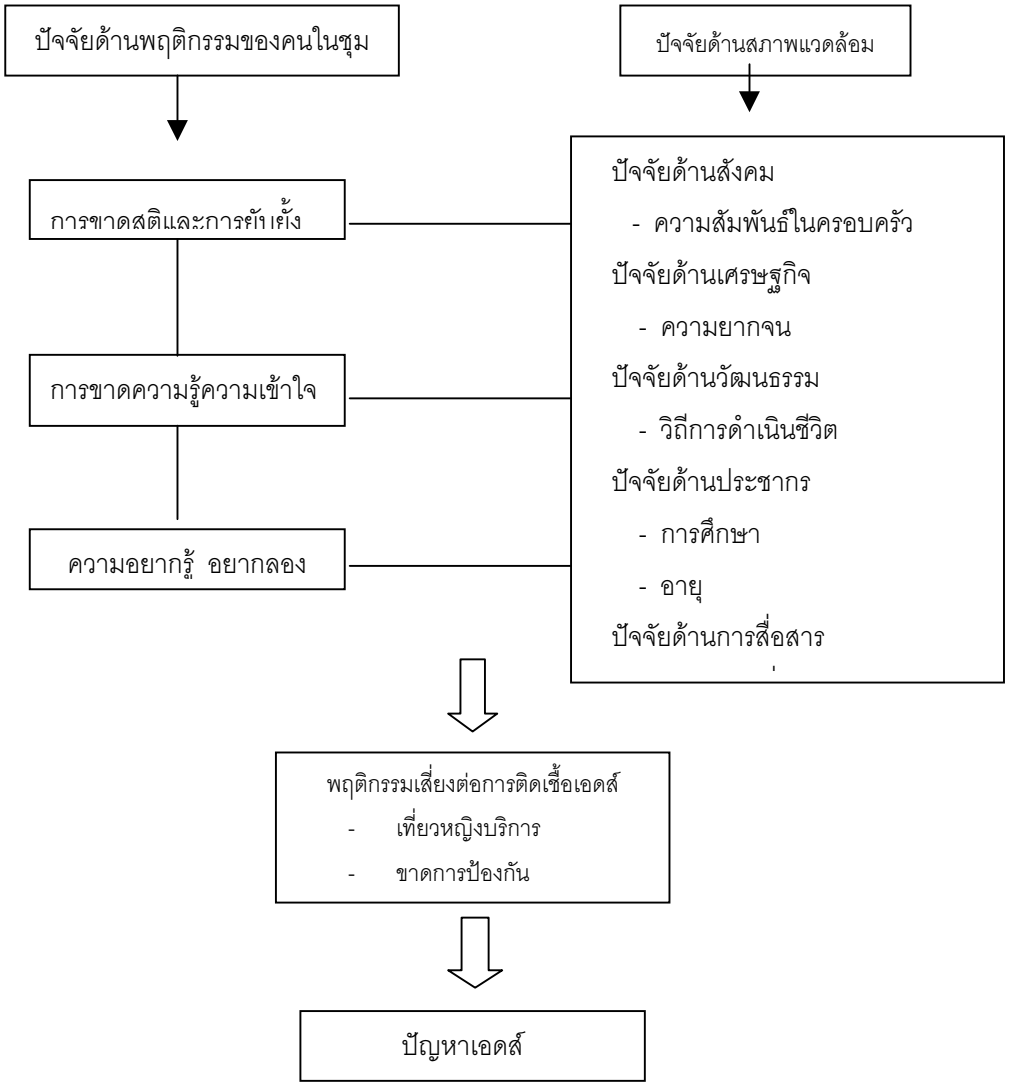

จะเห็นได้ว่า ข้อมูลที่ได้จากเวทีเสวนามีความสอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและสัมภาษณ์ในช่วงแรก และจากการจัดเวที พบว่า คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

ในด้านต่างๆ เช่น มีอากาศที่ดี มีความร่วมมือและช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี ฯลฯ แต่เมื่อเป็นประเด็นเกี่ยวกับเอดส์ คนในชุมชนยังมีความเข้าใจว่าโรคเอดส์เป็นโรคที่ร้ายแรง และไม่อยากยุ่งเกี่ยวหรือตักเตือนใดๆ มากนัก เอดส์จึงดูเหมือนจะกลายเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคล กล่าวคือ เป็นเรื่องของผู้ติดเชื้อและผู้ที่มีพฤติกรรมเสี่ยงไม่เกี่ยวกับชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นความเข้าใจที่ผิดๆ ของคนในชุมชน ดังนั้น ผลของจัดเวทีเสวนาได้สร้างให้เกิดความเข้าใจร่วมกันว่าเอดส์เป็นเรื่องที่คนในชุมชนทุกคนต้องตระหนักและร่วมกันหาทางแก้ไข เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดการระวังและป้องกันตนเองให้ปลอดจากเชื้อเอดส์

จากสภาพชุมชนที่คนในชุมชนได้ร่วมกันวิเคราะห์และแสดงความคิดเห็นนั้น นอกจากทำให้เห็นถึงสภาพชุมชนโดยรวมแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงความรักที่มีต่อชุมชนและคนในชุมชนด้วยกัน จะเห็นได้จากความต้องการเห็นการเปลี่ยนแปลงหรือเกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ ของชุมชนไปในทางที่ดียิ่งขึ้น ทั้งคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและความเจริญก้าวหน้าของชุมชน รวมถึงเกิดความตระหนักร่วมกันว่าปัญหาเอดส์ที่เกิดในชุมชนนั้น เกิดจากปัจจัยต่างๆ ที่ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ได้แก่ ๑. การขาดสติ และการยับยั้งชั่งใจ ๒. การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ของคนในชุมชน ๓. เกิดจากความอยากรู้อยากลอง ดังนั้น จึงสมควรที่จะมีการรณรงค์เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดการป้องกันและไม่ลืมอันตรายจากเอดส์ อย่างน้อยก็ต้องการให้มีสื่อเอดส์เกิดขึ้นย้ำเตือนอยู่เสมอ

นอกจากนี้ผลจากการจัดเวทีเสวนา ทำให้เกิด **“คณะทำงานเอดส์”** ในชุมชนขึ้น ซึ่งเกณฑ์ในการคัดเลือกมาจากการลงมติของตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมเสวนา ที่เห็นว่าเป็นกลุ่มคนที่มีความรู้ด้านโรคเอดส์และด้านการผลิตสื่อดีพอสมควร โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่ตัวแทนชุมชนเห็นว่า เป็นกลุ่มที่ได้รับการศึกษาดีกว่ากลุ่มอื่น และต้องการให้เยาวชนทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และยังจะได้รับความรู้เรื่องเอดส์เพื่อเป็นการป้องกันตนเอง เนื่องจากจะต้องเป็นผู้ดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์ ก็จะได้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องเอดส์อย่างดี ทั้งนี้ถือเป็นการป้องกันไปในตัว นอกจากนี้ยังเกิดจากความสมัครใจพร้อมที่จะทำงานรณรงค์เอดส์ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่ต้องการช่วยเหลือชุมชนจริงๆ หรือผู้ที่กำลังประสบปัญหาหรือเคยมีญาติเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ จึงมีความรู้สึกและเข้าใจถึงความอันตรายของโรคเอดส์เป็นอย่างดี จึงได้ต้องการที่จะเข้าร่วมการดำเนินงาน สำหรับคณะทำงานเอดส์ที่ได้รวมตัวกันนั้นมีทั้งหมด ๒๕ คน ประกอบไปด้วย

ก. <u>แกนนำกลุ่มเยาวชน</u> แบ่งเป็น

- เยาวชนพื้นราบ ๑๐ คน ได้แก่ ชาย ๕ คนและหญิง ๕ คน
- เยาวชนลีซู ๗ คน ได้แก่ ชาย ๑ คน หญิง ๖ คน

ซึ่งจะเป็นแกนนำในการดำเนินการรณรงค์ทั้งหมด ได้แก่ การวางแผนและการผลิตสื่อในการรณรงค์ รวมถึงการดูแลสื่อเอดส์ที่ผลิตขึ้นมาในชุมชนให้มั่นคงและยืนยาวตลอดไป โดยตัวแทนที่เข้าร่วมเวทีเสวนา โดยเฉพาะกลุ่มผู้ใหญ่ เห็นว่า กลุ่มเยาวชนเป็นวัยที่ได้รับการศึกษาที่ดีกว่าคนในวัยอื่น และเป็นวัยที่มีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารต่างๆ หลายช่องทาง จึงน่าจะมีความสามารถที่จะดำเนินการรณรงค์และผลิตสื่อได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นการให้เยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและชุมชน รวมถึงเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนได้มีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ให้มากๆ เพื่อที่จะได้ประพฤติปฏิบัติตนในทางที่เหมาะสม เกิดการระวังและป้องกันตนเอง เนื่องจากคนในชุมชนที่อยู่ในวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุต่างก็มีความเป็นห่วงเยาวชนในชุมชนที่กำลังเติบโตขึ้นมา จะได้ไม่มีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อเอดส์

ภาพที่ ๑๙ แสดงแกนนำเยาวชนพื้นราบที่เข้าร่วมเป็นคณะทำงานเอดส์ในชุมชน

ข. <u>กลุ่มผู้นำ</u> ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน แม่หลวงบ้าน ประธานแม่บ้าน เจ้าหน้าที่อบต. ผู้ติดเชื้อ และสมาชิกกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถืออีก ๒ คน และเป็นผู้ที่เคยสูญเสียญาติด้วยโรคเอดส์ จึงทำให้เข้าใจถึงความรุนแรงและผลกระทบที่เกิดจากโรคเอดส์เป็นอย่างดี รวมถึงเป็นผู้ที่ต้องการอยากจะเห็นชุมชนของตนได้มีกิจกรรมที่ดีเกิดขึ้น ทำให้เกิดความรู้สึกต้องการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และพร้อมให้การสนับสนุนเต็มที่ ซึ่งบุคคลเหล่านี้จะทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาคอยดูแล ควบคุม และช่วยเหลือกลุ่มเยาวชนในการดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์ให้ดำเนินไปด้วยดี

<u>ปัญหาและอุปสรรคของการเสวนาชุมชน</u>

๑.) ความล่าช้าในการมาเข้าร่วมเวทีเสวนา เนื่องจากคนในชุมชนต้องการทำภาระกิจต่างๆ ของตนให้เรียบร้อยก่อนที่จะมาเข้าร่วม เพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมได้โดยไม่ต้องกังวลเรื่องใดๆ ถึงแม้

จะมีการนัดหมายเวลาไว้ล่วงหน้า แต่ด้วยหน้าที่การงานของคนในชุมชนที่ไม่สามารถระบุเวลาที่แน่นอนได้ จึงอาจทำให้การมาเข้าร่วมล่าช้าไปบ้าง

๒.) การแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชน พบว่า คนในชุมชนที่เข้าร่วมเวทีเสวนานั้น ยังมีบางคนที่ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น เนื่องจากเห็นว่ามีผู้ที่สามารถพูดแทนตนได้ดีอยู่แล้ว รวมถึงผู้ที่เห็นว่าตนไม่มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องเอดส์และสื่อดีพอ แต่ต้องการเข้าร่วมเพื่อเรียนรู้ร่วมกันจึงได้มาเข้าร่วมในเวที

๓.) การตัดสินใจเข้าร่วมเป็นคณะทำงานเอดส์ในชุมชน เนื่องจากที่ผ่านมาคนในชุมชนมีความเคยชินต่อการเป็นฝ่ายรับเกี่ยวกับการดำเนินงานรณรงค์ต่างๆ จากหน่วยงานภายนอกชุมชนมาโดยตลอด เมื่อถึงเวลาที่ชุมชนเป็นฝ่ายดำเนินงานด้วยตนเอง ทำให้เกิดความกังวลและไม่มั่นใจในความคิดและความสามารถของตนว่าจะดำเนินการได้ดีหรือไม่

<u>ข้อสังเกต</u>

สำหรับข้อสังเกตที่ได้ในการจัดเวทีนั้น พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมเป็นคณะทำงานเอดส์ส่วนใหญ่นอกจากจะมีผู้ติดเชื้อรวมอยู่ด้วยแล้ว ยังเป็นผู้ที่มีหรือเคยมีญาติเป็นผู้ติดเชื้อเอดส์และเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ เนื่องจากมีความเข้าใจถึงสภาพร้ายแรงของโรคเอดส์และผู้ติดเชื้อเป็นอย่างดี จึงต้องการและเต็มใจที่จะมีส่วนร่วมแก้ไขให้ปัญหาเอดส์หมดไปจากชุมชน และกลุ่มผู้นำหรือผู้ใหญ่ที่เข้าร่วมมักจะเป็นผู้หญิง เนื่องจากเป็นเพศที่มักจะได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์มาจากผู้ชาย และเป็นเพศที่มีจิตใจที่ละเอียดอ่อนห่วงใยต่อผู้อื่นมากกว่าเพศชาย

ข. การผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

ภายหลังจากที่ได้ "คณะทำงานเอดส์ชุมชน" มาจากการจัดเวทีเสวนแล้ว ในขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นของการวางแผนเกี่ยวกับสื่อเอดส์ที่ต้องการผลิต จากการหารือร่วมกันของคณะทำงานเอดส์และผู้วิจัยต่อประเด็นการวางแผนการผลิตสื่อ โดยคณะวิจัยได้เชื่อมประเด็นเรื่องรูปแบบสื่อ วิธีการนำเสนอและรูปแบบเนื้อหาที่จะนำเสนอต่อคนในชุมชน โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นหลัก โดยแต่ละฝ่ายมีบทบาทดังนี้

<u>บทบาทของคณะทำงานเอดส์</u>

เนื่องจากคณะทำงานเอดส์คือคนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ดังนั้นย่อมจะเป็นผู้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างดี ดังนั้น คณะทำงานเอดส์จะเป็นผู้คิดและ

วางแผนการดำเนินงาน กำหนดรูปแบบสื่อรณรงค์ที่สอดคล้องกับความเป็นอยู่ของชุมชน จากนั้นก็จะเป็นผู้ดำเนินการรณรงค์ และร่วมประเมินผลการดำเนินงานกับทางผู้วิจัย รวมถึงคอยดูแลรักษาสื่อเอดส์ที่ได้ผลิตขึ้นให้อยู่มั่นคงต่อไป

บทบาทของนักวิจัย

เป็นผู้คอยสังเกต และสัมภาษณ์ เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานของคณะทำงานเอดส์ เพื่อจะนำไปใช้ในช่วงการคืนข้อมูลให้แก่ชุมชน และได้มีช่วยในการถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการสื่อสารต่างๆ ให้แก่คณะทำงานเอดส์ก่อนที่จะวางแผนการผลิตเพื่อให้คนในชุมชนได้สามารถตัดสินใจเลือกสื่อที่เหมาะกับชุมชนของตนได้อย่างหลากหลาย เนื่องจากชุมชนมักเคยชินกับสื่อที่หน่วยงานผ่านนอกหยิบยื่นให้ซึ่งมักจะขาดความหลากหลาย

๑.) ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนรณรงค์

การกำหนดเป้าหมายในการรณรงค์

๑.)เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ถูกต้องแก่คนในชุมชน

เนื่องจากข่าวสารโรคเอดส์ที่ผ่านมาในรูปแบบสื่อต่างๆ มักขาดความต่อเนื่องด้วยข้อจำกัดต่างๆ ทำให้คนในชุมชนเกิดความลังเลไม่แน่ใจในข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ และยังคงมีความเข้าใจที่ผิดๆ อยู่ โดยเฉพาะเรื่องการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนลีซูในวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุที่มีอายุประมาณ ๓๗ ปีขึ้นไป ซึ่งมักจะขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ เนื่องจากเป็นวัยที่ไม่ได้รับการศึกษา จึงทำให้ขาดทักษะในด้านการสื่อสารต่างๆ ได้แก่ การอ่าน การเขียน การพูด และการฟังภาษาไทย ทำให้สื่อเอดส์ที่ผ่านมาไม่สามารถเข้าถึงคนในกลุ่มนี้ได้ ถึงแม้จะมีบางคนที่พอจะฟังภาษาไทยได้บ้างแต่ก็ไม่มากนักและไม่ค่อยเข้าใจเท่าที่ควร ดังนั้นคนในวัยนี้จึงนิยมใช้เพียงภาษาลีซูในชีวิตประจำวัน

๒.) เพื่อกระตุ้นและย้ำเตือนให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาเอดส์ และเกิดการป้องกันตนเอง จากข่าวสารที่ขาดความต่อเนื่อง ประกอบกับภายในชุมชนไม่มีสื่อเอดส์ให้เห็นทำให้คนในชุมชนเกิดความรู้สึกว่า ปัญหาโรคเอดส์คงจะมีแนวโน้มลดลง จึงไม่เห็นความสำคัญและความอันตรายของโรคเอดส์ ส่งผลให้ไม่มีการป้องกันหรือระวังตนเองมากนัก ดังนั้น เป้าหมายในการผลิตสื่อเอดส์ขึ้นมา นอกจากจะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนใน ชุมชนแล้วนั้น ยังเป็นการย้ำเตือนให้คนในชุมชนได้ตระหนักปัญหาเอดส์ เพื่อที่จะได้เกิดการ ป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อเอดส์ หรือมีเพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย (save sex)

การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายหลักในการรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน ได้แก่ คนในชุมชนบ้านเวียงกลาง หมู่ ๒๑ ที่มีอายุตั้งแต่ ๗ ปีขึ้นไป ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น ๒ กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มคนพื้นราบ และกลุ่มคนลีซู

กลุ่มเป้าหมายรอง ได้แก่ กลุ่มคนในชุมชนใกล้เคียงหรือชุมชนอื่นๆ และกลุ่มคนที่สัญจรไปมาผ่านบ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑

การกำหนดรูปแบบสื่อ วิธีการนำเสนอและเนื้อหาของสื่อที่จะผลิตขึ้นในชุมชน

สำหรับการกำหนดรูปแบบสื่อเอดส์ ก่อนที่คณะทำงานเอดส์จะได้ร่วมกันคัดเลือกสื่อที่จะผลิตเพื่อใช้ในการรณรงค์นั้น ทางผู้วิจัยได้ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารให้แก่คณะทำงานเอดส์ได้รับทราบ โดยเฉพาะรูปแบบของสื่อประเภทต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจว่าสื่อเอดส์มีอะไรบ้างและสื่อใดที่จะสามารถนำมาใช้กับคนในชุมชนได้ดีที่สุด และเพื่อที่จะสามารถนำการสื่อสารมาใช้ในการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากคณะทำงานเอดส์มักจะคุ้นเคยกับสื่อที่พบเห็นเป็นประจำ จึงทำให้สื่ออื่นๆ ที่อาจมีประสิทธิภาพมากกว่าที่คณะทำงานเอดส์รู้จักไม่ได้นำมาใช้ในการดำเนินงาน หลังจากนั้นจึงจะทำการคัดเลือกสื่อเอดส์และเนื้อหาในสื่อ โดยคณะทำงานเอดส์จะเป็นผู้พิจารณาด้วยตนเอง โดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของกลุ่มเป้าหมายเป็นเกณฑ์ สำหรับรูปแบบสื่อเอดส์ที่คณะทำงานเอดส์ได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมานั้น ได้แก่ ๑. บอร์ดประชาสัมพันธ์ ๒. ภาพพลิก ๓. การเดินรณรงค์โรคเอดส์

๑. บอร์ดประชาสัมพันธ์

เป็นสื่อเอดส์สำหรับคนพื้นราบโดยเฉพาะ คณะทำงานเอดส์เห็นว่า เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงคนในชุมชนมากที่สุด และเป็นแหล่งที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ประกอบกับคนพื้นราบส่วนใหญ่มีทักษะในด้านการอ่าน การเขียน และมักจะมีช่วงเวลาทำงานที่ไม่แน่นอน ดังนั้น หากมีข่าวสารติดที่บอร์ดก็สามารถที่จะไปอ่านหรือเปิดรับได้ตลอดเวลา รวมทั้งยังเป็นสื่อที่สามารถแจ้งข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนที่นอกเหนือจากโรคเอดส์ได้อีกด้วย โดยกำหนดให้มีการจัดบอร์ดหรือเปลี่ยนข่าวสารประมาณเดือนละ ๑ – ๒ ครั้ง ขึ้นอยู่กับข่าวสารที่ได้มาในแต่ละเดือน นอกจากนี้คณะทำงานได้จัดตั้งบอร์ดที่สามแยกของชุมชน ซึ่งถือเป็นตำแหน่งศูนย์กลางของหมู่บ้านที่คนในชุมชนสามารถพบเห็นได้ทุกคน ไม่ว่าคนในชุมชนหรือคนภายนอกชุมชนที่ใช้เส้นทางของหมู่บ้านก็ย่อมต้องผ่านสามแยกนี้เช่นเดียวกัน

สำหรับเนื้อหาในการจัดบอร์ด คณะทำงานเห็นว่า ควรเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนเกิดความสนใจที่จะเปิดรับข่าวสารจากบอร์ดมากกว่าที่จะมีเพียงแต่ข่าวสารเอดส์เพียงอย่างเดียว โดยจะประกอบไปด้วยเนื้อหาที่เป็นตัวหนังสือ รูปภาพและคำขวัญ โดยเฉพาะรูปภาพที่เห็นว่าน่าจะมีส่วนทำให้คนในชุมชนเกิดความสนใจในการติดตามข่าวสารได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นสีสันของบอร์ดแล้วยังช่วยให้คนที่อ่านสามารถมองเห็นภาพและเข้าใจได้ง่ายกว่าที่จะอ่านเพียงข่าวสารที่เป็นตัวหนังสือเพียงอย่างเดียวดังนั้น เนื้อหาข่าวสารที่ได้นำเสนอ ประกอบไปด้วย

ก. เนื้อหาเพื่อแจ้งให้ทราบ ได้แก่ ข่าวสารต่างๆ ภายในชุมชน การแจ้งกำหนดการหรือ / และข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงข่าวสารจากภายนอกชุมชน เช่น ข่าวสารสำหรับผู้ติดเชื้อ กำหนดการแข่งขันกีฬา กำหนดวันสำคัญต่างๆ เพื่อเป็นย้ำเตือนและระลึกถึง เช่น วันสำคัญทางพุทธศาสนา วันพ่อและวันแม่แห่งชาติ ฯลฯ

ข. เนื้อหาเพื่อให้ความรู้ ทั้งเกี่ยวกับโรคเอดส์และความรู้นอกเหนือจากโรคเอดส์ ได้แก่

- ประเด็นเกี่ยวกับโรคเอดส์ เป็นการให้ความรู้กับคนในชุมชนในด้านการปฏิบัติตัวในการป้องกัน การติดต่อ การอยู่ร่วมกัน รวมถึงเนื้อหาที่เป็นการเชิญชวนให้เกิดการป้องกันและลด ละ เลิกพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น

- ประเด็นเกี่ยวกับความรู้ทั่วไป เช่น ความรู้เกี่ยวกับการเกษตร ซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของคนในชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกี่ยวกับเกษตรกรรมเป็นหลัก รวมถึงความรู้ในวันสำคัญต่างๆ เป็นต้น

- ประเด็นเกี่ยวกับด้านสุขภาพต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนหรือเป็นโรคที่เกิดตามฤดูกาลที่นอกเหนือจากโรคเอดส์ เช่น โรคไข้เลือดออก โรคไขข้ออักเสบ รวมถึงยาเสพติด

๒. ภาพพลิก

เป็นสื่อเอดส์สำหรับคนลีซูโดยเฉพาะ เนื่องจากคนลีซูโดยเฉพาะในวัยผู้ใหญ่และผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักจะไม่ได้รับการศึกษา ทำให้ไม่สามารถอ่าน เขียน พูดและฟังภาษาไทยได้ ประกอบกับคนลีซูเองมีเพียงภาษาพูดไม่มีภาษาเขียน และเป็นวัยที่ไม่นิยมออกไปนอกชุมชน ดังนั้น คณะทำงานเอดส์จึงเห็นว่า ภาพพลิกน่าจะเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงคนลีซูได้ดีที่สุด

สำหรับวิธีการนำเสนอ จะเป็นการใช้รูปภาพเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นถึงโรคเอดส์ และใช้สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มเยาวชนลีซูที่เป็นตัวแทนในการผลิตสื่อเป็นผู้อธิบายรูปภาพต่างๆ ด้วยภาษาลีซูประกอบภาพไปด้วย เนื่องจากเป็นภาษาที่สามารถสื่อสารกันเข้าใจมากที่สุด และสามารถซักถามหากไม่เข้าใจหรือมีข้อสงสัยต่างๆ โดยจะทำการเข้าไปตามแต่ละบ้านในเวลาประมาณ ๒ ทุ่มเป็นต้นไป เนื่องจากเป็นเวลาที่คนลีซูส่วนใหญ่ว่างจากภารกิจประจำวันต่างๆ

สำหรับเนื้อหาในสื่อภาพพลิกนั้น จะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับโรคเอดส์เพียงอย่างเดียว ซึ่งจะประกอบไปด้วย การติดต่อ วิธีการป้องกัน และการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ

๓. <u>การเดินรณรงค์โรคเอดส์</u>

เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างคนพื้นราบและคนลีซู ถึงแม้จะเป็นการสื่อสารที่มีมาก่อน แต่ที่ผ่านมาเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นจากคนภายนอกชุมชน ซึ่งมักใช้สารตามความเข้าใจของตนที่มีต่อคนในชุมชน ซึ่งอาจจะไม่ตรงต่อความต้องการของคนในชุมชน หากแต่ในการเดินรณรงค์ครั้งนี้ คนในชุมชนจะได้มีโอกาสนำเสนอสารที่แสดงถึงความต้องการที่อยากจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชน และเป็นโอกาสที่จะได้แสดงถึงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ได้รับจากสื่อเอดส์ในชุมชนอีกด้วย นอกจากนี้คณะทำงานเอดส์ยังเห็นว่า เป็นกิจกรรมที่สร้างให้เกิดความร่วมมือ และเป็นการกระตุ้นคนในชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหาเอดส์ รวมถึงเป็นการสื่อสารและเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่คนในชุมชนอื่นๆ ที่มาร่วมงาน ได้เห็นถึงพลังและความร่วมแรงร่วมใจในการรณรงค์ป้องกันโรคเอดส์ อีกทั้งยังเป็นการกระตุ้นและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนอื่นๆ ได้รับรู้ถึงความอันตรายของโรคเอดส์ และเกิดการระวังป้องกันตนเองต่อไป

สำหรับวิธีการนำเสนอ ได้กำหนดให้มีการเดินรณรงค์โรคเอดส์ในวันที่มีการแข่งขันกีฬาทั้งกีฬาประจำหมู่บ้านและกีฬาตำบล ซึ่งเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนได้ให้ความสำคัญ โดยเข้าร่วมกิจกรรมกันทุกคน และเป็นกิจกรรมที่ได้กระทำกันต่อเนื่องมาทุกปี โดยมีตัวแทนคนพื้นราบและคนลีซู เป็นผู้ถือป้ายผ้ารณรงค์ในการเดินขบวน หลังจากนั้นจะนำไปติดตามเต็นท์หรือซุ้มของกองเชียร์แต่ละซุ้มจนกว่างานแข่งขันกีฬาจะสิ้นสุดลง

สำหรับเนื้อหาในการรณรงค์ จะเป็นลักษณะของคำขวัญและข้อความเชิญชวน เพื่อให้เกิดการป้องกัน รวมทั้งการลด และเลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ต่างๆ รวมถึงข้อความที่ให้กำลังใจแก่ผู้ติดเชื้อเอดส์และผู้ป่วยเอดส์ โดยคณะทำงานเอดส์จะช่วยกันคิดข้อความและคำขวัญต่างๆ แล้วทำออกมาในรูปของป้ายผ้ารณรงค์ เช่น “ทุกชีวิตมีค่า โปรดอย่าตัดสินด้วยเอดส์” “รักหวานชื่นปลอดภัย ใช้ถุงยางอนามัยป้องกันเอดส์” เป็นต้น

๒.) <u>ขั้นตอนที่ ๒ การผลิตสื่อและการรณรงค์ในชุมชน</u>

ในขั้นตอนนี้ จะเป็นขั้นของการเริ่มผลิตสื่อเอดส์ที่ได้มีการวางแผนเอาไว้ จากนั้นจึงจะดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์ต่อไป ซึ่งในการผลิตสื่อเอดส์แต่ละสื่อนั้น มีดังนี้

๑.) <u>การจัดบอร์ดประสัมพันธ์</u>

ในการดำเนินงานคณะทำงานเอดส์ได้มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละฝ่าย ได้แก่ หน้าที่ในการสร้างหรือจัดทำตัวบอร์ดและทาสีเพื่อความสวยงาม เป็นหน้าที่ของกลุ่มพ่อบ้านและเยาวชนชาย การนำข้อมูลข่าวสารติดที่บอร์ด และการประดับตกแต่งบอร์ดเพื่อสร้างความดึงดูดและความน่าสนใจ เป็นหน้าที่ของกลุ่มแม่บ้านและเยาวชนหญิง สำหรับการหาข้อมูลข่าวสารสำหรับติดบอร์ดและหน้าที่ในการ ดูแลรักษาบอร์ด จะเป็นหน้าที่ของคณะทำงานเอดส์ในชุมชนที่จะต้องช่วยกันทุกคน

ภาพที่ ๒๐ แสดงการผลิตเนื้อหาข่าวสารในการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์

สำหรับสารที่ได้นำเสนอผ่านสื่อบอร์ดข่าวสาร คณะทำงานเอดส์ได้เป็นผู้รวบรวมและค้นคว้าข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่างๆ ดังนี้

ก. ความรู้ที่ตนมีอยู่ ซึ่งได้รับมาจากสื่อเอดส์ต่างๆ จากหน่วยงานภายนอกชุมชน ที่ได้ดำเนินการรณรงค์มา เช่น การเรียนในโรงเรียน การอบรมของทางสถานีอนามัย โทรทัศน์ ฯลฯ โดยจะนำความรู้ที่มีอยู่มาเขียนเป็นคำขวัญหรือข้อความเตือนสติให้แก่คนในชุมชน

ข. ข่าวสารจากผู้ติดเชื้อในชุมชน ซึ่งผู้ติดเชื้อก็จะได้ข้อมูลมาจากการพบปะกลุ่มและเข้าร่วมอบรมให้ความรู้โรคเอดส์จากทางสถานีอนามัยหรือหน่วยงานต่างๆ จากนั้นจะนำข้อมูลข่าวสารนั้นมาเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชน โดยการผ่านสื่อนิทรรศการอีกทีหนึ่ง

ค. ข้อมูลข่าวสารจากสื่อเฉพาะกิจต่างๆ เช่น แผ่นพับ หนังสือหรือคู่มือโรคเอดส์จากทางสถานีอนามัยและจากทางโรงเรียน ภาพโปสเตอร์โรคเอดส์จากร้านค้า ฯลฯ จากนั้นก็จะนำข้อมูลข่าวสารที่ได้มาติดหรือนำมาเขียนข้อความสำคัญเผยแพร่ให้คนในชุมชนต่อไป

จากเนื้อหาข่าวสารที่ได้มาจากแหล่งข่าวสารต่างๆ เหล่านี้ สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนของกิจกรรมรณรงค์ได้อีกทางหนึ่ง เนื่องจากคณะทำงานเอดส์ได้รวบรวมข่าวสารเอดส์จากหลากหลายช่องทาง จึงทำให้สามารถมีข่าวสารมาทดแทนได้ตลอด ในกรณีที่ข่าวสารเอดส์จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งไม่มีหรือไม่สามารถหาได้ในขณะนั้น จึงทำให้ข่าวสารที่จะเผยแพร่แก่คนในชุมชนมีความต่อเนื่อง หรือเป็นไปตามระยะเวลาในการเปลี่ยนข่าวสารบอร์ดตามที่ได้กำหนดไว้

สำหรับสารที่นำเสนอนั้น จะคำนึงถึงสภาพปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นของคนในชุมชน ได้แก่ การขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ถูกต้อง ค่านิยมและความเชื่อที่ผิดๆ การขาดสติและความคึกคะนองนำไปสู่พฤติกรรมสำส่อนทางเพศ สิ่งเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนขาดการป้องกันในที่สุด นอกจากนี้ยังได้คำนึงถึงเป้าหมายในการรณรงค์ ได้แก่ การเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง และกระตุ้นให้คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาเอดส์ และเกิดการป้องกันตนเอง รวมถึงการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อในชุมชนอย่างสงบสุข ซึ่งเนื้อหาสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ได้นำเสนอในการจัดนิทรรศการ เช่น ช่องทางการติดเชื้อเอดส์ เราสามารถป้องกันเอดส์ได้ เมื่อติดเชื้อเอดส์ควรทำอย่างไร ทำอย่างนี้ไม่ติดเอดส์ วิธีการใช้ถุงยางอนามัยที่ถูกต้องและปลอดภัย รู้ได้อย่างไรว่าติดเชื้อเอดส์ เพศสัมพันธ์กับเอดส์ วัยรุ่นกับพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสม ค่านิยมและความเชื่อที่ผิดๆ เป็นต้น

ภาพที่ ๒๑ แสดงความร่วมมือของคนในชุมชนในการสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์

ภาพที่ ๒๒ แสดงความร่วมมือในการสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์ของชุมชน

ภาพที่ ๒๓ แสดงสื่อบอร์ดประชาสัมพันธ์ที่คนในชุมชนได้ร่วมกันผลิต

ภาพที่ ๒๔ แสดงเนื้อหาสารในการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์

ภาพที่ ๒๕ แสดงเนื้อหาสารในการจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์

๒.) ภาพพลิก

สำหรับการผลิตสื่อภาพพลิก ก่อนที่ตัวแทนกลุ่มเยาวชนลีซูจะทำการผลิตสื่อนั้น ได้มีการจัดอบรมความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ให้แก่ตัวแทนก่อน เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์อย่างถูกต้องตรงกัน เนื่องจากตัวแทนเยาวชนลีซูจะต้องเป็นผู้อธิบายรูปภาพที่มีอยู่ในสื่อภาพพลิกให้แก่คนในชุมชนได้รับทราบ ดังนั้น จึงต้องมีการอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ตัวแทน เพื่อที่จะได้พูดหรืออธิบายเนื้อหาข่าวสารเอดส์ได้อย่างถูกต้องและสามารถที่ตอบข้อซักถามได้ในกรณีที่มีผู้สงสัยหรือไม่เข้าใจในเนื้อหาเอดส์ที่ได้อธิบายไป หลังจากเตรียมความพร้อมแล้วก็ได้เริ่มผลิตสื่อภาพพลิกโดยใช้รูปภาพโปสเตอร์ที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์ในประเด็นเกี่ยวกับการติดต่อ วิธีการป้องกัน และการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ มาติดลงในกระดาษแข็ง เมื่อเสร็จเรียบร้อยก็จะมีจับคู่กันฝึกซ้อมก่อนที่จะนำสื่อไปใช้จริง

ภาพที่ ๒๖แสดงการผลิตสื่อภาพพลิกของแกนนำเยาวชนลีซู

สำหรับเนื้อหาสารที่กลุ่มเยาวชนลีซูได้นำเสนอผ่านสื่อภาพพลิก ได้แก่

ก. โรคเอดส์คืออะไร เช่น เอดส์เป็นโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่ง ที่ทำให้ภูมิคุ้มกันร่างกายบกพร่อง ก่อให้เกิดโรคฉวยโอกาสต่างๆ ซึ่งทำให้เกิดอาการรุนแรงและเสียชีวิต

ข. การติดต่อ ได้แก่ ทางเพศสัมพันธ์ที่ไม่ป้องกัน ทางเข็มฉีดยา ทางมารดาสู่ทารก

ค. การป้องกัน เช่น การใช้ถุงยางอนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ การตรวจเลือดก่อนแต่งงาน ไม่ฉีดสารเสพติด ไม่มั่วหรือสำส่อนทางเพศ ฯลฯ

ง. ทำอย่างนี้ไม่ติดเอดส์หรือการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อเอดส์ เช่น การใช้โทรศัพท์ร่วมกัน การพูดคุยกันการทานอาหารร่วมกัน การอาบน้ำร่วมกัน การดื่มน้ำร่วมกัน การถูกยุงกัด ฯลฯ

ภาพที่ ๒๗ แสดงสื่อภาพพลิกที่ผลิตโดยแกนนำเยาวชนลีซู

ภาพที่ ๒๘ แสดงการใช้สื่อภาพพลิกของเยาวชนลีซูในการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์

๓.) การเดินรณรงค์โรคเอดส์

สำหรับการเดินรณรงค์โรคเอดส์ คณะทำงานเอดส์ได้ช่วยกันคิดคำขวัญหรือข้อความเกี่ยวกับโรคเอดส์ ที่เป็นการกระตุ้นให้เกิดการป้องกัน รวมถึงการลด และเลิกพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ รวมถึงข้อความที่เป็นการแสดงความเห็นใจและให้กำลังใจแก่ผู้ที่ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ จากนั้นนำไปเขียนลงในป้ายผ้ารณรงค์โรคเอดส์ เพื่อจะนำไปใช้ในวันแข่งกีฬา ทั้งกีฬาประจำหมู่บ้านและกีฬาประจำตำบลต่อไป

สำหรับเนื้อหาสารที่ได้นำเสนอผ่านป้ายรณรงค์นั้น เช่น

. “รักหวานชื่นปลอดภัย ใช้ถุงยางอนามัยป้องกันเอดส์”

. “เอดส์ไม่เคยเป็นมิตร ทั้งเราและครอบครัว”

. “รักลูก รักครอบครัว อย่ามั่วเพศสัมพันธ์”

. “อย่ารังเกียจผู้ติดเชื้อ คอยช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ”

. “ทุกชีวิตมีค่า โปรดอย่าตัดสินด้วยเอดส์”

. “เอดส์ย่อมเป็นสิ่งไร้ค่า ถ้าทุกคนช่วยกันรักษาผู้ติดเชื้อ”

ภาพที่ ๒๙ แสดงการเตรียมเนื้อหาสารสำหรับการเดินรณรงค์โรคเอดส์

ภาพที่ ๓๐ แสดงการเดินรณรงค์โรคเอดส์ของคนลีซูในชุมชน

ภาพที่ ๓๑ แสดงการเดินรณรงค์โรคเอดส์ของคนพื้นราบในชุมชน

สำหรับแหล่งข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ในสื่อต่างๆ เหล่านี้ ที่คณะทำงานเอดส์จะสามารถหาได้อย่างต่อเนื่องนั้น เกิดจากประสบการณ์ของทางคณะทำงานที่ได้เรียนรู้ว่าแหล่งข่าวสารเอดส์ควรจะหาได้จากแหล่งใดบ้าง เช่น จากการพบเห็นข่าวสารหรือเอดส์เกี่ยวกับโรคเอดส์ จากการเรียนที่มักจะต้องมีวิชาที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์ จากผู้ติดเชื้อที่ย่อมต้องมีความรู้หรือข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ได้จากการไปพบแพทย์หรือไปพบกลุ่ม รวมถึงการเข้าร่วมอบรมของกลุ่มผู้ติดเชื้อต่างๆ จากทางสถานีอนามัยที่ย่อมต้องมีข่าวสารเรื่องสุขอนามัยต่างๆ รวมถึงโรคเอดส์ หรือแม้แต่ร้านค้าที่มักจะข้อมูลประกอบรูปภาพเกี่ยวกับโรคเอดส์อยู่ด้วย

<u>การวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน</u>

จะเห็นได้ว่ากระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชนที่เกิดขึ้นนั้น ในส่วนของเนื้อหาสาร (message) และตัวสื่อ (channel) มีรูปแบบที่ไม่แตกต่างไปจากการรณรงค์โรคเอดส์ต่างๆ ที่ผ่านมาของทางหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน ไม่ว่าตัวสื่อที่ผลิต ได้แก่ การจัดนิทรรศการ ภาพพลิก การเดินรณรงค์ และเนื้อหาสารที่นำเสนอ ได้แก่ การติดต่อ การป้องกัน และการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ ซึ่งล้วนเป็นการสื่อสารที่เคยผลิตขึ้นสำหรับการรณรงค์โรคเอดส์ของทางหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ มาแล้วทั้งสิ้น แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปจากเดิมและเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้การรณรงค์โรคเอดส์เกิดผลสำเร็จได้ดี ก็คือ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมทั้งในฐานะของผู้วางแผน / ผู้ผลิต (source) และผู้รับสาร (receiver) ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้แตกต่างจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานต่างๆ ที่มักจะตัดสินใจเลือกสื่อและสารที่คิดว่าชุมชนควรรับรู้เพียงฝ่ายเดียว โดยไม่ได้คำนึงถึงการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงหรือเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมเพียงบางส่วน เช่น ในฐานะผู้รับสารเพียงอย่างเดียว หรือได้ร่วมแสดงความเห็นแต่ไม่ได้ลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้น “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านบทบาท (role shifting) ของคนในชุมชนขึ้น จากการที่คนในชุมชนเปลี่ยนฐานะจากผู้รับสารมาเป็นผู้ส่งสาร โดยกระทำผ่านทางคณะทำงานเอดส์ชุมชน ซึ่งนอกจากจะ

เป็นกลุ่มผู้นำและเยาวชนในชุมชนแล้วนั้น ในคณะทำงานเอดส์ยังมีผู้ติดเชื้อรวมอยู่ด้วย ซึ่งถือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านบทบาทของการสื่อสารเป็นอย่างมาก จากการที่คอยเป็นเพียงผู้รับข้อมูลข่าวสารเอดส์เพียงอย่างเดียว ก็กลายมาเป็นผู้ที่หาข้อมูลข่าวสารเอดส์มาเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชนได้รับทราบ

๔.) กิจกรรมการศึกษาดูงาน

สืบเนื่องจากการจัดกิจกรรมรณรงค์ของชุมชนในช่วงที่ผ่านมา ทีมผู้วิจัยได้หารือร่วมกับคณะทำงานเอดส์ถึงความต้องการในการจัดกิจกรรมรณรงค์นอกจาก ๓ กิจกรรมข้างต้น ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาวิจัยได้เป็นประโยชน์กับทางชุมชนยิ่งขึ้น ผลสรุปร่วมกันคือ การสร้างแนวคิดทางการทำงานด้านเอดส์ให้กับชุมชนอันจะเป็นการช่วยเสริมสร้างแนวคิดให้กับชุมชนต่อไป กิจกรรมการศึกษาดูงานจึงเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คณะทำงานเอดส์และคนในชุมชนที่สนใจได้เรียนรู้ประสบการณ์การทำงานจากแหล่งต่างๆ ที่น่าสนใจ ทั้งยังเป็นการแลกเปลี่ยนและการนำสิ่งที่ได้รับไปประยุกต์ เพื่อให้มีการจัดการต่อปัญหาเอดส์ในชุมชนและด้านอื่นๆ ต่อไป โดยได้ศึกษาดูงานใน ๓ พื้นที่ ดังนี้

๑.) "กลุ่มฝั่งสาย" ณ บ้านป่าแดงหลวง ต.เกาะช้าง อ.แม่สาย จ.เชียงราย วันที่ ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

"กลุ่มฝั่งสาย" ได้รวมตัวขึ้นจากการพบเห็นปัญหาเอดส์ที่มีคนเสียชีวิตในชุมชนวันละ ๗ – ๘ คน ทำให้คุณสุคำ ใจภิภักดิ์ ซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มฝั่งสาย ได้ประกาศตัวว่าตนเป็นเอดส์ ทั้งๆ ที่จริงแล้วคุณสุคำ ไม่ได้เป็นเอดส์แต่อย่างใด แต่เพื่อให้ผู้ติดเชื้อเกิดความไว้วางใจ ซึ่งในช่วงแรกสามารถรวบรวมผู้เข้าร่วมกลุ่มได้ ๒ – ๓ คน จากนั้นก็ได้พูดคุยชักชวนให้ผู้ติดเชื้อมาทำกิจกรรมร่วมกัน และได้ใช้งบประมาณในการดำเนินงานของตนเอง จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากทางพีดีเอ ซึ่งปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อเข้ามาร่วมกลุ่มเพิ่มมากขึ้นและคณะทำงานของกลุ่มเองก็มีมากขึ้นตามไปด้วย เนื่องจากเห็นถึงประโยชน์และความสำคัญของกลุ่มฝั่งสายที่ทำงานเพื่อชุมชนมาโดยตลอด สำหรับกิจกรรมที่กลุ่มฝั่งสายได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนั้น ได้แก่

๑.๑) การออกเยี่ยมเยียนบ้านผู้ติดเชื้อและผู้ที่ได้รับผลกระทบ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ติดเชื้อ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ติดเชื้อเกิดความกล้าที่จะเปิดเผยตัวเพื่อเข้าร่วมกลุ่ม เนื่องจากต้องการความช่วยเหลือและเห็นถึงการดำเนินงานที่จริงจังของกลุ่ม

๑.๒) การพบกลุ่มวันที่ ๒๐ ของทุกเดือน เพื่อพูดคุยปรึกษาหารือ ให้กำลังใจ ทานอาหารร่วมกัน และร่วมกันทำยาสมุนไพรแจกจ่ายให้ผู้ติดเชื้อนำกลับไปรับประทานที่บ้าน

๑.๓) การผลิตสื่อรณรงค์ต่างๆ ได้แก่ ป้ายรณรงค์ สำหรับติดตามสถานที่ต่างๆ ในชุมชน

๑.๔) การระดมเงินออมทรัพย์ทุกวันที่ ๙ ของทุกเดือน ซึ่งปัจจุบันมีเงินออมทั้งหมดเกือบ ๓ ล้านบาทในระยะเวลา ๓ ปี ซึ่งเงินนี้ได้มาจากการทำงานของคนในชุมชน การขายของเพื่อนำมาใช้ในการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ เด็กกำพร้า คนยากจน และผู้สูงอายุในชุมชน

<u>สำหรับการศึกษาดูงานในครั้งนี้ ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ</u> ได้แก่

๑.) การกล่าวแนะนำตัวระหว่าง ๒ พื้นที่ ทั้งกลุ่มฝั่งสายซึ่งเป็นพื้นที่ที่ให้ศึกษาดูงาน และบ้านเวียงกลาง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ และความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นระหว่างกันและกัน

๒.) คุณสุคำ ใจภิภักดิ์ (แกนนำกลุ่มฝั่งสาย) ได้ถ่ายทอดประสบการณ์ในการดำเนินงานด้านเอดส์ของกลุ่มฝั่งสายตั้งแต่ในช่วงแรกๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้พบในการดำเนินงาน เพื่อให้คนในชุมชนเวียงกลางได้เห็นถึงการต่อสู้และวิธีการในการทำงานด้านเอดส์ของกลุ่มฝั่งสาย

๓.) การเยี่ยมชมสื่อรณรงค์เอดส์ที่กลุ่มฝั่งสายได้ผลิตขึ้นใช้ในการรณรงค์ เพื่อเกิดการเรียนรู้และเป็นแบบอย่างในการนำไปประยุกต์ใช้ในการผลิตสื่อรณรงค์ในชุมชนของตนต่อไป

๔.) เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเวียงกลางได้ซักถามปัญหาต่างๆ เช่น เด็กกำพร้าได้รับการช่วยเหลืออย่างไร กิจกรรมที่คิดว่าจะดำเนินการต่อไป เคล็ดลับในการการประสบความสำเร็จ ทำอย่างไรจึงจะทำให้ชุมชนแข็งแรง วิธีการผลิตสื่อที่ให้คนในชุมชนได้เห็นถึงพลังเยาวชน เกี่ยวกับการทำยาสมุนไพร การทำนาของกลุ่มผู้ติดเชื้อ การเลี้ยงวัวของเยาวชน ฯลฯ

<u>ผลที่ได้รับ</u>

๑.) ได้เห็นการทำงานเอดส์ของกลุ่มฝั่งสาย ซึ่งคนในชุมชนเวียงกลางเห็นว่า วิธีดำเนินงานโดยเฉพาะสื่อที่ผลิตมีมากมายหลากหลาย ซึ่งสามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนได้ เช่น ข้อความในป้ายคำขวัญ การร้องจ๊อยและค่าวซอ

๒.) เกิดพลังในการดำเนินงานเอดส์ และการพัฒนาชุมชนของตนเองมากขึ้น เนื่องจากได้รับทราบถึงปัญหาที่กลุ่มได้เผชิญในการทำงาน จึงได้เรียนรู้ที่ถึงความพยายามและความอดทนต่ออุปสรรคปัญหาต่างๆ

๓.) เยาวชนเวียงกลางได้เห็นแบบอย่างในการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งทำให้เยาวชนเวียงกลางได้นำกลับมาจัดตั้งกลุ่มเฉพาะของเยาวชนขึ้นในชุมชนของตนบ้าง ได้แก่ กลุ่มไก่ของเยาวชนชาย และกลุ่มออมทรัพย์ของเยาวชนหญิง เนื่องจากเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่มี

ประโยชน์ ทั้งเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ สร้างให้กลุ่มแข็งแรงและเหนียวแน่นขึ้น เนื่องจากเกิดกิจกรรมใหม่ๆ ขึ้นมา ซึ่งถือเป็นการช่วยให้กลุ่มเยาวชนได้พัฒนาศักยภาพของตนมากขึ้นอีกด้วย

ภาพที่ ๓๒ แสดงการศึกษาดูงาน ณ กลุ่มฝั่งสาย อ.แม่สาย

๒.) <u>"กลุ่มคนเฒ่าคนแก่" บ้านป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗</u>

"กลุ่มคนเฒ่าคนแก่" เป็นการรวมตัวกันของผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน กล่าวคือ ไม่มองว่าเป็นกลุ่มคนที่ไร้ค่า แต่ให้มองเห็นถึงความสำคัญของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ก็เพื่อต้องการให้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน รวมถึงผู้สูงอายุมีโอกาสได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพหรือความสามารถของตนออกมา สำหรับกิจกรรมของ "กลุ่มคนเฒ่าคนแก่" ประกอบไปด้วย

๒.๑) การผลิตของเล่น ซึ่งมักจะเป็นในรูปของงานหัตถกรรมต่างๆ ที่ผลิตมาจากไม้หรืองานสานต่างๆ เช่น การทำแมลงปอ

๒.๒) เป็นศูนย์กลางการตลาด และศูนย์สาธิตการตลาด เป็นศูนย์ที่มีการนำสินค้าในชุมชนมาจัดจำหน่าย รวมถึงของเล่นที่ได้ผลิตขึ้นมา และยังได้มีการสาธิตถึงวิธีการผลิตสินค้าต่างๆ ที่ผู้สูงอายุทำขึ้นให้แก่ผู้ที่สนใจและต้องการเรียนรู้ หรือที่ชุมชนได้เรียกว่า "ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน" ซึ่งบริหารงานโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน และได้รับการสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.)

๒.๓) ดนตรีพื้นเมือง ได้แก่ การเล่นซอซึง ซึ่งเป็นการแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัว และยังได้สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลิน ถือเป็นการผ่อนคลายที่ดีอย่างหนึ่งของผู้สูงอายุ

๒.๔) การเรียนภาษาท้องถิ่น (คำเมือง / คำล้านนา) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ที่สนใจ โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่ต้องการศึกษาและเรียนรู้ภาษาท้องถิ่นหรือคำเมือง เพื่อสามารถพูดและนำ

ไปใช้ รวมถึงมีความเข้าใจในความหมายได้อย่างถูกต้องมากขึ้น โดยมีผู้สูงอายุที่มีความรู้ในเรื่องคำเมืองหรือคำล้านนาเป็นอย่างดีเป็นผู้สอน

๒.๕) กิจกรรมข้าวซ้อมมือ เป็นกิจกรรมที่ดีอีกกิจกรรมหนึ่ง ที่ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสออกกำลังกาย เพื่อสร้างเสริมสุขภาพให้แข็งแรง ซึ่งได้จากท่าทางในการทำข้าวซ้อมมือ เช่น การคนข้าวในโค้กกระเดื่อง ซึ่งหากทำนาน 30 นาทีจะช่วยลดความดันโลหิตและลดการเป็นโรคหัวใจได้

๒.๖) การย้อมผ้า โดยการเน้นความรู้ที่ถ่ายทอดมาแต่รุ่นก่อน ได้แก่ การใช้เปลือกไม้จะทำให้ได้สีที่เป็นธรรมชาติ

๒.๗) ทอผ้า จากเดิมเป็นการทอผ้าเพื่อใช้เองในหมู่บ้าน จากนั้นก็ได้มีการรวมตัวกันผลิตขึ้นมาเพื่อจำหน่าย เป็นการสร้างรายได้อีกทางหนึ่งจากภูมิปัญญาของตน

<u>สำหรับกิจกรรมในการศึกษาดูงาน “กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” ที่ได้จัดขึ้น</u> มีดังนี้

๑.) การแนะนำตัวระหว่างสมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ และกลุ่มผู้มาศึกษาดูงานจากบ้านเวียงกลาง เพื่อสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยให้เกิดแก่ซึ่งกันและกัน

๒.) การรับชมวีดีโอ ประวัติความเป็นมาของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

๓.) การเยี่ยมชมศูนย์วัฒนธรรมชุมชน หรือศูนย์กลางการตลาดและการสาธิตการตลาด รวมถึงได้ทดลองทำงานหัตถกรรมจากกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

<u>ผลที่ได้รับ</u>

๑.)ผู้สูงอายุและผู้ใหญ่ที่ได้เข้าร่วมศึกษาดูงานเกิดกำลังใจ และรู้สึกว่าตนเองก็มีความสำคัญและสามารถทำประโยชน์ให้แก่คนในชุมชนของตนได้เหมือนกัน

๒.) สร้างให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่คนในชุมชนเวียงกลางได้เป็นอย่างดี เนื่องจากได้มีการเรียนรู้และได้ทดลองทำงานหัตถกรรมต่างๆ ถือได้ว่าเป็นการเรียนรู้ในการทำสิ่งใหม่ๆ รวมถึงยังสร้างให้เกิดความมั่นใจในความสามารถของตนอีกด้วย

ภาพที่ ๓๓ แสดงการศึกษาดูงานกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ อ.แม่สรวย จ.เชียงราย

๓. <u>“กลุ่มไออุ่น” ต.ฝายกวาง อ. เชียงคำ จ.พะเยา วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๗</u>

“กลุ่มไออุ่น” เกิดขึ้นมาจากการตัวแทนที่เป็นผู้นำนักเรียนในโรงเรียน (สภานักเรียน) เข้าประสานกับทางโรงเรียน เพื่อจัดตั้งกลุ่มไออุ่นนี้ขึ้นมา ซึ่งสมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมกลุ่มล้วนมาด้วยความสมัครใจทั้งสิ้น เพื่อต้องการให้เกิดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และเกิดความสัมพันธ์อันดีและความสนิทสนมคุ้นเคยระหว่างเยาวชนในหมู่บ้าน โดยมีกิจกรรมหลักได้แก่ “โครงการเยาวชนป้องกันเอดส์” สำหรับกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มไออุ่น มีดังนี้

๓.๑) ต้นกล้าอาสาสมัคร เป็นการสอนหนังสือแก่น้องหรือเด็กๆ ในหมู่บ้านในวันเสาร์ หรือเรียกว่า กิจกรรมพี่สอนน้องวันเสาร์ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้น

๓.๒) กิจกรรมวันเอดส์โลก ซึ่งทำร่วมกับกลุ่มผู้ติดเชื้อ

๓.๓) การแสดงละครคำเมือง หรือภาษาท้องถิ่น

๓.๔) ค่ายแกนนำเยาวชน เพื่อเป็นการฝึกน้องๆ ในด้านการเป็นผู้นำ ความกล้าแสดงความคิดเห็น โดยทำร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

๓.๕) การปลูกป่าชุมชน

๓.๖) การทำกรอบรูปวิทยาศาสตร์ในโรงเรียน

<u>สำหรับกิจกรรมที่ได้จัดขึ้นในการศึกษาดูงานครั้งนี้</u> ได้แก่

๑.) การแนะนำตัวเพื่อสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยระหว่างเยาวชนกลุ่มไออุ่น และผู้เข้าศึกษาดูงานจากบ้านเวียงกลาง

๒.) การพูดคุยบอกเล่าเกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มไออุ่น

๓.) เปิดโอกาสให้ผู้เยี่ยมชมได้ซักถามปัญหา เช่น วิธีการดำเนินกิจกรรมต้นกล้าอาสาสมัครเป็นอย่างไร แล้งผลตอบรับเป็นอย่างไร การแสดงละครคำเมืองใครเป็นคนคิดเนื้อเรื่องและบทบาทของตัวละคร คนในชุมชนให้ความสนใจมากน้อยแค่ไหน เป็นต้น

<u>ผลที่ได้รับ</u>

๑.) คนในชุมชนเวียงกลางโดยเฉพาะเยาวชน ได้เรียนรู้ถึงความเข้มแข็งของกลุ่มเยาวชนของกลุ่มไออุ่น

๒.) ได้เห็นแบบอย่างที่ดีของกิจกรรมต่างๆ ที่เยาวชนเวียงกลางจะได้นำมาพัฒนาและร่วมสร้างให้กลุ่มเยาวชนเวียงกลางมีความเข้มแข็งและพัฒนากิจกรรมต่างๆ ให้ดีขึ้นต่อไป

ภาพที่ ๓๔ แสดงการศึกษาดูงาน ณ กลุ่มไออุ่น อ.เชียงคำ จ.พะเยา

จากการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานของให้แก่ชุมชนเวียงกลางนั้น ทำให้คนในชุมชนเวียงกลางได้แนวทางหรือแนวคิดต่างๆ ที่ได้จากการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนของตนให้ดีและมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินงานด้านเอดส์ การรวมกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเยาวชน และยังเป็นการกระตุ้นและสร้างกำลังใจ กำลังกายให้แก่คณะทำงานหรือตัวแทนชุมชนให้เกิดความมั่นใจ กล้าคิด กล้าทำ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนให้ก้าวหน้าต่อไป รวมทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์หรือเครือข่ายให้เกิดขึ้นระหว่างชุมชนอีกด้วย

สรุป

จากการดำเนินกิจกรรมรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชนที่ได้กล่าวมานั้น สามารถจัดประเภทของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการทั้งสิ้นออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑.) กิจกรรมการสร้างสื่อใหม่ ได้แก่ บอร์ดประชาสัมพันธ์ และภาพพลิก

๒.) กิจกรรมสอดแทรกในกิจกรรมที่เคยดำเนินการอยู่แล้ว ได้แก่ การเดินรณรงค์

๓.) กิจกรรมการขยายฐานความรู้ ได้แก่ การศึกษาดูงาน

โดยแต่ละกิจกรรมที่ได้ดำเนินการล้วนแต่เป็นกิจกรรมที่ได้มาจากการศึกษาสภาพชุมชนและศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ ได้แก่ สภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน ที่มักจะดำเนินชีวิตด้วยการทำงานเป็นส่วนใหญ่และไม่มีเวลาที่แน่นอน เฉพาะฉะนั้นข่าวสารเอดส์ที่จะเข้ามานั้นคนในชุมชนควรจะสามารถเปิดรับข่าวสารได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ข่าวสารที่ดีควรคำนึงถึงระดับการศึกษาของคนในชุมชน รวมถึงภาษาที่ใช้ด้วย คนในชุมชนหลายคนที่ไม่ได้รับการศึกษาโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ รวมถึงผู้สูงอายุลีซูที่พูดและเข้าใจเฉพาะภาษาลีซู จึงได้เกิดการสร้างสื่อใหม่ ก็คือ บอร์ดประชาสัมพันธ์ และภาพพลิก

สำหรับการเดินรณรงค์นั้น เป็นกิจกรรมที่มีอยู่ภายในชุมชนก่อนแล้วและคนในชุมชนคุ้นเคยเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีในช่วงการแข่งขันกีฬา ซึ่งจะมีการเดินขบวนเปิดพิธีการแข่งขัน แต่เพียงไม่มีข่าวสารเอดส์หรือป้ายผ้ารณรงค์เกี่ยวกับโรคเอดส์ มีเพียงรณรงค์ยาเสพติด ดังนั้น จึงได้ทำการนำเอาการรณรงค์เอดส์ เข้าไปสอดแทรกในสื่อที่มีอยู่และเกิดขึ้นในทุกๆ ปีของชุมชน โดยการทำป้ายรณรงค์โรคเอดส์เพิ่มขึ้นมา

ในด้านกิจกรรมการศึกษาดูงาน ถือได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มีประโยชน์ต่อชุมชนอย่างหนึ่ง ที่ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสได้รับประสบการณ์จากการดำเนินงานต่างๆ เพื่อได้นำมาปรับปรุงและประยุกต์ใช้กับชุมชนของตน ซึ่งสำหรับบ้านเวียงกลาง หมู่บ้านที่ไม่เคยทำงานด้านการรณรงค์ด้วยตนเองมาก่อน การพัฒนาประสบการณ์ด้วยกิจกรรมการศึกษาดูงานขึ้น จึงเป็นการเปิดโลกทัศน์และเพิ่มมุมมอง สร้างประสบการณ์ในการดำเนินงานไม่ว่าจะเป็นโรคเอดส์ หรือการพัฒนาเพื่อชุมชนในด้านต่างๆ ต่อไป

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

ก. เวทีเสวนาชุมชน ปัญหาเอดส์และการสื่อสาร

เป็นขั้นตอนของการทำวิจัยที่เน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การสะท้อนเรื่องราวของชุมชน จากมุมมองของตัวแทนรุ่นต่าง ๆ ผ่านมิติของเวลา

เนื่องจากการสัมภาษณ์และการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมของชุมชนทำให้ทราบข้อมูลของชุมชนที่โครงการวิจัยต้องดำเนินการ ประกอบกับระยะเวลาที่ต้องจัดทำเวทีนั้นชุมชนยังทำการเพาะปลูก (ฤดูทำนา) การร่วมมือของชุมชนต่อการทำวิจัยอาจไม่สะดวกนัก เพื่อมิให้เป็นการรบกวนวิถีชาวบ้านจากเดิม การดำเนินการจัดเวทีจึงเป็นการรวมเวทีเสวนาชุมชนและเวทีปัญหาเอดส์และการสื่อสารเข้าพร้อมกัน โดยจัดให้มีขึ้นในวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๖ ณ ศาลาประชาคมบ้านดอยงาม

<u>ขั้นตอนการเตรียมการจัดเวทีเสวนา</u>

๑.) การประสานงานกับผู้นำชุมชน ผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่น ในการวางแผนการจัดเวทีทั้งทางวาจาและการเสนอเอกสาร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการประสานงานต่อการเตรียมตัวแทนชุมชนเข้าร่วม มีการนัดวันและเวลา สถานที่ รวมถึงหารือถึงข้อประเด็นการเสวนา การประสานด้านการจัดเตรียมสถานที่และเรื่องอาหาร

๒.) ผู้วิจัยได้ดำเนินการติดตามผลความคืบหน้าเพื่อยืนยันความพร้อมทั้งทางโทรศัพท์และการลงเยี่ยมในพื้นที่

๓.) ผู้วิจัยและตัวแทนชุมชนร่วมดำเนินการจัดเวทีเสวนาตามวันและเวลาที่กำหนด

<u>วัตถุประสงค์การดำเนินงาน</u> ได้มีการกำหนดวัตถุประสงค์ดังนี้

๑.) เพื่อให้ชุมชนเกิดกระบวนการคิดและเกิดความเข้าใจในลักษณะชุมชนของตน

- ด้านการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ได้เกิดขึ้นในชุมชน
- ความภาคภูมิใจและต้องการให้ชุมชนของตนเข้มแข็ง

๒.) เพื่อให้ชุมชนได้วิเคราะห์ปัญหาเอดส์ในชุมชนของตน

๓.) ชุมชนได้วิเคราะห์ความสำเร็จและข้อบกพร่องของการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน

๔.) ชุมชนเกิดแนวทางในการร่วมกันผลิตสื่อเพื่อการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน

<u>กลุ่มเป้าหมาย</u> ประกอบด้วย ตัวแทนชุมชนตัวแทนชุมชน จำนวน ๓๐ คน โดยประมาณ ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำชุมชน พ่อบ้านแม่บ้าน เยาวชน เด็ก ผู้สูงอายุ ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ อาสาสมัครหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่อนามัย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มผู้ติดเชื้อ ทั้งนี้ การ

เลือกผู้เข้าร่วมเสวนานั้น มาจากการหารือร่วมระหว่างนักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นถึงเป้าหมายของการจัดการเสวนาครั้งนี้ ท้ายที่สุดผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นเป็นผู้คัดสรรผู้เข้าร่วมบนฐานคิดของการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ความกล้าที่จะพูดคุย มีความสนใจและรักชุมชนของตน เนื่องจากความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมจะมีประโยชน์ต่อการดำเนินกิจกรรมขั้นต่อไป

<u>ประมวลสรุปกระบวนการดำเนินงาน</u>

๑.) ผู้วิจัยกล่าวแนะนำตัวแก่ผู้เข้าร่วมเสวนา พร้อมทั้งกล่าวชี้แจงต่อวัตถุประสงค์ในการจัดเวทีเสวนาและกล่าวถึงการเข้ามาศึกษาวิจัยในชุมชน เพื่อเชื่อมให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้เข้าใจร่วมกัน

๒.) หลังจากนั้นได้แบ่งกลุ่มย่อยจำนวน ๔ กลุ่มเพื่อร่วมกันหารือตามประเด็นและให้มีการนำเสนอผลจากการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน โดยให้แต่ละกลุ่มเลือกที่จะนำเสนอ ซึ่งบางกลุ่มได้นำเสนอจากข้อมูลที่ได้สรุป บางกลุ่มเสนอด้วยภาพวาดและเล่าด้วยตัวแทนที่นำเสนอ พร้อมทั้งการโยนคำถามและการแลกเปลี่ยนระหว่างผู้เข้าร่วม ผู้วิจัยและวิทยากร ตามประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- <u>ความเข้าใจในลักษณะชุมชนของตน</u> อันได้แก่ ประวัติศาสตร์ชุมชนในอดีต สภาพของชุมชนในปัจจุบัน วัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพปัญหาที่พบในหมู่บ้าน จินตภาพต่อชุมชนของตน
- <u>การวิเคราะห์ปัญหาเอดส์ในชุมชนของตน</u> อันได้แก่ สถานการณ์ของปัญหาเอดส์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การตอบสนองของชุมชนต่อปัญหาเอดส์ ข้อสำเร็จและข้อบกพร่องในการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชน
- <u>การรณรงค์เรื่องโรคเอดส์และสื่อเอดส์</u> ที่ดำเนินการในชุมชน และความคิดเห็นต่อการรณรงค์เพื่อป้องกันเอดส์ในชุมชน

๓.) หลังจากการเสวนาตามประเด็นต่าง ๆ แล้วนั้น ได้มีการสรุปความคิดร่วมกันเกี่ยวกับการรณรงค์ในชุมชนว่าจำเป็นต้องมีการรณรงค์อีกหรือไม่ และชวนผู้เข้าร่วมให้ตระหนักว่ากลุ่มเสี่ยงของชุมชนได้แก่กลุ่มใด เมื่อได้ข้อสรุปของผู้เข้าร่วมแล้ว จึงดำเนินการคัดเลือกคณะทำงานเอดส์ของชุมชน

ข้อสรุปจากการเสวนา

ในการเสวนาชุมชน มีผู้เข้าร่วมจำนวน ๓๐ คนโดยประมาณและมีจำนวนของผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย เนื่องจากต้องทำงานในไร่นา ในการเสวนาผู้หญิงจะเป็นผู้เสนอและร่วมแลกเปลี่ยนมากกว่า ขณะที่บางเรื่องเป็นการแสดงทัศนะเกี่ยวกับเรื่องเพศสัมพันธ์ เยาวชนจะไม่แสดงความคิดเห็น อย่างไรก็ตามมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกันในทุกฝ่ายทั้งชาย หญิง เยาวชนและผู้สูงอายุอย่างหลากหลาย ทั้งนี้อาจมาจากในชุมชนมีการจัดเวทีประชาคมอยู่บ่อยครั้งและการประชุมหมู่บ้านเป็นประจำทุกเดือน

ผู้เข้าร่วมแสดงทัศนะต่อปัญหาของคนในชุมชนว่า มีปัญหาในเรื่อง หนี้สินที่เกิดจากความต้องการในด้านวัตถุและความไม่สมดุลในเรื่องรายได้ ปัญหาการขาดความสามัคคีของคนในชุมชนที่ต่างมุ่งทำมาหากิน ความร่วมมือของคนในชุมชนจึงลดน้อยลง และปัญหาสุดท้ายคือปัญหาเรื่องน้ำในการทำการเกษตร

ประเด็นเรื่องจินตภาพของชุมชน ที่ประชุมแสดงทัศนะว่า

๑.) อยากให้ทุกคนในหมู่บ้านมีความรักความสามัคคี ปรองดองเหมือนสมัยก่อน

๒.) อยากให้หมู่บ้านมีความเจริญ เด็ก ๆ มีการศึกษาที่ดี

๓.) อยากให้คนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่เป็นสุข ไม่มีปัญหาต่าง ๆ

นอกจากนั้นได้มีการชวนให้ผู้เข้าร่วมได้คิดถึงเอกลักษณ์ของชุมชนบ้านดอยงาม ซึ่งก็แสดงทัศนะว่า บ้านดอยงามมีเห็ดป่าจากภูเขาดอยงาม แม่ดีเด่น พระธาตุดอยงาม เป็นแหล่งผลิตกันสาดและแหล่งเครือข่ายเหล้าภูมิปัญญาท้องถิ่น จากเอกลักษณ์ที่ว่านี้ ทำให้ชุมชนต้องการพัฒนาในเป็นแหล่งผลิตกันสาดที่เป็นที่ยอมรับ

การวิเคราะห์ปัญหาเอดส์ว่ามีสาเหตุจาก

๑.) การไปทำงานนอกชุมชนของคนบ้านดอยงาม ภายหลังได้ติดเชื้อแล้วกลับมาอยู่ในชุมชน

๒.) การแต่งงานโดยมิได้ตรวจเลือดก่อนแต่งงาน

๓.) การเดินทางไปขายบริการทางเพศของผู้หญิงบางรายที่เมืองหลวงและตามจังหวัดภาคใต้ภายหลังเดินทางกลับมาแล้วแต่งงานกับคนในชุมชน

๔.) การแพร่เชื้อของหญิงนอกชุมชนให้กับชายในชุมชน โดยการเข้ามาอยู่ในชุมชนแล้วมีความสัมพันธ์กับชายหลายคนในหมู่บ้าน

ที่ประชุมแสดงทัศนะเรื่องผลกระทบจากเอดส์ต่อคนในชุมชน กล่าวคือมีการเสียชีวิตของคนในชุมชนจากการป่วยด้วยโรคเอดส์ในระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งยังเกิดผลกระทบต่อครอบครัว เพราะได้สูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ซึ่งก็เป็นหัวหน้าหรือกำลังหลักในครอบครัว ทำให้ขาดรายได้มาจุนเจือครอบครัว สำหรับลูกของผู้ที่เสียชีวิตด้วยเอดส์นั้นได้ตกเป็นภาระรับผิดชอบของผู้สูงอายุ

กลายเป็นปัญหาเด็กกำพร้า เด็ก ๆ ขาดความอบอุ่นและอาจขาดโอกาสที่ดีในการได้รับศึกษาที่สูงขึ้น เนื่องจากไม่มีผู้ส่งเสียเลี้ยงดู ชุมชนให้ความช่วยเหลือแก่เด็กที่ได้รับผลกระทบโดยใช้ดอกเบี้ยของการกู้ยืมจากกองทุนเงินล้านของหมู่บ้าน ที่หักดอกเบี้ยร้อยละ ๗ บาทให้เป็นกองทุนในการให้ความช่วยเหลือแก่เด็ก ๆ ขณะที่ทางโรงเรียนก็ได้มอบเงินทุนแก่เด็กเหล่านี้เป็นทุนการศึกษาทุนละ ๓๐๐ – ๕๐๐ บาท

ประเด็นของการสื่อสารและสื่อรณรงค์ในชุมชนพบว่า คนในชุมชนมีการสื่อสารต่อกัน ทั้งในเรื่องการเตือนไม่ให้มีพฤติกรรมเสี่ยงและผลกระทบของการติดเชื้อเอดส์

สื่อเอดส์ที่พบในหมู่บ้าน เช่นป้ายรณรงค์ ซึ่งก็ได้มีการฉีกขาด โปสเตอร์ แผ่นภาพ ก็พบได้ที่สถานีอนามัยเท่านั้น

สื่อบุคคล ได้แก่ กลุ่มผู้ติดเชื้อซึ่งที่เป็นผู้สะท้อนให้เห็นความร้ายแรงของโรคเอดส์

ความหมายของสาร ที่ส่งผ่านยังคนในชุมชน คือ เมื่อเป็นโรคเอดส์นั้น ยากที่จะรักษาได้ เกิดความโศกเศร้าแก่ครอบครัว หากห้ามใจไม่ได้ให้ป้องกันตัวด้วยการใช้ถุงยางอนามัย

นอกจากนั้นการสื่อสารของคนในชุมชนคือ การพูดกันปากต่อปาก เช่น ทั้งที่ยังมีการนินทา หรือการกล่าวถึงโดยเป็นการกระจายข่าวเรื่องที่ตนรู้มาให้คนอื่นทราบ และการมีตัวอย่างของผู้ติดเชื้อจึงทำให้มีการสื่อสารอย่างกว้างขวางในชุมชน และเนื่องจากในชุมชนมีการประกอบอาชีพขายกันสาดที่ต้องเอารถออกไปเร่ขายตามที่ต่าง ๆ ทั้งในจังหวัดและนอกจังหวัดทำให้ต้องค้างอ้างแรมหลายวัน ฝ่ายหญิงจะเตือนสามีว่าให้ระวังเอดส์หากคิดนอกลู่นอกทางไปเที่ยวผู้หญิง

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการรณรงค์ ที่ประชุมแสดงทัศนะว่า ยังไม่พอเพียง เพราะในชุมชนยังเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ประกอบกับความเป็นห่วงต่อเยาวชนในชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มที่เสี่ยง ดังนั้นจึงเห็นควรที่จะกระตุ้นเตือนตลอดเวลา และคนส่วนใหญ่เองมีความรู้แค่ผิวเผิน ซึ่งอาจขาดการตระหนักและขาดความยับยั้งชั่งใจได้และการรณรงค์ที่ผ่านมายังไม่เจาะลึกเท่าที่ควร แต่ควรจะเน้นให้มากขึ้น เพราะกิจกรรมต่าง ๆ มุ่งเน้นให้ทราบความรู้เพื่อไม่ให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง แต่เมื่อทำอย่างเดียวกันบ่อยขึ้น คนก็ให้ความสำคัญลดลง แต่น่าจะมีกิจกรรมใหม่เกิดขึ้น หรือทำอย่างจริงจังขึ้น

จุดดีของการรณรงค์ เห็นว่า มีการรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจต่อตัวผู้ติดเชื้อได้มากขึ้น เพราะผู้ติดเชื้อก็ไม่ได้แพร่เชื้อให้กับใคร ผลของการรณรงค์ทำให้ลดความรังเกียจกับผู้ติดเชื้อ และการรณรงค์ที่ผ่านมาก็ช่วยทำให้ชุมชนมีความเข้าใจเรื่องเอดส์และแม้จะผิวเผินก็นับว่าดีกว่าไม่ทราบเรื่องเลย

จุดด้อยของการณรงค์ เห็นว่า ป้ายรณรงค์หรือข้อมูลเรื่องเอดส์ยังไม่แพร่ในชุมชน โดยติดไว้เฉพาะที่สถานีอนามัยเท่านั้น การรับรู้หรือเห็นข้อความในป้ายรณรงค์จะได้รับทราบเมื่อไปใช้บริการที่อนามัย ขณะเดียวกันก็ได้เห็นเมื่อจัดให้มีการรณรงค์ เช่น การรณรงค์ในวันเอดส์โลกเท่านั้น การร่วมมือของชุมชนต่อการรณรงค์ยังไม่หลากหลาย เป็นเพียงการทำงานของผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น คนในชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้รับสารเท่านั้น ทั้งยังไม่มีการประเมินผลเมื่อทำการรณรงค์แล้ว

หลังจากการประชุมแล้วนั้น ที่ประชุมได้เห็นร่วมกันว่าควรจะมีผู้ที่จะร่วมดำเนินการเพื่อมีการจัดรณรงค์ในชุมชนผ่านกระบวนการของโครงการวิจัยนี้ จึงได้เลือกสรรคณะทำงานเอดส์เพื่อผู้วางแผนงานและกระตุ้นให้ชุมชนร่วมการทำสื่อต่อไป จำนวน ๑๒ คน ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน สตรีแม่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลประจำหมู่บ้าน ผู้ติดเชื้อ พ่อบ้านและเยาวชน

จากการจัดเวทีในครั้งนี้ก่อให้เกิดการสานงานต่อไปคือ การนัดคณะทำงานวางแผนงานด้านสื่อเอดส์ในชุมชนในเวลาต่อมา สำหรับการจัดเวทีเสวนาชุมชน ปัญหาเอดส์และการสื่อสารนั้นได้พบปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอสังเกตดังต่อไปนี้

ปัญหาและอุปสรรคของการเสวนาชุมชน

๑.) ในช่วงเริ่มแรกของเวทีเสวนานับว่าล้าช้ามาก เนื่องจากต้องรอตัวแทนชุมชนมาเข้าร่วม แม้ว่าอาสาสมัครโครงการได้ส่งเอกสารเชิญเข้าร่วมและผู้นำชุมชนเองก็ได้ประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้านแล้ว โดยในวันนั้น พบว่า ตัวแทนบางคนลืมการนัดหมายและบางคนติดธุระกระทันหันเช่น งานศพ

๒.) ระยะเวลาเป็นข้อจำกัดต่อการแสดงทัศนะความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุม เนื่องจากการเริ่มต้นล่าช้า ทำให้ประเด็นที่ใช้ในการเสวนาถูกทอนเวลาลงไป ขณะที่การเสวนาในประเด็นต่าง ๆ ผู้เข้าร่วมต่างแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย ทำให้ผู้ดำเนินรายการต้องตัดประเด็นการสนทนาที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป และจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อให้สอดคล้องกับเวลาที่เหลืออยู่ มีการรวมประเด็นที่ใกล้เคียงที่สามารถเชื่อมกันได้ แต่ก็พบว่าได้ข้อมูลที่ยังไม่กว้างขวางนัก

๓.) ในเวลาช่วงบ่าย เป็นช่วงที่เสร็จจากการรับประทานอาหารกลางวัน ความตื่นตัวของผู้เข้าร่วมได้ลดน้อยลง ประกอบกับประเด็นที่ต้องใช้ความคิดในเรื่องต่างๆ ทำให้ต้องมีการคั่นรายการด้วยเล่นเกมส์

๔.) ในช่วงสุดท้ายของการจัดเวทีเสวนา ผู้เข้าร่วมหลายคนได้ออกจากการประชุมไปก่อน อาจเป็นเพราะการเสวนาค่อนข้างเครียดที่ต้องมีการแสดงความคิดเห็น ประกอบกับความเหนื่อยล้า และประการสุดท้ายคือการหลีกเลี่ยงที่จะเข้ารับเลือกเป็นคณะทำงาน ทั้งนี้เนื่องมาจากการคิดว่าตนไม่

มีความสามารถ ให้เป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องหรือผู้ที่เคยมีบทบาทงานด้านเอดส์มาก่อน จึงทำให้จำนวนผู้เข้าร่วมเหลือประมาณ ๒ ใน ๓ ของจำนวนผู้เข้าร่วมทั้งหมด

ข้อสังเกต

๑.) จากการสังเกตในที่ประชุมพบว่า การเลือกสรรผู้นำของคนในชุมชนจะเลือกผู้ที่มีความสามารถ เช่น พูดเก่ง เคยทำงานหรือมีความสามารถด้านนั้น และส่วนใหญ่ที่ประชุมจะเสนอบุคคลอื่นมากกว่าการเสนอตัวเอง บางคนปฏิเสธโดยให้เหตุผลว่าตนเองไม่มีความสามารถ ไม่เก่ง เลือกคนนั้นดีกว่า หลายคนยอมที่จะเป็นผู้ตามมากกว่าที่จะเป็นผู้นำ

๒.) ชุมชนค่อนข้างคุ้นเคยกับการเข้ามาดำเนินงานของกลุ่มภายนอกชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มผู้นำ เนื่องจากได้มีองค์กรพัฒนาเอกชนได้เข้ามาดำเนินงานในชุมชน ทำให้ชุมชนรับทราบถึงผลดีที่ได้จากการดำเนินงานนั้น ทั้งความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านเอดส์ การจุดประกายความคิด และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานภายนอก

๓.) ชุมชนมีสื่อบุคคล คือ ผู้ติดเชื้อ ที่มีความสามารถเป็นตัวแทนของชุมชน เป็นผู้ประสานงานระหว่างโครงการวิจัยและชุมชน มีบทบาทในการกระตุ้นเนื่องจากเป็นคนในชุมชนและได้เข้าร่วมเป็นคณะทำงานเอดส์ อีกทั้งชุมชนยอมรับในบทบาทของผู้ติดเชื้อ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการทำงานร่วมกันระหว่างโครงการวิจัยและชุมชน

ข. การผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

สืบเนื่องจากการจัดเวทีเสวนาชุมชนและได้มีคณะทำงานเอดส์ของชุมชนแล้ว ก่อให้เกิดขั้นตอนของการผลิตสื่อและการใช้สื่อของชุมชนในกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน ดังขั้นตอนต่อไปนี้

๑.) <u>ขั้นตอนที่ ๑ การวางแผนรณรงค์</u>

เป็นขั้นตอนที่คณะทำงานเอดส์และนักวิจัยได้ร่วมหารือวางแผนการผลิตสื่อ โดยเริ่มแรกนักวิจัยได้คืนข้อมูลการจัดเวทีเสวนาให้กับคณะทำงานเอดส์ เพื่อเป็นการทบทวนถึงความจำเป็นที่ยังคงต้องให้มีการรณรงค์ป้องกันเอดส์ในชุมชนอยู่หรือไม่ กลุ่มเสี่ยงของชุมชนคือกลุ่มใด และการผลิตสื่อของชุมชนถือเป็นการดำเนินการอย่างอิสระในการคิดหารูปแบบการรณรงค์ที่สอดคล้องกับชุมชนต่อไป

ภาพที่ ๓๕ แสดงการวางแผนงานของคณะทำงานเอดส์และคณะวิจัย

นอกจากนั้นนักวิจัยได้ร่วมแบ่งปันแนวคิดทางการสื่อสารเพื่อใช้สนับสนุนการดำเนินงานของคณะทำงานเอดส์ในการผลิตสื่อต่อไป พร้อมกับร่วมทบทวนประเด็นดังต่อไปนี้

- สื่อที่มีอยู่แล้วในชุมชน ได้แก่ <u>สื่อบุคคล</u> คือ ผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวและมีบทบาทในงานเอดส์ของชุมชน และ<u>สื่อเฉพาะกิจ</u> คือ เสียงตามสายของชุมชน
- กลุ่มเป้าหมายในการรณรงค์ ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มพ่อบ้านที่ประกอบอาชีพขายกันสาดและชาวบ้านในหมู่บ้าน
- กิจกรรมรณรงค์ของชุมชนในอดีต ได้แก่ กิจกรรมวันเอดส์โลก การเดินรณรงค์รอบหมู่บ้าน การตอบคำถามเกี่ยวกับโรคเอดส์ การจัดทอดผ้าป่าระดมทุน และการประกาศเสียงตามสายเกี่ยวกับงานเอดส์ของชุมชน

ในเบื้องต้นคณะทำงานยังไม่สามารถสรุปได้ว่าจะผลิตสื่อชนิดใด แม้ว่าชุมชนจะมีประสบการณ์ในการทำงานเอดส์ระดับตำบลมาแล้วก็ตาม ซึ่งอาจเป็นเพราะในภาพของระดับตำบลจะทำเป็นระดับเดียวกันทุกหมู่บ้านโดยมีศูนย์รวมอยู่ที่สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบลหรือทางโรงเรียน โดยถือเป็นศูนย์กลางของตำบล เมื่อมองกลับมายังชุมชนของตนก็อาจจะไม่พบจุดเด่นที่ว่า อย่างไรก็ตามได้ใช้เวลาในการพูดคุยเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนความคิด พบว่า เบื้องต้นของการกำหนดรูปแบบสื่อ วิธีการนำเสนอและเนื้อหาของสื่อที่จะดำเนินการผลิต คณะทำงานเอดส์ได้ร่วมกันเสนอรูปแบบสื่อที่จะผลิตคือ

๑.) <u>บอร์ดประชาสัมพันธ์</u>

เนื่องจากสื่อที่ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์มีให้รับทราบได้ที่สถานีอนามัยเท่านั้น คณะทำงานเห็นร่วมกันว่า ชาวบ้านจะได้เห็นข้อความรณรงค์ ข้อความเตือนใจ

เกี่ยวกับเอดส์ได้ก็ต่อเมื่อไปใช้บริการที่สถานีอนามัย หากมีป้ายหรือบอร์ดประชาสัมพันธ์อยู่ในหมู่บ้าน ก็สามารถนำเอกสาร แผ่นพับ จดหมายข่าวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโรคเอดส์มาติดเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ ทั้งยังรวมไปถึงข่าวสารด้านอื่นอันก่อให้เกิดความรู้ได้ เช่น เรื่องยาบ้า ข่าวการเกษตร หรือแม้แต่ข่าวสารจากทางอำเภอที่คนในชุมชนต้องรับรู้หรือข่าวสารของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เช่น เรื่องจากกองทุนออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านเป็นต้น

บอร์ดประชาสัมพันธ์ที่จะดำเนินการนี้จะติดไว้ที่หน้าศาลาประชาคมของหมู่บ้าน ซึ่งศาลาประชาคมใช้ประโยชน์ในงานต่าง ๆ ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการจัดประชุมหมู่บ้าน การประชุมของกองทุนออมทรัพย์หรือกองทุนหมู่บ้าน ในบริเวณใกล้กันนั้นจะเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อดอยงาม หรือที่เรียกว่า “เจ้าป้อดอยงาม” อันเป็นที่เคารพของคนดอยงาม ชาวบ้านจะแวะเวียนมาให้การสักการะอยู่ตลอด

๒.) <u>ป้ายคำขวัญรณรงค์ป้องกันเอดส์</u>

คณะทำงานเอดส์ได้มีความเห็นว่า การมีป้ายคำขวัญรณรงค์ป้องกันเอดส์โดยติดไว้ตามทางรั้วบ้าน กำแพงบ้านจะช่วยสื่อข้อความให้กับคนในชุมชนที่ผ่านไปมาได้ เนื่องจากป้ายคำขวัญบันทึกข้อความเกี่ยวกับการรณรงค์ให้งดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ คำขวัญเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อเอดส์ในชุมชนอย่างปกติสุข การป้องกันตนด้วยถุงยางอนามัยหากจะมีเพศสัมพันธ์ เหตุผลที่เลือกจะทำป้ายคำขวัญเนื่องมาจาก ใช้ถ้อยคำที่สละสลวย มีสัมผัส จะช่วยให้คนในชุมชนจดจำได้ง่ายกว่าการอ่านข้อความตามธรรมดาปกติ และหากคนในชุมชนเห็นและได้อ่านผ่านตามากขึ้นก็จะจดจำได้ไปในตัว ป้ายคำขวัญที่จะดำเนินการนี้จะทำเป็นแผ่นไม้ เขียนข้อความติด และนำไปติดที่ต่าง ๆ รอบหมู่บ้าน เช่น ใต้ต้นไม้ รั้วบ้าน หน้าบ้าน ตามทางเดิน

๓.) <u>เสียงตามสายเยาวชน</u>

แนวความคิดนี้ได้มาจากการพูดคุยร่วมกันถึงสื่อที่มีอยู่ในชุมชน ที่มีประโยชน์ใช้เป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการสื่อสารได้ นักวิจัยได้กระตุ้นโดยการชี้ให้เห็นประโยชน์ของเสียงตามสายที่ได้ใช้ในชุมชนและน่าจะทำให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเจาะจงมากขึ้น ในการประชุมงานร่วมกันพบว่าเสียงตามสายถูกใช้ในส่วนของผู้เกี่ยวข้อง กรณีที่มีการประกาศงานจากฝ่ายต่าง ๆ หรือการนัดหมาย การนำเสนอในรูปแบบต่างออกไป อาจทำให้คนส่งสารหรือคนใช้เสียงตามสายมีความไม่กล้าในการสื่อสาร นักวิจัยได้กระตุ้นเยาวชนที่เป็นคณะทำงานได้ทราบว่า เยาวชนนั้นสามารถที่จะจัดการได้ พร้อมทั้งยกตัวอย่างให้เห็นในหมู่บ้านหนึ่งที่เปิดโอกาสให้เยาวชนจัดเสียงตามสายของชุมชนในการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์และการป้องกันเรื่องยาเสพติด จากการพูดคุยกับคณะทำงานที่เป็นเยาวชนพบว่า เยาวชนบางคนได้จัดรายการเสียงตามสายในโรงเรียนในช่วงพักกลางวัน บาง

ครั้งได้นำเสนอสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ จากการหาข้อสรุปร่วมกันพบว่า จะทดลองทำเสียงตามสายเยาวชน โดยวางแผนว่าจะสื่อสารเกี่ยวกับการรณรงค์ป้องกันเอดส์ได้อย่างไร กลุ่มเป้าหมายคือพ่อบ้านแม่บ้านในชุมชนซึ่งก็คือพ่อแม่ของเยาวชนเอง

รูปแบบการนำเสนอคือ การสร้างบทละครเกี่ยวกับการย้ำเตือนพ่อบ้านที่จะเดินทางไปขายกันสาดตามที่ต่าง ๆ ซึ่งต้องเดินทางออกจากชุมชนไปนานอาจถึงครึ่งเดือน การย้ำเตือนนี้เป็นการส่งสารให้เหล่าพ่อบ้านได้ระมัดระวังที่จะไม่ไปเที่ยวผู้หญิง หรือมีพฤติกรรมอันเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ และย้ำให้พ่อบ้านทราบว่ามีครอบครัวที่รักรออยู่ ถือเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ปกครองจากบทบาทของลูกที่เป็นเยาวชน นอกจากนั้นอาจจะนำเสนอบทความหรือความรู้เรื่องโรคเอดส์ที่เป็นประโยชน์ รวมถึงเรื่องอื่น ๆ เช่น ยาบ้า แทรกไปด้วย การนำเสนอจะสอดแทรกสลับกับ บทเพลงและการพูดประกอบ โดยอาจจัดสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

จากชนิดของสื่อที่คณะทำงานได้เสนอมา คือ ๑.)บอร์ดประชาสัมพันธ์ ๒.) ป้ายคำขวัญ และลำดับที่ ๓.) เสียงตามสายเยาวชน อันเป็นการมุ่งประเด็นไปที่เยาวชน เนื่องจากต้องการให้เยาวชนมีบทบาทต่อการดำเนินงานเอดส์ประกอบกับในระหว่างการพูดคุยนั้นได้พบความสามารถของเยาวชนว่าเคยได้ดำเนินการในลักษณะนี้มาก่อน และเป็นการใช้ช่องทางการสื่อสาร (C) ที่มีอยู่ในชุมชน อันเป็นการหนุนเสริมให้ชุมชนได้ทำในสิ่งที่แตกต่างออกไป

อย่างไรก็ตามขั้นตอนการวางแผนจัดทำสื่อของชุมชนมิได้ดำเนินการเสร็จในครั้งเดียว หากแต่เมื่อดำเนินการผลิตสื่ออย่างหนึ่งเสร็จแล้ว คณะทำงานจึงได้ร่วมกันคิดวางแผนเพื่อผลิตสื่ออื่นต่อไป

๔.) <u>การจัดประเพณีทานทอด</u>

สืบเนื่องมาจากนักวิจัยได้สอบถามคณะทำงานเกี่ยวกับประเพณีทานทอดในชุมชน ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า ประเพณีนี้เคยทำกันมานานมากแล้ว นับตั้งแต่ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันเคยบวชเป็นสามเณร ณ ปัจจุบันก็เกือบร่วม ๓๐ ปี ที่มิได้ดำเนินการในชุมชน ขณะที่หลายคนในคณะทำงานไม่เคยเห็นประเพณีนี้มาก่อน จากนั้นคณะทำงานที่เป็นผู้ใหญ่ก็ได้เล่าถึงประเพณีว่ามีการทำอย่างไร ความหมายของการทำประเพณีนี้ คือ การช่วยเหลือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ค่อนข้างขัดสน ซึ่งแม้ว่าคนหนุ่มจะขัดสนแต่ก็ยังมีแรงกายที่จะทำงาน สั่งสมทรัพย์สินได้ แต่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ขัดสน ร่างกายอาจถดถอยไม่มีแรงจะทำงาน ต้องรอรับความช่วยเหลือจากลูกหลาน การจัดให้มีประเพณีนี้ของชุมชนถือเป็นเครื่องมือของชุมชนในการส่งผ่านความช่วยเหลือจากชุมชนไปยังผู้เฒ่าผู้แก่โดยมิได้บอกกล่าวว่าเป็นความช่วยเหลือที่มาจากผู้ใด ผู้ที่ให้ก็จะให้ด้วยความสมัครใจ ไม่หวังสิ่งตอบแทน การให้เช่นนี้ถือว่าได้บุญมากทีเดียว ขณะที่ผู้รับก็รับด้วยความเต็มใจเพราะไม่ปรากฏว่าใครเป็นผู้

ให้ การรับจึงไม่ต้องคำนึงถึงหนี้บุญคุณใด ๆ การรับทราบของผู้รับจึงทราบแต่ว่าเป็นความช่วยเหลือที่มาจากชุมชน ยังความปลาบปลื้มใจว่าคนในชุมชนไม่ลืมผู้เฒ่าเหล่านี้

ความหมายของสารที่ต้องการสื่อให้กับคนในชุมชน อันเป็นคุณค่าที่สอดแทรกจากการทำประเพณีนี้ คือการยกย่องผู้สูงอายุที่ได้ดูแลหลาน ๆ ที่ได้สูญเสียพ่อและแม่จากการเป็นโรคเอดส์ ภาระที่ต้องรับเลี้ยงดูหลานและกลายมาเป็นพ่อแม่ของเด็ก ๆ แทน

๕.) <u>การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว</u>

กิจกรรมนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการจัดประเพณีทานทอด ในภายหลังหลายคนในชุมชนได้สะท้อนให้กับคณะทำงานเอดส์ว่า ประเพณีนี้เป็นสิ่งที่ดี เป็นของเก่าที่หายไปแต่ปัจจุบันได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมา ทำให้เห็นความสามัคคีของชุมชน น่าจะมีการทำกิจกรรมเช่นนี้อีก ภายหลังคณะทำงานเอดส์ได้ถ่ายทอดให้นักวิจัยได้ทราบ และนักวิจัยได้สวมบทบาทกระตุ้นให้มีการจัดกิจกรรมเพิ่มอีกได้เพราะจากการจัดประเพณีทานทอดทำให้เห็นภาพความร่วมมือของคนในชุมชนทั้งยังได้ใจของคนในชุมชน เปรียบให้เห็นภาพของการตีเหล็กให้ขึ้นรูปต้องทำในขณะที่เหล็กร้อนได้ที่จึงได้มีการเสนอถึงสิ่งที่ชุมชนยังมิได้ดำเนินการ อาทิเช่น การจัดกีฬาชุมชน ซึ่งคณะทำงานก็ได้ผลัดกันเสนอ สุดท้ายจึงได้ข้อสรุปคือ จัดการแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว

การวางแผนเพื่อให้เกิดกิจกรรมนี้ค่อนข้างใช้เวลาในการเตรียมงาน ผู้วิจัยได้เดินทางเข้าไปในชุมชนหลายครั้งเพื่อประสานงานให้เกิดกิจกรรม รูปแบบที่ได้มีการวางแผนในการจัดกิจกรรมนี้ คือ การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้าน เช่น การเล่นโก่งเก่ง (ไม้ต่อขา ไม้สูง) ก๊อบแก็บ (เดินกะลา) โยนบ่บ้า (โยนสะบ้า) โยนบ่กอน (โยนลูกช่วง) แข่งการขี่ม้าก้านกล้วย การแข่งเตะปี๊บ การโยนลูกโก่ง (โยนลูกกระสุนหนังสะติ๊ก) การแข่งขันทำส้มตำและลาบ (อาหารของคนเหนือ) และการแซวครอบครัว

สารที่ต้องการส่งผ่านกิจกรรมคือ ความรักความผูกพันของครอบครัวช่วยป้องกันเอดส์ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อต้องการให้คนในชุมชนใช้เวลาร่วมกันในการแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านและกิจกรรมอื่น ๆ โดยคนกลุ่มต่าง ๆ ได้มีโอกาสแสดงออกผ่านกิจกรรมเหล่านี้ และความตกลงร่วมกันในการให้ชื่องานครั้งนี้คือ “ เล่นบ่เก่า เฮาอักกั๋น “ หมายความว่า ร่วมแข่งขันการละเล่นพื้นบ้าน สานความรักความผูกพันของชุมชนบ้านดอยงาม โดยจัดให้มีขึ้นในช่วงประเพณีสงกรานต์ หรือประเวณีปี๋ใหม่เมืองของภาคเหนือ

๒.) <u>ขั้นตอนที่ ๒ การผลิตสื่อและการรณรงค์ในชุมชน</u>

สืบเนื่องจากการร่วมวางแผนการรณรงค์แล้วนั้น ได้เข้าสู่ช่วงเวลาการเก็บเกี่ยว ในช่วงนี้ชุมชนและนักวิจัยไม่สามารถดำเนินการในขั้นตอนการผลิตสื่อได้เป็นระยะเวลา ๒ เดือน ซึ่งนักวิจัยยัง

คงลงพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและสร้างความสัมพันธ์ต่อไป ภายหลังเมื่อคณะทำงานมีความพร้อม การดำเนินการจึงเริ่มขึ้น คณะทำงานได้เริ่มแบ่งงานกันและผู้รับผิดชอบในส่วนต่าง ๆ ต่างได้ประชาสัมพันธ์หาแนวร่วมในการผลิตสื่อ บทบาทของนักวิจัยคือการประสาน การติดตามผลและเอื้อให้เกิดการดำเนินการอย่างคล่องตัว ในขั้นตอนนี้จะเสนอตามการดำเนินการผลิตสื่อของชุมชนมาจากกิจกรรมที่ดำเนินการจริงในชุมชนตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา

๑.) <u>บอร์ดประชาสัมพันธ์และป้ายคำขวัญ</u> เป็นสื่อที่ได้วางแผนในเริ่มแรก การดำเนินการของคณะทำงานได้ร่วมกันจัดหาอุปกรณ์ โดยแบ่งหน้าที่ในการจัดเตรียมจัดซื้อ เช่น กระดาษชานอ้อย แผ่นไม้อัด ตะปู ขณะที่อุปกรณ์บางอย่างเช่น ค้อน ก็ขอหยิบยืมได้จากคนในชุมชน ในส่วนของสี พู่กัน ทางโรงเรียนอนุบาลเวียงห้าวได้มีส่วนร่วม ในส่วนคำขวัญ ข้อเตือนใจนั้น ได้มีการมอบหมายให้เยาวชนไปคิดหาถ้อยคำมาและคณะทำงานบางคนจะประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนที่ว่างมาร่วมแรงในการสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์

โดยในช่วงนี้เป็นช่วงคาบเกี่ยวกับการเก็บผลผลิตของชุมชน ประกอบกับครูผู้มีความสามารถในการเขียนอักษรไม่ค่อยมีเวลาว่าง เนื่องจากงานที่โรงเรียน งานส่วนตัว และงานส่วนรวมในชุมชน การดำเนินงานไม่มีความคืบหน้า สำหรับนักวิจัยเองได้ติดตามงาน แต่มิได้เร่งรัดแต่อย่างใด เหตุเพราะมิต้องการให้เป็นแรงผลักดันของโครงการวิจัย มิเช่นนั้นผลการวิจัยจะกลายเป็นศักยภาพของนักวิจัย อีกทั้งต้องการศึกษากระบวนการของชุมชน ไม่ว่าผลที่ได้จะเป็นอย่างไร นั้นคือผลการเรียนรู้ของชุมชน

๒.) <u>การจัดเสียงตามสายของเยาวชน</u> สื่อลำดับสามที่มีข้อสรุปของแนวคิดการดำเนินการและการออกแบบสื่อ คือ “เทปเสียงบทละคร” โดยเนื้อหาจะสื่อถึงความห่วงใยของครอบครัวที่มีต่อพ่อซึ่งประกอบอาชีพขายกันสาดที่ต้องเร่ขายไปยังที่ต่าง ๆ ความห่วงใยในเรื่องการให้พ่อได้ระมัดระวังตัว ควบคุมใจและความคิดไม่ให้มีพฤติกรรมอันเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้ แต่ให้นึกถึงเสมอว่ามีคนที่รักพ่อรออยู่ที่บ้าน การดำเนินการในส่วนนี้ชุมชนโดยคณะทำงานได้ร่วมกันร่างโครงเรื่องและร่วมกันบันทึกเสียง

ในส่วนของการดำเนินการโดยจะนำเผยแพร่ด้วยเสียงตามสายในชุมชนสลับกับบทเพลงและการดำเนินรายการของเยาวชน พบว่า ในช่วงเวลานั้น เยาวชนค่อนข้างมีกิจกรรมของทางโรงเรียนและเข้าสู่ช่วงการเตรียมตัวสอบกลางภาค ทำให้การดำเนินงานหยุดลง แต่เทปที่บันทึกเสียงได้ถูกนำไปใช้ในงานวันเอดส์โลกของชุมชน

๓.) <u>การจัดประเพณีทานทอด</u> กิจกรรมอันดับสี่ที่เกิดหลังจากที่ได้มีการพูดคุยสร้างแนวคิดกับทางคณะทำงานเอดส์แล้ว ความเห็นร่วมกันของคณะทำงานได้เห็นชอบที่จะให้มีการจัดประเพณีทานทอดขึ้น เพราะเห็นว่าเป็นประเพณีที่มีความหมาย สามารถนำมาประยุกต์เข้ากับการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ได้ อีกทั้งได้ขาดหายไปจากชุมชนมาเป็นระยะเวลายาวนาน จึงน่าจะมีการฟื้นฟูขึ้นใหม่ หลายคนได้เสนอว่า เดิมทีบ้านดอยงามหมู่ ๑ เป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านสันใต้หมู่ ๔ และบ้านร่มโพธิ์งามหมู่ ๗ ซึ่งมีอาณาบริเวณใกล้เคียงกันและมีความเป็นเครือญาติเดียวกันอยู่ด้วยนั้น เห็นควรที่จะทำร่วมกัน การแยกออกมาทำเพียงหมู่บ้านเดียว (ขณะเข้าร่วมโครงการวิจัย) อาจจะทำให้ภาพความร่วมมือระหว่างชุมชนเปลี่ยนไป จึงได้ให้ตัวแทนคือผู้ใหญ่บ้านดอยงามหมู่ ๑ ได้หารือกับผู้ใหญ่บ้านทั้งสองหมู่บ้านถึงความเป็นไปได้ โดยในที่สุดทั้งสองหมู่บ้านนั้นไม่สะดวกในการเข้าร่วม

การดำเนินการขั้นต่อไปคือการเอาเรื่องการจัดประเพณีทานทอดเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน **การนำเข้าสู่ที่ประชุมเพื่อให้เกิดการเห็นชอบร่วมกันกลายเป็นมติของที่ประชุม** ในการประชุมหมู่บ้านนั้นนักวิจัยเองได้เข้าร่วมโดยทำหน้าที่สังเกตการณ์และขยายความให้กับชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโครงการวิจัย ในส่วนของคณะทำงานเอดส์ได้เชื่อมประสานการจัดทำกิจกรรมครั้งนี้ร่วมกับเป้าหมายของการรณรงค์ร่วมด้วย ผู้เข้าร่วมประชุมหมู่บ้านได้เห็นชอบที่จะรื้อฟื้นการจัดประเพณีทานทอดขึ้น ผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้เคยร่วมประเพณีนี้ต่างได้กล่าวถึงวิธีการดำเนินการ ประสบการณ์ ทำให้ที่ประชุมเกิดความสนใจและเห็นร่วมกันว่าน่าจะจัดให้มีขึ้น หลังจากนั้นจึงได้มีการกำหนดวันในการจัด ที่ประชุมจึงได้ลงมติว่าให้เป็นคืนวันอาทิตย์ เริ่มเวลาประมาณ ๒๐.๐๐ น. นัดรวมตัวกัน ณ บ้านผู้ใหญ่บ้าน นั่นหมายถึง ๓ วันหลังจากการประชุมหมู่บ้านในครั้งนี้

คณะทำงานจึงได้ประสานกับชุมชน โดยมีการจัดการดังนี้ ผู้ใหญ่บ้านใช้เสียงตามสายประกาศว่าจะมีการจัดประเพณีทานทอดขึ้นในชุมชน ขอให้ชุมชนของเรานำของมาเพื่อรวบรวมไว้ช่วยเหลือ โดยจะมอบให้กับผู้เฒ่าผู้แก่ที่จะรับทานในวันนั้น แต่มิได้มีการบอกว่าชุมชนจะไปจัดทานทอดให้กับผู้ใด สมาชิก อ.บ.ต.ประจำหมู่บ้านได้ประสานกับผู้สูงอายุในชุมชนในการจัดทำ “ก๋วยตี๋นจ๊าง” มีลักษณะหน้าที่คล้ายกับชะลอมผสมผสานกับต้นกฐิน ใช้เป็นที่รวบรวมสิ่งของที่คนในชุมชนตั้งใจทำทานให้กับผู้สูงอายุนั้น มีที่เสียบเงินสำหรับที่จะเอามาทำทาน โดยผู้สูงอายุที่มีความสามารถในการทำก็จะมาร่วมกัน เตรียมไม้ โดยใช้ไม้ไผ่นำมาเหลาแล้วมัดประกบกันขึ้นรูปทรง ผู้สูงอายุต่างก็ได้พูดคุย สนทนาถึงอดีตที่มีการจัดประเพณี ต่างนั่งทำกันไปตลอดทั้งวัน ผูกความสัมพันธ์ของคนในชุมชน นอกจากนั้น คณะทำงานบางส่วนได้เข้าไปในตัวอำเภอเพื่อไปจัดซื้อของใช้บางอย่าง เช่น ผ้าเช็ดตัว ยาตำราหลวง ยาบำรุง กะลามังที่ใช้ใส่ของทานซึ่งก็วางไว้ใน “ก๋วยตี๋นจ๊าง” ของกินบางอย่างจำพวกอาหารแห้ง

ในค่ำคืนวันที่จัดให้มีการทำประเพณีทานทอด นักวิจัยได้เดินทางมาถึงบ้านผู้ใหญ่บ้าน ในช่วงนั้นยังไม่ค่อยมีคนมามากนัก นักวิจัยเองต่างก็รู้สึกตื่นเต้นและนึกอยู่ในใจว่าเหตุการณ์จะเป็นอย่างไรต่อไป หลังจากนั้นก็เริ่มมีคนทยอยมาโดยนำเอาของต่าง ๆ มารวมไว้ที่ “ก๋วยตี๋นจ๊าง “ อาทิ เช่น ข้าวสาร พริกแห้ง ปลาร้า อาหารแห้งคนละเล็กละน้อย การจัดเตรียมสิ่งของนั้นผู้เข้าร่วมได้เตรียมไว้แบ่งสามส่วนด้วยกัน เพราะจะทำทานให้กับผู้เฒ่าจำนวน ๓ ครอบครัวด้วยกัน บ้างก็ให้เป็นเงิน บ้างก็ให้เป็นของใช้ เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอกเป็นต้น โดยในระหว่างนั้นคณะทำงานได้เชิญผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยร่วมพิธีนี้มาเล่าให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้ฟัง พร้อมทั้งได้นัดแนะผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนว่าจะต้องทำประการใดบ้าง

ก่อนเริ่มดำเนินการหรือระหว่างที่รอกันและกันอยู่นั้น ได้มีการให้ผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคยร่วมในประเพณีนี้ได้เล่าถึงรูปแบบการดำเนินการอันเป็นภาพให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบ พร้อมทั้งได้มีการชี้แจงเป้าหมายของการทำกิจกรรมในครั้งนี้ แต่มิได้เน้นว่ากลุ่มเป้าหมายเป็นครอบครัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการติดเชื้อ เนื่องจากจะเป็นการเน้นสถานะภาพของบุคคลนั้นมากเกินไป คงเป็นเพียงการเน้นให้ผู้เข้าร่วมทราบว่า จะเป็นการทำบุญโดยให้กำลังใจกับผู้เฒ่าที่ขัดสนและต้องรับภาระเลี้ยงดูหลาน โดยเฉพาะผลกระทบที่มาจากปัญหาเอดส์

เมื่อเริ่มดำเนินการ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมก็เคลื่อนขบวนพากันทยอยออกเดินไปยังบ้านของกลุ่มเป้าหมาย การเดินออกไปของชาวบ้านนั้นจะค่อย ๆ เดินกันไป พูดคุยอย่างเงียบ และนำขบวนด้วยคนในชุมชนที่หาบ “ก๋วยตี๋นจ๊าง” และบางคนต่างแบกอุ้มข้าวสารซึ่งประมาณคร่าว ๆ ร่วม 3 ถัง ขบวนผู้ร่วมกิจกรรมได้ทอดยาวไปตามถนน นักวิจัยเองได้สอบถามผู้เข้าร่วมบางคนที่เดินไปนั้นว่ารู้สึกอย่างไร ซึ่งต่างตอบว่ารู้สึกตื่นเต้น ไม่เคยเห็นความร่วมมือเช่นนี้มาก่อน นักวิจัยถามว่าวันนี้ที่เห็น คิดว่ามีคนเท่าไร ซึ่งได้รับคำตอบว่าร้อยกว่าคน บ้างก็ว่าดูแล้วเกือบทุกบ้านจะมีคนมาร่วมซึ่งอาจจะเป็นบ้านละคน บางบ้านก็มาทั้งพ่อแม่ลูกเลยทีเดียว สีสันของการทำประเพณีทานทอดนี้คือการทำในยามค่ำคืน ทำแบบเงียบ ๆ ซึ่งผู้เข้าร่วมทุกคนต่างตื่นเต้นไปตาม ๆ กัน

เมื่อมาถึงบ้านที่เป็นเป้าหมายแล้ว ผู้เข้าร่วมในครั้งนี้จะนำ “ก๋วยตี๋นจ๊าง” และข้าวของไปวางกองไว้หน้าบ้าน จากนั้นจะมีการจุดประทัดเพื่อให้เจ้าของบ้านทราบว่ามีคนมา ในตอนนั้นจะทำกันมืด ๆ ไม่ให้มีแสงไฟ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะรออยู่รอบบ้าน ไม่เข้าไปใกล้เพื่อไม่ให้เจ้าของบ้านทราบว่าใครเป็นใครบ้าง ในวันนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนบ้างเล็กน้อย โดยก่อนที่จะดำเนินการจะแจ้งให้ลูกหลานของผู้ที่ได้รับทานทราบว่าชาวบ้านจะมาทำทานทอดให้ เมื่อมีการจุดประทัด ลูกหลานจะได้ช่วยปลอบและดูแลผู้เฒ่าว่ามีคนมาที่บ้าน ป้องกันการตกใจที่อาจกลายเป็นเรื่องใหญ่ในภายหลัง ทันทีที่ผู้เฒ่าทราบว่ามีชาวบ้านมาที่บ้าน ผู้เฒ่าจะเปิดประตูออกมา แล้วตะโกนถามว่าของผีหรือของคน ถ้าเป็นของผีให้เอาไป ถ้าเป็นของคนก็จะได้รับมา หลังจากนั้นผู้เฒ่าก็จะให้พร ผู้เข้าร่วมที่อยู่รอบบ้านต่างพนมมือรับพร จากนั้นต่างพากันเดินล่าถอยออกจากบ้านนั้นมา เมื่อคนไป

แล้วเจ้าบ้านก็จะเก็บของทานนั้น ซึ่งเป็นอันเสร็จพิธี ในวันนั้นมีบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ๓ ครอบครัว จำนวน ๒ ใน ๓ ครอบครัวนั้น คือ ครอบครัวของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ ที่ต้องรับภาระเลี้ยงหลานที่สูญเสียพ่อและแม่จากการติดเชื้อเอดส์ ซึ่งก็คัดเลือกครอบครัวที่ยากจน ขัดสนจากครอบครัวในหมู่บ้าน

จากการสังเกตการณ์ในวันนั้นหลังจากเสร็จพิธีแล้ว ผู้เข้าร่วมได้บอกกับนักวิจัยว่าตนรู้สึกดีใจที่ได้ทำบุญพร้อมกับยกมือพนมแล้วลูบหัว บางคนกลับถามนักวิจัยว่าวันนี้เขาได้บุญใช่ไหม นักวิจัยย้ำว่าเป็นการทำบุญด้วยเช่นกัน การทำบุญมีหลายรูปแบบ ไม่เฉพาะแต่ทำที่วัด การให้ความช่วยเหลือผู้อื่นก็เป็นการทำบุญเหมือนกัน ยิ่งวันนี้เป็นการทำบุญแบบคนรับเขาก็ไม่ทราบว่าใครเป็นคนทำ เป็นเหมือนการปิดทองหลังพระ ยิ่งน่าดีใจมากกว่า นักวิจัยได้สอบถามคนในชุมชนบางคน ว่ารู้สึกอย่างไรที่ชุมชนของเรามีการทำอย่างนี้ ซึ่งได้รับคำตอบว่า “...ดีมาก ไม่เคยเห็นคนในหมู่บ้านมารวมตัวกันมากเท่านี้ รู้สึกตื่นเต้นที่มาทำกันค่ำ ๆ มืด ๆ อย่างนี้...(.. ดีเห้ย บ่เกยหันคนในหมู่บ้านมารวมตั๋วนักหยังอี้ ละมันก่ตื่นเต้นเน๊าะ มาเยี๊ยะกันมืด ๆ ค่ำ ๆ เนี้ยะ..) .. ” บางคนไม่ได้พูดอะไรเพียงแต่อมยิ้มไปตาม ๆ กัน หลายคนซึ้งใจจนน้ำตาไหล ซึ่งก็เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ ทั้งยังมีการพูดจาก่อนที่จะแยกย้ายกันกลับบ้านว่าควรจะมีการจัดประเพณีนี้ขึ้นอีก เพราะเป็นสิ่งที่ดี มีความหมาย เป็นที่น่าสังเกตว่าในอดีตประเพณีนี้มิได้นำเด็กไปร่วมด้วย ซึ่งอาจเป็นเพราะทำในช่วงดึก ในทางกลับกันจึงทำให้คนรุ่นหลังไม่ทราบว่าประเพณีนี้เขาทำกันอย่างไร แต่การจัดประเพณีทานทอดครั้งนี้ได้นำเด็กมาร่วมด้วยเนื่องจากคนรุ่นพ่อและแม่ก็ยังไม่เคยเห็น จึงตอบคำถามลูกไม่ได้ว่าเขาทำประเพณีนี้กันอย่างไร การพาลูกมาด้วยก็เพื่อจะได้เห็นร่วมกัน และเด็กรุ่นหลังจะได้ทราบว่าเขาทำกันอย่างไร เพื่อจะได้ถือรักษาไว้ต่อไป

ในภายหลังนักวิจัยได้ไปเยี่ยมบ้านของผู้รับทานครอบครัวหนึ่ง เพื่อสอบถามถึงความรู้สึกในวันที่คนในชุมชนมาจัดทานทอดให้ ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่า รู้สึกดีใจมาก ซึ้งใจที่คนในชุมชนไม่ลืมพวกเขาอีกทั้งไม่คิดว่าจะเป็นครอบครัวของตน เพราะเมื่อตอนเช้าที่ผู้ใหญ่บ้านประกาศเสียงตามสายนั้น ตนยังได้เอาของไปร่วมด้วย จากการสังเกตพบว่า สองตายายต่างมีใบหน้าบ่งบอกความปลาบปลื้มใจต่อกิจกรรมครั้งนี้ของชุมชน

ภาพที่ ๓๖ แสดงภาพผู้สูงอายุเล่าเรื่องการจัดประเพณีในครั้งอดีต

ภาพที่ ๓๗ แสดงการนำของมาร่วมทำบุญในกิจกรรม

ภาพที่ ๓๘ แสดงความร่วมมือของชุมชนในการเตรียมของทำบุญ

ภาพที่ ๓๙ แสดงขบวนของกลุ่มผู้เข้าร่วมที่กำลังเดินขบวนไปบ้านผู้สูงอายุ

ภาพที่ ๔๐ แสดงภาพครอบครัวของผู้สูงอายุที่รับทาน

ภาพที่ ๔๑ แสดงภาพครอบครัวผู้สูงอายุผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์

๔.) <u>การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว</u> กิจกรรมลำดับสุดท้ายที่ได้ดำเนินการโดยใช้ชื่องานว่า " <u>เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น</u> " กิจกรรมนี้ได้ใช้เวลาเตรียมความคิดของคณะทำงานเป็นเวลาพอสมควร เนื่องจากยังไม่เคยมีการดำเนินการมาก่อน ในการหารือกันนั้นคณะทำงานบางคนก็ไม่แน่ใจว่าจะเป็นอย่างไร ซึ่งนักวิจัยได้เสริมว่ามันเป็นการทดลองทำ ไม่มีอะไรผิดถูก อย่างไรก็ตามในการพูดคุย ต่างคนต่างเสนอแนวทางอย่างหลากหลายออกไป ซึ่งกระบวนการสร้างความคิดร่วมกันนับว่าสำคัญ เพราะไม่เพียงแต่เป็นการสร้างแนวคิดเท่านั้นแต่เป็นการสร้างแรงจูงใจร่วมกัน

<u>วัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม</u>นี้คือ

๑.) เพื่อเสริมสร้างความรัก ความผูกพันของครอบครัวผ่านทางการละเล่นพื้นบ้าน อันก่อให้เกิดพลังของครอบครัวเพื่อป้องกันปัญหาเอดส์ในอนาคต

๒.) เพื่อเพิ่มพูนความรักความสามัคคีของคนในชุมชน

๓.) เพื่อฟื้นฟูการละเล่นพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชนรุ่นต่าง ๆ ในชุมชนได้ถือรักษา

การเตรียมงานครั้งนี้ คณะทำงานได้แบ่งงานเพื่อหาลูกทีมในการดำเนินงานต่อไป อาทิ การจัดในเรื่องอาหาร การจัดตารางการแข่งขัน การประสานงานกับผู้นำหมวดในการจัดผู้ร่วมแข่ง

ขัน การจัดเตรียมของรางวัล การจัดเตรียมสถานที่ เครื่องเสียง งบประมาณสนับสนุนของชุมชน การสอดแทรกกิจกรรมการรณรงค์

ในวันจัดงาน ชุมชนจัดให้มีการเดินขบวนพาเหรดเข้าสู่ลานแข่งขัน โดยได้ตกแต่งริ้วขบวนเกวียนด้วยทางมะพร้าว และกิ่งไม้เพื่อให้ขบวนมีสีสัน และตีฆ้องร้องป่าวเมื่อได้เวลาจะเริ่มขบวน จากนั้นชาวได้ตั้งขบวนตามหมวดบ้าน โดยจัดให้ผู้สูงอายุร่วมถือป้ายงานและป้ายรณรงค์ป้องกันเอดส์และยาเสพติด ข้อความในป้ายรณรงค์มีดังต่อไปนี้

- สวมถุงยางก่อนสอดใส่ จะมั่นใจไม่ติดเอดส์
- ใช้ถุงยางอนามัย ปลอดภัย ไม่ยุ่งยาก
- เอดส์ ลดหรือเพิ่ม เริ่มที่ตัวคุณ
- สังคมโปรดอาทร ผู้ทุกข์ร้อนที่ติดเอดส์
- พกถุงยางไว้ติดตัว ไม่ต้องกลัวจะติดเอดส์
- เอดส์เป็นปัญหาสุขภาพ อยากให้ปราศจากเอดส์
- ยาเสพติด คนเสพตาย คนขายติดคุก
- อนาคตจะสดใส ถ้าห่างไกลยาเสพติด
- รักลูกรักครอบครัว อย่าพาตัวไปติดเอดส์

ในขบวนประกอบด้วยการฟ้อนรำนำขบวน ตามด้วยเกวียนที่มีผู้สูงอายุหญิงนั่งนำหน้าขบวนของคนในชุมชน ซึ่งได้ตกแต่งริ้วขบวนด้วยธงทิวจากทางโรงเรียน เมื่อเข้าสู่ลานแข่งขัน ตัวแทนของชุมชนได้กล่าวต้อนรับและแจ้งวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรม และมีการกล่าวเปิดงานด้วยผู้สูงอายุในชุมชนซึ่งได้กล่าวขอบคุณที่ทุกคนได้แสดงซึ่งความรัก ความสามัคคี จากนั้นจึงได้มีการตีเกราะเคาะไม้เพื่อให้สัญญาณว่างานได้เริ่มขึ้นแล้ว ชาวบ้านต่างแยกย้ายเข้าสู่เต้นท์กองเชียร์ การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ ได้จัดให้มีขึ้น อาทิ การแข่ง “โก่งเก่ง” หรือ “ไม้สูง” โดยแบ่งเป็นทีมพ่อบ้านและแม่บ้าน พร้อมกันนั้นได้มีการกล่าวความหมายว่าคนโบราณทำขึ้นมาเพื่ออะไร บ้างก็บอกว่าเพื่อต่อขาให้สูงขึ้น จะได้ไม่เดินเหยียบต้นหนามตามทางหรือสัตว์มีพิษต่าง ๆ การแข่งขันโยนลูกสะบ้า “ โยนบ่บ้า “ การแข่งขันเน้นทั้งชายและหญิง ขณะแข่งขันผู้ดำเนินรายการได้หยอกล้อทั้งพ่อบ้านและแม่บ้าน ขณะที่เสียงกองเชียร์ต่างส่งเสียงเชียร์ผู้แข่งขันในหมวดของตนให้ได้รับชัยชนะ

เมื่อใกล้จะเที่ยงได้จัดให้มีการแข่งขันการทำส้มตำและลาบจิ้น หรือลาบหมูของคนภาคเหนือ ฝ่ายหญิงแข่งขันกันทำส้มตำ ซึ่งเครื่องปรุงต่างก็เตรียมกันก่อนหน้าที่จะมีการแข่งขัน ฝ่ายชายต่างสับหมูหรือที่ชาวเหนือเรียกว่าลาบจิ้น เสียงลาบหมูดังเป็นจังหวะ งานนี้ไม่มีผงชูรสแต่อย่างไร เพราะเน้นการปรุงด้วยฝีมือเท่านั้น หลังจากที่ทำอาหารที่ใช้ในการแข่งขันเสร็จเรียบร้อย ก็เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการซึ่งก็ได้แก่ผู้ใหญ่บ้านหมู่อื่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัด อ.

บ.ต. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย วิธีการให้คะแนนคือ การชิมอาหารของทุกหมวดให้ครบ ซึ่งแต่ละหมวดก็จะส่งเสียงเชียร์บอกสรรพคุณของผักแนมที่เตรียมมา คุณภาพของอาหาร พร้อมทั้งเตรียมน้ำดื่มให้ดื่มทันทีที่ชิมเสร็จ ทั้งนี้เพื่อให้กรรมการเทคะแนนให้ทีมของตน ระหว่างนั้นผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงต่างวาดลวดลายการฟ้อนรำ บ้างก็ใช้กระด้งร่อนแสดงเป็นท่ารำ ฝ่ายชายจะฟ้อนรำที่เรียกว่า “ ฟ้อนเจิง “ การฟ้อนนี้เน้นทั้งความสวยงามและความอดทน เพราะเป็นการเคลื่อนไหวร่างกายหลายส่วน ผู้สูงอายุบางคนฟ้อนอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ด้านคณะกรรมการต่างก็เวียนชิมอาหารของแต่ละหมวดและใช้เวลานานพอสมควรในแต่ละเต้นท์ เรียกได้ว่า พอชิมเสร็จก็อิ่มพอดี จากนั้นมีการมอบรางวัล รางวัลที่ได้นั้นเหมือนกันทุกทีม เพราะมิได้เน้นที่รางวัลแต่เน้นที่การมีส่วนร่วมของทุกทีม

ในตอนกลางวันมีการร่วมรับประทานอาหารเที่ยงร่วมกัน ช่วงบ่ายเป็นกิจกรรมการแซวครอบครัว ผู้ดำเนินรายการได้สัมภาษณ์เด็ก โดยมีตัวอย่างคำถาม อาทิเช่น พ่อแม่รักกันไหม ครอบครัวมีกี่คน ทุกคนนอนดึกไหม ในครอบครัวมีการทำกิจกรรมอะไรร่วมกันบ้าง พ่อแม่แสดงความรักด้วยการกอดกันหรือไม่ พ่อกลับบ้านดึกไหม เด็ก ๆ รู้ไหมว่าเกิดมาได้อย่างไร เมื่อผู้ดำเนินรายการได้สัมภาษณ์เด็ก ๆ นั้น ผู้ที่เป็นพ่อแม่ต่างมีความเขินอายส่งเสียงหัวเราะอย่างครื้นเครง เหมือนความลับถูกเปิดเผย

ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ทางชุมชนเองได้ให้เกียรติกับทางนักวิจัยโดยการจัด “เรียกขวัญ” หรือ “ฮ้องขวัญ” ให้กับนักวิจัย สำหรับนักวิจัยซึ่งเป็นบุคคลภายนอกชุมชน การได้รับการต้อนรับด้วยการ “ฮ้องขวัญ” นั้นหมายถึง การยอมรับของคนในชุมชน เป็นการต้อนรับและเสมือนการอวยพรของชุมชน เพราะการเรียกขวัญคือการเรียกเจ้าเรือนของบุคคลนั้น ๆ ขวัญเป็นศูนย์รวมของทั้งกาย ใจที่ประกอบกันเป็นตัวบุคคล การ ”ฮ้องขวัญ” จะทำให้กับคนในครอบครัว ญาติพี่น้อง ซึ่งเท่ากับว่านักวิจัยได้เป็นคนในชุมชนเดียวกับคนบ้านดอยงาม

ในการสรุปการดำเนินกิจกรรมครั้งนี้ นักวิจัยได้กล่าวสรุปในส่วนของการดำเนินการวิจัยว่ากิจกรรมครั้งนี้เป็นการร่วมผลักดันร่วมกันในชุมชนให้ริเริ่มทำสิ่งที่ยังไม่มีการดำเนินการ ดังเป้าหมายที่ได้กล่าวไปข้างต้นนั้น การรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์ไม่สามารถจะแยกโดยลำพังโดด ๆ ได้ การรณรงค์นั้นไม่จำเป็นที่จะต้องใช้รูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่งและในชุมชนต่างมีการรณรงค์มาโดยตลอด แต่อาจพิจารณาว่าจะเลือกใช้ช่องทางใดบ้างที่จะสอดคล้องกับชุมชน อันอาจจะเป็นวิธีทั้งทางตรงและทางอ้อมในการทำรณรงค์ เพราะการรณรงค์ไม่ได้ทำครั้งเดียวแล้วหยุดไป แต่เป็นการส่งผ่านข้อความให้คนได้ตระหนักและระลึกอยู่เสมอ การจัดการแซวครอบครัว เพื่อต้องการให้คนในชุมชน ครอบครัวได้ร่วมสื่อสารกัน ให้ทุกคนได้ตระหนักคิดถึงคนในครอบครัว และครอบครัวจะมีความสุขหากปราศจากโรคเอดส์ การดำเนินการร่วมกันครั้งนี้ย่อมมีข้อผิดพลาดเนื่องจากเป็นการดำเนินการครั้งแรก แต่เป็นสิ่งที่เราได้เรียนรู้ร่วมกันและเป็นฐานให้เกิดการพัฒนาแก้ไขในข้อผิด

พลาดต่าง ๆ กิจกรรมครั้งนี้เป็นเสมือนการจุดไฟแล้ว ชุมชนเท่านั้นที่จะเป็นผู้จุดไฟให้ลุกโชติช่วงต่อไป

ช่วงสุดท้ายเป็นการกล่าวปิดงานโดยผู้ใหญ่บ้านและภรรยา ซึ่งผู้นำได้กล่าวว่า “ ..ตอนแรกเมื่อโครงการวิจัยมาประสานงานในเรื่องการวิจัยนั้น ผมก็คิดเหมือนกันว่า ชุมชนเราจะทำได้ไหม และก็ยังป้ำ ๆ เป๋อ ๆ แต่จากความร่วมมือกันจนมีงานวันนี้ได้และก็สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี .. (...ต๋อนแรกเมื่อมีโคงการวิจัยเข้ามาฮ้วมประสานในการจัดทำเรื่องก๋านสื่อสารนั้น ผมก่อกี๊ดเหมือนกั๋นว่าชุมชนเฮาจะเยี่ยะได้ก่อ ผ๋มก่อยอมฮั๊บว่า ผ๋มก่อยังป้ำ ๆ เป๋อ ๆ ยั๋งไดก่อต่าม จากความฮ้วมมือกันกับคณะทำงานและก่อโคงก๋านวิจัย รวมถึงชุมชนของเฮา จ๋นมีงานในวันนี้และก่อสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี..)..” (ผู้ใหญ่บ้าน ,๑๑ เมษายน ๒๕๔๗) จากนั้นก็มีเสียงของลูกบ้านบอกให้พ่อหลวง(ผู้ใหญ่บ้าน) หอมแก้มแสดงความรักให้กับแม่หลวง (ภรรยาผู้ใหญ่บ้าน) เป็นตัวอย่าง การดำเนินกิจกรรมในวันนั้นเสร็จสิ้นหลังจากการตีเกราะเคาะไม้อีกครั้งเพื่อเป็นการปิดงาน

ภาพที่ ๔๒ แสดงขบวนเดินรณรงค์ป้องกันเอดส์ก่อนเข้าสู่ลานกิจกรรม

ภาพที่ ๔๓–๔๔ (ตามลำดับ) แสดงป้ายข้อความรณรงค์ป้องกันเอดส์ในกิจกรรม

ภาพที่ ๔๕ แสดงการเข้าร่วมกิจกรรมของคนในชุมชน

ภาพที่ ๔๖ แสดงการโยน “บ่กอน” (ลูกช่วง) การละเล่นพื้นบ้าน

ภาพที่ ๔๗ แสดงการแข่งขันทำ “ลาบจิ้น” และ “ส้มตำ”

ภาพที่ ๔๘ แสดงกิจกรรมการแซวครอบครัว

ภาพที่ ๔๙ แสดงการฟ้อนรำในงาน “เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น” สานสัมพันธ์ครอบครัว

ภาพที่ ๕๐ แสดง การ ”ฮ้องขวัญ” ให้กับนักวิจัย

บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย

เวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ของชุมชนบ้านป่าแดงหลวงและตำบลเกาะช้างได้จัดให้มีการเสวนาเป็น ๒ วันด้วยกัน คือ เวทีเสวนาภาคแกนนำชุมชนและภาคตัวแทนชุมชน

ขั้นตอนการเตรียมการจัดเวทีเสวนา

๑.) การประสานงานกับแกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย ผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่น ต่อการจัดเวทีและวันและเวลา สถานที่ และการจัดเตรียมอาหาร เป็นต้น

๒.) การติดตามผลการประสานงานการจัดเวทีทั้งทางโทรศัพท์และการลงเยี่ยมในพื้นที่

๓..) ดำเนินการจัดเวทีเสวนาตามวันและเวลาที่กำหนด

๑.) <u>เวทีที่ ๑ : เวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ ภาคแกนนำชุมชน</u>

เริ่มได้ดำเนินการในวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๒๕๔๗ ลุ่มฝั่งสาย เวลา ๐๙.๓๐ -๑๕.๐๐ น. รายละเอียดการจัดเวทีเสวนามีดังนี้

วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีเสวนา

๑.) เพื่อทบทวนการทำงานด้านเอดส์ของชุมชนในอดีตที่ผ่านมาและระยะปัจจุบัน

๒.) เพื่อให้เกิดข้อสรุปเกี่ยวกับความสำเร็จและข้อด้อยของการทำงานด้านเอดส์ของชุมชน

๓.) เพื่อให้เกิดข้อตกลงต่อแนวทางการจัดทำสื่อของชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย เป็นแกนนำที่เข้าร่วมเสวนาครั้งนี้ จำนวน ๘ คน ได้แก่ ๑.) แพทย์ประจำตำบล ๒.) เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้าง ๓.) ตัวแทนผู้ติดเชื้อ ๔.)หมอพื้นบ้าน ๕.) ศิลปินพื้นบ้าย ๖.) ประธานธนาคารหมู่บ้าน ๗.) ผู้ริเริ่มคนแรกในการดำเนินงานด้านเอดส์ ๘.) อาสาสมัครโครงการ

ประมวลสรุปประเด็นการเสวนาและการดำเนินการ

๑.) ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพปัญหาเอดส์ในอดีตและปัจจุบันของชุมชน

๒.) ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์การตอบสนองของชุมชนในขณะนั้น

๓.) ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชน

๔.) ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ในจุดเด่นและข้อบกพร่องของการทำงานเอดส์ในชุมชน

๕.) ผู้เข้าร่วมหารือถึงแนวทางการทำงานด้านเอดส์ในอนาคตของชุมชน

๖.) ผู้เข้าร่วมได้สรุปหาแนวทางต่อการผลิตสื่อของชุมชนและการใช้สื่อเพื่อรณรงค์ในชุมชน

ผู้เข้าร่วมเสวนาได้ร่วมแลกเปลี่ยนดังประเด็นข้างต้น โดยมีนักนักวิจัยเป็นผู้แจงประเด็นและซักถามร่วมกัน

ข้อสรุปการเสวนา

ในการเสวนาครั้งนี้เป็นการร่วมพูดคุยระหว่างแกนนำและนักวิจัย โดยมีบรรยากาศของความเป็นกันเอง นักวิจัยนำเสนอถึงเป้าหมายของการเสวนาร่วมกันครั้งนี้และได้มีการเสวนาแสดงทัศนะ อย่างหลากหลาย สำหรับปัญหาเอดส์ในอดีตนับว่ามีความรุนแรง มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากทั้งนี้มีสาเหตุดังต่อไปนี้ ๑.) ผู้ชายโสดและแต่งงานแล้วในชุมชนหลายรายที่ออกไปเที่ยวหญิงบริการทางเพศและขาดการป้องกันไม่ใช้ถุงยางอนามัย และพบว่าติดเชื้อในภายหลังเมื่อติดเชื้อจากการเที่ยวหญิงบริการทางเพศ ชายที่แต่งงานแล้วก็ได้นำเชื้อนั้นแพร่ให้กับภรรยาของตน

๒.) การเดินทางไปทำงานขายบริการทางเพศของหญิงสาวในหมู่บ้านทั้งความสมัครใจและการสนับสนุนของพ่อแม่ ภายหลังเดินทางกลับมาแต่งงานกับคนในชุมชนก็ทำให้เกิดจำนวนผู้ติดเชื้อในชุมชนได้

๓.) การแต่งงานโดยไม่ได้ตรวจเลือดก่อนแต่งงาน

จากสาเหตุดังข้างต้น ปัญหาที่พบในชุมชนก็คือ มีผู้ป่วยที่มีอาการคล้ายผู้ติดเชื้อ แต่ด้วยกระแสเรื่องโรคเอดส์ที่ได้รับทราบจากโทรทัศน์ในขณะนั้น จึงไม่มีผู้ใดในชุมชนที่จะยอมรับว่าตนเองติดเชื้อเอดส์ หรือบ้างก็ไม่แน่ใจว่าอาการของตนจะเป็นอาการของผู้ที่ติดเชื้อเอดส์หรือไม่ ขณะเดียวกันก็มีผู้ที่ไม่เชื่อหรือไม่ตระหนักว่ามีโรคนี้อยู่จริง โดยบางรายมีความคิดว่าเป็น " การกุเรื่องเพื่อไม่ให้ผู้ชายไปเที่ยวหญิงบริการ " ชายบางคนยังมีพฤติกรรมเสี่ยงโดยการไปเที่ยวหญิงขายบริการอยู่ ดังสำนวนที่ว่า " ตายคาอกดีกว่าตกน้ำตาย " ฝ่ายผู้ที่ลูกสาวมีอาชีพขายบริการทางเพศก็พยายามปฏิเสธว่า "ไม่เป็นจริง" สะท้อนให้เห็นดังคำกล่าวที่ว่า "ไม่กลัวเอดส์แต่กลัวอด " เพราะทำให้ขาดรายได้หากเชื่อเรื่องนี้

ภายหลังเมื่อพบผู้ที่เสียชีวิตลงที่มีอาการคล้ายผู้ป่วยเอดส์ ชุมชนเริ่มตื่นกลัวและวิพากษ์วิจารณ์ เกิดการกล่าวหากันและกันว่าบุคคลผู้นั้นเป็นเอดส์ ขณะที่ผู้ที่ถูกกล่าวหาก็ตอบโต้ข้อกล่าวหานั้น เกิดความบาดหมางใจกัน จากสภาพการเช่นนี้ทำให้ผู้ที่พบว่าตนติดเชื้อก็ไม่กล้าเปิดเผยตัวเองและกลัวว่าคนอื่นจะรู้ว่าตนติดเชื้อเอดส์ บางรายได้มีการเก็บตัวเงียบไม่สัมพันธ์กับผู้ใด เพราะกลัวการปฏิเสธจากชุมชน ขณะเดียวกันชุมชนเองได้เกิดการรังเกียจผู้ติดเชื้อและครอบครัว ดังนั้นงานที่เกี่ยวกับความร่วมมือของชุมชน จึงไม่มีผู้ติดเชื้อที่แสดงอาการไปร่วมด้วย ที่เห็นได้ชัดคือ งานศพของผู้ที่เสียชีวิตด้วยเอดส์ที่ไม่ค่อยมีคนไปและไม่มีการรับประทานอาหารของเจ้าภาพในงานศพนั้น

ต่อการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ ในเริ่มแรกพบว่าคนส่วนมากยังไม่มีความรู้เรื่องโรคเอดส์และยังไม่มีการรณรงค์ด้านเอดส์ในชุมชนเลย ต่อมาเมื่อปี ๒๕๓๔–๒๕๓๕ เริ่มมีการรณรงค์โดยความร่วมมือของกลุ่มคนในชุมชนที่ได้กลายเป็นแกนนำชุมชนในการทำงานด้านเอดส์จนถึง ณ ปัจจุบันนี้ การรณรงค์ในเริ่มแรกเป็นการใช้เครื่องขยายเสียงให้ความรู้เรื่องเอดส์ ทางด้านสถานีอนามัยก็ได้ให้การอบรมความรู้เรื่องเอดส์กับอาสาสมัครชุมชนในการออกให้ความรู้เรื่องเอดส์แก่คนในหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็มีการต่อต้านจากผู้ที่เสียผลประโยชน์จากการรณรงค์ ซึ่งก็คือผู้ที่มีอาชีพขายบริการทางเพศ ผู้ที่ไม่เชื่อว่ามีโรคเอดส์แต่ยังคงเที่ยวหญิงบริการและนายหน้าส่งผู้หญิง

ในตำบลไปขายบริการยังจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทย ในขณะนั้นเองได้มีการต่อต้านการจัดการรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์ คือ การขว้างปารถที่ออกกระจายเสียงในขณะนั้น ขณะที่หลายคนไม่ค่อยพอใจในการให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ ดังคำกล่าวที่ว่า “ไปช่วยเขาทำไม เขาไปติดมาเอง “

รูปแบบการดำเนินงานรณรงค์นั้นได้แตกตัวอย่างมากมาย อาทิเช่น การติดป้ายคำขวัญรณรงค์ให้หยุดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเอดส์และยาเสพติด โปสเตอร์ ป้ายรณรงค์ การแจกใบปลิว เวทีชาวบ้าน การแข่งขันกีฬาต้านเอดส์ การจัดงานวันเอดส์โลก การปล่อยโคมลอย การปั่นจักรยานต้านเอดส์ การเดินรณรงค์ต้านภัยเอดส์ การให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อและครอบครัว การให้ทุนการศึกษาแก่บุตรหลานผู้ติดเชื้อ จัดคอนเสิร์ต การแห่พระสิงห์แซ่ศักดิ์สิทธิ์ร่วมกับการรณรงค์ให้ลด ละ เลิก เพื่อป้องกันการติดเอดส์ การทำบุญสืบชะตาให้ผู้ติดเชื้อและทำบุญให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วเป็นต้น

จากการรณรงค์ให้ความรู้และสร้างความเข้าใจต่อชุมชนทำให้พบว่า ชุมชนเริ่มเข้าใจและได้เข้าใจมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งจากการที่เห็นคนในชุมชนหลายรายที่ได้เสียชีวิตด้วยเอดส์ ผลกระทบที่ตามมาจากเอดส์เช่น ลูกกำพร้าที่กลายมาเป็นภาระของผู้เฒ่าผู้แก่ การขาดผู้นำครอบครัวและรายได้ในการใช้จ่ายในครอบครัว คนในชุมชนเริ่มเข้าใจและสงสารผู้ติดเชื้อ ทั้งทราบว่าโรคเอดส์ไม่ได้ติดต่อได้ง่าย ๆ หากไม่ไปมีพฤติกรรมเสี่ยงมา อีกทั้งการลดพฤติกรรมเสี่ยงของคนในชุมชนเอง คือ การไปเที่ยวหญิงบริการลดน้อยลง เนื่องจากเกิดความคิดว่าเพียงครั้งเดียวอาจติดเอดส์ได้ ขณะที่บางคนก็ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงอยู่ แต่ก็รู้จักป้องกันตัวทั้งที่ในอดีตไม่มีการป้องกันใด ๆ หรือแม้แต่การไม่ชอบใช้ถุงยางอนามัย โดยให้เหตุผลว่าไม่สนุก ปัจจุบันในเรื่องการใช้ถุงยางอนามัยนี้ พบว่ามีหลายรายทั้งหญิงและชายต่างมาขอถุงยางอนามัยจากอาสาสมัครเพื่อพกติดตัวไว้ใช้ป้องกันการติดเชื้อ

จากการแสดงทัศนะพบว่า หลายคนเลิกมีพฤติกรรมเสี่ยงไปเลย เพราะกลัวจะติดเชื้อและเสียชีวิตในภายหลัง และสิ่งหนึ่งที่เป็นผลมาจากการรณรงค์ในชุมชนคือ การเกิดกลุ่มผู้ติดเชื้อ “กลุ่มฝั่งสาย “ ซึ่งเป็นการรวมตัวของผู้ติดเชื้อในระดับตำบล การรวมกลุ่มผู้ติดเชื้อจะพบกันทุกวันที่ ๒๐ ของเดือน โดยมีกิจกรรมเช่น การแจ้งข้อมูลข่าวสาร การร่วมแลกเปลี่ยนความคิด การพูดคุย การให้กำลังใจ การปรับทุกข์ รวมถึงการร่วมกันผลิตยาสมุนไพรรักษาอาการต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีองค์กรพัฒนาเอกชน เช่น มูลนิธิศุภนิมิตในช่วงเริ่มต้นและปัจจุบันคือ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน(PDA) ที่เข้ามาร่วมสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

จุดเด่นและข้อสำเร็จของการทำงานด้านเอดส์ของชุมชน พบว่า ปัญหาเอดส์ในชุมชนได้ลดความรุนแรงลง ชุมชนมีความเข้าใจในเรื่องเอดส์เห็นได้จากการลดและหยุดพฤติกรรมเสี่ยง เกิดความเข้าใจต่อตัวผู้ติดเชื้อและการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างปกติ นอกจากนี้ยังมีคนที่สนใจร่วมทำงานเอดส์ในชุมชนเพิ่มขึ้น โดยหลายรายที่เข้าร่วมในการดำเนินงานเอดส์ เนื่องจากญาติของตนได้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์

สำหรับกลุ่มฝั่งสายได้กลายเป็นตัวอย่างและแหล่งเรียนรู้การตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ในชุมชนให้กับผู้อื่น มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานของกลุ่มฝั่งสายจากหลายที่ทั้งภายในและนอกประเทศ ทั้งนี้ผู้ดูงานหลายกลุ่มมาศึกษาดูงานโดยเข้ามาเป็นแขกของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนงานเอดส์ของชุมชน

ในแง่การทำงานเอดส์นับเป็นการเปิดโอกาสคนทำงานผู้ติดเชื้อและญาติได้มีโอกาสเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น เรื่องการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม ผู้ติดเชื้อหลายรายพบว่า แท้จริงแล้วการเป็นผู้ติดเชื้อยังสามารถทำตัวให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ การทำงานด้านเอดส์ไม่เพียงแต่อยู่ในชุมชนเท่านั้น ปัจจุบันได้มีการขยายไปยังพื้นที่อื่น เช่น หมู่บ้านแซว อำเภอเชียงแสน บ้านผางาม อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย บ้านภูซางและบ้านฮวก กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา โดยการเข้าไปร่วมสนับสนุนและตั้งกลุ่มผู้ติดเชื้อ

จุดด้อยของการทำงานเอดส์ของชุมชน ผู้เข้าร่วมเวทีแสดงทัศนะว่าการทำงานก็มีปัญหาเป็นปกติเนื่องจากหลากหลายความคิด ในช่วงแรกที่มีการรณรงค์ คนในชุมชนได้เกิดการต่อต้านไม่เข้าใจ โดยสื่อที่ใช้ในการรณรงค์ เช่น ป้ายข้อความที่ติดไว้ก็ถูกทำลาย ซึ่งได้ทำให้คนทำงานท้อใจ ทั้งยังรวมไปถึงการขาดการสนับสนุนในเรื่องการงบประมาณจากทางหน่วยงานของรัฐ ในช่วงปี ๒๕๓๐–๒๕๔๐ งบประมาณงานเอดส์ถูกใช้ผิดประเภทและไม่ได้ร่วมสนับบสนุนงานเอดส์ในชุมชนเลย การรณรงค์จึงได้รับการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน มีผู้แสดงทัศนะว่า คนทำงานเอดส์ไม่ได้รับเงินแต่ถูกบังคับให้เซ็นรับเงิน อีกทัศนะหนึ่งที่แสดงเรื่องการรณรงค์คือ การที่มีผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นเนื่องจากการเคลื่อนย้ายไปทำงานภายนอกชุมชน โดยกลุ่มคนเหล่านี้ไม่ได้ร่วมรับรู้การรณรงค์ประชาสัมพันธ์เรื่องเอดส์ที่อยู่ในชุมชนจึงเป็นเหตุที่คนเหล่านั้นเสี่ยงต่อการติดเอดส์และคืนกลับสู่ชุมชน อีกทั้งการให้ความสำคัญของชุมชนที่ปัจจุบัน พบว่าการทำงานด้านเอดส์เป็นของกลุ่มฝั่งสาย แกนนำและองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาสนับสนุนเท่านั้น คนในชุมชนเป็นผู้รับสาร ประกอบกับมีการรณรงค์อย่างมากมายในอดีตอาจทำให้คนชาชินต่อการรณรงค์ ถือว่ามีความเข้าใจและรู้เรื่องเอดส์ แม้ว่าปัญหาได้เบาบางลงแล้ว ซึ่งอาจเป็นความประมาท หากปัญหาเอดส์ได้หวนมาและเกิดเป็นปัญหาอย่างในอดีตได้

อีกประเด็นหนึ่งที่มีการแสดงทัศนะว่า การสนับสนุนของฝ่ายการปกครองยังมีน้อย ทราบจาก การจัดเวทีชาวบ้านยังเป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง จากผู้นำสู่ชุมชน ชาวบ้านยังมีโอกาสแสดงความคิดเห็นน้อยมาก

สถานการณ์เอดส์ในปัจจุบันนี้ ได้มีการแสดงความคิดเห็นว่า ผู้ติดเชื้อยอมรับและเปิดเผยตัวเอง ซึ่งสาเหตุหนึ่งมาจากการได้รับสิทธิ์ในการรับยาต้านที่ทางรัฐบาลดำเนินการในปัจจุบันให้กับผู้ติดเชื้อเอดส์ทั่วประเทศ ขณะที่ชุมชนเองก็ยอมรับผู้ติดเชื้อ มีการอยู่ร่วมในสังคมกันอย่างไม่รังเกียจ ทั้งนี้เพราะทราบว่าจะอยู่ร่วมกันอย่างไรไม่ให้ติดเอดส์ เกิดความร่วมมือกันในการทำงาน

การดำเนินงานด้านเอดส์ของกลุ่มฝั่งสายในปัจจุบันยังคงได้รับการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกเท่านั้น คือ สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน นอกจากนี้ยังมีการเอาชื่อผู้ติดเชื้อไปใช้ในการหาผลประโยชน์ (ซื้อกล้าไม้ช่วยผู้ติดเชื้อเอดส์ แต่ไม่ได้มีการช่วยเหลือแต่อย่างไร) ประการสุดท้ายคือ ในตำบลขาดการจัดทำเวทีชาวบ้าน กล่าวคือ ขาดการจัดเวทีที่คนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวบ้านธรรมดามิได้มีโอกาสในการเสนอความคิดเห็น แต่เป็นฝ่ายรับฟังเท่านั้น

แนวทางการดำเนินงานด้านเอดส์ในอนาคตของชุมชน มีการแสดงทัศนะว่า อยากให้เกิดสื่อที่อยู่อย่างต่อเนื่อง โดยไม่อยากให้สื่อสูญไปเมื่อเวลาผ่านไป และต้องการให้ชุมชนเกิดความตื่นตัวเรื่องโรคเอดส์อยู่ตลอดเวลา เป็นความตระหนักที่แสดงออกมาเป็นการกระทำ คือ การงดในพฤติกรรมเสี่ยง ทั้งอยากให้กลุ่มฝั่งสายเป็นของคนทั้งชุมชน มิได้เป็นเฉพาะของผู้ติดเชื้อเท่านั้น การรณรงค์ต่อต้านเอดส์เป็นการดำเนินงานของทุกฝ่ายที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งชุมชน ที่สุดก็คือ ให้ชุมชนพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด ดังความหมายที่ว่าชุมชนเข้มแข็ง โดยมีพื้นฐานจากคนในชุมชนนั้นเอง

นอกจากนั้นได้มีการเสนอกิจกรรมที่จะทำต่อกลุ่มเป้าหมายคือเยาวชนอายุไม่เกิน ๒๕ ปี กล่าวคือ จัดให้มีการอบรมและเสริมอาชีพแก่เด็กและเยาวชนในช่วงปิดเทอม เนื่องจากเด็กและเยาวชนมีเวลาว่าง การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์จะทำให้เยาวชนนั้นไม่หมกมุ่นกับสิ่งต่าง ๆ ที่อาจทำให้เสี่ยงต่อการใช้ยาเสพติดและและเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ การปลูกฝังวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมที่ดีงามเช่น การห้ามจับมือถือแขน (ซึ่งปัจจุบันกลายเป็นข้อห้ามที่อ่อนลง) การรักนวลสงวนตัว การรู้จักวางตัวต่อเพศตรงข้าม การแต่งตัวที่ถูกต้องเหมาะสมกับกาละเทศะ ประเด็นสุดท้ายคือ การจัดให้มีห้องสมุด เพื่อให้เป็นที่แสวงหาความรู้แก่เยาวชน เพราะการมีปัญญาจะเป็นเครื่องป้องกันคนจากพฤติกรรมที่ผิดได้

จากการแสดงความคิดเห็นที่ประชุมได้เสนอเรื่องกลุ่มเสี่ยงของชุมชนดังนี้

๑.) ชายอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ที่มักดื่มเหล้า มีเงินจับจ่ายและเที่ยวกลางคืน

๒.) วัยรุ่นที่อยากรู้อยากลองและเน้นความโก้หรู ทันสมัย ต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายในสิ่งฟุ่มเฟือย นอกจากนี้ยังพบว่า มีการติดต่อซื้อขายบริการจากนักศึกษาสาวในเมืองที่ติดต่อผ่านนายหน้าเพื่อมาขายบริการในตำบลเกาะช้าง

๓.) เด็กหลายคนที่ศึกษาจบชั้นมัธยมปีที่ ๓ แล้วต้องออกไปหางานทำเพื่อให้มีรายได้จุนเจือครอบครัว ซึ่งอยู่บนค่านิยมการแข่งขันทางด้านวัตถุของแต่ละครอบครัว ทั้งนี้โดยได้รับการปลูกฝังหรือสนับสนุนจากพ่อแม่

ต่อความต้องการการผลิตสื่อของชุมชนเพื่อใช้รณรงค์ในชุมชน พบว่า ที่ประชุมยังไม่มีข้อสรุปอย่างแน่ชัดเนื่องจากมีหลายหัวข้อที่ได้พูดคุยกัน ขณะที่เรื่องการผลิตสื่อเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาปรึกษาหารือกันในภาพรวม ประกอบกับชุมชนมีการรณรงค์อย่างหลากหลายและเป็นเวลาอย่างต่อเนื่อง การรับรู้จากการรณรงค์ต่าง ๆ นั้น อาจทำให้ชุมชนรับรู้เรื่องเอดส์อย่างชาชินและกลายเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนตอบได้แต่ให้ความสำคัญลดลง การทำสื่อหรือความร่วมมือของชุมชนต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์อาจปรับเปลี่ยนรูปแบบไป

๒.) <u>เวทีที่ ๒ : เวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ ภาคตัวแทนชุมชน</u>

โดยจัดให้มีการดำเนินการในวันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๖ ณ กลุ่มฝั่งสาย ตั้งแต่เวลา ๐๙.๓๐–๑๕.๐๐ น. รายละเอียดจากการจัดเสวนามีดังนี้

<u>วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีเสวนา</u>

๑.) เพื่อให้ตัวแทนชุมชนได้สะท้อนการรับรู้ต่อการทำงานด้านเอดส์ของชุมชนในระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

๒.) เพื่อให้เกิดข้อสรุปเกี่ยวกับความสำเร็จและข้อด้อยต่อการทำงานด้านเอดส์ของชุมชน

๓.) เพื่อให้เกิดข้อตกลงต่อแนวทางการผลิตสื่อของชุมชนเพื่อใช้รณรงค์ในชุมชน

<u>กลุ่มเป้าหมาย</u> ที่เข้าร่วมมีจำนวน ๑๖ คน และคณะนักวิจัย ๓ คน ได้แก่ แกนนำเยาวชนชายและหญิงจำนวน ๖ คน / ผู้อาวุโสในชุมชนจำนวน ๕ คน / ตัวแทนพ่อบ้านและแม่บ้านจำนวน ๕ คน / ตัวแทนผู้นำศาสนาจำนวน ๑ คน ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมทั้งหมดมาจากการประสานงานของผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชน การเชิญผู้เข้าร่วมมาจากฐานของการเป็นคนในชุมชน มีส่วนร่วมรับรู้กิจกรรมงานด้านเอดส์ของชุมชนในระยะเวลาที่ผ่านมาอีกทั้งเน้นผู้ที่กล้าแสดงความคิดเห็น เนื่องจากการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินการต่อไป

ประมวลสรุปประเด็นเสวนาและการดำเนินงาน

๑.) ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์สถานการณ์ของปัญหาเอดส์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน

๒.) ผู้เข้าร่วมร่วมวิเคราะห์ในประเด็นการรับรู้และการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์

๓.) ผู้เข้าร่วมวิเคราะห์ประเด็นข้อเด่นและจุดบกพร่องของการทำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชน

๔.) ผู้เข้าร่วมหารือถึงรูปแบบการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในอนาคต

ทั้งนี้ตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมได้ร่วมแลกเปลี่ยนและเสนอความคิด ขณะที่นักวิจัยเป็นผู้ป้อนประเด็นและเชื่อมประเด็นให้กับผู้เข้าร่วม

ข้อสรุปการเสวนา

ช่วงเริ่มต้นกระบวนการของเวทีเสวนาครั้งนี้ เป็นการเริ่มต้นด้วยการแนะนำตัวทีมวิจัยและโครงการวิจัยตามมาด้วยการคืนข้อมูลให้กับผู้เข้าร่วมเวทีเสวนา โดยการเชื่อมประเด็นสถานการณ์เอดส์ในชุมชนที่ผ่านมาเข้ากับการจัดการปัญหาเอดส์โดยการเริ่มต้นของแกนนำชุมชน ซึ่งทำให้ชุมชนได้รับรู้เรื่องโรคเอดส์ในเวลาต่อมา การจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชนได้พัฒนาสู่การรวมกลุ่มของผู้ติดเชื้อ “กลุ่มฝั่งสาย” ในส่วนของกิจกรรมการรณรงค์นั้นมีรูปแบบที่หลากหลายอันเป็นผลให้สถานการณ์เอดส์ในชุมชนลดลง ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชนตำบลเกาะช้าง จากนั้นได้เกิดการแลกเปลี่ยนจากตัวแทนผู้เข้าร่วมและคณะวิจัย ดังการสรุปข้อมูลดังต่อไปนี้

การได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารเรื่องเอดส์ในระยะแรก

๑.) ความรู้เรื่องโรคเอดส์ได้รับจากการชมโทรทัศน์ ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอในขณะนั้นเน้นโรคเอดส์เป็นแล้วตาย แก้ไขไม่ได้ การรับรู้เริ่มแรกทำให้เกิดความรู้สึกกลัวโรคเอดส์

๒.) ข่าวการเสียชีวิตของคนในชุมชนที่หาสาเหตุไม่พบหรือไม่แน่ใจว่าไปจะเป็นโรคนั้นได้อย่างไร ทั้งเป็นโรคที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน (โรคติดเชื้อฉวยโอกาส ทั้งทางเดินหายใจ ระบบผิวหนัง ระบบสมอง ระบบประสาท เป็นต้น)

๓.) จากการรณรงค์โดยแกนนำในชุมชนโดยใช้รถกระจายเสียงเคลื่อนที่ ไปตามถนนในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เน้นการให้ชุมชนได้ทราบเรื่องเอดส์ให้มากขึ้นกล่าวคือให้เป็นเรื่องที่ใกล้ตัวมากขึ้น สามารถแพร่มาถึงชุมชนได้หากมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ

๔.) จากข่าวสารผ่านทางอาสาสมัครหมู่บ้าน(อ.ส.ม.)ที่ผ่านการอบรมด้านเอดส์ ซึ่งในภายหลังก็ได้รับการขยายความเข้าใจมากขึ้นจากการเข้าให้ความรู้ในกลุ่มย่อยของอาสาสมัครของสถานีอนามัย (สื่อบุคคล)

๕.) จากองค์กรพัฒนาเอกชน มูลนิธิศุภนิมิต โดยผ่านอาสาสมัครของโครงการ เป็นการให้ความรู้ในชุมชนทุกครอบครัว โดยใช้ภาพประกอบ(Flip Chart)ในการนำเสนอเรื่องเอดส์ แผ่นผับใบปลิวต่างๆ

การตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชนในอดีต

๑.) เกิดทัศนะของคนหลายคนในขณะนั้นคิดว่าโรคเอดส์รวมถึงคนที่ติดเอดส์ไม่น่าจะมีอยู่ในชุมชน เพราะสื่อที่นำเสนอออกมานั้นมาจากส่วนกลาง (กรุงเทพมหานคร) ดังนั้นเหตุการณ์ต่าง ๆ ยังน่าจะอยู่ในเมืองใหญ่ อาจประเมินได้ว่าเป็นการปฏิเสธและการให้ภาพทางความคิดเพื่อปฏิเสธว่าโรคเอดส์ยังไม่เกิดขึ้นในชุมชน

๒.) คนในชุมชนมีการรวมกลุ่มพูดคุยเกี่ยวกับโรคเอดส์ คนติดเชื้อเอดส์ว่าจะมีจริงหรือไม่ มีการโจษขานกันปากต่อปากแพร่ไปเหมือนไฟลามทุ่ง เนื่องจากสังคมชนบทเป็นสังคมเครือญาติ ความผูกพันเป็นเครือญาติทำให้ไปมาหาสู่กันเสมอ เรื่องราวของคนในชุมชนจะกระจายให้รับรู้ได้ง่ายโดยปริยาย

๓.) หลายคนมองว่าเรื่องเอดส์นั้นเป็นการประโคมข่าวเพื่อไม่ให้คนไปเที่ยวหญิงบริการหรือส่งเสริมมิให้คนส่งบุตรหลานไปขายบริการ เนื่องจากในชุมชน ต.เกาะช้างขณะนั้น หลายครอบครัวนิยมส่งลูกสาวให้ไปทำงานขายบริการทางเพศในต่างจังหวัดและเมืองใหญ่

๔.) มีกระแสความคิดว่าเรื่องโรคเอดส์เป็นโรคที่เกิดกับผู้ที่ไปใช้เที่ยวหญิงบริการมา ก็เป็นการสมควรแล้วที่จะเป็นโรคนี้ บ้างมองว่าผู้ติดเชื้อไปหาเหตุมาเอง โรคเอดส์นับว่าเป็นผลกรรมหรือการลงโทษคนที่สำส่อนชอบทางเพศ

๕.) หลายคนมองว่า การติดเชื้อเอดส์เหมือนเคราะห์กรรมของบุคคลและอาจเกิดขึ้นกับคนในสังคมได้ บางรายกลัวคนในครอบครัวติดเชื้อเอดส์ก็มีความคิดว่าคงไม่เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวของตน

๖.) มีคนในชุมชนอยากรับทราบข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจนมากขึ้น (การติดต่อ ลักษณะของอาการ การป้องกัน การดูแลรักษา)

๗.) คนในชุมชนบางกลุ่มเริ่มสำรวจว่ามีใครในชุมชนที่ติดเชื้อ และเริ่มรังเกียจผู้ติดเชื้อ เกิดการแบ่งแยกในชุมชนในประเด็นเรื่องเอดส์

๘.) ยังมีหลายคนก็ยังไม่มีความรู้เรื่องเอดส์ดีพอและไม่ทราบเรื่องเอดส์ว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับอะไร โดยเฉพาะคนแก่

นอกจากนั้นยังมีปรากฏการณ์หรือลักษณะที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ให้เข้าใจสถานการณ์เอดส์ได้ อาทิ

๑.) คนในชุมชนเริ่มสังเกตผู้ป่วยที่มีอาการคล้ายผู้ที่ติดเชื้อเอดส์ มีการคาดเดา เริ่มซุบซิบนินทา นอกจากนั้นมีการกล่าวหาว่าบุคคลนั้นติดเชื้อเอดส์ ฝ่ายผู้ที่ถูกกล่าวหาก็โต้ตอบทำให้ต้องเป็นความกันที่สถานีตำรวจ นับเป็นความบาดหมางและความแตกแยกในชุมชน

๒.) การแสดงตัวของอดีตผู้นำชุมชนที่แสดงตัวเองว่าเป็นผู้ติดเชื้อ (สวมบทบาทของผู้ติดเชื้อ)เพื่อต้องการทำงานช่วยเหลือผู้ติดเชื้อ กล่าวคือ ในขณะนั้นหลายคนที่ติดเชื้อไม่กล้าเปิดเผยตัว ขณะที่กระแสในชุมชนก็อยากทราบว่าใครติดเชื้อเพื่อว่าจะได้ระวังตัว อาจถึงกับไม่ยอมมีปฏิสัมพันธ์ด้วย เพราะกลัวติดเอดส์ การประกาศตัวของอดีตผู้นำชุมชนขณะนั้นเพื่อต้องการให้ผู้ติดเชื้อเห็นว่าแม้แต่ผู้นำก็ติดเชื้อได้ และเกิดความไว้วางใจยอมเปิดเผยตัว อีกทั้งความคิดที่ต้องการให้ผู้ติดเชื้อเปิดเผยตัวก็เพื่อให้ลดความทุกข์ใจของผู้ติดเชื้อที่เก็บตัวอยู่เพียงผู้เดียว

๓.) การเปิดเผยตัวทำให้เห็นผู้ติดเชื้อผ่อนคลายปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนอย่างชัดเจนมากขึ้น พร้อมทั้งให้เกิดการจัดการกับปัญหาเอดส์ในเวลาต่อมา

๔.) เมื่อผู้ติดเชื้อเปิดเผยตนเอง เกิดการให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านข้อมูลการดูแลตนเองจากทางสถานีอนามัย ด้านเงินช่วยเหลือ ค่าเดินทางไปรักษาพยาบาล ซึ่งเป็นการดำเนินการขององค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้เข้ามาดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชนในเวลาต่อมา

๕.) การคืนถิ่นของผู้ที่ไปทำงานในต่างจังหวัด กรณีที่ไม่ใช่ผู้หญิงที่ไปขายบริการ โดยคนเหล่านั้นได้ติดเชื้อและเดินทางกลับบ้านเมื่อมีอาการป่วย

ท่าทีของคนในชุมชนที่มีต่อผู้ติดเชื้อและครอบครัว มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันไปสรุปได้ดังนี้

๑.) ณ ปัจจุบันนี้ความรังเกียจผู้ติดเชื้อและครอบครัวได้แปรเปลี่ยนไปเป็นความสงสารเห็นใจ ผู้ติดเชื้อและครอบครัว อยากไปเยี่ยมเยียนเพื่อหนุนใจถามไถ่สารทุกข์สุกดิบ แต่อีกด้านหนึ่งก็กลัวว่าจะสามารถรับเชื้อเอดส์มาสู่ตัวเองได้

๒.) หลายคนอยากรู้อยากเห็น มีการถามไถ่ถึงสาเหตุการติดเชื้อและสังเกตผู้ติดเชื้อในการมีชีวิตหลายทัศนะสรุปว่า สื่อที่ช่วยให้คนในชุมชนปฏิเสธโรคเอดส์ได้มากที่สุดคือ ผู้ติดเชื้อที่อยู่ในชุมชน เพราะการได้เห็นชีวิตที่อยู่กับเอดส์โดยที่ยังไม่พบการรักษาก็เหมือนกับรอวันตายไปนั่นเอง

๓.) คนส่วนใหญ่ในชุมชนให้ความสนใจในข้อมูลข่าวสารเรื่องเอดส์เพื่อจะได้รู้ว่าเอดส์เป็นอย่างไร และไม่ต้องการให้มีการติดเชื้อขึ้นอีกในชุมชน (มีแต่คนในครอบครัวที่ใกล้ชิดกับผู้ติดเชื้อเท่านั้นที่มีความสนใจในผู้ติดเชื้อและมีความเป็นห่วงเป็นใย เพราะความผูกพันธ์ฉันท์ญาติ)

ข้อเด่นของการทำงานด้านเอดส์ในชุมชน

๑.) แกนนำมีความเพียรพยายามในการทำงานแม้จะได้รับการตอบสนองในเชิงลบจากชุมชน(ในระยะแรก)

๒.) การทำงานด้านเอดส์ของชุมชนสามารถขยายผลสู่ชุมชนอื่นได้

๓.) กลุ่มผู้ติดเชื้อและแกนนำในการทำงานได้รับการยอมรับทั้งในระดับภูมิภาค และระดับชาติ

๔.) สามารถช่วยผู้ติดเชื้อทั้งในชุมชนและชนกลุ่มน้อยจากสองประเทศเพื่อนบ้าน(ประเทศพม่าและลาว)ให้ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการดูแลรักษาสุขภาพ

๕.) ได้รับการสนับสนุนที่ดีจากองค์กรเอกชนในการเป็นพันธ์มิตรในการจัดการและแก้ไขปัญหาเอดส์

๖.) ชุมชนมีแกนนำที่ได้รับประกาศให้เป็นคนดีศรีสังคมจากการทำงานด้านเอดส์เป็นที่ยอมรับของสังคม

๗.) การขยายผลเชิงสุขภาพ ไม่เลือกที่จะทำงานด้านเอดส์เพียงด้านเดียวแต่พัฒนาองค์ความรู้และประสบการณ์เพื่อหนุนเสริมด้านสุขภาพเช่นสวนสมุนไพร ในศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

ข้อด้อยของการทำงานด้านเอดส์ในชุมชน

๑.) ความร่วมมือของคนในชุมชนกับแกนนำยังมีน้อย โดยจะร่วมในเฉพาะการจัดกิจกรรมวันสำคัญที่ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือและต้องมีการรื่นเริงอยู่ด้วยเช่นมีมหรสพ คอนเสิร์ต การร่วมในการจัดผ้าป่า หรือการสอยต้นกัลปพฤกษ์ เป็นต้น

๒.) ภาพการทำงานในชุมชนคือความร่วมมือของแกนนำชุมชน กลุ่มผู้ติดเชื้อ หมอพื้นบ้าน อาสาสมัครหมู่บ้าน และองค์กรพัฒนาเอกชน สถานีอนามัย (ฝ่ายดูแลเรื่องสุขภาพ) ซึ่งยังขาดความร่วมมือในส่วนของผู้นำฝ่ายบริหารของชุมชน

๓.) การจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนในความคิดของชาวบ้านพบว่า เป็นงานของแกนนำและกลุ่มฝั่งสาย ชุมชนจึงเป็นผู้รับรู้

งานด้านเอดส์ในอนาคตของชุมชน ที่ประชุมได้แสดงทัศนะว่า

๑.) อยากให้มีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ

๒.) อยากให้คนในชุมชนมีความร่วมมือมากยิ่งขึ้น

๓.) อยากให้มีการรณรงค์อย่างต่อเนื่องเพราะคนรุ่นหลังจะสามารถได้รับรู้ข้อมูลข่าวสาร

๔.) อยากให้มีการช่วยเหลือกันในชุมชนมากขึ้น เพราะในปัจจุบันความเจริญด้านการคมนาคมและการสื่อสาร ทำให้คนในชุมชนมีโอกาสพบปะพูดคุยกันน้อยลง

<u>รูปแบบการรณรงค์ในอนาคต</u> ตัวแทนชาวบ้านแสดงทัศนะว่า

- อยากให้มีเพลงสมัยใหม่สามารถเข้าถึงกลุ่มวัยรุ่นได้ดี
- ให้มีการเสนอสื่อที่ถาวรและคงทนที่คนในชุมชนสามารถเห็นได้
- สื่อบุคคลสามารถทำให้คนเห็นและเกิดความเข้าใจได้ง่ายกว่า ดังนั้นสื่อบุคคลที่มีอยู่ในชุมชนนั้นเป็นตัวอย่างที่ดี ให้คงสื่อประเภทนี้ในการรณรงค์ต่อไป
- ให้มีสื่อแนวใหม่ที่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนในแต่ละวัยได้

จากข้อมูลข้างต้นเป็นทัศนะที่ตัวแทนชุมชนได้สะท้อนมาจากการจัดเวทีเสวนา อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามถึงความต้องการในการผลิตสื่อการรณรงค์ในชุมชนพบว่า การคิดและการจัดการวางแผนในการผลิตสื่อต่าง ๆ ชุมชนยังคงให้แกนนำของชุมชนเป็นผู้ดำเนินการโดยที่ชุมชนเป็นเพียงผู้รับสารเท่านั้นและจากข้อมูลจากการจัดเวทีเสวนาภาคตัวแทนชุมชนครั้งนี้คณะวิจัยจะได้คืนข้อมูลให้กับทางแกนนำชุมชนในภายหลัง

ปัญหาและอุปสรรค

เนื่องจากสถานที่ของกลุ่มฝั่งสายอยู่ติดกับถนน ทำให้มีเสียงรบกวนสมาธิผู้เข้าร่วมต่อการแสดงความคิดเห็นอยู่ตลอดเวลา แต่ก็นับว่าสามารถดำเนินการไปได้

<u>ข้อสังเกตและเสนอแนะ</u>

๑.) จากการศึกษาชุมชนที่ผ่านมา ทำให้เวทีเสวนาของ อ.แม่สายค่อนข้างแตกต่างจากทั้ง ๒ พื้นที่ รูปแบบการดำเนินเวทีเสวนาจึงเป็นลักษณะที่ให้ตัวแทนชุมชนร่วมแสดงความคิดเห็น(FOCUS GROUP) โดยโครงการวิจัยได้ศึกษาข้อมูลมากกว่าเป็นจะรูปแบบการผลักดันในเกิดกระบวนการร่วมกับโครงการวิจัยในลำดับต่อไป อย่างไรก็ตามการจัดเวทีครั้งนี้นับเป็นการผลักดันทางอ้อมให้กับชุมชนต่อการทบทวนประสบการณ์การทำงานเอดส์ของชุมชนในอดีต

๒.) รูปแบบของการทำโครงการวิจัยค่อนข้างต่างจากหน่วยงานอื่นที่เข้ามาทำงานในชุมชนบ้านป่าแดง จากการพูดคุยและการสะท้อนออกมาจากมุมมองของแกนนำ พบว่า รูปแบบของโครงการวิจัยเป็นลักษณะเชิงการศึกษา การจัดเวทีเสวนาจึงเป็นเวทีที่ช่วยให้ชุมชนได้สะท้อนการทำงานที่ผ่านมาและแนวทางในอนาคต ทั้งภาคแกนนำและภาคประชาชน และประเด็นที่สำคัญคือ การเข้ามาทำงานหรือร่วมทำงานในชุมชนไม่ว่าจะได้รับการสนับสนุนจากแหล่งใดก็ตาม ท้ายที่สุดหน่วยงานเหล่านั้นก็ต้องย้ายออกจากชุมชนไป ดังนั้น ชุมชนเองต้องดำเนินการต่อและยังคงให้เกิดผลต่อไปในชุมชน และการทบทวนช่วยให้ทราบถึงจุดที่ชุมชนยืนอยู่และแนวทางที่จะก้าวต่อไป

บทสรุปวิเคราะห์

จากการศึกษาชุมชนทั้งจากการสัมภาษณ์ การศึกษากระบวนการทำงานของชุมชนและประสบการณ์งานด้านเอดส์ การสนทนาแบบกลุ่ม (Focus group) หรือเวทีเสวนา โดยกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษาอันได้แก่ แกนนำชุมชน สมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อ คนในชุมชน อาสาสมัครโครงการ ผู้นำศาสนา ครู เยาวชน เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ทำให้ทราบได้ว่า ชุมชนมีประสบการณ์ด้านงานเอดส์เป็นอย่างดีและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ด้านรูปแบบการรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนมีหลากหลายรูปแบบ สามารถจำแนกตามประเภทสื่อได้ดังนี้

สื่อที่ใช้ในการรณรงค์ของชุมชนบ้านป่าแดงหลวง

๑.) สื่อบุคคล : กลุ่มผู้ติดเชื้อ “กลุ่มฝั่งสาย” / การทำงานของแกนนำชุมชน / การทำงานของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน /

๒.) สื่อเฉพาะกิจ : การประชาสัมพันธ์โดยรถกระจายเสียงเคลื่อนที่ (ใช้ภาษาไทยและภาษาไทยใหญ่) / การแจกแผ่นพับ / สติ๊กเกอร์ / ป้ายคำขวัญและป้ายรณรงค์ / เวทีชาวบ้าน / การแข่งขันกีฬา / การปั่นจักรยาน / ป้ายนิเทศน์ / โปสเตอร์ / การสนับสนุนทำการศึกษาและความช่วยเหลือรูปแบบต่าง ๆ / การเดินรณรงค์ / งานวันเอดส์โลก / การจัดคอนเสิร์ต / การอบรมความรู้ให้กับพระสงฆ์ / โครงการสอนเรื่องเพศศึกษาและการค้ามนุษย์ ณ โรงเรียนบ้านป่าแดง / งานวันเด็กที่จัดแข่งตอบคำถามเรื่องโรคเอดส์

๓.) สื่อพื้นบ้าน : การแห่พระเจ้าสิงห์แซ่ศักดิ์สิทธ์ร่วมกับการรณรงค์ให้ลดละเลิกพฤติกรรมเสี่ยง / การปล่อยโคมลอยระถึงผู้เสียชีวิตด้วยเอดส์ / ประเพณีทานทอด / การทำบุญให้ผู้ที่เสียชีวิตด้วยเอดส์และทำบุญสืบชะตาให้ผู้ติดเชื้อ / ศิลปินพื้นบ้านร้องเพลงค่าว

จากรูปแบบการดำเนินการรณรงค์ในชุมชนและตำบลเกาะช้างทำให้ทราบถึงการจัดการปัญหาของชุมชนที่ผ่านมา ซึ่งมีลักษณะของระยะเวลาที่ต่อเนื่องและหลากหลาย ทั้งจากข้อมูลที่ได้จากการจัดเวที “ทบทวนประสบการณ์ด้านเอดส์” ทั้ง ๒ เวทีที่ได้ดำเนินการไปแล้ว สรุปได้ว่ากิจกรรมการผลิตสื่อของชุมชนอาจไม่จำเป็นต้องดำเนินการ แต่อาจมีการปรับรูปแบบการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับสถานภาพของชุมชน

จากการสนทนากับแกนนำชุมชนพบว่า แนวทางที่ชุมชนสนใจคือ การสร้างให้คนในชุมชนมีองค์ความรู้ที่มิใช่เกิดจากการรณรงค์เพียงครั้งคราวแล้วก็หายไป และในภายหลังก็จัดให้มีการรณรงค์ใหม่ต่อไป หากแต่เป็นการทำให้องค์ความรู้นั้นคงอยู่และเป็นการง่ายที่ชุมชนจะศึกษาหาความรู้ โดยเฉพาะเยาวชนในชุมชนและตำบลเกาะช้าง แนวความคิด คือ การจัดให้มีห้องสมุดชุม

ชน ทั้งนี้เนื่องจากทุกวันเสาร์และอาทิตย์ จะมีเยาวชนไปใช้เวลาว่าง ณ ศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ณ บ้านป่าแดงหลวง นอกจากนั้นที่ศูนย์การเรียนรู้นี้ยังมีสวนสมุนไพรให้ได้ศึกษาและบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ติดเชื้อ ซึ่งจะเป็นคนจากทางฝั่งประเทศพม่าและประเทศลาวเข้ามาพักอาศัยเพื่อรอเข้าพักรักษา ณ โรงพยาบาลในฝั่งประเทศไทย

จากการศึกษาชุมชนพบว่า กลุ่มฝั่งสาย หรือสวนสมุนไพร ตลอดจนการทำงานเอดส์ของชุมชนล้วนเป็นที่น่าสนใจจากหลายหน่วยงาน หรือบุคคลจากที่ต่าง ๆ โดยให้ความสนใจในการเข้าศึกษา เยี่ยมชม เรียนรู้และศึกษาข้อมูล ทั้งจากการทราบโดยการแนะนำจากบุคคลอื่นที่ได้มาเยี่ยมและการมาเป็นแขกของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) เพื่อเข้ามาศึกษาดูงาน

ทั้งนี้นักวิจัยได้ร่วมขยายแนวคิดเพื่อหาความหมายที่ไม่จำกัดเฉพาะการเป็นที่เก็บหนังสือเพื่อการค้นคว้าเท่านั้นทั้งนี้เพื่อร่วมกันคิดเพื่อทำให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ว่า “องค์ความรู้ของชุมชนที่ยั่งยืน “ พร้อมทั้งร่วมขยายความของคำว่า “องค์ความรู้” ซึ่งได้เข้าใจร่วมกันว่า องค์ความรู้มิใช่เป็นความรู้ในด้านอักษรที่ได้อธิบายเชิงวิชาการแต่เพียงเท่านั้น องค์ความรู้ยังเป็นสิ่งที่คนในชุมชนได้ร่วมดำเนินการ ได้ร่วมสื่อสาร มีการพัฒนาตามระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งที่เกี่ยวกับการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน การดำรงอยู่ของชุมชนในช่วงเวลาที่ผ่านมา วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน ความรู้เรื่องสมุนไพรและการแพทย์พื้นบ้าน เพลงและดนตรีพื้นบ้านและศิลปินท้องถิ่น อาหารการกินพื้นบ้านและการแปรรูปอาหาร การอนุรักษ์ของเก่าวัตถุโบราณ วัฒนธรรมประเพณีพื้นบ้านอักขระพื้นเมือง หรือสิ่งต่าง ๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนของตนทั้งสิ่งที่จับต้องได้และการสัมผัสด้วยตาแห่งปัญญา ดังนั้นเพื่อให้เกิดอัตถประโยชน์ในรูปแบบยิ่งขึ้น แนวคิดเรื่อง “ห้องสมุดชุมชน” ได้ปรับเปลี่ยนเป็น “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” ที่มีความหมายและการใช้งานที่สอดคล้องกับองค์ความรู้ของชุมชนได้อย่างกว้างขวาง

การขยายฐานคิดของชุมชน

สืบเนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเวทีเสวนาการนัดพบกลุ่มแกนนำของชุมชนต่อแนวทางการทำโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนแล้วนั้น การหารือยังได้เกิดขึ้นในหลายครั้งด้วยกัน ทั้งนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นธรรมชาติ แม้ว่าในเบื้องต้นนักวิจัยจะเป็นผู้ส่งสารให้กับชุมชนต่อการประสานให้เกิดความร่วมมือต่อการทำวิจัย อย่างไรก็ตามนักวิจัยจะต้องให้ความสนใจไปที่ความต้องการของชุมชนและแผนการทำงานจะเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองต่อความต้องการนั้น

ต่อประเด็นของแนวทางในการดำเนินการเพื่อให้เกิด “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” นั้น นักวิจัยได้ร่วมหารือกับทางแกนนำของชุมชนในหลายครั้งด้วยกัน ขณะเดียวกัน ชุมชนเองได้เกิดความกระตือรือร้นโดยตัวของชุมชนเอง ซึ่งพบว่า แกนนำได้มีโอกาสนำเรื่อง “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” เข้าสู่การ

ประชุมของชุมชน ในเบื้องต้นเป็นเสนอแนวคิดให้กับชุมชนเพื่อให้ชุมชนโดยรวมได้ทราบ และคาดว่าจะเกิดข้อสรุปต่อแนวทางนี้ต่อไปในอนาคต

สำหรับขั้นตอนของกระบวนการวิจัยในส่วนของการผลิตสื่อของชุมชนบ้านป่าแดงหลวงนั้นได้วางอยู่บนข้อจำกัดหลายประการด้วยกัน อาทิเช่น

- ข้อจำกัดอันเกิดจากระยะเวลาการดำเนินการของโครงการวิจัย พบว่า มีระยะเวลาตามกำหนดของการทำวิจัยชิ้นนี้ ขณะที่กระบวนการที่จะทำให้เกิด “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” นั้นไม่สามารถทำให้เกิดหรือสำเร็จได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งอาจหมายถึงในระยะเวลาของการทำงานวิจัยครั้งนี้ได้
- แนวคิดของการดำเนินการเพื่อให้เกิดพิพิธภัณฑ์นี้ จักต้องอาศัยแนวคิดของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการสร้างกระบวนการต่าง ๆ ที่จะทำให้เกิด “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” เพื่อจะได้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง การดำเนินการเพื่อจัดให้เกิดพิพิธภัณฑ์นี้จึงต้องมีลักษณะอย่างค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งต้องมีการวางกรอบในการดำเนินการต่อไป
- การดำเนินการนั้นจะต้องมีการคิดถึงทุน (Capital) ที่จะดำเนินการ ไม่ว่าจะเป็น “ทุนมนุษย์” (Human capital) คือ ความรู้ความสามารถ ความชำนาญในด้านต่าง ๆ และทักษะของคนในชุมชน และอีกประการหนึ่งคือ ”ทุนทางสังคม” ซึ่งได้แก่ทรัพยากรที่เกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เช่น การสร้างความคิดร่วมกัน การสื่อสารระหว่างกัน การร่วมแรงร่วมใจในการดำเนินการที่เกิดจากกระบวนการร่วมแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันและการพึ่งพาช่วยเหลือกันและกัน (Interdependence)ในที่สุด หรือแม้แต่ งบประมาณที่จะต้องใช้ในการดำเนินการหรือสิ่งที่เรียกว่า องค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์ เช่น สิ่งของหรือวัตถุ ของเก่าหรือของใหม่ที่ภายหน้าจะกลายเป็นของเก่า การเรียบเรียงเนื้อหาของสารขององค์ความรู้ต่าง ๆ ทุนทางสังคมนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์ที่รวมตัวกันอย่างเป็นปึกแผ่น (Solidarity) ของชุมชน และทุนทางสังคมที่เชื่อมโยงหรือสัมพันธ์กับกลุ่มภายนอกชุมชน ซึ่งอาจหมายถึง องค์กรพัฒนาชุมชนต่าง ๆ ที่ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนชุมชน

ด้วยเหตุนี้ความร่วมมือที่สามารถดำเนินการในการศึกษาวิจัยครั้งนี้อยู่บนพื้นฐานข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชนและการจัดเวทีเสวนาในชุมชน ประเด็นในการดำเนินการร่วมกันจึงมิได้เกิดขึ้นกับชุมชนโดยรวมทั้งหมด แต่เป็นกิจกรรมที่ดำเนินร่วมกันระหว่างนักวิจัยและแกนนำชุมชน คือ การสร้างแนวคิดร่วมกัน เพื่อการขยายความเข้าใจ อันจะเป็นการวางพื้นฐานเพื่อให้มีการดำเนินการจริงต่อไป ในการดำเนินการนี้ แกนนำในชุมชนจึงเป็นผู้รับสาร เพื่อที่จะกลายเป็นผู้ส่งสารและผู้กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อการร่วมสร้าง “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” ต่อไป ดังแผนภูมิ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๕ แสดงความร่วมมือระหว่างคณะวิจัยและตัวแทนชุมชน

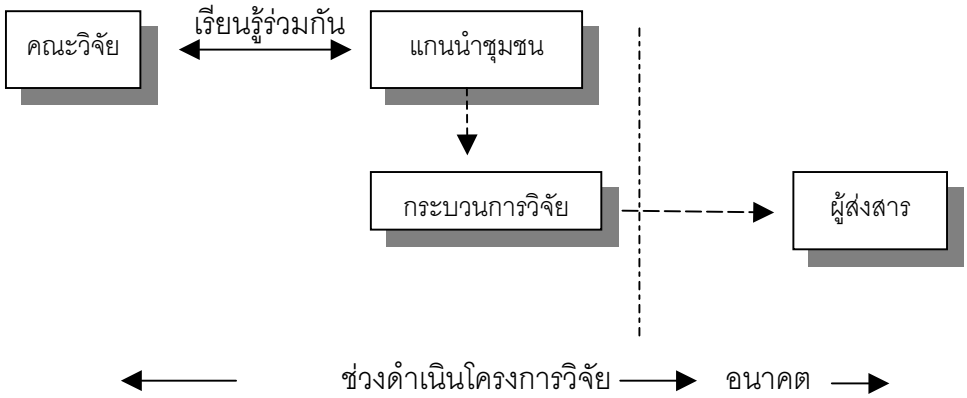

จากแผนภาพดังกล่าวนี้ บทบาทของนักวิจัยคือผู้ศึกษาและผู้อำนวยให้เกิด (Facilitator) ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัย แกนนำชุมชนเป็นผู้รับสารจากการเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัย จากการดำเนินโครงการวิจัยทั้งนี้เพื่อพัฒนาสู่การเป็นผู้ส่งสารและผู้อำนวยให้เกิด (Facilitator) เพื่อการดำเนินการ “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” ในเวลาต่อไป

กิจกรรมการผลิตสื่อของชุมชนบ้านป่าแดงหลวงได้ปรับเปลี่ยนเป็นการสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน โดยนักวิจัยเป็นเสมือนอาลักษณ์ของชุมชนในการเรียบเรียงและถ่ายทอดให้กับชุมชนในภายหลัง การทำกิจกรรมร่วมกันนั้นได้ใช้รูปแบบของ “การศึกษาดูงาน” ร่วมกัน จากนั้นจึงได้จัดให้มีการเสวนาร่วมกันจากการไปศึกษาดูงานต่าง ๆ อันเป็นบทสรุปของการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักวิจัย

กิจกรรม “การขยายฐานคิดของชุมชน”

๑.) การจัดให้มีการศึกษาดูงานเพื่อขยายฐานความคิด

สืบเนื่องจากการแลกเปลี่ยนระหว่างนักวิจัยและแกนนำชุมชนในการพัฒนาการศึกษาวิจัยร่วมกันในประเด็น ”การสื่อสารของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาเอดส์” นั้น อันนำมาซึ่งประโยชน์กับชุมชนในระยะเวลาศึกษาวิจัย “การขยายแนวคิดของชุมชน” จึงได้ก่อให้เกิดรูปแบบกิจกรรม <u>การศึกษาดูงาน</u> ทั้งนี้เพื่อขยายฐานความคิดและความรู้ต่อการจัดทำ “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” หากจะมองในรูปของการสื่อสารถือเป็นการศึกษาประเด็น “การสื่อสารเพื่อขยายฐานความรู้” ร่วมกับชุมชน โดยกิจกรรมการศึกษาดูงานนั้น มีกระบวนการดังนี้

<u>กระบวนการก่อนการศึกษาดูงาน</u> เริ่มต้นจากการสื่อสารร่วมกันระหว่างนักวิจัยและแกนนำชุมชนผ่านทางกิจกรรมการเสวนาและการพูดคุยอีกหลายครั้งในเวลาต่อมา แนวความคิดในขณะนั้นคือ ต้องมี “แผนที่ทางความคิด” เพื่อช่วยนำร่อง สร้างความเข้าใจและวิธีการที่เหมาะสมการศึกษาดูงานจึงเป็นหนทางหนึ่งที่ช่วยให้แกนนำชุมชนมีความเข้าใจในเรื่อง “พิพิธภัณฑ์ชุมชน”

มากยิ่งขึ้น การเลือกสถานที่ศึกษาดูงานนั้นได้เลือกพิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านทุ่งศรี อ.ร้องกวาง จ.แพร่ และเลือกโฮงเฮียนปุ๋ม ผญ๋า ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน วัดร่องกาศใต้ อ.สูงเม่น จ.แพร่เป็นที่ศึกษาการพัฒนากิจกรรมความร่วมมือของชุมชน และได้ดำเนินการประสานไปยังทั้ง ๒ สถานที่เพื่อประสานการเข้าเยี่ยมศึกษาดูงานต่อไป

กระบวนการระหว่างการศึกษาดูงาน ในการศึกษาดูงานทั้ง ๒ แห่งนั้น กิจกรรมที่ดำเนินการร่วมกันทั้ง ๒ ฝ่าย คือ การสร้างความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างเจ้าภาพและผู้ศึกษาดูงาน ทั้งนี้ผู้ศึกษาดูงานได้ชี้แจงเป้าหมายของการศึกษาดูงาน ขณะที่เจ้าภาพก็สามารถบรรยายและกล่าวประเด็นที่ผู้เข้าร่วมสนใจต้องการได้ นอกจากนั้น ยังเป็นการแลกเปลี่ยนสาระจากทั้งสองฝ่ายร่วมกัน หรือ การเล่าสู่กันฟัง พร้อมทั้งเป็นการสร้างมิตรในการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ท้ายที่สุด เจ้าภาพได้นำผู้ศึกษาดูงานเยี่ยมชมสถานที่ต่าง ๆ กิจกรรมของชุมชน ซึ่งได้สร้างความสนใจให้กับผู้ศึกษาดูงานเป็นอย่างดี ส่วนเจ้าภาพเองก็รู้สึกเป็นเกียรติที่มีผู้ให้ความสนใจชุมชนของตน นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

ข้อสรุปในรายละเอียดของการศึกษาดูงานยังสถานที่ต่าง ๆ มีดังนี้

๑.๑) การไปศึกษาดูงาน ณ พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านทุ่งศรี ต.ทุ่งศรี อ.ร้องกวาง จ.แพร่ ในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๗ มีผู้ร่วมศึกษาดูงานจากชุมชน จำนวน ๖ คน โดยข้อมูลจากการศึกษาดูสรุปได้ประเด็นดังต่อไปนี้

- แกนนำชุมชนและนักวิจัยได้รับฟังความเป็นมาของการจัดตั้งเป็นพิพิธภัณฑ์ทุ่งศรี โดยพระอธิพัฒน์ แห่งวัดทุ่งศรี และร่วมชมพิพิธภัณฑ์ ตลอดการสนทนาได้มีการแลกเปลี่ยนเรื่องราวของ ๒ ชุมชน พร้อมทั้งร่วมรับประทานอาหารกลางวันร่วมกันกับตัวแทนชาวบ้านในตำบลทุ่งศรี
- จุดเริ่มต้นของพิพิธภัณฑ์ทุ่งศรี เกิดจากดำริของพระในการเห็นความสำคัญของสิ่งของบางอย่างในชุมชน นั่นก็คือ ชามตราไก่ ชามดินเผาเก่า ๆ โดยความคิดในขณะนั้นมองว่า สิ่งของต่าง ๆ ล้วนมีที่มา ดังนั้นเรื่องราวของคนในชุมชนน่าจะบอกเล่าได้จากสิ่งของนั้น ๆ อันสะท้อนถึงอัตตลักษณ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดีและจากจุดเริ่มนั้นเองที่ได้ก่อให้เกิดแนวคิดในการรวบรวมสิ่งของต่าง ๆ ซึ่งเป็นของเก่า แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะเป็นที่รวบรวมของเก่าเก็บ แต่มิได้เป็นเพียงที่เก็บของเก่าเท่านั้น หากแต่พิพิธภัณฑ์ทำหน้าที่ของตัวมันเองในการสะท้อนเรื่องราวของชุมชน เรื่องราวการดำรงชีวิตของคนในชุมชนทุ่งศรี ภูมิปัญญาของชาวบ้าน ดังนั้น วัตถุของเก่ามิได้ทำหน้าที่เป็นวัตถุตั้งแสดงเท่านั้น แต่เป็นการให้หวนระลึกถึงกิจกรรมต่าง ๆ อันสะท้อนระบบวิถีคิดของคนในชุมชน นอกจากนั้นพิพิธภัณฑ์ยังเป็นสถานที่ให้คนมาพูดคุยกัน มาประชุมร่วมกัน มาพักผ่อน พิพิธภัณฑ์ได้สะท้อน “อัตลักษณ์” ของชุมชน (Identity) และได้กลายมาเป็นความภูมิใจของคนในชุนชนในที่สุด

- พิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรีเกิดจากการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน กล่าวโดยสรุปคือ กลุ่มคนที่เข้าร่วมมีทั้งจากคนในชุมชน อันได้แก่ พระ กรรมการวัด แกนนำชุมชน ผู้อาวุโส เด็กและเยาวชน พ่อบ้านและแม่บ้าน นอกจากนั้นยังมีกลุ่มคนที่เข้าร่วมภายนอกชุมชน ได้แก่ คณะสงฆ์ กลุ่มภาคี เครือข่าย ในการร่วมปรึกษาหารือ ร่วมคิดวางแผนและดำเนินการให้เกิดเป็น “พิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรี” ขึ้น
- ระดับของการมีส่วนร่วม เช่น ร่วมมาก ปานกลางหรือร่วมน้อย อาทิเช่น คนในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการดำเนินการ บ้างร่วมที่จะมอบของเก่าที่ตนมีครอบครองไว้ให้เป็นของพิพิธภัณฑ์ บ้างก็ร่วมแรงร่วมใจในการสละเงินทอง ทรัพย์สิน เวลาในการดำเนินการ ไล่ไปจนถึงบ้างมีส่วนร่วมในการรับรู้ว่าได้เกิดเป็นพิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรี
- ลักษณะของการมีส่วนร่วม อันได้แก่ กระบวนการต่าง ๆ เช่น การคิด ร่วมลงมือ โดยคนในชุมชนได้ร่วมกันบริจาคสิ่งของเครื่องใช้เก่า ร่วมจัดของ ออกแบบวางแผน ถ่ายทอดความรู้ การจัดการ การบริหาร การลงแรงสร้างอาคาร ขนของ ให้ยืมรถ เป็นลูกมือ เป็นสล่า(ช่าง) ทำอาหาร
- ปัจจุบัน การใช้ประโยชน์จากพิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรีของคนในชุมชนนั้น พบว่า ใช้เป็นที่ประชุมหารือในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ใช้เป็นที่ดำเนินงานของชุมชน ใช้เป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน เป็นที่ผู้สูงอายุได้มาร่วมชุมนุมกันหวนรำลึกถึงอดีต เยาวชนและเด็กต่างแวะเวียนมาเที่ยว ใช้เป็นที่ถ่ายทอดความรู้เรื่องเล่าเก่าแก่ให้กับคนวัยต่าง ๆ เป็นที่รับรองผู้มาเยี่ยมชุมชน เป็นที่เก็บรักษาของเก่าที่ทรงคุณค่าของชุมชน
- บทสะท้อนของพิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรี นอกจากจะสะท้อนตัวตนของชุมชนอันเป็นมิติของอดีตแล้วนั้น มิติปัจจุบันคือ การสะท้อนถึงปฏิสัมพันธ์ของคนในชุมชนร่วมกันในกิจกรรมต่าง ๆ ที่คนในชุมชนร่วมกันสร้างขึ้น และมิติอนาคตคือ การถ่ายทอดให้คนรุ่นต่าง ๆ ได้รับทราบตัวตนของชุมชนในอดีต และเพื่อให้มีการถือรักษา สืบทอดให้คงอยู่ต่อไป ทั้งที่เป็นวัตถุที่มองเห็นและคุณค่าที่อยู่ในความทรงจำ

๑.๒) <u>โฮงเฮียนปุ๋มผญ๋า ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน</u> วัดร่องกาศใต้ ต.ร่องกาศ อ.สูงเม่น จ.แพร่ ในวันที่ ๑๗ มีนาคม ๒๕๔๗ โดยข้อมูลการศึกษาดูงานสรุปได้ดังประเด็นต่อไปนี้

- แกนนำชุมชนและนักวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มชาวบ้านบ้านร่องกาศจำนวน ๒๐ คนโดยประมาณและพระอธิการวิทูรย์ อธิจิตโต เจ้าอาวาสวัดร่องกาศใต้

- เป้าหมายในการศึกษาดูงานครั้งนี้คือ การศึกษาการดำเนินกิจกรรมของศูนย์ ฯ เกี่ยวกับธุรกิจของชุมชน อันได้แก่ กิจกรรมกลุ่มข้าวกล้องเพื่อสุขภาพ และความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อโฮงเฮียนปุ๋มผญ๋า ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน
- แนวคิดการเรียนรู้จากการทำงาน คือ ๑.) การสร้างงาน การคิดหากิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน กิจกรรมหนึ่งในนั้นคือ กิจกรรมผลิตของกลุ่มข้าวกล้องเพื่อสุขภาพ โดยเปลี่ยนจากการสีข้าวให้ขาวมาเป็นการขัดข้าวให้น้อยลง ใช้ระยะเวลาน้อยลงทำให้ข้าวที่ได้จะเป็นข้าวกล้องซึ่งมีประโยชน์มากกว่าข้าวขาว รูปแบบการดำเนินงานคือให้สมาชิกกลุ่มได้ร่วมดำเนินการ และนำจำหน่าย และมีการปันผลของผลกำไรที่ได้ อันเป็นการสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน
- ลำดับที่ ๒.) การสร้างคน คือ เมื่อคนในแต่ละกลุ่มงานได้เรียนรู้ในการทำงาน ได้ปฏิสัมพันธ์ต่างก็มีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นเครือญาติ มีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี ดังพุทธภาษิตที่ว่า "วิสสาสา ปรมา ญาตี ความคุ้นเคยเป็นญาติอย่างยิ่ง" ที่เกิดความผูกพันกันมากยิ่งขึ้น คนก็เกิดการพัฒนาตัวเองไปพร้อม ๆ กัน
- ลำดับที่ ๓.) การสร้างศีลธรรม นอกจาก "งานสร้างคน คนสร้างงาน คนเกิดการพัฒนาจิตใจ" ดังนั้น คนจึงเกิดจิตสำนึกรักหวงแหนแผ่นดินถิ่นเกิด และคนก็จะเกิดมีศีลธรรมขึ้นอย่างเป็นปกตินิสัยที่เกิดจากงานที่ปฏิบัติจริงให้เป็นปัจจุบันธรรม
- โฮงเฮียนปุ๋มผญ๋า ศูนย์การส่งเสริมเรียนรู้ ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อตอบสนองต่อชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในกิจกรรมที่ชุมชนได้มีส่วนร่วม พร้อมทั้งได้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวกับด้านอาชีพเสริมรายได้ กิจกรรมที่เกี่ยวกับงานของชุมชน งานบุญงานประเพณี ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนั้น ยังมีการใช้หลักธรรมและกิจกรรมที่ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาชาวบ้าน
- "การเรียนรู้ย่อมเกิดคุณธรรม ๑๐ ประการ" คุณธรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ซึ่งได้บ่งชี้ไว้ ๑๐ ประการ อาทิ ๑.) เป็นคนรู้รักสามัคคี ๒.) เป็นคนไม่เห็นแก่ตัว ๓.) เป็นคนมีความซื่อสัตย์ ๔.) เป็นคนไม่มัวเมาในสิ่งอบายมุข 5.) เป็นคนกตัญญูต่อแผ่นดินเกิด ๖.) เป็นคนเก่งเรียน ใฝ่หาความรู้ ๗.)เป็นคนคิดเก่ง คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา ๘.) เป็นคนเก่งงาน ขยันการงาน มีความรับผิดชอบ ๙.) เป็นคนเก่งคน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อทุก ๆ คน ๑๐.) เป็นคนสร้างงาน สร้างคน และสร้างศีลธรรม อันเป็นการถ่ายทอดเพื่อในคนในชุมชนร่วมกันตระหนักต่อบทบาท หน้าที่ที่พึงมีร่วมกัน

- บทสะท้อนของโฮงเฮียนปุ้มผญ๋า ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน คือ ช่องทางที่ทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อความนึกคิด การสร้างคุณธรรม(ส่วนของนามธรรม)และวิถีชีวิต ความเป็นอยู่(ส่วนของรูปธรรม) ต่อคนในชุมชน

๑.๓) <u>"กลุ่มคนเฒ่าคนแก่" ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย</u> ในวันที่ ๑๓ พฤษภาคม ๒๕๔๗ โดยข้อมูลการศึกษาดูงานสรุปได้ดังประเด็นต่อไปนี้

- แกนนำชุมชน ผู้สูงอายุและนักวิจัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ของตำบลป่าแดด จำนวน ๓๐ คนโดยประมาณ (หมายเหตุ ในการศึกษาดูงานนั้นได้มีชุมชนที่เข้าร่วมศึกษาดูงานในครั้งนี้ ๒ ชุมชนด้วยกันคือ บ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ และบ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑)
- เป้าหมายการศึกษาดูงานในครั้งนี้เพื่อศึกษาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่ผู้ศึกษาดูงานบ้านป่าแดงหลวงมีความสนใจ ทั้งนี้เพื่อสร้างโลกทัศน์และความคิด แนวทางในการดำเนินงานของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ของชุมชนบ้านป่าแดงหลวงต่อไป
- ได้มีการร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ของทั้งสามชุมชน เกี่ยวกับความเป็นมาของการตั้งกลุ่ม เป้าหมายในการจัดตั้งและผลที่คาดหวังนั้นมุ่งเพื่อพัฒนาผู้สูงอายุของชุมชนทั้งสุขภาวะทางกาย ทางใจ และผลพลอยได้อีกประการหนึ่งคือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในชุมชน สำหรับตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวยนั้น ผลพลอยได้คือการเชื่อมกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มเด็กให้ได้ใกล้ชิดกันมากขึ้น ลดช่องว่างระหว่างวัยและเป็นการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างรุ่นต่อเนื้อหาภูมิปัญญาไทย
- หลังจากการร่วมแลกเปลี่ยนแล้วนั้น ได้มีการสาธิตและร่วมกันทดลองทำของเล่นพื้นบ้านระหว่างสามชุมชนด้วยกัน โดยได้มีการสานของเล่น เช่น กบ นก ที่จับปลาไหลขนาดเล็ก พร้อมทั้งการพูดคุยสื่อสารระหว่างกัน ทั้งนี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรื่องราวของ ๓ ชุมชนร่วมกัน

<u>กระบวนการหลังการศึกษาดูงาน</u> ได้นำเสนอในบทที่ ๖ หัวข้อ ๖.๑ ประเด็น บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย : การจัดเสวนากลุ่มย่อยขยายผลการศึกษาดูงาน

๕.๓ สรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมรณรงค์

จากกิจกรรมที่ได้ดำเนินการในแต่ละชุมชนจะพบว่า มีความต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละชุมชนดังนี้

<u>บ้านเวียงกลาง</u>	<u>บ้านดอยงาม</u>	<u>บ้านป่าแดงหลวง</u>
- กิจกรรมสร้างสื่อใหม่ ได้แก่ บอร์ดประชาสัมพันธ์ภาพพลิก - กิจกรรมเสริมในกิจกรรมของชุมชน ได้แก่ การเดินรณรงค์ - กิจกรรมขยายฐานความรู้ การศึกษาดูงาน	- กิจกรรมสร้างสื่อใหม่ ได้แก่ บอร์ดประชาสัมพันธ์ ป้ายคำขวัญและแถบบันทึกเสียงละครรณรงค์ - กิจกรรมอิงวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ประเพณีตานทอดและงานสานสัมพันธ์ครอบครัว	- กิจกรรมขยายฐานความรู้ ได้แก่ การศึกษาดูงาน

ทั้งนี้เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับผลการศึกษาบริบทของชุมชน อันเป็นตัวกำหนดสถานภาพของชุมชนต่อการดำเนินการศึกษาวิจัยในหัวข้อ **๔.๖)บทสรุปกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ ของชุมชน ๓ พื้นที่** โดยกิจกรรมของชุมชนนั้นเมื่อนำมากล่าวในแง่มุมของการสื่อสาร ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชนนั้น ผลการดำเนินกิจกรรมก่อให้เกิดประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

๑.) <u>การสร้างความเข้าใจร่วมกัน</u> ทั้งนี้จากกระบวนการวิจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น การจัดเวทีเสวนา เวทีทบทวนประสบการณ์ และขั้นตอนการผลิตสื่อนั้นได้ก่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

๒.) <u>การปรับผสม ในข้อเด่น ข้อด้อยของสื่อ</u> จากผลการดำเนินกิจกรรมพบว่า มีการเลือกใช้ทั้ง สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจและสื่อพื้นบ้าน สื่อประเพณี ทั้งนี้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนผสานกับความสนใจในการเลือกช่องทางการสื่อสารของชุมชน นำมาซึ่งการปรับผสมในข้อเด่น ข้อด้อยของสื่อต่อการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

๓.) <u>การเน้นกลยุทธ์ "ชุมชน"</u> กิจกรรมที่เกิดขึ้นก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในหลายระดับ (ทั้งจากตัวแทนของชุมชน คณะทำงานและคนในชุมชน) และกลุ่มคน (กลุ่มคนในกลุ่มองค์กรชุมชนและช่วงชั้นวัย /เพศ)ในการเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

๔.) การขยาย"ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" ในการดำเนินกิจกรรมพบว่า "ผู้นำการเปลี่ยนแปลง" หรือผู้นำในการดำเนินกิจกรรม มาจากสถานภาพต่างกัน ทั้งจาก ผู้นำชุมชน ผู้ติดเชื้อ เยาวชน ผู้สูงอายุ พ่อบ้าน แม่บ้าน ทั้งที่มีความสามารถและไม่มีความสามารถ ทั้งที่มีประสบการณ์และไม่มีประสบการณ์ ซึ่งการดำเนินกิจกรรมในโครงการวิจัยครั้งนี้ คือ สร้างโอกาสในการดำเนินการร่วมกัน จึงทำให้ผู้นำการเปลี่ยนแปลงปรับรูปโฉมที่หลากหลายขึ้น

๕.) การมีส่วนร่วมในกระบวนการของสื่อ ทั้งนี้ การดำเนินกิจกรรมพบว่า คนในชุมชนมีส่วนร่วมทั้งใน การเป็นผู้รับสาร มีปฏิกริยาป้อนกลับในการดำเนินการและการประเมินผล(นำเสนอในบทถัดไป) / การเข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตกิจกรรมรณรงค์ และสุดท้ายคือ การวางแผนนโยบาย ที่ชุมชนจะเป็นผู้กำหนดว่า กิจกรรมนั้น ๆ เกิดผลและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตนหรือไม่ อันนำสู่การจัดการของชุมชนในอนาคตต่อไป

๖.) การเน้นกลยุทธ์ของการใช้สื่อและเรื่องสาร กิจกรรมต่าง ๆ นั้น เป็นการเลือก "ใช้สื่อ" เพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของชุมชน ส่วนประเด็นเรื่อง "สาร" นั้น ได้มีการคัดเลือกสาร (Message selection) การออกแบบสาร (Message design) การนำเสนอ(Message delivery) ในการดำเนินการ โดยสื่อที่เลือกใช้นั้นมิได้นำเสนอเนื้อหาเฉพาะ ความรู้เรื่องโรคและการปฏิบัติตัวเท่านั้น แต่ยังสะท้อนแนวคิดในด้าน การเยียวยาทางจิตใจ การช่วยเหลือในรูปธรรม การเสริมสร้างความสัมพันธ์และการสร้างให้เกิดความตระหนักต่อประเด็นปัญหาเอดส์ อันเป็นการใช้วิธีการเพื่อสร้างเป้าหมายอย่างตรงใจและใกล้ปัญหามากยิ่งขึ้น

บทที่ ๖

ศักยภาพชุมชน : การประเมินผลของชุมชน

ในบทนี้เป็นการนำเสนอขั้นตอนการประเมินผลกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน ซึ่งดำเนินการใน ๒ พื้นที่คือ บ้านเวียงกลาง อ.เมืองและบ้านดอยงาม อ.พาน ที่ได้ดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชนตามกระบวนการวิจัย โดยเนื้อหาในการนำเสนอมีลำดับดังนี้

๖.๑ การประเมินผลกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

๖.๒ การประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการรณรงค์

๖.๓ บทสรุปของกิจกรรมรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน

๖.๑ การประเมินผลกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน

จากการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน ที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน การออกแบบและการผลิตสื่อรณรงค์นั้น เพื่อสะท้อนถึงกิจกรรมการรณรงค์ต่าง ๆ ในด้านประสิทธิภาพและประสิทธิผลจากการดำเนินการนั้น การประเมินผลโดยตัวของชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่ดีที่สุดในการจะตอบว่า กิจกรรมการรณรงค์นั้น ประสบผลสำเร็จประการใด ชุมชนได้เรียนรู้ประการใดจากกิจกรรมเหล่านั้น ในการประเมินผลชุมชนประกอบด้วยการประเมินผลดังนี้

๑.) **การประเมินติดตามผลระหว่างการดำเนินกิจกรรม** (Monitoring) หรือการประเมินผลร่วมกับคณะทำงานเอดส์ต่อการผลิตสื่อแต่ละชนิด เป็นการประเมินผลการผลิตสื่อนั้นและจากกิจกรรมรณรงค์ในชุมชนโดยร่วมประเมินผลกับคณะทำงานเอดส์ของชุมชนอย่างเป็นระยะ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นฐานการเรียนรู้และการดำเนินการผลิตสื่อชนิดอื่นต่อไป การประเมินผลประเภทนี้ใช้ในการดำเนินงานร่วมกับคณะทำงานเอดส์ในภาคปฏิบัติ ผลการประเมินกับคณะทำงานได้ถูกวิเคราะห์และนำเสนอในการประเมินผลการศึกษาวิจัยต่อไป

๒.) **การประเมินผลผ่านเวทีชุมชนประเมินผล** เป็นการประเมินผลต่อกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อให้คนในชุมชนทั้งที่ได้รับทราบกระบวนการดำเนินการต่าง ๆ ได้สะท้อนต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้น ผ่านความคิดเห็นร่วมกันของคนในชุมชน

<u>ขั้นตอนการเตรียมการจัดเวทีประเมินผล</u>

๑.) นักวิจัยได้ประสานงานกับคณะทำงานเอดส์เกี่ยวกับการจัดเวทีชุมชนประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเสวนาของชุมชนต่อการประเมินผลกิจกรรมการรณรงค์ที่ได้เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนการ

วางแผนการจัด อาทิ วันที่ดำเนินการ เวลา การประชาสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชนเพื่อเข้าร่วมเวทีประเมินผลชุมชน

๒.) นักวิจัยได้ติดตามผลเพื่อยืนยันความพร้อมกับทางอาสาสมัครโครงการ

๓.) คณะวิจัยและตัวแทนชุมชนร่วมดำเนินการจัดเวทีชุมชนประเมินผลตามวันและเวลาที่กำหนด ในการจัดเวทีชุมชนประเมินผลได้มีประเด็นที่เกี่ยวข้องต่อการดำเนินการจัดเวทีต่าง ๆ ดังนี้

<u>วัตถุประสงค์ของการจัดเวทีชุมชนประเมินผล</u>

๑.) เพื่อให้เกิดการทบทวนในกระบวนดำเนินงานวิจัยในขั้นต่าง ๆ ที่ผ่านมาร่วมกัน

๒.) เพื่อให้เกิดขอสรุปการดำเนินงานของชุมชนในการจัดการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของชุมชนผ่านกระบวนการทำวิจัย

๓.) เพื่อให้เกิดบทเรียนและองค์ความรู้ต่อการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของชุมชนร่วมกัน

ในการจัดเวทีเสวนาประเมินผลชุมชนนี้ ดำเนินการใน ๒ พื้นที่ ที่มีกิจกรรมรณรงค์ ได้แก่ บ้านเวียงกลาง อ.เมือง และบ้านดอยงาม อ.พาน สำหรับบ้านป่าแดงหลวงที่มิได้ดำเนินกิจกรรมรณรงค์นั้น ได้ปรับเปลี่ยนให้เป็นการจัดเสวนากลุ่มย่อยเพื่อขยายผลของการศึกษาดูงานของตัวแทนชุมชน

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

กิจกรรมการประเมินผลของชุมชน จัดขึ้นในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ณ ศาลาการเปรียญวัดเวียงกลาง มีผู้เข้าร่วมทั้งสิ้น ๒๕ คน ซึ่งผู้เข้าร่วมนั้นคือผู้ที่ได้รับทราบการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน ผ่านทางการประสานของผู้ช่วยวิจัยและคณะทำงานเอดส์

การดำเนินการประกอบด้วย การสรุปกระบวนการที่ดำเนินการทั้งหมดเพื่อเป็นฐานข้อมูลการร่วมแลกเปลี่ยนประเด็นเสวนา โดยนักวิจัยเป็นผู้เชื่อมประเด็นการเสวนา

<u>สรุปข้อมูลการจัดเสวนาประเมินผล</u>

ที่ประชุมได้สรุปผลการดำเนินงานของกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑.) บอร์ดประชาสัมพันธ์

<u>การดำเนินการ</u> มีการวางแผนงานร่วมกันระหว่างคณะวิจัยและคณะทำงานบ้านคนพื้นราบ คณะทำงานได้แบ่งงานกันในการจัดเตรียมอุปกรณ์ และสร้างการมีส่วนร่วมโดยการรับการสนับสนุนจากคนในชุมชนทั้งแรงกาย เครื่องมือเป็นต้น

การประเมินผล เกิดความร่วมมือในการจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ของชุมชน แม้ว่าในการทำงานมีข้อขัดแย้งบางประการที่เกิดขึ้น แต่ได้มีการดำเนินการแก้ไขให้เป็นที่เรียบร้อย คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจเมื่อบอร์ดประชาสัมพันธ์ได้ดำเนินการเสร็จและเกิดความพึงพอใจเมื่อได้มีการเสนอข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ให้กับคนในชุมชน

๒.) ภาพพลิก

การดำเนินการ ได้มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างคณะวิจัยและคณะทำงานกลุ่มลีซู นอกจากนั้นได้จัดการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนลีซูโดยการฉายวีดีทัศน์และเอกสารแผ่นพับความรู้เรื่องโรคเอดส์ และจากการพูดคุยร่วมกับคณะวิจัย ได้มีการวางเนื้อหาในการนำเสนอ

การประเมินผล กลุ่มเยาวชนของกลุ่มลีซูได้ร่วมกันทำสื่อเอดส์ “ภาพพลิก” ร่วมกันเป็นสื่อที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ขึ้นไปอาจสื่อสารด้วยภาษาไทยค่อนข้างยาก ขณะที่ภาพพลิกเป็นสื่อขนาดเล็ก พกพาไปให้ความรู้ได้ง่าย และเยาวชนลีซูเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยการอธิบายเป็นภาษาลีซู สำหรับกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ผ่านสื่อภาพพลิกนี้ได้ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การป้องกันการติดเชื้อและการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ อันเป็นความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องโรคเอดส์

๓.) กิจกรรมการเดินรณรงค์โรคเอดส์

การดำเนินการ เป็นการนำการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์แทรกเข้ากับกิจกรรมของชุมชน คือการแข่งขันกีฬาประจำหมู่บ้านและกีฬาประจำตำบล ซึ่งถือว่าเป็นช่องทางในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ได้มีการวางแผนงานและเตรียมการร่วมกัน อาทิเช่น การคิดคำขวัญในการรณรงค์และร่วมกันเขียนลงบนป้ายผ้า และให้ตัวแทนเด็กและเยาวชนเป็นผู้เดินถือป้ายรณรงค์ร่วมในขบวนสวนสนามก่อนจะมีการแข่งขันกีฬา

การประเมินผล ผู้เข้าร่วมประเมินเห็นว่าสื่อชนิดนี้เป็นช่องทางหนึ่งในการรณรงค์ให้คนได้ระลึกถึงข้อความที่ช่วยให้ตระหนักเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ได้และเป็นกิจกรรมที่เยาวชนในชุมชนได้ใช้เวลาว่างร่วมกันและเป็นการใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนเห็นว่าความร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนสามารถทำให้เกิดการพัฒนาต่อชุมชนของตนเองได้

๔.) กิจกรรมการศึกษาดูงาน

การดำเนินการ คณะวิจัยได้เปิดประเด็นการไปศึกษาดูงานให้กับชุมชน และได้มีตัวแทนชุมชนสนใจที่จะไปศึกษาดูงานร่วมกัน อาทิ พ่อบ้าน แม่บ้าน เยาวชน และสมาชิก อ.บ.ต. โดยตัวแทนชุมชนได้ไปศึกษาดูงานใน ๓ พื้นที่ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน คือ “กลุ่มฝั่งสาย” เป็นการดำเนิน

งานของชุมชนต่อปัญหาเอดส์ “กลุ่มคนเฒ่า” เป็นการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มในชุมชนและกิจกรรมของกลุ่ม “กลุ่มไออุ่น” เป็นการศึกษาการร่วมกันทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน

<u>การประเมินผล</u> ตัวแทนที่เข้าร่วมศึกษาดูงาน ต่างมีความพึงพอใจในการไปทัศนศึกษาในที่ต่าง ๆ อีกหลายคนที่สนใจแต่ไม่ได้ไปร่วมศึกษาดูงาน เนื่องจากรถเต็ม บรรจุคนไม่ได้ และมาแจ้งชื่อในภายหลังในการศึกษาดูงานได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างกัน และผู้ร่วมศึกษาดูงานได้เห็นของจริงและประสบการณ์ของชุมชนอื่นที่ได้ดำเนินการมาก่อน ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานได้รับความรู้และการเปิดโลกทัศน์จากการดูงานและได้นำเอาบางกิจกรรมไปดำเนินการในชุมชน เช่น การออมทรัพย์วันละบาทของกลุ่มเยาวชน ในส่วนงานของการจัดการปัญหาเอดส์นั้น ผู้เข้าร่วมได้มีความเข้าใจมากขึ้นต่อรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะอื่นที่นอกเหนือจากสิ่งที่ชุมชนได้เคยดำเนินการมา

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์

๑.) ในการดำเนินการนั้น ย่อมต้องมีปัญหาและอุปสรรคร่วมด้วยเสมอ จากปัญหาที่เกิดขึ้น คือ คนในชุมชนบางคนที่มิได้เข้าร่วมรับรู้ในกิจกรรมการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่เริ่มแรก มิได้มีความเข้าใจเพียงมองดูอยู่ห่าง ๆ และคิดตามความเข้าใจของตนเอง แต่กลับมีแนวคิดที่เป็นอุปสรรค เช่น ทำไมต้องให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในสนับสนุนด้านอุปกรณ์ ในเมื่อมีงบประมาณจากทางโครงการวิจัยหรือว่าคณะวิจัยเอาเงินไปใช้เอง อีกทั้งมิได้มองว่าการเข้ามาศึกษาของโครงการวิจัยคือการเข้ามาสนันสนุนชุมชนในการจัดกิจกรรมรณรงค์ป้องกันเอดส์โดยตัวของชุมชน แต่กลับมองว่าโครงการวิจัยเป็นเหมือนโครงการอื่น ๆ ที่เข้ามาดำเนินงานด้านเอดส์ให้กับชุมชนดังหลายหน่วยงานที่ได้มาดำเนินการในพื้นที่ แต่มิได้สร้างการมีส่วนร่วมหรือผลักดันชุมชนให้มีการจัดการแต่อย่างใด ดังนั้นชุมชนจึงเป็นฝ่ายรับทุกอย่างที่เข้ามาดำเนินการในชุมชน

๒.) ผู้นำด้านบริหารของชุมชนบางท่านยังขาดความเข้าใจในการพัฒนาชุมชน กล่าวคือ เป็นการมองว่าชุมชนของตนมีลักษณะที่มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย ที่เป็นอยู่นั้นก็ดีอยู่แล้ว อีกทั้งปัญหาเอดส์ไม่ได้รุนแรงเหมือนดังแต่ก่อน อาจไม่จำเป็นต้องทำสิ่งใดให้ยุ่งยากมากนัก ด้วยแนวคิดเช่นนี้กล่าวได้ว่าเป็นอุปสรรคอย่างยิ่ง เนื่องจากผู้นำไม่เข้าใจจึงขาดการสนับสนุนและต้องใช้ความพยายามมากขึ้นในการผลักดันให้เกิดผลการศึกษาวิจัย อย่างไรก็ตาม หากผู้นำในชุมชนมีแนวคิดที่จะพัฒนาชุมชนของตนแล้ว การดำเนินงานจะมีความคล่องตัวขึ้นและหากผู้นำมิได้มีแนวคิดแล้วผู้นำนั้นได้กลายเป็นอุปสรรคหนึ่งร่วมกับอุปสรรคในการดำเนินงานอื่นๆ

การเรียนรู้ของชุมชน

๑.) ตัวแทนชุมชน คณะทำงาน ผู้เข้าร่วมในกระบวนการวิจัย เกิดความเข้าใจและความต้องการให้ชุมชนของตนมีการพัฒนา จากการมองย้อนกลับมาในชุมชนของตนเองนั้น ได้มีการสะท้อนลักษณะดีของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งคนในชุมชนมิได้ต้องการให้ชุมชนของตนถูกเปลี่ยนแปลงและทำลายด้วยปัญหา การตระหนักและรักในชุมชนของตนจึงได้ถูกกระตุ้นขึ้นจากการเข้ามาศึกษาวิจัยในครั้งนี้

๒.) จากการแสดงทัศนะของผู้เข้าร่วมนั้น แท้จริงแล้วชุมชนของตนมีการดำเนินงานด้านเอดส์อยู่แล้ว นั่นคือรูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล ทั้งการสอนของพ่อแม่ หรือการกล่าวตักเตือนระหว่างเพื่อนฝูงและการได้เห็นปัญหาเอดส์จากผู้ติดเชื้อและครอบครัว ซึ่งเป็นการรณรงค์ที่มีอยู่ในชุมชนโดยที่มิได้คาดไว้ และจากการเข้าร่วมการศึกษาวิจัยร่วมกับคณะวิจัยนั้น ทำให้ชุมชนได้มีโอกาสดำเนินการในงานเอดส์ ที่แม้ว่าจะเคยได้รับสารจากกิจกรรมเหล่านี้ แต่มิได้เป็นผู้ผลิตและผู้ส่งสารด้วยตนเองเลย ดังนั้น การเรียนรู้ของคนในชุมชนได้รับจากการร่วมมือกันในการผลิตสื่อและใช้สื่อนั้นในการรณรงค์ให้กับคนในชุมชนของตน และผู้เข้าร่วมมองว่า สื่อที่ร่วมกันนั้นเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพของชุมชนในเวลานี้

๓.) การไปศึกษาดูงานเป็นสิ่งที่คนในชุมชนไม่เคยทำกิจกรรมนี้มาก่อนเลย จากการได้ไปศึกษาดูงานนั้น ผู้ที่ร่วมศึกษาดูงานมีความตื่นเต้นและตื่นตัวต่อกิจกรรมนี้ หลายคนไม่กล้าตัดสินใจในตอนแรกว่าจะไปดีหรือไม่ และไม่แน่ใจว่าการไปดูงานครั้งนี้จะเป็นอย่างไร แต่ได้มาตัดสินใจในเวลาสุดท้ายซึ่งก็ไม่สามารถได้ไปได้ เนื่องจากต้องจำกัดคนในการขึ้นรถ จึงได้พลาดไปอย่างน่าเสียดาย อย่างไรก็ตามนี้ก็เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และผลของการศึกษาดูงานชุมชนสะท้อนว่า เป็นกิจกรรมที่ดีสำหรับชุมชนของพวกเขา เพราะเป็นการเปิดความคิดและสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้เกิดขึ้นต่อการทำงานด้านเอดส์และงานพัฒนาด้านอื่น ๆ ต่อไป

๔.) คนในชุมชนมีความพอใจในสื่อที่ได้ร่วมกันผลิตขึ้นและมีความรู้สึก “เป็นเจ้าของสื่อ” ที่ได้ผลิตขึ้น แม้ว่าภายหลังจะมีผู้เสนอว่าน่าจะมีการเปลี่ยนบอร์ดใหม่ แต่คณะทำงานเอดส์และผู้ร่วมดำเนินการเห็นว่า ไม่จำเป็นที่จะมีการสร้างใหม่ เนื่องจากเป็นบอร์ดที่ได้ร่วมสร้างมาตั้งแต่ต้น และแม้สื่อเอดส์จะเป็นสื่อชั่วคราว ซึ่งเป็นสื่อที่มิได้ทำหน้าที่แค่สื่อสารข้อมูลเรื่องโรคเอดส์ให้กับชุมชนเท่านั้น แต่เป็นสัญลักษณ์ของความร่วมมือกันของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันเอดส์ของชุมชน

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

กิจกรรมการประเมินผลของชุมชน จัดขึ้นในวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๗ ณ ศาลาประชาคมบ้านดอยงาม มีจำนวนผู้เข้าร่วมทั้งสิ้นประมาณ ๖๐ คน โดยผู้เข้าร่วมนั้นคือผู้ที่รับทราบกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน โดยเข้าร่วมผ่านการแจ้งข่าวจากคณะทำงานเอดส์และการประกาศเสียงตามสายเชิญเข้าร่วม

การดำเนินการประกอบด้วยการเชื่อมโยงการดำเนินการวิจัยและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ดำเนินการมาอย่างสังเขปเพื่อให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้เข้าใจร่วมกัน รูปแบบการจัดเสวนานั้นเน้นการร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างกัน โดยนักวิจัยเป็นผู้เชื่อมประเด็นในการแลกเปลี่ยน

<u>สรุปข้อมูลการจัดเสวนาประเมินผล</u>

ที่ประชุมได้สรุปผลการดำเนินงานของกิจกรรมรณรงค์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑.) บอร์ดประชาสัมพันธ์

<u>การดำเนินการ</u> เป็นกิจกรรมแรกที่คณะทำงานได้ร่วมวางแผนและดำเนินการ คณะทำงานได้เตรียมอุปกรณ์และสร้างการมีส่วนร่วมโดยการหยิมยืมอุปกรณ์จากคนในชุมชน

<u>การประเมินผล</u> ได้ดำเนินการเสร็จช่วงเดือนเมษายน ในการดำเนินการจริง มีแต่คณะทำงานที่ดำเนินการ ช่วงที่ดำเนินการเสร็จได้เกิดพายุ ฝนสาดบอร์ด ทำให้บอร์ดประชาสัมพันธ์ได้รับความเสียหา ก่อนที่จะได้นำข้อความมาติดประชาสัมพันธ์ และคนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมมากนักและไม่ทราบเรื่องเมื่อติดบอร์ดแล้วชุมชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่านั่นคือส่วนหนึ่งของกิจกรรมการรณรงค์

๒.) ป้ายคำขวัญ

<u>การดำเนินการ</u> เป็นกิจกรรมที่วางแผนพร้อมกับบอร์ดประชาสัมพันธ์ โดยคณะทำงานที่เป็นเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนการคิดหาถ้อยคำ และในส่วนอื่นรับจัดเตรียมอุปกรณ์

<u>การประเมินผล</u> คณะทำงานได้ร่วมเตรียมอุปกรณ์และดำเนินการในบางส่วน แต่ไม่ได้ติดตั้งในชุมชนอีกทั้งขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวม ทั้งนี้เป็นการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มคนเท่านั้นและต้องใช้ความสามารถด้านการเขียน ซึ่งผู้เขียนไม่มีเวลาในการดำเนินงานในช่วงนั้น การดำเนินการจึงล่าช้าและชุมชนไม่พบป้ายคำขวัญติดในที่ต่าง ๆ ของชุมชน

๓.) เสียงตามสายเยาวชน

<u>การดำเนินการ</u> คณะทำงานและนักวิจัยได้ร่วมหารือถึงแนวทางในการเป็นไปได้ คณะทำงานในได้ร่วมกันในการวางบทละครและบันทึกเสียงลงเทป

<u>การประเมินผล</u> เยาวชนไม่ได้ดำเนินการจัดเสียงตามสายเยาวชน เนื่องจากต้องทำกิจกรรมของทางโรงเรียน ขณะเดียวกันได้เข้าสู่ช่วงสอบ ประกอบกับเวลาไม่คล้องกับทางนักวิจัย จึงพิจารณาร่วมกันให้หยุดการดำเนินการก่อน ภายหลังไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากได้จัดกิจกรรมการรณรงค์อย่างอื่นต่อไป สื่อที่ได้จัดเตรียม (เทปบันทึกเสียงละคร) ถูกนำไปเผยแพร่ในงานวันเอดส์โลกของ ตำบล เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๖

๔.) ประเพณีทานทอด

<u>การดำเนินการ</u> คณะทำงานเอดส์ร่วมวางแผนการดำเนินงานกับทีมวิจัยโดยได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในการประชุมหมู่บ้านในวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๗ เพื่อขอมติชุมชนคณะทำงานประชาสัมพันธ์ให้กับทางชุมชนผ่านเสียงตามสายเพื่อแจ้งการจัดประเพณีทานทอดและได้มีการแจ้งการเตรียมการยังชุมชนต่อไป คณะทำงานประสานให้ผู้สูงอายุได้ร่วมจัด “ก๋วยตี๋นจ๊าง” และคนในชุมชนเองได้นำข้าวสารอาหารแห้งมารวมกัน ณ บ้านผู้ใหญ่บ้านเพื่อจัดแบ่งให้กับครอบครัวที่จะรับทานทอด ในกิจกรรมได้มีการอธิบายเป้าหมายของการจัดพิธีทานทอดในครั้งนี้ให้กับผู้เข้าร่วมงานก่อนจะเริ่มงาน

<u>การประเมินผล</u> เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนจำได้มากจากกิจกรรม ๒ ในจำนวน ๕ กิจกรรมรณรงค์ มีคนเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ประมาณ ๑๐๐ คน เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนเคยมีประสบการณ์ในอดีต แต่ได้หายไปนานแล้ว คนในชุมชนที่อายุต่ำกว่า ๓๕ ปี ไม่เคยรู้จัก และเมื่อมีการรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นมาจึงทำให้คนในชุมชนมีความสนใจอยากรู้และให้ความร่วมมือร่วมด้วย กิจกรรมนี้เป็นการให้ความช่วยเหลือผ่านทางพิธีกรรมทำให้เกิดการเห็นคุณค่าหรือความหมายมากกว่าการให้ความช่วยเหลือทั่วไป โดยผู้ให้รู้สึกว่าตนเองได้ทำบุญและผู้รับได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชน เกิดความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ นอกจากนั้นเป็นกิจกรรมการรณรงค์ที่คนในชุมชนได้รับรู้ร่วมกันจากมติของชุมชน ทั้งได้เกิดความร่วมมือกันในการจัดเตรียม มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม สุดท้ายผู้สูงอายุรู้สึกดีใจที่ลูกหลานได้รื้อฟื้นประเพณีที่สูญหายไปขึ้นมา ขณะที่คนหนุ่มได้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้มีการสืบทอดต่อไป

๕.) การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว "เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น"

<u>การดำเนินการ</u> คณะทำงานและนักวิจัยร่วมปรึกษาหารือต่อแนวทางการดำเนินงานโดยคณะทำงานได้นำเรื่องเข้าเสนอในการประชุมหมู่บ้านในวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๔๗ เพื่อขอมติชุมชนในการดำเนินงานคณะทำงานและนักวิจัยร่วมวางแผนงานการดำเนินการ อาทิ กิจกรรมต่าง แนวทางการรณรงค์ รูปแบบกิจกรรม การแบ่งหน้าที่ของคณะทำงานและการหาแนวร่วมในชุมชนต่อการเตรียมงาน และประสานความร่วมมือไปยังชุมชนโดยรวมต่อไป โดยในเบื้องต้น ชาวบ้านได้รับทราบถึงความร่วมมือ อาทิ เช่น การจัดเตรียมอาหารกลางวันของแต่ละหมวดบ้านการจัดเตรียมอาหารเย็นของกลุ่มแม่บ้าน การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการแข่งขันซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนได้ร่วมกันทำอุปกรณ์ในการแข่งขัน อาทิ ไม้สูง เดินกะลา การโยนลูกช่วง การเตรียมลูกสะบ้าและลูกก๋ง นอกจากนั้นมีการร่วมจัดและตกแต่งสถานที่ร่วมกัน

<u>การประเมินผล</u> เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนจำได้มากจาก ๒ ใน จำนวน ๕ กิจกรรมของการรณรงค์ โดยมีคนเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้มากกว่า ๒๐๐ คน เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวันสำคัญ คือ วันสงกรานต์ ซึ่งมีคนอยู่ร่วมพร้อมหน้าในชุมชน เนื่องจากเป็นวันหยุดตามประเพณี และเป็นกิจกรรมที่ได้รวมทั้ง การละเล่น การแข่งขัน การสื่อสาร ความร่วมมือและความรื่นเริง อันเป็นโอกาสที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมทั้ง พ่อบ้านแม่บ้าน เยาวชนและผู้สูงอายุ ในกิจกรรมนี้ได้มีผู้นำของชุมชนอื่นร่วมสังเกตการณ์ นอกจากนั้น ผู้ที่มีกำลังทรัพย์ในชุมชนได้ร่วมสนับสนุนด้านรางวัล ที่สุดชุมชนมีความพึงพอในกิจกรรมชิ้นนี้ หลายคนในชุมชนได้เข้าใจ จากการเห็นผลของความร่วมมือกันในชุมชน และเสนอว่าปีหน้าให้มีการจัดเช่นนี้อีก

ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์

๑.) ในการวางแผนกิจกรรมการรณรงค์ กิจกรรม "การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว" นั้นคณะทำงานต่างก็มีความวิตกกังวลว่าจะทำได้หรือไม่ ผลที่ออกมานั้นจะเป็นอย่างไร เนื่องจากเป็นงานครั้งแรกและไม่เคยทำมาก่อน เมื่อได้มีเตรียมงานนั้น คณะทำงานก็เรียนรู้ และต่างลองทำกันไป

๒.) ภาระกิจของคณะทำงานในชีวิตประจำวัน รวมถึงกิจกรรมของชุมชน การมีเวลาไม่ที่สอดคล้องของโครงการวิจัย นักวิจัยและเยาวชน ตลอดจนข้อจำกัดด้านเวลาในการทำกิจกรรมของโครงการวิจัย จึงทำให้มีขาดความร่วมมือในการทำกิจกรรมเสียงตามสายเยาวชนให้สำเร็จตามแผนที่วางไว้ ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่ดี มีการใช้สื่อที่มีอยู่ในชุมชนมาดำเนินการ และเป็นการผลักดันให้เยาวชนมีบทบาท อย่างไรก็ตามจะได้มีการเสนอเพื่อเป็นข้อมูลให้กับชุมชนต่อไป

๓.) ในกิจกรรมการรณรงค์ เช่น บอร์ดประชาสัมพันธ์ ป้ายคำขวัญ ไม่ได้มีการประชาสัมพันธ์ในชุมชนหรือผ่านการประชุมของหมู่บ้านเพื่อให้เกิดมติชุมชน แต่ในการดำเนินงานเป็นแต่เฉพาะคนกลุ่มหนึ่งที่มีความสามารถในการจัดทำหรือเป็นเฉพาะคณะทำงานเท่านั้น ชุมชนจึงไม่ทราบว่าชุมชนต้องมีส่วนร่วมและไม่รู้สึกว่าเป็นกิจกรรมของคนในชุมชนทั้งหมด

๔.) การจะผลักดันให้เกิดกิจกรรมการรณรงค์ต่าง ๆ ได้นั้น ต้องอาศัยระยะเวลา เนื่องจากต้องรอความพร้อมของคณะทำงานและชุมชน ทั้งยังต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และบางกิจกรรมอาศัยเงื่อนไขของชุมชน เช่น วันสำคัญทางประเพณี กิจกรรมโครงการวิจัยจึงได้เลื่อนออกไป และระยะเวลาของโครงการมีเวลาจำกัด จึงเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานวิจัย แต่อย่างไรก็ตามนับว่าผ่านไปได้

การเรียนรู้ของชุมชนผ่านทางกิจกรรมการรณรงค์

๑.) เมื่อเริ่มแรกคณะทำงานและชุมชนยังไม่ค่อยเข้าใจถึงรูปแบบการดำเนินโครงการวิจัยมากนัก เพราะเป็นโครงการวิจัย ทั้งยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “วิจัย” งานวิจัยเป็นเรื่องของวิชาการ ความรู้ที่ต้องผ่านกระบวนการ ซึ่งห่างไกลจากวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งยังไม่เข้าใจว่าทำไมต้องทำการวิจัย ทำวิจัยแล้วชาวบ้านได้อะไร หลังจากการทำวิจัยแล้ว คณะทำงานได้ร่วมหารือกับนักวิจัยถึงการทำวิจัยที่ผ่านมาทั้งหมด ซึ่งประมวลได้ดังนี้

- อาจารย์ภราดร อาจารย์ประจำโรงเรียนอนุบาลเวียงห้าว “..ผมว่าผมชอบรูปแบบของแบบการทำวิจัยเพราะมันทำให้เกิดความรู้ลึกดี ทำให้เราได้ศึกษาชุมชนของเรา เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของเรา และใช้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้ได้ลองทำร่วมกัน ดูซิว่า มันจะเป็นยังไง … (..ผ่มว่าผมชอบรูปแบบของก่านทำวิจัย เพราะว่ามันเยี๊ยะฮื้อเฮาได้ฮู้ลึกดี มันเป๋นการฮื้อเฮาก้อย ๆ ศึกษาข้อมูลของชุมชนเฮา เยี๊ยะฮื้อเฮาได้เกิดความภูมิใจตั๋วเก่าก่อน และก่อใจ๊ก่านมีส่วนร่วมของคนในชุมชนได้ลองเยี๊ยะตวยกัน ลองผ่อลอว่ามันจะเป๋นจะใด)… “
- นางเพียร ผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่น “ …ตอนแรกก็ไม่ทราบว่าจะเป็นยังไง แต่มาย้อนกลับดูกระบวนการที่เราได้ทำร่วมกันทำให้ความคิดเราเปิดกว้าง ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความจำเป็นในการสื่อสาร การทำกิจกรรมพวกนี้เป็นการทดลองดู ซึ่งก็สร้างให้เราหลายอย่าง … (.. ตอนแรกเจ้าก่บ่ฮู้ว่ามันจะเป็นจะใด แต่มาผ่อขบวนก่านตี้เฮาได้ลองทำตวยกันมันก็ทำฮื้อเฮาได้เปิดกว้างดี ได้เฮียนฮู้เกี่ยวกับความจ๋ำเป๋นในการสื่อสาร การทำกิจก๋ำหมู่นี่เป็นก่านลองผ่อ ซึ่งก่อสร้างอะหยังหลาย ๆ อย่างฮื้อเฮาได้ดี)..”

๒.) การเริ่มต้นนั้นนับว่าเป็นการเริ่มต้นจากคนทำงานกลุ่มเล็ก ๆ ภายหลังได้ขยายเป็นกลุ่มใหญ่คือชุมชน ที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยกัน ซึ่งผลที่ปรากฏนั้นได้ก่อให้เกิดผลทางใจได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่าง เช่น การรื้อฟื้นประเพณีทานทอด

๓.) ความสามัคคีของคนในชุมชนผ่านทางกิจกรรม ซึ่งได้เห็นในกิจกรรม การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้าน ซึ่งเป็นการแสดงออกของคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ได้มีโอกาสแสดงออก (เสมือนกลับมาเป็นเด็กอีกครั้งผ่านทางการละเล่น) การได้ร่วมถือป้ายรณรงค์ การเดินขบวนไปตามถนนในหมู่บ้าน การละเล่นของพ่อแม่ลูกที่แข่งกันวิ่งพร้อมช่วยกันอุ้มลูกให้เข้าสู่เส้นชัย ซึ่งบางคนเป็นพ่อแม่ปลอม ๆ ที่เข้ามาแข่งขัน ภายหลังก็นึกว่าน่าจะได้เอาพ่อแม่ตัวจริงมาวิ่งแข่งกัน (บางครอบครัวมีแต่ภรรยามาเข้าร่วม เนื่องจากพ่อบ้านต้องทำงาน)

๔.) การรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์นั้น ชุมชนต้องการให้มีสื่อที่คงทน ถาวร หมายถึงไม่ได้พังไปง่าย ๆ และการประชาสัมพันธ์ในการรณรงค์นั้นต้องประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้จำได้เข้าทำนองที่ว่า “ยิ่งบ่อยยิ่งดี” หากเป็นกิจกรรมก็ให้มีอย่างสม่ำเสมอ ทั้งให้เป็นกิจกรรมที่มีคนในชุมชนมีส่วนร่วม ภาษาเหนือมีคำว่า “ของหน้าหมู่” ไม่ใช่ของคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นทั้งชุมชน ให้ชุมชนได้คิดและร่วมทำ มีส่วนร่วมทำ เป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

การจัดเสวนากลุ่มย่อยขยายผลจากการศึกษาดูงาน

หลังจากการได้ไปร่วมศึกษาดูงานจาก ๓ พื้นที่ที่ได้กล่าวไปแล้ว นักวิจัยได้ประสานงานกับอาสาสมัครโครงการเพื่อหารือเรื่องการจัดเสวนากลุ่มย่อยเพื่อขยายผลจากการไปศึกษาดูงานของตัวแทนชาวบ้านป่าแดงหมู่ ๑๑ และตำบลเกาะช้าง จากนั้นได้นัดวันและเวลา โดยอาสาสมัครโครงการจะได้ประสานกับแกนนำชุมชน ชาวบ้านที่ได้ไปศึกษาดูงานจาก ๓ พื้นที่ โดยได้จัดเสวนากลุ่มย่อยเพื่อขยายผลจากการศึกษาดูงานขึ้นในวันที่ ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗ ณ กลุ่มฝั่งสาย โดยผู้เข้าร่วมในวันนั้น มีจำนวนคนทั้งสิ้น ๑๔ คน และนักวิจัย ๓ คน

การเสวนาพูดคุยในวันนั้น นักวิจัยได้กล่าวนำถึงการไปศึกษาดูงานในที่ต่าง ๆ โดยในเบื้องต้นเป็นการทบทวนให้ผู้เข้าร่วมได้นึกถึงการไปศึกษาดูงานของ ๓ พื้นที่ เนื่องจากมีผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานหลายคนที่ได้ไปบางพื้นที่เท่านั้น ดังนั้นจึงต้องทบทวนเพื่อวางฐานให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ประเด็นที่ได้เสวนาร่วมกันในครั้งนั้นมีดังนี้

สิ่งที่ได้รับจากการศึกษาดูงาน

<u>กรณีศึกษาดูงาน เรื่อง “พิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรี”</u>

จุดเริ่มต้นของการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ทุ่งศรี เริ่มที่ผู้นำศาสนาได้กระตุ้นให้คนในชุมชนได้เกิดความคิด การเห็นคุณค่าของสิ่งเก่าที่มีอยู่ในชุมชน ดังคำพื้นเมืองที่ว่า “วัดเป็นเก๊า ตุ๊เจ้าเอาแต้” (วัดเป็นผู้เริ่มต้น ส่วนพระสนับสนุนทำจริง) และโดยการสร้างความคิดและเป็นแบบอย่างแก่คนในชุมชน นำมาซึ่งการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อให้เกิดพิพิธภัณฑ์ของชุมชน อันเป็นที่สะสมวัฒนธรรมทางวัตถุและสะท้อนอัตลักษณ์ของคนชุมชนทุ่งศรี โดยกลุ่มเป้าหมายในการสื่อสารผ่านพิพิธภัณฑ์คือ คนในชุมชน และคนภายนอกชุมชน

ยุทธวิธีที่ใช้ในการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์คือ การสร้างแบบอย่างและสร้างแนวความคิดของผู้นำให้กับคนในชุมชน ผ่านรูปแบบการสื่อสารต่าง ๆ ทั้งการพูดคุยระหว่างบุคคล กลุ่ม รวมถึงการจัดเวทีเสวนาชาวบ้าน ติดตามด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งในด้านการร่วมบริจาคของเก่าต่าง ๆ แรงกาย และเงิน ในการกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ จนกลายมาเป็นพิพิธภัณฑ์ของชุมชน

การศึกษาดูงานครั้งนี้เป็นการได้เห็นของจริง แม้ว่าเวลาที่เข้าเยี่ยมชมจะมีเวลาไม่มาก ประกอบกับมีหัวข้อหลายประการที่ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ศึกษาดูงานกับตัวแทนของชุมชน ซึ่งไม่เพียงพอกับระยะเวลาการเข้าเยี่ยมชม ศึกษา อย่างไรก็ตามผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานต่างก็ชื่นชมที่ได้มาศึกษาในครั้งนี้ พร้อมกันนั้นได้มีความคิดเกี่ยวกับการดำเนินการจัดทำพิพิธภัณฑ์ของชุมชนตนเองอยู่ในใจ

<u>กรณีศึกษาดูงาน “โฮงเฮียนปู่มผญ๋า ศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ชุมชน วัดร่องกาศใต้”</u>

ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนถึงกระบวนการของกิจกรรมต่าง ๆ ที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับทางตัวแทนชุมชนบ้านร่องกาศใต้ จากการไปศึกษาดูงานในวันนั้น ว่า การดำเนินงานของชุมชนที่ได้ประสบความสำเร็จในการสร้างให้เกิด โฮงเฮียนปู่มผญ๋า หรือกิจกรรมต่าง ๆ นั้น จุดหนึ่งมาจากผู้นำที่ริเริ่มให้เกิดกระบวนการต่าง ๆ หากผู้นำหรือทีมงานนั้นได้มีแนวคิดร่วมกันและได้ส่งสารไปยังคนในชุมชนแล้ว เมื่อชุมชนสนใจและเห็นผลดีที่จะเกิดขึ้น ก็ย่อมเกิดพลังในการสรรสร้างให้เกิดผลตามเป้าหมาย เกิดการพัฒนากับชุมชนของตนต่อไป

กิจกรรมการผลิตข้าวกล้องเพื่อสุขภาพนั้น นับเป็นตัวอย่างหนึ่งของกิจกรรมที่ผู้ศึกษาดูงานได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนซักถามระหว่างกัน ทั้งนี้ การผลิตข้าวกล้องมาจากวิธีของการผลิตของชุมชนคือการทำนา กิจกรรมนี้ต้องการสร้างแนวคิดให้คนในชุมชนหันมาบริโภคอาหารที่สร้างเสริมสุขภาพและเพิ่มมูลค่าของผลผลิต ทั้งยังสร้างการใช้เวลาร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน อาทิ กลุ่ม พ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ ต่อกิจกรรมนี้ร่วมกัน

การศึกษาดูงานครั้งนี้ ประเด็นที่สำคัญคือการร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ศึกษาดูงานและตัวแทนชุมชนวัดร่องกาศใต้ เพราะไม่ใช่เป็นเพียงการไปศึกษาดูงานของตัวแทนชาวบ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ เท่านั้น หากยังได้มีโอกาสในการนำเสนอเรื่องราวของชุมชนและกิจกรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน โดยต่างผลัดกันเป็นผู้รับและผู้ให้ซึ่งกัน โดยใช้โอกาสของการไปศึกษาดูงานครั้งนี้เป็นการแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชาวบ้านร่วมกัน ในงานนี้นักวิจัยมีบทบาทในการซักถามประเด็นร่วมเท่านั้น

<u>กรณีศึกษาดูงาน “กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” ของตำบลป่าแดด</u>

ผู้ศึกษาดูงานได้เข้าชมกิจกรรมของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ อันได้แก่ การผลิตของเล่นของเด็กของคนสมัยก่อน ซึ่งเป็นของละเล่นพื้นบ้าน โดยผลิตจากวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น การสานกบ สานนก ทำกันหันร่อนลม สานปิ่น ของเล่นจากกะลาต่าง ๆ

แนวความคิดของการเกิดกลุ่มและกิจกรรมต่าง ๆ คือ การต้องการลดช่องว่างระหว่างวัย พร้อมทั้งเชื่อมช่องว่างนั้น ผ่านทางกิจกรรม ทั้งนี้วัยเด็กในปัจจุบันได้รับการเรียนรู้จากที่ต่าง ๆ เช่น ร้านเกมส์คอมพิวเตอร์ หรือร้านอินเตอร์เนต หรือจากโทรทัศน์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้มีบทบาทต่อการรับรู้การคิดของเด็กรุ่นใหม่ ที่ยึดติดกับเทคโนโลยี ขณะเดียวกันก็ได้ลืมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ตัว ขณะที่ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนกลายเป็นผู้ที่แก่ตามวัย และมีความสำคัญลดลง กลายเป็นไม้ใกล้ฝั่ง จากกลุ่มเป้าหมายทั้งสองนี้ ได้กลายมาเป็นกลุ่มคนเฒ่าคนแก่และรูปแบบกิจกรรม ณ เวลาปัจจุบัน ที่พบว่า ผู้สูงอายุนั้นมิได้ด้อยค่า แต่เป็นผู้ที่เปี่ยมด้วยประสบการณ์และให้การถ่ายทอดกับคนรุ่นต่อมาของสังคม และเด็กจะได้รับการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ผ่านกิจกรรมและกระบวนการนี้ เป็นเหตุให้ช่องว่างระหว่างวัยจึงถูกเติมเต็มด้วยความสัมพันธ์ สำหรับผู้สูงอายุเองก็จะได้รับการสร้างสุขภาพผ่านกิจกรรมเหล่านี้ด้วยเช่นกัน

ประเด็นเชื่อมต่อระหว่างการไปศึกษาดูงานและผู้ศึกษาคือ การได้เปิดโลกทัศน์ของผู้สูงอายุในชุมชนบ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ เพราะผู้สูงอายุที่ได้ไปศึกษาดูงานครั้งนี้กล่าวเป็นเสียงเดียวกันว่า ไม่เคยได้ไปเที่ยวเช่นนี้ ไม่ได้มีโอกาสเห็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ และได้เห็นว่าชุมชนอื่นเขาเป็นอย่างไร เพราะผู้สูงอายุได้แต่อยู่กับบ้านไปวัน ๆ บ้างที่มีหลานก็เลี้ยงหลานไป เรียกได้ว่าชีวิตไม่มีสีสัน อย่างไรก็ตามการไปศึกษาดูงานครั้งนี้มิได้เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดกับผู้สูงอายุของชุมชน แต่อย่างไร เพราะผู้สูงอายุในชุมชนบ้านป่าแดงก็ได้เคยเล่นและได้ทำของเล่นให้กับลูกหลานมาก่อน หากแต่สิ่งที่ขาดคือ การพัฒนาให้ผู้สูงอายุในชุมชนให้กลายเป็นกลุ่มที่เข้มแข็งและตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุในชุมชนได้

ผลสรุปจากการศึกษาดูงาน

จากการพูดคุยกับผู้เข้าร่วมเสวนาในครั้งนั้น พบว่า ผู้เข้าร่วมมีความคิดที่หลากหลายต่อประเด็นที่จะนำไปปรับใช้ให้เกิดกับชุมชนต่อไป ดังนี้

- การไปศึกษาดูงานที่ผ่านมา ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนให้ทราบว่า จากการไปศึกษาดูงานก็เพื่อต้องการพัฒนาตนเอง เมื่อได้ไปเห็นความสำเร็จของคนอื่น และย้อนมองดูตนเอง ก็ทำให้ได้คิดว่า เราก็น่าจะทำได้ บ้านเราก็มี จากการเห็นตัวอย่างก็ทำให้ได้ความรู้ สิ่งที่ผู้ไปศึกษาดูงานได้รับคือ วิธีการรวมกลุ่ม การเอาจริงเอาจังต่อการทำงาน แนวทางการดำเนินการ การนำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ การนำเสนอหรือการเปิดตัวต่อสังคมอื่น
- ผู้เข้าร่วมมีความสนใจในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนเองอันได้แก่ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ของชุมชนและตำบลเกาะช้าง เนื่องจากปัญหาเอดส์ในอดีตที่ผ่านมาทำให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการดำเนินการต่อปัญหาเอดส์ และเมื่อปัญหาเอดส์ได้ลดลง สิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้นั้น ก่อให้เกิดการเปิดตัวของชุมชนและเกิดความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เข้มแข็งขึ้น แกนนำชุมชนได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบอื่นต่อไป และด้วยต้องการที่จะพลิกแนวคิดจากเดิมที่ชุมชนได้ประสบปัญหาและคนในชุมชนเกิดความรู้สึกเจ็บปวดกับปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวของตน เพื่อที่จะพลิกจากการทนทุกข์กับปัญหา (Suffering) ของชุมชนให้กลายมาเป็นภาพที่ดี สร้างชุมชนให้หลุดจากภาพปัญหาเอดส์ในอดีต อันพลิกฟื้นสู่การพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป “...ชุมชนของผมจะไม่ได้เรียกว่า ชุมชนเอดส์ มันจะได้ลบ ลืมเรื่องเอดส์ ยาบ้า อาชญากรรมต่าง ๆ ...(...ชุมชนของหมู่ผมจะบ่ได้ฮ้องว่า ชุมชนเอดส์ มันจะได้ลบ ลืมเรื่องเอดส์ ยาบ้า อาชญากรรมต่าง ๆ)...” (แกนนำ,๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗)
- ในกลุ่มของผู้สูงอายุนั้น มีความต้องการที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้ใช้เวลาว่างร่วมกันให้เกิดประโยชน์ โดยอันดับแรกก็เพื่อสร้างสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งด้านกาย และจิตใจ การใช้เวลานั้นนอกจากจะเป็นการได้สังสรรค์ร่วมกันเนื่องจากผู้สูงอายุต้องการเพื่อนและสื่อสาร การได้พูดคุยกับคนวัยเดียวกันก็ทำให้กลายเป็นผู้สูงอายุที่แจ่มใส ไม่ขี้บ่น ลูกหลานไม่เบื่อ นอกจากนั้นการได้ใช้เวลาว่างนั้นผลิตผลิตภัณฑ์ซึ่งเมื่อได้รับการพัฒนารูปแบบหรือวิธีการให้ดีขึ้นก็สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุได้ และจากการที่ตัวแทนของผู้สูงอายุได้ไปศึกษาดูงานก็เป็นการเปิดโลกทัศน์และสร้างพลังให้กับคนแก่ได้เป็นอย่างดี เกิด

๖.๒ การประเมินประสิทธิผลและประสิทธิภาพของการรณรงค์

การประเมินผลกิจกรรมรณรงค์ของชุมชนมีการประเมินผลตามดังนี้

ก.) การประเมินประสิทธิผล (Efficiency evaluation)

- ความพึงพอใจต่อการรณรงค์
- ผลที่เกิดขึ้น (K-A-P)หลังจากการได้รับข้อมูลจากการรณรงค์

ข.) ประสิทธิภาพของการรณรงค์ (Effectiveness evaluation)

- การเข้าถึงสื่อ
- การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน
- การบริหารจัดการของชุมชน

ค.) ข้อเสนอแนะ

ทั้งนี้ผลการศึกษาเป็นการประมวลผลการดำเนินงานกิจกรรม ผ่านการสังเกต การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล การประเมินผลจากคณะทำงานเอดส์เข้าด้วยกัน โดยมีการนำเสนอตามหมวดของกิจกรรมรณรงค์ ในพื้นที่บ้านเวียงกลาง อ.เมืองและบ้านดอยงาม อ.พาน ตามลำดับ

ในส่วนของพื้นที่บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สายจะนำเสนอเป็น ผลการวิเคราะห์ชุมชนเนื่องจากมิได้มีกระบวนการของการผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ในชุมชนเช่น ๒ พื้นที่ที่กล่าวมาข้างต้น

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

<u>ความพึงพอใจต่อสื่อเอดส์ที่ผลิตขึ้น</u>

พบว่า คนในชุมชนชอบและพึงพอใจต่อสื่อเอดส์ที่เกิดขึ้นโดยคนในชุมชนได้ให้เหตุผล ดังนี้

ก.คนในชุมชนเห็นว่าสื่อเอดส์ที่เกิดขึ้นมาเป็นสิ่งที่ดีมีประโยชน์และสามารถสร้างให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ถูกต้องและตรงกันให้แก่คนในชุมชนทุกคนได้มากยิ่งขึ้นไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการติดต่อ การป้องกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกันแล้ว ทำให้คนในชุมชนเข้าใจมากขึ้น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อในชุมชนได้เหมือนปกติ เนื่องจากที่ผ่านมานั้นคนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์เพียงเล็กน้อย และยังคงมีความไม่แน่ใจในข้อมูลข่าวสารว่าที่ได้รับทราบมานั้นถูกต้องเพียงใด

ข. คนในชุมชน เห็นว่า เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้ทุกกลุ่ม โดยเป็นศูนย์รวมข่าวสารในหมู่บ้านที่ทุกคนสามารถรับข่าวสารได้ทุกเวลารวมถึงยังเป็นสื่อที่ทุกคนใน ชุมชนเองต้องการสำหรับเป็นแหล่งข่าวสารประจำหมู่บ้านอยู่ก่อนแล้ว แต่เนื่องจากไม่มีผู้กระตุ้นหรือผลักดันให้เริ่มสร้างสื่อขึ้นมา

ค. คนในชุมชน เห็นว่า บอร์ดประชาสัมพันธ์ยังได้ช่วยให้เกิดการกระตุ้นย้ำเตือนแก่คนในชุมชนในการเสนอข่าวสารเป็นระยะๆ เพื่อให้เกิดการระวังและป้องกันตนเอง และไม่ลืมว่าโรคเอดส์ยังคงเป็นโรคร้ายที่ทุกคนมีโอกาสเสี่ยงต่อการติดเชื้อได้หากไม่ป้องกัน ซึ่งก่อนหน้านั้นภายในหมู่บ้านไม่มีสื่อเอดส์ที่จะคอยกระตุ้นให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงอันตรายของโรคเอดส์แต่อย่างใด

ง. คนในชุมชน เห็นว่า เป็นสิ่งที่ดีสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ ซึ่งควรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องโรคเอดส์ และทำให้เยาวชนสามารถคิดและใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง ทั้งจากการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ถูกต้องรอบด้าน เพื่อจะได้ศึกษาหาความรู้ และเกิดการป้องกันตนเอง เนื่องจากจะต้องเป็นผู้ค้นคว้าหาข้อมูลมาเผยแพร่แก่คนในชุมชน นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างให้เยาวชนในหมู่บ้านเกิดความรับผิดชอบต่อหน้าที่และมีความเสียสละต่อการทำงานเพื่อชุมชนอีกด้วย

สำหรับรูปแบบวิธีการนำเสนอ และเนื้อหาที่นำเสนอนั้น คนในชุมชนมีความพึงพอใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากในการนำเสนอนั้นสามารถทำให้คนในชุมชนได้มีโอกาสเรียนรู้ไปพร้อมกัน และเป็นการสื่อสารที่ทุกคนได้อ่านข้อมูลข่าวสารหรือได้รับความรู้ที่เหมือนกัน โดยเฉพาะเนื้อหาสารมีทั้งข้อความและรูปภาพที่มีคำอธิบายประกอบ ทำให้เกิดความเข้าใจได้ง่าย สร้างให้เกิดความรู้มากขึ้นกว่าเดิมและสร้างให้เกิดความน่าสนใจในข่าวสารมากขึ้น รวมถึงเป็นหน้าตาแก่ชุมชนและเป็นแบบอย่างต่อชุมชนอื่นๆ หรือชุมชนใกล้เคียง

<u>ความสนใจในการเปิดรับสื่อเอดส์</u>

คนในชุมชนให้ความสนใจติดตามข่าวสารจากสื่อเอดส์ เนื่องจากต้องการมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการปฏิบัติตัวต่อผู้ติดเชื้อ เพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมกันในชุมชนได้อย่างสงบสุข จากเดิมที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้รับข่าวสารจากโรคเอดส์เท่าที่ควร เนื่องจากบางครั้งคนในชุมชนเองก็ไม่ทราบว่าจะหาข้อมูลข่าวสารเอดส์มาได้อย่างไร หากไม่ได้เข้าร่วมในการอบรมโรคเอดส์กับทางหน่วยงานที่ได้มีการจัดอบรมขึ้น ก็จะไม่ได้รับข่าวสารเอดส์แต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อมีข่าวสารเอดส์ในหมู่บ้านเกิดขึ้น จึงทำให้เป็นการสะดวกต่อการรับข่าวสารเอดส์โดยที่ไม่ต้องเสียเวลาในการทำงาน

อย่างไรก็ตาม ยังคงมีคนในชุมชนหลายคนที่ไม่ค่อยได้ให้ความสนใจติดตามข่าวสารเอดส์จากสื่อเอดส์ในหมู่บ้านเท่าที่ควรซึ่งมักจะเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ เนื่องจากเห็นว่าตนอายุมากแล้ว ใช้ชีวิตอยู่แต่เพียงในหมู่บ้านไม่ได้ออกไปไหน ประกอบกับยังคงมีความกลัวและไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับโรคเอดส์หรือผู้ติดเชื้อ จึงไม่มีความสนใจในข่าวสารเอดส์แต่อย่างใด

พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงหลังจากได้รับข่าวสารจากสื่อเอดส์

ก. ด้านความรู้

คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์มากขึ้นเนื่องจากข่าวสารนอกจากจะมีข้อความที่เป็นตัวหนังสือเกี่ยวกับความรู้โรคเอดส์ต่างๆ แล้ว ยังประกอบไปด้วยรูปภาพพร้อมคำอธิบายประกอบรูปภาพที่ชัดเจน ทำให้คนในชุมชนอ่านแล้วมีความเข้าใจในข่าวสารเอดส์เป็นอย่างดีและชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ ได้แก่

การติดต่อและการป้องกัน คนในชุมชนสามารถตอบได้ว่า โรคเอดส์ติดต่อกันได้จากทางกระแสเลือด ซึ่งเกิดจากการมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ป้องกัน การเสพยาเสพติดโดยใช้เข็มฉีดยาร่วมกันและจากทางแม่ไปสู่ลูก นอกจากนั้นยังสามารถบอกถึงวิธีการป้องกันตนเองให้ปลอดจากการติดเชื้อเอดส์ได้แก่ การรักเดียวใจเดียว การใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ทั้งกับคนที่รู้จักและที่ไม่รู้จัก รวมถึงวิธีการใช้ถุงยางอนามัย ไม่ยุ่งเกี่ยวกับสามีหรือภรรยาของผู้อื่น ควรตรวจเลือดก่อนแต่งงาน และไม่ใช้สารเสพติด

การอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ คนในชุมชนเรียนรู้ว่าการกระทำอย่างไรที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และการกระทำอย่างไรที่ไม่ติดเชื้อเอดส์ เช่น การพูดคุยกัน การทานอาหารร่วมกัน การดื่มน้ำแก้วเดียวกัน การใช้ห้องน้ำเดียวกัน การถูกยุงกัด การคุยโทรศัพท์ การใช้สิ่งของเครื่องใช้ร่วมกัน การกระทำเหล่านี้ไม่ทำให้ติดเชื้อเอดส์ แต่หากบาดแผลไปสัมผัสกับเลือดของผู้ติดเชื้ออาจทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ รวมถึงการมีเพศสัมพันธ์กับผู้ติดเชื้อโดยไม่มีการป้องกัน

ค่านิยมหรือความเชื่อเกี่ยวกับการมีเพศสัมพันธ์ ข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์จากสื่อเอดส์นั้นทำให้คนในชุมชนได้เริ่มเปลี่ยนแปลงในด้านความเชื่อหรือค่านิยมใหม่ๆ ที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการใช้ถุงยางอนามัยในขณะมีเพศสัมพันธ์เพื่อป้องกันการติดเชื้อเอดส์มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เรารู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม จากเดิมที่มักจะเกิดความไว้วางใจกับผู้ที่เราสนิทสนมและคุ้นเคยเป็นอย่างดี จึงทำให้ขาดการป้องกัน

ข. ด้านทัศนคติ

ข่าวสารเอดส์ที่คนในชุมชนได้รับ ทำให้คนในชุมชนเกิดความกลัวต่อโรคเอดส์ โดยเห็นว่าโรคเอดส์เป็นโรคที่อันตรายและหากไม่ให้ความใส่ใจในการระวังป้องกันตนเองก็สามารถทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีบางส่วนที่เห็นว่าข่าวสารเอดส์ทำให้เกิดความรู้สึกว่าโรคเอดส์ไม่น่ากลัวเหมือนที่ผ่านมา กลายเป็นโรคที่ธรรมดาทั่วไปที่มียารักษาอาการเพียงแต่ไม่หายขาดเท่านั้น

สำหรับความรู้สึกที่มีต่อผู้ติดเชื้อ คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ติดเชื้อมากขึ้นเกิดความรู้สึกสงสาร เห็นใจ และคอยให้กำลังผู้ติดเชื้อให้ต่อสู้กับโรคร้าย รวมถึงเกิดความกล้าที่จะพูดคุย

หรือเข้าไปเยี่ยมเยียนมากขึ้น เนื่องจากมีความรู้ ความเข้าใจว่าโรคเอดส์ไม่ได้ติดต่อกันได้ง่ายๆ สามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อในหมู่บ้านได้ หากเรารู้จักวิธีการป้องกันและการปฏิบัติตัวเมื่ออยู่กับผู้ติดเชื้อ ซึ่งเป็นการสร้างให้เกิดความมั่นใจหรือแน่ใจในข้อมูลข่าวสารของคนในชุมชน จึงเกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้ติดเชื้อมากขึ้น

นอกจากนั้นได้เกิดการพูดคุยเกี่ยวกับโรคเอดส์ของคนในชุมชนมากขึ้นจากการที่มีสื่อเอดส์เข้ามาในชุมชน ทำให้คนในชุมชนที่ต่างก็ติดตามข่าวสารเอดส์ และได้นำข่าวสารเหล่านั้นมาบอกกล่าวพูดคุยกับคนอื่นๆ ไม่ว่าจะคนในครอบครัว ญาติและเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะผู้ใหญ่ที่มักจะนำข่าวสารมาพูดกล่าวตักเตือนให้แก่บุตรหลาน และคอยบอกกล่าวแก่บุตรหลานให้ไปศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ที่บอร์ด เพื่อที่จะได้มีความรู้ และนำไปป้องกันตนเอง รวมถึงเด็กหรือเยาวชนเองที่ได้พบเห็นและได้อ่านข่าวสารเหล่านั้นก็ได้นำไปบอกกล่าวแก่ผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสที่ไม่สามารถอ่านหนังสือได้ ซึ่งข่าวสารเอดส์ที่คนในชุมชนมักจะพูดคุยบอกกล่าวกัน มักจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับการป้องกันหรือดูแลตนเองเพื่อไม่ให้ติดเชื้อเอดส์ และการปฏิบัติตัวในการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อในชุมชน เช่น การอยู่กับผู้ติดเชื้อควรปฏิบัติตัวให้เป็นปกติไม่ควรรังเกียจ ควรให้กำลังซึ่งกันและกัน เนื่องจากเอดส์ไม่ได้ติดต่อกันง่ายๆ หากเรารู้จักวิธีการป้องกัน คนในชุมชนและผู้ติดเชื้อสามารถใช้ของร่วมกันได้ ทานอาหารดื่มน้ำร่วมกันได้ แต่ไม่ควรนำอวัยวะที่เป็นบาดแผลไปสัมผัสกับผู้ติดเชื้อ เนื่องจากจะทำให้ติดเชื้อได้ถ้าหากเกิดไปสัมผัสกับเลือดของผู้ติดเชื้อ เนื่องจากเชื้อเอดส์ติดต่อกันจากทางเลือด ควรใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์ ทั้งกับผู้ที่เรารู้จักหรือไม่รู้จักก็ตาม เพื่อเป็นการป้องกันตนเองไม่ให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

อย่างไรก็ตามยังคงมีคนในชุมชนบางส่วนที่ไม่ได้นำข่าวสารไปพูดคุยกับผู้อื่น เนื่องจากเห็นว่าทุกคนได้รับข่าวสารจากสื่อเอดส์เหมือนกันทุกคน จึงไม่ได้นำไปพูดบอกกล่าวแก่คนอื่นอีก แต่ได้นำข่าวสารนั้นเก็บไว้ใช้กับตนเองในการดำเนินชีวิตประจำวัน เพื่อเป็นความรู้และคอยเตือนตนเองให้เกิดการป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

<u>พฤติกรรม</u>

พบว่า จากการสอบถามหรือพูดคุยกับคนในชุมชนเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ โดยเฉพาะการดื่มสุราและการเที่ยวกลางคืน พบว่า หลังจากที่มีสื่อเอดส์ในชุมชน คนในชุมชนหลายคนมีความตั้งใจและพยายามที่จะลดหรือเลิกพฤติกรรมเหล่านั้นถึงแม้จะยังคงมีอยู่แต่ก็ลดลงจากเดิมกล่าวคือ จากเดิมที่มักจะมีการดื่มสังสรรค์กันแทบทุกวัน ก็จะหยุดพักบ้างหรือดื่มในปริมาณที่ลดลง รวมถึงพฤติกรรมการใช้ถุงยางอนามัย พบว่า คนในชุมชนเริ่มหันมาใส่ใจในการใช้ถุงยางอนามัยมากขึ้น โดยมีความเข้าใจว่าการมีเพศสัมพันธ์กับ คนที่รู้จักและไม่รู้จักก็ควรที่จะมีการป้องกันตนเอง

ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ

คนในชุมชนส่วนใหญ่เห็นว่าควรจะมีการปรับปรุงในบางส่วนได้แก่ การเพิ่มรูปภาพต่างๆ ทั้งในแง่บวกและในแง่ลบที่เกี่ยวกับโรคเอดส์ให้มากขึ้น เพื่อที่จะให้ผู้ที่อ่านเกิดความรู้สึกกลัวและจะได้เกิดการป้องกัน เนื่องจากรูปภาพต่างๆ ล้วนสร้างสีสัน และดึงดูดความสนใจให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี รวมถึงทำให้เกิดความเข้าใจและมองเห็นภาพได้ชัดเจนขึ้น ประกอบกับคนในชุมชนบางกลุ่มโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ไม่สามารถอ่านหนังสือได้ก็สามารถที่จะทำความเข้าใจจากรูปภาพได้ นอกจากนั้นยังเห็นว่า ควรปรับปรุงในส่วนของข้อมูลที่เป็นตัวหนังสือให้มีขนาดใหญ่ขึ้นเพื่อสะดวกในการอ่านและควรจัดหาข่าวสารใหม่ๆ มาติดมากขึ้นกว่าเดิมและบ่อยขึ้นกว่าเดิม เช่น สถานการณ์เกี่ยวกับสถิติโรคเอดส์ เป็นต้น เพื่อที่จะได้รู้เท่าทันเหตุการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับโรคเอดส์ว่ามีความเคลื่อนไหวอย่างไรบ้าง

๒.) ภาพพลิก

ความพึงพอใจต่อสื่อเอดส์ที่ผลิตขึ้น

คนลีซูส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสื่อเอดส์เป็นอย่างมากโดยเห็นว่าสื่อเอดส์เป็นสิ่งที่สร้างประโยชน์ให้แก่คนในชุมชน ซึ่งช่วยทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะคนลีซูได้รู้จักโรคเอดส์และได้เข้าใจว่าเป็นโรคที่สำคัญและยังคงมีการแพร่ระบาดอยู่และคนในชุมชนได้มีความรู้เรื่องเอดส์มากขึ้นได้ทราบถึงวิธีการป้องกันเพื่อจะได้นำใช้ในชีวิตประจำวัน คนที่ไม่มีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ก็จะได้เรียนรู้และเลิกกลัวผู้ติดเชื้อเอดส์ และเนื่องจากโรคเอดส์เป็นโรคที่อันตราย ไม่มีทางรักษาจึงไม่มีใครต้องการอยากที่จะเป็นผู้ป่วย ถึงแม้คนลีซูจะไม่ได้พบว่ามีผู้ติดเชื้อ แต่ในปัจจุบันด้วยสภาพแวดล้อมและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป หากคนลีซูไม่ระมัดระวังป้องกันตนเองแล้ว ก็จะทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้เช่นเดียวกัน นอกจากนี้คนลีซูยังเห็นว่า สื่อเอดส์ที่เกิดขึ้นยังได้ช่วยให้เกิดความตื่นตัวและความกระตือรือร้นเกี่ยวกับโรคเอดส์แก่ชุมชนมากยิ่งขึ้น จากเดิมที่ไม่เคยมีใครพูดถึงหรือใส่ใจกับโรคเอดส์มากนัก เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่ไกลตัวและคนลีซูเองก็ไม่มีผู้ติดเชื้อให้เห็นแต่อย่างใด

สำหรับรูปแบบวิธีการเสนอและเนื้อหาที่นำเสนอ คนลีซูมีความพึงพอใจกับวิธีการที่ให้เยาวชนลีซูเป็นผู้นำเสนอด้วยการพูดอธิบายพร้อมกับนำภาพมาประกอบ ทำให้คนลีซูมีความสนใจในเนื้อหาเอดส์มากขึ้นประกอบกับได้ใช้ภาษาลีซู ในการนำเสนอเป็น ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ได้ง่ายและดีมากยิ่งขึ้น

ความสนใจในการเปิดรับสื่อเอดส์

คนลีซูส่วนใหญ่มีความสนใจต่อสื่อเอดส์เป็นอย่างมาก เนื่องจากต้องการเรียนรู้ถึงความเป็นมาของโรคเอดส์และได้รับความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทุกคนควรจะรู้และเข้าใจและ

ควรให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากเอดส์สามารถที่จะแพร่เชื้อให้กับทุกคนได้ถ้าหากไม่รู้จักการป้องกัน ดังนั้นจึงต้องให้ความสนใจเพื่อที่จะได้ป้องกันก่อนที่จะสายเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อภาพพลิกเป็นสื่อที่มีรูปภาพประกอบและมีเยาวชนที่คอยอธิบายภาพต่างๆ เหล่านั้นยิ่งทำให้เกิดความน่าสนใจและทำให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น ถึงแม้คนลีซูบางคนโดยเฉพาะเยาวชนที่เคยผ่านการอบรมเรื่องโรคเอดส์มาบ้าง แต่ก็เห็นว่าความรู้บางส่วนที่ได้รับมานั้นยังไม่เพียงพอยังคงมีบางเรื่องที่ควรเรียนรู้มากขึ้นกว่าเดิมโดยเฉพาะในเรื่องของการติดต่อและการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ รวมถึงมีความกล้าที่จะถามเมื่อไม่เข้าใจ เนื่องจากเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกันและคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี

แต่อย่างไรก็ตาม คนลีซูบางส่วนไม่ให้ความสนใจกับสื่อเอดส์เท่าที่ควร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนลีซูในกลุ่มผู้สูงอายุและเยาวชนบางคน เนื่องจากผู้สูงอายุลีซูยังคงเห็นว่า โรคเอดส์เป็นโรคที่น่ากลัวและไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้มากนัก ประกอบกับเป็นวัยที่มีอายุมากจึงทำให้การรับ ข่าวสารเอดส์บางเรื่องบางส่วนไม่ค่อยเข้าใจ สำหรับเยาวชนลีซูบางคนที่เคยผ่านการอบรมจากทางสถานีอนามัยมาบ้าง จึงทำให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์มาพอสมควร จึงไม่ค่อยให้ความสนใจที่จะรับฟังข่าวสารเอดส์เท่าที่ควร เนื่องจากเห็นว่าตนมีความรู้อยู่แล้ว

<u>พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง</u>หลังจากได้รับข่าวสารจากสื่อเอดส์คนลีซูมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์เป็นอย่างดี โดยความรู้ความเข้าใจที่คนลีซูได้รับและสามารถจดจำได้ มีดังนี้

ก. คนลีซูสามารถเรียนรู้และเข้าใจว่าโรคเอดส์เป็นโรคร้ายแรงซึ่งเกิดจากเชื้อไวรัสชนิดหนึ่งที่ยังไม่มีตัวยารักษาให้หายขาดได้ โดยสามารถแพร่เชื้อได้ ๓ ทาง ได้แก่ ทางแม่สู่ลูก ทางเพศสัมพันธ์ และทางการใช้เข็มฉีดยาร่วมกัน

ข. ในด้านการป้องกันเอดส์นั้น คนลีซูสามารถตอบได้ว่า วิธีป้องกันตนเองไม่ให้ติดเชื้อเอดส์ คือ ต้องมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ เพื่อที่จะสามารถหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ได้แก่ การใช้ถุงยางอนามัยทุกครั้งเมื่อมีเพศสัมพันธ์ และต้องทำการตรวจสอบทุกครั้งก่อนการใช้ว่าหมดอายุหรืออยู่ในสภาพที่ดีหรือไม่ การไม่มั่วสุมทั้งเพศและยาเสพติด ควรตรวจเลือดก่อนการแต่งงาน รักเดียวใจเดียว ไม่ร่วมหลับนอนกับผู้ที่ไม่ใช่สามีหรือภรรยาของตน เลิกพฤติกรรมเที่ยวกลางคืนและสถานบริการทางเพศ

ค. จากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการติดต่อและการป้องกัน จึงทำให้คนลีซู เห็นว่า โรคเอดส์ไม่ใช่โรคที่ติดกันได้ง่ายๆ หากเรารู้จักวิธีการป้องกัน และได้รับความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ ได้แก่ พฤติกรรมที่ไม่ทำให้ติดเชื้อเอดส์ เช่น การรับประทานอาหารร่วมกับผู้ติดเชื้อ การพูดคุยสนทนากับผู้ติดเชื้อ ส่งผลให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อผู้ติดเชื้อและเห็นว่าสามารถที่จะอยู่ร่วมกัน

<u>ทัศนคติ</u>

พบว่า จากเดิมที่คนลีซูก่อนที่จะได้รับข่าวสารโรคเอดส์จากสื่อภาพพลิกนั้น คนลีซูมีความกลัวต่อโรคเอดส์เป็นอย่างมาก เนื่องจากเข้าใจว่าโรคเอดส์เป็นโรคร้าย ที่น่ารังเกียจ หากใครติดเชื้อจะต้องเสียชีวิตและสามารถติดต่อกันได้ง่ายๆ ส่งผลให้คนลีซูมีท่าทีที่รังเกียจผู้ติดเชื้อและไม่กล้าเข้าใกล้ แต่หลังจากได้รับข่าวสารเอดส์เกี่ยวกับการติดต่อ วิธีการป้องกัน รวมถึงการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อเอดส์แล้ว ทำให้คนลีซูเปลี่ยนความรู้สึกกลัวและรังเกียจมาเป็นความสงสารและเห็นใจผู้ติดเชื้อมากขึ้น มีความรู้สึกและเข้าใจว่าโรคเอดส์ไม่ได้ติดต่อกันได้ง่ายๆ หากได้รู้จักวิธีการป้องกันก็สามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อได้อย่างปกติ โดยที่คนลีซูเห็นว่าไม่ควรที่ รังเกียจผู้ติดเชื้ออีก แต่ควรจะให้กำลังใจและคำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลตนเองแก่ผู้ติดเชื้อ เพื่อให้เขามีกำลังใจที่จะต่อสู้กับโรคร้ายและมีชีวิตอยู่ต่อไปอีกยาวนาน

<u>พฤติกรรม</u>

คนลีซูได้นำความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ได้รับไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันมากขึ้น

ก.นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการป้องกันตนเอง โดยนำมาเป็นคติเตือนใจไม่ให้ตนเองมีพฤติกรรมสำส่อนทางเพศ หรือหากมีเพศสัมพันธ์ก็จะต้องใช้ถุงยางอนามัยในการป้องกัน และก่อนแต่งงานก็ควรที่จะตรวจเลือดก่อน นอกจากนี้การไม่ออกไปเที่ยวกลางคืนตามสถานบันเทิงต่างๆ ก็เป็นการป้องกันที่ดีอีกวิธีหนึ่งสำหรับตนเอง

ข.การนำข่าวสารเอดส์ที่ได้รับไปเผยแพร่ หรือพูดคุยบอกกล่าวแก่ผู้อื่นต่อไป โดยคนลีซูเห็นว่า เมื่อเราได้รับความรู้แล้วก็ต้องการที่จะบอกกล่าวให้แก่คนอื่นๆ ที่ยังไม่ได้รับทราบข่าวสารหรือยังไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ เพื่อที่จะได้มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องและเพื่อที่จะได้ป้องกันตนเองให้ปลอดภัยจากโรคเอดส์เช่นเดียวกัน

<u>ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ</u>

สำหรับสื่อภาพพลิกที่ได้ผลิตขึ้นมานั้น คนลีซูเห็นว่าเป็นสื่อที่ดีมากเนื่องจากมีรูปภาพพร้อมกับมีผู้ที่คอยอธิบายประกอบทำให้เกิดความเข้าใจเป็นอย่างดี แต่ควรเพิ่มในส่วนของรูปภาพให้มากขึ้น และควรสอดแทรกคติเตือนใจต่าง ๆ ด้วย รวมทั้งควรปรับในเรื่องของการพูดนำเสนอ

ในบางครั้งผู้นำเสนอยังมีความเขินอายในการพูดอยู่บ้าง ทำให้ในบางครั้งการทำความเข้าใจในบางช่วงไม่ดีเท่าที่ควร

๓.) <u>การเดินรณรงค์โรคเอดส์</u>

ผลที่ได้จากการรณรงค์มีดังนี้

ก. เกิดความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ทั้งในชุมชนของตนและชุมชนอื่น โดยคนในชุมชน เห็นว่า การเดินรณรงค์นอกจากจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงพลังความสามัคคี และความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับโรคเอดส์ของคนในชุมชนของตนแล้วยังเป็นการสื่อสารข่าวสารโรคเอดส์ไปยังคนในชุมชนอื่นๆ อีกด้วย เพื่อเป็นแบบอย่างและกระตุ้นและประชาสัมพันธ์ให้แก่คนในชุมชนอื่นๆ ได้เกิดความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาเอดส์และเกิดการป้องกันโรคเอดส์เช่นเดียวกับชุมชนของตน

ข. แสดงให้เห็นถึงความต้องการจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับปัญหาเอดส์ในชุมชน ถึงแม้ว่าการเดินรณรงค์จะเป็นการสื่อสารที่มักจะพบเห็น และคุ้นเคยเป็นอย่างดีในกิจกรรมรณรงค์ต่างๆ แต่สำหรับการเดินรณรงค์ครั้งนี้ได้เป็นการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่คนในชุมชนได้ดีกว่า เนื่องจากคนในชุมชนได้เป็นผู้คิดสารที่จะนำเสนอแก่คนในชุมชนด้วยกันเองและคนในชุมชนอื่นๆ ที่ได้พบเห็น ซึ่งสารเหล่านั้นเป็นสิ่งที่เกิดมาจากความต้องการของคนในชุมชนที่ต้องการให้เกิดขึ้นในชุมชน เช่น ความต้องการที่อยากจะเห็นชุมชนสามารถอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ ไม่เกิดการรังเกียจ และความต้องการที่อยากจะเห็นคนในชุมชนเกิดการป้องกันตนเองเพื่อให้ปลอดภัยจากเอดส์ เป็นต้น โดยผ่านทางป้ายผ้ารณรงค์

ค. เป็นการถ่ายทอดการสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ไปสู่คนในชุมชนอื่นๆ โดยคนในชุมชนเห็นว่า นอกจากชุมชนจะมีการสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ภายในชุมชนแล้ว การเดินรณรงค์ยังเป็นการถ่ายทอดการสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์ให้แก่ผู้อื่นอีกด้วยอีกทั้งยังเป็นการแสดงให้เห็นถึงความรู้ความเข้าใจที่คนในชุมชนมีเกี่ยวกับโรคเอดส์ได้เป็นอย่างดี ทั้งจากการที่ได้รับข่าวสารเอดส์ผ่านทางสื่อภายในชุมชนที่ผลิตขึ้น และสื่อภายนอกต่างๆที่เข้ามา

จากกิจกรรมการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์โดยชุมชน จะเห็นได้ว่าผลที่ได้รับเป็นไปตามแนวคิดพฤติกรรมการสื่อสาร โดยมีหลักการว่า การเปลี่ยนแปลงทัศนคติขึ้นอยู่กับความรู้ ถ้ามีความรู้ ความเข้าใจที่ดี ทัศนคติก็จะเปลี่ยนแปลง และเมื่อทัศนคติเปลี่ยนก็จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามไปด้วย ดังนั้น การที่จะทำให้เกิดการยอมรับจึงต้องพยายามเปลี่ยนแปลงทัศนคติก่อนโดยการให้ความรู้ ซึ่งผลของการเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารรณรงค์ผ่านรูปแบบสื่อทั้ง ๓ ชนิด ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน ได้แก่ การจัดนิทรรศการ ภาพพลิก และการเดินรณรงค์ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑.)เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านความรู้ ความเข้าใจของคนในชุมชน

คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ที่ถูกต้องมากขึ้น โดยทราบว่าโรคเอดส์คืออะไร ติดต่อกันได้อย่างไร และจะป้องกันได้อย่างไร โดยเฉพาะการปฏิบัติตัวต่อ ผู้ติดเชื้อทำอย่างไร เนื่องจากข่าวสารที่นำเสนอมีข้อความที่เป็นตัวหนังสือ และรูปภาพประกอบทำให้คนในชุมชนมีความสนใจและเข้าใจในข่าวสารเอดส์เป็นอย่างดีและชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒.) เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติของคนในชุมชน

จากข่าวสารเอดส์ที่คนในชุมชนได้รับ ทำให้คนในชุมชนเกิดความกลัวต่อโรคเอดส์ โดยเห็นว่าเป็นโรคที่อันตรายและหากไม่ให้ความใส่ใจในการระวังป้องกันตนเอง ก็สามารถทำให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีบางส่วนที่เห็นว่าข่าวสารเอดส์ทำให้เกิดความรู้สึกว่าโรคเอดส์ไม่น่ากลัวเหมือนที่ผ่านมา กลายเป็นโรคที่ธรรมดาทั่วไปที่มียารักษาอาการเพียงแต่ไม่หายขาดเท่านั้น

สำหรับความรู้สึกที่มีต่อผู้ติดเชื้อ คนในชุมชนมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้ติดเชื้อมากขึ้น เกิดความรู้สึกสงสาร เห็นใจผู้ติดเชื้อ และคอยให้กำลังผู้ติดเชื้อให้ต่อสู้กับโรคร้าย รวมถึงเกิดความกล้าที่จะพูดคุยหรือเข้าไปเยี่ยมเยียนมากขึ้น เนื่องจากมีความรู้ ความเข้าใจที่ว่าโรคเอดส์ไม่ได้ติดต่อกันได้ง่ายๆ สามารถที่จะอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อในหมู่บ้านได้เหมือนคนปกติทั่วไป หากเรารู้จักวิธีการป้องกันและการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องเมื่ออยู่กับผู้ติดเชื้อ

๓.) เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในชุมชน

๓.๑) เกิดการพูดคุยเกี่ยวกับโรคเอดส์ของคนในชุมชนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยกับคนในครอบครัว ญาติ และเพื่อนบ้าน ซึ่งข่าวสารเอดส์ที่คนในชุมชนมักจะพูดคุยบอกกล่าวกันได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับการป้องกันหรือดูแลตนเองเพื่อไม่ให้ติดเชื้อเอดส์ และการปฏิบัติตัวในการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อในชุมชน

๓.๒) การลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ โดยเฉพาะพฤติกรรมการดื่มสุราและ การเที่ยวกลางคืนของคนในชุมชน พบว่า คนในชุมชนมีความตั้งใจและพยายามที่จะลดหรือเลิกพฤติกรรมเหล่านั้น ถึงแม้จะยังคงมีอยู่แต่ก็ลดลงจากเดิม รวมถึง คนในชุมชนเริ่มหันมาใส่ใจในการใช้ถุงยางอนามัยมากขึ้น โดยมีความเข้าใจว่าการมีเพศสัมพันธ์กับคนที่รู้จักและไม่รู้จักก็ควรที่จะมีการป้องกันตนเอง

๓.๓) เกิดความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ในชุมชน กิจกรรมรณรงค์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความตื่นตัวต่อปัญหาเอดส์มากขึ้น และแสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวต่อการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน ซึ่งนอกจากจะเป็นการสร้างพลังความสามัคคีในการแก้ไข

ปัญหาเอดส์แล้ว ยังเป็นการสื่อสารข่าวสารเอดส์ไปยังชุมชนอื่นๆ อีกด้วย เพื่อเป็นแบบอย่างและกระตุ้นและประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนอื่นๆ ได้เกิดความตื่นตัวในการแก้ไขปัญหาเอดส์และเกิดการป้องกันโรคเอดส์เช่นเดียวกับชุมชนของตน

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่า พฤติกรรมการเปลี่ยนแปลงและการเปิดรับข่าวสารจากสื่อเอดส์ของคนในชุมชนนั้น เป็นผลจากการที่สื่อเอดส์มีข่าวสารที่เป็นรูปภาพประกอบ กล่าวคือ คนในชุมชนให้ความสนใจกับข่าวสารที่มีรูปภาพประกอบมากกว่า ที่มีเพียงข้อมูลข่าวสารที่เป็นตัวหนังสือเพียงอย่างเดียว ดังนั้น รูปภาพประกอบจึงเป็นสารที่สามารถสร้างให้เกิดความสนใจในการเปิดรับ ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในการรับเอาสารเหล่านั้นเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน

<u>ประเมินประสิทธิภาพในการรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน</u>

ก. การดำเนินงานรณรงค์ของคณะทำงานเอดส์ในชุมชน

สำหรับประสิทธิภาพในการดำเนินงานของคณะทำงานเอดส์ สามารถสรุปได้ดังนี้

๑.) คณะทำงานเอดส์มีความใส่ใจและสนใจในการดำเนินงาน

จะเห็นได้จากความสนใจและความเต็มใจในการเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน และมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย จะเห็นได้จากความกระตือรือร้นในการดำเนินงานโดยเฉพาะเยาวชนพื้นราบ ที่มักจะมีการเรียกประชุมเพื่อวางแผนและดำเนินการเตรียมข้อมูลข่าวสารที่จะนำเสนอ และดำเนินการในหมู่เยาวชนด้วยกันโดยที่ผู้ใหญ่ที่เป็นที่ปรึกษาคณะทำงานเอดส์ไม่ได้บังคับหรือเรียกร้องให้เกิดการประชุมขึ้น ส่วนเยาวชนลีซูถึงแม้จะมีภาระกิจในการเรียนและการทำงานที่เหน็ดเหนื่อย แต่ก็มีความพยายามและความใส่ใจที่จะดำเนินการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจให้แก่คนลีซูในชุมชนตามแต่ละบ้านเท่าที่จะสามารถทำได้ในแต่ละวัน

๒.) คณะทำงานเอดส์สามารถคิดและหาทางแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดีโดยเฉพาะการหาข้อมูลข่าวสารเอดส์ ที่จะนำมาเผยแพร่แก่คนในชุมชนทางบอร์ดประชาสัมพันธ์ ซึ่งคณะทำงานเอดส์ได้ร่วมกันคิดหาแหล่งข่าวสารต่างๆ เพื่อที่จะให้ได้ข้อมูลมานำเสนอให้ได้มากและมีความต่อเนื่อง ซึ่งในบางครั้งข่าวสารเอดส์ที่จะนำเสนอมีเพียงเล็กน้อย เนื่องจากคณะทำงานเอดส์มีความใหม่ต่อการดำเนินงาน จึงทำให้การค้นหาข้อมูลข่าวสารมีความล่าช้าไปบ้าง แต่อย่างไรก็ตามคณะทำงานเอดส์ก็ได้แก้ไขโดยการใช้ความรู้ ความเข้าใจที่มีอยู่ วาดภาพและเขียนข้อความที่คิดว่าสำคัญต่อคนในชุมชนเป็นตัวหนังสือลงในกระดาษ แล้วนำไปติดที่บอร์ด เพื่อให้มีข่าวสารเอดส์แก่คนในชุมชนได้อ่านอย่างเพียงพอ

๓.) คณะทำงานเอดส์สามารถถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารได้เป็นอย่างดี

โดยเฉพาะเยาวชนลีซูที่สามารถทำการสื่อสารกับคนในชุมชน โดยการอธิบายความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ให้แก่คนในชุมชน รวมถึงสามารถตอบคำถามเมื่อมีผู้ที่ไม่เข้าใจในบางเรื่องหรือบางส่วนของเนื้อหาที่นำเสนอได้ และสามารถอธิบายเนื้อหาที่อยู่นอกเหนือจากรูปภาพที่ปรากฏในสื่อเพิ่มเติมได้ รวมถึงความสามารถในการหาข้อมูลข่าวสารและคัดเลือกข่าวสารของเยาวชนพื้นราบที่เป็นคณะทำงานเอดส์ ที่สามารถค้นหาข้อมูลที่หลากหลายมานำเสนอ

แต่อย่างไรก็ตาม พบว่าการดำเนินงานของคณะทำงานเอดส์ยังคงมีส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไขในบางเรื่อง ได้แก่

๑) จากการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ผ่านสื่อภาพพลิก ผู้นำเสนอสารยังคงมีความเขินอายต่อการอธิบายเรื่องโรคเอดส์ในส่วนที่เกี่ยวกับถุงยางอนามัย หรือเรื่องเพศสัมพันธ์ โดยเฉพาะหากผู้นำเสนอเป็นผู้หญิง ส่วนผู้รับฟังข่าวสารมีผู้ชายรวมอยู่ด้วย เนื่องจากวัฒนธรรมของคนลีซูมักจะไม่นิยมพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องเพศให้เพศตรงข้ามได้ยิน เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งน่าอายและไม่เหมาะสม

๒) คณะทำงานเอดส์ไม่ได้มีการสอบถามความคิดเห็นของคนในชุมชน ที่มีต่อเนื้อหาข่าวสารเอดส์ที่นำเสนอบ่อยครั้งเท่าที่ควร ทำให้ข่าวสารที่นำเสนอบางครั้งอาจจะไม่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชน หรือคนในชุมชนอาจจะต้องการข้อมูลในบางเรื่องเกี่ยวกับเอดส์เพิ่มมากขึ้น ดังนั้น คณะทำงานเอดส์ควรจะมีการสอบถาม เพื่อที่จะสามารถค้นหาข่าวสาร มานำเสนอเพิ่มเติมให้แก่คนในชุมชนได้ตามที่ต้องการมากขึ้น

ข. ความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน

จากการสังเกตการณ์พบว่า ชุมชนให้ความร่วมมือในการเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์โรคเอดส์เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากการเข้าร่วมเวทีเสวนาและการเข้าร่วมเป็นตัวแทนในการดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน ซึ่งความร่วมมือและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานรณรงค์ของชุมชนโดยผ่านคณะทำงานเอดส์นั้น เป็นไปตามหลักการการมีส่วนร่วมตามแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมขององค์กร UNESCO กล่าวคือ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้เน้นหลักการที่สำคัญ ๓ ประการ ได้แก่ การเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการด้วยตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์โดยชุมชนดังนี้

๑.) การเข้าถึงสื่อ

จะเห็นได้จากการที่คนในชุมชนเป็นเจ้าของสื่อและเป็นสื่อที่คนในชุมชนทุกคนมีโอกาสได้พบเห็นและได้รับข่าวสารเอดส์ได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากคณะทำงานเอดส์ในชุมชน เป็นผู้ที่อาศัย

อยู่ในชุมชนโดยตรง ย่อมที่จะเข้าใจสภาพปัญหาและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี จึงมีความเข้าใจว่าควรผลิตสื่ออย่างไรที่จะสามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้มากที่สุด

๒.) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

ซึ่งสามารถแบ่งได้ตามระดับของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๒.๑) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิต ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวิเคราะหและทบทวนสภาพชุมชนและปัญหาเอดส์ การวางแผนการผลิตสื่อเพื่อใช้ในการรณรงค์ การผลิตและรณรงค์ และการประเมินผล ซึ่งได้กระทำผ่านตัวแทนของชุมชนที่สมัครใจและเต็มที่จะเข้าร่วมเป็นคณะทำงานเอดส์ในชุมชน

๒.๒) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ซึ่งนอกจากคนในชุมชนจะมีโอกาสได้รับข่าวสารเอดส์อย่างทั่วถึงแล้ว ยังเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นต่อสื่อเอดส์ ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของตัวสื่อ วิธีการนำเสนอ และเนื้อหาข่าวสารต่างๆ ที่ปรากฏในสื่อเอดส์ ว่าคนในชุมชนพอใจหรือต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมในส่วนใดหรือไม่ เพื่อที่คณะทำงานเอดส์ในชุมชนจะได้นำไปพิจารณาและปรับปรุงให้สื่อเอดส์มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และสามารถสร้างความสนใจ และสร้างประโยชน์ให้แก่คนในชุมชนได้มากที่สุด

๒.๓) การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย เป็นการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อ การสนับสนุนด้านอุปกรณ์ บุคลากร และสื่อนั้นก็ต้องตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งการมีส่วนร่วมในช่วงนี้จะเป็นการกระทำผ่านตัวแทนของชุมชนหรือคณะทำงานเอดส์

๓.) การบริหารจัดการด้วยตนเอง

คณะทำงานเอดส์ได้มีการประสานงานไปยังคนในชุมชนอื่น ๆ ในการมาร่วมกันผลิตสื่อแต่ละชนิด และมีส่วนร่วมในการเสนอแนวคิดหรือการวางรูปแบบการผลิตสื่อร่วมกัน นอกจากนั้นในการร่วมสร้างบอร์ดประชาสัมพันธ์นั้น คนในชุมชนได้ยังได้ร่วมในการจัดเตรียมอาหาร น้ำดื่มสำหรับคณะทำงานและผู้ที่ร่วมสร้างบอร์ดร่วมกัน ตลอดจนแวะเวียนเข้ามาถามไถ่ พูดคุยเป็นระยะ ๆ

ดังนั้น การดำเนินงานรณรงค์โรคเอดส์โดยชุมชนที่ได้กล่าวมาจึงถือได้ว่าประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากผลที่ได้เป็นไปตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้กล่าวคือสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่คนในชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ

และพฤติกรรมซึ่งการดำเนินงานรณรงค์โดยชุมชนจะประสบผลสำเร็จได้ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

๑.) คณะทำงานเอดส์ในชุมชนกล้าที่จะทำการศึกษาวิจัยร่วมกับคณะวิจัย เนื่องจากชุมชนเองยังไม่ค่อยมีการดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชนมากนักและในเบื้องต้นนั้น ไม่ทราบว่าการร่วมกิจกรรมกับคณะวิจัยจะเป็นผลอย่างไร ผู้ใหญ่หลายคนต่างได้หยุดภาระกิจของตนในการเข้ามาร่วมในกิจกรรมการวิจัย และหลายคนในคณะทำงานเป็นคนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับโรคเอดส์อย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทำให้สามารถทำหน้าที่สื่อสารให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์แก่คนในชุมชนได้

๒.) ความเห็นร่วมกันของคนในชุมชนเมื่อผ่านเวทีเสวนาชุมชนนั้นส่งผลให้เกิดความต้องการในการรณรงค์เกิดขึ้นในชุมชนซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการเกิดการรณรงค์ในเวลาต่อมา หากคนในชุมชนไม่ต้องการแล้วการดำเนินงานก็คงต้องหยุดและคงไม่สามารถเกิดขึ้นมาได้อย่างต่อเนื่อง

๓.) รูปแบบการสื่อสารโดยผ่านสื่อและเนื้อหาต่าง ๆ มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชน (ระหว่างที่โครงการวิจัยดำเนินการ) กล่าวคือ สื่อรณรงค์ที่สามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และเนื้อหาสารที่นำเสนอก็เป็นข่าวสารที่คนในชุมชนต้องการรับรู้ และให้ความสนใจ โดยเฉพาะการป้องกันและการอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อเอดส์ นอกจากนี้ ข่าวสารที่เป็นรูปภาพประกอบ สามารถสร้างให้เกิดความสนใจในการเปิดรับข่าวสารโรคเอดส์มากที่สุด

๔.) จากการจัดกิจกรรมรณรงค์นั้น ช่วยทำให้คนในชุมชนเกิดความตื่นตัวต่อปัญหาเอดส์และเกิดความสนใจและใส่ใจกับปัญหาเอดส์มากขึ้น นอกจากนี้ยังทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของสื่อที่ผลิตขึ้นอีกด้วย

จากการดำเนินการศึกษาวิจัยทุกขั้นตอนในพื้นที่บ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑ นั้น พบว่า สื่อรณรงค์ทั้ง ๔ ชนิดนั้นเป็นสื่อเฉพาะกิจ ซึ่งสื่อ ๓ ชนิด ได้แก่ บอร์ดประชาสัมพันธ์ ภาพพลิก และการเดินรณรงค์โรคเอดส์ เป็นกิจกรรมที่เน้นการให้ความรู้เรื่องโรคและกระตุ้นเตือนให้คนในชุมชนได้ตระหนักในปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชนและในอนาคต และกิจกรรมการศึกษาดูงานนั้นเป็นกิจกรรมที่คณะวิจัยได้เสนอให้กับคณะทำงานและผู้ที่สนใจ ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายฐานคิดของชุมชนและสร้างประสบการณ์จากการเรียนรู้ของชุมชนอื่น ซึ่งกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ได้ดำเนินการนั้น ก่อให้เกิดผลกับชุมชนดังต่อไปนี้

๑.) คนในชุมชนได้รับทราบข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ผ่านรูปแบบกิจกรรมการรณรงค์จากบอร์ดประชาสัมพันธ์โรคเอดส์ ภาพพลิก และได้รับการกระตุ้นผ่านข้อความในการเดินขบวนรณรงค์โรคเอดส์

๒.) ได้สร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินการให้กับชุมชนทั้งในบทบาท ของผู้รับสาร ผู้ผลิตและผู้ส่งสาร และในขั้นสูงสุดคือการกำหนดนโยบายและการวางแผนนั้น แม้ยังมิได้ถูกกำหนดในการเป็นแผนพัฒนาชุมชนอย่างเป็นทางการ คือ เป็นมติของหมู่บ้านหรือแนวทางในการดำเนินงาน เนื่องจากข้อจำกัดของระยะเวลาโครงการวิจัยต่อการศึกษาติดตาม แต่อาจกล่าวได้ว่า ผู้นำชุมชนต่าง ๆ ที่ได้เข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการวิจัยมาโดยตลอด ต่างได้มีแนวคิดในการพัฒนาชุมชนของตน อย่างไรก็ตาม การขยายผลของชุมชนจึงขึ้นอยู่กับการจัดการของคนในชุมชนต่อไปและกลุ่มคนที่ยังเห็นประโยชน์และได้ร่วมดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ร่วมกับโครงการวิจัย

๓.) เป็นการสร้างประสบการณ์ของคนในชุมชนต่อการผลิตสื่อและการใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ร่วมกันของชุมชนบ้างเวียงกลาง ซึ่งมิได้มาจากการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชนจากองค์กรภายนอกดังที่ผ่านมา และหากชุมชนได้ใช้ประสบการณ์ผ่านการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกับความตั้งใจของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ในอนาคต ก็อาจกล่าวได้ว่า “เป็นแนวทางความยั่งยืนของการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน” ต่อไป

ข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

๑.) ในการเข้าไปดำเนินกิจกรรมในชุมชน ควรมีการศึกษาและทำความเข้าใจถึงสภาพสังคมและวัฒนธรรมของคนในชุมชน พร้อมทั้งค้นหาแกนนำของชุมชนที่แท้จริง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำของการเปลี่ยนแปลงในชุมชนอาจมิใช่ผู้นำที่เป็นทางการแต่อาจมาจากการยอมรับของคนในชุมชน เช่น บุคคลมีแนวคิดที่ดีแก่คนในชุมชน มีจิตใจที่อยากเห็นชุมชนของตนได้รับการเปลี่ยนแปลงที่ดี หรือมีความกล้าในการยอมรับสิ่งใหม่ มีความน่าเชื่อถือ ขณะที่ผู้นำที่เป็นทางการในบางครั้งอาจเป็นอุปสรรคอย่างมากต่อการดำเนินการ เนื่องจากโดยบทบาทของผู้นำแล้วคือการเป็นผู้นำทางความคิด ทางการทำงานและการพัฒนาชุมชน แต่เมื่อบทบาทของผู้นำนั้นได้กลายเป็นอุปสรรค ทำให้ไม่มีการผลักดันผู้ตามให้ดำเนินการได้หรืออาจเป็นผู้ขัดขวางได้ในที่สุด การทำงานอาจกล่าวได้ว่าต้องเริ่มจากการติดลบแล้วจึงดำเนินการตามขั้นปกติต่อไป อย่างไรก็ตามผู้นำคือผู้ที่จะอำนวยให้เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในชุมชนได้เป็นอย่างดี

๒.) การวิจัยชุมชนจำเป็นต้องทำความคุ้นเคยสนิทสนมกับคนในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและนำไปสู่การได้มาซึ่งข้อมูลที่ถูกต้องและเที่ยงตรง ย่อมต้องอาศัยเวลาเป็นอย่างมากในการดำเนินงานสร้างความสัมพันธ์ จนกว่าคนในชุมชนจะเกิดความไว้วางใจและให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในชุมชนต่อไป การทำความรู้จักกับบุคคลที่สามารถให้ความช่วยเหลือในการเข้าถึงแหล่งข้อมูล เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ย่อมต้องอาศัยผู้ที่มีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนเป็นอย่างดี และเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความนับถือหรือไว้วางใจ

๓.) ในเริ่มแรกของกิจกรรมการดำเนินงานนั้น อาจพบว่ามีคนในชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมเนื่องจากอาจเป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน สำหรับการดำเนินกิจกรรมที่ต่อเนื่องและมีระยะเวลาเช่นการวิจัยนั้น อาจพบว่า บางครั้งจะมีผู้เข้าร่วมน้อยลง เนื่องจากต้องทำภาระกิจของแต่ละบุคคลซึ่งคนในชุมชนบ้านเวียงกลางนั้นทั้งคนพื้นราบและโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนลีซูที่ต้องทำงานในไร่สวนแล้วนั้น ดังนั้น ผลสำเร็จจึงไม่สามารถวัดได้ที่จำนวนคนที่เข้าร่วม การวัดผลเช่นนี้อาจทำให้เกิดความท้อใจในการดำเนินงานร่วมกับชุมชนได้ หากแต่ต้องมองว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้นได้มาอย่างสม่ำเสมอหรือไม่ ซึ่งคนเหล่านั้นคือคนที่มีส่วนร่วมต่อการดำเนินโครงการอย่างแท้จริง และเป็นกลุ่มที่ผลักดันให้มีการขยายผลไปยังคนในชุมชนที่เหลือได้

๔.) สำหรับชุมชนที่เรียกได้ว่าเป็นชุมชนที่เรียบง่าย หรือเป็นชุมชนที่ยังไม่มีการกระบวนการพัฒนาให้เป็นฐานในการดำเนินงานของชุมชนแล้วนั้น หากมองในแง่ดีแล้ว ถือเป็นชุมชนที่ท้าทายและต้องให้ความสำคัญในการดำเนินงานยิ่งขึ้น การใส่เข้าไป (Input) ย่อมสำคัญพอ ๆ กับ ผลที่ออกมา (Output)

๕.) ควรได้มีการคำนึงถึงความยั่งยืนของการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน เมื่อโครงการวิจัยดำเนินการเสร็จแล้วและคณะวิจัยได้ออกมาจากชุมชน อีกทั้งเป็นสิ่งที่ชุมชนกำลังเรียนรู้ ดังนั้นความยั่งยืนที่ชุมชนจะสามารถดำเนินการต่อได้เอง ควรมาจากฐานที่ได้สร้างไว้คือจะต้องทำให้กิจกรรมรณรงค์ที่เกิดขึ้นกลายเป็นประสบการณ์ที่ชุมชนได้เห็นประโยชน์ ทราบข้อดี และเป็นความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องให้มีการดำเนินงานต่อไป ดังนั้นจึงต้องเชื่อมต่อไปยังผู้มีอำนาจหรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินงานเอดส์หรืองานพัฒนาของชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ นอกจากนั้น คนในชุมชนเองที่ได้ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยแล้วนั้น ควรต้องสร้างช่องทางในการสื่อสารให้ได้มากที่สุด เนื่องจากการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์นั้น นำมาซึ่งการผลักดันให้เกิดการดำเนินการอย่างยั่งยืนในชุมชนต่อไปได้

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

๑.) บอร์ดประชาสัมพันธ์

<u>ประสิทธิผลในการรณรงค์</u> ผลการวิจัยพบว่า

คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีโอกาสรับทราบถึงการดำเนินการรณรงค์ในสื่อประเภทนี้ ทั้งนี้เป็นการทราบแต่เฉพาะในวงแคบ คือ คณะทำงานเอดส์และผู้ที่คณะทำงานเอดส์ได้ประสานเท่านั้น อีกทั้งลักษณะการดำเนินงานงานดำเนินงานเฉพาะกลุ่มคณะทำงานเท่านั้น

การรับรู้สารจากการใช้สื่อชนิดนี้ไม่เกิดขึ้น เนื่องจากยังไม่มีการติดข้อความและขณะเดียวกันได้เกิดลมพายุ ฝนตกชะทำให้เกิดความเสียหาย

ประสิทธิภาพในการรณรงค์ ผลการวิจัยพบว่า

การเข้าถึงสื่อของคนในชุมชนนั้นยังไม่ประสบผลเท่าที่ควร เนื่องจากยังมิได้ใช้ประโยชน์จากการดำเนินการจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์อย่างแท้จริง และมีเหตุสุดวิสัยที่เกิดจากความเสียหายของสื่อจากลมพัดฝนตก

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น จะมีส่วนร่วมเฉพาะคณะทำงานและผู้ที่ได้ประสานร่วมเท่านั้น เนื่องจากเกี่ยวพันในด้านการดำเนินงานและการจัดทำ อย่างไรก็ตามการเลือกสื่อชนิดนี้เป็นความเห็นร่วมกันของคณะทำงาน คณะทำงานเองได้เรียนรู้ในการมีส่วนร่วมของการคิดและการตัดสินใจร่วมกัน

ในด้านการบริหารจัดการของชุมชน คณะทำงานได้ร่วมกันในการจัดการบริหารร่วมกัน ในด้านการจัดเตรียมของ การเลือกจุดที่เห็นว่าเหมาะสมต่อการจัดตั้ง ตลอดจนการแบ่งงานกันทำในทีมงานร่วมกัน

๒.) ป้ายคำขวัญ

ประสิทธิผลในการรณรงค์ ผลการวิจัยพบว่า

คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้มีโอกาสรับทราบถึงการดำเนินการรณรงค์ในสื่อประเภทนี้ ทั้งนี้เป็นการทราบเฉพาะในวงแคบ คือ คณะทำงานเอดส์และผู้ที่คณะทำงานเอดส์ได้ประสานเท่านั้น อีกทั้งลักษณะการดำเนินงานงานดำเนินงานเฉพาะกลุ่มคณะทำงานเท่านั้น

การรับรู้สารจากสื่อชนิดนี้ไม่เกิดผล เนื่องจากการดำเนินงานมีอุปสรรคทั้งในด้านผู้ดำเนินงานและขาดการดำเนินการให้สำเร็จลุล่วง

ประสิทธิภาพในการรณรงค์ ผลการวิจัยพบว่า

การเข้าถึงสื่อของคนในชุมชนไม่มี เพราะกิจกรรมนี้ไม่ได้ดำเนินการให้สำเร็จ

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้นคงมีแต่เฉพาะคณะทำงานเท่านั้น ที่ได้ร่วมกันคิดและตัดสินใจเลือก โดยมีฐานความคิดที่เห็นชอบร่วมกันในข้อดีของสื่อชนิดนี้

ในด้านการจัดการบริหารนั้น คณะทำงานได้มีความร่วมมือกันในการจัดเตรียมอุปกรณ์และวิธีการดำเนินการในบางส่วน เช่น การวางแผนในการคัดเลือกข้อความ การแบ่งหน้าที่ระหว่างคณะทำงานด้วยกันและเหตุผลร่วมกันว่า สื่อประเภทนี้มีข้อดีอย่างไร และคาดว่าจะมีผลดีต่อชุมชนอย่างไรในการรับสารจากสื่อชนิดนี้

๓.) เสียงตามสายเยาวชน

<u>ประสิทธิผลในการรณรงค์</u> ผลการวิจัยพบว่า

คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้รับทราบสารจากการจัดเสียงตามสายของเยาวชน เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลาของเยาวชนต่อการประสานงานร่วมกับนักวิจัย และเมื่อระยะเวลาได้ผ่านไป ทำให้ไม่สามารถเตรียมการดำเนินงานจริงได้ทัน เพราะได้มีการคัดเลือกสื่อใหม่และมีการวางแผนสำหรับทำสื่อชนิดใหม่ในกลุ่มคณะทำงานทั้งหมด อย่างไรก็ตามส่วนหนึ่งของการดำเนินการในสื่อประเภทนี้ได้เกิดขึ้น คือ เทปบันทึกเสียงละครสั้นเพื่อใช้ในการรณรงค์ ทั้งนี้ได้มีการนำสื่อชิ้นนี้ออกกระจายเสียงในงานรณรงค์วันเอดส์โลก ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ณ ลานขององค์การบริหารส่วนตำบล

การรับรู้สารของคนชุมชนชุมชนพบว่า ชุมชนได้รับทราบสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ได้ไปในงานรณรงค์วันเอดส์โลกระดับตำบล ซึ่งได้แก่ชาวบ้านจำนวน ๘ หมู่บ้าน แม้ว่าจะไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นจำนวนคนทั้งหมดในชุมชน แต่ผู้รับสารคือผู้ที่เข้าร่วมงานในครั้งนั้น ผลที่เกิดขึ้นในแง่ K-A-P หลังจากได้รับข้อมูลพบว่า ผู้ที่ได้รับสารมีความคิดว่าการรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์เป็นสิ่งที่ดี แม้ว่าคนในชุมชนจะทราบความรู้เรื่องโรคเอดส์แล้วว่ามีช่องทางการติดเชื้ออย่างไร ตลอดจนการป้องกันตัวจากการติดเชื้อนี้ แต่การรณรงค์ ณ ปัจจุบันนี้คือการรณรงค์เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ในบุคคล (Awareness knowledge) ทั้งนี้เพื่อต้องการกระตุ้นให้มีการสื่อสารไปยังชุมชนมากยิ่งขึ้น เป็นการดึงดูดให้คนเข้าร่วมกิจกรรมของการรณรงค์

<u>ประสิทธิภาพในการรณรงค์</u> ผลการวิจัยพบว่า

การเข้าถึงสื่อของบุคคลได้รับรู้ผ่านทางงานรณรงค์อีกช่องทางหนึ่ง คือ จากงานวันเอดส์โลก ปี ๒๕๔๖ อย่างไรก็ตามจากการพูดคุยร่วมกับคณะทำงานได้เห็นร่วมกันว่า ถ้ามีการใช้รูปแบบการรณรงค์ “เสียงตามสายเยาวชน” ขึ้นจริงแล้ว น่าจะเกิดผลดี เพราะการใช้เสียงตามสายนั้นจะเปิดกระจายได้อย่างทั่วถึงในชุมชน สารที่เลือกนั้นจะเฉพาะเจาะจงกับกลุ่มเป้าหมายคือ พ่อบ้านในชุมชน

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น เกิดขึ้นเฉพาะคณะทำงานเอดส์ที่ได้ร่วมกันวางแผนและดำเนินการ แม้ว่าขาดการดำเนินงานตามแผนให้สำเร็จ แต่นับว่าคณะทำงานได้เรียนรู้ร่วมกัน

การบริหารจัดการของชุมชนนั้น คณะทำงานได้ดำเนินการ คือ การวางโครงร่างของเรื่องเนื้อหาสาร และขั้นตอนการบันทึกเสียง ทั้งนี้คณะทำงานได้ร่วมกันทำ

๔.) ประเพณีทานทอด

<u>ประสิทธิผลในการรณรงค์</u> ผลการวิจัยพบว่า

ความพึงพอใจในสื่อการรณรงค์ พบว่า

ก.) ในการหารือร่วมกันระหว่างคณะทำงานเอดส์และนักวิจัย เมื่อนักวิจัยได้เปิดประเด็นเรื่องประเพณีทานทอดให้กับที่ประชุมแล้วนั้น คณะทำงานต่างให้ความสนใจและแสดงความคิดเห็น โดยผู้ที่รู้ก็จะบอกว่า ประเพณีนี้ไม่ได้มีการทำมาร่วม ๓๐ ปีแล้ว และบางคนที่ไม่เคยเห็นก็จะสอบถามว่าเป็นอย่างไร พร้อมกันนั้นนักวิจัยได้เชื่อมประเด็นให้กับคณะทำงานคิดว่าจะสามารถเชื่อมเข้ากับการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์ได้อย่างไร เมื่อมีการเสนอความคิดกันมากขึ้น คณะทำงานให้ความสนใจว่าน่าจะรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นมาโดยใช้เป็นกิจกรรมหนึ่งในการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์

ข.) เมื่อได้มีการนำเสนอต่อที่ประชุมหมู่บ้าน ที่ประชุมต่างให้ความสนใจโดยมีการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ทั้งจากผู้ที่เคยทราบประเพณีนี้ และผู้ที่ไม่ทราบ และเมื่อมีการลงมติกันเพื่อหาข้อสรุปว่าจะดำเนินการหรือไม่ ที่ประชุมเห็นร่วมกันว่าน่าจะมีการรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นมา

ค.) ในการดำเนินงานจริง พบว่ามีคนในชุมชนเข้าร่วมมากกว่า 100 คน ผู้ที่เข้าร่วมนั้นต่างรู้สึกตื่นเต้นที่ได้ร่วมกันทำกิจกรรมนี้ หลายคนเห็นว่ากิจกรรมนี้เป็นสิ่งที่ดี เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผ่านพิธีกรรม ขณะที่หลายคนเห็นว่า ผู้สูงอายุในชุมชนนั้นเป็นผู้ที่น่าจะได้รับการดูแล ได้รับการยกย่องและการหนุนเสริมกำลังใจ ส่วนคณะทำงานเอดส์เห็นว่าการผสานเอากิจกรรมนี้เข้าสู่การรณรงค์ทำให้เกิดการให้กำลังใจแก่ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องรับภาระเลี้ยงหลานที่กำพร้าพ่อแม่ที่เสียชีวิตจากเอดส์ ขณะที่ผู้ติดเชื้อแสดงความรู้สึกดีใจว่าคนในชุมชนให้ความสำคัญกับผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ และมั่นใจว่าในอนาคตคนในชุมชนก็ให้ความสำคัญกับครอบครัวของตนด้วย(หลังจากตนเสียชีวิตไป)

ง). รูปแบบและวิธีการนำเสนอนั้น ชุมชนมีความพึงพอใจมาก เห็นได้จากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดเตรียมอุปกรณ์ การนำของมาสมทบเพื่อมอบให้กับผู้รับทาน และการพูดคุยระหว่างกันและรอยยิ้มของผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคน หลายคนสะท้อนว่า ตนเองรู้สึกได้ถึงการทำบุญเป็นการให้ด้วยความเต็มใจและคนที่รับก็ไม่ทราบว่าใครเป็นผู้ให้ ขณะที่ดำเนินการนั้น ผู้เข้าร่วมก็จะนั่งเงียบและกระซิบคุยกันและกันเพื่อไม่ให้ผู้รับทานได้ยิน พร้อมทั้งคอยสังเกตอากัปกริยาของผู้รับทานว่าเป็นอย่างไร หลายคนหลั่งน้ำตาเพราะ"ซึ้ง" และตื้นตันใจในการทำกิจกรรมครั้งนี้

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับข่าวสารจากการรณรงค์ พบว่า

ก.) หลายคนในชุมชนได้เกิดความรู้ในเรื่องประเพณีทานทอด เนื่องจากไม่เคยเห็นและรับทราบมาก่อน แม้ว่าเป้าหมายการรณรงค์ในครั้งนี้มิได้ต้องการสื่อเรื่องความรู้ของโรคเอดส์ หากแต่

ต้องการกระตุ้นให้ชุมชนได้เห็นความสำคัญของผู้สูงอายุรวมไปถึงผู้สูงอายุที่ต้องรับภาระเลี้ยงหลานที่สูญเสียพ่อแม่จากการติดเชื้อเอดส์ หลายคนในชุมชนได้เกิดความเข้าใจว่าคนสูงอายุนั้นน่าจะได้พักผ่อนแต่กลับต้องมาเลี้ยงหลาน โดยได้รับผิดชอบเสมือนเป็นพ่อแม่ของเด็ก และภาวะเช่นนี้มาจากผลกระทบของโรคเอดส์ในชุมชน

ข.) สำหรับทัศนคติของคนในชุมชนนั้น หลายคนเห็นว่าคนในชุมชนจะต้องช่วยเหลือกันและกันให้มากขึ้น แม้ว่าจะเป็นการช่วยเหลือเพียงเล็กน้อยแต่ก็นับว่ายังดีกว่าที่ไม่ทำอะไรเลย นอกจากนั้นโรคเอดส์ทำให้เกิดความสูญเสียและผลกระทบจากปัญหาเอดส์นั้นยังคงอยู่เป็นเวลานาน ควรที่จะป้องกันไม่ให้เกิดมากกว่าจะมาแก้ปัญหาทีหลัง

ค.) พฤติกรรมของคนในชุมชนพบว่า หลายคนแสดงความเอื้ออาทรต่อกันและกันมากขึ้น หากมีการพูดถึงกิจกรรมครั้งนี้ หลายคนก็แสดงความรู้สึกปลาบปลื้ม และพูดคุยกันว่าเป็นประเพณีที่ดีน่าจะจัดให้มีในชุมชน ขณะที่คณะทำงานเอดส์เห็นร่วมกันว่าอยากให้จัดกันทุก ๆ ปี เพราะเป็นประเพณีที่ดี มีความหมายและสามารถนำความช่วยเหลือของคนในชุมชนส่งผ่านไปยังผู้เดือดร้อนในชุมชน สมาชิก อ.บ.ต.ประจำหมู่บ้านเห็นว่าจะต้องมีการจัดสรรงบประมาณของชุมชนเพื่อจัดให้มีการดำเนินกิจกรรมเช่นนี้ต่อไป

<u>ประสิทธิภาพในการรณรงค์</u> ผลการวิจัยพบว่า

การเข้าถึงสื่อ พบว่า คนในชุมชนได้มีโอกาสในการเข้าถึงสื่อได้ทุกคน เนื่องจากกิจกรรมนั้นเปิดโอกาสให้ทุกคนได้ร่วมกันทั้งในด้านการเตรียมงาน การดำเนินการรณรงค์

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พบว่า ในการหาแนวคิดร่วมและวางแผนเพื่อการดำเนินกิจกรรมนั้น คณะทำงานเอดส์ได้เป็นผู้ดำเนินการ นอกจากนั้นได้ประชาสัมพันธ์ให้กับชุมชนโดยร่วมทั้งทางการแจ้งข่าวของบุคคล การประกาศเสียงตามสาย และการนำให้ทำกิจกรรมร่วมกัน สำหรับชุมชนโดยรวมแล้วมีโอกาสร่วมในกิจกรรมครั้งนี้ ทั้งการเตรียมอุปกรณ์ การเตรียมของมาร่วมทำทาน การมาร่วมพูดคุยเสนอความคิดเห็น ก่อให้เกิดพลังของชุมชนในการร่วมชุมชุนกัน จนมีการกล่าวว่า "..ไม่เคยมีคนมาบ้านผู้ใหญ่มากเท่านี้เลย...(บ่เกยมีคนมาบ้านป้อหลวงนักหยังอี้เลย..)..."

การบริหารจัดการของชุมชน พบว่า คณะทำงานได้มีโอกาสร่วมกันในการจัดการและแบ่งงานไปยังคนในชุมชนส่วนใหญ่ หรือสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน การจัดเตรียมด้านอุปกรณ์ การจัดสรรเรื่องงบประมาณและการใช้ความสัมพันธ์ร่วมกันอำนวยให้กิจกรรมการรณรงค์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

๕.) การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว

<u>ประสิทธิผลในการรณรงค์</u> พบว่า

ความพึงพอใจในสื่อการรณรงค์ พบว่า

ก.) สืบเนื่องมาจากการจัดกิจกรรม “ประเพณีทานทอด” นั้น ชุมชนได้แสดงความสนใจที่จะให้มีการจัดกิจกรรมขึ้นอีก และคณะทำงานเอดส์ได้รับฟังความคิดเห็น ภายหลังได้มีการปรึกษาหารือขึ้นระหว่างคณะทำงานและนักวิจัย และได้นำสู่การจัดกิจกรรมครั้งนี้ เมื่อได้นำเข้าสู่การประชุมหมู่บ้าน ที่ประชุมได้ให้ความสนใจในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ โดยต่างได้เสนอถึงการละเล่นพื้นบ้านร่วมด้วยต่อมาจึงได้เชื่อมกับคณะทำงานเอดส์เพื่อจัดให้มีการแบ่งงานและเตรียมงานต่อไป

ข.) คนในชุมชนพึงพอใจต่อกิจกรรมการรณรงค์ครั้งนี้ โดยได้มีคนเข้าร่วมมากกว่า ๒๐๐ คน โดยผู้เข้าร่วมต่างตื่นเต้นที่ได้มีการจัดกิจกรรมเช่นนี้ขึ้นเนื่องจากครั้งนี้เป็นครั้งแรก คนในชุมชนได้ร่วมเล่น ร่วมแสดง ร่วมแข่งขันในกิจกรรมการละเล่นต่าง ๆ และในครั้งนี้ดำเนินการใกล้ช่วงประเพณีสงกรานต์ ซึ่งเป็นเทศกาลที่ลูกหลานได้กลับมาเยี่ยมครอบครัว กล่าวได้ว่าการจัดกิจกรรมอยู่ในช่วงบรรยากาศที่ดี ผู้คนรู้สึกผ่อนคลาย และกิจกรรมที่จัดนั้นสอดคล้องกับบรรยากาศ ทำให้ผู้คนได้ร่วมแสดงออกในกิจกรรมครั้งนี้ ส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในกิจกรรม

ค.) รูปแบบและวิธีการนำเสนอนั้น พบว่า พอใจเกือบทุกช่วงอายุคน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุคราวพ่อแม่ ต่างมีความรู้สึกกระซุ่มกระซวยเหมือนได้กลับมาเป็นเด็กอีกครั้งเพราะได้ร่วมแข่งขันในการละเล่นต่าง ๆ (เหมือนที่ได้เคยเล่นในอดีต) ขณะที่เด็ก ๆ ต่างรู้สึกสนุกไปกับกิจกรรมในครั้งนี้ด้วย สำหรับคนหนุ่มสาวที่ไปศึกษาโรงเรียนในเมืองต่างสังเกตดู แต่ไม่ได้มีส่วนร่วมมากนัก สำหรับกิจกรรมนี้ได้แทรกสอดเรื่องการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์ คือ ช่วงเดินรณรงค์พร้อมถือป้ายรณรงค์ของคนในชุมชน และการประกาศแทรกเรื่องรักครอบครัวให้รู้จักป้องกันตัวจากเอดส์นอกจากนั้นยังมีช่วงการแซวครอบครัว ที่เปิดให้แต่ละครอบครัวมาเล่นเกมกันพร้อมทั้งซักถาม พ่อแม่ลูก เพื่อให้เกิดความผูกพันในครอบครัว ในงานนี้นักวิจัยได้นั่งคุยกับครอบครัวต่าง ๆ เพื่อซักถามเรื่องการครองรักครองเรือนอย่างไรจนผ่านมาถึงทุกวันนี้ พร้อมกันนั้นได้ติดป้ายรณรงค์ต่าง ๆ ไว้รอบสถานที่

ผลที่เกิดขึ้นหลังจากได้รับข่าวสารจากการรณรงค์ พบว่า

ก.) หลายคนในชุมชนได้ความเข้าใจว่าความรักความผูกพันของครอบครัวช่วยป้องกันเอดส์ สำหรับการรณรงค์ในครั้งนี้ต้องการให้เกิดช่องทางในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งครอบครัวของบุคคลและครอบครัวหมู่บ้านดอยงามทั้งหมด นอกจากนั้นคนรุ่นก่อน ๆ ได้มีโอกาสแสดงออกผ่านทางกิจกรรม ขณะที่คนรุ่นหลังได้เห็นการละเล่นพื้นบ้าน

หรือการละเล่นในอดีต การประสานความสัมพันธ์ระหว่างคนแต่ละรุ่นจึงเป็นผลที่เกิดขึ้นทางหนึ่ง

ข.) ด้านทัศนคติของคนในชุมชน หลายคนได้คิดถึงครอบครัวของตนและตระหนักว่าการครองชีวิตคู่นั้นผ่านอุปสรรคปัญหาหลายอย่าง การที่มีวันนี้ได้นั้นต้องใช้ความอดทนอย่างมาก โดยมีความหวังอยู่ที่ลูก ต่อปัญหาเอดส์นั้นหลายครอบครัวไม่อยากให้มีปัญหาเช่นนี้เกิดขึ้นในครอบครัวของตน และเกิดความตระหนักว่าต้องดูแลลูกหลานของตนให้ห่างไกลจากเอดส์

ค.) พฤติกรรมของคนในชุมชน หลายคนจดจำถึงกิจกรรมครั้งนี้และได้แสดงใบหน้ายิ้มแย้มเมื่อพูดถึงการแข่งขันหรือการละเล่น พร้อมกับนึกถึงคนในชุมชนที่ได้ร่วมแข่งขัน ทำกิริยาเปิ่น ๆ และนำมาล้อเล่นสร้างความสนุกสนาน คนในชุมชนต้องการให้มีการจัดกิจกรรมนี้ทุกปี ในหมู่ผู้นำก็เกิดความคิดที่จะจัดสรรงบประมาณหรือระดมทุนเพื่อให้มีจัดกิจกรรมเช่นนี้อีกในปีหน้า

<u>ประสิทธิภาพในการรณรงค์</u> พบว่า

การเข้าถึงสื่อของคนในชุมชน พบว่า คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้าถึงสื่อได้ เนื่องจากกิจกรรมนี้เปิดโอกาสให้คนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นด้านการสร้างมติร่วมกัน หรือการจัดเตรียมงานของแต่ละหมวดบ้าน การจัดเตรียมอุปกรณ์การละเล่น การร่วมประกอบอาหารของกลุ่มสตรี การจัดเตรียมรางวัลต่าง ๆ ของกลุ่มวัยรุ่น และการแข่งขันต่าง ๆ

การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน พบว่า เริ่มตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการคิดและวางแผนของคณะทำงานเอดส์ การประชาสัมพันธ์และการกระตุ้นของคณะทำงานต่อชุมชนโดยรวม รวมถึงการเป็นผู้นำให้กับหลายคนในชุมชนในการเตรียมงาน การแบ่งงานให้กับผู้รับผิดชอบที่รองลงไปตลอดจนการออกแบบ และเลือกกิจกรรมการละเล่น (Program) ที่คิดว่าเหมาะสมสำหรับคนในชุมชน หลายคนในชุมชนได้ร่วมแสดงออก สร้างความครื้นเครงให้กันและกัน กิจกรรมการรณรงค์ครั้งนี้สร้างการมีส่วนร่วมและพลังของคนในชุมชนในการร่วมกันทำกิจกรรมที่ไม่เคยทำมาก่อน แม้ว่ากิจกรรมครั้งนี้ได้ใช้งบประมาณในโครงการวิจัยดำเนินการ แต่เมื่อดำเนินไปในแต่ละช่วงพบว่า ชุมชนเองก็มีส่วนร่วมด้วยเช่นกัน ทั้งด้านแรงกาย แรงใจ ค่าใช้จ่ายส่วนตัวของคณะทำงาน เวลา และชาวบ้านบางคนรู้สึกดีใจที่เห็นคนในชุมชนมีกิจกรรมร่วมกัน ในประเพณีอันดีงาม จึงได้ร่วมสนับสนุนรางวัลให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรมดีเด่น ซึ่งทั้งหลายทั้งมวลนี้นักวิจัยเองรู้สึกซาบซึ้งยิ่งนัก

การบริหารจัดการของชุมชน พบว่า คณะทำงานได้จัดการบริหารให้คนในชุมชนได้มีส่วนในการเตรียมงานไปพร้อม ๆ กัน แม้ว่านักวิจัยได้ประสานร่วมกันกับคณะทำงานไว้ เสร็จแล้วก็เดินทางกลับ และเมื่อมาติดตามงานอีกครั้ง งานหลายอย่างได้ส่งผ่านไปยังกลุ่มคนต่าง ๆ ในชุมชนแล้ว และในวันดำเนินการจริงทุกอย่างเสร็จหมด ดังนั้นการดำเนินงานครั้งนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

การเรียนรู้ของชุมชน พบว่า ชุมชนเรียนรู้ร่วมกันว่า การจัดกิจกรรมในปีนี้ มีอุปกรณ์บางอย่างที่เสียง่าย เช่น ไม้สูงหักง่ายเกินไป ในบางขั้นบางตอนก็มีความขรุกขรัก เนื่องจากเป็นการเตรียมงานครั้งแรก ดังนั้นในปีหน้าชุมชนจะดำเนินการให้ดีขึ้นกว่าเดิม

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

จากการศึกษาชุมชนบ้านป่าแดงหลวง มีผลการวิเคราะห์ดังนี้

ก. องค์ประกอบสำคัญในการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์ของชุมชน

๑.)แกนนำชุมชน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานป้องกันเอดส์ของชุมชนในอดีตที่ผ่านมา และ ณ เวลาปัจจุบัน แม้ว่าแกนนำชุมชนมิได้เป็นผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ แต่ด้วยความสนใจต่อปัญหาของชุมชน และการดำเนินการที่ออกมาเป็นรูปธรรม ตลอดจนการฝ่าฟันอุปสรรคในการดำเนินงานที่ผ่านมา สร้างให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงในชุมชน และผลจากการรณรงค์นั้นทำให้คนได้รับรู้ปัญหาอย่างเข้าใจมากขึ้นและยอมรับภาวะการเป็นผู้นำของแกนนำชุมชนเหล่านั้น และในช่วงหนึ่งที่แกนนำชุมชนท่านหนึ่งได้ก้าวเข้าสู่บทบาทของผู้นำที่เป็นทางการ คือ ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ทำให้การดำเนินงานเอดส์ได้รับการส่งเสริมอย่างเต็มที่ เกิดการสื่อสารระหว่างคนในชุมชน อันทำให้สถานการณ์ความแปลกแยกของคนในชุมชนนั้นลดลง

แต่ในช่วงต่อมาได้ เมื่อมีการเปลี่ยนผู้นำชุมชนหรือผู้ใหญ่บ้าน กลับมิได้มีการผลักดันงานเอดส์ของชุมชน การดำเนินงานจึงเกิดขึ้นเฉพาะแกนนำ กลุ่มฝั่งสายรวมทั้งการสนับสนุนขององค์กรภายนอก (องค์กรพัฒนาเอกชน) แต่ทว่าผลการดำเนินงานยังคงได้ขยายผลต่อไป และปัจจุบันนี้แกนนำคนเดิมได้เห็นความสำคัญว่าหากชุมชนไม่ได้เข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังแล้ว ความยั่งยืนจะไม่เกิดขึ้นในชุมชน ในอนาคตการสนับสนุนจากองค์กรภายนอกอาจหยุดการสนับสนุนลงได้ จึงได้เข้าสมัครเพื่อรับคัดเลือกเป็นผู้นำชุมชนอีกครั้ง และผลปรากฏว่าแกนนำชุมชนท่านนั้นได้กลับเข้ามาบริหารชุมชนอีกครั้ง ซึ่งแกนนำชุมชนทั้งหลายต่างมีความตั้งใจจะทำงานเพื่อพัฒนาชุมชนของตนต่อไป

ลักษณะและบทบาทของผู้นำที่เอื้อต่อการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน พบว่า

- มีความตั้งใจในการทำงาน
- ไม่เห็นแก่ได้ รู้จักการเสียสละเพราะหากไม่มีการเสียสละก็จะไม่มีผู้ร่วมอุดมการณ์และมีความโปร่งใส
- ความใจเอื้ออาทรและใจที่ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น
- ไม่ยอมหยุดนิ่งหรือละทิ้งอุดมการณ์ที่มีต่อชุมชนของตน
- เปิดรับสิ่งใหม่และกล้าที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ

๒.) พันธมิตรชุมชน หรือ องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ได้เข้ามาสนับสนุนชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ โดยการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนนั้นเป็นไปในลักษณะ การสร้างโอกาสให้กับชุมชน การสนับสนุนด้านงบประมาณ การเชื่อมประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกให้กับชุมชน การแลกเปลี่ยนความรู้ใหม่ ๆ รวมไปถึงการเรียนรู้ร่วมกันผ่านกิจกรรมการรณรงค์ต่าง ๆ นอกจากนั้นยังดึงพันธมิตรอื่น ๆ ให้ได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับชุมชน เช่น หน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงานกลุ่มฝั่งสายและการไปศึกษาดูงานยังที่อื่นภายใต้การสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน

ข. การจำแนกการดำเนินงานรณรงค์ในชุมชนตามคุณลักษณะขององค์ประกอบของการสื่อสาร

จากการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนที่ผ่านมา โดยได้มีจำแนกตามคุณลักษณะของการสื่อสาร ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๖ คุณลักษณะการสื่อสารของชุมชนของชุมชนบ้านป่าแดงหลวง

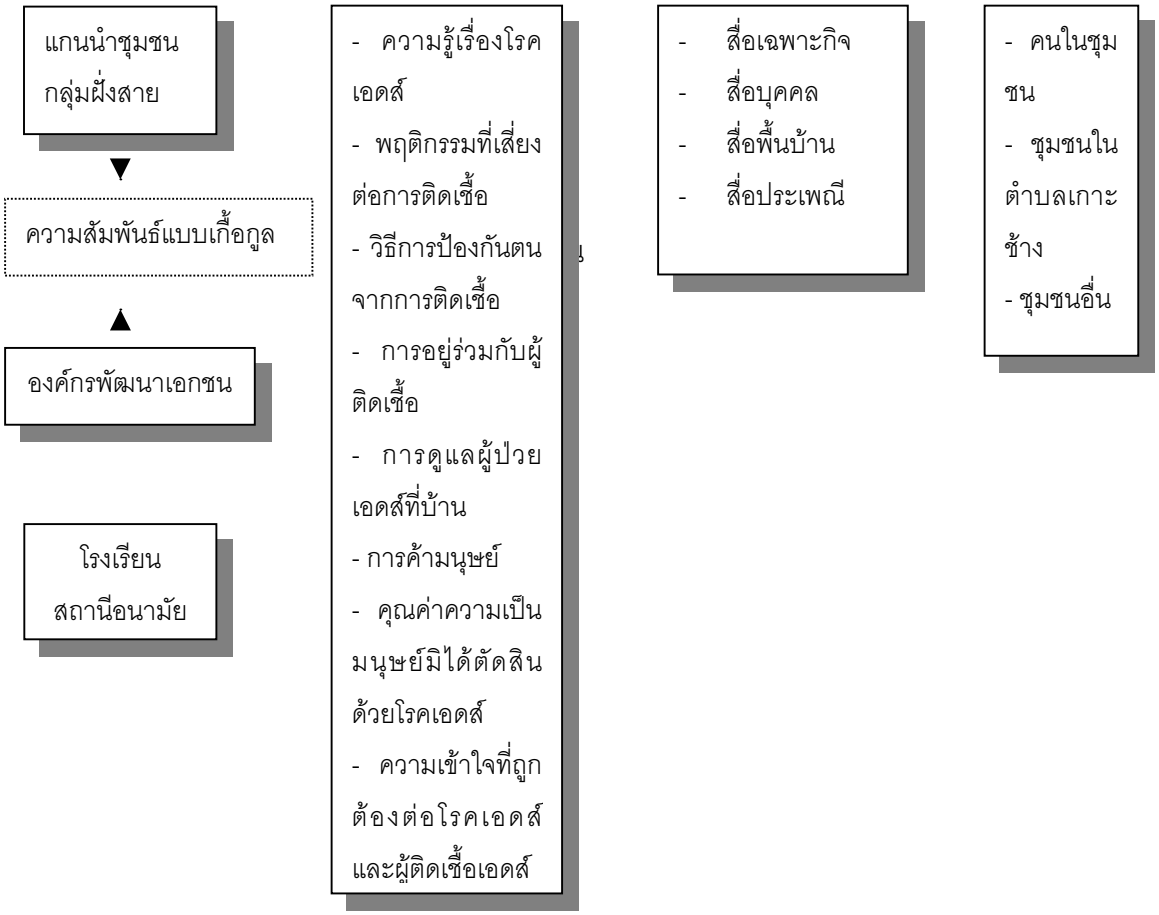

จากตารางภาพข้างต้นเป็นการสรุปการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์หรือการดำเนินงานเอดส์ในชุมชน ตามองค์ประกอบของการสื่อสาร

ค. กระบวนการสื่อสารต่อการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน

ในการดำเนินการรณรงค์ในชุมชนบ้านป่าแดงหลวง หมู่ ๑๑ นั้น กล่าวได้ว่ามีการใช้รูปแบบของสื่อต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยการใช้สื่อประเภทต่าง ๆ นั้นเป็นช่องทางในการสื่อสารเรื่องของโรคเอดส์ไปยังคนในชุมชน ช่องทางการสื่อสารต่าง ๆ นั้นก่อให้เกิดผลในลักษณะต่างกันออกไป

- ได้แก่ ผู้ติดเชื้อ / "กลุ่มฝั่งสาย" / พ่อหลวงสุคำ / เจ้าหน้าที่ พี.ดี.เอ. / สถานีอนามัย / ครู
- เกิดการทำงานที่เป็นรูปแบบอย่างชัดเจน "กลุ่มฝั่งสาย"
- ชุมชนให้ความเชื่อถือและยอมรับ เข้าใจเรื่องโรคเอดส์จากตัวอย่างจริง
- มีการขยายผลสู่ชุมชนอื่น

- เป็นสื่อที่เกิดขึ้นมากที่สุดของการรณรงค์ในชุมชน
- สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนได้ในฐานะผู้รับสาร
- สามารถสื่อให้คนในชุมชนมีความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์มากขึ้น

- สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ทำให้รูปแบบการรณรงค์มีสีสันและเข้าใกล้ชุมชนมากขึ้น

ในสื่อต่างประเภท

ตารางที่ ๗ แสดงความสัมพันธ์มิติเวลาและช่องทางการสื่อสาร กลยุทธ์การสื่อสาร

มิติเรื่องเวลา	ช่องทางการสื่อสาร	กลยุทธ์การสื่อสาร
อดีต	การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนแบบดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์	● ใช้สื่อมวลชนแบบดั้งเดิมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว
	การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนแบบดั้งเดิมและสื่อใหม่	● ใช้สื่อมวลชนแบบดั้งเดิมและสื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว
	การสื่อสารผ่านสื่อใหม่	● ใช้สื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว
	การสื่อสารผ่านสื่อบุคคล	● ใช้บุคคลในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้ว
ปัจจุบัน	การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนแบบดั้งเดิม	● ใช้สื่อมวลชนแบบดั้งเดิมในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น
	การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนแบบดั้งเดิมและสื่อใหม่	● ใช้สื่อมวลชนแบบดั้งเดิมและสื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น
	การสื่อสารผ่านสื่อใหม่	● ใช้สื่อใหม่ในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น
	การสื่อสารผ่านสื่อบุคคล	● ใช้บุคคลในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น

มิติเรื่องเวลา	ช่องทางการสื่อสาร	กลยุทธ์การสื่อสาร
อนาคต	สร้างอัตลักษณ์ของชุมชนใหม่ จากเดิมสภาพทุกข์ยากของปัญหาเอดส์(Suffering)สู่ชุมชนที่มีศักดิ์ศรี(Glory)	● เน้นการสื่อสารร่วมกันในชุมชนเพื่อเป็นการสำรวจข้อมูลของชุมชนและความคิดเห็นของชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ● สานแนวคิดพิพิธภัณฑ์ชุมชน ด้วยการสร้างการมีส่วนร่วมให้แก่คนในชุมชน เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมจริง

หมายเหตุ : การจัดมิติเรื่องเวลาเพื่อสัมพันธ์กับการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนดำเนินการเฉพาะงานวิจัยชิ้นนี้เท่านั้น

ง. การสื่อสารของชุมชน

การสื่อสารของชุมชนบ้านป่าแดงหลวงต่อการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้น สามารถกล่าวสรุปได้ดังนี้

๑.) การสื่อสารในการรณรงค์ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่คนในชุมชน มาจาก แกนนำชุมชน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน ที่ได้จัดกิจกรรมการรณรงค์ขึ้น เมื่อคนในชุมชนเริ่มเข้าใจและมีความรู้เรื่องโรคเอดส์บ้างแล้วนั้น คนในชุมชนเริ่มตอบสนองต่อการรณรงค์ต่าง ๆ โดยเฉพาะผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวอันนำมาสู่การจัดการปัญหาเอดส์ด้านอื่น ๆ ตามมา

๒.) สื่อ เริ่มต้นจากการใช้สื่อเฉพาะกิจ ในระยะแรก คือ รถกระจายเสียงเคลื่อนที่ หรือป้ายข้อความรณรงค์ที่จัดทำอย่างง่ายด้วยกระดาษ และต่อมาได้มีการพัฒนาหลายรูปแบบ ทั้งที่มาจากการดำเนินการของชุมชน ความร่วมมือของชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน และการจัดหาสื่อให้ขององค์กรพัฒนาเอกชน

๓.) เนื้อหาของสาร ได้แก่ สาระเรื่องราวของโรคเอดส์ อันตรายจากการติดเชื้อเอดส์ การป้องกันตนเองจากการติดเชื้อเอดส์ พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ การอยู่ร่วมกันกับผู้ติดเชื้อ และการดูแลผู้ป่วยเอดส์ที่บ้าน

๔.) ระดับของการมีส่วนร่วมของชุมชน จะพบว่า การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งหมดนั้นขึ้นอยู่กับระดับความสัมพันธ์ของคนในชุมชน สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งจะพบว่า คนในชุมชนบ้านป่าแดงหลวงนั้นมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติกัน แต่ด้วยความต้องการด้านความสำเร็จ (Achievement)หรือวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละครอบครัวทำให้รูปแบบความสัมพันธ์ได้เปลี่ยนไปโดยเป็นลักษณะแบบ “ตัวใครตัวมัน” มากยิ่งขึ้น และลักษณะของความร่วมมือของคนในชุมชนจะเป็นความร่วมมือเฉพาะกิจ คือ “บางเรื่อง บางครั้ง บางเวลา” การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนในงานด้านเอดส์จึงเป็นบทบาทของผู้รับสาร อย่างไรก็ตามบางกิจกรรมคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่น งานวันเอดส์โลก (ไม่สามารถระบุปีได้) ได้มีการแข่งขันทำไก่อบฟาง ประกอบอาหารสมุนไพร หรือจัดกิจกรรมสอยดาว ที่คนในชุมชนร่วมแสดงออกในกิจกรรมเหล่านี้

๕.) ลักษณะของสื่อ ในการดำเนินงานช่วงแรกของชุมชนนั้นสื่อในการรณรงค์เพื่อป้องกันเอดส์นั้นถูกนำมาเป็นเครื่องมือของการถ่ายทอดข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ให้กับคนในชุมชน รวมถึงเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนในชุมชนด้วย ดังจะทราบจากการที่มีเวทีการพูดคุยของคนในชุมชน หรือ เวทีชาวบ้าน ในช่วงที่นายสุคำ ใจภิภักดิ์เป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่หลังจากนั้น ได้ขาดการมีเวทีชาวบ้านเช่นนั้นอีก เนื่องมาจากการลดความสำคัญในงานด้านเอดส์ของผู้บริหารในเวลาต่อมา ลักษณะของสื่อจึงได้คงเหลือแต่ การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารให้กับคนในชุมชน และยังคงบทบาทของเวทีที่พบปะพูดคุยเฉพาะกลุ่มผู้ติดเชื้อและผู้ที่ได้รับผลกระทบเท่านั้น

๖.๓ บทสรุปของกิจกรรมรณรงค์ป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนจากกิจกรรมรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนแต่ละพื้นที่นั้น เป็นกิจกรรมตามกระบวนการศึกษาวิจัย ดังนี้

แผนภูมิที่ ๗ แสดงขั้นตอนการดำเนินงานร่วมระหว่าง นักวิจัย คณะทำงานเอดส์และชุมชน

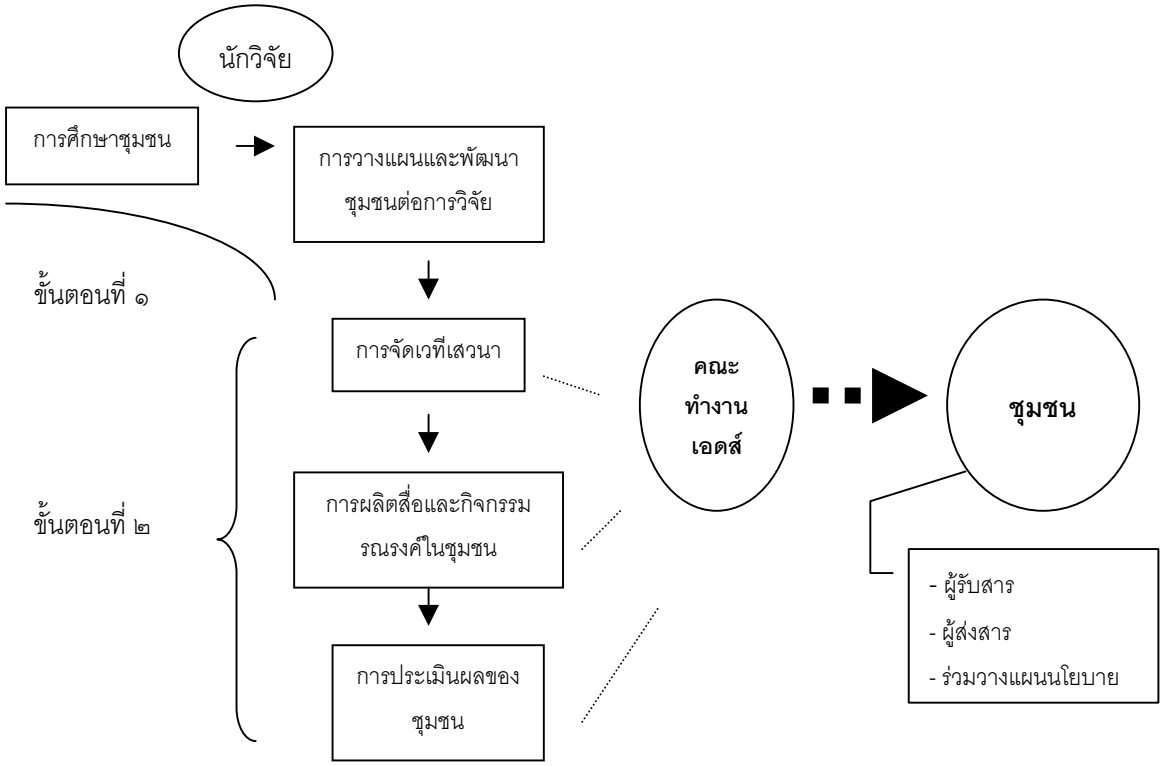

จากแผนภูมิข้างต้น อธิบายได้ว่า การขั้นตอนการดำเนินกิจกรรมประกอบด้วย ๒ ขั้นตอน คือ

๑.) <u>กระบวนการของนักวิจัย</u> เป็นขั้นตอนที่นักวิจัยศึกษาชุมชนเพื่อวางแผนการดำเนินกิจกรรมอย่างสอดคล้องกับลักษณะของชุมชน ในขั้นตอนนี้เป็นการดำเนินตามขั้นตอนที่วางไว้

๒.) <u>กระบวนการที่ดำเนินร่วมกับชุมชน</u> เป็นขั้นตอนที่ร่วมดำเนินการกับชุมชน โดยมีการวางแผนไว้ แต่การดำเนินการมีการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกับแต่ละชุมชน ในขั้นตอนนี้กระตุ้นภาวะ “ความเป็นเจ้าของชุมชน ” ต่อชุมชนของตนเองและปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนของตน ทั้งเป็นการทบทวนมุมมองและการตอบสนองต่อสภาพปัญหาเอดส์ในชุมชน รวมถึงการกระตุ้นชุมชนต่อประเด็น “ความสำคัญของการรณรงค์ ” ซึ่งพบว่า ชุมชนตอบสนองโดยเห็นว่า แม้ปัญหาเอดส์มิได้มีความรุนแรงเช่นในอดีตแต่ยังคงมีความจำเป็นในการให้มีการรณรงค์ต่อไปในชุมชน จากนั้น ได้เกิดคณะทำงานของชุมชนเพื่อเป็น “ขบวนการของชุมชน” ในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมรณรงค์ โดยกิจกรรมรณรงค์ที่เกิดขึ้น มาจากการการคัดสรรและการออกแบบร่วมระหว่างคณะทำงาน

เอดส์ของชุมชนและนักวิจัย ทั้งนี้ นักวิจัยมีบทบาทในการกระตุ้นเสริมและอำนวยความสะดวกโดย ความพึงพอใจของการเลือกกิจกรรมจะขึ้นอยู่กับคณะทำงานเอดส์ ท้ายที่สุดคือ การประเมินผล การรณรงค์โดยคนในชุมชน ต่อความพึงพอใจ การเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การจัดการ โดยผลการ ประเมิน มิได้ให้น้ำหนักเฉพาะการมีความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์ การป้องกันและการอยู่ร่วม กับผู้ติดเชื้อเท่านั้น เนื่องจาก การรณรงค์ที่ผ่านมาของภาครัฐ เอกชนและในชุมชนเองได้มีการ ดำเนินการมาโดยตลอด แต่เป้าหมายของการศึกษาและดำเนินการในครั้งนี้ เป็นการศึกษา กระบวนการรณรงค์โดยแนวทางของชุมชน ที่ให้ชุมชนได้ดำเนินการจัดการรณรงค์ โดยการสร้าง สภาพการดำเนินการให้เป็นการดำเนินงานของชุมชนให้มากที่สุด ทั้งผู้ดำเนินการที่เป็นคนในชุม ชน อาจเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยบทบาทหรือไม่เกี่ยวข้อง มีประสบการณ์หรือไม่มี และการดำเนินการ นั้นได้กระจายสู่การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้าน ผู้รับสารและผู้ส่งสาร รวมถึงการเป็นผู้วางแผนและกำหนดนโยบายในการดำเนินงานในอนาคต

แม้ว่าผลการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชนมีความต่างกันในกิจกรรม สภาพของชุมชน แต่ละที่ หากแต่นำ ๓ พื้นที่มาพิจารณาอย่างเป็นเหตุเป็นผลร่วมกัน สามารถนำสู่แนวทางการจัด การปัญหาเอดส์ของชุมชนได้อย่างหลากหลาย โดยการนำประสบการณ์การดำเนินงานของแต่ละ พื้นที่เข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนนั้น ได้จัดให้มีเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่ ดังการนำเสนอในบทต่อไป

บทที่ ๗

กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ : ประสบการณ์จาก ๓ ชุมชน

เนื้อหาในบทนี้เป็นการนำเสนอการดำเนินการขั้นสุดท้ายของกระบวนการวิจัย คือ การจัดเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่ เพื่อสร้างเครือข่ายและการถ่ายทอดประสบการณ์ของพื้นที่ศึกษาทั้ง ๓ พื้นที่ นอกจากนั้นได้เสนอเนื้อหาของบทเรียนของชุมชนจากการดำเนินกิจกรรมและแนวทางการจัดการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน ซึ่งเป็นเนื้อหาของผลการศึกษาวิจัย อันโน้มนำเข้าสู่การบรรลุตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยทั้งมวล ในตอนท้ายเป็นการนำเสนอเบื้องหลังการทำงานวิจัยกับแต่ละชุมชน เนื่องจากแต่ละชุมชนมีบริบทที่ต่างกัน ทำให้การดำเนินงานวิจัยมีลักษณะจำเพาะกับแต่ละชุมชนทั้งนี้นำมาซึ่งการค้นพบลักษณะเด่นจากการดำเนินงานแต่ละชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ โดยเนื้อหาได้เสนอตามลำดับดังนี้

๗.๑) เครือข่ายประสบการณ์ ๓ พื้นที่

๗.๒) บทเรียนจากชุมชนจากกิจกรรมรณรงค์

๗.๓) แนวทางการจัดการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน

๗.๔) เบื้องหลังการทำงานวิจัยกับชุมชน

๗.๑ เครือข่ายประสบการณ์ ๓ พื้นที่

จากการดำเนินงานใน ๓ พื้นที่เป้าหมายนั้น พบว่าแต่ละพื้นที่มีผลการดำเนินงานที่แตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมกันและเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการดำเนินงานวิจัยของชุมชนทั้ง ๓ พื้นที่ รวมถึงการเกิดมุมมองใหม่จากการได้สัมผัสประสบการณ์จากชุมชนอื่น กระบวนการวิจัยจึงได้มาถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ **การจัดเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่**ขึ้น การดำเนินการแบ่งเป็น ๓ ลักษณะด้วยกันคือ

๑.) <u>การเตรียมการเสวนา</u>

เริ่มต้นจากการกำหนด วันและเวลา สถานที่ที่แน่นอน หลังจากนั้นคณะวิจัยได้เข้าประสานงานกับคณะทำงานเอดส์ในโครงการวิจัยและแกนนำชุมชนเพื่อชี้แจงการจัดเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่ พร้อมทั้งร่วมนัดหมายให้แต่ละชุมชนได้เตรียมตัวแทนของชุมชนในการเข้าร่วมเสวนาครั้งนี้ โดยตัวแทนของชุมชนอาจเป็นคณะทำงานเอดส์ในโครงการวิจัย ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่สนใจในงานด้านเอดส์และได้เข้าร่วมหรือรับทราบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ชุมชนได้ร่วมมือกับโครงการวิจัยที่ผ่านมา

สำหรับการเตรียมข้อมูลของตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมในเวทีเสวนานั้น จะเป็นการนำเสนอในเรื่องความร่วมมือของชุมชนในงานวิจัยตามกระบวนการต่าง ๆ การร่วมผลิตสื่อและการใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ป้องกันเอดส์ในชุมชน โดยตัวแทนของชุมชนจะเป็นผู้นำเสนอเรื่องราวของแต่ละชุมชนเอง ซึ่งในเวทีครั้งนี้ เน้นให้ตัวแทนแต่ละชุมชนได้มีการสื่อสารทั้งที่เป็นทางการ (ในการเสวนา)และไม่เป็นทางการ(ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล)

นอกจากนั้น ได้มีการประสานไปยังสาธารณสุขจังหวัดเชียงราย องค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้าดำเนินงานในพื้นที่และองค์กรที่ทำงานด้านเอดส์และสนใจที่จะเข้าร่วม โดยให้มีการส่งตัวแทนเข้าร่วมเวทีเสวนาในครั้งนี้ด้วย ผลการตอบรับในการเข้าร่วม ได้มีตัวแทนสาธารณสุขจังหวัดเชียงรายและเจ้าหน้าที่ขององค์กรเอกชนที่สนใจเข้าร่วม ส่วนองค์กรเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ติดงานขององค์กร ทั้งยังได้มีการประสานไปยังวิทยากรเพื่อเข้าร่วมรับฟังและสรุปประเด็นในแต่ละวันของกิจกรรมการเสวนา

เนื่องจากการเสวนาครั้งนี้มุ่งหวังให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ของชุมชนทั้ง ๓ พื้นที่ อันเป็นการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากการมีส่วนร่วมในโครงการวิจัย ทั้งยังเป็นระดมความคิดเห็นต่อการดำเนินงานเอดส์ของชุมชน เพื่อให้เกิดบทเรียนการทำงานเอดส์ของชุมชนต่อไป จึงได้มีการกำหนดประเด็นในการเสวนาไว้ ดังนี้

<u>ประเด็นที่ ๑</u> เป็นการสรุปขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยในทุกกระบวนการของแต่ละพื้นที่เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีลักษณะชุมชนและการดำเนินงานเอดส์ที่แตกต่างกัน และผลการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนในกิจกรรมของโครงการวิจัย

<u>ประเด็นที่ ๒</u> การผลิตสื่อและการใช้สื่อเพื่อการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ของแต่ละชุมชน

<u>ประเด็นที่ ๓</u> ประสบการณ์และการเรียนรู้ของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมรวมถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมที่ผ่านมา

<u>ประเด็นที่ ๔</u> เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างกันและร่วมถอดบทเรียนการทำงานด้านเอดส์ของชุมชน รวมถึงแนวทางการณรงค์ของชุมชนเพื่อป้องกันปัญหาเอดส์อย่างยั่งยืน

<u>ประเด็นที่ ๕</u> การขยายผลของการดำเนินงานด้านเอดส์ของแต่ละชุมชนและสรุปการเสวนา

๒.) <u>ระหว่างการเสวนา</u>

ในการจัดเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่นั้น จัดขึ้นในวันที่ ๒๗-๒๘ พฤษภาคม ๒๕๗๔ ณ พี.เค. ฮอทสปา ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย โดยมีผู้เข้าร่วมจำนวน ๓๖ คน แบ่งเป็นตัวแทนจาก ๓

พื้นที่จำนวน ๒๗ คน วิทยากร ๒ คน คณะวิจัยและทีมงาน ๕ คน ตัวแทนหน่วยงานภาครัฐ (สาธารณสุขจังหวัดเชียงราย) และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนรวม ๒ คน

บรรยากาศของการเสวนาในเริ่มแรกค่อนข้างเป็นทางการเนื่องจากตัวแทนแต่ละพื้นที่ได้มีโอกาสเจอกันในเวทีเสวนาครั้งนี้เป็นครั้งแรก ขณะที่บางคนได้มีโอกาสไปเยี่ยมชมในบางพื้นที่บ้างแล้ว เมื่อการดำเนินการได้ผ่านไปชั่วระยะหนึ่ง ได้มีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วม ทั้งนี้แต่ละชุมชนมาจากวิถีชาวบ้านเช่นเดียวกัน การสร้างความสัมพันธ์จึงเป็นไปอย่างง่ายดายและเป็นกันเอง **เน้นบรรยากาศให้ผู้เข้าร่วมได้พูดให้มากที่สุด แต่ละคนได้มีโอกาสแสดงความคิดร่วมกันอย่างทั่วถึง** รวมถึงการทักทายปราศรัยเพื่อสร้างบรรยากาศให้ไม่เคร่งเครียดจนเกินไป

สำหรับการนำเสนอนั้น แต่ละชุมชนได้ส่งตัวแทนออกมาพูด บอกเล่าเกี่ยวกับลักษณะของแต่ละชุมชน จุดเด่นของชุมชนตนเอง รวมถึงการดำเนินงานเอดส์ของแต่ละชุมชนที่ผ่านมาในอดีต โดยสลับสับเปลี่ยนกันทั้ง ๓ พื้นที่ และระหว่างการพูดคุยนั้น ยังได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมเสวนาที่เป็นคนในชุมชนที่กำลังเป็นฝ่ายบอกเล่าได้ร่วมกล่าวเสริม เพิ่มเติมข้อมูล ขณะที่คนในชุมชนอื่น ๆ ได้ร่วมซักถาม **การเสวนาเป็นเช่นการประชุมของหมู่บ้าน สิ่งที่ชุมชนคุ้นเคย ไม่มีรูปแบบหรือพิธีรีตรองใด ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี**

บทบาทของนักวิจัย จึงเป็นผู้แจงและเชื่อมประเด็นไปยังแต่ละพื้นที่ ให้ตัวแทนของแต่ละพื้นที่ได้นำเสนอเรื่องราวของแต่ละพื้นที่ พร้อมทั้งเชื่อมข้อมูลของแต่ละพื้นที่ด้วยการสรุปลงในกระดาษติดผนังเพื่อให้ผู้เข้าร่วมทุกคนได้ติดตามข้อมูลของการเสวนาได้อย่างครบถ้วน

สำหรับวิทยากรคือผู้ที่ร่วมรับฟังข้อมูลจากชุมชนและจับประเด็นของแต่ละชุมชน พร้อมทั้งได้สรุปแนวคิดให้กับตัวแทนของชุมชน

ตัวแทนภาครัฐและเอกชนที่เข้าร่วมนั้นต่างเป็นผู้รับฟังและร่วมซักถามตัวแทนชุมชน โดยเป็นการร่วมรับฟังผลการดำเนินงานวิจัย ได้แก่เจ้าหน้าที่ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงรายและองค์กรพัฒนาเอกชน ตัวแทนภาครัฐในชุมชนที่เข้าร่วม ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านและสมาชิก อ.บ.ต. และนำเอาบทเรียนของชุมชนไปปรับใช้ในงานหรือการวางแผนนโยบายของทางภาครัฐต่อไป

ภาพที่ ๕๑–๕๒ (ตามลำดับ) แสดงการเข้าร่วมเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่

๓.) ผลสรุปจากการเสวนา

จากการเสวนาร่วมกัน ได้มีผลสรุปจากการเสวนาดังนี้

๓.๑) แต่ละพื้นที่ได้ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานเอดส์ร่วมกัน และได้รับทราบถึงประสบการณ์ของพื้นที่อื่น นอกจากนั้นยังได้ทราบปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ที่ชุมชนได้ร่วมกันทำ เนื่องจากทั้งสามพื้นที่มีกิจกรรมการรณรงค์ที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น แต่ละชุมชนยังได้เห็นจุดดีและจุดด้อยจากการจัดกิจกรรมการรณรงค์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งสามารถนำเอาไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชนของตนต่อไปในอนาคต อาทิเช่น

ชุมชนบ้านเวียงกลาง

- จากการไปศึกษาดูงานกลุ่มฝั่งสายของตัวแทนชุมชนบ้านเวียงกลาง ภายหลังเมื่อได้ไปแล้วนั้น ก็ได้เกิดความคิดร่วมกันว่า ในกลุ่มเยาวชนน่าจะมีการออมเงินเพื่อเก็บสะสมไว้ จึงเกิดการจัดการออมทรัพย์ในกลุ่ม โดยเริ่มต้นออมทรัพย์กันวันละหนึ่งบาท
- ชุมชนบ้านเวียงกลางได้รับทราบรูปแบบการรณรงค์ในพื้นที่บ้านดอยงามต่อการประยุกต์เอาเรื่องของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนมาใช้ในกิจกรรมการรณรงค์ จึงได้เกิดแนวคิดของการใช้รากเหง้าของวัฒนธรรมเข้ามาปรับใช้
- ในชุมชนบ้านป่าแดงหลวงได้มีศิลปินพื้นบ้านที่ได้นำเพลงจ๊อยและค่าวซอมาประยุกต์ใส่เนื้อหาการรณรงค์ป้องกันเอดส์ ซึ่งทำให้ตัวแทนเยาวชนมีความสนใจอยากได้เนื้อร้องไปฝึกหัดกับผู้สูงอายุในชุมชนของตน
- จากการรับทราบของการดำเนินงานของ ๒ พื้นที่นั้น ทำให้ชุมชนได้รับทราบภาพการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ที่มากขึ้น การจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนเวียงกลางนั้นต้องเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารให้เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนมากขึ้น เนื่องจากในอดีตชุมชนยังไม่มีการจัดการกับปัญหาเอดส์อย่างหลากหลาย

ชุมชนบ้านดอยงาม

- จากประสบการณ์การทำงานเอดส์ของกลุ่มฝั่งสายพบว่า มีรูปแบบการดำเนินกิจกรรมที่หลากหลาย ทำให้ชุมชนบ้านดอยงามได้รับรู้ชนิดของกิจกรรมที่ดำเนินการภายหลังจะได้มีการประยุกต์ให้เข้ากับชุมชนของตนอย่างเหมาะสม
- การดำเนินงานของชุมชนฝั่งสายมีแกนนำที่ให้ความสนใจในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนมาโดยตลอด ซึ่งตัวแทนชุมชนดอยงามได้เกิดความประทับใจและอยากให้ชุมชนของตนมีผู้ที่เห็นความสำคัญของปัญหาเอดส์เช่นที่ชุมชนบ้านป่าแดงหลวงด้วย

บ้านป่าแดงหลวง

- แม้จะมีการดำเนินงานมาหลายรูปแบบและทำมาอย่างต่อเนื่อง แต่จากการได้ฟังประสบการณ์การดำเนินงานจากชุมชนบ้านดอยงาม ก็ได้เห็นถึงพลังของชุมชนที่ได้ร่วมดำเนินการ ซึ่งจะนำมาปรับใช้ในชุมชนของตน เนื่องจากบทบาทของการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนเดิมทีถูกจำกัดให้เป็นหน้าที่ของแกนนำ กลุ่มฝั่งสาย และการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชนเท่านั้น

- การได้ร่วมแลกเปลี่ยนการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ป้องกันเอดส์ของแต่ละชุมชนนั้น ทำให้เห็นจุดเด่นของแต่ละพื้นที่ อันจะนำมาซึ่งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ในภายหลัง ซึ่งกลุ่มฝั่งสายและชุมชนป่าแดงหลวงต่างยินดีให้การสนับสนุนและเรียนรู้ร่วมกับพื้นที่ทั้งสอง

๓.๒) ทั้งสามพื้นที่เป้าหมายได้เกิดความสัมพันธ์ร่วมกันอันเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัยเช่นเดียวกัน และจากการเข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้ ได้มีการเสนอประเด็นโดยตัวแทนชุมชนบ้านป่าแดงหลวง ที่มองเห็นว่า ทั้งสามพื้นที่มีลักษณะของชุมชนและการดำเนินงานเอดส์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดประสบการณ์การทำงานที่ต่างกัน และจากการที่ได้เข้าร่วมเสวนาในครั้งนี้นับเป็นโอกาสอันดี จึงน่าจะเกิดความสัมพันธ์ระหว่างกัน และได้พัฒนาเป็นความสัมพันธ์ในรูปของ " เครือข่ายชุมชนที่ทำงานเอดส์" สำหรับระดับความสัมพันธ์ของเครือข่ายนี้ ที่ประชุมได้หารือร่วมกันว่า ระดับความสัมพันธ์หรือความร่วมมือของเครือข่าย คือ ทั้ง ๓ ชุมชนจะเป็นเหมือนพี่เหมือนน้องกัน หรือเป็นเช่น "เครือญาติ" ต่อกัน โดยลักษณะของการเป็นเครือข่าย จำแนกได้ ๓ ประการ

- เครือข่ายทางความคิดและข่าวสาร
- เครือข่ายทางประสบการณ์การดำเนินงานด้านเอดส์
- เครือข่ายความร่วมมือ

สำหรับเครือข่ายที่เกิดขึ้นจะเป็นในลักษณะของการช่วยเหลือกันแบบพี่น้อง ซึ่งอาจจะไม่มีการนัดพบรวมกลุ่มกันเป็นทางการ หรือการรวมกลุ่มกันที่มีประธานและคณะกรรมการต่างๆ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของระยะทางของแต่ละพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตาม จะใช้รูปแบบด้วยการโทรศัพท์ติดต่อระหว่างกัน ในกรณีที่แต่ละพื้นมีเรื่องขอคำปรึกษาหรือความช่วยเหลือเกี่ยวกับการดำเนินงานต่างๆ ทั้งด้านเอดส์หรือในด้านอื่นๆ หรือการขอการสนับสนุนด้านบุคลากรของพื้นที่นั้นๆ มาช่วยในการดำเนินงาน รวมถึงการจัดกิจกรรมของพื้นที่ใดพื้นหนึ่ง ก็จะมีการเชื้อเชิญคนในชุมชนอีกสองพื้นที่มาเข้าร่วมในกิจกรรมด้วยกัน ซึ่งถือได้ว่า การสร้างเครือข่ายในรูปแบบนี้เรียกได้ว่าเป็น "คลื่นสัญญาใจ" ระหว่างกัน ไม่ว่าจะมีปัญหาต้องการความช่วยเหลือหรือไม่ก็ตาม หรือเพียงคิดถึงก็สามารถที่จะโทรศัพท์หรือไปเที่ยวหากันได้ เมื่อผ่านมาทางนี้ ก็แวะมาเที่ยวกินน้ำกินท่า เหมือนเครือญาติพี่น้องกัน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประสานงานกันอีกทางหนึ่ง

ดังนั้น ลักษณะเครือข่าย จึงเป็นลักษณะที่ต้องการศึกษาสิ่งใหม่ๆ ร่วมกัน และต้องการถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีให้แก่คนในชุมชนอื่นๆ รวมถึงเป็นการประสานงานซึ่งกันและกันอีกด้วย

๓.๓) เกิดการถ่ายทอดข้อมูลจากแต่ละพื้นที่ที่ได้ดำเนินกิจกรรมการผลิตสื่อและการใช้สื่อในการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน จากการดำเนินโครงการวิจัยร่วมกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้สามารถนำมาสรุปเป็นบทเรียนและองค์ความรู้งานเอดส์จากชุมชน ตลอดจนประมวลสรุปแนวทางการรณรงค์ของชุมชนเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์อย่างยั่งยืนต่อไป

จากการร่วมเสวนาทั้ง ๓ พื้นที่ พบว่า ในแต่ละชุมชนเองต่างมีปัญหาที่คนในชุมชนต้องเผชิญ ขณะเดียวกันชุมชนต้องร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหานั้น โดยไม่ปล่อยให้เป็นความรับผิดชอบของคนหนึ่งคนใดหรือคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดโดยลำพัง และเอดส์เป็นปัญหาหนึ่งในจำนวนหลาย ๆ ปัญหาซึ่งได้เกิดขึ้นในชุมชนแล้ว ปัจจุบันนี้ชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจและเกิดความตระหนักว่า แท้ที่จริงแล้วชุมชนของตนเองมีศักยภาพในการจัดการกับปัญหาเอดส์ โดยเริ่มจากคนในครอบครัวที่ใกล้ชิดคอยดูแลเอาใจใส่ให้กำลังใจจนผู้ติดเชื้อได้เสียชีวิตลง หรือแม้แต่การมีกลุ่มแกนนำในการจัดการกับปัญหาเอดส์ ในขณะเดียวกันชุมชนเองก็ต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาจากทุก ๆ ส่วนในชุมชน โดยคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน โดยไม่แยกปัญหาให้เป็นส่วนเกินของชุมชนที่ดูราวว่า เป็นปัญหาที่ชุมชนไม่สามารถจัดการได้ ต้องรอการดำเนินการจากส่วนกลาง ภาครัฐ หรือจากภายนอกชุมชนเข้ามาจัดการ อันเป็นการแยกปัญหาออกจากชุมชนโดยสิ้นเชิง ซึ่งจะทำให้การจัดการปัญหาโดยตัวชุมชนห่างไกลออกไป

นอกจากนั้น ข้อสรุปจากการเสวนายังพบว่า ในชุมชนได้เกิดแนวคิดและการสร้างสรรในวิธีการใหม่ต่อการจัดการปัญหาต่าง ๆ ในชุมชน กล่าวคือเป็นการพัฒนาจากฐานคิดเดิมที่เรียนรู้จากการจัดการปัญหาหนึ่งสู่การแก้ไขปัญหาในประเด็นอื่นๆในชุมชนต่อไป การเรียนรู้ของชุมชนนั้นจะเป็นฐานประสบการณ์ในการดำเนินการและพัฒนาตามวงจรต่อไป

นอกจากนั้นยังมีปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้คือ

1.) ชุมชนต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่คล้ายและแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อยกระดับพัฒนางานของชุมชนและการนำเอามาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนของตนต่อไป
2.) ชุมชนควรมีองค์กรพันธมิตรในการทำงานในระดับชุมชน ทั้งที่เป็นพันธมิตรจากหน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรชาวบ้านด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อพัฒนาให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการปัญหาเอดส์

ตารางที่ ๘ สรุปภาพรวม ๓ พื้นที่ต่อการดำเนินโครงการวิจัย

ลักษณะชุมชน ⇨	อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	อ.พาน (บ้านดอยงาม)	อ.แม่สาย (บ.ป่าแดงหลวง)
	- ไม่มีขบวนการดำเนินงานเอดส์อย่างเป็นทางการ - รับการดำเนินงานด้านเอดส์จากภายนอกชุมชน เช่น หน่วยงานต่าง ๆ สถานีอนามัย - รูปแบบการสื่อสารระหว่างบุคคล เช่น ผู้ใหญ่เตือนสอนเด็ก ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการป้องกันเอดส์ของชุมชน - สื่อเอดส์ที่มีอยู่ในชุมชน คือ ผู้ติดเชื้อ และเด็ก ๆ ได้รับข้อมูลเรื่องโรคเอดส์จากทางโรงเรียนในชุมชน - ก่อนทำการศึกษางานวิจัย กล่าวได้ว่ายังไม่มีขบวนการของชุมชนที่ดำเนินงานด้านเอดส์	- มีขบวนการดำเนินงานและกลุ่มผู้ติดเชื้ออยู่ในระดับตำบล ๘ (หมู่บ้าน) - รับการสนับสนุนจากสถานีอนามัยซึ่งเป็นองค์กรชุมชน แม้ว่าจะมิได้อยู่ในชุมชน และจากหน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานกับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์ - สื่อเอดส์ที่มีอยู่ในชุมชน คือ ผู้ติดเชื้อ - การได้รับข้อมูลเรื่องโรคเอดส์มาจากการจัดกิจกรรมรณรงค์ในระดับตำบลจากสถานีอนามัย และการสื่อสารระหว่างบุคคล - ยังคงมีการดำเนินงานด้านเอดส์อยู่ โดยบทบาทของเจ้าหน้าที่อนามัย กลุ่มผู้ติดเชื้อ และการสนับสนุนงานขององค์กรพัฒนาเอกชน	-มีขบวนการดำเนินงานและกลุ่มอยู่ในระดับตำบล (๑๓ หมู่บ้าน) จุดศูนย์กลางอยู่ที่กลุ่มผู้ติดเชื้อ “ฝั่งสาย” บ้านป่าแดงหลวงหมู่ ๑๑ - การดำเนินงานเริ่มแรกที่คนในชุมชนเห็นผลเสียของปัญหาและได้รวมตัวกัน ภายหลังได้กลายเป็นแกนนำชุมชนในเริ่มดำเนินการ มีการประสานงานกับหลายส่วนในชุมชน แต่บทบาทเด่นอยู่ที่แกนนำและกลุ่มผู้ติดเชื้อ “ฝั่งสาย” - ได้รับสารสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนทำให้การดำเนินงานด้านเอดส์ได้ขยายรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย - ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชนเป็นลักษณะที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวิจัย ⇨	อ.เมือง (บ.เวียงกลาง)	อ.พาน (บ.ดอยงาม)	อ.แม่สาย (บ.ป่าแดงหลวง)
	๑.) เวทีเสวนาชุมชน ๒.)เวทีเสวนาปัญหาเอดส์และการสื่อสาร ๓.)การผลิตสื่อและกิจกรรมการรณรงค์ - การจัดบอร์ดประชาสัมพันธ์ - สื่อภาพพลิก - การเดินขบวนรณรงค์ - การศึกษาดูงาน ๔.) การประเมินผลชุมชน	๑.) เวทีเสวนาชุมชนปัญหาเอดส์และการสื่อสาร ๒.)การผลิตสื่อและกิจกรรมการรณรงค์ - บอร์ดประชาสัมพันธ์ - ป้ายคำขวัญ - เสียงตามสายเยาวชน - ประเพณีตานทอด - การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว ๓.) เวทีชุมชนประเมินผล	๑.) เวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ - ภาคแกนนำชุมชน - ภาคตัวแทนชุมชน ๒.)การขยายฐานคิดต่อการรณรงค์ของชุมชน - การศึกษาดูงาน ๓.) การเสวนากลุ่มย่อยของกลุ่มผู้ศึกษาดูงาน

ผลการศึกษาผ่านกระบวนการวิจัย ⇨			
	- กระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน ด้านเนื้อหาสาร ตัวสื่อ ไม่แตกต่างจากการรณรงค์ของหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน - เกิดกระบวนการ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ในฐานะผู้วางแผน / ผู้ผลิต ผู้รับสาร - บทบาทของชุมชนต่อการรณรงค์โรคเอดส์ได้เปลี่ยนไป จากผู้รับสาร สู่การเป็นผู้ส่งสาร - ชุมชนเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะสื่อที่ได้ผลิตขึ้นเอง เช่น บอร์ดนิทรรศการ และสื่อภาพพลิกของคนลีซู - กิจกรรมศึกษาดูงานได้ขยายความคิดและประสบการณ์งานพัฒนาด้านเอดส์และงานด้านอื่นของตัวแทนชุมชนที่ได้ไปร่วมศึกษาดูงาน	- จากกระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน มี ๒ ลักษณะ คือ ...๑.) ตัวสื่อที่ชุมชนสนใจดำเนินการไม่มีความสำเร็จในการดำเนินการ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมในภาพรวม (ชุมชน) และมีข้อจำกัดทางชุมชน ตัวบุคคล ...๒.) ตัวสื่อที่ได้รับการกระตุ้นและการท้าทาย ได้ก่อให้เกิดข้อสรุปของชุมชนในการทำลองทำกิจกรรมการรณรงค์ โดยใช้การผสานรูปแบบทางวัฒนธรรมเข้ามาใช้เป็นช่องทางการสื่อสาร - ผลจากกิจกรรมการรณรงค์ก่อให้เกิด ... “การมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยภาพรวมของชุมชน และชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงสื่อโดยตรง ... บทบาทของชุมชนต่อการจัดกิจกรรมการรณรงค์ได้กลายเป็นผู้วางแผน/ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร ...ชุมชนเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ดำเนินการ	- แม้ว่าการดำเนินงานของกระบวนการวิจัยจะแตกต่างจาก ๒ พื้นที่แรก ทั้งนี้มาจากการศึกษาชุมชนและผลการจัดเวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ รูปแบบของการศึกษาวิจัย คือ การขยายผลของชุมชน ผ่านการศึกษาดูงาน หรืออีกนัยหนึ่ง คือ การสร้างแนวคิดร่วมกับแกนนำชุมชน ต่อการเป็นผู้ส่งสารในกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชนในอนาคตข้างหน้า (หลังจากที่จบโครงการวิจัย) - แกนนำชุมชนและตัวแทนชุมชนบางส่วน ได้รับการสร้างแนวคิดจากการไปศึกษาดูงานในประเด็นที่ชุมชนสนใจ และได้มีการปรับแนวคิดให้สอดคล้องกับการจะดำเนินงานจริงในชุมชนของตนเอง - จะได้มีการดำเนินกิจกรรมเมื่ออยู่ในระยะเวลาที่เหมาะสมของชุมชนต่อไป

ลักษณะเปรียบเทียบการดำเนินการในช่วงที่ทำการศึกษาวิจัย	⇨	การดำเนินการ เสมือนการถลุงแร่เพื่อนำมาใช้เป็นวัตถุในการตีเหล็กให้ขึ้นรูป	การดำเนินการ เสมือน การใส่เชื้อไฟ และสินแร่เพิ่มในการตีเหล็กเพื่อการขึ้นรูป	การดำเนินการ เสมือน การนำเหล็กที่ผ่านการใช้งานมาพิจารณาองค์ประกอบ เพื่อให้มีการดำเนินการให้สวยงามขึ้น

๗.๒ บทเรียนจากชุมชนในกิจกรรมการรณรงค์

จากการเสวนาร่วมกัน ทำให้ได้ข้อสรุปของบทเรียนที่ชุมชนได้รับจากการดำเนินงานด้านเอดส์อย่างมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมการศึกษาวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑.) การดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชนได้สร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่จะเข้ามาดำเนินการทั้งในส่วนของการเสวนา เพื่อสร้างแนวคิดหรือการตระหนักในลักษณะของชุมชนของตน อันเป็นฐานของการดำเนินงานเอดส์ในขั้นแรก และการดำเนินงานในส่วนของการวางแผนการรณรงค์ การออกแบบสื่อการรณรงค์ การผลิตสื่อและการใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน รวมไปถึงการประเมินผลโดยตัวชุมชนเอง ดังที่เรียกว่า “ ช่วยกันคิด ช่วยกันปรุง ช่วยกันชิม “ และจากการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมนี้ ก่อให้เกิด การเป็น “เจ้าของชุมชน”

๒.) การมีส่วนร่วมของชุมชนได้แสดงออกมาในหลายลักษณะ เช่น

- การร่วมกันวางแผน การเสนอความคิด
- การร่วมมือ ร่วมใจและการลงมือปฏิบัติ การประสานกับส่วนต่าง ๆ ของชุมชน
- การสนับสนุนงบประมาณ ทั้งด้านเงิน สิ่งของ ในจำนวนที่บุคคลนั้น ๆ ตั้งใจสนับสนุน

จากลักษณะการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านต่าง ๆ เหล่านี้ ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันว่าเป็นเจ้าของสื่อที่ตนเองได้ผลิต และเกิดภาคภูมิใจของชุมชนในการผลิตสื่อร่วมกัน เมื่อเทียบจากการรับสื่อจากภายนอกชุมชน อีกทั้ง บางชุมชนได้เกิดสื่อในรูปลักษณ์ใหม่ เช่น ชุมชนบ้านดอยงาม ขณะที่บางชุมชนลักษณะของสื่อไม่มีการเปลี่ยนแปลงแต่บทบาทของการดำเนินการได้เปลี่ยนไป เช่น ชุมชนบ้านเวียงกลาง

๓.) การมีส่วนร่วมของชุมชนได้เกิดขึ้นในหลายระดับ เช่น

- ชุมชนบ้านเวียงกลางหมู่ ๒๑ เป็นเพียงผู้รับสารจากการรณรงค์ที่มาจากนอกชุมชนเท่านั้น แต่ภายหลังเมื่อได้ผ่านกระบวนการทำวิจัยแล้ว ชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงสื่อได้มากกว่า และกลายบทบาทมาเป็นผู้ส่งสาร/ผู้ผลิตตามขั้นตอนต่าง ๆ ทั้งการวางแผน การผลิตและการประเมินผลหลังการผลิต

- ชุมชนบ้านดอยงามหมู่ ๑ ได้ดำเนินการผลิตสื่อการรณรงค์ในรูปแบบของการผสานเอาวัฒนธรรมชุมชนเข้ามาประยุกต์เพื่อให้เกิดช่องทางการในการรณรงค์รูปแบบที่ต่างจากเดิม โดยเป็นการนำรูปแบบเก่าที่เอามาประยุกต์ใหม่ซึ่งได้ก่อให้เกิดข้อดีหลายประการเช่น คนมีความเข้าใจและรับรู้ได้ง่ายขึ้น การมีประสบการณ์ของคนรุ่นก่อนทำให้เกิดการสื่อสารไปยังกลุ่มคนรุ่นหลังที่ไม่ทราบในรายละเอียด เกิดพลังชุมชน และช่องทางการสื่อสารนี้ได้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกกลุ่มคน และในการมีส่วนร่วมนั้นได้สร้างการสื่อสารยังผลให้เกิดความแน่นแฟ้นของความสัมพันธ์ในชุมชน
- ชุมชนบ้านป่าแดงหลวง หมู่ ๑๑ ที่แม้ว่าบริบทของชุมชนจะไม่สอดคล้องกับกิจกรรมของโครงการวิจัย เนื่องจากชุมชนมีการจัดกิจกรรมการรณรงค์อย่างมากมายในอดีตจึงไม่มีการรจัดกิจกรรมการรณรงค์ใด ๆ ในช่วงที่ทำการศึกษาวิจัย แต่จากการปรับเปลี่ยนเพื่อให้สอดคล้องกันบริบทของชุมชน การจัดกระบวนการทบทวนตนเองต่อการทำงานด้านเอดส์ของชุมชน ได้ก่อให้เกิด การสื่อสารในกลุ่มทั้งกลุ่มแกนนำและกลุ่มตัวแทนชุมชนและจากการทบทวนงานด้านเอดส์นั้น เป็นการให้ชุมชนได้ร่วมคิด ทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมาและแนวทางที่ชุมชนคาดว่าจะดำเนินต่อไป ซึ่งหลังจากนั้นจึงสามารถขยายผลหรือต่อยอดแนวทางการรณรงค์ของชุมชนออกไปได้ แม้จะยังไม่เกิดกิจกรรมการรณรงค์ในช่วงการศึกษาวิจัยนี้ เนื่องจากระยะเวลาสั้นเกินไปที่จะเห็นผล แต่กลุ่มแกนนำคาดหวังที่จะดำเนินการและสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชน เพื่อฟื้นฟูศักดิ์ศรีของชุมชนจากภาพความบอบช้ำจากปัญหาโรคเอดส์สู่อัตลักษณ์ใหม่ต่อไป

๔.) ชุมชนได้ร่วมทดลองทำ ซึ่งลักษณะเด่นจากการดำเนินกิจกรรมตามกระบวนการวิจัยคือ การไม่มีข้อจำกัด เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่เสมือนการศึกษา ไม่ว่าผลจะสำเร็จหรือไม่ นั้นคือการทดลองทำ ซึ่งผลที่ได้หากสำเร็จก็จะเกิดผลของการรณรงค์ ขณะที่ไม่สำเร็จก็จะตอบได้ว่าเพราะอะไร และควรจะมีการแก้ไขอย่างไรในครั้งหน้า และการดำเนินงานบางครั้งมีความขัดแย้งเกิดขึ้น ซึ่งวิธีคิดของชุมชนก็ได้มีการจัดการแก้ไขลดความขัดแย้งต่าง ๆ และจัดการให้มีการดำเนินงานต่อไปให้สำเร็จ

๕.) ชุมชนได้รับการเรียนรู้จากการสร้างแนวความคิด “อัตลักษณ์ของชุมชน” สืบเนื่องจากการจัดเวทีเสวนาชุมชน โดยคนในชุมชนที่ได้ผ่านขั้นตอนนี้ ต่างตระหนักในความเป็นชุมชนของตน เกิดความภาคภูมิใจและเห็นร่วมกันว่าอยากให้ชุมชนของตนเกิดการพัฒนาเพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง นอกจากนั้นการร่วมกันวิเคราะห์ต่อปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชน และการดำเนินการแก้ไขที่ผ่านมาทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญที่จะต้องมีการรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์ต่อไป

๖.) ชุมชนได้ใช้รูปแบบของสื่อในลักษณะที่หลากหลาย ทั้งการผสมสื่อเฉพาะกิจ สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน สื่อวัฒนธรรมและประเพณี เพื่อให้เกิดช่องทางการส่งสารการรณรงค์ป้องกันเอดส์ไปยังชุมชน ซึ่งสื่อดังกล่าวนั้นเป็นรูปแบบที่คนในชุมชนสนใจและเลือกที่จะดำเนินการ อันเป็นผลมาจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะวิจัยและชุมชนเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านการสื่อสาร จึงทำให้การเข้าถึงสื่อทำได้ง่ายกว่า รวมถึงเนื้อหานั้นได้ปรับให้เข้ากับความสนใจ สื่อการรณรงค์ที่ออกแบบโดยชุมชนจึงเข้าใกล้ชุมชนได้มากกว่า

๗.) ด้านการเปิดรับสื่อของชุมชนพบว่า สื่อที่ชุมชนได้ร่วมกันผลิตนั้น ส่งผลให้มีการสื่อสารร่วมกันขณะที่มีการดำเนินการ จากการสื่อสารระหว่างกันนี้เอง เมื่อกิจกรรมพร้อมที่จะดำเนินการขึ้น จะพบว่า จากการที่ชุมชนได้รับการเตรียมการมาก่อนหน้าที่จะมีการดำเนินการจริงจากการสื่อสาร การประสานความร่วมมือต่าง ๆ เป็นเหตุให้เมื่อจะเริ่มต้นกิจกรรมการรณรงค์ คนในชุมชนต่างให้ความสนใจในกิจกรรมการรณรงค์นั้นเป็นอย่างดี

๘.) บริบทของชุมชนเป็นปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน เช่น หากชุมชนมีสภาพเศรษฐกิจที่ค่อนข้างยากจน ความร่วมมือเพื่องานของชุมชนอาจทำได้ในระดับจำกัด เนื่องจากต้องใช้เวลาในการประกอบอาชีพ และหากสภาพชุมชนมีความเจริญและสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชนค่อนข้างดี ความร่วมมือเพื่องานของชุมชนอาจอยู่ในระดับจำกัดด้วยเช่นกัน ซึ่งอาจจะร่วมมือ “ บางเรื่อง บางครั้ง บางเวลา” เหตุเพราะคนในชุมชนต่างต้องดำเนินกิจกรรมตามอาชีพหรือความรับผิดชอบของตน ประกอบกับการมีกลุ่มคนที่รับผิดชอบงานอย่างชัดเจน ความร่วมมือต่อการดำเนินการจึงน้อยลง ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์ภายใต้เงื่อนไขที่ชุมชนจะให้ความร่วมมือนั้น อาจกล่าวได้ว่า เมื่อคนในชุมชนนั้นเห็นความสำคัญส่งผลได้ผลเสียกับชุมชนและครอบครัวของตน ทั้งนี้ต้องใช้วิธีการสื่อสารที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักและกลายเป็นความร่วมมือกันในที่สุด

๙.) การสื่อสารเป็นตัวจักรที่สำคัญในการทำกิจกรรมการรณรงค์ร่วมกัน จากการดำเนินกิจกรรมพบว่า การใช้ช่องทางของการประชุมหมู่บ้านเป็นช่องทางในการประสานความร่วมมือของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเมื่อการดำเนินการรณรงค์ได้กลายเป็นมติของที่ประชุมหรือเสียงส่วนใหญ่แล้ว ชุมชนจะให้การยอมรับและเกิดความร่วมมือกันในเวลาต่อมา

๑๐.) เรื่องเวลาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ได้รับการเรียนรู้ เนื่องจากกิจกรรมการรณรงค์นั้น บางครั้งมิได้ขึ้นอยู่กับวันและเวลาที่จะดำเนินการ แต่ขึ้นอยู่กับความเห็นชอบร่วมกัน ความเข้าใจหรือความกระจ่างในการดำเนินการ รวมถึงการตัดสินใจร่วมกันว่าเป็นกิจกรรมที่ดี เช่น กิจกรรมการรณรงค์

ประเพณีตานทอด ในชุมชนบ้านดอยงาม ขณะที่บางกิจกรรมต้องใช้เวลาเตรียมการนานและการขึ้นอยู่กับวันและเวลาทำให้เป็นผลดีต่อกิจกรรมการรณรงค์มากกว่า เช่น กิจกรรมการเดินรณรงค์โรคเอดส์ของชุมชนบ้านเวียงกลางที่ใช้วันแข่งกีฬาหมู่บ้านและกีฬาประจำตำบลเป็นวันรณรงค์ และกิจกรรมการแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัวของชุมชนบ้านดอยงามที่ได้มีการสอดแทรกการรณรงค์ทั้งป้ายรณรงค์และกิจกรรมร่วมของครอบครัว

๑๑.) การใช้รูปแบบการศึกษาดูงานเข้ามาสร้างความเข้าใจให้กับชุมชน อันเป็นการสร้างภาพทางความคิด รวมถึงการศึกษาของจริง หรือประสบการณ์ที่ได้มีการทำมาแล้ว โดยลักษณะเช่นนี้ใช้กับชุมชนที่อาจต้องการเห็นภาพหรือรับทราบประสบการณ์จริง สามารถนำมาปรับใช้ได้ในชุมชนของตนเอง เช่น ชุมชนบ้านเวียงกลางที่ได้ไปศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มฝั่งสายและศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มเยาวชนต่อการป้องกันเอดส์ที่อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ขณะที่กลุ่มฝั่งสายได้ไปศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์บ้านทุ่งศรีและโฮงเฮียนปู่มผญา ณ วัดร่องกาศใต้ จังหวัดแพร่ และกิจกรรมกลุ่มคนเฒ่าของตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

๑๒.) ความสัมพันธ์ระหว่างคณะวิจัยและชุมชนมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินโครงการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากความสัมพันธ์นั้นมิใช่เพื่อต้องการได้ข้อมูลจากทางชุมชนหรือความร่วมมือเพื่อให้งานวิจัยสำเร็จโดยมิได้คำนึงว่าชุมชนจะได้เรียนรู้อย่างไร หากแต่เป็นความสัมพันธ์ที่ให้ชุมชนสัมผัสได้ว่าคณะวิจัยเข้ามาทำอะไรในชุมชน มีเป้าหมายอย่างไร ชุมชนเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร งานวิจัยมีส่วนสนับสนุนให้ชุมชนได้เข้มแข็งอย่างไร ความสัมพันธ์นี้แปรผันตรงกับระยะเวลา คือ เมื่อทำงานวิจัยไป ความสัมพันธ์ก็ยิ่งมากขึ้น ชุมชนเข้าใจและยอมรับ ขณะที่นักวิจัยเองได้เกิดกำลังใจจากการที่ชุมชนยอมรับ และในการทำโครงการวิจัยนั้น มีเป้าหมายหนึ่งคือให้การดำเนินการของโครงการเกิดประโยชน์กับชุมชนให้มากเท่าที่จะเป็นได้ ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและคณะวิจัยจึงเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ขณะที่ชุมชนมีความรู้สึกเชิงบวกว่า ชุมชนของตนได้รับการคัดเลือกให้เป็นชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัย ทั้งนี้คณะวิจัยได้สอบถามแกนนำว่า ในการเสนอรายงานจริงนั้น ชุมชนคิดอย่างไรหากจะเสนอชื่อของชุมชนจริงเข้าไป ซึ่งก็ได้รับคำตอบว่าไม่เป็นไรและไม่เกิดความเสียหายแต่อย่างไร อีกทั้งผลดีที่ได้จากการศึกษาวิจัยคือ แต่เดิมนั้นชุมชนเองไม่ได้มีการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนไว้เลย แม้ว่าจะมีการรวบรวมข้อมูลทางสถิติของสถานีอนามัย แต่การเก็บข้อมูลลักษณะของการศึกษาวิจัยนั้นยังไม่มี ซึ่งเมื่อการดำเนินการศึกษาวิจัยแล้วเสร็จ คณะวิจัยจะคืนข้อมูลให้กับชุมชน ข้อมูลนั้นจะใช้เป็นฐานข้อมูลหรือองค์ความรู้ของชุมชนต่อการจัดการงานเอดส์ต่อไป

๑๓.) แท้จริงแล้วชุมชนได้มีการดำเนินงานด้านเอดส์มาอย่างตลอด โดยรูปแบบของการดำเนินงานนั้น เริ่มต้นอย่างธรรมดาที่สุด คือ การสื่อสารระหว่างบุคคลในการกล่าวห้ามหรือแนะนำให้รู้จักระวังตัวจากโรคเอดส์ แม้ว่าในเริ่มแรกการสื่อสารนั้นมิได้เกิดจากความรู้เรื่องโรคเอดส์มากนัก แต่อาจมาจากความกลัวที่เกิดขึ้นจากการได้รับฟังจากสื่อมวลชนที่ได้ประโคมข่าวให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ในสมัยนั้น หากพิจารณาอย่างสร้างสรรค์แล้วก็ยังให้เกิดผลดี คือ คนรู้จักที่จะหยุดพฤติกรรมอันอาจเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ ขณะที่มีผลกระทบด้วยเช่นกัน คือ จากความกลัวในโรคเอดส์นั้น ได้กลายเป็นความรังเกียจต่อผู้ติดเชื้อที่เกิดขึ้นในชุมชนกลายเป็นปัญหาเชิงสังคมที่ชุมชนต้องดำเนินการแก้ไขรวมไปถึงผลกระทบอื่น ๆ ที่สาเหตุมาจากปัญหาเอดส์ และในเวลาต่อมาบางชุมชนอาจมีการจัดการต่อปัญหาเอดส์อย่างหลากหลายขึ้น ทั้งนี้ล้วนมาจากพัฒนาการของการจัดการและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน อาทิเช่น สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาเอดส์ในขณะนั้น กลุ่มคนที่ดำเนินการ งบประมาณที่ใช้ดำเนินการ ความร่วมมือและการเห็นความสำคัญของคนในชุมชน

๑๔.) การศึกษาชุมชนหรือการศึกษาสภาพการณ์ของชุมชนก่อนการผลิตสื่อและกิจกรรมการรณรงค์จำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์สภาพของความต้องการของชุมชนต่อการรับรู้ อันส่งผลถึงการกำหนดรูปแบบในการนำเสนอ วิธีการ เนื้อหาของสาร รวมถึงแนวทางความร่วมมือและการจัดการบริหาร ทั้งด้านงบประมาณและทรัพยากร การศึกษาชุมชนนั้นคณะวิจัยมิได้ดำเนินการแยกโดยลำพังแต่เป็นการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนไปพร้อมกัน ส่งผลให้ชุมชนได้รับทราบวิธีการดำเนินการ หรือเรียกว่า ได้มีการปฏิบัติจริง ขณะที่การได้มาซึ่งข้อมูลนั้นเป็นการกลั่นกรองจากกระบวนการที่ได้ดำเนินการนั้น

๑๕.) การปรับฐานคิด ในการศึกษาชุมชนด้วยการปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งในการสร้างฐานความรู้ ความเข้าใจที่ตรงกัน อันเป็นพื้นฐานของการสื่อสารระหว่างชุมชนและคณะวิจัย การปรับฐานคิดที่ว่า ได้แก่

- การปรับด้านความรู้ดั้งเดิม เช่น ลักษณะของสื่อที่ใช้ในการรณรงค์มีอะไรบ้าง สื่อใดที่มีอยู่ในชุมชนแล้ว หรืออาจนำมาปรับใช้ได้อย่างไร พร้อมกับจะใช้เป็นช่องทางในการส่งสารอะไรให้กับกลุ่มเป้าหมาย
- การปรับความคิด เนื่องจากแต่เดิม ชุมชนอาจได้รับทราบการรณรงค์จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่ดำเนินงานด้านเอดส์ ทั้งจากสื่อมวลชน สื่อจากทางภาครัฐ สื่อจากหน่วยงานเอกชน ซึ่งมีความแตกต่างกันในระดับของกลุ่มเป้าหมาย ลักษณะข้อมูล รวมถึงกระบวนการรณรงค์ที่มีสูตรสำเร็จ เช่น ความสำเร็จภายใต้ K-A-P (Knowledge-Attitude-Practice) โดยการปรับเปลี่ยนนั้นได้ใช้เงื่อนไขลักษณะอื่นร่วมด้วย อาทิเช่น

การเจาะจงในกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเสี่ยง ณ เวลาปัจจุบัน หรืออนาคต ลักษณะข้อมูลที่มิใช่เน้นเพื่อสร้างความรู้เท่านั้น แต่เป็นการสร้างการตระหนักให้คนได้เข้ามาร่วมรับรู้ผ่านกิจกรรมการรณรงค์ ด้านกระบวนการรณรงค์นั้น ได้เปลี่ยนเป็นการมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงจากภายในชุมชน โดยมีพื้นฐานจาก ความเป็นชุมชนนั้น ๆ เงื่อนไขทางสังคมและวิถีชีวิตชุมชนเป็นต้น

จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา สามารถสรุปผลการวิเคราะห์จากกิจกรรม กระบวนการต่าง ๆ ของการศึกษาวิจัย ดังการนำเสนอตามแผนภูมิ ดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ ๘ แสดงกระบวนการศึกษาวิจัยและผลการวิเคราะห์ผ่านกิจกรรมที่ได้ดำเนินการ

กระบวนการการศึกษาวิจัย

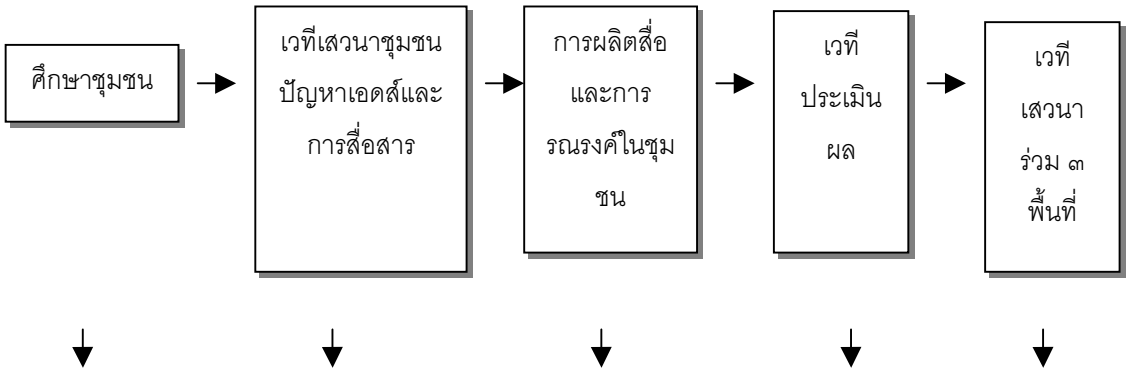

ผลการวิเคราะห์

- สร้างความสัมพันธ์ - สร้างความคิดร่วม - วางแผนการจัดเวที	- เกิดการมีส่วนร่วม - การตระหนัก “เจ้าของชุมชน” - เกิดพลังของชุมชน “ คณะทำงาน “ - การปรับฐานคิด รับตาม→ทำในสิ่งที่คิด	- การมีส่วนร่วมของชุมชน - การจัดกิจกรรมการรณรงค์ ↓ “การเรียนรู้-ของชุมชน”	- ศักยภาพชุมชน - การรณรงค์ที่สอดคล้องกับชุมชน - ประสบการณ์ชุมชน	- การแลกเปลี่ยน - ถอดองคความรู้ - ถ่ายทอดบทเรียน

๗.๓ แนวทางการจัดการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน

จากแผนภูมิด้านบนนี้ สามารถอธิบายถึงแนวทางการจัดการรณรงค์เพื่อป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนได้ดังต่อไปนี้

๑.) ชุมชนต้องได้รับการสร้างความสัมพันธ์หรือความร่วมมือระหว่างกันในชุมชน ในที่นี้ผู้ดำเนินการคือผู้วางแผนการรณรงค์จะต้องดำเนินการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนและระหว่างคนในชุมชนด้วยกันเอง อันเป็นการเอื้อให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนต่อการจัดกิจกรรมรณรงค์ เนื่องจากระดับความสัมพันธ์ในชุมชนนั้น หากอยู่ในระดับสัมพันธ์แน่นเหนียว มีความสามัคคี จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินการร่วมกันได้เป็นอย่างดี

๒.) ผู้ดำเนินการรณรงค์จะต้องสร้างความคิดร่วมกันหรือเป้าหมายร่วมกันในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างความคิดร่วมกันในแนวทางการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนของตน อาจประกอบไปด้วย

- ลักษณะของชุมชนกับสภาพปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการทราบถึงสถานการณ์ของปัญหาเอดส์ของชุมชนในปัจจุบันนี้ โดยอาจศึกษาจากปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในอดีตว่ามีลักษณะอย่างไร หรือการนำมิติในเรื่องเวลาผนวกเข้ากับสภาพปัญหานั้น สามารถนำมาสู่การวางแผนการดำเนินงานในระยะต่อไป
- การจัดการของชุมชนที่ผ่านมามีลักษณะอย่างไร สอดคล้องและก่อให้เกิดผลจากกิจกรรมการณรงค์นั้นอย่างไรบ้าง มีปัจจัยที่เอื้อให้เกิดความสำเร็จอย่างไร และมีข้อบกพร่องอย่างไร รวมถึงการศึกษาในเชิงการสื่อสาร เช่น การศึกษาและจำแนกตามองค์ประกอบของการสื่อสาร S M C R เนื่องจากเป็นหัวใจของการสื่อสาร และ"การรณรงค์" คือชุดของกิจกรรมการสื่อสารอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้เป็นการทบทวนประสบการณ์จากอดีต ดังนั้นจึงต้องมีอีกส่วนที่เรียกว่า ผลกระทบ (Effect)ที่ได้จากการจัดกิจกรรมรณรงค์ โดยประเด็นทั้งหมดนี้นำสู่การกำหนดทิศทางการรณรงค์ในปัจจุบัน
- อย่างไรก็ตามให้ขึ้นกับลักษณะของชุมชนนั้น ๆ ว่าควรจะมีการดำเนินการอย่างไร ทุกอย่างจึงมีการยืดหยุ่น และขึ้นกับสภาพและองค์ประกอบภายในชุมชน เช่น ลักษณะทางสังคมของชุมชน การจัดการของชุมชน สภาพปัญหาของชุมชน ความรู้ดั้งเดิมของคนในชุมชน

๓.) การจัดกิจกรรมการรณรงค์นั้นให้เป็น**แนวทางที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมรณรงค์**นั้น ๆ กล่าวคือ เป็นการสร้างบทบาทของชุมชนในการเป็นผู้รับสาร ผู้ผลิต/ผู้ส่งสารหรือพัฒนาสู่แนวทางในการกำหนดนโยบายของชุมชน จากทั้ง ๓ ระดับของการมีส่วนร่วม อาจไม่จำเป็นว่าจะต้องเท่าเทียมกันในทุกกลุ่มของชุมชน ทั้งนี้ กลุ่มคนในชุมชนอาจมีส่วนร่วมเช่นเดียวกัน

แต่ต่างกันในความสามารถหรือศักยภาพของกลุ่มต่าง ๆ หากในชุมชนประกอบไปด้วยการมีส่วนร่วมทั้ง ๓ ระดับแล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นกิจกรรมการรณรงค์ที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างสมบูรณ์ เนื่องจากในระดับการมีส่วนร่วมขั้นสูงนั้น จะเป็นการสะท้อนถึงอำนาจของชุมชนต่อการวางแผนงานหรือแนวทางพัฒนาต่อชุมชนของตนเอง โดยหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการบริหารจัดการพัฒนาชุมชนคือองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีอำนาจในการจัดการบริหาร การกำหนดนโยบายและงบประมาณ ได้เห็นความสำคัญและปัญหาของชุมชน ทั้งมีความจริงใจในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนแล้วนั้น ย่อมจะกำหนดทิศทางและมีการจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาต่อชุมชนนั้น ๆ ต่อไป

๔.) จากแนวคิด “**การเป็นเจ้าของชุมชน**” **จะส่งผลให้เกิด** “**ความรัก ความหวงแหนในชุมชน**” แม้ว่าปัจจุบัน ลักษณะที่โดดเด่นของชุมชนได้ถูกทำให้เป็นเมืองด้วยความเจริญมากขึ้น ซึ่งจะพบว่า ลักษณะเด่นของชุมชนนั้น ไม่ต่างไปจากชุมชนนี้ สิ่งที่หาได้จากชุมชนนี้ก็หาได้จากชุมชนอื่นด้วยเช่นกัน ดังนั้น ทุกชุมชนจึงเหมือนกัน ลักษณะเด่นของชุมชนจึงคล้าย ๆ กัน อันอาจส่งผลให้ความภูมิใจในชุมชนลดน้อยลง เช่น คนที่เรียนจบการศึกษาสูง ๆ อาจไม่กลับมาพัฒนาชุมชนของตนเอง แต่ได้ใช้ชีวิตและใช้วิชาของตนในเมืองใหญ่ต่อไป หรือการเห็นของพื้นบ้านเป็นเรื่องไม่ทันสมัย ไม่อยู่ในกระแส (In trend) สินค้า”หนึ่งผลิตภัณฑ์ หนึ่งตำบล” จึงเป็นสินค้าที่มียอดส่งออกมากกว่าการจำหน่ายภายในประเทศ ความเป็น “เจ้าของชุมชน” เมื่อปรับใช้ในกิจกรรมการรณรงค์แล้ว อาจช่วยก่อให้เกิดผลหลายด้านด้วยกัน กล่าวคือ

- เมื่อเห็นปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน ความเป็น”เจ้าของชุมชน” จะทำให้บุคคลนั้นอยากเห็นการจัดการปัญหาขึ้นกับชุมชนของตน ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมในเวลาต่อมา
- ความเป็น “เจ้าของชุมชน” ส่งผลให้เกิดความรักในชุมชน ต้องการเห็นสิ่งที่ดีเกิดขึ้นกับชุมชนของตน อาจนำมาซึ่งแนวทางการพัฒนาด้านต่าง ๆ ในชุมชน
- ความเป็น “เจ้าของชุมชน” อาจทำให้เกิดการคงไว้ รักษาหรือให้ได้มาซึ่ง ศักดิ์ศรีและอัตลักษณ์ของชุมชนของตน

๕.) ในการรณรงค์ จำเป็นต้องมี “ขบวนการ” ในการรณรงค์ สำหรับชุมชนแล้ว “**ขบวนการรณรงค์**” อาจหมายถึง บุคคลในชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถหรือที่เรียกว่า “**ปราชญ์ชุมชน**” **ในแขนงต่าง ๆ** ที่มีความสำคัญอันส่งผลต่อการจัดกิจกรรมรณรงค์ โดย”ขบวนการรณรงค์” นั้นประกอบไปด้วยกลุ่มคนต่าง ๆ กัน ที่มีความรักในชุมชนของตน มีความกล้าในการจัดการ อาจมีความสามารถมากหรือน้อยต่างกันไป แต่สิ่งที่สำคัญคือ เป็นผู้ที่สนใจที่จะเข้ามาดำเนินการหรือ “**มีใจ**” ในการจัดการปัญหาของชุมชน

๖.) การรณรงค์โดยแนวทางชุมชนนั้น ต้องมีการปรับฐานคิด กล่าวคือ จากการรณรงค์ต่อปัญหาเอดส์ในอดีตนั้น การรณรงค์มักมาจากหลายฝ่ายด้วยกัน ทั้งฝ่ายสื่อมวลชน หน่วยงานภาครัฐ

หน่วยงานภาคเอกชนที่ดำเนินงานด้านเอดส์หรือแม้แต่เครือข่ายผู้ติดเชื้อ สำหรับชุมชนเองเป็นเพียงผู้รับสารและสมาชิกของชุมชนเป็นผู้อยู่ในกลุ่มเสี่ยง การจัดการรณรงค์โดยแนวทางชุมชนนั้นต้องมี**การปรับเปลี่ยนฐานคิดของชุมชนจากการเป็น "ผู้รับตามในสิ่งที่คิด" กลายเป็น "ผู้ทำในสิ่งที่ตนคิด"** ซึ่งคือ การสร้างให้ชุมชนทราบว่า ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาเอดส์ให้บรรเทาได้ คนในชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ได้เนื่องจากชุมชนย่อมทราบปัญหาของชุมชนได้ดีที่สุด ซึ่งการดำเนินการของชุมชนนั้นต้องใช้ปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน อาทิ

- ประสบการณ์การดำเนินงานด้านเอดส์ที่ผ่านมาในชุมชนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ไม่ว่าชุมชนจะเป็นฝ่ายรับสารหรือมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงไร ประสบการณ์และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นฐานการดำเนินงานต่อไป
- กรณีที่ชุมชนไม่ค่อยมีประสบการณ์ในการดำเนินการ วิธีหนึ่งที่ช่วยให้ชุมชนเกิดแนวทางคือ การสร้างภาพทางความคิดของชุมชน หากจะดำเนินงานใดแล้วจำเป็นต้องมีภาพทางความคิดเพื่อเป็นฐานในการดำเนินงานทั้งนี้อาจมาจากการศึกษาดูงาน และเรียนรู้จากการดำเนินงานของพื้นที่อื่น ที่มีการดำเนินการอยู่ก่อนแล้ว ทั้งนี้จะได้เกิดแนวทางและนำมาปรับใช้เพื่อให้เกิดแนวทางการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชนต่อไป
- การประยุกต์จากสิ่งเก่ามาเล่าใหม่ หรือสื่อใหม่มาประยุกต์ สำหรับการรณรงค์นั้น สื่อที่มีอยู่หรือสื่อดั้งเดิมสามารถปรับใช้ได้อย่างไร พร้อมกับสอดแทรกเนื้อหาในการรณรงค์เข้าไป หรือสื่อใหม่ที่น่าจะนำมาใช้นั้น ต้องมีขั้นตอนหรือการดำเนินการอย่างไร ทั้งนี้ให้ขึ้นกับลักษณะของชุมชนและความเหมาะสมต่อสภาพของชุมชนนั้น ๆ
- การสนับสนุนจากแหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน อาทิเช่น หน่วยงานท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชน ได้แก่ โรงเรียน สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบลหรือการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่ได้เข้ามาดำเนินการในชุมชน

๗.) การผลิตสื่อของชุมชนนั้น จำเป็นที่ต้องมีแนวคิดด้านการสื่อสารเข้ามาเสริมทัพให้กับชุมชน เนื่องจากการจัดกิจกรรมการรณรงค์เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมาย และเพื่อให้เกิดความสำเร็จจึงต้องมีการวางกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรม ผู้ดำเนินการจำเป็นที่จะต้องศึกษาแนวคิดด้านการสื่อสารและเชื่อมความรู้ทางวิชาการนั้นให้เป็นความเข้าใจอย่างง่ายที่ชุมชนรับรู้ได้ ทั้งนี้กระบวนการสื่อสารนั้นมีในการสื่อสารของบุคคลหรือกลุ่มในชุมชนอยู่แล้ว แต่ขาดการรวบรวมเป็นความคิดรวบยอดหรือการย้ำเน้น ซึ่งอาจทำให้การจัดการรณรงค์ไม่สัมฤทธิ์เท่าที่ควรได้

๘.) ในการดำเนินการนั้นจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลของกิจกรรมการรณรงค์ด้วยทั้งนี้เพื่อเป็นการติดตามผลของการดำเนินงานว่าเกิดผลมากน้อยแค่ไหน อย่างไร มีจุดดีหรือข้อบกพร่องอย่างไร และหากจะดำเนินการต่อไปสิ่งใดที่ต้องแก้ไข ซึ่งกระบวนการในขั้นนี้ต้องให้ชุมชนได้มีโอกาสร่วมกันประเมินผล ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกัน อนึ่ง ผลการประเมินนั้นอาจก่อให้เกิดความ

ภาคภูมิใจและแรงจูงใจการดำเนินงานต่อไป ขณะเดียวกันอาจทำให้ละเว้นจุดด้อยและหลีกเลี่ยงที่จะการดำเนินการให้เกิดความล้มเหลวต่อไป

๙.) ผลการประเมินจากการจัดกิจกรรมการรณรงค์ต่าง ๆ ของชุมชน ควรที่จะมีการสรุปหรือถ่ายทอดออกมาเป็นบทเรียนให้ใช้เรียนรู้ในภายหลังได้ เนื่องจากการดำเนินการของชุมชนพบว่า ส่วนใหญ่ไม่ได้มีการบันทึกหรือจัดเก็บข้อมูลแต่อย่างไร ซึ่งส่วนหนึ่งอาจมาจากวิถีของชุมชน ดังนั้น หน่วยงานที่ดำเนินการในชุมชน อาทิเช่น หน่วยงานภาครัฐจะต้องเข้ามาพัฒนา ร่วมสร้างบุคลากรในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงานในส่วนของข้อมูลของชุมชนต่อไป

แผนภูมิที่ ๙ แสดงคุณลักษณะแนวทางการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน

๗.๔ เบื้องหลังการทำวิจัยกับชุมชน

ในการดำเนินงานร่วมกับแต่ละชุมชนนั้นมีลักษณะที่แตกต่างกัน แม้จะดำเนินตามกระบวนการวิจัยเดียวกัน ผลจากการศึกษาชุมชนเบื้องต้นและการวิเคราะห์ในแต่ละชุมชนส่งผลให้นักวิจัยจัดรูปแบบในการดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับชุมชน การนำเสนอในประเด็นนี้เป็นการเสนอที่มาที่ไปในการดำเนินงานร่วมกับชุมชน จุดเปลี่ยนหรือจุดเน้นที่นักวิจัยเลือกมาเป็นเครื่องมือในประสานงานร่วมกับชุมชน ด้วยลักษณะของชุมชนนั้น ๆ และข้อค้นพบที่ได้ คือแนวทางการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

<u>บ้านเวียงกลาง อ.เมือง</u>

ด้วยบริบทของชุมชนของบ้านเวียงกลางที่ไม่เคยดำเนินการรณรงค์โดยตัวของชุมชนเองนั้น เมื่อนักวิจัยได้เข้าไปนั้น การดำเนินงานจึงต้องเริ่มจากการชี้แจงให้ชุมชนเข้าใจถึงการดำเนินโครงการวิจัยอย่างที่ชัดเจน แม้ว่าในเบื้องต้นชุมชนจะยังไม่เข้าใจว่าลักษณะการวิจัยเป็นอย่างไร ทั้งนี้ชุมชนไม่คุ้นเคยกับการดำเนินการโดยตัวของชุมชนเอง

การดำเนินการของนักวิจัยต่อการผลักดันชุมชน คือ <u>การสร้างความสัมพันธ์ร่วม</u>กับคนในชุมชนอาทิเช่น การพูดคุยเช่นคนไปมาหาสู่กัน ซึ่งไม่ใช่ทุกครั้งจะเป็นการเก็บข้อมูลจากชุมชน นักวิจัยให้ความสำคัญกับการเข้าชุมชน การเข้าชุมชนบ่อยครั้งเป็นการสร้างความสัมพันธ์และความคุ้นเคยระหว่างนักวิจัยและชุมชน ทั้งยังเป็นการเก็บข้อมูลอย่างเป็นธรรมชาติ นักวิจัยได้เข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีของชุมชน ในการเข้าเยี่ยมผู้นำนั้นจะมีของฝากตามลักษณะคนไทย บางครั้งนักวิจัยจัดซื้อของสดเข้าไปให้คนในชุมชนทำอาหารทานด้วยกันทั้งนักวิจัยและชาวบ้านที่รับรองนักวิจัย การพูดคุยในเรื่องวิถีพื้นบ้าน ต้นหมากรากไม้ หรือแม้แต่งานสังสรรค์ที่คนในชุมชนเชิญนักวิจัยเข้าร่วม เป็นต้น

นอกจากนั้น <u>การกระตุ้น</u>ชุมชนผ่านกิจกรรมวิจัย ยังเป็นการยุทธวิธีหนึ่งในการดำเนินการ การกระตุ้นชุมชนนั้น เริ่มจาก<u>การสร้างโอกาสในการสื่อสาร</u>ระหว่างคนในชุมชนร่วมกันผ่านการจัดเวทีเสวนา ทั้งนี้ใช้การเชื่อมโยงประเด็นในชุมชนเกิด<u>การแลกเปลี่ยน</u> การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเสวนาได้พูดและรับฟัง พร้อมทั้งสรุปความเพื่อเป็นการย้ำทวนและสร้างความเข้าใจร่วมกัน ในกิจกรรมการผลิตสื่อนั้น นักวิจัยได้ร่วมสังเกตการณ์และแลกเปลี่ยนร่วมกัน ทุกขั้นตอนการวิจัยจะมี<u>การให้กำลังใจ</u>คณะทำงานและผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการดำเนินกิจกรรมและเมื่อมีการสรุปผลในการผลิตสื่อนั้น ก็จะเน้นถึงศักยภาพที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้

สำหรับกิจกรรมการศึกษาดูงานนั้น นักวิจัยสวมบทบาททั้งในด้าน<u>การชี้นำ</u> กระตุ้นและ<u>ท้าทาย</u> ทั้งเป็นมัคคุเทศน์ในการศึกษาดูงาน การติดต่อประสานงานและอำนวยความสะดวก พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศให้ผ่อนคลาย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เข้าร่วมศึกษาดูงาน นอกจากนั้น การ

มีผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นนับว่ามีความสำคัญ ผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นเป็นผู้ประสานงานกับชุมชน ช่วยสื่อสารให้คนในชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม ข้อดีของผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่นี้ คือ เคยทำงานด้านการเยี่ยมบ้านในชุมชน ดังนั้น จึงมีความสัมพันธ์ที่ดี มีความน่าเชื่อถือและสามารถกระตุ้นคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

สำหรับชุมชนที่มีความเรียบง่าย เป็นชุมชนที่ยังไม่เคยมีเคยมีการดำเนินการงานพัฒนาหรือการจัดการในตัวของชุมชนเองนั้น นับเป็นความท้าทายและต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินงานอย่างมาก การใส่เข้าไป (Input) เป็นกระบวนการที่สำคัญเพื่อการให้ผลที่ออกมา (Output) สำเร็จ

อย่างไรก็ตาม ในการดำเนินการต่างมีอุปสรรค ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลายทาง เช่น การรับรู้ของคนในชุมชนมีความต่างกันไป ทั้งที่มีการยอมรับนวกรรมใหม่ได้ง่าย การไม่ยอมรับ และไม่สนใจโลกภายนอกหรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ซึ่งมีผลต่อดำเนินการ ขณะเดียวกัน การร่วมมือของคนในชุมชนมาจากประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากสื่อบุคคลในชุมชน (ผู้ติดเชื้อ) คำบอกเล่า (การสื่อสารระหว่างบุคคลถึงอันตรายของโรคเอดส์) หรือบุคลากรทางการแพทย์ (เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย) นับเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินการศึกษาวิจัยดำเนินการลุล่วงไปด้วยดี

แผนภูมิที่ ๑๐ แสดงการดำเนินงานวิจัยบ้านเวียงกลาง

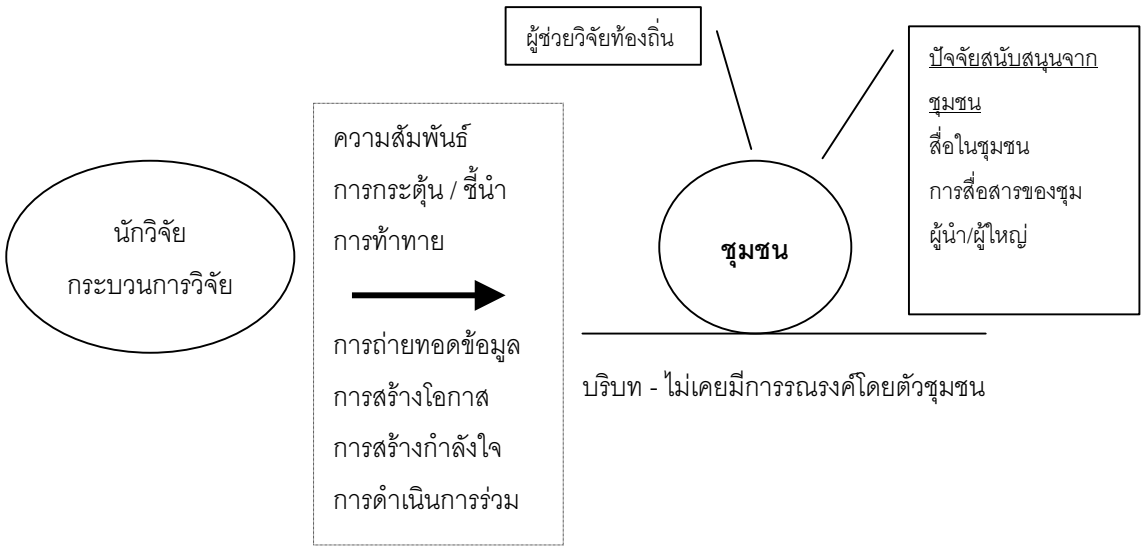

<u>บ้านดอยงาม อ.พาน</u>

บริบทชุมชนของบ้านดอยงามต่อการจัดการปัญหาเอดส์พบว่า การรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์มาจากบทบาทของผู้เกี่ยวข้อง (สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล ร่วมประสานกับครู ผู้นำ)ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (กลุ่มผู้ติดเชื้อ)และจากองค์กรภายนอก โดยสื่อบุคคลที่มีความสำคัญ คือ ผู้ติดเชื้อที่ยังคงเป็นตัวขับเคลื่อนในการรณรงค์ โดยผ่านการสนับสนุนจากองค์กรในชุมชนข้างต้น รูปแบบการดำเนินการรณรงค์ส่วนใหญ่เป็นการเน้นสื่อเฉพาะกิจต่าง ๆ ผสานกับสื่อพื้นบ้านด้วย บริบทเหล่านี้ นักวิจัยถือเป็น "ทุน" ในการดำเนินงานวิจัยตามกระบวนการวิจัย นอกจากนั้น การมีผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นที่เป็นคนในชุมชน มีบทบาทสำคัญระดับผู้ดำเนินงานเอดส์ของชุมชน ทั้งยังมีใจรักชุมชนของตน เข้ามาเป็นทีมร่วมดำเนินการวิจัย

จาก"ทุนชุมชน" พร้อมทั้งการวิเคราะห์การดำเนินงานรณรงค์ของชุมชนระยะที่ผ่านมา ได้สะท้อนข้อมูลแก่นักวิจัยหรือ "แผนที่ทางความคิด" ต่อการดำเนินกระบวนการวิจัย โดยการสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน ทั้งนี้เป็นการรับฟังจากชุมชนก่อนโดยผ่านเวทีเสวนา พร้อมทั้งร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างกันในการหารือกลุ่มย่อย / คณะทำงานเอดส์ เมื่อพบว่าชุมชนมีความพร้อมเป็นทุนจากโครงสร้างของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change agent) ต่าง ๆ และประสบการณ์งานด้านเอดส์ของชุมชน โดยนำมาพิจารณาถึงแนวทางของกระบวนการวิจัย พบว่า กิจกรรมรณรงค์โดยตัวชุมชนบ้านดอยงามนั้น ควรเน้นกระบวนการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเข้ามาดำเนินการ และยกระดับของสื่อพื้นบ้านขึ้นมาเป็นตัวชูโรงเพราะความเข้าใจและการรับรู้จากผลของสื่อพื้นบ้านนั้นคนในชุมชนโดยรวมจะเข้าใจและเข้าถึงสื่อได้ง่ายกว่า สื่อเฉพาะกิจที่ได้ดำเนินการไปก่อนหน้า (บอร์ดประชาสัมพันธ์ ป้ายคำขวัญ และเสียงตามสายเยาวชน ที่พบว่ามีอุปสรรคและตัวแปรเกี่ยวข้องเป็นข้อจำกัดในกิจกรรมรณรงค์)

จุดสนับสนุนอีกประการหนึ่งคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในคณะทำงานเอดส์ พบว่า มีความเกี่ยวพันในเครือญาติเดียวกัน ผู้นำ ครู และผู้ติดเชื้อล้วนเป็นญาติกัน ทำให้เกิดความร่วมแรงการสนับสนุนทางความคิดเป็นในทิศทางเดียวกัน มีพันธะร่วมกันในการดำเนินการเพื่อชุมชนของตนเอง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและชุมชนยังคงเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในการศึกษาวิจัยนั้นนักวิจัยเปิดตัวเองใน ๒ ระดับเพื่อสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชน คือ ๑.) การเปิดตัวอย่างเป็นทางการในการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมงานเอดส์ของชุมชน และ ๒.) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะคณะทำงานที่ได้มีโอกาสทานอาหารร่วมกัน การเยี่ยมบ้าน การถามไถ่สารทุกข์สุขดิบ ด้วยวิถีพื้นบ้านที่คนชุมชนเมื่อรู้จักกัน ต่างให้การต้อนรับเป็นอย่างดี นอกจากนั้น ผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นยังมีบทบาทที่สำคัญ เนื่องจากเป็นคนในชุมชน มีความรักความผูกพันชุมชน เป็นผู้มีบทบาทในงานเอดส์ของชุมชน มีประสบการณ์ตรงจากปัญหาเอดส์ และมีความสามารถเฉพาะตัวเมื่อได้ร่วมดำเนินงานด้วย นับเป็นจุดเด่นที่สำคัญในการดำเนินงาน

ด้วยลักษณะที่บ้านดอยงามมีศูนย์รวมใจหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นพระธาตุดอยงาม ภูเขาดอยงาม ศาลเจ้าพ่อดอยงาม ชุมชนที่เป็นแหล่งทำกันสาดขนาดใหญ่อันกลายเป็นอัตตลักษณ์และความภูมิใจของคนบ้านดอยงามนั้น ก่อให้เกิดพิธีกรรมทางจิตใจอันสะท้อนพื้นฐานจิตใจในเรื่องบุญ คุณธรรม และวิถีของวัฒนธรรมชุมชน เนื่องจากเล็งเห็นถึงความคิด ความเชื่อของคนในชุมชน ดังนั้น จึงน่าจะเป็นจุดเด่นที่นำมาใช้เป็นแนวทางในการทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน แม้ว่าการดำเนินงานด้านเอดส์ของชุมชนจะเป็นภาพรวมใน ๘ หมู่บ้าน ซึ่งผู้ดำเนินการเป็นผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์นั้น ซึ่งชุมชนเป็นผู้รับสารเท่านั้น แต่ด้วยหลักหรือข้อเชื่อร่วมกันของคนในชุมชน จึงสามารถนำมาเป็นจุดเด่นในการจัดการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน ดังกิจกรรมประเพณีทานทอดและงานสานสัมพันธ์ครอบครัว “เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น” มีจุดเด่น คือ ใช้วัฒนธรรมชุมชนเข้ามาเป็นช่องทางในการรณรงค์ ก่อให้เกิดผลดีทั้งในด้านการร่วมมือร่วมใจ การรับรู้ และการเข้าถึงสื่อได้ง่าย เป็นสิ่งที่คนในชุมชนเคยมีประสบการณ์ นอกจากนั้นยังเกิดการถ่ายทอด การสื่อสารให้กับคนในชุมชนรุ่นต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมรณรงค์

แผนภูมิที่ ๑๑ แสดงการดำเนินงานวิจัยบ้านดอยงาม

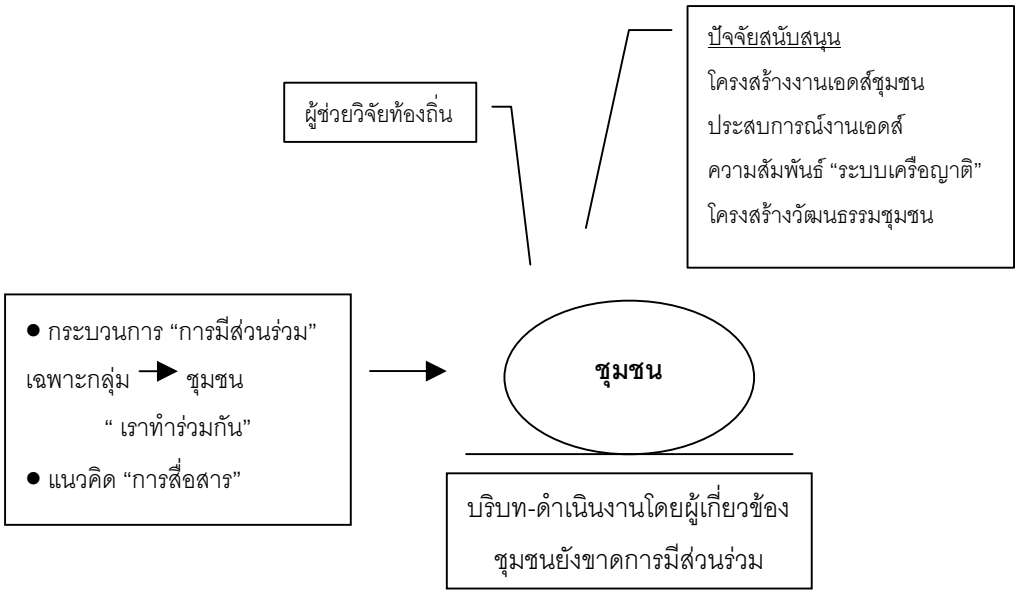

<u>บ้านป่าแดงหลวง อ.แม่สาย</u>

แม้ว่าบริบทของบ้านป่าแดงหลวงนั้นไม่สอดคล้องต่อการดำเนินตามกระบวนวิจัย โดยในช่วงแรกนั้น นักวิจัยกลับพบทางตันในการดำเนินการให้เป็นไปตามกระบวนการวิจัย หากแต่เรื่องราวการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้นมีความน่าสนใจอย่างยิ่ง เมื่อได้วิเคราะห์ชุมชนและจัดวางแผนให้สอดคล้องกับสภาพชุมชนนั้น การดำเนินงานวิจัยก็ชัดเจนขึ้น อาจกล่าวได้จาก <u>การใช้เวลาลงชุมชน อย่างต่อเนื่อง</u> ที่แม้ว่ายังไม่พบหนทางในการดำเนินงาน แต่จากการได้ลงชุมชนอย่างต่อเนื่อง ได้เรียนรู้ธรรมชาติของชุมชนและบทบาทเด่นของการดำเนินงานเอดส์ “กลุ่มฝั่งสาย” และแกนนำ ทำให้แนวทางการดำเนินงานชัดเจนขึ้น นอกจากนั้น การมีผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นที่เป็นผู้ช่วยประสานงาน ผู้ให้ข้อมูล ทั้งผู้วิจัยท้องถิ่นมีความเกี่ยวพันฉันญาติกับแกนนำชุมชนจึงเป็นความคล่องตัวอย่างสูงในการดำเนินงาน กล่าวได้ว่า มิใช่เฉพาะตัวผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่นเท่านั้นที่ให้ความช่วยเหลือในการดำเนินงานวิจัย หากแต่เป็นทั้งครอบครัวของผู้วิจัยท้องถิ่นที่ร่วมดำเนินงานไปกับนักวิจัย

ความสัมพันธ์ระหว่างนักวิจัยและแกนนำ ทั้งการไปมาหาสู่ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนพันธ์ไม้ การทานอาหารร่วมกัน รวมถึงความเปิดเผย ความชัดเจนของกระบวนการศึกษาวิจัยที่ชุมชนประจักษ์ว่า สร้างผลดีให้กับชุมชนได้และเป็นประโยชน์ในส่วนรวม (เนื่องจากการดำเนินงานของชุมชนนั้น หลายครั้งที่ได้เป็นทางผ่านให้กับผู้ที่เข้ามาศึกษาชุมชน รับประโยชน์จากการศึกษาข้อมูลการดำเนินงานของชุมชน แล้วก็หายไป) จากความสัมพันธ์และความชัดเจนของการศึกษาวิจัยนี้ทำให้งานลุล่วงไปด้วยดี

จากจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานเอดส์ในชุมชนป่าแดงหลวงและตำบลเกาะช้างที่เริ่มจากความตื่นตัวต่อปัญหาเอดส์ของคนกลุ่มหนึ่งในชุมชน ที่ได้พัฒนาสู่การเป็นแกนนำในการดำเนินงานเอดส์ในเวลาต่อมา มีรูปแบบการดำเนินงานที่มุ่งตอบสนองปัญหาในขณะนั้น (รถกระจายเสียงให้ความรู้) จนมาสู่วิถีแบบของชุมชน (การจับเข่าคุย เสวนาในกลุ่มคนต่าง ๆ ร่วมกัน) พัฒนาสู่การเป็น “กลุ่มฝั่งสาย” ที่เป็นศูนย์ปฏิบัติการปัญหาเอดส์ของชุมชนและระดับตำบล และในเวลาต่อมาที่มีองค์กรภายนอกชุมชนเข้ามาสนับสนุนงาน เกิดการพัฒนาในหลายด้านทั้ง พัฒนาบุคลากร งบประมาณ รูปแบบการรณรงค์ที่มีสีสัน การแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน ทั้งการดำเนินงานเอดส์ของกลุ่มฝั่งสายได้เป็นที่รู้จักของสังคม แม้ว่าพัฒนาการของชุมชนในงานด้านเอดส์ดูราวกับว่าจะถึงจุดอิ่มตัวแล้ว (สถานการณ์เอดส์อยู่ในภาวะควบคุมได้ คนในชุมชนมีความรู้เรื่องโรคเอดส์ตระหนักในอันตรายของปัญหา รู้จักการป้องกันตนจากการติดเชื้อและการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อเอดส์อย่างปกติสุขในสังคม) แต่กระนั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่า ขบวนการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนมิได้หยุดอยู่เพียงแนวทางการดำเนินงานที่เป็นอยู่ หากแต่ยังคงดำเนินงานต่อไปเพื่อมิให้เกิดความ

รุนแรงเช่นในอดีต เพียงแต่มีการปรับรูปแบบเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ รวมถึงแนวทางในอนาคตต่อไป

อย่างไรก็ตามในผลสำเร็จย่อมต้องมีจุดอับ ซึ่งจะพบว่า การให้ความสำคัญในงานเอดส์ชุมชนได้ลดระดับลง โดยมองว่างานป้องกันเอดส์ถูกจัดให้เป็นเพียงหน้าที่ของกลุ่มฝั่งสาย แกนนำ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาสนับสนุน ชุมชนเป็นผู้รับรู้แต่ขาดการตระหนักว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นปัญหาที่ชุมชนพึงร่วมแก้ไข ทั้งการให้ความสำคัญขององค์กรภาครัฐได้ลดลง ส่งผลในเรื่องการจัดสรรงบประมาณและความร่วมมือในการจัดการปัญหา เนื่องจากเห็นว่ามีการจัดการปัญหาเอดส์จากกลุ่มที่กล่าวมาแล้วนั้น ดังนั้น การพิจารณาความยั่งยืนของการจัดการปัญหาของชุมชนมิได้ชี้วัดอยู่ที่ความสำเร็จในการทำงานของกลุ่มฝั่งสายและการสนับสนุนขององค์กรภายนอกชุมชน หากแต่อยู่ที่การสนับสนุนจากองค์กรภายในชุมชนและการตระหนักว่าปัญหาเอดส์เป็นปัญหาของชุมชน รวมถึงการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาเอดส์และปัญหาอื่น ๆ ของชุมชนต่อไป

เพื่อให้เกิดการส่งเสริมแนวทาง ฐานคิดของชุมชนในระยะเวลาที่จำกัดของการศึกษาวิจัยนั้น การต่อยอดและการขยายผลทางความคิดที่ได้ดำเนินการคือ การศึกษาดูงานในประเด็นที่ชุมชนสนใจเพื่อนำสู่เป้าหมายของชุมชนในอนาคต “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” ที่มีนัยยะความหมายลึกซึ้งอันเป็นการสะท้อนตัวตนของชุมชน มิใช่เฉพาะงานเอดส์เท่านั้น หากแต่เป็นทุกส่วนของชุมชน โดยมีกระบวนการทั้งการทบทวนประสบการณ์งานเอดส์ของชุมชนทั้งจากภาคแกนนำชุมชนและตัวแทนชุมชน การเสวนากลุ่มย่อยในทุกครั้งที่นักวิจัยลงชุมชน การใช้เวลาสร้างจิตนภาพร่วมกัน ซึ่งทุกขั้นตอนล้วนใช้ระยะเวลาและความคิดอย่างมากมาย แนวคิด “พิพิธภัณฑ์ชุมชน” ถือเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมร่วมกำหนดทิศทางของชุมชนในความเป็นตัวตนของชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นชุมชนของตน จนไม่ต้องการให้ปัญหาใด ๆ เข้ามาทำลายชุมชนของตน นำสู่การจัดการกับปัญหาต่อไป

แผนภูมิที่ ๑๒ แสดงการดำเนินงานวิจัยบ้านป่าแดงหลวง

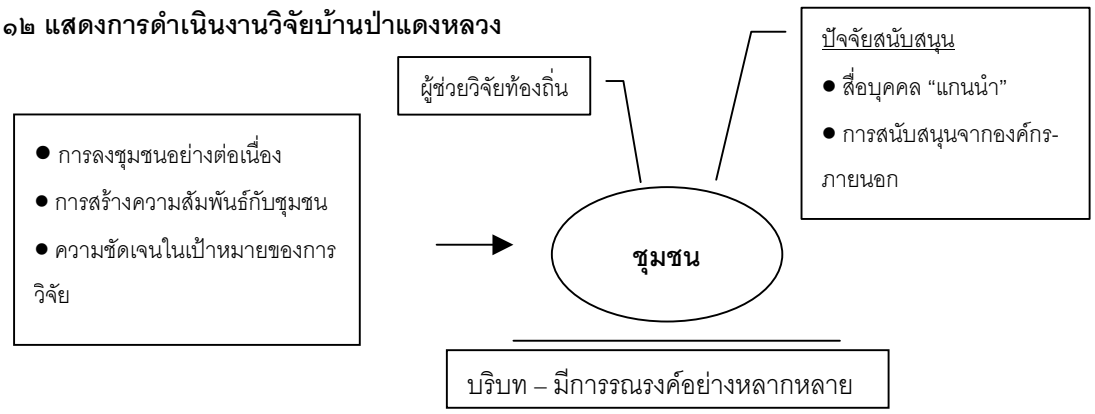

บทที่ ๘

การอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การนำเสนอในบทนี้เป็นการเสนอข้อมูลของการอภิปรายผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ ประเด็นการนำเสนอในบทนี้ประกอบด้วย

๘.๑ การอภิปรายผล

๘.๒ ข้อเสนอแนะ

จากความพยายามในการรณรงค์เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ที่ผ่านมาในทุกยุคของการดำเนินงานด้านเอดส์ของทุกสังคมโลก ล้วนเป็นความพยายามเพื่อให้เกิดการลดลงของจำนวนผู้ติดเชื้อรายใหม่ที่ได้เกิดขึ้นในทุกขณะ ทั้งเกิดการป้องกันตนในกลุ่มของผู้ที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ ในหลากหลายกลุ่ม อาทิเช่น กลุ่มหญิงบริการทางเพศ เยาวชน ชายหญิงในวัยเจริญพันธ์ เด็ก กลุ่มรักร่วมเพศต่าง ๆ และการพยายามด้านสาธารณสุขที่ดำเนินการค้นคว้าเพื่อผลิตวัคซีนและยารักษาเพื่อจัดการกับโรคเอดส์ เนื่องจากปัญหาเอดส์ทำให้ต้องสูญเสียผู้คนจากการเสียชีวิตของผู้ป่วยเอดส์ในแต่ละปี อีกทั้งผลพวงของปัญหาที่เกิดขึ้น ทั้ง ปัญหาเด็กกำพร้า การแพร่กระจายของผู้ติดเชื้อที่ขาดสำนึกซึ่งยังคงแพร่เชื้อให้กับบุคคลอื่นโดยมิได้ป้องกันตน การสูญเสียประชากรในวัยทำงานจากการเสียชีวิตด้วยโรคแทรกซ้อน โครงสร้างของครอบครัวที่เปลี่ยนไป การเข้ามารับผิดชอบในการดูแลหลานของผู้สูงอายุ และอาจมีผลกระทบที่ตามมาอีกได้ในอนาคต

การศึกษาวิจัย เรื่อง “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย” เป็นงานวิจัยที่ศึกษาวิจัยแนวทางในการจัดการปัญหาเอดส์ในลักษณะเชิงป้องกันด้วย “แนวทางชุมชน” (Community Approach) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้

๑.) เพื่อศึกษาลักษณะการสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

๒.) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์

๓.) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ร่วมกับชุมชนโดยผ่านกระบวนการศึกษาของโครงการวิจัย โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเจนคติในการศึกษาวิจัย

๒.) การศึกษาชุมชนและวางแผน พัฒนาชุมชนจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชน

๓.) การปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยการจัดกิจกรรม อันประกอบด้วย

๓.๑) การเสวนาชุมชน / ทบทวนประสบการณ์

๓.๒) การสร้างขบวนการหรือคณะทำงานเอดส์ในการดำเนินงานวิจัย

๓.๓) การผลิตสื่อและใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน / กิจกรรมการขยายฐานคิดของชุมชน

๔.) การประเมินผลงานโดยชุมชน / การเสวนากลุ่มย่อยสรุปกิจกรรมขยายฐานคิดของชุมชน

๕.) ประเมินผลการศึกษา รวบรวมและนำเสนอผลการวิจัย

๘.๑) การอภิปรายผล

ประเด็นที่ ๑ ลักษณะการสื่อสารของชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

ปัญหาเอดส์ได้เข้ามาในชุมชนประมาณช่วงปี ๒๕๓๐ เป็นต้นไป (ขึ้นอยู่กับแต่ละพื้นที่) ปัญหาเอดส์ของแต่ละชุมชนมีสาเหตุจาก

๑.) <u>พฤติกรรมและค่านิยมทางเพศของผู้ชาย</u> ด้วยค่านิยมทางเพศของชายไทยที่สามารถเที่ยวผู้หญิงได้และเป็นที่ยอมรับได้มากกว่าผู้หญิงจะไปเที่ยวบริการทางเพศ ดังจะพบในวรรณคดี เช่น พระอภัยมณีหรือขุนแผนมีภรรยาหลายคนหรือแม้แต่ในนิยายของสังคมไทย ผู้ชายมีภรรยาน้อย ล้วนบ่งบอกว่าเพศชายมีอิสระในเรื่องเพศมากกว่าผู้หญิง และพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ต่างเกี่ยวพันกับค่านิยมหรือทัศนคติของผู้เที่ยวเหล่านั้น อาทิ เช่น

“ เที่ยวผู้หญิงเป็นเรื่องธรรมดา ” เกิดเป็นผู้ชายหากไม่เที่ยวผู้หญิงก็ไม่ใช่ผู้ชาย และการมีประสบการทางเพศครั้งแรกมักเกิดจากการไปเที่ยวหญิงบริการ

“ เป็นชายจริงต้องไม่ใส่ปลอก “ เพราะการสวมถุงยางอนามัยอาจถือว่าไม่เก่งจริง หรือไม่ได้อรรถรสทางเพศ

จากค่านิยมหรือทัศนคติเช่นนี้ ส่งผลต่อพฤติกรรมคือ การไปเที่ยวหญิงบริการและการไม่ใช้ถุงยางอนามัยในการป้องกันตนเองจากการติดเชื้อ ผลการศึกษาพบว่า ชายหลายคนที่พบว่าตนเองติดเชื้อเอดส์นั้น เนื่องมาจากการเที่ยวหญิงบริการและไม่ได้มีการสวมถุงยางอนามัยเพื่อป้องกันการติดเชื้อแต่ประการใด นอกจากนั้น ผู้ชายบางคนยังนำเชื้อเอดส์มาแพร่ให้กับภรรยาของตนทั้งที่ไม่ทราบว่าตนเองมีเชื้อเอดส์อยู่ในตัว

๒.) <u>ความยากจนและการต้องการมีชีวิตที่ดีขึ้น</u> สืบเนื่องจากหญิงสาวหลายคนในชุมชนตัดสินใจไปทำงานขายบริการทางเพศในจังหวัดใหญ่ ๆ ของประเทศไทย ทั้งในกรุงเทพ ฯ และตามจังหวัดท่องเที่ยวต่าง ๆ เพื่อต้องการมีรายได้จุนเจือครอบครัว หรือเพราะต้องการให้ครอบครัวมีฐานะและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งการทำงานในลักษณะเช่นนี้ล้วนสัมพันธ์กับการระบาดของโรคเอดส์ กล่าวคือ การมีเพศสัมพันธ์กับผู้ที่มาใช้บริการนั้น ผู้ใช้บริการนั้นอาจมีเชื้อเอดส์ในร่างกายหรือไม่มีอาจเป็นไปได้ การมีเพศสัมพันธ์ทุกครั้งอาจจะมีการป้องกันตัวโดยใช้ถุงยางอนามัยหรืออาจไม่มีการใช้ถุงยางอนามัยเลย ทั้งสองลักษณะนี้จึงมีส่วนสัมพันธ์ให้มีการแพร่กระจายของเชื้อเอดส์ แม้ว่าการแสดงอาการของโรคจะมีระยะเวลาของโรค หากพบว่าตนเองติดเชื้อเอดส์และมีอาการของโรค นับเป็นอุปสรรคทำให้ไม่สามารถทำงานได้อีก หญิงสาวเหล่านี้ต่างเดินกลับมายังภูมิลำเนาของตน นับว่าปัญหาเอดส์ได้กระจายเข้าสู่ชุมชนนื่องมาจากประเด็นปัญหาความยากจนและความต้องการการมีชีวิตที่ดีขึ้น

๓.) <u>การไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์</u> เช่น ในเบื้องต้นคือ การไม่เชื่อว่ามีโรคเอดส์และเป็นโรคที่รักษาไม่หาย ซึ่งความคิดเช่นนี้ทำให้คนยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อไป การขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องเอดส์นั้น ยังรวมไปถึงลักษณะ ๒ ประการคือ ๑.)การไม่ตรวจเลือดก่อนแต่งงาน หลายคู่สามีภรรยาที่ได้แต่งงานกันพบว่า ก่อนแต่งงานไม่ได้มีการตรวจเลือดของแต่ละฝ่ายแต่อย่างใด เนื่องมาจากความไว้ใจและด้วยความรักที่มีต่อกัน การตรวจเลือดก่อนแต่งงานอาจเป็นการหมิ่นหรือดูถูกอีกฝ่ายหนึ่ง สร้างความไม่ไว้วางใจกัน ด้วยเหตุนี้ ภายหลังพบว่าตนเองได้ติดเชื้อจากคู่สมรสของตน ๒.)การไม่สวมถุงยางอนามัยทุกครั้งที่มีเพศสัมพันธ์กับบุคคลที่มิใช่คู่นอนของตนและยังคงมีการเปลี่ยนคู่อยู่เสมอ เช่น การเที่ยวหญิงบริการของชาย หรือการมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเพศตรงข้ามหรือเพศเดียวกัน โดยมิได้ป้องกันตนด้วยถุงยางอนามัยหรือให้ฝ่ายชายใช้ถุงยางอนามัย

๔.) <u>การขาดความตระหนักต่อปัญหาเอดส์</u> ซึ่งจะพบว่า หลายคนทราบว่ามีโรคเอดส์และผลร้ายของปัญหาเอดส์ แต่ยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยง และบางคนคิดว่าเรื่องนี้อาจไม่เกิดขึ้นกับตนเองเนื่องจากคู่นอนของตนมีลักษณะที่ดีไม่มีโรคร้าย หรือเป็นเรื่องของบุญกรรม หรือตนได้ป้องกันทุกครั้งและเมื่อป้องกันแล้วก็เป็นเหตุให้มีการเสี่ยงต่อไป ซึ่งต่างเป็นเหตุผลของแต่ละบุคคลต่อความต้องการในเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ที่มิใช่คู่สมรสของตนโดยมิได้คำนึงถึงโรคเอดส์และวิธีที่ปลอดภัยคือการรักเดียวใจเดียว การขาดความตระหนักในเรื่องโรคเอดส์ทำให้ยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อไปในเรื่องของบุคคล และการขาดความตระหนักในเรื่องปัญหาเอดส์ของสังคมทำให้เกิดความใส่ใจในปัญหา การป้องกันและการแก้ไขปัญหาน้อยลง

การจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนนั้นกล่าวได้ว่า เกิดขึ้นหลังจากที่ชุมชนได้พบปัญหาเอดส์แล้วในชุมชน การจัดการปัญหาประกอบด้วยหลายกระบวนการ เมื่อพิจารณาในรูปการสื่อสารแล้วพบว่า การตอบสนองต่อปัญหาเอดส์เบื้องต้นที่สุดคือ การสื่อสารในบุคคลต่อเรื่องโรคเอดส์ ที่บางคนมีความกลัว บางคนมีความรังเกียจ บางคนไม่กลัวแต่กลับมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ได้ บางคนมีความเข้าใจเนื่องจากแสวงหาความรู้เรื่องโรคเอดส์ นอกจากนั้นยังมีการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อป้องกันและหยุดยั้งการติดเชื้อเอดส์ เช่น การกล่าวตักเตือนของระหว่างเพื่อนด้วยกัน ระหว่างสามีภรรยาหรือผู้ใหญ่ต่อผู้น้อย สำหรับการสื่อสารระหว่างกลุ่ม พบว่า เป็นการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์แก่นักเรียน หรือการสื่อสารของกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้านหรือเยาวชน ในปัจจุบันนี้พบว่าเป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการป้องกันโรคเอดส์มากกว่าการส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง อย่างไรก็ตามการสื่อสารที่ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงนั้นเป็นเรื่องที่ไม่เปิดเผยของแต่ละบุคคลและขึ้นกับปัจจัยส่งเสริมในตัวของบุคคล เช่น แนวคิดทัศนคติต่อเรื่องเอดส์ที่ว่าโรคเอดส์ไม่เกิดกับตนเองอย่างแน่นอนเพราะความมั่นใจในตนเองต่อการเลือกคู่นอนหรือตนมีวิธีการป้องกันตนจากการติดเชื้อเป็นต้น

การสื่อสารของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ พบว่ามีคุณลักษณะสำคัญสอดคล้องกับการสื่อสารของชุมชนดังที่ กาญจนา แก้วเทพและคณะ(๒๕๔๓) ได้กล่าวไว้ ในประเด็นดังต่อไปนี้

๑.) ลักษณะของการสื่อสารที่มีลำดับชั้น (Hierarchical-vertical communication)

๑.๑) <u>การสื่อสารจาก "บนลงล่าง"</u> (Top-down)

กล่าวคือ เป็นการร่วมประสานการดำเนินงานเอดส์จากผู้นำอย่างเป็นทางการลงมายังลูกบ้าน ซึ่งจะพบว่า หากผู้นำมีความสนใจในปัญหาของชุมชนตนเองและมีความตั้งใจในการพัฒนาชุมชนแล้ว ผู้นำของชุมชนจะสร้างการสื่อสารร่วมกับลูกบ้านและเป็นผู้ริเริ่มงานในการแก้ปัญหาเอดส์ของชุมชน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้นำเป็นผู้สื่อสารไปยังคนในชุมชนให้ทราบถึงการดำเนินงานของโครงการวิจัยและการนำชุมชนเข้าร่วมในเวทีเสวนาต่าง ๆ ที่ได้จัดขึ้น ทั้งยังรวมถึงขั้นตอนการผลิตสื่อที่บทบาทของผู้นำมีส่วนอย่างมากคือ การสื่อสารและประสานความร่วมมือให้คนในชุมชนได้ร่วมมือกันในกิจกรรมการรณรงค์ต่าง ๆ

<u>กลวิธีในการนำลูกบ้านเข้าร่วม</u> อาทิ เช่น

- การเป็นแบบอย่างในการเข้าร่วมทุกกิจกรรม
- การสนับสนุนด้วยคำพูดและการเสนอแนวคิด
- การเชื่อมั่นในการดำเนินงานหรือที่เรียกว่ามีความคิดแง่บวกต่อการจัดกิจกรรมรณรงค์
- การอำนวยด้านสถานที่คือการใช้บ้านของผู้นำเป็นที่รวบรวมคนในการวางแผนและดำเนินการ

อย่างไรก็ตามผู้นำชุมชนที่มีบทบาทต่อการดำเนินงานเอดส์นั้น พบว่า ไม่จำเป็นต้องมาจากผู้นำที่เป็นทางการเสมอไป ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนมาจากผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำที่เกิดจากความสนใจส่วนบุคคลต่อการแก้ปัญหาและได้พัฒนามาเป็นแกนนำของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเอดส์ และผู้นำที่มาจากบทบาทของพ่อบ้านแม่บ้านในชุมชนที่มีความห่วงใยในลูกหลานของตนและได้เห็นประโยชน์จากการจัดกิจกรรมรณรงค์จึงได้เข้าร่วมกิจกรรมในที่สุด

๑.๒) <u>การสื่อสาร “แบบแนวนอน”</u> (Horizontal)

กล่าวคือเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนร่วมกัน การที่ชุมชนจะเห็นปัญหาร่วมกันนั้นต้องมีการสร้างเวทีเสวนาหรือช่องทางในการสื่อสารระหว่างกัน **ช่องทางการสื่อสารที่พบในชุมชนคือ การประชุมหมู่บ้าน** ดังจะพบว่า การนำเรื่องการจัดกิจกรรมรณรงค์เข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้านนั้น ทำให้เกิดประเด็นหารือร่วมกันของคนในชุมชน ที่ประชุมได้มีสิทธิ์ออกเสียงและการแสดงความคิดเห็น จากการพูดคุยร่วมกันนั้นได้สร้างผลการยอมรับร่วมกันและได้กลายเป็น**มติของชุมชน** ซึ่งมติของชุมชนนี้เป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการ**สร้างความร่วมมือของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการรณรงค์**นั้น อาทิเช่น การประสานงานและความร่วมมือไปยังส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ลักษณะของสื่อสารแบบแนวนอนของคนในชุมชนต่อการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนได้แก่

- ถ้ามีความเห็นร่วมกันว่าเป็นกิจกรรมที่ดี เป็นประโยชน์และสามารถดำเนินการได้ แม้จะเกิดในที่ประชุมแล้ว ก็สามารถผลักดันให้เกิดความร่วมมือโดยคนทั้งชุมชนได้
- การสื่อสารแบบแนวนอน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เป็นทั้งฝ่ายผู้รับสารและส่งสารไปพร้อมกัน ลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดการเสนอความคิดและรับแนวคิดร่วมกัน

๑.๓) <u>การสื่อสารจาก “ล่างขึ้นบน”</u> (Bottom-up)

กล่าวคือ เป็นการสื่อสารจากลูกบ้านย้อนกลับขึ้นไปยังผู้นำ เนื่องจากบทบาทหนึ่งของผู้นำคือผู้ที่อำนวยให้เกิดการพัฒนาในชุมชนของตน โดยผู้นำเพียงลำพังไม่สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ดังนั้นจำเป็นต้องมีทีมงานร่วมกันในการวางแผนและจัดการ และเพื่อช่วยให้ผู้นำได้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและครอบคลุม ผู้นำจึงต้องฟังเสียงของคนในชุมชน และทรัพยากรด้านบุคคลของชุมชนนั้นยังประกอบไปด้วย ปราชญ์ชุมชน พ่อครู ผู้นำทางศาสนา ครู ผู้ติดเชื้อซึ่งเป็นผู้มีศักยภาพในการนำชุมชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาได้ การสื่อสารจากลูกบ้านนั้นเป็นการสะท้อนให้กับผู้นำต่อการดำเนินการในชุมชน หากมีการสื่อสารในรูปแบบเช่นนี้ร่วมด้วย จะทำให้เกิดการรณรงค์อย่างที่คนในชุมชนต้องการ

๒.) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาวิจัยนั้น ได้ใช้ การศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของการศึกษา โดยเป้าหมายของกิจกรรมเพื่อต้องการให้เกิดลักษณะดังนี้

๒.๑) <u>การสร้างการตระหนักใน “การเป็นเจ้าของของชุมชน”</u> ผ่านการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชนจากการจัดเวทีเสวนาชุมชน โดยการจัดให้มีประเด็นการแสดงความคิดเห็นในด้านลักษณะชุมชนของตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน จุดดีและจุดด้อย (SWOT) รวมถึงความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ซึ่งการตระหนักในการเป็น “เจ้าของชุมชน” นั้นได้ย้ำเน้นให้เกิดความผูกพันของคนและชุมชน และอาจรวมไปถึงความหวงแหนในชุมชนของตน อันนำสู่การเกิด**ขบวนการ**หรือ**กลุ่มพลังของชุมชน**ที่จะเข้ามาจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชน หรือ “คณะทำงานเอดส์” จากศึกษาพบว่า คณะทำงานเอดส์นั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างในกระบวนการศึกษาวิจัย เนื่องจากคณะทำงานเอดส์เป็นกลุ่มที่ริเริ่มในกิจกรรมการรณรงค์โรคเอดส์ของชุมชน ทั้งยังสามารถผลักดันให้เกิดการดำเนินงานรณรงค์ในรูปแบบของชุมชนทั้งหมดได้ และลักษณะของผู้ที่เข้ามาเป็นคณะทำงานเอดส์อันดับแรกนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีความสนใจในชุมชนของตน และภายหลังติดตามด้วย ความสามารถของแต่ละบุคคลในการพูด ด้านเขียนหรือด้านความคิด สถานภาพของแต่ละบุคคลต่องานเอดส์ เช่น เคยดำเนินงานด้านเอดส์มาก่อน เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ หรืออีกหลายคนที่ได้เข้ามาเพราะการถูกคัดเลือกและไม่แน่ใจว่าตนจะสามารถทำได้หรือไม่ แต่ก็ยินดีเข้าร่วมและร่วมทำในสิ่งที่ตนสามารถทำได้

๒.๒) <u>โอกาสในการเข้าถึงสื่อของคนในชุมชน</u> เดิมทีการจัดกิจกรรมการรณรงค์นั้นมาจากกลุ่มมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่น เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ผู้นำในฝ่ายบริหารหรือการเข้ามาสนับสนุนขององค์กรภายนอกเช่น องค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ร่วมกับอีกหลายส่วนในชุมชน โดยการวางแผนการดำเนินการและจัดกิจกรรมรณรงค์นั้นให้กับคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนคือผู้รับสาร การเข้าถึงสื่อจึงเป็นการได้รับสารจากการรณรงค์มากกว่าที่จะเป็นการเข้าถึงบทบาทของการร่วมแสดงความคิดเห็นและเลือกสื่อในการรณรงค์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการลักษณะเช่นนี้ก็นับว่าเป็นประโยชน์กับชุมชนในการรณรงค์ป้องกันเอดส์ แต่เพื่อให้เกิดผลในด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ควรที่จะคำนึงถึงการเข้าถึงสื่อของคนในชุมชนต่อการเข้ามาแสดงความคิดเห็นและเลือกสื่อที่ตรงกับความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น

๒.๓) <u>การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ในทุกระดับ</u>

กล่าวคือ กิจกรรมการรณรงค์นั้น อาจแบ่งระดับการมีส่วนร่วม เช่น ส่วนของการเป็นผู้รับสารที่เป็นของคนในชุมชนทั้งหมด ส่วนของการเป็นผู้ผลิตและส่งสารอาจเกิดกับคนบางกลุ่ม หรือที่เรียกว่า “คณะทำงานเอดส์“ ซึ่งสาระสำคัญของการเป็นผู้ผลิตคือ ต้องเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่ได้ร่วมกันผลิตและร่วมส่งสาร โดยร่วมเป็นผู้เลือกประเด็นของเนื้อหาในการรณรงค์ วิธีการนำเสนอ หรือช่องทางการเผยแพร่ รวมถึงการเข้ามามีบทบาทในการผลิตและร่วมประเมินผล ส่วนระดับสุดท้ายคือผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้นอาจขึ้นกับความสำเร็จของการเป็นผู้ผลิตและผู้ส่งสารของชุมชน กล่าวคือ หากชุมชนเห็นผลดีที่เกิดจากการจัดกิจกรรมรณรงค์ของชุมชนและความร่วมมือ ความสามารถของชุมชนต่อการดำเนินการผลิตแล้วนั้น ภายหลังชุมชนจะเป็นผู้ร่วมเสนอให้เป็นแผนงานหรือความร่วมมือที่จะเกิดต่อไปในอนาคตได้ และนำมาสู่การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดวันเวลาในการดำเนินการ วิธีการดำเนินการ และสิ่งที่สำคัญคือ ชุมชนมีฐานของประสบการณ์ในการทำงานด้านเอดส์ที่จะนำมาใช้ในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนต่อไป

๒.๔) <u>การมีส่วนร่วมในการประเมินผล</u> เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดกิจกรรมรณรงค์ที่นับว่าสำคัญขั้นตอนหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่เป็นฝ่ายรับสารนั้นจะเป็นฝ่ายรับสารที่สมบูรณ์ ขณะที่ผู้ผลิตและผู้ส่งสารจะดำเนินการอย่างสมบูรณ์แบบก็ต่อเมื่อมีการประเมินผลของกิจกรรมที่จัดขึ้นมาทั้งหมด ผลของการประเมินนั้นจะเป็นการสรุปกิจกรรมการรณรงค์นั้นว่าเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง อีกทั้งเป็นแนวทางในเกิดการปรับปรุงพัฒนาหากมีการจัดกิจกรรมการรณรงค์ในอนาคตต่อไป

แผนภูมิที่ ๑๓ แสดงการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน

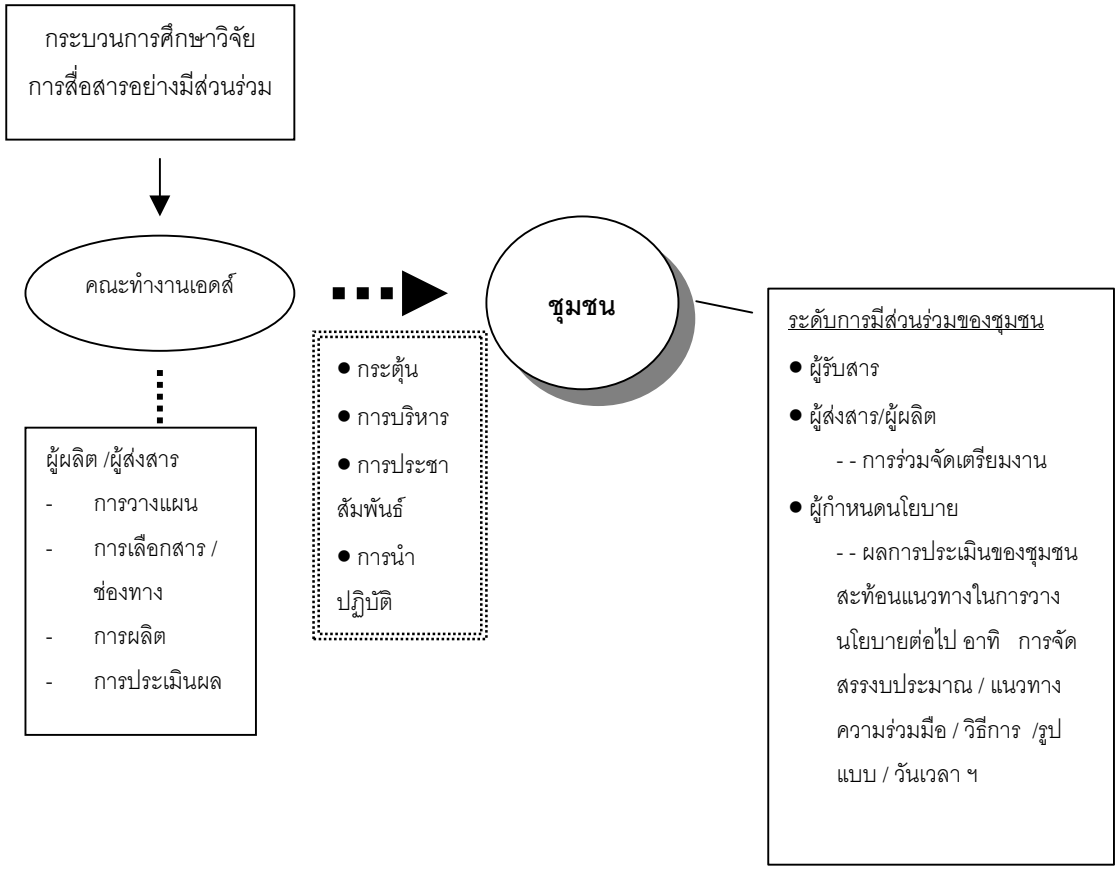

ประเด็นที่ ๒ ชุมชนมีศักยภาพในการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน

เนื่องจากศักยภาพของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนคือความสามารถของชุมชนอันประกอบด้วยองค์ประกอบที่ทำให้เกิดศักยภาพในการดำเนินงานเอดส์ ได้แก่ ลักษณะของแต่ละชุมชน ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างทางอำนาจ ระบบความคิด สภาพเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อ ทุกอย่างล้วนเป็นองค์ประกอบที่สามารถนำมาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนได้ โดยการวิเคราะห์ความเป็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์นั้น จะวิเคราะห์ได้จากการมีส่วนร่วมและองค์ประกอบของชุมชนที่ใช้ในการจัดการกับปัญหาเอดส์

ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนและศักยภาพของชุมชนที่การศึกษาวิจัยค้นพบคือ

๑.) โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน

ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เรียกว่า “ระบบเครือญาติ” ในชุมชน ทั้งนี้คนในชุมชนนั้นมีความเกี่ยวพันในความเป็นญาติทั้งในความเป็นญาติที่มาจากสายเลือดและสภาพภาพที่ได้มาในภายหลัง ซึ่งความเป็นเครือญาติส่งผลในการจัดการปัญหาเอดส์ได้คือ เมื่อคนในชุมชนเข้าใจในเรื่องของโรคเอดส์ว่ามีการติดเชื้อได้อย่างไร อีกทั้งเข้าใจในวิธีการอยู่ร่วมกัน ทั้งเกิดความตระหนักว่าผู้ติดเชื้อเหล่านี้แท้จริงแล้วคือญาติของพวกเขา เป็นคนในชุมชนเดียวกัน ความรังเกียจเมื่อครั้งอดีตนั้นได้ผ่อนคลายลง คนในชุมชนยอมรับผู้ติดเชื้อและอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข อีกทั้งผู้ติดเชื้อสามารถร่วมกิจกรรมและเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับ

การจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนผ่านทางความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือที่เรียกว่า “ระบบเครือญาติ” ดังมีดังต่อไปนี้

- เมื่อผู้ติดเชื้อได้กลายเป็นผู้ป่วยเอดส์นั้น คนในครอบครัวคือผู้ที่ดูแลเขาเหล่านั้นได้เป็นอย่างดีตามอัตตภาพของแต่ละครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยได้กลับมามีสุขภาพแข็งแรงอีกครั้งหรือให้จากไปอย่างมีความสุข
- การสื่อสารของระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน ไม่ว่าคนนั้นจะมีสถานภาพความเป็นญาติอย่างไรหรือมีระดับการสื่อสารขั้นไหน ซึ่งเนื้อหาสาระของการสื่อสารนั้นคือ เพื่อเตือนซึ่งกันและกันให้ห่างไกลจากพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการรณรงค์โรคเอดส์ของชุมชน ดังจะพบว่า คนในชุมชนตระหนักว่าปัญหาเอดส์อาจคุกคามต่อชุมชนของเขาได้และกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของพวกเขานั้นมีโอกาสเสี่ยงเช่นเดียวกับคนรุ่นพ่อแม่ในอดีตที่เผชิญปัญหาเอดส์และเสียชีวิตมาหลายรายแล้ว กิจกรรมการณรงค์นั้นถูกจัดขึ้นตามการดำเนินงานของชุมชนผ่านบางกลุ่มหรือจากองค์กรภายนอกหรือจากความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรภายนอก อย่างไรก็ตาม กิจกรรมนั้นมีเป้าหมายเพื่อรณรงค์ให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและเกิดความตระหนักในปัญหาเอดส์ตลอดจนการมีทัศนคติแง่บวกต่อผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และที่สุดเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมใจกันในการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนต่อไป

๒.) กลุ่มหรือองค์กรชุมชน

เป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เข้ามาจัดการต่อปัญหาเอดส์ในชุมชน จำแนกได้ดังนี้

กลุ่มผู้นำ จากการศึกษาพบว่าปัจจัยเรื่องของผู้นำเป็นได้ทั้งส่วนสนับสนุนให้เกิดการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน ขณะเดียวกันอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ

<u>ผู้นำที่ให้การสนับสนุน</u> จะพบว่า เป็นผู้นำที่มีแนวคิดในการต้องการให้ชุมชนของตนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้รับการพัฒนา เป็นผู้นำที่เห็นปัญหาของชุมชนของตน สำหรับปัญหาเอดส์นั้น พบว่า ผู้นำเป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน เป็นบทบาทของผู้นำกิจกรรมนั้นและอำนวยให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนต่อกิจกรรมรณรงค์

<u>ผู้นำที่เป็นอุปสรรค</u> พบว่า ผู้นำลักษณะเช่นนี้ไม่แสดงความคิดเป็นต่อกิจกรรมการณรงค์อีกทั้งไม่ได้ใช้บทบาทของความเป็นผู้นำสนับสนุนกิจกรรมการรณรงค์ เป็นแต่เพียงให้กิจกรรมนั้นเกิดขึ้นจากฐานของลูกบ้านหรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากกิจกรรมนั้น และจากการสะท้อนของคนในชุมชนพบว่า ผู้นำควรจะเป็นผู้ที่เข้ามาจัดการดูแลชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้นำกลายเป็นผู้ที่ชุมชนต้องคอยส่งสารกระตุ้นให้ผู้นำเข้ามาจัดการกับปัญหาและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหา

กลุ่มแกนนำ คนในชุมชนที่สนใจในปัญหาเอดส์ของชุมชน พร้อมทั้งมีความกระตือรือร้นในการที่จะแก้ปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มแกนนำนี้อาจมาจากคนหลายกลุ่มในชุมชนทั้งจากผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือจากชาวบ้านธรรมดา โดยได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของชุมชน อีกทั้งร่วมประสานงานกับส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งแกนนำของชุมชนนี้ทำให้เห็นพลังของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ที่ชัดเจนมากขึ้น

กลุ่มผู้ติดเชื้อ เนื่องจากผู้ติดเชื้อนั้นเป็นสื่อบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเอดส์ เรื่องราวของผู้ติดเชื้อนั้นสามารถสร้างผลของการรณรงค์ได้ การเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของผู้ติดเชื้อนั้นคือการใช้สื่อบุคคลในการสื่อให้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่ายและใกล้ตัวมายิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบันจะพบว่า ผู้ติดเชื้อเข้ามามีบทบาทต่อการจัดการเอดส์ของชุมชนอย่างเลี่ยงไม่ได้ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อนั้นมิได้เข้ามาจัดการปัญหาเอดส์เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ติดเชื้อและครอบครัวเท่านั้น หากแต่ได้กลายมาเป็นผู้ร่วมจัดการปัญหาเอดส์เพื่อคนในชุมชนหรือคนที่ไม่ติดเชื้อ ซึ่งเป็นประเด็นที่ชุมชนจะต้องปรับตัวมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อบุคคลเหล่านี้เห็นควรที่ชุมชนจะต้องดูแลรักษาให้อยู่ตราบนานเท่านาน และชุมชนเองจะต้องมีบทบาทมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ หากจะเปรียบไปแล้วชุมชนเป็นเสมือนการปกครองประเทศหนึ่ง มีการจัดการอยู่ในชุมชนของตนระดับหนึ่ง ดังนั้นชุมชนจะต้องปรับตัวเข้าสู่การจัดการโดยตัวของชุมชนมากยิ่งขึ้น เสมือนกับการจัดการบริหารประเทศเช่นกัน

๓.) ระบบความคิดหรือวิถีคิดของชุมชน

ด้วยระบบวิถีคิดของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์พบว่า **หากคนในชุมชนมีวิถีคิดที่เน้นคำสอนทางศาสนาหรือคุณธรรมนำชีวิตแล้วนั้น ชุมชนจะให้ความสำคัญกับปัญหาเอดส์ด้วยเช่นกัน** จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนที่มีวิถีคิดในเรื่องของบุญและการทำบุญแล้วนั้น คนในชุมชนต่างมีความยินดีร่วมกันในการทำบุญ ซึ่งเป็นประเด็นที่เสริมสร้างกับการจัดกิจกรรมการรณรงค์ได้เป็นอย่างดี ดังจะพบว่า มีการปรับเอาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีคุณค่าเข้ามาใช้ในกิจกรรมการรณรงค์อันสอดคล้องกับวิถีคิดของคนในชุมชนแล้วนั้น ด้านการสร้างความร่วมมือและการเตรียมการสามารถเกิดขึ้นในชั่วระยะสั้นเมื่อเทียบกับบางกิจกรรมที่ต้องใช้เวลานาน ซึ่งผลสุดท้ายกิจกรรมนั้นมิได้เกิดผลในการรณรงค์ของชุมชน

วิถีคิดอีกประการหนึ่ง คือ **การเห็นอกเห็นใจในเพื่อมนุษย์ด้วยกัน** เนื่องจากปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ต่างไม่มีใครที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับตน ดังนั้นผู้ที่ประสบกับปัญหาเช่นนี้จึงเป็นผู้ที่ควรได้รับความเห็นใจจากชุมชน คำล้านนากล่าวไว้ว่า “ตกต่าเปิ้นเป๋นดีใคร่หัว ตกต่าตั๋วเป๋นดีใคร่ไฮ้” สะท้อนแง่คิดว่า เรื่องทุกข์ร้อนของผู้อื่นนั้นอาจเป็นเรื่องที่สนุกสนานของบางคน แต่หากตนเองได้ประสบเช่นนั้นแล้วจะกลายเป็นเสียงร้องไห้ในที่สุด ซึ่งใช้สอนคนรุ่นต่อ ๆ มาว่า อย่าซ้ำเติมในเรื่องทุกข์ร้ายของผู้อื่น เพราะหากเกิดกับเราบ้าง ก็คงจะทนไม่ได้เช่นกัน และอีกคำล้านนาหนึ่งที่กล่าวว่า “เอ็นดูเปิ้น” นั้นสะท้อนให้เห็นพื้นฐานของคนภาคเหนือที่มีจิตใจแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ด้วยวิถีคิดที่ให้ความสงสารและความเห็นใจผู้ติดเชื้อนั่นเอง นำมาสู่การแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

ประเด็นที่ ๓ กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชน

จากการศึกษาถึงกระบวนการสื่อสารรณรงค์ของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์นั้น สิ่งที่เป็นจุดร่วมเดียวกันของการศึกษาใน ๓ พื้นที่ คือ “กระบวนการสร้างการรณรงค์แบบมีส่วนร่วม” โดยทั้งสามพื้นที่ได้ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน แต่ด้วยความต่างของบริบทของชุมชนที่แม้จะดำเนินการด้วยกระบวนการเดียวกัน จึงทำให้เกิดในผลของกระบวนการที่ต่างกันไป อันสะท้อนให้ทราบถึงลักษณะของกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

ตารางที่ ๙ แสดงสรุปลักษณะของกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน ๓ พื้นที่

	บ้านเวียงกลาง	บ้านดอยงาม	บ้านป่าแดงหลวง
องค์ประกอบของการสื่อสาร			
ผู้ส่งสาร(sender)	คณะทำงานเอดส์ (ผู้นำชุมชน/ตัวแทนเยาวชน/ผู้ติดเชื้อ/ผู้ได้รับผลกระทบ/พ่อบ้านแม่บ้าน)	คณะทำงานเอดส์ (ผู้นำชุมชน/เยาวชน/แม่บ้าน/พ่อบ้าน/ผู้ติดเชื้อ)	แกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย (ผู้นำที่เป็นทางการ/หมอพื้นบ้านพ่อบ้าน/แม่บ้าน/ผู้ติดเชื้อ)
เนื้อหาสาร (message)	ความรู้เรื่องโรคเอดส์ / พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์/วิธีการป้องกัน/เพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย/การอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ/การดูแลผู้ป่วยเอดส์	การเสริมกำลังใจผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์/ การใช้ความรักความผูกพันของครอบครัวป้องกันเอดส์	การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชน จากความบอบช้ำในปัญหาเอดส์สู่ศักดิ์ศรีของชุมชน
ผู้รับสาร (reciever)	คนในชุมชน / คนนอกชุมชน	คนในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง	คนในชุมชนและตำบลเกาะช้าง
ช่องทางการสื่อสาร (channel)	สื่อบุคคล - ผู้ติดเชื้อ / พ่อบ้านแม่บ้าน / ผู้นำ สื่อเฉพาะกิจ - บอร์ดประชาสัมพันธ์ - ภาพพลิก - การเดินรณรงค์	สื่อบุคคล – ผู้ติดเชื้อ / ครู / ผู้นำ / เจ้าหน้าที่องค์รกพัฒนาเอกชน สื่อประเพณี - ประเพณีทานทอด - งานสานสัมพันธ์ครอบครัว “เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น”	สื่อบุคคล – ผู้ติดเชื้อ / แกนนำชุมชน / เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน แนวคิด พิพิธภัณฑ์ชุมชน
แหล่งที่มาของการรณรงค์			
- ภายนอกชุมชน	หน่วยงานภาครัฐ	หน่วยงานภาครัฐและเอกชน	หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- ภายในชุมชน	การสื่อสารระหว่างบุคคล	คณะทำงานเอดส์ระดับตำบล การสื่อสารระหว่างบุคคล	แกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย การสื่อสารระหว่างบุคคล
ขอบเขตการสื่อสารรณรงค์	การสื่อสารใน ๓ พื้นที่ พบว่า เป็นการผสมผสานร่วมระหว่างการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อประเพณี สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจและสื่อมวลชนจากฐานการดำเนินงานในอดีต		
เป้าหมายการสื่อสาร	เป็นการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดข้อมูลในเรื่องโรคเอดส์และโน้มน้าวใจให้คนตะหนักในปัญหาเอดส์และผลกระทบที่ตามมา	เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ อาทิผู้สูงอายุที่รับภาระดูแลหลานที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ของคนด้วยประเด็นปัญหาเอดส์	เพื่อพัฒนาความเป็นตัวตนของชุมชน(community self-expression) ในการแสดงออกซึ่ง ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชน

ในการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชนมีการจัดการตามองค์ประกอบของการสื่อสาร กล่าวคือ คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ส่งสาร (Sender) โดยผ่านกระบวนการของการมีส่วนร่วมของกิจกรรมการรณรงค์ทุกขั้นตอน อาทิเช่น คนในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามาร่วมคิด วางแผน และตัดสินใจต่อการเลือกสื่อเพื่อใช้ในการรณรงค์ โดยบทบาทของคณะวิจัยคือการเป็นผู้สนับสนุนและจุดประเด็นร่วมทั้งผลักดันให้เกิดกิจกรรมการรณรงค์ขึ้นและร่วมศึกษาวิจัย การวิจัยจึงเป็นการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนและคณะวิจัยร่วมกัน ซึ่งการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนสอดคล้องกับแนวคิดของดารณี (๒๕๓๕) ที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและวิเคราะห์ชุมชน นอกจากนั้นชุมชนยังได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเอดส์ผ่านเวทีเสวนาร่วมกัน รวมถึงการร่วมกันในการเลือกวิธีและวางแผนในการแก้ปัญหาของคณะทำงานเอดส์ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชนในการประชุมร่วมกันกับคณะวิจัย แม้ว่าจะเป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นกระบวนการในการเข้าไปศึกษาและสร้างองค์ความรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและชุมชน ดังที่เอกสุธี (๒๕๓๘) ได้สรุปไว้ อันเป็นความร่วมมือในด้านการประสานความรู้ในบริบทของชุมชนและความต้องการของชุมชนร่วมกับความรู้ทางทฤษฎี ระเบียบวิธีวิจัยในเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการพัฒนาในการศึกษาการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน แต่ทว่าชุมชนเองก็ได้มีส่วนร่วมในการเลือกกิจกรรมการรณรงค์จากการสร้างความเข้าใจของคณะวิจัยในความรู้ด้านการรณรงค์สื่อสารผ่านการให้ข้อมูลและอำนวยให้เกิดกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน จากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์นั้นชุมชนได้เกิดความเป็นเจ้าของกิจกรรมต่าง ๆ นั้น อีกทั้งมีส่วนร่วมในการประเมินผลกิจกรรมการรณรงค์ที่ได้ร่วมกันจัดทำ ผ่านเวทีการประเมินผลของชุมชน

ในส่วนของเนื้อหาสาร (Message) นั้น เป็นเนื้อหาที่วิเคราะห์จากลักษณะของชุมชนและสถานการณ์ของปัญหาเอดส์ รวมถึงฐานความรู้ในเรื่องเอดส์ที่คนในชุมชนได้รับทราบมา ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของคนในชุมชนให้ได้ใกล้เคียงที่สุด อันสอดคล้องกับแนวความคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนของเกศินี(๒๕๔๒) ที่ว่า คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนและผลิตเนื้อหาของสื่อ จากผลของการศึกษาวิจัยพบว่า เนื้อหาสารนั้นได้แก่ ความรู้เรื่องโรคเอดส์ ด้านพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อ การป้องกันตนจากการติดเชื้อ การอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อและการดูแลผู้ป่วยเอดส์ใน นอกจากนั้น เนื้อหาสารยังได้ขยายความในการสร้างการตระหนักให้กับคนในชุมชนถึงผลกระทบของปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชน การให้กำลังใจครอบครัวของผู้ติดเชื้อโดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ต้องรับภาระเลี้ยงดูหลานที่ได้สูญเสียพ่อแม่ด้วยโรคเอดส์ การใช้ความรักความผูกพันของครอบครัวช่วยป้องกันเอดส์และการร่วมสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชนจากความบอบช้ำของปัญหาเอดส์สู่ชุมชนที่มีศักดิ์ศรีอันประกอบด้วยองค์ความรู้ของชุมชนใน

ด้านต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนได้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน อาจผลักดันสู่การพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ในส่วนของ**ช่องทางการสื่อสาร** (Channel) นั้น ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ช่องทางการสื่อสารของชุมชนในการจัดกิจกรรมรณรงค์นั้นได้อาศัยรูปแบบของสื่อต่าง ๆ ได้แก่

<u>สื่อบุคคล</u> ที่แสดงออกมาในการสื่อสารระหว่างบุคคลหรือการสื่อสารในกลุ่มย่อย โดยมีผู้ทำหน้าที่ส่งสารที่สามารถสื่อเรื่องราวและผลกระทบของปัญหาเอดส์ได้เป็นอย่างดี และเป็นสื่อบุคคลที่เป็นทางการ คือ ผู้ติดเชื้อ นอกจากนั้นยังรวมไปถึงเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หรือแกนนำชุมชน ผู้ที่เข้ามาดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชน

<u>สื่อเฉพาะกิจ</u> โดยเป็นสื่อที่คนในชุมชนได้ร่วมกันผลิตขึ้นมา มีเป้าหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารนั่นคือคนในชุมชนที่เป็นกลุ่มเสี่ยงต่าง รูปแบบของสื่อเฉพาะกิจที่ได้ใช้ในการรณรงค์ในการดำเนินงานวิจัยครั้งนี้ คือ บอร์ดประชาสัมพันธ์ ภาพพลิก เทปบันทึกเสียงการรณรงค์และสื่อเฉพาะกิจในรูปของกิจกรรม ได้แก่ การเดินขบวนรณรงค์ และการแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว รวมไปถึงการดำเนินงานในชุมชนที่ผ่านมายังได้ ในการณรงค์ของชุมชนก่อนที่จะทำการศึกษาวิจัย

<u>สื่อพื้นบ้าน</u> ได้แก่ การจัดประเพณีตานทอด โดยการนำเอาประเพณีของชุมชน มาประยุกต์เข้ากับการรณรงค์จากการสอดแทรกประเด็นของการเสริมกำลังใจผู้เฒ่าที่รับภาระเลี้ยงดูหลานที่ได้สูญเสียพ่อแม่จากโรคเอดส์ และจากการดำเนินกิจกรรมของชุมชนเองได้มีการนำเอารูปแบบของเพลงพื้นบ้านของชาวเหนือ อันได้แก่ เพลงจ๊อย ค่าวซอเป็นช่องทางในการนำเสนอ โดยการใส่เนื้อหาให้ระวังโรคเอดส์ สถานการณ์ที่มีผู้ติดเชื้อเอดส์ในปัจจุบัน และรวมไปถึงหนทางในการป้องกันเอดส์ การนำเสนอนั้นผู้ส่งสาร ได้แก่ เยาวชนดังเช่นในหมู่บ้านดอยงามและโดยศิลปินพื้นบ้านในชุมชนป้านป่าแดงหลวงเป็นต้น

เมื่อพิจารณาถึงแหล่งที่มาของการรณรงค์พบว่า การรณรงค์ในชุมชนนั้น มีแหล่งที่มาอยู่ ๒ ประการด้วยกัน กล่าวคือ

1.) <u>จากภายนอกชุมชน</u> อันได้แก่ การดำเนินงานของหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่เข้ามาดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชน ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายในการสร้างความรู้ความเข้าใจในกับชุมชนในเรื่องโรคเอดส์ การป้องกันและการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการลดมิให้มีผู้ติดเชื้อรายใหม่เพิ่มขึ้น นอกจากนั้นยังเป็นการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนผู้ติดเชื้อและครอบครัวอันเป็นการบรรเทาคนเหล่านั้นจากผลกระทบของปัญหาเอดส์ การเข้ามาดำเนินงานขององค์กรภายนอกชุมชนนั้นได้ก่อให้เกิดผลดีหลายอย่างแก่ชุมชน อาทิเช่น

- คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องเอดส์มากยิ่งขึ้น

- เกิดการดำเนินงานด้านเอดส์ในส่วนอื่น ๆ ตามมาเช่น การสนับสนุนและช่วยเหลือครอบครัวของผู้ติดเชื้อ การสนับสนุนด้านอาชีพให้กับผู้ติดเชื้อและครอบครัว
- เกิดการหนุนเสริมการดำเนินงานด้านเอดส์ในชุมชนร่วมกับองค์กรชุมชน พร้อมกันนั้นชุมชนได้มีฐานประสบการณ์งานด้านเอดส์ที่ได้ดำเนินร่วมกัน ทั้งจากการเข้าร่วมสัมมนา ร่วมกิจกรรมกับองค์กรพัฒนาเอกชน หรือการศึกษาดูงาน ในด้านตัวแทนของชุมชนที่ร่วมประสานกับองค์กรภาคเอกชน ซึ่งอาจได้แก่ ผู้ติดเชื้อนั้น นับว่าเป็นโอกาสในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ต่อการเข้ามาดำเนินการงานด้านเอดส์ ทั้งยังรวมไปถึงเทคนิคในการดำเนินงานเป็นต้น
- หน่วยงานเอกชนบางหน่วยงานอาจเข้ามาร่วมพัฒนาชุมชนในด้านอื่น เช่น การจัดธนาคารชุมชนหรือการพัฒนาในส่วนอื่นของชุมชนที่เป็นการพัฒนาสภาพชุมชนเพื่อการจัดการปัญหาเอดส์อย่างยั่งยืน
- การประสานหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ นอกเหนือจากองค์กรที่เข้ามาดำเนินการ เช่น เครือข่ายผู้ติดเชื้อ หน่วยงานราชการต่าง ๆ เช่น สาธารณสุขอำเภอเป็นต้น

2.) <u>การดำเนินงานภายในชุมชนเอง</u> กล่าวคือเป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนได้ร่วมคิด วางแผนดำเนินงานรณรงค์อันเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนเอง อาจเป็นไปตามประสบการณ์ของแต่ละชุมชนหรือการได้รับการเรียนรู้จากการดำเนินงานภายนอกและจากการร่วมดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชนร่วมกับคณะวิจัย

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนนั้น ปัจจัยหลักอยู่ที่ว่าชุมชนนั้นต้องสามารถดำเนินการต่อปัญหาเอดส์ได้ด้วยตัวชุมชนเอง เนื่องจากชุมชนเป็นผู้ทราบบริบทของชุมชนเอง มีความต้องการจากการดำเนินงานอย่างไร อีกทั้งมี "ทุน" หรือ "ศักยภาพของชุมชน" เป็นองค์ประกอบในการจัดการกับปัญหาเอดส์ได้ คนในชุมชนนั้นต่างมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน ความร่วมมือของคนในชุมชนนั้นเป็นพลังในการจัดการกับปัญหาเอดส์ ส่วนปัจจัยเสริมคือ การเข้ามาสนับสนุนของการดำเนินงานจากองค์กรภายนอก ทั้งนี้ องค์กรภายนอกเป็นผู้ที่มีกระบวนการดำเนินงาน มีงบประมาณ มีเจ้าหน้าที่ดำเนินงาน หรือแนวทางในการพัฒนา ถือได้ว่าเป็นตัวส่งเสริมชุมชนในการจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนได้ ความร่วมมือของทั้ง ๒ ฝ่าย จึงควรเป็นแบบเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ชุมชนเองต้องมีตัวแทนของชุมชนในการเข้ามาร่วมดำเนินงาน ขณะที่องค์กรภายนอกนั้นต้องมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างชุมชนให้ดำเนินการเองได้เมื่อภายหลังที่องค์กรภายนอกได้ถอนตัวออกจากชุมชน ชุมชนจะสามารถจัดการกับปัญหาเอดส์โดยตัวชุมชนเองได้

ขอบเขตของการสื่อสารรณรงค์ในการศึกษาวิจัยพบว่า มีขอบเขตของการสื่อสารที่มิได้จำกัดเฉพาะสื่อใดสื่อหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการผสานร่วมกันทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อประเพณี สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคลและสื่อเฉพาะกิจ รวมถึงการใช้สื่อมวลชนจากฐานการดำเนินงานในอดีตอันเป็นการทำงานในวงกว้างผ่านมายังทุกชุมชนในสังคมไทยและพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยสื่อดังกล่าวถูกนำมาใช้ร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการในการสื่อสารของชุมชนและสิ่งที่จะสามารถจัดการกับปัญหาเอดส์ในแต่ระยะเวลาของปัญหา

นอกจากนั้น ขอบเขตของชุมชนยังเป็นตัวแบ่งที่ทำให้ทราบถึงทิศทางการไหลของข่าวสารได้ ๓ ทาง อันสอดคล้องกับแนวคิดของรุจิรา(๒๕๔๒) ถึงทิศทางของข่าวสาร คือ

- การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน อันเป็นภาพของการจัดการปัญหาเอดส์ในช่วงแรก
- เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง อันได้แก่การเข้ามาร่วมแก้ปัญหาของชุมชน เนื่องจากปัญหาเอดส์มิได้เป็นปัญหาของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถานีอนามัยหรือผู้นำฝ่ายปกครองเท่านั้น แต่ยังเป็นปัญหาของคนในชุมชน ซึ่งตัวแทนของคนในชุมชนที่ได้เข้ามาร่วมคือ คนในชุมชนที่เปิดเผยว่าตนเองติดเชื้อ และมีการพัฒนาสู่การเป็นกลุ่มผู้ติดเชื้อในชุมชน
- การสื่อสารเพื่อส่งเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก ดังจะเห็นได้จาก ชุมชนบ้านป่าแดงหลวงและชุมชนใน ต.เกาะช้าง ที่ได้มีการดำเนินงานด้านเอดส์ จนเป็นที่สนใจของบุคคลภายนอกต่าง ๆ จึงได้เข้ามาศึกษาดูงาน ร่วมแลกเปลี่ยน การดำเนินงานของชุมชนนั้นได้สร้างบุคลากรในชุมชนเองให้ได้รับรางวัล “คนดีศรีสังคม” ในการดำเนินงานด้านเอดส์ ประจำปี ๒๕๔๓ เป็นต้น

เมื่อพิจารณาในส่วนของ**เป้าหมายการสื่อสาร**ตามแนวคิดการสื่อสารเพื่อชุมชน อ้างในรุจิรา(๒๕๔๒)และกาญจนา แก้วเทพและคณะ(๒๕๔๓) ผลการศึกษาวิจัยพบว่า เป้าหมายของการสื่อสารรณรงค์ของชุมชนที่พบนั้นมีดังต่อไปนี้

1.) เป็นการสื่อสารที่ถ่ายทอดข้อมูลในเรื่องโรคเอดส์ การป้องกันตนเองจากการติดเชื้อ รวมถึงการอยู่ร่วมและการดูแลผู้ป่วยที่บ้านให้กับคนในชุมชนในการรับมือกับปัญหาเอดส์ รวมถึงเป็นการโน้มน้าวใจของคนในชุมชนให้ตระหนักในปัญหาเอดส์และผลกระทบที่ตามมาหากมีพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

2.) เป็นการสื่อสารที่เพิ่มอำนาจให้แก่คนในชุมชน (Empower) ในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการต่อปัญหาเอดส์อย่างอิสระ แม้ว่ากิจกรรมการรณรงค์ผ่านโครงการวิจัยจะเป็นกิจกรรมในระยะเวลาสั้น ๆ แต่จากการมีส่วนร่วมและการดำเนินการของคนใน

ชุมชนร่วมกับคณะวิจัยแล้วนั้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นประสบการณ์การเรียนรู้ของชุมชนอย่างหนึ่งในการคิด ตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระ ทั้งในแง่บุคคลที่เข้ามาดำเนินการนั้น ได้เป็นคนในชุมชนที่อาจมีบทบาทงานเอดส์หรือไม่มีประสบการณ์งานเอดส์มาก่อนเลย ด้านงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการวิจัย ซึ่งมิได้มีข้อจำกัดเช่นงบของตำบลที่ต้องมีการจัดการตามแผนของส่วนรวม จึงทำให้ชุมชนมีอิสระในการเลือกสื่อและการดำเนินงานอย่างที่ชุมชนเห็นร่วมกัน

3.) การสื่อสารรณรงค์ของชุมชนต่อการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์นั้น ควรที่จะได้มีการประสานแนวคิดเพื่อใช้ในการจัดการปัญหาเอดส์ ซึ่งแนวคิดนั้นอาจเป็นการผสมผสานแนวคิดหรือองค์ความรู้ดั้งเดิมของชุมชน จากปราชญ์ของชุมชนร่วมกับแนวคิดใหม่หรือวิธีการใหม่ที่ชุมชนเห็นว่าเป็นประโยชน์ รูปแบบการจัดการอาจเป็นสื่อเก่าในรูปแบบใหม่ หรือสื่อใหม่ในวิธีการแบบเดิมของชุมชน อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่าไม่มีข้อจำกัดในการเลือกแนวคิดในการนำมาจัดการปัญหาแต่ขึ้นกับการนำมาใช้เพื่อตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ได้อย่างเกิดผลมากยิ่งขึ้น

กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการนั้นกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนได้ โดยการสื่อสารรณรงค์นั้นต้องเป็นการดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีการผสานแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการ รวมถึงต้องมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน ในประเด็นของข้อมูลของชุมชน การศึกษาถึงลักษณะและบริบทของชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ความพึงพอใจหรือความต้องการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงชุมชนของตนให้ดีขึ้น โดยกระบวนการนี้ยังได้สร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน อันเป็นการตอกย้ำถึงบทบาทของการเป็น “เจ้าของชุมชน” ที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชนของตน

รูปแบบของการสื่อสารนั้น ควรจะเป็นการสื่อสารสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิกิริยาโต้ตอบกันได้เพื่อให้การสื่อสารรณรงค์นั้นตรงใจผู้รับสารขณะที่ผู้รับสารสามารถสะท้อนในกระบวนการสื่อสารมายังผู้ส่งสารได้ นอกจากนั้นยังมีทิศทางการไหลของข่าวสารในทิศทางที่หลากหลายได้แก่ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเองและการใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก แหล่งที่มาของการรณรงค์ให้เป็นการสื่อสารที่มาจากภายนอกชุมชนและการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กล่าวคือไม่ปฏิเสธการสื่อสารจากกลุ่มภายนอก การสื่อสารจากหน่วยงานภายนอกชุมชนจะช่วยเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ให้แก่คณะทำงานเอดส์ในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ในการดำเนินงานเอดส์มากยิ่งขึ้น สามารถนำข่าวสารหรือความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้

แก่คนในชุมชน และเมื่อการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้หยุดลง ชุมชนยังคงมีการสื่อสารภายในของชุมชนและมีการจัดการกับปัญหาเอดส์ได้โดยตัวของชุมชนเอง

เป้าหมายการสื่อสารนั้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน รวมทั้งเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งสื่อที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นสื่อที่เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน เป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังพบว่ากิจกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นยังเป็นไปตามข้อสันนิษฐานที่ว่า การสื่อสารในชุมชนนั้นมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาเอดส์ โดยช่วยลดการติดเชื้อลงได้ โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งถือเป็นการสื่อสารหลักของคนในชุมชน กล่าวคือ เมื่อได้รับข่าวสารต่างๆ จากสื่อหรือแหล่งใดก็ตาม มักจะมีนำมาพูดคุยบอกกล่าวกันอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้ ผลที่ได้จากการสื่อสารที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่พบว่า เมื่อคนในชุมชนได้รับข่าวสารจากสื่อเอดส์ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ดีต่อผู้ติดเชื้อ และเกิดทัศนคติที่ดีต่อข่าวสารที่ได้รับ จึงเกิดการยอมรับปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น ไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ เกิดการป้องกันตนเองมากขึ้น มีการพูดคุยประเด็นเกี่ยวกับเอดส์มากขึ้น และพยายามที่จะลดพฤติกรรมเสี่ยงลง

จากการศึกษาการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเอดส์ดังกล่าว ยังสามารถชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาเอดส์ควรจะเป็นการใช้สื่อที่ผสมผสานกันหลาย ๆ รูปแบบและไม่จำกัดในข้อดีของสื่อชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ข้อดีของสื่อแต่ละชนิดนั้นจะช่วยให้เป้าหมายในการรณรงค์สำเร็จได้อย่างไร ประกอบกับการสื่อสารที่ผ่านสื่อแต่ละรูปแบบมักจะมีข้อเด่นและข้อด้อยที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสันนิษฐานการวิจัยที่ว่า กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการสามารถจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชนได้ โดยใช้การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณี และสื่อท้องถิ่น ดังนั้น หากนำการสื่อสารต่างๆ เหล่านั้นมาใช้ในลักษณะของการบูรณาการของการสื่อสารอันทำให้ส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็จะส่งผลให้การสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์เกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

๘.๒) ข้อเสนอแนะ

๘.๒.๑ <u>ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษาวิจัย</u>

๑.) ชุมชนควรมีการดำเนินการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความรักและหวงแหนชุมชนของตน ในฐานะที่เป็น"เจ้าของของชุมชน" อันจะมีส่วนให้มีการรังสรรค์สิ่งที่ดีเพื่อชุมชนของตนต่อไป

๒.) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการรณรงค์โรคเอดส์ รวมถึงการสร้างช่องทางการสื่อสารร่วมกันในชุมชน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานของคนในชุมชน

๓.) ชุมชนควรมีการวางแผนเพื่อร่วมจัดสรรงบประมาณของชุมชนในการดำเนินงานด้านเอดส์ ทั้งจากงบประมาณของส่วนกลางหรือจากความร่วมมือของคนในชุมชนด้วยกัน

๔.) ควรมีการสนับสนุนให้คนในชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรม ให้คนรุ่นต่าง ๆ ได้เข้ามาเป็นทีมงานในการดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนการร่วมมือกัน ประสานความคิดในทุกกลุ่มองค์กรชุมชนในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน

๕.) ควรตระหนักในศักยภาพของชุมชนของตนเองและค้นหาทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรชุมชน เพื่อให้มีส่วนในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

๖.) แม้ว่าสถานการณ์ปัญหาเอดส์ได้เบาบางลง ชุมชนยังคงต้องจัดให้มีการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ต่อไปให้เป็นการเฝ้าระวังมิให้ปัญหาเกิดขึ้นอย่างรุนแรงเช่นในอดีตที่ผ่านมา

๗.) สำหรับปัญหาเอดส์นั้นมิได้มุ่งแก้อยู่เฉพาะปัญหาเอดส์เพียงเท่านั้น หากแต่มีปัญหาอื่นที่เชื่อมสัมพันธ์กัน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น คือการแก้ปัญหาในทุก ๆ ด้าน นอกจากนั้นไม่เพียงแต่มุ่งแก้ปัญหาเท่านั้นหากแต่ร่วมพัฒนาสภาพของชุมชนเพื่อการจัดการปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

๘.๒.๒) ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรพัฒนาเอกชน

๑.) ควรมีการพัฒนาแนวทางการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อชุมชน โดยการเน้นในบริบทของชุมชน รวมถึงการวางแผนดำเนินงานในชุมชนอย่างที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน ให้การดำเนินงานขององค์กรอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาชุมชนหรือมิได้ดำเนินงานพัฒนาบนพื้นฐานความต้องการความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้ผลสำเร็จของงานพัฒนาในชุมชนคือผลสำเร็จขององค์กร

๒.) บทบาทของนักพัฒนาคือผู้สนับสนุนและเอื้อให้เกิดการจัดการในชุมชน เนื่องจากหลายครั้งที่นักพัฒนาเป็นเสมือนอัศวินม้าขาวที่เข้ามาจัดการปัญหาของชุมชน ชุมชนจึงเป็นฝ่ายรับการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก แต่ไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้และการจัดการ

ปัญหาด้วยตนเอง บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนจึงควรเป็นผู้เอื้อให้เกิดการพัฒนาในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว มากกว่าการครอบงำชุมชนในด้านแนวคิดในการจัดการปัญหาของชุมชน

๓.) การทำงานพัฒนาในชุมชนนั้น ควรอย่างยิ่งที่นักพัฒนาจะเริ่มการพัฒนาที่ตนเองก่อน กล่าวคือ การเข้าไปทำงานในชุมชนต้องสร้างแนวคิดและพัฒนาตนเองด้วยความรู้ทางวิชาการอยู่เสมอ นักพัฒนาจึงเป็นดั่งผู้ที่อยู่ระหว่างความรู้เชิงอักษรและการดำเนินงานจริงในชุมชน เป็นผู้นำความรู้ทางวิชาการขยายสู่ชุมชน ขณะเดียวกัน นำความรู้จากชุมชนถ่ายทอดเป็นเชิงวิชาการหรือสังคมวงกว้าง ความรู้เรื่องการพัฒนาชุมชนจะไม่ได้เกิดจากการนั่งเทียนและอยู่บน ” ความน่าจะเป็น” อีกต่อไป

๔.) การทำงานกับชุมชนนั้นต้องอาศัยความจริงใจเป็นอย่างมาก จากการดำเนินงานวิจัยนั้น ชุมชนได้สะท้อนว่า การรับปากหรือสัญญาว่าจะดำเนินการสิ่งใดกับชุมชนนั้น ควรจะเป็นดังที่พูดไว้กับชุมชน อย่างไรก็ตาม พันธะความผูกพันนั้นให้สร้างอยู่บนความจริงใจร่วมกันบนพื้นฐานที่สามารถดำเนินการได้

๘.๒.๓) <u>ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรส่วนท้องถิ่น</u>

๑.) ควรมองงานของชุมชนเป็นภาพรวมบนความร่วมมือร่วมกัน โดยไม่แยกว่างานเอดส์เป็นหน้าที่ของสถานีอนามัยหรือกลุ่มผู้ติดเชื้อ แต่เป็นงานที่ทุกฝ่ายในชุมชนจะต้องร่วมกันในการดำเนินงาน

๒.) การดำเนินงานในชุมชนนั้น องค์กรท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ดำเนินการในชุมชน ดังนั้นเป้าหมายหรือวิธีการสู่ความสำเร็จนั้นควรอยู่บนความสำเร็จหรือประโยชน์ที่จะเกิดแก่ชุมชนที่ตนดำเนินงาน นอกจากนั้นท่าทีขององค์กรส่วนท้องถิ่นคือผู้รับใช้ชุมชนแต่มิได้เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองเท่านั้น ซึ่งมิได้เกิดผลในทางการพัฒนาชุมชนแต่อย่างไร หากแต่การใช้สถานภาพและทรัพยากรขององค์กรท้องถิ่นนั้นสร้างประโยชน์สุขแก่ชุมชนแล้ว องค์กรส่วนท้องถิ่นจะเป็นองค์กรในดวงใจของชุมชนอย่างแท้จริง

๓.) งบประมาณที่ดำเนินงานในชุมชนนั้น จำเป็นที่จะต้องนำมาจัดการพัฒนาชุมชนของตนอย่างแท้จริง ในส่วนงบประมาณการดำเนินงานด้านเอดส์นั้น ควรจะจัดให้ได้ดำเนินการกับการแก้ไขปัญหาเอดส์อย่างโปร่งใสและให้ดำเนินการอย่างเกิดผลประโยชน์สูงสุด

๔.) องค์กรท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีโอกาสได้เรียนรู้หลักการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วม (PAR)ให้มากขึ้น เพื่อที่จะสามารถเสริมสร้างทักษะและสร้างความรู้ความเข้าใจในวิธีการดำเนินงาน เพื่อที่คนในชุมชนจะสามารถนำทักษะเหล่านั้นไปใช้ใน

การดำเนินงานในด้านต่างๆ ของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่จะสามารถป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

๘.๒.๔) ข้อเสนอแนะสำหรับระดับนโยบาย

๑.) รัฐควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลากรของรัฐที่อยู่ในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากบุคคลากรของรัฐเหล่านั้นคือผู้นำการเปลี่ยนแปลงและพัฒนามาสู่ชุมชนในระดับล่าง ซึ่งปัญหาเอดส์และปัญหาอื่น ๆ จะได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.) รัฐควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้แก่ชุมชนในด้านการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้นและควรกระทำอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งตรวจสอบการใช้งบประมาณของผู้รับผิดชอบและมีบทลงโทษหากเจ้าหน้าที่องค์กรท้องถิ่นใช้งบอย่างผิดประเภทและส่อไปในทางทุจริต ทั้งนี้เพื่อที่การดำเนินงานต่าง ๆ จะเกิดความเคลื่อนไหวขึ้นได้จริงและสามารถพัฒนาการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นต่อไปเรื่อยๆ

๘.๒.๕.) ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต

๑.) ควรมีการวิจัยที่นำกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานรณรงค์แก้ไขปัญหาในเรื่องอื่นๆ ร่วมด้วย เนื่องจากปัญหาเอดส์นั้นได้พ่วงกับประเด็นปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน

๒.) ควรมีการศึกษาวิจัยที่เรียกว่า การวิจัยของชุมชน กล่าวคือ เป็นการร่วมสร้างชุมชนให้เรียนรู้กระบวนการวิจัยในชุมชน โดยนักวิจัยมีส่วนสนับสนุนในความรู้และเทคนิคของการศึกษาวิจัย ส่วนการดำเนินงานตามกระบวนการนั้น ชุมชนเป็นผู้เก็บข้อมูลและขั้นตอนของการประเมินผลเป็นการดำเนินงานร่วมกับนักวิจัย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาญจนา แก้วเทพ . มิติทางสังคม / วัฒนธรรมในเรื่องเพศกับปัญหาเอดส์ . เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๗, ๒๕๔๒.

กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล . การรณรงค์ . มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่ . กรุงเทพมหานคร : บ. เอดิสัน เพรส โพรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๓.

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ . การสื่อสารเพื่อชุมชน . สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้ . สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๓.

กิตติ กันภัย . การรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ในประเทศไทย . สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๗. กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๒.

เกศินี จุฑาวิจิตร . "การศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารและปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้ติดเชื้อเอดส์ในระยะที่ไม่มีอาการกับครอบครัว" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

จารุวรรณ วุฒิ . ศักยภาพชุมชนกับการแก้ไขปัญหาเอดส์ . สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๘ . กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔.

ชาคริต สุดสายเนตร . "วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลเพื่อผ่อนคลายความวิตกกังวลต่อความตายของผู้ป่วยโรคเอดส์" นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ดารณี ประยูรวงษ์."บทบาทผู้นำในระดับท้องถิ่นตามนโยบายของแผนพัฒนาชุมชน อ.สะเมิง: การศึกษาเฉพาะกรณี บ้านแม่ปะและบ้านแม่ขาน" , 2535.

ดวงภัสสร พานิชศุภผล . "การศึกษาการดำเนินงานประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์ของสมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยลัย, ๒๕๓๖.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ . "การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา", บรรณาธิการ กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล ; 2527

นิตยา ระวังพาล, เสาวภา พรสิริพงษ์ . เอดส์กับกระบวนการค้าผู้หญิง . สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๙.

นารีนารถ กิตติเกษมศิลป์ . "การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์ผ่านสื่อพื้นบ้านเพลงซอ" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

เนาวนิตย์ มุขสมบัติ และคณะ . การศึกษาสถานการณ์ปัญหาโรคเอดส์ จังหวัดเชียงราย พ.ศ.

๒๕๓๗ . ส่วนวิจัยและพัฒนา สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๓๗.

ปณิธา รื่นบันเทิง . “กลยุทธ์การสื่อสารอันนำไปสู่การก่อตัวเป็นชุมชนมุสลิมกุฏีขาว แขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พันธุ์ทิพย์ รามสูต . การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม . กรุงเทพมหานคร : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล . บ.พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด, ๒๕๔๐.

พัฒนาวดี ชูโต, วิไล วงศ์สืบชาติ . รายงานการวิจัยเชิงสังเคราะห์การสื่อสาร โรคเอดส์ใครคือประชากรที่เข้าไม่ถึงสื่อเอดส์ . กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พร้อมบุญ พานิชภักดิ์ . องค์กรเอกชนในงานป้องกันการแพร่ของเอดส์ และการให้บริการดูแลรักษา . สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติ เรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๘ . กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔.

เฟื้องฟ้า คณานุรักษ์. “ปัญหาและข้อจำกัดของพัฒนากรในการทำงานพัฒนาชุมชนตามหลักการการ

มีส่วนร่วมของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีของจังหวัดนราธิวาส”.กรุงเทพฯ :คณะสังคม-ศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,2530.

มณเฑียร ศุภโรจน์ . “การวิเคราะห์การใช้การ์ตูนสื่อความหมายเพื่อรณรงค์โรคเอดส์ (พ.ศ.๒๕๓๕ - ๒๕๓๙ . นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ภัสสร ลิมานนท์, Godfriend J.P. van Griensven, มยุรี นกยูงทอง . การใช้สื่อและกิจกรรมให้ความรู้เพื่อรณรงค์การแพร่ระบาดโรคเอดส์ . โครงการพัฒนามาตรการป้องกันการแพร่ระบาดโรคเอดส์ . กรุงเทพมหานคร : สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ยิ่งยง เทาประเสริฐ . ภูมิหลังและสถานการณ์การแก้ไขปัญหาเอดส์ของภาคเหนือตอนบน : ประสบการณ์และศักยภาพการแก้ไขปัญหาเอดส์ขององค์กรประชาชน . กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๓.

รุจิรา สุภาษา . “การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน” .นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

วรชัย ทองไทย, อรพินทร์ พิทักษ์มหาเกตุ . “ความรู้การรับข้อมูลข่าวสารและพฤติกรรมเกี่ยวกับโรคเอดส์” . โครงการสำรวจประสิทธิผลของการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์ต่อพฤติกรรมและค่านิยม พ.ศ.๒๕๓๖ . กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

วาทินี บุญชะลักษมี, สมศักดิ์ นัคลาจารย์, อารี อุเด็น . สื่อเอดส์ (การศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อพัฒนาสื่อในอนาคต) . กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘.

วิชัย โชควิวัฒน . ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชนและเครือข่ายผู้ติดเชื้อ . สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๗. กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๒.

วีนัส เจิดจรรยาพงศ์ . "อิทธิพลของการใช้ความน่ากลัวในภาพยนตร์โฆษณาต่อต้านโรคเอดส์ ต่อกลุ่มผู้มีความเสี่ยงสูง" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

วีระวรรณ ยังกิจการ . "การมีส่วนร่วมในการกำหนดรูปแบบและเนื้อหารายการวิทยุเพื่อชุมชนของจังหวัดน่าน" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

สมพร ปิ่นอักษรสกุล . "ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการป้องกันปัญหาโรคเอดส์ของจังหวัดเชียงราย" . บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.2538.

สุวิทย์ ธีรศาสวัต . "ศักยภาพชุมชนอีสาน" ; กรณีศึกษาบ้านฝาง. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและ
พัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 2533

อรุณ มะหนิ . "พฤติกรรมการสื่อสารกับพฤติกรรมการดูแลตนเองในกลุ่มผู้รับบริการตรวจโรคและโรคเอดส์" นิเทศศาสตร์บัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

อาภัสรา จันทร์สุวรรณ . "ความวิตกกังวลอันเกิดจากข่าวสารข้อมูลการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์ผ่านสื่อมวลชน" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

เอกสุธี พยุหมนตรี . "ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานโรคเอดส์ในชุมชน" นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

ภาษาอังกฤษ

Neil Bracht . "Community Partnership Strategies in Health Campaigns" . In Rouaed E. Rice & Chartes K. Atkin [Eds] : Public Communication Campaigns . London. Sage Publishing, ๒๐๐๑.

William Foote Whyte . Participatory Action Research, London. Sage Publisging, ๑๙๙๑.

ภาคผนวก

(บทความเพื่อการเผยแพร่)

การรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ : บนแนวทางชุมชน

จำเริญ ใยชิดและคณะ

ที่มา

"ปัญหาเอดส์" ปัญหาหนึ่งของสังคมไทยและเป็นปัญหาที่ไร้พรมแดนอยู่ในสังคมโลก ณ ปัจจุบันนี้ ความพยายามในการร่วมมือกันด้านการรณรงค์เพื่อให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ รวมถึงความร่วมมือในการค้นคว้าด้านการแพทย์และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการปัญหาในแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้ ล้วนต่างมุ่งแก้ปัญหาเอดส์ในสังคมของมวลมนุษยชาติทั้งสิ้น

จากกระแสการรณรงค์โรคเอดส์ในสังคมไทยตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ทั้งจากภาครัฐ เอกชนได้ก่อให้เกิดการรับทราบข้อมูลเรื่องโรคเอดส์ที่มากขึ้น มีการเฝ้าระวังสถานการณ์ด้านการติดเชื้อ ตลอดจนมีการพัฒนาด้านการรักษาและการดูแลผู้ป่วย การสร้างกระบวนการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน รวมถึงมาตราการด้านการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อสร้างความตระหนักและให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพื่อลดพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และสร้างการยอมรับผู้ป่วยและผู้ติดเชื้อเอดส์ โดยใช้การสื่อสารหลายช่องทางในการเผยแพร่ข่าวสารซึ่งเนื้อหาของการสื่อสารเรื่องโรคเอดส์นั้นได้เน้นให้เห็นถึงอันตรายของโรคเอดส์และเพื่อให้เกิดการป้องกันการติดเชื้อเอดส์แก่บุคคลในสังคม ทั้งการรณรงค์และกระบวนการจัดการปัญหาเอดส์ต่าง ๆ ล้วนเป็นการดำเนินงานจากหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชนและเครือข่ายผู้ติดเชื้อ

ปัจจุบัน ปัญหาเอดส์มีทุกพื้นที่ของสังคมไทย แม้การรณรงค์จะดำเนินการมาตลอดระยะเวลา ๒๐ ปีที่ผ่านมานั้น แต่ทว่าปัญหาเอดส์ยังมิได้ลดพิษสงลงแม้แต่น้อย แม้ว่าอัตราการติดเชื้อในกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงสูงเริ่มชะลอตัวลง หรือประชาชนมีความรู้ความเข้าใจและรู้จักป้องกันตนเองจากโรคเอดส์ แต่ยังคงพบว่ามีผู้ติดเชื้อรายใหม่ประมาณ ๓๐,๐๐๐ รายต่อเนื่องกันมาในแต่ละปี ปัจจุบันมีผู้ติดเชื้อเอดส์ที่ยังมีชีวิตอยู่ประมาณ ๗๐๐,๐๐๐ ราย (กองโรคเอดส์,เมษายน ๒๕๔๔) ทั้งนี้ อาจมีข้อจำกัดที่เกิดขึ้นจาก

ด้านแนวทาง	ด้านการปฏิบัติ
● สารที่นำเสนอมักก่อให้เกิดความกลัว วิตกกังวล หรือเป็นเรื่องน่าอาย อาทิ โรคเอดส์เป็นแล้วตายเท่านั้น โรคสำส่อนทางเพศ เป็นต้น	● เป็นการรณรงค์ที่ใช้สื่อแบบเดียวกันทั่วประเทศ
● ข่าวสารที่ผลิตซ้ำ ๆ	● ขาดการมองบริบทของชุมชนและความแตกต่างของวัฒนธรรมชุมชน อาทิ สังคมเมืองและชนบท
● ขาดการวางแผนที่ดี เช่น ช่องทางการสื่อสาร ที่ไม่สอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย	● ผู้ติดเชื้อยังคงถูกมองในภาพลบและยังไม่สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่น ๆ ในสังคมได้
	● เกิดความเบื่อหน่ายในข่าวสารที่ซ้ำซาก

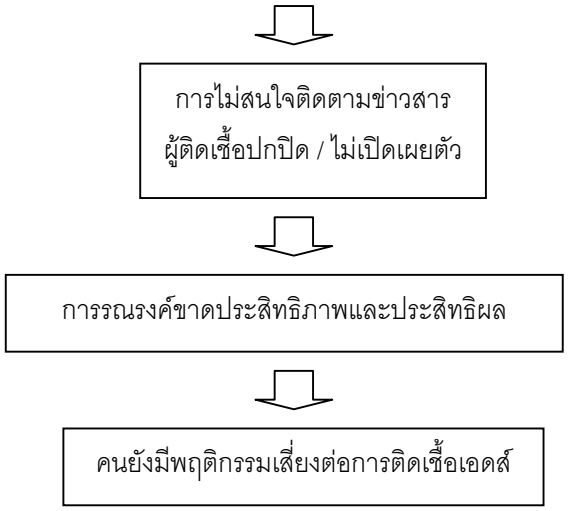

เพื่อลดข้อจำกัดและพิจารณาบริบทของพื้นที่ดำเนินการ การวิจัยชิ้นนี้จึงศึกษาการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์บนวิถี “แนวทางชุมชน” (Community – based approach) กล่าวคือ “ชุมชน” สามารถดำเนินการจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชนของตนได้ และชุมชนมีองค์ประกอบที่หลากหลายอันสะท้อนถึงศักยภาพของการจัดการปัญหาเอดส์

พื้นที่ที่ดำเนินการศึกษาคือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดที่มีสถิติของจำนวนผู้ป่วยเอดส์และผู้ติดเชื้อเอดส์สูงเป็นอันดับต้น ๆ โดยเลือกศึกษาใน ๓ อำเภอที่มีสถิติสูงดังต่อไปนี้ คือ อำเภอเมือง อำเภอพานและอำเภอแม่สาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.) เพื่อศึกษาลักษณะการสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์

๒.) เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์

๓.) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่เน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ร่วมกับชุมชนโดยผ่านกระบวนการศึกษาของโครงการวิจัย โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

๑.) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและเจนคติในการศึกษาวิจัย

๒.) การศึกษาชุมชนและวางแผน พัฒนาชุมชนจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชุมชน

๓.) การปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม โดยการจัดกิจกรรม อันประกอบด้วย

๓.๑) การเสวนาชุมชน / ทบทวนประสบการณ์

๓.๒) การสร้างขบวนการหรือคณะทำงานเอดส์ในการดำเนินงานวิจัย

๓.๓) การผลิตสื่อและใช้สื่อในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน

๔.) การประเมินผลงานโดยชุมชน

๕.) ประเมินผลการศึกษา รวบรวมและนำเสนอผลการวิจัย

ลักษณะของพื้นที่และปัญหาเอดส์ของชุมชน

อำเภอเมือง (บ้านเวียงกลาง)

เป็นชุมชนที่เรียบง่ายมีกลุ่มชาติพันธ์ ๒ กลุ่ม คือ คนพื้นราบและคนลีซู ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม คนพื้นราบมีการปรับตัวและเข้าใจวัฒนธรรมไทยได้ดีกว่าขณะที่คนลีซูมีความขยันและอดทนในการทำงาน ดังนั้นฐานะ ความเป็นอยู่จึงค่อนข้างดีกว่า

ปัญหาเอดส์ของชุมชนเริ่มเมื่อประมาณ ปี ๒๕๓๖ ส่งผลให้คนในชุมชนหลายรายเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์และผลกระทบตามมาคือปัญหาเด็กกำพร้าและภาระของผู้สูงอายุในการดูแลเด็กเหล่านั้น ปัจจุบันสถานการณ์ได้บรรเทาลง มีผู้ติดเชื้อที่เปิดเผยตัวในชุมชน จำนวน ๓ ราย และไม่เปิดเผยตัว จำนวน ๕ ราย สำหรับความเสี่ยงของชุมชนอยู่ที่กลุ่มวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมการแอบนัดพบในช่วงกลางคืนและพฤติกรรมในการดื่มสุราจึงทำให้เป็นภาวะที่เสี่ยงต่อปัญหาเอดส์ในชุมชน

อำเภอพาน (บ้านดอยงาม)

เป็นชุมชนชนบทที่ประกอบด้วยความสัมพันธ์เครือญาติ มีผลิตภัณฑ์เฉพาะชุมชนคือ การทำผ้าใบกันสาด โดยเป็นอาชีพที่หลายครอบครัวในชุมชนได้ถือเป็นอาชีพหลัก มีศูนย์รวมใจของชุมชน อาทิ ดอยงาม (ภูเขา) ศาลเจ้าพ่อดอยงาม พระธาตุดอยงามเป็นต้น

ปัญหาเอดส์เริ่มต้นเมื่อปี ๒๕๓๗ ส่งผลให้หลายคนในชุมชนเสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ และมีผลกระทบในเรื่องเด็กกำพร้าและการรับภาระเลี้ยงดูเด็กกำพร้าของผู้สูงอายุ ปัจจุบันสถานการณ์ของปัญหาเอดส์ลดน้อยลง การติดเชื้อรายใหม่ลดลง สำหรับความเสี่ยงของชุมชนอยู่ที่เยาวชน กลุ่มพ่อบ้านที่เร่ขายกันสาดในพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งต้องค้างแรม รวมถึงทุกคนในชุมชน

อำเภอแม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)

เป็นชุมชนแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่า มีการผสมของลุ่มชาติพันธ์ ทั้งคนพื้นราบ คนเงี้ยว และเชื้อสายพม่า ในอดีตเป็นชุมชนชายแดนที่ล้าหลัง ปัจจุบัน มีความเจริญทั้งการตั้งบ้านเรือนและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนค่อนข้างดี เนื่องจากมีช่องทางประกอบอาชีพหลายทาง

ปัญหาเอดส์เริ่มต้นเมื่อปี ๒๕๓๒ และมีความเกี่ยวพันกับสภาพปัญหาอื่น เช่น ปัญหาอาชญากรรม การลักลอบข้ามแดนอย่างผิดกฎหมาย การเข้ามาค้าประเวณี ปัญหายาเสพติด จึงทำให้สถานการณ์ของปัญหาเอดส์มีความรุนแรงประกอบกับความเป็นชุมชนชายแดนห่างไกลความเจริญ ปัจจุบันสภาพการณ์ได้บรรเทาลง คนในชุมชนมีความเข้าใจเรื่องโรคเอดส์ดีขึ้น ทั้งในชุมชนมีการจัดการปัญหาเอดส์อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามกลุ่มเสี่ยงของชุมชนคือ เยาวชน ผู้ที่ยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงและปัญหาการค้ามนุษย์แถบชายแดน จึงทำให้ยังคงมีการเฝ้าระวังต่อไป

จากบริบทของชุมชนทั้ง ๓ พื้นที่นั้น ผลการศึกษาประเด็นการสื่อสารของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์จำแนกดังรายละเอียดดังนี้

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)　　อ.พาน (บ้านดอยงาม)　　อ.แม่สาย(บ.ป่าแดงหลวง)

๑.) ระดับการสื่อสาร

การสื่อสารในบุคคล　　การสื่อสารในบุคคล พบว่า หลายคนมีความกลัวต่อการเป็นโรค ขณะที่ตัวบุคคลมีความเข้าใจเรื่องเอดส์ว่ามีช่องทางการติดอย่างไร จะป้องกันตนเองได้อย่างไร ในผู้สูงอายุจะไม่เข้าใจเรื่องโรคเอดส์เท่าใดนัก เนื่องจากในยุคของตนไม่มีโรคนี้ เพียงแต่ทราบว่าเป็นโรคที่เกิดจากการเที่ยวผู้หญิง ยังไม่มีทางรักษา ส่วนผู้ติดเชื้อนั้น ในเบื้องต้นมีความวิตกกังวล เครียดเนื่องจากพบว่าตนติดเชื้อเอดส์ ในภายหลังต่างปรับตัวได้แต่มีความกังวลในเรื่องลูก สำหรับบุคคลต่าง ๆ พบว่า เมื่อคนในครอบครัวติดเชื้อจะมีความรู้สึกร่วมด้วย แสดงออกมาในด้าน การให้ความช่วยเหลือ ความสงสารเห็นใจ รวมไปถึงใจที่อยากช่วยเหลือสังคมและการสร้างการป้องกันให้เกิดกับชุมชน ขณะที่บางคนไม่มีความรู้สึกหรือความคิดต่อเอดส์มากนัก เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องไกลตัว ส่งผลการตอบสนองต่อปัญหาเอดส์อย่างคนนอกขอบและอาจไม่มีการระมัดระวังต่อปัญหาเอดสีที่อาจเกิดขึ้นได้

การสื่อสารระหว่างบุคคล　　การสื่อสารที่เป็นพื้นฐานสำคัญในประเด็นโรคเอดส์ โดยคนในชุมชนมีความห่วงใยในลูกหลานของตนต่อปัญหาเอดส์และเป้าหมายในการส่งสารคือ การพูดเพื่อเตือนให้ระมัดระวังโรคเอดส์ ซึ่งอาจปะปนด้วยอารมณ์ต่างกันไปขึ้นกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในเรื่องของการรังเกียจผู้ติดเชื้อเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นในอดีต เนื่องมาจากความกลัวในโรคเอดส์และการขาดความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องโรคเอดส์ ส่งผลให้รังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัวตามมา ปัจจุบันคนในชุมชนไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อเอดส์

การสื่อสารระหว่างกลุ่ม　　การสื่อสารของกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชน แบ่งเป็น การสื่อสารในกลุ่มพ่อบ้าน โดยเฉพาะกลุ่มที่ดื่มสุรานับเป็นการสื่อสารที่การส่งเสริมให้เกิดการติดเชื้อได้ รวมถึงในหมู่เยาวชนชาย (บ้านเวียงกลาง) ส่วนในชุมชน บ้านดอยงามและบ้านป่าแดงหลวงนั้น ในอดีตนับว่า การสื่อสารของกลุ่มพ่อบ้านโดยเฉพาะในวงสุรานั้นสัมพันธ์กับการเสี่ยงต่อการติดเชื้อ แต่ปัจจุบัน เมื่อทราบถึงผลร้ายของปัญหาเอดส์ ประกอบกับความกลัวต่อโรคทำให้การสื่อสารในลักษณะเช่นนี้ลดน้อยลง อย่างไรก็ตาม เรื่องเพศเป็นเรื่องส่วนบุคคล จึงมิอาจยืนยันได้ว่าบุคคลจะไม่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ และการสื่อสารของกลุ่มคนที่ช่วยในการหยุดยั้งการติดเชื้อเอดส์ คือ การสื่อสารของกลุ่มแม่บ้าน ที่มีความเป็นห่วงเป็นใยในครอบครัว ซึ่งจะมีการสื่อสารให้คนในครอบครัวได้ระวังตนเองจากการมีพฤติกรรมเสี่ยง

	อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	อ.พาน (บ้านดอยงาม)	อ.แม่สาย(บ.ป่าแดงหลวง)
๒.) ประเภทของสื่อ			
สื่อบุคคล	ได้แก่ ผู้นำชุมชน อ.ส.ม. ซึ่งเกี่ยวข้องโดยบทบาทและหน้าที่ ผู้ติดเชื้อ สื่อบุคคลที่เป็นตัวอย่างให้รับรู้อย่างสมบูรณ์	ได้แก่ ผู้นำ ครู อ.ส.ม. เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและผู้ติดเชื้อ รวมถึง เจ้าหน้าที่พัฒนาเอกชนที่เข้ามาดำเนินงานในชุมชน	ได้แก่ ผู้ติดเชื้อ “กลุ่มฝั่งสาย” แกนนำชุมชนในการดำเนินงานเอดส์ ครูในโรงเรียน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยและเจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาเอกชน
สื่อเฉพาะกิจ	หอกระจายข่าวที่ อ.ส.ม. ใช้ประกาศความรู้ข่าวสารเรื่องโรคเอดส์จากการได้รับอบรมมา รวมถึงการสื่อสารทางจดหมายที่แจ้งข่าวเรื่องการอบรมให้ความรู้มายังชุมชน	ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมีให้ทราบที่สถานีอนามัย และจดหมายข่าวซึ่งส่งผ่านมายังกลุ่มผู้ติดเชื้อ การรับข่าวสารจะมีในเฉพาะกลุ่มผู้ติดเชื้อเนื่องจากเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่า นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมเช่น วันเอดส์โลก กิจกรรมวันเด็ก และเสียงตามสายของชุมชนในการประกาศนัดหมายเกี่ยวกับงานเอดส์เท่านั้น	ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ จากสถานีอนามัย แผ่นโฆษณา ป้ายขนาดใหญ่ติดในชุมชน ยังมีการจัดกิจกรรมวันพิเศษ เช่น การรณรงค์ในวันเอดส์โลกของทุกปี ขบวนแห่รณรงค์ การจัดพบปะประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนการรณรงค์ทุกวันอาทิตย์ผ่านเสียงตามสายของชุมชน
สื่อพื้นบ้าน		ได้แก่การเอาเพลงจ๊อยเพลงซาวเหนือเข้ามาประยุกต์ให้มีเนื้อหารณรงค์ป้องกันเอดส์ส่งผ่านสารไปยังคนในชุมชน จัดในวันเอดส์โลก	ได้แก่ การประยุกต์เอาการแสดงเพลงค่าว เพลงซอ ของครูเพลงศิลปินพื้นบ้าน โดยสอดแทรกเนื้อหาการรณรงค์

นอกจากนั้น ชุมชนยังดำเนินการจัดการปัญหาเอดส์ ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นการดำเนินงานจากองค์กรภาครัฐในชุมชน องค์กรชุมชนและองค์กรจากภายนอกชุมชน โดยแจงรายละเอียดตามพื้นที่ดังนี้

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)

มีการดำเนินงานจาก ๒ ฝ่าย ได้แก่

๑.) สถานีอนามัย ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง ทั้งในด้าน การเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื้อผู้ได้รับผลกระทบ การรณรงค์ให้ความรู้ การจัดอบรม โดยผ่านตัวแทน อ.ส.ม. อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัด คือ การขาดความต่อเนื่องในการดำเนินงาน สื่อเอดส์ที่ให้กับชุมชนไม่พอเพียง เมื่อชำรุดก็ไม่มีการสำรอง การอบรมจัดน้อยครั้งและใช้เวลานาน ทำให้ไม่น่าสนใจ

๒.) หน่วยงานเอกชน

เข้ามาดำเนินกิจกรรมในรูปแบบโครงการศึกษา ร่วมกับทีมงานเอดส์ในพื้นที่ซึ่งผ่านการคัดเลือก โดยได้จัดตั้งศูนย์ให้บริการข้อมูลข่าวสาร จัดอบรม จัดตั้งกลุ่มผู้ติดเชื้อ ศูนย์ประสานงานด้านเอดส์ การเยี่ยมเยียนผู้ติดเชื้อและครอบครัวโดยอาสาสมัคร อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัด คือโครงการได้ปิดตัวลง แต่ยังคงมีกิจกรรมบางอย่างดำเนินต่อโดยความร่วมมือระดับตำบล คือ การพบกลุ่มผู้ติดเชื้อ

<u>สรุป</u> บทบาทการดำเนินงานยังคงเป็นขององค์กรภาครัฐในชุมชน ชุมชนเป็นผู้รับสารแต่ไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินการ

อ.พาน (บ้านดอยงาม)

มีการดำเนินงานหลายฝ่าย กล่าวคือ

๑.) องค์กรภาครัฐ ทั้งสถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล โดยดำเนินงานตามบทบาทที่เกี่ยวข้องและการสนับสนุนงบประมาณและการเรียนการสอนของคณะครูในโรงเรียน

๒.) กลุ่มผู้ติดเชื้อ องค์กรชุมชน ที่ได้พัฒนาตัวเข้ามาดำเนินงานในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นตัวจักรที่สำคัญในการดำเนินงานเอดส์ของชุมชน ทั้งยังเป็นสื่อบุคคลอันดับหนึ่ง ในการประชาสัมพันธ์เรื่องโรคเอดส์

๓.) การสนับสนุนขององค์กรภาคเอกชนในส่วนของเด็กผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์

<u>สรุป</u> สถานภาพการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนเป็นความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง แม้ว่าจะมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ตามโอกาส แต่ชุมชนยังคงเป็นผู้รับสารจากการรณรงค์เท่านั้น

อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)

มีการดำเนินงานหลายฝ่าย กล่าวคือ

๑.) องค์กรภาครัฐ ได้แก่ สถานีอนามัย ที่มีบทบาทในการให้ความรู้ในช่วงสถานการณ์เริ่มแรก ในระยะหลังสถานีอนามัยมีบทบาทอย่างเด่นชัดในด้านการดูแลผู้ป่วย การให้การรักษาพยาบาลเบื้องต้น

๒.) กลุ่มผู้ติดเชื้อและแกนนำชุมชน เป็นการดำเนินงานที่ควบคู่กันไป ซึ่งจุดเหมือนคือ เป็นคนในชุมชนเหมือนกัน บทบาทเด่นคือ แกนนำชุมชนที่รักชุมชนของตนและก้าวเข้ามาทำงานเอดส์อย่างเต็มกำลัง

๓.) การสนับสนุนของภาคเอกชน ทั้งด้านเจ้าหน้าที่ที่ทำงานประสานในชุมชน งบประมาณ เทคนิคการดำเนินงาน ทำให้สีสันของการรณรงค์ในชุมชนโดดเด่นขึ้น พร้อมทั้งยังคงสนับสนุนชุมชนต่อไปในการดำเนินงานเอดส์

<u>สรุป</u> ความร่วมมือที่เด่นชัดคือ ระหว่างกลุ่มผู้ติดเชื้อ แกนนำชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกัน ส่งผลให้การดำเนินงานเกิดผลดี ในทางตรงกันข้าม บทบาทขององค์กรภาครัฐในส่วนการปกครองมีบทบาทน้อยและให้ความสำคัญน้อยลงด้วยเช่นกัน อาจเนื่องมาจากบทบาทเด่นในการดำเนินงานข้างต้น ขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานยังเป็นไปตามโอกาส เช่น งานเอดส์โลก และเป็นเพียงผู้รับสารเท่านั้น

กระบวนการศึกษาวิจัยในชุมชน

เนื่องจากแต่ละชุมชนมีความแตกต่างในบริบท ดังนั้น การศึกษาตามกระบวนการวิจัยนั้น จึงต้องพิจารณาให้ดำเนินการอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อย่างไรก็ตามกระบวนการที่ใช้ดำเนินการนั้น จะใช้ “

การสื่อสารอย่างมีส่วนร่วม” และเป็น “การจัดกิจกรรมรณรงค์อย่างมีส่วนร่วมของชุมชน” ในการดำเนินการ ซึ่งแบ่งเป็น ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญของการศึกษาวิจัย เนื่องจากการทำการศึกษาร่วมกับชุมชนนั้น นักวิจัยมีบทบาทของการเป็นผู้สนับสนุน การอำนวยความสะดวก ผู้ท้าทายชุมชน การดำเนินการวิจัยจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความสัมพันธ์กับชุมชน เพราะความสัมพันธ์ที่ดีนำมาซึ่งความร่วมมือกัน การเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาร่วมกัน อาทิเช่น การเข้าพบผู้นำชุมชนเพื่อขออนุญาติและความร่วมมือในศึกษาวิจัย การเลือกผู้ช่วยวิจัยท้องถิ่น การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในกิจกรรมของชุมชน

ขั้นตอนที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน

โดยพิจารณาบริบทของชุมชนและการดำเนินงานรณรงค์ของชุมชนในอดีต การดำเนินงานในขั้นตอนนี้คือ

<u>เวทีเสวนาชุมชน</u> เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชน ตลอดจนการสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมวิเคราะห์ชุมชนของตน บนความภาคภูมิใจและความต้องการให้ชุมชนของตนมีความเข้มแข็ง

<u>เวทีปัญหาเอดส์และการสื่อสาร</u> เพื่อให้เกิดกระตุ้นและสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชนต่อประเด็นปัญหาเอดส์และการสื่อสารเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ทั้งการป้องกันและการแก้ไข ทั้งแนวคิดในการดำเนินงานในอนาคตและรูปธรรมที่สามารถดำเนินการได้ รวมถึง แนวทางของชุมชนต่อการดำเนินการรณรงค์โรคเอดส์ และการกำเนิดของ “ขบวนการชุมชน” หรือ “คณะทำงานเอดส์ของชุมชน” ในการเข้ามาดำเนินการและผลักดันสู่การมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวมต่อไป

<u>เวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์</u> เพื่อให้เกิดการกระตุ้นและสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชน ต่อการดำเนินงานเอดส์ของชุมชนในระยะที่ผ่านมา รวมถึงทิศทางและความต้องการของชุมชนในการจัดการปัญหาเอดส์ในอนาคต และให้เกิดการถ่ายทอดบทเรียนจากการดำเนินงานของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมในรูปธรรมที่สามารถดำเนินการได้

ตารางที่ ๑ แสดงสรุปกระบวนการศึกษาวิจัยของแต่ละชุมชน

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	อ.พาน (บ้านดอยงาม)	อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)
- จัดเวทีเสวนาชุมชน - จัดเวทีเสวนาปัญหาเอดส์และการสื่อสาร - ดำเนินการผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ - การประเมินผลของชุมชน	- จัดเวทีเสวนาชุมชน ปัญหาเอดส์และการสื่อสาร - ดำเนินการผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ - การประเมินผลของชุมชน	- จัดเวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ ภาคแกนนำและตัวแทนชุมชน - การขยายฐานคิดของชุมชน - การเสวนากลุ่มย่อยเพื่อประเมินผล

ขั้นตอนที่ ๓ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในกิจกรรมการผลิตสื่อและกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

ทั้งนี้ การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นผลจากข้อสรุปของการจัดเสวนาชุมชนเชื่อมโยงกับการพิจารณาบริบทของชุมชน การดำเนินงานกระทำผ่าน “คณะทำงานเอดส์ของชุมชน” ซึ่งแต่ละชุมชนเลือกรูปแบบของสื่อที่จะใช้ในการรณรงค์ที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน ดังนี้

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)	**อ.พาน (บ้านดอยงาม)**	**อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)**
๑.) บอร์ดประชาสัมพันธ์ ๒.) สื่อภาพพลิก ๓.) การเดินขบวนรณรงค์ ๔.) การขยายฐานคิด : การศึกษาดูงาน	๑) บอร์ดประชาสัมพันธ์ ๒.) ป้ายคำขวัญ ๓.) เสียงตามสายเยาวชน ๔.) การจัดประเพณีทานทอด สอดแทรก การให้กำลังใจผู้สูงอายุที่รับภาระในการดูแลเด็กที่สูญเสียพ่อและแม่จากโรคเอดส์ ๕.)การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว เพื่อป้องกันเอดส์	การขยายฐานคิดชุมชน ต่อการจัดสร้าง “ พิพิธภัณฑ์ชุมชน “ โดยการ ศึกษาดูงาน

ขั้นตอนที่ ๔ การสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผลกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน

ภายหลังการจัดกิจกรรมรณรงค์ของชุมชนนั้น กิจกรรมที่ดำเนินการต่อมาคือ <u>การจัดเวทีประเมินผลชุมชน</u> เพื่อสร้างโอกาสในการสื่อสารของคนในชุมชนต่อกิจกรรมรณรงค์ที่ได้ทำร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคจากการดำเนินงาน และการเรียนรู้ของชุมชนผ่านกิจกรรมรณรงค์นั้น ๆ

ขั้นตอนที่ ๕ การสร้างเครือข่ายประสบการณ์ ๓ ชุมชน

การดำเนินการในขั้นตอนนี้คือ <u>การจัดเวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่</u> ทั้งนี้เพื่อสร้างโอกาสในการสื่อสารระหว่างตัวแทนชุมชน ๓ พื้นที่ ในการดำเนินการศึกษาวิจัยร่วมกัน ทั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อสร้างเครือข่าย ถ่ายทอดประสบการณ์ในกิจกรรมการรณรงค์ของแต่ละชุมชน และการถอดบทเรียนอันเป็นแนวทางของการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนต่อไป

ผลการศึกษาจากการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ในชุมชน

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)

๑.) บอร์ดประชาสัมพันธ์

มีการวางแผนงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและคณะทำงานบ้านคนพื้นราบ คณะทำงานได้แบ่งงานกันในการจัดเตรียมอุปกรณ์ และสร้างการมีส่วนร่วมโดยการรับการสนับสนุนจากคนในชุมชนทั้งแรงกาย เครื่องมือเป็นต้น

<u>ผลการดำเนินงาน</u> เกิดความร่วมมือในการจัดทำบอร์ดประชาสัมพันธ์ของชุมชน แม้ว่าในการทำงานมีข้อขัดแย้งบางประการที่เกิดขึ้น แต่ได้มีการดำเนินการแก้ไขให้เป็นที่เรียบร้อย คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจเมื่อบอร์ดประชาสัมพันธ์ได้ดำเนินการเสร็จและเกิดความพึงพอใจเมื่อได้มีการเสนอข้อมูลข่าวสารเรื่องโรคเอดส์ให้กับคนในชุมชน

๒.) ภาพพลิก

ได้มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยและคณะทำงานกลุ่มลีซู นอกจากนั้นได้จัดการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชนลีซูโดยการฉายวีดีทัศน์และเอกสารแผ่นพับความรู้เรื่องโรคเอดส์ และจากการพูดคุยร่วมกับนักวิจัย ได้มีการวางเนื้อหาในการนำเสนอ

<u>ผลการดำเนินงาน</u> กลุ่มเยาวชนของกลุ่มลีซูได้ร่วมกันทำสื่อเอดส์ “ภาพพลิก” ร่วมกันเป็นสื่อที่สอดคล้องกับสภาพของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนตั้งแต่รุ่นพ่อแม่ขึ้นไปอาจสื่อสารด้วยภาษาไทยค่อนข้างยาก ขณะที่ภาพพลิกเป็นสื่อขนาดเล็ก พกพาไปให้ความรู้ได้ง่าย และเยาวชนลีซูเป็นผู้ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ โดยการอธิบายเป็นภาษาลีซู สำหรับกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ผ่านสื่อภาพพลิกนี้ได้ให้ความรู้เรื่องโรคเอดส์ การป้องกันการติดเชื้อและการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ อันเป็นความเข้าใจเบื้องต้นในเรื่องโรคเอดส์

๓.) กิจกรรมการเดินรณรงค์โรคเอดส์

เป็นการนำการรณรงค์เรื่องโรคเอดส์แทรกเข้ากับกิจกรรมของชุมชน คือการแข่งขันกีฬาประจำหมู่บ้านและกีฬาประจำตำบล ซึ่งถือว่าเป็นช่องทางในการสื่อสารได้เป็นอย่างดี ได้มีการวางแผนงานและเตรียมการร่วมกัน อาทิเช่น การคิดคำขวัญในการรณรงค์และร่วมกันเขียนลงบนป้ายผ้า และให้ตัวแทนเด็กและเยาวชนเป็นผู้เดินถือป้ายรณรงค์ร่วมในขบวนสวนสนามก่อนจะมีการแข่งขันกีฬา

<u>ผลการดำเนินงาน</u> ตัวแทนชุมชนเห็นว่าสื่อชนิดนี้เป็นช่องทางหนึ่งในการรณรงค์ให้คนได้ระลึกถึงข้อความที่ช่วยให้ตระหนักเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ได้และเป็นกิจกรรมที่เยาวชนในชุมชนได้ใช้เวลาว่างร่วมกันและเป็นการใช้เวลาว่างที่เป็นประโยชน์ อีกทั้งเป็นกิจกรรมที่ทำให้คนในชุมชนเห็นว่า ความร่วมมือกันในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนสามารถทำให้เกิดการพัฒนาต่อชุมชนของ

ตนเองได้

๔.) กิจกรรมการศึกษาดูงาน

นักวิจัยได้เปิดประเด็นการไปศึกษาดูงานให้กับชุมชน และได้มีตัวแทนชุมชนสนใจที่จะไปศึกษาดูงานร่วมกัน อาทิ พ่อบ้าน แม่บ้าน เยาวชน และสมาชิก อ.บ.ต. โดยตัวแทนชุมชนได้ไปศึกษาดูงานใน ๓ พื้นที่ซึ่งแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน คือ “กลุ่มฝั่งสาย” เป็นการดำเนินงานของชุมชนต่อปัญหาเอดส์ “กลุ่มคนเฒ่า” เป็นการศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มในชุมชนและกิจกรรมของกลุ่ม “กลุ่มไออุ่น” เป็นการศึกษาการร่วมกันทำกิจกรรมของกลุ่มเยาวชน ตัวแทนที่เข้าร่วมศึกษาดูงาน ต่างมีความพึงพอใจในการไปทัศนศึกษาในที่ต่าง ๆ อีกหลายคนที่สนใจแต่ไม่ได้ไปร่วมศึกษาดูงาน เนื่องจากรถเต็ม บรรจุคนไม่ได้ และมาแจ้งชื่อในภายหลังในการศึกษาดูงานได้มีโอกาสร่วมแลกเปลี่ยนระหว่างกัน และผู้ร่วมศึกษาดูงานได้เห็นของจริงและประสบการณ์ของชุมชนอื่นที่ได้ดำเนินการมาก่อน ผู้เข้าร่วมศึกษาดูงานได้รับความรู้และการเปิดโลกทัศน์จากการดูงานและได้นำเอาบางกิจกรรมไปดำเนินการในชุมชน เช่น การออมทรัพย์วันละบาทของกลุ่มเยาวชน ในส่วนงานของการจัดการปัญหาเอดส์นั้น ผู้เข้าร่วมได้มีความเข้าใจมากขึ้นต่อรูปแบบการดำเนินงานในลักษณะอื่นที่นอกเหนือจากสิ่งที่ชุมชนได้เคยดำเนินการมา

อ.พาน (บ้านดอยงาม)

๑.) **บอร์ดประชาสัมพันธ์**

เป็นกิจกรรมแรกที่คณะทำงานได้ร่วมวางแผนและดำเนินการ คณะทำงานได้เตรียมอุปกรณ์และสร้างการมีส่วนร่วมโดยการหยิมยืมอุปกรณ์จากคนในชุมชน

<u>ผลการดำเนินงาน</u> ได้ดำเนินการเสร็จช่วงเดือนเมษายน ในการดำเนินการจริง มีแต่คณะทำงานที่ดำเนินการ ช่วงที่ดำเนินการเสร็จได้เกิดพายุ ฝนสาดบอร์ด ทำให้บอร์ดประชาสัมพันธ์ได้รับความเสียหา ก่อนที่จะได้นำข้อความมาติดประชาสัมพันธ์ และคนในชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมมากนักและไม่ทราบเรื่องเมื่อติดบอร์ดแล้วชุมชนส่วนใหญ่ไม่ทราบว่านั่นคือส่วนหนึ่งของกิจกรรมการรณรงค์

๒.) ป้ายคำขวัญ

เป็นกิจกรรมที่วางแผนพร้อมกับบอร์ดประชาสัมพันธ์ โดยคณะทำงานที่เป็นเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนการคิดหาถ้อยคำ และในส่วนอื่นรับจัดเตรียมอุปกรณ์

<u>ผลการดำเนินงาน</u> คณะทำงานได้ร่วมเตรียมอุปกรณ์และดำเนินการในบางส่วน แต่ไม่ได้ติดตั้งในชุมชนอีกทั้งขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาพรวม ทั้งนี้เป็นการดำเนินงานเฉพาะกลุ่มคนเท่านั้น และต้องใช้ความสามารถด้านการเขียน ซึ่งผู้เขียนไม่มีเวลาในการดำเนินงานในช่วงนั้น การดำเนินการจึงล่าช้าและชุมชนไม่พบป้ายคำขวัญติดในที่ต่าง ๆ ของชุมชน

๓.) เสียงตามสายเยาวชน

คณะทำงานและนักวิจัยได้ร่วมหารือถึงแนวทางในการเป็นไปได้ คณะทำงานในได้ร่วมกันในการวางบทละครและบันทึกเสียงลงเทป

<u>ผลการดำเนินงาน</u> เยาวชนไม่ได้ดำเนินการจัดเสียงตามสายเยาวชน เนื่องจากต้องทำกิจกรรมของทางโรงเรียน ขณะเดียวกันได้เข้าสู่ช่วงสอบ ประกอบกับเวลาไม่คล้องกับทางนักวิจัยจึงพิจารณาร่วมกันให้หยุดการดำเนินการก่อน ภายหลังไม่ได้ดำเนินการเนื่องจากได้จัดกิจกรรมการรณรงค์อย่างอื่นต่อไป สื่อที่ได้จัดเตรียม (เทปบันทึกเสียงละคร) ถูกนำไปเผยแพร่ใน

งานวันเอดส์โลกของตำบล เมื่อ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๖

๔.) ประเพณีทานทอด

คณะทำงานเอดส์ร่วมวางแผนการดำเนินงานกับทีมวิจัยโดยได้จัดให้มีการประชาสัมพันธ์ในการประชุมหมู่บ้านในวันที่ ๘ มกราคม ๒๕๔๗ เพื่อขอมติชุมชนคณะทำงานประชาสัมพันธ์ให้กับทางชุมชนผ่านเสียงตามสายเพื่อแจ้งการจัดประเพณีทานทอดและได้มีการแจ้งการเตรียมการยังชุมชนต่อไป คณะทำงานประสานให้ผู้สูงอายุได้ร่วมจัด “ก๋วยตี๋นจ๊าง” และคนในชุมชนเองได้นำข้าวสารอาหารแห้งมารวมกัน ณ บ้านผู้ใหญ่บ้านเพื่อจัดแบ่งให้กับครอบครัวที่จะรับทานทอด ในกิจกรรมได้มีการอธิบายเป้าหมายของการจัดพิธีทานทอดในครั้งนี้ให้กับผู้เข้าร่วมงานก่อนจะเริ่มงาน

<u>ผลการดำเนินงาน</u> เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนจำได้มากจากกิจกรรม ๒ ในจำนวน ๕ กิจกรรมรณรงค์ มีคนเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ประมาณ ๑๐๐ คน เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนเคยมีประสบการณ์ในอดีต แต่ได้หายไปนานแล้ว คนในชุมชนที่อายุต่ำกว่า ๓๕ ปี ไม่เคยรู้จัก และเมื่อมีการรื้อฟื้นประเพณีนี้ขึ้นมาจึงทำให้คนในชุมชนมีความสนใจอยากรู้และให้ความร่วมมือร่วมด้วย กิจกรรมนี้เป็นการให้ความช่วยเหลือผ่านทางพิธีกรรมทำให้เกิดการเห็นคุณค่าหรือความหมายมากกว่าการให้ความช่วยเหลือทั่วไป โดยผู้ให้รู้สึกว่าตนเองได้ทำบุญและผู้รับได้รับความช่วยเหลือจากคนในชุมชน เกิดความสุขใจทั้งผู้ให้และผู้รับ นอกจากนั้นเป็นกิจกรรมการรณรงค์ที่คนในชุมชนได้รับรู้ร่วมกันจากมติของชุมชน ทั้งได้เกิดความร่วมมือกันในการจัดเตรียม มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของกิจกรรม สุดท้ายผู้สูงอายุรู้สึกดีใจที่ลูกหลานได้รื้อฟื้นประเพณีที่สูญหายไปขึ้นมา ขณะที่คนหนุ่มได้เกิดการเรียนรู้เพื่อให้มีการสืบทอดต่อไป

๕.) การแข่งขันการละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว“เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น “

คณะทำงานและนักวิจัยร่วมปรึกษาหารือต่อแนวทางการดำเนินงานโดยคณะทำงานได้นำเรื่องเข้าเสนอในการประชุมหมู่บ้านในวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๔๗ เพื่อขอมติชุมชนในการดำเนินงานคณะทำงานและนักวิจัยร่วมวางแผนงานการดำเนินการ อาทิ กิจกรรมต่าง แนวทางการรณรงค์ รูปแบบกิจกรรม การแบ่งหน้าที่ของคณะทำงานและการหาแนวร่วมในชุมชนต่อการเตรียมงาน และประสานความร่วมมือไปยังชุมชนโดยรวมต่อไป โดยในเบื้องต้น ชาวบ้านได้รับทราบถึงความร่วมมือ อาทิ เช่น การจัดเตรียมอาหารกลางวันของแต่ละหมวดบ้านการจัดเตรียมอาหารเย็นของกลุ่มแม่บ้าน การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการแข่งขันซึ่งผู้สูงอายุในชุมชนได้ร่วมกันทำอุปกรณ์ในการแข่งขัน อาทิ ไม้สูง เดินกะลา การโยนลูกช่วง การเตรียมลูกสะบ้าและลูกก๋ง นอกจากนั้นมีการร่วมจัดและตกแต่งสถานที่ร่วมกัน

<u>ผลการดำเนินงาน</u> เป็นกิจกรรมที่คนในชุมชนจำได้มากจาก ๒ ใน จำนวน ๕ กิจกรรมของการรณรงค์ โดยมีคนเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้มากกว่า ๒๐๐ คน เป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับวันสำคัญ คือ วันสงกรานต์ ซึ่งมีคนอยู่ร่วมพร้อมหน้าในชุมชน เนื่องจากเป็นวันหยุดตามประเพณี และเป็นกิจกรรมที่ได้รวมทั้ง การละเล่น การแข่งขัน การสื่อสาร ความร่วมมือและความรื่นเริง อันเป็นโอกาสที่คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมทั้ง พ่อบ้านแม่บ้าน เยาวชนและผู้สูงอายุ ในกิจกรรมนี้ได้มีผู้นำของชุมชนอื่นร่วมสังเกตการณ์ นอกจากนั้น ผู้ที่มีกำลังทรัพย์ในชุมชนได้ร่วมสนับสนุนด้านรางวัล ที่สุดชุมชนมีความพึงพอในกิจกรรมชิ้นนี้ หลายคนในชุมชนได้เข้าใจ จากการเห็นผลของความร่วมมือกันในชุมชน และเสนอว่าปีหน้าให้มีการจัดเช่นนี้อีก

อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)
การศึกษาดูงาน

การไปศึกษาดูงานที่ผ่านมา ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนให้ทราบว่า จากการไปศึกษาดูงานก็เพื่อต้องการพัฒนาตนเอง เมื่อได้ไปเห็นความสำเร็จของคนอื่น และย้อนมองดูตนเอง ก็ทำให้ได้คิดว่า เราก็น่าจะทำได้ บ้านเราก็มี จากการเห็นตัวอย่างก็ทำให้ได้ความรู้ สิ่งที่ผู้ไปศึกษาดูงานได้รับคือ วิธีการรวมกลุ่ม การเอาจริงเอาจังต่อการทำงาน แนวทางการดำเนินการ การนำประสบการณ์ที่ได้ไปใช้ การนำเสนอหรือการเปิดตัวต่อสังคมอื่น

ผู้เข้าร่วมมีความสนใจในการพัฒนากิจกรรมของชุมชนเองอันได้แก่ การจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ของชุมชนและตำบลเกาะช้าง เนื่องจากปัญหาเอดส์ในอดีตที่ผ่านมาทำให้ชุมชนได้เรียนรู้จากการดำเนินการต่อปัญหาเอดส์ และเมื่อปัญหาเอดส์ได้ลดลง สิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้นั้น ก่อให้เกิดการเปิดตัวของชุมชนและเกิดความต้องการที่จะพัฒนาชุมชนของตนให้เข้มแข็งขึ้น แกนนำชุมชนได้ร่วมกันผลักดันให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบอื่นต่อไป และด้วยต้องการที่จะพลิกแนวคิดจากเดิมที่ชุมชนได้ประสบปัญหาและคนในชุมชนเกิดความรู้สึกเจ็บปวดกับปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นกับคนในครอบครัวของตน เพื่อที่จะพลิกจากการทนทุกข์กับปัญหา (Suffering) ของชุมชนให้กลายมาเป็นภาพที่ดี สร้างชุมชนให้หลุดจากภาพปัญหาเอดส์ในอดีต อันพลิกฟื้นสู่การพัฒนาให้ชุมชนเข้มแข็งต่อไป “...ชุมชนของผมจะไม่ได้เรียกว่า ชุมชนเอดส์ มันจะได้ลบ ลืมเรื่องเอดส์ ยาบ้า อาชญากรรมต่าง ๆ)...” (แกนนำ,๒๑ พฤษภาคม ๒๕๔๗)

ในกลุ่มของผู้สูงอายุนั้น มีความต้องการที่จะพัฒนาให้ผู้สูงอายุในชุมชนได้ใช้เวลาว่างร่วมกันให้เกิดประโยชน์ โดยอันดับแรกก็เพื่อสร้างสุขภาวะให้กับผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งด้านกาย และจิตใจ การใช้เวลานั้นนอกจากจะเป็นการได้สังสรรค์ร่วมกันเนื่องจากผู้สูงอายุต้องการเพื่อนและสื่อสาร การได้พูดคุยกับคนวัยเดียวกันก็ทำให้กลายเป็นผู้สูงอายุที่แจ่มใส ไม่ขี้บ่น ลูกหลานไม่เบื่อ นอกจากนั้นการได้ใช้เวลาว่างนั้นผลิตผลิตภัณฑ์ซึ่งเมื่อได้รับการพัฒนารูปแบบหรือวิธีการให้ดีขึ้นก็สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุได้ และจากการที่ตัวแทนของผู้สูงอายุได้ไปศึกษาดูงานก็เป็นการเปิดโลกทัศน์และสร้างพลังให้กับคนแก่ได้เป็นอย่างดี

ผลสรุปกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อกิจกรรมรณรงค์เพื่อจัดการปัญหาเอดส์

อ.เมือง (บ้านเวียงกลาง)

- กระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน ด้านเนื้อหาสาร ตัวสื่อ ไม่แตกต่างจากการรณรงค์ของหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกชุมชน
- เกิดกระบวนการ “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ในฐานะผู้วางแผน / ผู้ผลิต ผู้รับสาร
- บทบาทของชุมชนต่อการรณรงค์โรคเอดส์ได้เปลี่ยนไป จากผู้รับสาร สู่ การเป็นผู้ส่งสาร
- ชุมชนเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ร่วมดำเนินการ โดยเฉพาะสื่อที่ได้ผลิตขึ้นเอง เช่น บอร์ดนิทรรศการ และสื่อภาพพลิกของคนลีซู
- กิจกรรมศึกษาดูงานได้ขยายความคิดและประสบการณ์งานพัฒนาด้านเอดส์และงานด้านอื่นของตัวแทนชุมชนที่ได้ไปร่วมศึกษาดูงาน

อ.พาน (บ้านดอยงาม)

จากกระบวนการสื่อสารรณรงค์โรคเอดส์ในชุมชน มี ๒ ลักษณะ คือ

…๑.) ตัวสื่อที่ชุมชนสนใจดำเนินการ (บอร์ดประชาสัมพันธ์ ป้ายคำขวัญ)ไม่มีความสำเร็จในการดำเนินการ เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมในภาพรวม(ชุมชน) และมีข้อจำกัดทางชุมชน ตัวบุคคล (เสียงตามสายเยาวชน)

…๒.) ตัวสื่อที่ได้รับการกระตุ้นและการท้าทาย (ประเพณีทานทอด การละเล่นพื้นบ้านสานสัมพันธ์ครอบครัว) ได้ก่อให้เกิดข้อสรุปของชุมชนในการร่วมทดลองทำกิจกรรมการรณรงค์ โดยใช้การผสานรูปแบบทางวัฒนธรรมเข้ามาใช้เป็นช่องทางการสื่อสาร

- ผลจากกิจกรรมการรณรงค์ก่อให้เกิด
  - … “การมีส่วนร่วมของชุมชน” โดยภาพรวมของชุมชนและชุมชนมีโอกาสในการเข้าถึงสื่อโดยตรง
  - … บทบาทของชุมชนต่อการจัดกิจกรรมการรณรงค์ได้กลายเป็นผู้วางแผน/ผู้ส่งสาร และผู้รับสาร
  - …ชุมชนเกิดความพึงพอใจในกิจกรรมที่ตนเองได้ดำเนินการ

อ.แม่สาย (บ้านป่าแดงหลวง)

- แม้ว่าการดำเนินงานของกระบวนการวิจัยจะแตกต่างจาก ๒ พื้นที่แรก ทั้งนี้มาจากการศึกษาชุมชนและผลการจัดเวทีทบทวนประสบการณ์งานด้านเอดส์ รูปแบบของการศึกษาวิจัย คือ การขยายฐานคิดของชุมชน ผ่านการศึกษาดูงาน (การสร้างแนวคิดร่วมกับแกนนำชุมชน ต่อการเป็นผู้ส่งสารในกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน ในอนาคตข้างหน้าหลังจากที่จบโครงการวิจัย)
- แกนนำชุมชนและตัวแทนชุมชนบางส่วน ได้รับการสร้างแนวคิดจากการไปศึกษาดูงานในประเด็นที่ชุมชนสนใจ และได้มีการปรับแนวคิดให้สอดคล้องกับการจะดำเนินงานจริงในชุมชนของตนเอง
- จะได้มีการดำเนินกิจกรรมเมื่ออยู่ในระยะเวลาที่เหมาะสมของชุมชนต่อไป

เครือข่าย : ประสบการณ์ ๓ ชุมชน

จากการร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของตัวแทนจาก ๓ ชุมชน ผ่านการจัด "เวทีเสวนาร่วม ๓ พื้นที่" ได้ก่อให้เกิดการสร้างเครือข่าย ใน ๓ ประการด้วยกัน กล่าวคือ

๑.) เครือข่ายทางความคิดและข่าวสาร

๒.) เครือข่ายของประสบการณ์การดำเนินงานด้านเอดส์

๓.) เครือข่ายความร่วมมือ

ลักษณะของความเป็น "เครือข่าย" บนความสัมพันธ์ "เครือญาติ" ในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือในด้านบุคลากรในการดำเนินงาน การเป็นวิทยากร การให้คำปรึกษา การจัดกิจกรรมในพื้นที่และอาจมีการเชิญตัวแทนจากพื้นที่ที่เหลือเข้าร่วม หรือแม้แต่การผ่านมายังพื้นที่ใด ก็สามารถแวะดื่มน้ำ พักผ่อนได้ อันถือเป็นการประสานงานทางหนึ่ง การจัดการปัญหาเอดส์ในรูปแบบ การมี "เครือข่าย" ร่วมนั้น ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในประเด็นที่คล้ายและแตกต่างกัน ทั้งนี้เพื่อเป็นการยกระดับ พัฒนางานของชุมชนและการนำเอาข้อดี ข้อด้อยจากดำเนินงานมาประยุกต์ให้เป็นแนวทางให้เกิดความเหมาะสมกับชุมชนของตนต่อไป

การสื่อสารของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์

การสื่อสารของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ พบว่ามีคุณลักษณะสำคัญสอดคล้องกับการสื่อสารของชุมชนดังที่ กาญจนา แก้วเทพและคณะ(๒๕๔๓) ได้กล่าวไว้ ในประเด็นดังต่อไปนี้

๑.) ลักษณะของการสื่อสารที่มีลำดับชั้น (Hierarchical-vertical communication)

๑.๑) <u>การสื่อสารจาก "บนลงล่าง"</u> (Top-down)

กล่าวคือ เป็นการร่วมประสานการดำเนินงานเอดส์จากผู้นำอย่างเป็นทางการลงมายังลูกบ้าน ซึ่งจะพบว่า หากผู้นำมีความสนใจในปัญหาของชุมชนตนเองและมีความตั้งใจในการพัฒนาชุมชนแล้ว ผู้นำของชุมชนจะสร้างการสื่อสารร่วมกับลูกบ้านและเป็นผู้ริเริ่มงานในการแก้ปัญหาเอดส์ของชุมชน ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้พบว่า ผู้นำเป็นผู้สื่อสารไปยังคนในชุมชนให้ทราบถึงการดำเนินงานของโครงการวิจัยและการนำชุมชนเข้าร่วมในเวทีเสวนาต่าง ๆ ที่ได้จัดขึ้น ทั้งยังรวมถึงขั้นตอนการผลิตสื่อที่บทบาทของผู้นำมีส่วนอย่างมากคือ การสื่อสารและประสานความร่วมมือให้คนในชุมชนได้ร่วมมือกันในกิจกรรมการรณรงค์ต่าง ๆ

<u>กลวิธีในการนำลูกบ้านเข้าร่วม</u> อาทิ เช่น

- การเป็นแบบอย่างในการเข้าร่วมทุกกิจกรรม
- การสนับสนุนด้วยคำพูดและการเสนอแนวคิด
- การเชื่อมั่นในการดำเนินงานหรือที่เรียกว่ามีความคิดแง่บวกต่อการจัดกิจกรรมรณรงค์
- การอำนวยด้านสถานที่คือการใช้บ้านของผู้นำเป็นที่รวบรวมคนในการวางแผนและดำเนินการ

อย่างไรก็ตามผู้นำชุมชนที่มีบทบาทต่อการดำเนินงานเอดส์นั้น พบว่า ไม่จำเป็นต้องมาจากผู้นำที่เป็นทางการเสมอไป ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนมาจากผู้นำที่เป็นทางการ ผู้นำที่เกิดจากความสนใจส่วนบุคคลต่อการแก้ปัญหาและได้พัฒนามาเป็นแกนนำของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเอดส์ และผู้นำที่มาจากบทบาทของพ่อบ้านแม่บ้านในชุมชนที่มีความห่วงใยในลูกหลานของตนและได้เห็นประโยชน์จากการจัดกิจกรรมรณรงค์จึงได้เข้าร่วมกิจกรรมในที่สุด

๑.๒) การสื่อสาร “แบบแนวนอน” (Horizontal)

กล่าวคือเป็นการสื่อสารระหว่างคนในชุมชนร่วมกัน การที่ชุมชนจะเห็นปัญหาร่วมกันนั้น ต้องมีการสร้างเวทีเสวนาหรือช่องทางในการสื่อสารระหว่างกัน **ช่องทางการสื่อสารที่พบในชุมชนคือ การประชุมหมู่บ้าน** ดังจะพบว่า การนำเรื่องการจัดกิจกรรมรณรงค์เข้าสู่ที่ประชุมหมู่บ้านนั้น ทำให้เกิดประเด็นหารือร่วมกันของคนในชุมชน ที่ประชุมได้มีสิทธิ์ออกเสียงและการแสดงความคิดเห็น จากการพูดคุยร่วมกันนั้นได้สร้างผลการยอมรับร่วมกันและได้กลายเป็น**มติของชุมชน** ซึ่งมติของชุมชนนี้เป็นส่วนสำคัญอย่างมากในการ**สร้างความร่วมมือของคนในชุมชนต่อกิจกรรมการรณรงค์**นั้น อาทิเช่น การประสานงานและความร่วมมือไปยังส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ทั้งกลุ่มแม่บ้าน พ่อบ้าน เยาวชน ผู้สูงอายุ เป็นต้น

ลักษณะของสื่อสารแบบแนวนอนของคนในชุมชนต่อการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนได้แก่

- ถ้ามีความเห็นร่วมกันว่าเป็นกิจกรรมที่ดี เป็นประโยชน์และสามารถดำเนินการได้ แม้จะเกิดในที่ประชุมแล้วก็สามารถผลักดันให้เกิดความร่วมมือโดยคนทั้งชุมชนได้
- การสื่อสารแบบแนวนอน เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้เป็นทั้งฝ่ายผู้รับสารและส่งสารไปพร้อมกัน ลักษณะเช่นนี้ ทำให้เกิดการเสนอความคิดและรับแนวคิดร่วมกัน

๑.๓) การสื่อสารจาก “ล่างขึ้นบน” (Bottom-up)

กล่าวคือ เป็นการสื่อสารจากลูกบ้านย้อนกลับขึ้นไปยังผู้นำ เนื่องจากบทบาทหนึ่งของผู้นำคือผู้ที่อำนวยให้เกิดการพัฒนาในชุมชนของตน โดยผู้นำเพียงลำพังไม่สามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ดังนั้นจำเป็นต้องมีทีมงานร่วมกันในการวางแผนและจัดการ และเพื่อช่วยให้ผู้นำได้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและครอบคลุม ผู้นำจึงต้องฟังเสียงของคนในชุมชน และทรัพยากรด้านบุคคลของชุมชนนั้นยังประกอบไปด้วย ปราชญ์ชุมชน พ่อครู ผู้นำทางศาสนา ครู ผู้ติดเชื้อซึ่งเป็นผู้มีศักยภาพในการนำชุมชนไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาได้ การสื่อสารจากลูกบ้านนั้นเป็นการสะท้อนให้กับผู้นำต่อการดำเนินการในชุมชน หากมีการสื่อสารในรูปแบบเช่นนี้ร่วมด้วย จะทำให้เกิดการรณรงค์อย่างที่คนในชุมชนต้องการ

๒.) การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาวิจัยนั้น ได้ใช้ การศึกษาเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของการศึกษา โดยเป้าหมายของกิจกรรมเพื่อต้องการให้เกิดลักษณะดังนี้

๒.๑) การสร้างการตระหนักใน “การเป็นเจ้าของของชุมชน” ผ่านการแสดงความคิดเห็นของคนในชุมชนจากการจัดเวทีเสวนาชุมชน โดยการจัดให้มีประเด็นการแสดงความคิดเห็นในด้าน ลักษณะชุมชนของตนเอง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชนของตน จุดดีและจุดด้อย (SWOT) รวมถึงความภาคภูมิใจในชุมชนของตน ซึ่ง

การตระหนักในการเป็น “เจ้าของชุมชน” นั้นได้ย้ำเน้นให้เกิดความผูกพันของคนและชุมชน และอาจรวมไปถึงความหวงแหนในชุมชนของตน อันนำสู่การเกิด**ขบวนการ**หรือ**กลุ่มพลังของชุมชน**ที่จะเข้ามาจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชน หรือ “คณะทำงานเอดส์” จากศึกษาพบว่า คณะทำงานเอดส์นั้นมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างในกระบวนการศึกษาวิจัย เนื่องจากคณะทำงานเอดส์เป็นกลุ่มที่ริเริ่มในกิจกรรมการรณรงค์โรคเอดส์ของชุมชน ทั้งยังสามารถผลักดันให้เกิดการดำเนินงานรณรงค์ในรูปแบบของชุมชนทั้งหมดได้ และลักษณะของผู้ที่เข้ามาเป็นคณะทำงานเอดส์อันดับแรกนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีความสนใจในชุมชนของตน และภายหลังติดตามด้วยความสามารถของแต่ละบุคคลในการพูด ด้านเขียนหรือด้านความคิด สถานภาพของแต่ละบุคคลต่องานเอดส์ เช่น เคยดำเนินงานด้านเอดส์มาก่อน เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเอดส์ หรืออีกหลายคนที่ได้เข้ามาเพราะการถูกคัดเลือกและไม่แน่ใจว่าตนจะสามารถทำได้หรือไม่ แต่ก็ยินดีเข้าร่วมและร่วมทำในสิ่งที่ตนสามารถทำได้

๒.๒) <u>โอกาสในการเข้าถึงสื่อของคนในชุมชน</u> เดิมทีการจัดกิจกรรมการรณรงค์นั้นมาจากกลุ่มมีหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเช่น เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ผู้นำในฝ่ายบริหารหรือการเข้ามาสนับสนุนขององค์กรภายนอกเช่น องค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ ร่วมกับอีกหลายส่วนในชุมชน โดยการวางแผนการดำเนินการและจัดกิจกรรมรณรงค์นั้นให้กับคนในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนคือผู้รับสาร การเข้าถึงสื่อจึงเป็นการได้รับสารจากการรณรงค์มากกว่าที่จะเป็นการเข้าถึงบทบาทของการร่วมแสดงความคิดเห็นและเลือกสื่อในการรณรงค์ร่วมกัน อย่างไรก็ตาม การดำเนินการลักษณะเช่นนี้ก็นับว่าเป็นประโยชน์กับชุมชนในการรณรงค์ป้องกันเอดส์ แต่เพื่อให้เกิดผลในด้านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมากยิ่งขึ้น ควรที่จะคำนึงถึงการเข้าถึงสื่อของคนในชุมชนต่อการเข้ามาแสดงความคิดเห็นและเลือกสื่อที่ตรงกับความต้องการของชุมชนมากยิ่งขึ้น

๒.๓) <u>การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนต่อการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ในทุกระดับ</u>

กล่าวคือ กิจกรรมการรณรงค์นั้น อาจแบ่งระดับการมีส่วนร่วม เช่น ส่วนของการเป็นผู้รับสารที่เป็นของคนในชุมชนทั้งหมด ส่วนของการเป็นผู้ผลิตและส่งสารอาจเกิดกับคนบางกลุ่ม หรือที่เรียกว่า “คณะทำงานเอดส์“ ซึ่งสาระสำคัญของการเป็นผู้ผลิตคือ ต้องเป็นตัวแทนของคนในชุมชนที่ได้ร่วมกันผลิตและร่วมส่งสาร โดยร่วมเป็นผู้เลือกประเด็นของเนื้อหาในการรณรงค์ วิธีการนำเสนอ หรือช่องทางการเผยแพร่ รวมถึงการเข้ามามีบทบาทในการผลิตและร่วมประเมินผล ส่วนระดับสุดท้ายคือผู้วางแผนและกำหนดนโยบายนั้นอาจขึ้นกับความสำเร็จของการเป็นผู้ผลิตและผู้ส่งสารของชุมชน กล่าวคือ หากชุมชนเห็นผลดีที่เกิดจากการจัดกิจกรรมรณรงค์ของชุมชนและความร่วมมือ ความสามารถของชุมชนต่อการดำเนินการผลิตแล้วนั้น ภายหลังชุมชนจะเป็นผู้ร่วมเสนอให้เป็นแผนงานหรือความร่วมมือที่จะเกิดต่อไปในอนาคตได้ และนำมาสู่การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดวันเวลาในการดำเนินการ วิธีการดำเนินการ และสิ่งที่สำคัญคือ ชุมชนมีฐานของประสบการณ์ในการทำงานด้านเอดส์ที่จะนำมาใช้ในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนต่อไป

๒.๔) <u>การมีส่วนร่วมในการประเมินผล</u> เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการจัดกิจกรรมรณรงค์ที่นับว่าสำคัญขั้นตอนหนึ่ง เนื่องจากผู้ที่เป็นฝ่ายรับสารนั้นจะเป็นฝ่ายรับสารที่สมบูรณ์ ขณะที่ผู้ผลิตและผู้ส่งสารจะดำเนินการอย่างสมบูรณ์แบบก็ต่อเมื่อมีการประเมินผลของกิจกรรมที่จัดขึ้นมาทั้งหมด ผลของการประเมินนั้นจะเป็นการสรุปกิจกรรมการรณรงค์นั้นว่าเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง อีกทั้งเป็นแนวทางในเกิดการปรับปรุงพัฒนาหากมีการจัดกิจกรรมการรณรงค์ในอนาคตต่อไป

แผนภูมิที่ ๑ แสดงการสื่อสารอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมรณรงค์ของชุมชน

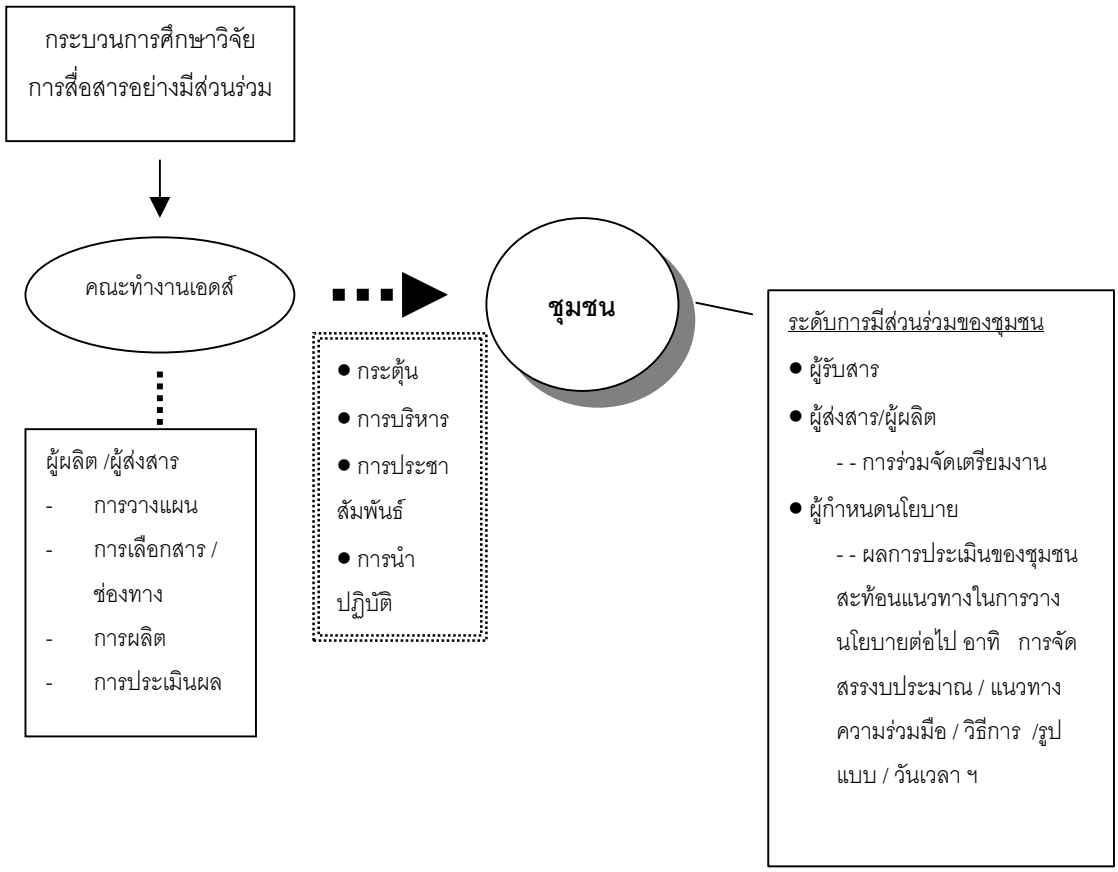

ศักยภาพชุมชนในการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชน

เนื่องจากศักยภาพของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนคือความสามารถของชุมชนอันประกอบด้วยองค์ประกอบที่ทำให้เกิดศักยภาพในการดำเนินงานเอดส์ ได้แก่ ลักษณะของแต่ละชุมชน ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติ โครงสร้างทางอำนาจ ระบบความคิด สภาพเศรษฐกิจ ระบบความเชื่อ ทุกอย่างล้วนเป็นองค์ประกอบที่สามารถนำมาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนได้ โดยการวิเคราะห์ความเป็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการแก้ไขปัญหาเอดส์นั้น จะวิเคราะห์ได้จากการมีส่วนร่วมและองค์ประกอบของชุมชนที่ใช้ในการจัดการกับปัญหาเอดส์

๑.) โครงสร้างความสัมพันธ์ของชุมชน

ชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เรียกว่า "ระบบเครือญาติ" ในชุมชน ทั้งนี้คนในชุมชนนั้นมีความเกี่ยวพันในความเป็นญาติทั้งในความเป็นญาติที่มาจากสายเลือดและสภาพภาพที่ได้มาในภายหลัง ซึ่งความเป็นเครือญาติส่งผลในการจัดการปัญหาเอดส์ได้คือ เมื่อคนในชุมชนเข้าใจในเรื่องของโรคเอดส์ว่ามีการติดเชื้อได้อย่างไร อีกทั้งเข้าใจในวิธีการอยู่ร่วมกัน ทั้งเกิดความตระหนักว่าผู้ติดเชื้อเหล่านี้แท้จริงแล้วคือญาติของพวกเขา เป็นคนในชุมชนเดียวกัน ความรังเกียจเมื่อครั้งอดีตนั้นได้ผ่อนคลายลง คนในชุมชนยอมรับผู้ติดเชื้อและอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข อีกทั้งผู้ติดเชื้อสามารถร่วมกิจกรรมและเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชนจนเป็นที่ยอมรับ

การจัดการต่อปัญหาเอดส์ของชุมชนผ่านทางความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือที่เรียกว่า "ระบบเครือญาติ" ดังมีดังต่อไปนี้

- เมื่อผู้ติดเชื้อได้กลายเป็นผู้ป่วยเอดส์นั้น คนในครอบครัวคือผู้ที่ดูแลเขาเหล่านั้นได้เป็นอย่างดีตามอัตตภาพของแต่ละครอบครัว ทั้งนี้เพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ป่วยได้กลับมามีสุขภาพแข็งแรงอีกครั้งหรือให้จากไปอย่างมีความสุข
- การสื่อสารของระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน ไม่ว่าคนนั้นจะมีสถานภาพความเป็นญาติอย่างไร หรือมีระดับการสื่อสารขั้นไหน ซึ่งเนื้อหาสาระของการสื่อสารนั้นคือ เพื่อเตือนซึ่งกันและกันให้ห่างไกลจากพฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการรณรงค์โรคเอดส์ของชุมชน ดังจะพบว่า คนในชุมชนตระหนักว่า ปัญหาเอดส์อาจคุกคามต่อชุมชนของเขาได้และกลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นลูกหลานของพวกเขานั้นมีโอกาสเสี่ยงเช่นเดียวกับคนรุ่นพ่อแม่ในอดีตที่เผชิญปัญหาเอดส์และเสียชีวิตมาหลายรายแล้ว กิจกรรมการณรงค์นั้นถูกจัดขึ้นตามการดำเนินงานของชุมชนผ่านบางกลุ่มหรือจากองค์กรภายนอกหรือจากความร่วมมือระหว่างชุมชนและองค์กรภายนอก อย่างไรก็ตาม กิจกรรมนั้นมีเป้าหมายเพื่อรณรงค์ให้คนในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจและเกิดความตระหนักในปัญหาเอดส์ ตลอดจนการมีทัศนคติแง่บวกต่อผู้ติดเชื้อและผู้ป่วย รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอันเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์และที่สุดเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมใจกันในการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชนต่อไป

๒.) กลุ่มหรือองค์กรชุมชน

เป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่เข้ามาจัดการต่อปัญหาเอดส์ในชุมชน จำแนกได้ดังนี้

กลุ่มผู้นำ จากการศึกษาพบว่าปัจจัยเรื่องของผู้นำเป็นได้ทั้งส่วนสนับสนุนให้เกิดการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน ขณะเดียวกันอาจเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการ

ผู้นำที่ให้การสนับสนุน จะพบว่า เป็นผู้นำที่มีแนวคิดในการต้องการให้ชุมชนของตนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ได้รับการพัฒนา เป็นผู้นำที่เห็นปัญหาของชุมชนของตน สำหรับปัญหาเอดส์นั้น พบว่า ผู้นำเป็นผู้ให้การสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการรณรงค์ในชุมชน เป็นบทบาทของผู้นำกิจกรรมนั้นและอำนวยให้เกิดความร่วมมือของคนในชุมชนต่อกิจกรรมรณรงค์

ผู้นำที่เป็นอุปสรรค พบว่า ผู้นำลักษณะเช่นนี้ไม่แสดงความคิดเป็นต่อกิจกรรมการณรงค์ อีกทั้งไม่ได้ใช้บทบาทของความเป็นผู้นำสนับสนุนกิจกรรมการรณรงค์ เป็นแต่เพียงให้กิจกรรมนั้นเกิดขึ้นจากฐานของลูกบ้าน

หรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจากกิจกรรมนั้น และจากการสะท้อนของคนในชุมชนพบว่า ผู้นำควรจะเป็นผู้ที่เข้ามาจัดการดูแลชุมชน แต่ในทางตรงกันข้าม ผู้นำกลายเป็นผู้ที่ชุมชนต้องคอยส่งสารกระตุ้นให้ผู้นำเข้ามาจัดการกับปัญหาและสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหา

กลุ่มแกนนำ คนในชุมชนที่สนใจในปัญหาเอดส์ของชุมชน พร้อมทั้งมีความกระตือรือร้นในการที่จะแก้ปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มแกนนำนี้อาจมาจากคนหลายกลุ่มในชุมชนทั้งจากผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการหรือจากชาวบ้านธรรมดา โดยได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาเอดส์ของชุมชน อีกทั้งร่วมประสานงานกับส่วนต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งแกนนำของชุมชนนี้ทำให้เห็นพลังของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ที่ชัดเจนมากขึ้น

กลุ่มผู้ติดเชื้อ เนื่องจากผู้ติดเชื้อนั้นเป็นสื่อบุคคลที่เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนในการนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับเอดส์ เรื่องราวของผู้ติดเชื้อนั้นสามารถสร้างผลของการรณรงค์ได้ การเข้ามาจัดการปัญหาเอดส์ของผู้ติดเชื้อนั้นคือการใช้สื่อบุคคลในการสื่อให้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ง่ายและใกล้ตัวมายิ่งขึ้น ซึ่งปัจจุบันจะพบว่า ผู้ติดเชื้อเข้ามามีบทบาทต่อการจัดการเอดส์ของชุมชนอย่างเลี่ยงไม่ได้ จากการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้ติดเชื้อนั้นมิได้เข้ามาจัดการปัญหาเอดส์เพื่อให้เกิดประโยชน์กับผู้ติดเชื้อและครอบครัวเท่านั้น หากแต่ได้กลายมาเป็นผู้ร่วมจัดการปัญหาเอดส์เพื่อคนในชุมชนหรือคนที่ไม่ติดเชื้อ ซึ่งเป็นประเด็นที่ชุมชนจะต้องปรับตัวมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสื่อบุคคลเหล่านี้เห็นควรที่ชุมชนจะต้องดูแลรักษาให้อยู่ตราบนานเท่านาน และชุมชนเองจะต้องมีบทบาทมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ หากจะเปรียบไปแล้วชุมชนเป็นเสมือนการปกครองประเทศหนึ่ง มีการจัดการอยู่ในชุมชนของตนระดับหนึ่ง ดังนั้นชุมชนจะต้องปรับตัวเข้าสู่การจัดการโดยตัวของชุมชนมากยิ่งขึ้น เสมือนกับการจัดการบริหารประเทศเช่นกัน

๓.) ระบบความคิดหรือวิถีคิดของชุมชน

ด้วยระบบวิถีคิดของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์พบว่า **หากคนในชุมชนมีวิถีคิดที่เน้นคำสอนทางศาสนาหรือคุณธรรมนำชีวิตแล้วนั้น ชุมชนจะให้ความสำคัญกับปัญหาเอดส์ด้วยเช่นกัน** จากการศึกษาพบว่า คนในชุมชนที่มีวิถีคิดในเรื่องของบุญและการทำบุญแล้วนั้น คนในชุมชนต่างมีความยินดีร่วมกันในการทำบุญ ซึ่งเป็นประเด็นที่เสริมสร้างกับการจัดกิจกรรมการรณรงค์ได้เป็นอย่างดี ดังจะพบว่า มีการปรับเอาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่มีคุณค่าเข้ามาใช้ในกิจกรรมการรณรงค์อันสอดคล้องกับวิถีคิดของคนในชุมชนแล้วนั้น ด้านการสร้างความร่วมมือและการเตรียมการสามารถเกิดขึ้นในชั่วระยะสั้นเมื่อเทียบกับบางกิจกรรมที่ต้องใช้เวลานาน ซึ่งผลสุดท้ายกิจกรรมนั้นมิได้เกิดผลในการรณรงค์ของชุมชน

วิถีคิดอีกประการหนึ่ง คือ **การเห็นอกเห็นใจในเพื่อมนุษย์ด้วยกัน** เนื่องจากปัญหาเอดส์ที่เกิดขึ้นกับบุคคลนั้น ต่างไม่มีใครที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับตน ดังนั้นผู้ที่ประสบกับปัญหาเช่นนี้จึงเป็นผู้ที่ควรได้รับความเห็นใจจากชุมชน คำล้านนากล่าวไว้ว่า “ตกต่าเป็นเป้นดีใคร่หัว ตกต่าตั๋วเป็นดีใคร่ไฮ้” สะท้อนแง่คิดว่า เรื่องทุกข์ร้อนของผู้อื่นนั้นอาจเป็นเรื่องที่สนุกสนานของบางคน แต่หากตนเองได้ประสบเช่นนั้นแล้วจะกลายเป็นเสียงร้องให้ในที่สุด ซึ่งใช้สอนคนรุ่นต่อ ๆ มาว่า อย่าซ้ำเติมในเรื่องทุกข์ร้ายของผู้อื่น เพราะหากเกิดกับเราบ้าง ก็คงจะทนไม่ได้เช่นกัน และอีกคำล้านนาหนึ่งที่กล่าวว่า “เอ็นดูเปิ้น” นั้นสะท้อนให้เห็นพื้นฐานของคนภาคเหนือที่มีจิตใจแสดงความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ด้วยวิถีคิดที่ให้ความสงสารและความเห็นใจผู้ติดเชื้อนั่นเอง นำมาสู่การแก้ไขปัญหาเอดส์ของชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชน

ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ลักษณะของกระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชน ๓ พื้นที่มีดังนี้

	อ.เมือง(บ้านเวียงกลาง)	**อ.พาน** (บ้านดอยงาม)	**อ.แม่สาย**(บ.ป่าแดงหลวง)
องค์ประกอบของการสื่อสาร ผู้ส่งสาร(sender)	คณะทำงานเอดส์ (ผู้นำชุมชน/ตัวแทนเยาวชน/ผู้ติดเชื้อ/ผู้ได้รับผลกระทบ/พ่อบ้านแม่บ้าน)	คณะทำงานเอดส์ (ผู้นำชุมชน/เยาวชน/แม่บ้าน/พ่อบ้าน/ผู้ติดเชื้อ)	แกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย (ผู้นำที่เป็นทางการ/หมอพื้นบ้านพ่อบ้าน/แม่บ้าน/ผู้ติดเชื้อ)
เนื้อหาสาร (message)	ความรู้เรื่องโรคเอดส์ / พฤติกรรมที่เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์/วิธีการป้องกัน/เพศสัมพันธ์อย่างปลอดภัย/การอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อ/การดูแลผู้ป่วยเอดส์	การเสริมกำลังใจผู้ได้รับผลกระทบจากโรคเอดส์/ การใช้ความรักความผูกพันของครอบครัวป้องกันเอดส์	การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชน จากความบอบช้ำในปัญหาเอดส์สู่ศักดิ์ศรีของชุมชน
ผู้รับสาร (reciever)	คนในชุมชน / คนนอกชุมชน	คนในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง	คนในชุมชนและตำบลเกาะช้าง
ช่องทางการสื่อสาร (channel)	สื่อบุคคล - ผู้ติดเชื้อ / พ่อบ้านแม่บ้าน / ผู้นำ สื่อเฉพาะกิจ - บอร์ดประชาสัมพันธ์ - ภาพพลิก - การเดินรณรงค์	สื่อบุคคล – ผู้ติดเชื้อ / ครู / ผู้นำ / เจ้าหน้าที่องค์รกพัฒนาเอกชน สื่อประเพณี - ประเพณีทานทอด - งานสานสัมพันธ์ครอบครัว “เล่นบ่เก่า เฮาฮักกั๋น”	สื่อบุคคล – ผู้ติดเชื้อ / แกนนำชุมชน / เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน แนวคิด พิพิธภัณฑ์ชุมชน
แหล่งที่มาของการรณรงค์ - ภายนอกชุมชน	หน่วยงานภาครัฐ	หน่วยงานภาครัฐและเอกชน	หน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- ภายในชุมชน	การสื่อสารระหว่างบุคคล	คณะทำงานเอดส์ระดับตำบล การสื่อสารระหว่างบุคคล	แกนนำชุมชนและกลุ่มฝั่งสาย การสื่อสารระหว่างบุคคล
ขอบเขตการสื่อสารรณรงค์	การสื่อสารใน ๓ พื้นที่ พบว่า เป็นการผสมผสานร่วมระหว่างการสื่อสารระหว่างบุคคล สื่อประเพณี สื่อพื้นบ้าน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจและสื่อมวลชนจากฐานการดำเนินงานในอดีต		
เป้าหมายการสื่อสาร	เป็นการสื่อสารเพื่อถ่ายทอดข้อมูลในเรื่องโรคเอดส์และโน้มน้าวใจให้คนตะหนักในปัญหาเอดส์และผลกระทบที่ตามมา	เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ได้รับผลกระทบ อาทิผู้สูงอายุที่รับภาระดูแลหลานที่พ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ เพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ของคนด้วยประเด็นปัญหาเอดส์	เพื่อพัฒนาความเป็นตัวตนของชุมชน(community self-expression) ในการแสดงออกซึ่ง ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชน

กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการนั้นกล่าวได้ว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการกับปัญหาเอดส์ของชุมชนได้ โดยการสื่อสารรณรงค์นั้นต้องเป็นการดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีการผสานแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการ รวมถึงต้องมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชน ในประเด็นของข้อมูลของชุมชน การศึกษาถึงลักษณะและบริบทของชุมชน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในชุมชน ความพึงพอใจหรือความต้องการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงชุมชนของตนให้ดีขึ้น โดยกระบวนการนี้ยังได้สร้างให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน อันเป็นการตอกย้ำถึงบทบาทของการเป็น “เจ้าของชุมชน” ที่ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบต่อชุมชนของตน

รูปแบบของการสื่อสารนั้น ควรจะเป็นการสื่อสารสองทางที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิกิริยาโต้ตอบกันได้เพื่อให้การสื่อสารรณรงค์นั้นตรงใจผู้รับสารขณะที่ผู้รับสารสามารถสะท้อนในกระบวนการสื่อสารมายังผู้ส่งสารได้ นอกจากนั้นยังมีทิศทางการไหลของข่าวสารในทิศทางที่หลากหลายได้แก่ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเองและการใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชนออกไปยังบุคคลภายนอก แหล่งที่มาของการรณรงค์ให้เป็นการสื่อสารที่มาจากภายนอกชุมชนและการสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในชุมชน กล่าวคือไม่ปฏิเสธการสื่อสารจากกลุ่มภายนอก การสื่อสารจากหน่วยงานภายนอกชุมชนจะช่วยเสริมสร้างและพัฒนาความรู้ให้แก่คณะทำงานเอดส์ในชุมชน ให้เกิดการเรียนรู้ สร้างประสบการณ์ในการดำเนินงานเอดส์มากยิ่งขึ้น สามารถนำข่าวสารหรือความรู้ที่ได้มาเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชน และเมื่อการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้หยุดลง ชุมชนยังคงมีการสื่อสารภายในของชุมชนและมีการจัดการกับปัญหาเอดส์ได้โดยตัวของชุมชนเอง

เป้าหมายการสื่อสารนั้นเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน รวมทั้งเป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นและดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน ซึ่งสื่อที่เกิดขึ้นจะต้องเป็นสื่อที่เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของชุมชน เป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึงได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ยังพบว่ากิจกรรมการสื่อสารที่เกิดขึ้นยังเป็นไปตามข้อสันนิษฐานที่ว่า การสื่อสารในชุมชนนั้นมีส่วนช่วยแก้ไขปัญหาเอดส์ โดยช่วยลดการติดเชื้อลงได้ โดยเฉพาะการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งถือเป็นการสื่อสารหลักของคนในชุมชน กล่าวคือ เมื่อได้รับข่าวสารต่างๆ จากสื่อหรือแหล่งใดก็ตาม มักจะมีนำมาพูดคุยบอกกล่าวกันอีกต่อหนึ่ง นอกจากนี้ ผลที่ได้จากการสื่อสารที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปตามแนวคิดเกี่ยวกับความรู้ ทัศนคติ และพฤติกรรมที่พบว่า เมื่อคนในชุมชนได้รับข่าวสารจากสื่อเอดส์ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ดีต่อผู้ติดเชื้อ และเกิดทัศนคติที่ดีต่อข่าวสารที่ได้รับ จึงเกิดการยอมรับปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เช่น ไม่รังเกียจผู้ติดเชื้อ เกิดการป้องกันตนเองมากขึ้น มีการพูดคุยประเด็นเกี่ยวกับเอดส์มากขึ้น และพยายามที่จะลดพฤติกรรมเสี่ยงลง

จากการศึกษาการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเอดส์ดังกล่าว ยังสามารถชี้ให้เห็นว่า การแก้ไขปัญหาเอดส์ควรจะเป็นการใช้สื่อที่ผสมผสานกันหลาย ๆ รูปแบบและไม่จำกัดในข้อดีของสื่อชนิดใดชนิดหนึ่งเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ข้อดีของสื่อแต่ละชนิดนั้นจะช่วยให้เป้าหมายในการรณรงค์สำเร็จได้อย่างไร ประกอบกับการสื่อสารที่ผ่านสื่อแต่ละรูปแบบมักจะมีข้อเด่นและข้อด้อยที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามข้อสันนิษฐานการวิจัยที่ว่า กระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการสามารถจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชนได้ โดยใช้การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ สื่อมวลชน สื่อบุคคล สื่อเฉพาะกิจ สื่อพื้นบ้านหรือสื่อประเพณี และสื่อท้องถิ่น ดังนั้น หากนำ

การสื่อสารต่างๆ เหล่านั้นมาใช้ในลักษณะของการบูรณาการของการสื่อสารอันทำให้ส่งเสริมและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ก็จะส่งผลให้การสื่อสารเกี่ยวกับโรคเอดส์เกิดมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

แนวทางการจัดการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ในชุมชน

แผนภูมิที่ ๑ แสดงคุณลักษณะแนวทางการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

๑.) <u>ข้อเสนอแนะสำหรับพื้นที่ศึกษาวิจัย</u>

๑.๑) ชุมชนควรมีการดำเนินการรณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยคำนึงถึงความรักและหวงแหนชุมชนของตน ในฐานะที่เป็น"เจ้าของของชุมชน" อันจะมีส่วนให้มีการรังสรรค์สิ่งที่ดีเพื่อชุมชนของตนต่อไป

๑.๒) ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการรณรงค์โรคเอดส์ รวมถึงการสร้างช่องทางการสื่อสารร่วมกันในชุมชน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานของคนในชุมชน

๑.๓) ชุมชนควรมีการวางแผนเพื่อร่วมจัดสรรงบประมาณของชุมชนในการดำเนินงานด้านเอดส์ ทั้งจากงบประมาณของส่วนกลางหรือจากความร่วมมือของคนในชุมชนด้วยกัน

๑.๔) ควรมีการสนับสนุนให้คนในชุมชนได้ร่วมกันทำกิจกรรม ให้คนรุ่นต่าง ๆ ได้เข้ามาเป็นทีมงานในการดำเนินการร่วมกัน ตลอดจนการร่วมมือกัน ประสานความคิดในทุกกลุ่ม องค์กรชุมชนในกิจกรรมการรณรงค์ของชุมชน

๑.๕) ควรตระหนักในศักยภาพของชุมชนของตนเองและค้นหาทรัพยากรบุคคลหรือทรัพยากรชุมชน เพื่อให้มีส่วนในการจัดการปัญหาเอดส์ของชุมชน

๑.๖) แม้ว่าสถานการณ์ปัญหาเอดส์ได้เบาบางลง ชุมชนยังคงต้องจัดให้มีการรณรงค์ป้องกันปัญหาเอดส์ต่อไป ให้เป็นการเฝ้าระวังมิให้ปัญหาเกิดขึ้นอย่างรุนแรงเช่นในอดีตที่ผ่านมา

๑.๗) สำหรับปัญหาเอดส์นั้นมิได้มุ่งแก้อยู่เฉพาะปัญหาเอดส์เพียงเท่านั้น หากแต่มีปัญหาอื่นที่เชื่อมสัมพันธ์กัน ดังนั้น การพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้น คือการแก้ปัญหาในทุก ๆ ด้าน นอกจากนั้นไม่เพียงแต่มุ่งแก้ปัญหาเท่านั้นหากแต่ร่วมพัฒนาสภาพของชุมชนเพื่อการจัดการปัญหาอย่างยั่งยืนต่อไป

๒) ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรพัฒนาเอกชน

๒.๑) ควรมีการพัฒนาแนวทางการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนต่อชุมชน โดยการเน้นในบริบทของชุมชน รวมถึงการวางแผนดำเนินงานในชุมชนอย่างที่สอดคล้องกับปัญหาของชุมชน ให้การดำเนินงานขององค์กรอยู่บนพื้นฐานการพัฒนาชุมชนหรือมิได้ดำเนินงานพัฒนาบนพื้นฐานความต้องการความสำเร็จขององค์กร ทั้งนี้ผลสำเร็จของงานพัฒนาในชุมชนคือผลสำเร็จขององค์กร

๒.๒) บทบาทของนักพัฒนาคือผู้สนับสนุนและเอื้อให้เกิดการจัดการในชุมชน เนื่องจากหลายครั้งที่นักพัฒนาเป็นเสมือนอัศวินม้าขาวที่เข้ามาจัดการปัญหาของชุมชน ชุมชนจึงเป็นฝ่ายรับการช่วยเหลือจากองค์กรภายนอก แต่ไม่เกิดกระบวนการเรียนรู้และการจัดการปัญหาด้วยตนเอง บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนจึงควรเป็นผู้เอื้อให้เกิดการพัฒนาในชุมชน สนับสนุนให้ชุมชนเกิดการตื่นตัว มากกว่าการครอบงำชุมชนในด้านแนวคิดในการจัดการปัญหาของชุมชน

๒.๓) การทำงานพัฒนาในชุมชนนั้น ควรอย่างยิ่งที่นักพัฒนาจะเริ่มการพัฒนาที่ตนเองก่อน กล่าวคือ การเข้าไปทำงานในชุมชนต้องสร้างแนวคิดและพัฒนาตนเองด้วยความรู้ทางวิชาการอยู่เสมอ นักพัฒนาจึงเป็นดั่งผู้ที่อยู่ระหว่างความรู้เชิงอักษรและการดำเนินงานจริงในชุมชน เป็นผู้นำความรู้ทางวิชาการขยายสู่ชุมชน ขณะเดียวกันนำความรู้จากชุมชนถ่ายทอดเป็นเชิงวิชาการหรือสังคมวงกว้าง ความรู้เรื่องการพัฒนาชุมชนจะไม่ได้เกิดจากการนั่งเทียนและอยู่บน " ความน่าจะเป็น" อีกต่อไป

๒.๔) การทำงานกับชุมชนนั้นต้องอาศัยความจริงใจเป็นอย่างมาก จากการดำเนินงานวิจัยนั้น ชุมชนได้สะท้อนว่า การรับปากหรือสัญญาว่าจะดำเนินการสิ่งใดกับชุมชนนั้น ควรจะเป็นดังที่พูดไว้กับชุมชน อย่างไรก็ตามพันธะความผูกพันนั้นให้สร้างอยู่บนความจริงใจร่วมกันบนพื้นฐานที่สามารถดำเนินการได้

๓.) <u>ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรส่วนท้องถิ่น</u>

๓.๑) ควรมองงานของชุมชนเป็นภาพรวมบนความร่วมมือร่วมกัน โดยไม่แยกว่างานเอดส์เป็นหน้าที่ของสถานีอนามัยหรือกลุ่มผู้ติดเชื้อ แต่เป็นงานที่ทุกฝ่ายในชุมชนจะต้องร่วมกันในการดำเนินงาน

๓.๒) การดำเนินงานในชุมชนนั้น องค์กรท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ดำเนินการในชุมชน ดังนั้นเป้าหมายหรือวิธีการสู่ความสำเร็จนั้นควรอยู่บนความสำเร็จหรือประโยชน์ที่จะเกิดแก่ชุมชนที่ตนดำเนินงาน นอกจากนั้นท่าทีขององค์กรส่วนท้องถิ่นคือผู้รับใช้ชุมชนแต่มิได้เป็นผู้มีอำนาจในการปกครองเท่านั้น ซึ่งมิได้เกิดผลในทางการพัฒนาชุมชนแต่อย่างไร หากแต่การใช้สถานภาพและทรัพยากรขององค์กรท้องถิ่นนั้นสร้างประโยชน์สุขแก่ชุมชนแล้ว องค์กรส่วนท้องถิ่นจะเป็นองค์กรในดวงใจของชุมชนอย่างแท้จริง

๓.๓) งบประมาณที่ดำเนินงานในชุมชนนั้น จำเป็นที่จะต้องนำมาจัดการพัฒนาชุมชนของตนอย่างแท้จริง ในส่วนงบประมาณการดำเนินงานด้านเอดส์นั้น ควรจะจัดให้ได้ดำเนินการกับการแก้ไขปัญหาเอดส์อย่างโปร่งใสและให้ดำเนินการอย่างเกิดผลประโยชน์สูงสุด

๓.๔) องค์กรท้องถิ่นควรเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีโอกาสได้เรียนรู้หลักการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วม (PAR)ให้มากขึ้น เพื่อที่จะสามารถเสริมสร้างทักษะและสร้างความรู้ ความเข้าใจในวิธีการดำเนินงาน คนในชุมชนสามารถนำทักษะเหล่านั้นไปใช้ในการดำเนินงานในด้านต่างๆ ของคนในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งถือเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนที่จะสามารถป้องกัน และแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน

๔.) <u>ข้อเสนอแนะสำหรับระดับนโยบาย</u>

๔.๑) รัฐควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคคลากรของรัฐที่อยู่ในชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากบุคคลากรของรัฐเหล่านั้นคือผู้นำการเปลี่ยนแปลงและพัฒนามาสู่ชุมชนในระดับล่าง ซึ่งปัญหาเอดส์และปัญหาอื่น ๆ จะได้รับการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๔.๒) รัฐควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้แก่ชุมชนในด้านการดำเนินงานพัฒนาต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้นและควรกระทำอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งตรวจสอบการใช้งบประมาณของผู้รับผิดชอบและมีบทลงโทษหากเจ้าหน้าที่องค์กรท้องถิ่นใช้งบอย่างผิดประเภทและส่อไปในทางทุจริต ทั้งนี้เพื่อที่การดำเนินงานต่าง ๆ จะเกิดความเคลื่อนไหวขึ้นได้จริงและสามารถพัฒนาการดำเนินงานต่าง ๆ ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

๕.) <u>ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยในอนาคต</u>

๕.๑) ควรมีการวิจัยที่นำกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินงานรณรงค์แก้ไขปัญหาในเรื่องอื่นๆ ร่วมด้วย เนื่องจากปัญหาเอดส์นั้นได้พ่วงกับประเด็นปัญหาอื่น ๆ ในชุมชน

๕.๒) ควรมีการศึกษาวิจัยที่เรียกว่า การวิจัยของชุมชน กล่าวคือ เป็นการร่วมสร้างชุมชนให้เรียนรู้กระบวนการวิจัยในชุมชน โดยนักวิจัยมีส่วนสนับสนุนในความรู้และเทคนิคของการศึกษาวิจัย ส่วนการดำเนินงานตามกระบวนการนั้น ชุมชนเป็นผู้เก็บข้อมูลและขั้นตอนของการประเมินผลเป็นการดำเนินงานร่วมกับนักวิจัย

รายการอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และคณะ . การสื่อสารเพื่อชุมชน . สื่อเพื่อชุมชน : การประมวลองค์ความรู้ .สำนักงานกองทุน สนับสนุนการวิจัย.๒๕๔๓.

จารุวรรณ วุฒิ . ศักยภาพชุมชนกับการแก้ไขปัญหาเอดส์ . สรุปรายงานการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ ๘กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, ๒๕๔๔.

รุจิรา สุภาษา . “การสร้างสื่อแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมขององค์กรพัฒนาเอกชน”. นิเทศ-ศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เอกสุธี พยุหมนตรี . “ศักยภาพขององค์กรชุมชนในการดำเนินงานโรคเอดส์ในชุมชน” .นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์
(Research Exploitation)

การนำงานวิจัยพัฒนาบุคลากรในโครงการป้องกันและบริหารจัดการเรื่องเอดส์ในสถานประกอบการในจังหวัดเชียงราย

ด้วยกลุ่ม “รังสรรค์ภูมิไทย” กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนที่ดำเนินโครงการการป้องกันและบริหารจัดการเรื่องเอดส์ในสถานประกอบการในจังหวัดเชียงรายได้นำผลงานวิจัย เรื่อง “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย” ไปใช้ในการพัฒนาบุคลากรที่ดำเนินงานโครงการป้องกันและบริหารจัดการเรื่องเอดส์ในสถานประกอบการในจังหวัดเชียงราย ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายฐานความรู้ต่อการเป็นผู้ปฏิบัติการจัดกิจกรรมในการให้ความรู้แก่พนักงานของสถานประกอบการณ์ต่าง ๆ ของโครงการ

โครงการวิจัย “การสื่อสารในระดับชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาเอดส์ในจังหวัดเชียงราย” โดยมี คุณจำเริญ ใยชิดเป็นหัวหน้าโครงการ เป็นโครงการวิจัยที่ศึกษารูปแบบการสื่อสารของชุมชนต่อการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน รวมถึงศึกษาศักยภาพของชุมชนที่เป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดประโยชน์ต่อการจัดปัญหาเอดส์และการรณรงค์แบบบูรณาการต่อการจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน